Toimittaneet
Hannele Dufva, Anna Mauranen & Katja Mäntylä

50 VUOTTA SOVELTAVAA KIELITIEDETTÄ: NÄKÖKULMIA AFINLA RY:N TOIMINTAAN

50 YEARS OF APPLIED LINGUISTICS IN FINLAND: PERSPECTIVES ON AFINLA AND ITS ACTIVITIES

AFINLA

AFinLA-teema / no: 19

ISSN: 2814-6298
ISBN: 978-951-9388-82-3

AFinLA-teema / no: 19

50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan

50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities

Toimittaneet
Hannele Dufva, Anna Mauranen & Katja Mäntylä

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, Jyväskylä 2025
© kirjoittajat ja Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA

Kannessa olevan AFinLAn entisen logon on suunnitellut Sinikka Lampinen.

Sisältö

Hannele Dufva, Anna Mauranen & Katja Mäntylä
Mitä missä milloin: AFinLAn toimintaa kautta vuosien 1
[What, where, and when: AFinLA 1970–2020]

Osio I
AFinLA yhdistyksenä
[AFinLA as an organisation]

Fred Karlsson
Soveltavaa kielten tutkimusta Suomessa ennen AFinLAn perustamista vuonna 1970 11
[Applied research of languages in Finland prior to establishing AFinLA in 1970]

Anna Mauranen
Keskuksia ja periferioita – AFinLA kansainvälisessä kontekstissa 30
[Centres and peripheries – AFinLA in the international context]

Minna Suni & Katja Mäntylä
AFinLA nuorempien tutkijoiden kansainvälisten yhteyksien vahvistajana..... 51
[AFinLA in support of young scholars' international contacts]

Minna Suni
Kielipolitiikkaa Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA ry:n julkaisuissa: kirjallisuuskatsaus 1971–2024 68
[AFinLA's language policies in its publications: Reviewing the literature 1971–2024]

Osio II
AFinLAn tutkimusalueita
[AFinLA's research fields]

Hannele Dufva
Käsitykset kielestä ja oppimisesta: AFinLAn toimintaa vuosilta 1970–2020 90
[Conceptualising language and learning: AFinLA's activities 1970–2020]

Olli-Pekka Salo
Mistä puhumme, kun puhumme kielikasvatuksesta?
Soveltava näkökulma kieltenopetukseen 107
[What do we talk about when we talk about language pedagogy?
An applied perspective on teaching languages]

Ari Huhta, Mirja Tarnanen & Maisa Martin
Kielitaidon arviointitutkimus ja arviointien tutkimuspohjainen kehittäminen Suomessa 129
[Language assessment research and research-based development of assessment in Finland]

Maisa Martin
Suomen kielen tutkimus AFinLAssa 157
[Research on Finnish in AFinLA]

Liisa Tiittula & Pirkko Nuolijärvi
Talouselämän kieli ja viestintä Suomen soveltavan kielentutkimuksen kentässä 1980-luvulta 2000-luvun alkuun 177
[Economic language and business communication in the field of applied linguistics in Finland]

Suvi Honkanen & Riikka Nissi
Soveltavaa kielentutkimusta AFinLAn Työelämän kielen teemaverkostossa 205
[Applied linguistic research in the language in working life thematic network]

Osio III
AFinLA suomalaisen kielentutkimuksen kentällä
[AFinLA as part of the linguistic research domain in Finland]

Tommi Jantunen
Yliopistollisen viittomakielialan kehkeytyminen ja identiteetin etsintä Suomessa 221
[The development of sign language research at university level and its identity formation in Finland]

Mia Halonen & Taina Saarinen
Tieteenala, tutkimusala, koulukunta, instituutio vai organisaatio? Näkökulmia suomalaiseen soveltavaan kielitieteeseen ja kielentutkimukseen 245
[Discipline, research field, school of thought, institution, or organisation?
Views on applied linguistics and linguistic research in Finland]

Arto Mustajoki & Urpo Nikanne
Soveltava kielitiede tieteen vaikuttavuusvaatimuksen näkökulmasta 268
[Applied linguistics in the light of demands for research impact]

Kirjoittajat 288
[Authors]

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 1–9.

Hannele Dufva
Jyväskylän yliopisto

Anna Mauranen
Helsingin yliopisto

Katja Mäntylä
Jyväskylän yliopisto

Mitä missä milloin: AFinLAn toimintaa kautta vuosien

Nostot

- Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys perustettiin vuonna 1970 Turussa.
- Yhdistys on 50 vuodessa vakiinnuttanut asemansa suomalaisen kielentutkimuksen kentässä ja on aikaansa seuraava tiedeyhteisö.
- Monipuoliseen ja kansainväliseen toimintaan kuuluvat vuotuiset symposiumit, säännöllinen julkaisutoiminta, teemaverkostotoiminta sekä nuorten tutkijoiden palkitseminen AFinlandia-palkinnolla.
- Tutkimus on monipuolista ja sen kautta on vaikutettu yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Abstract

AFinLA was founded in 1970, and since then, it has played a significant role in developing applied linguistics in Finland, as well as in building international co-operation in the field. AFinLA has brought together generations of researchers and warmly welcomed language professionals outside the research community. AFinLA has always been an active participant in its global umbrella organization AILA and cooperated regionally within Europe. Furthermore, international researchers have regularly been invited to its symposia, and AFinLA members encouraged to participate in international events. This article gives a brief introduction of how AFinLA has developed in the past 50 years, reflecting the discussions and dominant language-related themes in society along the way. We also refer to articles in this volume that explore the work of Finnish applied linguists and AFinLA. The texts illustrate the influence AFinLA and its members have had on language policies and language awareness in Finland. The work goes on!

Asiasanat: tieteenhistoria, soveltavan kielitieteen kehitys, monitieteisyys, yhteiskunta

1 Aluksi

AFinLA on olemassaolonsa ajan ollut merkittävä suomalaisen soveltavan kielitieteen kehittäjä ja tunnetuksi tekijä niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Se on tuonut yhteen alan tutkijoita eri ikäpolvista ja tutkijanuran vaiheista sekä toivottanut tervetulleeksi piiriinsä myös kielten ammattilaiset tutkijayhteisön ulkopuolelta. Kansainvälisiä huippututkijoita on kutsuttu sen symposiumeihin, ja jäsenistöä on kannustettu kansainvälisille foorumeille. AFinLA on ollut aktiivisesti mukana kansainvälisessä toiminnassa, niin globaalissa kattojärjestössä AILAssa kuin Euroopan soveltavan kielitieteen työskentelyssä.

Yksi AFinLAn vahvuuksia on ollut sen avoimuus. Kaikki tutkimussuunnat, monikielisyys, kieliammattilaisten mukaan kutsuminen ja eri puolilla maata järjestettävä vuosittainen symposium ovat tarjonneet laajoja osallistumisen, keskustelujen ja verkostoitumisen mahdollisuuksia. Tämä on juuri soveltavan kielitieteen ydintä: tarttua kielen kysymyksiin laveasti ja vaikuttaa tutkimuksen pohjalta kielelliseen ympäristöön. Soveltava kielitiede ja AFinLAn toiminta näkyvät monissa Suomen kielipoliittisissa ratkaisuissa ja yhteiskunnan kielellisessä tietoisuudessa. Tehtävää riittää edelleen, mutta välillä on hyvä kääntyä myös historiaan ja tarkastella sitä, miten paljon oikeastaan on tehty ja saatu aikaan.

2 AFinLA syntyy

Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys syntyi vuonna 1970, kun Turun yliopistossa pidettiin 18.10. yhdistyksen perustava kokous. Valmistava kokous oli pidetty aiemmin keväällä, 11.4. 1970, sekin Turun yliopistossa. Perustavan kokouksen koollekutsujana oli Ola Berggren, yksi ajan kielenopetuksen uranuurtajista, joka valittiin myös yhdistyksen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi. Läsnä oli 40 henkilöä, joista monet tekivät myöhemmin uraa soveltavan kielitieteen parissa. Yhdistyksen ensimmäisenä sihteerinä toimi Tove Kangas, myöhemmin

tunnettu paremmin nimellä Skutnabb-Kangas. Muita paikallaolijoita olivat mm. Nils Erik Enkvist, Kalevi Wiik, Håkan Ringbom, Auli Hakulinen, Pekka Sammallahti ja Sauli Takala, kaikki soveltavan kielitieteen tuttuja nimiä (AFinLAn perustamisesta, ks. myös Hakulinen 1971). AFinLAn alkujuuria ja sijoittumista suomalaisen kielentutkimukseen kontekstiin käsittelee Fred Karlsson tässä julkaisussa.

AFinLA liittyi Nancyssa, Ranskassa vuonna 1964 perustetun kansainvälisen yhdistyksen AILAn tytärjärjestöksi ja osallistui kansainväliseen toimintaan heti alun pitäen. Soveltavaa kielitiedettä voinee pitää 1960–1970-lukujen vaihteessa kansainvälisesti nousevana alueena, vaikka sen juuret ovatkin paljon syvemmällä historiassa. Mm. tätä käsittelee Anna Mauranen artikkelissaan. Tuon ajan tutkimus keskittyi vahvasti kielten oppimiseen ja opetukseen, mitä myös tapaamisissa esillä olleet teoriat ja tutkimussuuntaukset (kontrastiivinen analyysi, virheanalyysi) kuvastavat.

Yhdistyksen tavoitteena oli kokouksen pöytäkirjan mukaan "edistää sovelletun kielitieteen alaan kuuluvaa tutkimustyötä ja opetusta mm. toimimalla kielentutkijoitten, kieltenopettajien, psykologien ja sosiologien sekä muiden sovelletusta kielitieteestä kiinnostuneitten henkilöitten ja yhteisöjen yhteistyön kehittäjänä". Näkemykset kuvastavat alkutaipaleen vahvaa sitoutumista monitieteisyyteen. Yleinen kielitiede ja fonetiikka olivat ehkäpä melkein itsestään selvästi mukana, osana suomalaisessa kielentutkimuksessa tapahtuvaa muutosta "filologisesta" "kielitieteelliseen", mitä käsitteli myös hieman myöhemmin julkaisu *Suomen kielitiede 1980-luvun kynnyksellä* (Häkkinen & Karlsson, toim. 1979). Alkuaikojen sanamuoto *sovellettu* kielitiede muuttui joitakin vuosia myöhemmin vuonna 1974 *soveltavaksi* kielitieteeksi.

Nyt käsillä olevan historiajulkaisun idea sai alkunsa vuoden 2021 AFinLAn 50-vuotisjuhlasymposiumissa Jyväskylän yliopistossa. Tapahtumassa pidettiin paneelikeskustelu, johon osallistui viisi entistä AFinLAn puheenjohtajaa: Auli Hakulinen, Anna Mauranen, Maisa Martin, Hannele Dufva sekä Paula Kalaja. Keskustelun pohjalta heräsi ajatus yhdistyksen historian kartoittamisesta teemaverkoston avulla. *AFinLA ry: Suomalaisen soveltavan kielitieteen historiaa* -teemaverkosto aloitti toimintansa vuonna 2022, ja sen puitteissa on kerätty saatavilla olevaa historiallista materiaalia, tehty haastatteluja ja kartoitettu yhteistyö- ja julkaisukanavia. Yhdistyksen arkistoa käytiin läpi ja se luovutettiin Kansallisarkiston Jyväskylän toimipisteeseen. Tässä vaiheessa toimi tutkimusavustajana Niina Roiko-Jokela. Vuonna 2023 tehtiin lisää haastatteluja, järjestettiin materiaalia ja kerättiin lisää tietoa. Tutkimusavustajana tällöin toimi Sara Poikonen, joka keräsi bibliografiaa yhdistystä koskevasta kirjallisuudesta, litteroi haastatteluja ja kartoitti muutenkin toiminnan historiaa. Vuoden 2022 syyssymposiumiin verkosto valmisti yhdistyksen toimintaa esittelevän posteriesitelmän, ja vuonna 2023 pidettiin työpaja *Suomalainen soveltava kielitiede osana kansainvälistä tutkimusta: AFinLA ja AFinLAn jäsenet toimijoina*. Teemaverkosto määriteltiin määräaikaiseksi, ja sen toiminnan päättää käsillä oleva julkaisu. Tämän julkaisun tiimoilta järjestettiin kaksi työseminaaria Helsingissä Tieteiden talolla: elokuussa 2024 ja helmikuussa 2025.

Olemme hyödyntäneet teemaverkoston toiminnassa ja tässä julkaisussa taustatietoa myös Emilia Luukan yhdistyksen 50-vuotissymposiumiin laatimasta koosteesta, Mia

Halosen ja Taina Saarisen *Jyväskylä Applied Language Studies (JALS)* -hankkeen yhteydessä kootusta materiaalista sekä vuoden 2015 syyssymposiumissa pidetystä Taina Saarisen organisoimasta paneelikeskustelusta *Soveltava kielitiede Suomessa nyt ja tulevaisuudessa.* AFinLAn historiaa ja toimintaa on myös kuvattu useissa artikkeleissa (ks. Kalaja ym. 2013; Ringbom 2012).

3 Tapaamisia, seminaareja, konferensseja ja symposiumeja

AFinLAn alkuvuosina kokoonnuttiin varsin usein erilaisiin tapaamisiin eri yhteistyökumppaneiden kanssa. Yhteistyötä tehtiin mm. Euroopan Neuvoston tai Suomen kouluhallituksen kanssa ja pohdittiin esimerkiksi kielitaidon arviointia tai korkeakoulujen kieliaineiden tutkinnonuudistusta. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin kysymykset olivat ajankohtaisia, olihan suomalainen kielikoulutus monella tapaa murroksessa. Näitä teemoja käsittelevät mm. Hannele Dufva, Olli-Pekka Salo sekä Ari Huhta, Mirja Tarnanen ja Maisa Martin artikkeleissaan. Toiminnassa oli toki alun alkaen mukana eri kielitieteen alueita, ja tapahtumissa ja julkaisuissa esiteltiin mm. filosofiaa, sosiolingvistiikkaa, neurolingvistiikkaa ja tyylintutkimusta.

Melko pian perinteeksi muodostui syyssymposium, joka 1970-luvulta alkaen on vakiinnuttanut paikkansa jokavuotisena tapahtumana. Symposiumeja on pidetty yliopistoissa eri puolilla maata: Turussa, Jyväskylässä, Helsingissä, Tampereella, Oulussa, Joensuussa, Vaasassa, Savonlinnassa, Kouvolassa sekä yhden kerran myös Tallinnassa.

AFinLAn pitkäaikaisin puheenjohtaja Kari Sajavaara (1980) linjasi toimittamassaan soveltavaa kielitiedettä esittelevässä suomenkielisessä artikkelikokoelmassa yhdistyksen tavoitteen näin:

> "Yhdistyksen toimintaa leimaa vahva sitoutuminen tutkimukseen, jonka tavoitteena on tarkastella yhteiskunnan ja yksilön kielelliseen toimintaan liittyviä tutkimuskysymyksiä".

Yhdistys onkin toiminnassaan käsitellyt jatkuvasti kulloinkin esiin nousevia yhteiskunnallisia kysymyksiä. Taloudelliset ja poliittiset muutokset ovat vuosien varrella tuoneet esiin uusia haasteita. Maahanmuuton lisääntyminen siivitti *suomi toisena kielenä* -tutkimusta, jota tässä teoksessa esittelee Maisa Martin. Liittyminen Euroopan Unioniin suuntasi näkökulmia uudenlaiseen kielitaitoon, mm. kansainvälisyyteen ja työelämän tarpeisiin. Työelämän kysymyksiä käsittelevät tässä julkaisussa Liisa Tiittula ja Pirkko Nuolijärvi. Teknologinen murros nosti pinnalle digitalisaation ja opetuksen kysymykset, ja niitä käsiteltiin tapahtumissa ahkerasti 1990-luvulta alkaen. Myös uusia tutkimussuuntauksia, teorioita ja tutkimusmenetelmiä on tietenkin syntynyt viiden vuosikymmenen mittaan. Alkuvuosien melko perinteiset näkemykset kielestä "kielioppina ja sanastona" ovat saaneet rinnalleen tekstilingvistiikkaa, diskurssianalyysia, keskustelunanalyysia ja monia muita suuntauksia. Viime vuosina kielikäsitys on yhä vahvemmin laajentunut myös multimodaalisen viestinnän suuntaan sekä puheessa että digitaalisessa viestinnässä. Ja kun alkuvuosina

etsittiin innokkaasti sovelluksia kielen opettamiseen generatiivisen kieliopin mukaan, nykysuuntaukset ovat tuoneet esiin sosiaalisen kontekstin vaikutuksen.

Yhdistyksen arkistot kertovat esimerkiksi, että 7.– 8.12.1973 Jyväskylässä pidettiin "informaatio- ja keskusteluseminaari", joka käsitteli aihetta *Peruskoulun opetussuunnitelma ja opettajankoulutus – Integraation mahdollisuudet äidinkielen ja vieraiden kielten välillä*. Puhujina olivat mm. Raija Ruusuvuori, Auli Hakulinen, Kari Sajavaara ja Pekka Hirvonen. Vuonna 1977 AFinLA:n syyssymposiumin vieraaksi oli saatu yksi soveltavan kielitieteen pioneereista, professori S. Pit Corder Edinburghin yliopistosta. Hän piti esitelmät aiheista *Interlanguage* ja *Learner's Communicative Strategies.*

Vuoden 1985 syyssymposiumissa käsiteltiin puolestaan *Puhuttua ja kirjoitettua kieltä*. Puhujina olivat muiden muassa Marja-Leena Sorjonen ja Leena Laurinen. Vuonna 1996 kokoonnuttiin Savonlinnassa Joensuun yliopiston järjestämässä symposiumissa pohtimaan aihetta *Kääntäminen soveltavan kielitieteen kentässä / Translation in Applied Linguistics.* Tänne kutsupuhujaksi oli saatu Nils Erik Enkvist.

2000-luvulla kieltä on käsitelty runsaasti erilaisissa sosiaalisissa ja multimodaalisissa konteksteissaan ja panostettu myös monikielisyyden kuvaamiseen. Vuoden 2004 Oulun teemana oli *Kieli ja sosiaalinen toiminta,* Joensuussa 2012 pohdittiin *Monikielistä arkea* ja vuonna 2013 Oulussa tarkasteltavina olivat *Osallistumisen multimodaaliset diskurssit*. Turun yliopistossa mietittiin vuonna 2017 erityisesti teknologiaa, kun teemana oli *Uusia lukutaitoja rakentamassa – Building new literacies*. Kutsupuhujana oli tuolloinen AILA:n presidentti Daniel Perrin.

On myös aihetta mainita, että Suomi isännöi soveltavan kielitieteen maailmankongressia AILA '96, Jyväskylässä, elokuussa 1996. Päätös myöntää kongressin järjestely Jyväskylän yliopistolle oli tehty aiemmassa maailmankongressissa Thessalonikissa vuonna 1990, ja sitä pohjustivat yliopiston soveltavan kielitieteen koulutusohjelma ja Jyväskylässä järjestetyt vuosittaiset *Soveltavan kielentutkimuksen kesäkoulu* -tapahtumat – vuodesta 1977 nimellä *Lingvistiikan kesäseminaar*i – sekä tietysti AFinLAn monivuotisen puheenjohtajan Kari Sajavaaran mainiot henkilökohtaiset verkostot. Kongressiin osallistui yli 1300 tutkijaa ympäri maailman, ja se kohotti merkittävästi suomalaista soveltavan kielitieteen kansainvälistä tunnettuutta.

4 AFinLA julkaisee

AFinLAn julkaisutoiminta alkoi vuonna 1971. Alkuvuodet olivat myös erittäin tuotteliaita. Aivan ensimmäinen julkaisu oli Pekka Hirvosen *Englannin kielen taidon mittaaminen lukion päättyessä 1: Lähtökohdat*. Kyseinen kielitaidon arviointia käsittelevä tutkimus koostui loppujen lopuksi peräti viidestä osajulkaisusta. Arviointi onkin ollut koko AFinLAn toiminnan ajan yksi keskeisistä tutkimusaiheista. Siitä kirjoittavat tässä julkaisussa Ari Huhta, Mirja Tarnanen ja Maisa Martin. Alkuvuosina julkaisuja ei nimetty vuosikirjoiksi, ehkä siksi, että julkaisuja tosiaan tuli vuosittain useampi. Ensimmäinen vuosikirjan nimellä julkaistu teos

näyttää olleen vuonna 1977 kokoelma, jossa mm. kutsupuhujana ollut Jadwiga Navrocka-Fisiak, käsitteli "kielenopetuksen viimeaikaisia kehityssuuntia".

Julkaisujen teemat vaihtelivat ja ilmensivät nekin aikaansa. Kun vuonna 1979 pohdittiin generatiivisen kieliopin soveltuvuutta koulukäyttöön, vuonna 1999 käsiteltävänä olivat organisaatioiden diskurssit. Vuonna 1976 Hanna Jaakkola pohti ylioppilastutkinnon englannin kielen lauserakenteita, vuonna 1996 julkaistiin kokoelma nimeltä *Kieli ja tietokone*, ja vuonna 2011 päästiin jo tutkimaan *Kielenkäyttöä verkoissa ja verkostoissa*. Kiintoisia kuriositeettejakin löytyy: esimerkkinä norjalaisen Frode Strömnesin artikkeli *Keskellä metsää* vuodelta 1972.

Jo alun alkaenkin AFinLA on julkaissut monella eri kielellä. Tätä käsittelee tässä teoksessa Minna Suni omassa artikkelissaan. AFinLAn julkaisujen vertaisarviointi käynnistettiin 1990-luvun alussa ja virallistettiin 2010-luvulla, kun käyttöön otettiin TSV:n tunnus. Suurin osa AFinLAn julkaisuista on nyt saatavilla verkossa. AFinLA julkaisee säännöllisesti vuosikirjaa sekä teemakohtaisia julkaisuja sarjassaan AFinLA-teema (aluksi nimellä AFinLA-e). Myös vanhemmat julkaisut ovat pääosin saatavilla julkaisuarkistossa, joka käynnistettiin 2000-luvun alkuvuosina Paula Kalajan puheenjohtajakaudella 2009–2012.

5 Tutkijoiden teemaverkostot

Vuosituhannen vaihteessa yhdistys päätti aloittaa alan tutkijoita yhteen kokoavien teemaverkostojen perustamisen. Toiminnassa on ollut useitakin verkostoja, jotkut jo toimintansa lopettaneita tai toimintaansa muovanneita. Fokus ja tutkimusteemat ovat vaihdelleet vuosien mittaan. Verkostoissa on pohdittu mm. sosiokulttuurisen ja dialogisen kielentutkimuksen kysymyksiä, diskurssintutkimusta, vieraalla kielellä oppimista ja opettamista sekä puheen ja puheentutkimuksen teemoja. Nykyistä *Työelämän kielen* verkoston toimintaa esittelevät tässä julkaisussa Riikka Nissi ja Suvi Honkanen. Teemaverkostot ovat ahkerasti järjestäneet omia työpajojaan, ja niiden toimintaa ovat tukeneet yhdistyksen myöntämät avustukset. Myös tämä julkaisu on syntynyt yhdistyksen avustuksen tuella.

6 Keskeisiä toimijoita AFinLAn piiristä

Hyvin vahva vaikuttaja Suomen soveltavan kielitieteen alkutaipaleella oli Nils Erik Enkvist, jonka rooli AFinLAn syntyprosessissa oli myös merkittävä. Monet suomalaiset tutkijat – myös Enkvist – vierailivat USA:ssa ja toivat uusia tuulia suomalaiseen kielentutkimukseen. Enkvist on myös esillä Fred Karlssonin artikkelissa tässä julkaisussa (ks. myös Halvari 1992). Yhdistyksen ensimmäisenä puheenjohtajana toiminut Ola Berggren oli yksi kielikeskusopetuksen uranuurtajia, joka mm. otti eri alojen kielenopetuksessa käyttöön aikanaan uudet ja kumoukselliset tarvekartoituksen menetelmät. Auli Hakulinen johti puhetta 1971–1972, ja hän on myöhemmin tullut tunnetuksi keskustelunanalyysin suomalaisena pioneerina. Erik Erämetsä, joka johti puhetta 1973–1974, oli puolestaan saksan kielen

professori ja vuosien 1986-1989 puheenjohtaja Viljo Kohonen kielenopetuksen ja kielikasvatuksen parissa voimakkaasti vaikuttanut hahmo. Matti Leiwo, myöhemmin Jyväskylän yliopiston suomen kielen professori, toimi myös yhdistyksen puheenjohtajana 1983–1985 ja psykolingvistiikkaa käsittelevän seminaarisarjan vetäjänä.

Vaikuttavin ja pitkäaikaisin puheenjohtaja (1975–1982 sekä 1989–1995) oli kuitenkin Kari Sajavaara, Jyväskylän yliopiston englannin kielen professori. Sajavaara oli erinomainen verkostoituja, joka kutsui Suomeen säännöllisesti alan huomattavia kansainvälisiä puhujia. AFinLAn alkuvuosina Sajavaara oli erityisen kiinnostunut kontrastiivisesta tutkimuksesta, josta hänellä oli käynnissä myös tutkimushanke. Kielten opetuksen kehittäminen ja erityisesti kielitaidon arviointi olivat lähellä hänen sydäntään, ja hän oli mukana Sauli Takalan kanssa useissa näiden alojen kehittämishankkeissa. 1990-luvulla Sajavaara toi soveltavan kielitieteen maailmankongressin Suomeen, ja vuodesta 1996 alkoi hänen johdollaan Jyväskylän yliopistossa toimia Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Myöhemmin puheenjohtajina ovat toimineet myös historiateemaverkostossa mukana olleet Anna Mauranen, Maisa Martin, Hannele Dufva, Paula Kalaja, Minna Suni ja Katja Mäntylä sekä heidän jälkeensä Juha Jalkanen ja Lotta Lehti. Vuoteen 2020 lopetamme tarkastelumme.

7 Kansainvälinen toiminta

Yhdistystä suunniteltaessa tehtiin paljon skandinaavista yhteistyötä, jota Fred Karlssonkin tässä julkaisussa kuvaa. Pohjoismaista yhteistyötä kielentutkimuksen alan järjestöjen kesken on yritetty viritellä myöhemminkin, mutta vasta viime vuosina AFinLA on lähettänyt edustajansa Ruotsin ASLAn konferensseihin. Yhteistyö Baltiaan tuotti vuonna 1997 Tallinnassa pidetyn syyssymposiumin, jonka tuella myös perustettiin Viron soveltavan kielitieteen yhdistys, Eesti Rakenduslingvistika Ühing.

AFinLAn kansainvälinen profiili on ollut pienen tutkimusmaan saavutukseksi huomattava: vaikka AILAn kansainvälisiä kongresseja on pidetty enimmäkseen isommissa maissa, Pohjoismaista Suomen lisäksi sekä Tanska että Ruotsi ovat isännöineet maailmankongressia. AFinLA on kuitenkin ollut vahvasti esillä myös AILAn hallituksessa ja osallistunut tiiviisti Euroopan alueen toimintaan erityisesti nuorten tutkijoiden yhteistyön mahdollistamiseksi. Anna Mauranen kirjoittaa tässä julkaisussa kansainvälisistä yhteyksistä sekä keskuksen ja periferian suhteista.

Ehkäpä tärkein yhteistyökumppani on kansaivälinen soveltavan kieliteteen yhdistys AILA, jonka kansainvälisen komitean IC:n (International Committee) kokouksiin AFinLA on säännöllisesti lähettänyt edustajansa. AILA:n johtokunnassa EB:ssa (Executive Board) ovat puolestaan toimineet mm. Kari Sajavaara, Anna Mauranen, Anne Pitkänen-Huhta ja Tarja Nikula-Jäntti. Eurooppalaisessa yhteistyöelimessä (AILA Europe) ovat olleet mukana mm. Hannele Dufva ja Katja Mäntylä. Nuorten tutkijoiden yhteistyötä on edistetty myös AILA Europe Junior -tutkijatapaamisissa, joista kirjoittavat Minna Suni ja Katja Mäntylä tässä julkaisussa. AFinLA järjesti tämän nuorten tutkijoiden tapahtuman Jyväskylässä 2014.

8 AFinlandia-palkinnot

1990-luvulla yhdistys päätti ryhtyä jakamaan palkinnon ansiokkaasta pro gradu -tutkielmasta /maisterintutkielmasta, ja myöhemmin toimintaan lisättiin myös väitöskirjapalkinto. Palkinnot nimettiin AFinlandia-palkinnoksi.

Ensimmäinen palkittu oli vuonna 1997 Stefan Bäckman Åbo akademista ranskankielisellä tutkimuksellaan *Minorités ethniques et identité linguistique. Les Bretons et les Lapons dans la lumiére de la sociolinguistique.* Myöhemmin maisterintutkielmapalkinnon ovat saaneet mm. Minna Harmanen vuonna 1998 ja Annika Pasanen vuonna 2003. Palkituissa on ollut suomen-, ruotsin-, englannin- ja ranskankielisiä töitä, ja valinnat ovat osuneet tasapuolisesti eri yliopistojen opiskelijoille ja soveltavan kielentutkimuksen eri suuntauksille. Useat palkitut ovat jatkaneet menestykkäästi uraansa kielentutkimuksen parissa.

Ensimmäisen väitöskirjapalkinnon sai vuonna 2004 Mihail Mihailov Tampereen yliopistosta kaunokirjallisuuden rinnakkaistekstikorpuksia käsittelevällä työllään. Myöhemmin palkittujen joukosta voi poimia esimerkiksi Ulla Tiililän (2007), Minna Sunin (2010), Elina Tapion (2013), Heini Lehtosen (2016) ja Maiju Strömmerin (2019), jotka kaikki lienevät tuttuja nimiä AFinLAnkin toiminnasta.

9 Yhteenvetoa

Olemme tässä tarkastelleet yhdistyksen toimintaa ensimmäisen 50 vuoden ajalta. AFinLAn rooli tieteellisenä ja yhteiskunnallisena toimijana on tänä ajanjaksona ollut monin tavoin merkittävä. Yhdistyksen asemaa suomalaisen yhteiskunnan ja tieteen kentässä käsittelevät mm. Taina Saarinen ja Mia Halonen sekä Arto Mustajoki ja Urpo Nikanne artikkeleissaan. AFinLA on ollut mukana niin kielenopetuksen kehittämisessä kuin erilaisissa työelämän ja yhteiskunnan kielellisten haasteiden pohdinnassa ja ratkaisumallien esittämisessä.

Soveltava kielitiede toimii tänä päivänä itsenäisenä tieteenalana. 50 vuoden aikana alamme on kehittynyt monella tapaa eteenpäin, tapahtumamme ovat säilyneet keskustelevina ja innostavina ja julkaisujemme ulkoasu on kehittynyt huimasti. Sisältöäkin kehitetään edelleen – laadusta tinkimättä. Toimintamme on luonnostaan kansainvälistä, vaikuttaa moneen suuntaan ja tapahtuu monella kielellä – toiminnan kielikirjoa käsittelee Minna Suni artikkelissaan. Samaan aikaan soveltavan kielitieteen kanssa on Suomessa kehittynyt ja saanut jalansijaa viittomakielen tutkimus, jota käsittelee Tommi Jantunen artikkelissaan; siinä sivutaan samantyyppisiä kysymyksiä, joita soveltavan kielitieteen harjoittajat ovat asettaneet itselleen.

Uusia kieleen liittyviä yhteiskunnallisia haasteita nousee esiin joka päivä. Viime vuosien aikana on pohdittu tekoälyn mukanaan tuomia mahdollisuuksia ja haasteita, monikielistyvän työelämän vaatimuksia ja vihapuheen luonnetta. Uudet teoreettiset suuntaukset haastavat miettimään ihmisen kieltä ja ihmisen kielenkäyttöä posthumanismin aikakaudella. Yhteiskunnalliset kehityskulut sekä talouden ja politiikan ilmiöt määrittelevät AFinLAn

toimintaa tulevaisuudessakin, ja on ilo huomata, että uusiin haasteisiin vastataan vireästi ja uusiutuvin voimin. Soveltava kielitiede on Suomessa voimissaan.

Me olemme kirjanneet tähän julkaisuun muutamia tuokiokuvia yhdistyksen historiasta. Toivomme niiden ilahduttavan mukana olleita ja innostavan heitä, jotka vasta aloittavat tutkijantaipalettaan soveltavan kielitieteen alalla.

Kiitokset

Haluamme esittää lämpimät kiitokset kaikille tämän teemanumeron tekemiseen osallistuneille. Ensinnäkin kirjoittajat ovat ansainneet kiitoksemme ratkaisevasta panoksestaan. He ovat kukin omasta tulokulmastaan – ja vaivojaan säästämättä – tuoneet esiin arvokkaita näkemyksiä ja tietoja sekä AFinLAn vaiheista että soveltavasta kielitieteestä Suomessa. Monessa artikkelissa on kirjattu myös yhdistyksessä aktiivisesti toimineiden omia, ainutlaatuisia kokemuksia. Olemme itse toimittajina nauttineet tästä uudesta tietoaineistosta yhdistyksemme ja tieteenalamme aiempiin vaiheisiin ja uskomme, että lukijat nyt ja myöhemminkin kokevat saman löytämisen ilon. Vertaisarvioijat ansaitsevat myös lämpimät kiitokset ansiokkaasta työstään.

Kiitämme myös AFinLAn hallitusta, joka on tukenut teemaverkostoamme ja siten vaikuttanut tämän julkaisun valmistumiseen. Erityinen kiitos kuuluu sarjan päätoimittajalle Maria Kokille, kaikille prosessiin osallistuneille toimituskunnan jäsenille sekä tekniselle toimitukselle. Samoin osoitamme kiitoksemme Tieteellisten seurain valtuuskunnalle ja Suomen tiedekustantajien liitolle, jotka molemmat ovat tukeneet vuosikirjan julkaisemista.

Kirjallisuus

deBot, K. 2015. *A history of applied linguistics. From 1980 to the present.* New York: Routledge.

Hakulinen, A. 1971. Uusi kielitieteen yhdistys perustettu. *Virittäjä* 75 (2), 216–217. Noudettu osoitteesta https://journal.fi/virittaja/article/view

Halvari, A. 1993. Nils Erik Enkvist – Poimintoja kielitieteelliseltä matkalta. *Kielikeskustelua 2*, 2–4. Jyväskylä: Korkeakoulujen kielikeskus.

Häkkinen, K. & F. Karlsson (toim.) 1980. *Suomen kielitiede 1980-luvun kynnyksellä. SKY:n symposium Turussa 30.11.–1.12. 1979.* SKY.

Kalaja, P., H. Dufva, K. Mäntylä & A.Pitkänen-Huhta. 2013. AFinLA: The Finnish Association of Applied Linguistics. *European Journal of Applied Linguistics, 1* (1), 162–173. https://doi.org/10.1515/eujal-2013-0008

Ringbom, H. 2012. Review of recent applied linguistics research in Finland and Sweden, with specific reference to foreign language learning and teaching. *Language Teaching*, *45* (4), 490–514.

Sajavaara, K. (toim.). 1980. *Soveltava kielitiede*. Helsinki: Gaudeamus.

Sajavaara, K. 2000. Soveltava kielentutkimus. Teoksessa K. Sajavaara & A. Piirainen-Marsh (toim.) *Näkökulmia soveltavaan kielentutkimukseen.* Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 13–30.

Osio I

AFinLA yhdistyksenä

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 11–29.

Fred Karlsson
Helsingin yliopisto

Soveltavaa kielten tutkimusta Suomessa ennen AFinLAn perustamista vuonna 1970

Nostot

- Nils Erik Enkvist oli AFinLAn perustamisen avainhahmo.
- Kalevi Wiikin väitöskirja 1965 oli Suomen soveltavan kielitieteen ensimmäinen.
- AFinLA oli pioneeri Suomen modernin kielitieteen infrastruktuurin muotoutumisessa.
- AFinLA liittyi vahvasti Suomen kielitieteen lingvistisoitumisen ja nykykielistymisen käänteeseen, joka alkoi vuonna 1965.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

This article presents the founding and promulgation of AFinLA in its context. AFinLA was a pioneer in the establishment of modern infrastructures for academic language studies in Finland and part of the linguistification of language studies in Finland, a gradual change from historically and philologically minded studies to more linguistically and synchronically oriented ones that started in 1965. Relevant applicationally-related work prior to 1970 include: codifying Standard Finnish, teaching of Finnish as a second or a foreign language, internationally unique work on General Grammar for school teaching purposes done by two Grammar Committees, and the discussion in the late 1800s on developing the practices of foreign language teaching along the principles formulated by Viëtor's reform movement. The applied linguistic work of Nils Erik Enkvist in the 1960s is presented, as is the publication series AFTIL at the English Department of Åbo Akademi University. Kalevi Wiik's dissertation *Finnish and English Vowels* in 1965 is discussed as a forerunner of applied linguistics. Activities by the Finns in the Nordic Summer University are analysed.

Keywords: Enkvist, Wiik, applied linguistics
Asiasanat: Enkvist, Wiik, soveltava kielitiede

1 Soveltavan kielitieteen julistaminen

Tieteenaloja (tai emotieteen versoja, spesialiteetteja) julistetaan usein virallisesti olemassa oleviksi näkyvin sosiaalisin ja hallinnollisin toimenpitein kuten yhdistyksiä perustamalla, konferenssisarjoja aloittamalla tai akateemisten virkojen perustamisella. Soveltava kielitiede julistettiin kansainvälisesti Ranskan Nancyssa vuonna 1964, kun kattojärjestö AILA (*Association Internationale de Linguistique Appliquée*) perustettiin samannimisen konferenssisarjan ensimmäisessä kongressissa (ks. myös Mauranen, tässä julkaisussa). Peter Strevens oli nimitetty Exeterin yliopiston soveltavan kielitieteen professoriksi vuonna 1965, ja samana vuonna hän esitti, että tulisi perustaa brittiläinen soveltavan kielitieteen yhdistys. *British Applied Linguistics Association* perustettiinkin vuonna 1967 (Corder 1997). Tanskan, Norjan ja Ruotsin soveltavan kielitieteen yhdistykset perustettiin näinä AILAn formatiivisina vuosina 1964–1966, Suomen AFinLA tietyistä syistä vasta 1970.

Vaikka tieteenalan julistamisen tapahtumat voidaan usein sitoa tarkasti johonkin ajankohtaan, tämä ei tietenkään tarkoita, että kaikki alkoi juuri tuolloin. Ennen julistamista uuden alan tutkimusongelmia on saatettu selvitellä pitkäänkin ilman selvää osoitetta tieteiden taksonomiassa. Niinpä soveltavan kielitieteen alkukohdaksi on esitetty myös toisen maailmansodan USAn armeijassa tiedustelutarkoituksia varten laadittuja "eksoottisten" kielten (kuten suomen) oppimismateriaaleja ja intensiivikursseja (*Armed Forces Languages Program*). AILAa vähän vanhempi on Washington DC:hin vuonna 1959 perustettu *Center for Applied Linguistics* ja tätäkin pari vuotta vanhempi David Abercrombien Edinburghin yliopistoon vuonna 1957 perustama *School of Applied Linguistics*. Joskus soveltavan kielitieteen alkusysäyksenä on pidetty Robert Ladon vuonna 1957 ilmestynyttä teosta *Linguistics across cultures: applied linguistics for language teachers*. Kuten tämän kirjoituksen luvusta 3 ilmenee, menneiltä vuosisadoilta Suomesta löytyy useita esimerkkejä kielten opetukseen liittyvästä tutkimuksesta, jota nykytermein voisi luonnehtia soveltavaksi.

Edellä todettu heijastaa sekä etno- että anglosentristä tarkastelutapaa eikä kerro koko tarinaa. Manner-Eurooppaan syntyi 1900-luvun alkupuoliskolla suuntaus nimeltä *Wirtschaftslinguistik*, jota voi hyvin pitää soveltavan kielitieteen yhtenä alkulähteenä (Laurén & Nordman 2004). Lähinnä kauppakorkeakouluissa on selvitelty talouselämän kielenkäyttöä esimerkiksi mainonnassa ja terminologian standardoinnissa (ks. myös Tiittula ja Nuolijärvi, tässä julkaisussa).

AILAn jäsenjärjestö AFinLA syntyi kahdessa vaiheessa, suunnittelukokouksessa 11.4.1970 ja virallisesti perustamiskokouksensa myötä 18.10.1970, molemmat Turun kaupungissa. Soveltavan kielitieteen suomalaisten varhaisvaiheiden voidaan täten katsoa päättyneiksi vuoteen 1971. Uuden yhdistyksen toiminta laajeni nopeasti. Tämä on selvä todiste patoutuneiden tarpeiden purkautumisesta. Tutkimus suuntautui sekä teoreettisesti että metodisesti uudenlaisiin aiheisiin tarttumalla ajankohtaisiin käytännön haasteisiin, jotka eivät olleet ainakaan ensisijaisina kuuluneet Suomen siihenastisen, vahvasti kielihistoriallisesti, filologisesti ja (erityisesti fennistiikassa) murteiden vaihteluun painottuneen kielentutkimuksen palettiin (Karlsson, tulossa, a).

2 Soveltavan kielitieteen alasta

Vuonna 1964 Nancyssa linjattiin, että soveltavan kielitieteen kaksi perustavoitetta olisivat a) kielitieteen soveltaminen opetukseen, erityisesti vieraiden kielten opetukseen, ja b) automaattisen tietojenkäsittelyn käyttö kielitieteessä (AILA Bulletin 1970 No. 1: 2). Tietokonelingvistiikka julistautui kuitenkin nopeasti itsenäiseksi monitieteiseksi alaksi, joka on jo ehtinyt vaihtaa nimeään kieliteknologiaksi. Varhainen osoitus tietokonelingvistiikan lähtemisestä omille teilleen oli Lontoossa jo vuonna 1965 järjestetty ensimmäinen tapaaminen kokoussarjassa COLING (*International Conference on Computational Linguistics*), mutta Nancyn kokouksen ensimmäisestä painopisteestä tuli soveltavan kielitieteen yleisnimellä kulkevan tutkimuksen painopiste niin kansainvälisesti kuin AFinLAn toiminnassakin. Keskeistä oli (erityisesti vieraiden) kielten opetuksen ja oppimisen tutkiminen (soveltavan kielitieteen alan määrittelystä ei olla yksimielisiä ja lisäksi käsitykset alan luonteesta vaihtuvat yhteiskunnallisen kehityksen myötä. Nancyn määritelmä on suppea).

Tarkastelen tästä näkökulmasta kielitieteen varhaisvaiheita Suomessa. Soveltavan kielitieteen suppea lingvistiikkapohjainen määritelmä voisi olla tällainen: **kielitieteellisiin käsitteisiin perustuvat yritykset ratkaista kielten käyttöön liittyviä ongelmia.** Tapana ei kuitenkaan ole ensisijaisesti vaatia, että ongelmien ratkaisuehdotuksissa pitäisi soveltaa jotain tiettyä lingvististä teoriaa. Enemmän tai vähemmän eklektisesti käytetään kielitieteen käsitteitä, teorian palasia ja metodeja, ja tietenkin muiden alojen teorioita ja menetelmiä.

Soveltavaa kielten tai kielellisten ongelmien tutkimusta harjoitetaan myös ahtaasti määritellyn kielentutkimuksen ulkopuolella. Tästä esimerkkinä mainittakoon Turun yliopiston kasvatus- ja opetusopin professori Inkeri Vikaisen (1914–1994, ent. Laurinen) lingvistisestikin kiinnostava väitöskirja (Laurinen 1955) *Lausetajun kehityksestä suomenkielisen kansakoulun kirjoituksenopetuksen tulosten valossa. Opetusopillinen tutkimus.* Tämä väitöskirja

ei tosin ole ainakaan ensisijaisesti esimerkki soveltavasta **kieli**tieteestä — niinhän tekijä itsekin on otsikon alarajoituksella *Opetusopillinen tutkimus* ilmoittanut. Toisaalta Laurisen väitöskirja kyllä ennakoi soveltavan kielitieteen (ja jopa psykolingvistiikan) syntyä.

3 Soveltavaa kielten tutkimusta Suomessa ennen 1940-lukua

Ylivoimaisesti laajin tämän otsikon alle kuuluva aihepiiri on suomen kirjakielen ja puhutun yleiskielen normistojen luominen ja vakiinnuttaminen (ks. alaluku 3.1). Muita ovat suomen kielen opettaminen toisena tai vieraana kielenä (3.2), 1800-luvun kielten opetuksen murros (3.3), yleinen kielioppi ja kielioppikomiteat (3.4) sekä maailmankielikysymys (3.5).

Vuonna 1865 Suomessa alkoi ilmestyä uusi aikakauslehti: *Tidskrift utgifven av Pedagogiska Föreningen i Finland*, vuodesta 1893 rinnakkaisnimisesti myös Suomen Kasvatusopillisen Yhdistyksen Aikakauskirja. Se oli vuosikymmeniä vielä 1900-luvun puolella merkittävä maanlaajuinen foorumi kielentutkijoille ja opettajille saada tietoja ja keskustella kieltenopetuksen tilasta, tarpeista, kehityksestä ja uusista virtauksista, keskushallinnon päätöksistä ja vastailmestyneestä kirjallisuudesta. Lehdessä keskusteltiin vilkkaasti esimerkiksi latinan ja uusien kielten opettamisen suhteellisesta tarpeesta, opetusmenetelmien uudistamisesta ja kieltenopettajien koulutuksesta sekä arvioitiin kaikkien koulukielten äsken ilmestyneiden relevanttien oppikirjojen laatua. Monet Helsingin yliopiston filologisten kielitieteiden professorit kirjoittivat jatkuvasti Suomen Kasvatusopillisen Yhdistyksen Aikakauskirjaan, jonka palstoilla kaikki alaluvuissa 3.1–3.5 käsitellyt aiheet ovat olleet esillä. Tämä Suomen muotoutuvaan koululaitokseen suoraan vaikuttava toiminta oli erittäin merkityksellistä soveltavaa kielitiedettä.

3.1 Suomen kielen huolto

Suomen kielen huolto on luonteeltaan paljolti tutkimuspohjaista ja soveltavaa mutta myös kielipoliittisen toiminnan muoto. Taru Kolehmaisen (2014) *Kielenhuollon juurilla. Suomen kielen ohjailun historiaa* on hyvä kuvaus näiden prosessien 500-vuotisesta historiasta, aina Agricolasta Kotimaisten kielten keskuksen nykyiseen toimintaan. Kirja osoittaa, kuinka erottamattomasti kielentutkimuksen eräät haarat kuten dialektologia ja leksikologia sekä käytännön kielenhuolto voivat kietoutua yhteen. Tästä todistaa myös aikakauslehti Virittäjän pitkä historia. Alusta asti suomen kielen huolto oli keskeinen aihe. Siihen liittyvät kirjoitukset alkoivat kuitenkin vähetä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen perustamisen myötä, jonka tehtäviin kielenhuoltokin kuului. Kolehmaisen kirjan henkilöhakemiston taajimmin esiintyvät nimet ovat aakkosjärjestyksessä Martti Airila, Knut Cannelin, Lauri Hakulinen, Osmo Ikola, Terho Itkonen, Arvid Genetz, Jalo Kalima, Artturi Kannisto, Lauri Kettunen, Eino Leskinen, Elias Lönnrot, Aarni Penttilä, Martti Rapola, E. A. Saarimaa, Matti Sadeniemi, E. N. Setälä, Hannes Teppo ja E. A. Tunkelo. Paria lukuun ottamatta kaikki olivat

suomen kielen tai lähiaineiden kielihistoriallisesti orientoituneita professoreita. Kestoaiheita olivat esimerkiksi oikeinkirjoitusseikat kuten *-o(i)ttaa*-verbit, johto-opin hyödyntäminen uudissanoissa sekä svetisismien leksikaalinen ja syntaktinen välttely. Ajoittain argumentointi oli vahvan puristista ja joskus nationalistista.

3.2 Suomen kielen opettaminen toisena tai vieraana kielenä

Toinen laaja soveltavaan kielentutkimukseen liittyvä aiheisto on suomen kielen opettaminen toisena tai vieraana kielenä, nykynimeltään S2-opetus. Jo ensimmäiset suomen kieliopit alkaen Æschillus Petræuksen teoksesta *Linguæ Finnicæ Brevis Institutio* (1649) olivat osittain kontrastiivisia ja oletetun latinantaidon kautta tarkoitettuja ulkomaalaisille papeille, munkeille, käsityöläisille ja jopa merimiehille, vaikka viimeksi mainittujen latinantaitoa Petræus ehkä arvioi yläkanttiin. Tämänkin aihepiirin pitkästä historiasta löytyy perusteellinen valaiseva kuvaus eli Marjut Vehkasen (2015) väitöskirja *Kieliopista kommunikaatioon. Suomi toisena ja vieraana kielenä -oppikirjat vuosina 1866–1953*.

3.3 1800-luvun kielten opetuksen murros

Kahteen edelliseen liittyvä ongelmavyyhti on Suomen koululaitoksen kielten opetuksen murros 1800-luvun jälkipuoliskolla, erityisesti uuden kielikoulutuspolitiikan luominen ja toteuttaminen. Vanha pappis- ja virkamieskoulutukseen keskittyvä latinakoulu ei enää riittänyt teollistuvan yhteiskunnan tarpeisiin. Suomen kielen kaikinpuolisen aseman välttämätön parantaminen edellytti kieltenopetuksen perusteellista uudistamista kaikissa oppilaitoksissa, ja näitä pyrkimyksiä venäläiset vallanpitäjät tukivat ruotsin kielen valta-aseman heikentämiseksi. Itse suomen kielen kehittämisen ohessa sen muodollinen asema koululaitoksen pääkielenä oli vakiinnutettava. Latinan vastapainoksi ja korvaajaksi tarvittiin sekä maassa puhuttuja että vieraita, (opetettavia) kieliä, tuolloin erityisesti saksaa ja ranskaa — ja vuodesta 1871 pakollisena kouluaineena oli pyytämättä myös venäjä.

Monet vuosisadanvaihteen 1900 molemmin puolin (± 20 vuotta) toimineista kielitieteiden professoreista olivat kiinnostuneita soveltavan tyyppisistä aiheista. Suomen kielen kouluopetuksessa E. N. Setälän (1864–1935) oppikirjoja käytettiin ahkerasti. *Suomen kielen lauseoppia* (1880, 1892) ja *Suomen kielioppia* (1898) lukuisine uusintapainoksineen ja muokattuine laitoksineen käytettiin aineopintojen tenttikirjoina Helsingin yliopistossa aina vuoteen 1968 ja suomen kielen pääsykokeessa vielä vuonna 1970. Uusien kielten (ranskan, saksan, englannin, venäjän) puolella koulujen rempallaan olevan kielenopetuksen uudistamisen keulahahmo oli Werner Söderhjelm (1859–1931), joka vuonna 1894 nimitettiin romaanisen ja germaanisen filologian professoriksi. Tämä oli ensimmäinen uusille vieraille kielille omistettu professorin virka.

Söderhjelm esitelmöi jo vuonna 1886 koulujen uudenlaisen kielenopetuksen puolesta (Söderhjelm 1886). Suomen Kasvatustieteellisen Seuran (*Pedagogiska Föreningen i Finland*) kokouksessa 2.3.1888 hän piti Wilhelm Viëtorin vuoden 1882 reformipedagogiikan mukaisen keskeisen linjapuheenvuoron (Söderhjelm 1889), jonka perusajatukset yhä

edelleen ovat ajankohtaisia. Söderhjelm painotti elävän nykykielen opettamisen tärkeyttä, opettajan foneettiseen tietämykseen perustuvan ääntämisen opetuksen keskeisyyttä heti opetuksen alusta, kokonaisten koherenttien tekstien käyttämistä opetusaineistona (vastapainona latinakieliopin kuuluisilta kirjailijoilta poimituille irrallisille esimerkeille), sanojen merkitysvivahteiden tulkintaa kontekstissa, keskusteluharjoitusten mukaan ottamista opetuksen varhaisvaiheessa, kielioppisääntöjen ulkoaopettelun karsimista, sääntöjen ja yleistysten omakohtaista löytämistä mieluiten induktiivisesti tekstipohjaisten esimerkkien avulla sekä kääntämisharjoitusten minimoimista.

Söderhjelm oli keskeinen koollekutsuja Uusfilologista Yhdistystä perustettaessa vuonna 1887 (Riikonen 2013: 32–39). Yhdistyksestä tuli tärkeä linkki uusien kielten (aluksi erityisesti ranskan ja saksan) akateemisen opetuksen ja uusien kielten virkistyvän kouluopetuksen välillä. Melander (1881: 82–89) raportoi seuraavat valaisevat lukumäärätiedot kirjalliset ylioppilaskokeet selvittäneistä oppilaista Suomen lyseoissa vuosina 1874–1880, siis yhteensä seitsemältä vuodelta: yhteismäärä 1060, ruotsi äidinkielenä ja suomi toisena kielenä 714, suomi äidinkielenä ja ruotsi toisena kielenä 346; vieraana kielenä latina 1037, ranska 10, saksa 7 ja venäjä 6. Englannin kielestä siis ei vielä ensimmäistäkään. Keskeisiä alkuvaiheen akateemisia toimijoita oli myös Rooman kirjallisuuden professori Fridolf Gustafsson (1853–1924), joka toimi vuosikymmeniä useiden oppikoulujen johtokunnissa. Hänkin kirjoitti kielten oppikirjoja. Gustafsson esitteli jo vuonna 1886 aikakauslehdessä *Finsk Tidskrift* Vilhelm Viëtorin kuuluisaa uusien kielten reformipedagogiikkaa (*Der Sprachunterricht muss umkehren!*), jonka keskeiset ajatukset tulivat esille jo edellä (Viëtor 1882, 1902).

Vuonna 1909 Uusfilologinen Yhdistys järjesti ensimmäiset Uusfilologipäivät. Tapahtuma houkutteli peräti 160 osallistujaa, joista useimmat olivat kielenopettajia. Tällaisia tapaamisia järjestettiin myöhemmin vuosina 1929 (325 osanottajaa!), 1934 ja 1949. Uusien kielten opettajien järjestäydyttyä 1950-luvulla filologipäiviä ei enää järjestetty. Vieraiden kielten kouluopetuksen uudistamisen edistäminen oli alun perinkin ollut yhdistyksen keskeisiä tavoitteita. Uno Berglundin Helsingin yliopistossa tehty väitöskirja (1916) on suomalaisittain mielenkiintoinen katsaus kielenopetuksen reformimetodin kansainväliseen kehitykseen.

3.4 Yleinen kielioppi ja kielioppikomiteat

Suomen kielitieteen historiassa kansainvälisesti katsoen ainutlaatuisia ovat yleisen ja soveltavan kielitieteen leikkaukseen sijoittuvat vuosien 1885–1886 sekä 1906–1915 maan Senaatin (hallituksen) asettamat kaksi kielioppikomiteaa. Taustalla oli usko siihenastisen 1700-luvulta juontuvan yleisen kieliopin potentiaaliin yhteiseksi pohjaksi maan koululaitoksen laajenevan kielivalikoiman sekä kotimaisille että vieraille kielille. Niinkin äskettäin kuin vuonna 1856 Wilhelm Heikel oli Helsingissä julkaissut kadettikunnan käyttöön tarkoitetun kieliopin nimeltä *Kort lärobok i Svensk och Allmän Grammatik för Finska Cadet-Corpsens behof*.

Yleisen kieliopin 1700-luvulta juontuva perusajatus oli, että latinan (ja ranskan) kielioppi ja sen kategoriat ovat ihmisjärjen luonnollisin heijastus, eräänlainen aidosti

yleinen kielioppi, että kaikki ihmiset ajattelevat samalla lailla ja että siksi kaikkien kielten opettelussa on hyötyä yleisen kieliopin hallinnasta. Yleisen kieliopin mukaan sanaluokilla on semanttis-notionaalinen perusta, morfologia käsittelee taivutuskategorioiden merkityksiä, ja syntaksi on keskeisesti yhtä kuin sanojen ja fraasien looginen järjestys. Universaalikielioppi oletettiin siis olemassa olevaksi.

Ensimmäisen kielioppikomitean työ (Kielioppikomitea 1888) ei johtanut tyydyttävään lopputulokseen, mikä johti vielä toisen komitean asettamiseen. Se työskenteli E. N. Setälän johtamana vaihtelevalla intensiteetillä peräti yhdeksän vuotta ja julkaisi mielenkiintoisella tavalla modernin mietinnön vuonna 1915 (Kielioppikomitea 1915). Keskeisin uudistus oli lausekkeen käsitteen nostaminen päivänvaloon. Niin sanotun perinteisen (eli latinaan perustuvan) kieliopin suurin syntaktinen puute oli nimenomaan sen lauseenjäsennyksen äärimmäinen sanakeskeisyys, mikä hämärsi lausekkeen keskeistä asemaa ja vaikeutti syntaktisten funktioiden (subjekti, objekti jne.) oikeaa hahmottamista. Toisen kielioppikomitean ehdotuksia sovellettiin muutamiin Suomessa julkaistuihin ruotsin kielen kielioppeihin, mutta tuloksiin ei oltu tyytyväisiä. Useat toisen kielioppikomitean mietinnöistä annetut viralliset ja epäviralliset lausunnot olivat kielteisiä (tarkemmin: Karlsson 1998). Lopulta viimeistään 1920-luvulla haudattiin hiljaa kuvitelma siitä, että olisi olemassa yleinen kielioppi, joka vieläpä soveltuisi opetusjärjestelmäksi koululaitoksen kaikkiin opetettaviin kieliin.

Lopuksi yleistäen: ennen toista maailmansotaa kielten tutkimus Suomessa soveltavasta näkökulmasta liittyi jotakuinkin yksinomaisesti suomen kielen huoltoon ja koulukielten kieliopin opetuksen järjestelyihin didaktisista lähtökohdista. Kielioppien ja kielitiedon sekä kielitieteellisiin että pedagogisiin varsinaisiin uudistuksiin ryhdyttiin vasta peruskoulu-uudistuksen astuessa voimaan 1970-luvulla.

3.5 Maailmankielikysymys

1900-luvun alussa useat suomalaisetkin kielentutkijat olivat kiinnostuneita maailmankielen eli universaalin kielen ongelmasta ja maailmankielen luomisen mahdollisuudesta. Monia pohdituttivat kysymykset vilkastuvan kansainvälisen viestinnän käyttökielestä, kielten roolista tiedeyhteisöissä ja siitä, voisiko maailmankieli edistää rauhan aatetta. Näitä voi hyvästä syystä pitää soveltavaan kielitieteeseen kuuluvina, onhan mitä suurimmassa määrin kyse yrityksistä ratkaista kansainvälisen viestinnän ongelmia lingvistisin keinoin.

Helsingin yliopiston altailaisen kielentutkimuksen professori G. J. Ramstedt (1873–1950) oli poikkeuksellisen kielitaitoinen ja tämän lisäksi hänen kiinnostuksensa kielten yhteisiin piirteisiin johdatti hänet universaalikielen pohdintaan ja ennen kaikkea esperanton taidon levittämiseen. Ramstedt opetteli esperanton jo 1891 ja hän toimi Suomen esperantoliiton puheenjohtajana. Rooman kirjallisuuden professori Fridolf Gustafsson (1853–1924) piti 6. pohjoismaisessa filologikokouksessa (*Sjätte nordiska filologmötet*) Uppsalassa 1902 esitelmän maailmankielen mahdollisuudesta. E. N. Setäläkin puuttui maailmankielikeskusteluun vuonna 1922 esitelmöimällä aiheesta *Maaailmankielikysymys kielentutkijan kannalta* Kansakoulunopettajien 18. yleiskokouksessa. Romaanisen filologian professori Axel Wallensköld (1864–1933) laati jopa idon oppikirjan (*Kortfattad lärobok i Ido för själv-*

studium – ett internationellt hjälpspråk såsom undervisningsämne i skolan, 1922) ja vielä 1930 hän kirjoitti aikakauslehteen *Finsk tidskrift* katsauksen Jespersenin luomaan novialiin (Wallensköld 1922, 1930). Näistä ja vastaavista yrityksistä vain esperanto on säilynyt elinvoimaisena näihin päiviin asti, mutta alkuperäisiä tavoitteita ei ole saavutettu.

4 Toisen maailmansodan ajoista AFinLAan

4.1 Nils Erik Enkvist: AFinLAn maahantuoja

Soveltavan kielitieteen keskeishahmo Suomessa 1950-luvulta aina AFinLAn perustamiseen oli Åbo Akademin englannin kielen ja kirjallisuuden professori, akateemikko Nils Erik Enkvist (1925–2009). Tämän luvun Enkvistiä koskevat tiedot perustuvat kahteen julkaisemattomaan aineistoon, NEE-CV ja NEE-haastatteluun. Sotien jälkeen Enkvist pääsi ensimmäisten eurooppalaisten joukossa opiskelijaksi Yhdysvaltoihin ja suoritti 1948 *Master of Arts* -tutkinnon Michiganin yliopistossa (*Ann Arbor*) pääaineenaan fonetiikka. USAan mennessään Enkvist oli jo suorittanut fonetiikan laudaturarvosanan professori Antti Sovijärvelle. Hänellä oli myös mahdollisuus osallistua *Linguistic Society of America*:n järjestämille kesäkursseille, (*Summer Institute in Linguistics*), opettajinaan mm. J. R. Firth sekä foneetikko George A. Kopp. Vuonna 1948 Enkvist toimi professori Koppin assistenttina ja opetti sonagrafin käyttöä *Summer Institute in Linguistics*:in opiskelijoille ja opettajillekin. Enkvist tutustui yhdysvaltalaiseen soveltavaan kielitieteeseen siinä muodossa, minkä se oli saanut sodanaikaisissa kielenopetusponnisteluissa. Suomeen palattuaan vuonna 1950 Enkvist oli ilmeisesti ainoa suomalainen, jolla oli vahva kansainvälinen lingvistinen peruskoulutus.

Aloittaessaan tutkimustyönsä pätevöityäkseen ainoina tarjolla oleviin englantilaisen filologian professorinvirkoihin Enkvist keskittyi (itse kertomansa mukaan taktisista syistä) Suomen 1950-luvun anglistiikan hengen mukaisesti kirjallisuustieteellis-filologisiin aiheisiin. Hänen soveltavaan suuntaan viittaavan lingvistisen kiinnostuksensa kohteina pilkahtivat kuitenkin esille muutamina yleistajuisina artikkeleina. Foneettisten tieteiden neljännessä maailmankokouksessa Helsingissä 1964 hän puhui transkription valinnasta vieraiden kielten opetuksessa.

Anu Halvari haastatteli Enkvistiä Kielikeskusuutisiin 2/1993. Enkvist ilmoitti, että tullessaan vuonna 1952 hoitamaan Åbo Akademin englannin kielen ja kirjallisuuden professorin virkaa, hän totesi Helsingin yliopiston (silloin asetusten nojalla muille yliopistoille malleina olevien) tutkintovaatimusten olevan turhan kielihistoriallisvoittoiset. Koska hän pyrki profiloimaan Åbo Akademin tutkintovaatimuksia vähän toisenlaisiksi, hän omien sanojensa mukaan muun muassa solutti niihin soveltavan kielitieteen aineksia. Hänen opetuksessaan nämä vaikutteet jäivät kuitenkin melko vähäisiksi. Pari kertaa hän on luennoissaan käsitellyt yleistä kieli- ja tyyliteoriaa, ennakoiden tuotantonsa lingvistisiä pääteoksia (1964, 1970a, 1974), jotka herättivät kansainvälistä huomiota. Tyylioppihan on

usein luokiteltu soveltavaan kielitieteeseen kuuluvaksi ja niin Enkvist oli yhden teoksensa nimennytkin: *On defining style: an essay in applied linguistics* (1964).

4.2 Suomen ensimmäinen soveltava väitöskirja: Kalevi Wiikin *Finnish and English Vowels*

Kalevi Wiik väitteli tohtoriksi Turun yliopistossa vuonna 1965 väitöskirjalla *Finnish and English vowels: a comparison with special reference to the learning problems met by native speakers of Finnish learning English* (Wiik 1965), vastaväittäjänään Lundin yliopiston fonetiikan professori Bertil Malmberg, josta vuonna 1969 tuli AILAn pääsihteeri. Wiikin väitöskirjan nimi jo kertoo, että sen painopiste oli soveltava ja aineisto nykykielinen. Tässä kaksi syytä, miksi väitöskirjaa voi pitää käänteentekevänä. Olen muualla osoittanut (Karlsson 1998, Karlsson, tulossa, a), että Suomessa ei tätä ennen ollut tarkastettu soveltaviksi luokiteltavia kielitieteellisiä väitöskirjoja. Suomen yliopistojen kieliaineiden siihenastiset väitöskirjat olivat melkein poikkeuksetta aiheeltaan kielihistoriallisia tai filologisia. Wiikin väitöskirja oli suomalaisittain uudenlainen myös kahdessa muussa suhteessa. Sen selväsanainen lähtökohta oli strukturalistisessa foneemiteoriassa ja se oli ensimmäinen Suomessa sotien jälkeen esitetty foneettinen väitöskirja. Edellinen oli Antti Sovijärven väitöskirja vuodelta 1938. Menetelmiensä puolesta Wiik käytti kontrastiivisen fonologisen analyysin lisäksi sonagrafia ja spektraalianalyysia.

Kalevi Wiikin ja Nils Erik Enkvistin kielitieteellisissä urissa on useita yhteisiä piirteitä: he olivat molemmat suomalaiselta peruskoulutukseltaan anglisteja, molemmat olivat suorittaneet MA-tutkinnon Yhdysvaltain Michiganin yliopistossa pääaineenaan fonetiikka (Enkvist vuonna 1948, Wiik vuonna 1958), ja he toimivat molemmat Helsingin yliopiston ulkopuolella, Enkvist Åbo Akademissa englannin kielen ja kirjallisuuden vuodesta 1957 nimitettynä professorina, Wiik Turun yliopistossa vuodesta 1958 fonetiikan assistenttina, 1965 lehtorina ja 1968 professorina. Wiik oli auskultoinut myös englannin kielen opettajaksi, mikä osaltaan vaikutti hänen väitöskirjansa profiloitumiseen. Soveltavan kielitieteen toivat siis Suomeen ulkomaisen koulutuksen hankkineet turkulaiset anglisti-foneetikot.

Wiikin jälkeen Suomen seuraavan soveltavan kielitieteen väitöskirjan tekijä oli Wiikin oppilas Pekka Hirvonen (1944–). Hän väitteli Turun yliopistossa 1974 aiheesta *Englannin kielen taidon mittaaminen lukion päättyessä*. Hirvonenkin oli anglisti ja foneetikko, josta vuonna 1979 tuli Joensuun yliopiston englannin kielen professori. Osia hänen väitöskirjastaan ilmestyi AFinLAn julkaisusarjan ensimmäisinä numeroina (kuten Hirvonen 1971). Kolmas suomalainen soveltavan kielitieteen väittelijä oli Matti Leiwo (1942–). Hän esitti vuonna 1977 Jyväskylän yliopistossa tarkastettavaksi väitöskirjansa *Kielitieteellisiä näkökohtia viivästyneestä kielenkehityksestä* (Leiwo 1977). Leiwon fennistiikkaan lukeutunut sovellus ei ollut anglistiikkataustainen vaan sai virikkeensä logopediasta ja psykologiasta. Nuoremmista yliopistoista useampi profiloitui soveltavan kielitieteen suuntaan.

4.3 AFTIL: Suomen ensimmäinen soveltavan kielitieteen tutkimusryhmä

1960-luvun keskivaiheilla Enkvist perusti Åbo Akademihin soveltavasta kielitieteestä kiinnostuneiden (enimmäkseen anglistien) vapaamuotoisen keskustelupiirin ja työryhmän, jonka nimeksi tuli *Arbetsgruppen för tillämpad lingvistik*, lyhennettynä AFTIL. Idean Enkvist oli saanut käydessään vierailemassa S. Pit Corderin kutsumana Edinburghin yliopiston School of *Applied Linguistics*:issä.

AFTIL-ryhmän tulokset julkaistiin 1960-luvulle tyypilliseen tapaan ulkomuodoltaan vaatimattoman näköisinä monisteina. Tekstit ja tulokset olivat useimmiten tyyppiä *working papers* tai *work in progress*, mitä korosti päänimeen liittyvä tarkenne: *Arbetsstenciler utgivna av Arbetsgruppen för tillämpad lingvistik vid Åbo Akademis engelska institution*. Julkaisut eivät useimmiten herättäneet kovin paljon huomiota.

Merkittävä poikkeus oli kuitenkin Enkvistin itsensä kirjoittama AFTIL 3 eli *Kielipalveluopetuksen peruskysymyksiä* (Enkvist 1970b). Enkvist oli opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosaston päälliköltä Martti Takalalta saanut tehtäväkseen yhden miehen komiteana analysoida yliopistojen ja korkeakoulujen käytännön kielenopetuksen silloista tilaa ja tarpeita sekä esittää ehdotuksia huolestuttavan tilanteen korjaamiseksi. Muita kaikille opiskelijoille tarkoitettuja kielikursseja käytännön kielitaitojen kehittämiseksi nimittäin ei ollut tarjolla kuin vuodesta 1898 periytyneet ikiaikaiset pro exercitio -kurssit harjoituksineen, joihin laajalti oltiin tyytymättömiä, erityisesti latinan pro:hon (tarkemmin: Karlsson, tulossa, b). Enkvistin (1970) mietinnön pohjalta syntyivät korkeakoulujen kielikeskukset. Tätä julkaisua voi käytännön seurausten puolesta, impaktiltaan, pitää Suomen soveltavan kielitieteen merkittävimpiin kuuluvana. Valtakunnallinen kielikeskus perustettiin 1.1.1974 Jyväskylän yliopiston erillislaitokseksi, joka pian muuttui Korkeakoulujen kielikeskukseksi. Vuonna 1996 laitoksesta tuli osa humanistista tiedekuntaa ja sen nimi muuttui nykyiseen muotoonsa: *Soveltavan kielentutkimuksen keskus* eli *Solki*.

AFTIL-ryhmän jäsenistä kansainvälisesti merkittävin soveltavan kielitieteen edustaja oli Håkan Ringbom (1936–2015), hänkin Åbo Akademin englannin kielen professori. Hänen kirjansa *The role of the first language in foreign language acquisition* ja *Cross-linguistic similarity in foreign language learning* kuuluvat Suomen kielitieteen siteeratuimpiin teoksiin (Ringbom 1987, 2007).

Syyslukukaudella 1967 ja kevätlukukaudella 1968 englannin kielen assistentti ja AFTIL-jäsen (myöhemmin Oslon yliopiston englannin kielen professori) Kay Wikberg (1936–) luennoi soveltavan kielitieteen kurssin. Tämä oli ilmeisesti ensimmäinen soveltavaa kielitiedettä Suomessa käsittelevä kokonainen luentokurssi. Helsingin yliopistossa ei ollut opetettu soveltavaa kielitiedettä ainakaan tällä nimikkeellä ennen vuotta 1970.

Enkvistin ensimmäiset tohtoreiksi edenneet oppilaat väittelivät filologisista aiheista: Ringbom (1968) Beowulfin ja Lawman's Brut'n kerrontatekniikasta, Wikberg (1975) Shakespeare-aineiston kysymyslauseista tekstilingvistiikan näkökulmasta, mutta laajensivat sen jälkeen tutkimustensa aiheistoa, Ringbom soveltavaksi, Wikberg diskurssianalyysiin ja korpuslingvistiikkaan, joita niitäkin on usein pidetty soveltavan luonteisina.

4.4 Pohjoismainen Kesäakatemia 1950–

Nordiska Sommaruniversitetet (NSU) eli Pohjoismainen Kesäakatemia perustettiin 1950 pohjoismaiseksi riippumattomaksi akateemiseksi yhteistyöverkostoksi. Aloitteentekijä oli joukko pohjoismaisia yliopistotutkijoita. Alusta asti NSU on toiminut ruohonjuuritasolta ja teemalähtöisesti, vapaaehtoisuuden pohjalta, tieteidenvälisiä ja usein avantgardistisia aiheita suosien siten, että kulloisenkin vuoden teemasta kiinnostuneet yksilöt perustavat paikallisia opintopiirejä, jotka akateemisen lukuvuoden aikana kokoontuvat alustusten pohjalta keskustelemaan teemasta. Kielentutkijat ovat 1950-luvun keskivaiheilta olleet mukana, alussa erityisesti tanskalaiset (mm. Louis Hjelmslev) ja ruotsalaiset. Keskustelut dokumentoidaan lyhyisiin pöytäkirjoihin ja kesäsessioiden volyymeihin. Kesällä kokoonnutaan viikon tai kahden mittaiseen kesäsessioon vuorossa olevaan pohjoismaahan keskustelemaan paikallisten opintopiirien työn tuloksista. NSU oli 1950- ja 1960-luvulla merkittävä pohjoismaisten tutkijoiden yhteistyön muoto; matkustusmahdollisuudet ja taloudelliset resurssit olivat tunnetuista syistä vähäiset. NSUn arkisto on Tanskan Kansallisarkistossa (*Rigsarkivet*) Kööpenhaminassa.

Teoreettinen kielitiede oli 1950-luvulla esillä erityisesti tanskalaisten toimesta, mutta sen jälkeen soveltava kielitiede eri muodoissaan oli useimmiten esiintyvä lingvistinen teema. Tästä seuraavaksi muutama huomio. Suomen ahkerin osallistuja oli Tampereen yliopiston suomen kielen professori Paavo Siro (1909–1996). Lukuvuoden 1961–1962 ohjelmassa oli kaksi kielitieteellistä opintopiiriä, joista toisen aiheena oli kaksikielisyys, joka oli esillä myös Tampereella kesällä 1962 pidetyssä kesäkokouksessa. Monistetussa sarjassa *Meddelanden från Nordiska Sommaruniversitetet* numeron 5/1961 3. opintopiirin aiheena oli kielistatistiikka ja semantiikka. Piirin muita käsiteltäviä aiheita olivat kielistatistiikan ja kielenopetuksen suhde sekä Charles Osgoodin klassikkoteos (1957), *The Measurement of Meaning*. Jyväskylän paikallista ryhmää johti psykologian professori Martti Takala, ja siellä kielistatistiikkaa käsiteltiin suhteessa kielipsykologiaan, oppimisen psykologiaan ja kielididaktiikkaan. Vuosien 1965–1966 4. opintopiirin aiheena oli tietokoneiden käyttö humanistisissa tieteissä. Siro johti Tampereen opintopiiriä, joka 17.2.1966 tutustui Elliot 803 -tietokoneen toimintaan ja ohjelmointiin sekä keskusteli kielitieteellisistä sovellusmahdollisuuksista. Opintopiirien kesäsessio järjestettiin Turussa 25.7.–6.8.1966.

Lukuvuoden 1967–1968 3. opintopiirin aiheena oli kielen ymmärtäminen ja oppiminen. Jyväskylän piirissä käsiteltiin psykologian professori Isto Ruoppilan johdolla esikouluikäisten äidinkielen morfologisten taivutusmallien omaksumista. Sauli Takala puhui kaksikielisyydestä. Turun piiri kokoontui lukuvuoden mittaan viisi kertaa Åbo Akademissa. Håkan Ringbomin alustus käsitteli Åbo Akademin englannin laitoksen pääsykokeita, Kay Wikbergin syntaktista ja semanttista kompleksisuutta. Orvokki Heinämäki esitti näkökohtia kielenoppimiseen. Muita osanottajia olivat mm. Turun vastaperustetun Kieli-instituutin johtaja Ola Berggren (joka oli yksi AFinLAn perustamiskokouksen koollekutsujista) ja Krista Laaksonen (myöhemmin Varantola, Tampereen yliopiston tuleva kääntämisen teorian ja käytännön professori). Lundin yliopiston 3. opintopiirin keskeiset henkilöt olivat Jan Svartvik, myöhemmin englannin kielen professori, ja Bengt Sigurd, sittemmin yleisen

kielitieteen professori. Sigurdin alustuksen aiheena oli cocktailkutsutehon inspiroima kielenymmärtämistesti. NSUn pyrkimys poikkitieteellisyyteen toteutui Suomessa esimerkiksi silloin, kun psykologit Martti Takala ja Isto Ruoppila kohtasivat lingvistejä.

Lukuvuoden 1968–1969 3. opintopiirin teemana oli Pohjoismaiden naapurikielten yhteydet. Norjan Trondheimin yhteiskokoukseen elokuussa 1969 osallistui Suomesta mm. sosiolingvisti Tove Skutnabb-Kangas plenaariesitelmän kera. Lukuvuoden 1969–1970 yksi teema oli (parin vuoden takaista teemaa muistuttava) kielenomaksumisprosessi. Teeman yhteispohjoismainen koordinaattori oli Arto Kirri Oulun yliopistosta. Opintopiirejä oli peräti neljällätoista paikkakunnalla. Yhteissessio pidettiin Ruotsin Karlstadissa viidenkymmenen osallistujan voimin. Arto Kirri toimitti loppuraporttina poikkeuksellisen kattavan yhteisjulkaisun *Språkinlärningsprocessen. Studiekrets 3. 1970. Rapport från sommarsessionen* (Kirri 1971, toim.). Esimerkiksi Suzanne Schlyter käsitteli silloin kuumaa teemaa transformaatiokieliopin ja kielenomaksumisen suhteesta. Bengt Loman (myöhemmin Åbo Akademin ruotsin kielen professori) puhui sosiaalisten tekijöiden vaikutuksesta lasten kielenomaksumiseen. Jyväskyläläisen Teuvo Piipon aihe oli peruskoulun kolmannen ja neljännen luokan oppilaiden edistyminen ruotsin kielen opinnoissa. Taina Pitkänen selosti Oulun yliopistossa tehtyä selvitystä ruotsin kielen ymmärtämisestä.

Jatkeena edellisvuoden aiheelle kielenomaksumisprosessi toimintavuotena 1970–1971 NSUn 12. opintopiirin aihe oli kielentutkimuksen ja kielenopetuksen suhde. Kesän 1971 yhteissessio järjestettiin Jyväskylässä. Sen tuloksena Pohjoismaiden Neuvosto julkaisi volyymin *Språkforskning i relation till språkundervisning: rapport från studiekrets 12, sommarsessionen i Jyväskylä 31 juli - 7 augusti 1971*. (Lindgren ym. 1972).

Yleistäen voi NSUn kielitieteellisestä toiminnasta todeta, että niin soveltavia aiheita kuin suomalaisia osanottajiakin on ollut melko runsaasti, professoreista opiskelijoihin, kaikista Suomen nuoremmista yliopistoista, Helsingin yliopistosta vain muutama. Nuorempia fennistejä mukana on ollut silmiinpistävän vähän. Erityisesti 1950- ja 1960-luvuilla NSU tarjosi epämuodollisen foorumin uudentyyppisen, kansainvälisesti orientoituneen ja kielitieteessä usein soveltavan lähestymistavan harjoittamiselle.

4.5 Soveltavaa ja ammatillista erikoistumista

4.5.1 Logopedia ja Suomen Puheopisto

Puheen ja kielen häiriöiden tutkimus mainitaan usein soveltavaan kielitieteeseen kuuluvina. Helsingin yliopiston fonetiikan oppiaine oli alun perin (vuodesta 1924) kielitieteellistä fonetiikkaa. Vuonna 1947 oppiaineeseen muodostettiin professori Antti Sovijärven (1912–1995) aloitteesta kaksi linjaa, *kielitieteellis-akustinen a-linja* sekä *puheen ja äänen fysiologian* (myöhemmin *puhe- ja ääniterapeuttinen*) *b-linja*, vuodesta 1981 nimityksiltään *yleinen fonetiikka ja logopedia*. Jälkimmäisen keskeiseksi sisällöksi kehkeytyi hiljalleen puheen ja kielen häiriöt. Puheena olevalla kaudella tarkastettiin yksi b-linjan väitöskirja, vuonna 1970 Pirkko-Anni Sederquistin *Speech disorders and sociopreferential dynamics* (Sederquist 1970). 1990-luvulta alkaen logopedian oppiaine on paikoin profiloitunut

vahvasti ei-kielitieteelliseksi ja esimerkiksi Helsingin yliopistossa siirtynyt ensin käyttäytymistieteelliseen ja sen jälkeen lääketieteelliseen tiedekuntaan.

Vuonna 1947 Antti Sovijärvi oli mukana perustamassa *Suomen Puheopistoa*, jonka tarkoituksena oli kehittää suomalaista puhetaitoa. Varsinaisen aloitteen teki Helsingin kansakoulunopettajien suullisen esitystaidon neuvojana toiminut opettaja ja lausuja Eero Salola.

4.5.2 Wirtschaftslinguistik

Alussa mainitsin mannereurooppalaisen *Wirtschaftslinguistik*-suuntauksen. Suomenkin kauppakorkeakouluihin perustettiin 1950-luvulta alkaen kielten professuureja, joiden opetusalaan on keskeisenä kuulunut talousviestintä. Jarl Louhija (1908–1981) toimi Turun ja Helsingin Kauppakorkeakoulujen suomen kielen ja tyyliopin professorina 1960–1974. Hän laati vuonna 1936 suomen kielen oppikirjan armeijan ruotsinkielisiä joukko-osastoja varten. Louhijan merkittävin teos on kaksiosainen *Lehtimainontamme kielen ja tyylin hahmottuminen* (Louhija 1963, 1966). Kirjat oli suunnattu mainosalalla työskenteleville sekä kauppakorkeakouluissa ja myynti- ja mainoskoulussa opiskeleville, ja ilmestyivät sarjassa *Suomen myynti- ja mainosyhdistyksen julkaisuja*.

4.5.3 Kääntäjänkoulutus eli käännöstieteen varhaisvaihe

1960-luvun alussa monella alalla kuten hallinnossa, liikenteessä, matkailussa ja tieteessä oli pula osaavista kääntäjistä ja tulkeista. Toisaalta valtiovalta oli alkanut varautua suurten ikäluokkien tuloon yliopistoihin, ja kääntäminen vaikutti alalta, mille voitaisiin kouluttaa ylioppilaita vaatimatta varsinaisia korkeakouluopintoja. Myös ammatillisuuden vaatimukset korkeimmassa koulutuksessa alkoivat kasvaa. Ammatillisuudella ei siihenastisessa humanistisessa yliopistojärjestelmässä ollut paljonkaan sijaa. Syksyllä 1962 kysymys kielenkääntäjä- ja tulkkikoulutuksen järjestämisestä tuli esille Turun yliopistossa, jossa englantilaisen filologian professori Y. M. Bieselle (1903–1983) annettiin tehtäväksi tutkia mahdollisuudet järjestää kielenkääntäjän tutkinto tähän yliopistoon. Samaan aikaan oli (Helsingissä sijaitseva, kohta Tampereen yliopistoksi muuttuva) Yhteiskunnallinen korkeakoulu (YKK) pyytänyt Jyväskylän yliopiston germaanisen filologian professori Erik Erämetsää (1919–1999) selvittämään, voitaisiinko YKK:n yhteyteen järjestää käytännön kielenopetusta.

Kun Suomen Kulttuurirahaston ja Väestöliiton yhteinen koulutusneuvosto sai kuulla näistä hankkeista, neuvosto pyysi keväällä 1963 Bieseä ja Erämetsää laatimaan yksityiskohtaisen ehdotuksen siitä, miten kielenkääntäjä- ja tulkkikoulutus tulisi Suomessa järjestää. Ehdotus sai Opetusministeriön asettamaan Kielikoulutustoimikunnan, jonka ehdotusten pohjalta ensimmäiset kaksi kieli-instituuttia perustettiin vuonna 1966 Turkuun ja (YKK:n muututtua Tampereen yliopistoksi) Tampereelle. Kielikoulutustoimikunnan jäseninä olivat mm. Biese ja Helsingin yliopiston englantilaisen filologian professori Tauno F. Mustanoja. Vuonna 1967 perustettiin Kouvolan ja Savonlinnan kieli-instituutit. Tämä oli myöhemmin itsenäiseksi tieteenalaksi nousseen suomalaisen käännöstieteen käytännöllinen alku. Kun

humanistisen alan suuri tutkinnonuudistus kuusi vuotta kestäneen suunnitteluprosessin jälkeen astui voimaan eri yliopistoissa vuoden 1980 kahta puolen, kääntäjänkoulutus nostettiin filosofian maisterin tasoiseksi ja kieli-instituutit liitettiin lähimmän yliopiston laitoksiksi, Kouvolan kieli-instituutti Helsingin yliopistoon ja Savonlinna kieli-instituutti Joensuun (nykyisen Itä-Suomen) yliopistoon.

Kieli-instituuttien perustamiseen johtanutta työtä esittelevät tarkemmin myös Autio ja Heikkilä (1990: 281–282).

5 AFinLAn perustamiseen johtaneet konkreettiset toimenpiteet

Aloite AFinLAn perustamiseksi oli Nils Erik Enkvistin, jolla oli laajat kansainväliset yhteydet. Enkvist oli saanut 27.5.1966 päivätyn kirjeellisen puffin Max Goroschilta, joka tiedusteli, voisiko Enkvist Suomessa vaikuttaa soveltavan kielitieteen paikallisyhdistyksen perustamiseen (tämän kirjeen kopio on AFinLAn arkiston vanhimpia dokumentteja. Kiitän Hannele Dufvaa sen toimittamisesta minulle. Ks. myös Dufva, tässä julkaisussa). Kirjeen saadessaan Enkvist oli Åbo Akademin humanistisen tiedekunnan dekaani ja juuri niinä toukokuun päivinä hänet valittiin nelivuotiskaudeksi Åbo Akademin rehtoriksi, vieläpä poikkeuksellisen turbulenttina aikana. Opiskelijaliikkeiden maailmanlaajuinen aktivoituminen ja legendaarinen vuosi 1968 osuivat keskelle Enkvistin rehtorinkautta. On ymmärrettävää, ettei Enkvist heti paikalla ryhtynyt (tai voinut ryhtyä) perustamistoimenpiteisiin.

Max Gorosch (1912–1983) oli vuonna 1950 väitellyt hispanisti, lopulta Kööpenhaminan yliopiston espanjan kielen professori, joka oli myös julkaissut espanjan kielen oppikirjoja. Vuonna 1952 Tukholman silloiseen korkeakouluun perustettiin kaksi uutta osastoa, fonetiikan tutkimuslaboratorio ja fonetiikan harjoituslaboratorio. Näissä harjoitettiin myös yleistä ja soveltavaa kielitiedettä. Gorosch nimitettiin harjoituslaboratorion esimieheksi ja oli sitenkin lähellä soveltavaa kielitiedettä. 1960-luvun alussa Gorosch oli Tukholman yliopiston yleisen ja soveltavan kielitieteen laitoksen esimies. Tässä ominaisuudessa hän oli kirjeessään kertomansa mukaan 1963 eräässä Euroopan Neuvoston kokouksessa ehdottanut soveltavan kielitieteen kansainvälisen yhdistyksen perustamista, joka sitten seuraavana vuonna toteutuikin Nancyssa, missä Gorosch valittiin AILAn ensimmäisen johtokunnan jäseneksi. Vuosina 1964 ja 1965 perustettiin Tanskan ja Norjan yhdistykset ADLA ja ANLA, vuonna 1966 Ruotsin ASLA, jonka ensimmäinen puheenjohtaja oli Bertil Malmberg ja sihteeri Max Gorosch.

Nils Erik Enkvistin rehtorinkausi oli päättynyt vuonna 1969 ja hän palasi virkaansa 1970. Enkvistin minulle kertoman mukaan hän ja Kay Wikberg päättivät ryhtyä toimiin AFinLAn perustamiseksi ollessaan yhdessä paluumatkalla konferenssista Oslosta. Kielipohjan laajentamiseksi Enkvist otti yhteyttä Kalevi Wiikiin ja Ola Berggreniin, joka oli Turun kieli-instituutin ensimmäinen johtaja. Ola Berggren toimi myöhemmin Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun kielikeskuksen käynnistäjänä (tarkemmin: Käkelä 1997).

Enkvist, Wiik ja Berggren kutsuivat koolle AFinLAn perustamista valmistelevan kokouksen, joka järjestettiin 11.4.1970. Kokouksen valmistelukuntaan kuuluivat mainittujen lisäksi maisteri (myöhemmin Helsingin yliopiston suomen kielen professori) Auli Hakulinen, lehtori Meri Kyrki, yliopettaja Reijo Niemi, Kouluhallituksen ylitarkastaja Rauha Petro ja Kay Wikberg. Yhteys koulumaailman kieltenopetukseen oli siis vahva, kuten soveltavan kielitieteen kyseessä ollen pitääkin olla.

Valmistelukokous järjestettiin Turun yliopiston 50-vuotisjuhlien yhteydessä. Vuonna 1970 yliopisto juhli täysiä vuosiaan sponsoroimalla juhlasymposiumeja monilla tieteenaloilla. Wiik järjesti osana näitä juhlia 10.–11.4.1970 kansainvälisen symposiumin aiheesta *Kielentutkimuksen uudet suunnat ja niiden vaikutus käytännön kielenopetukseen*. Maineikkaiden kutsupuhujien joukossa olivat AILAn pääsihteeri, Lundin yliopiston yleisen kielitieteen (vuoteen 1969 fonetiikan) professori Bertil Malmberg, joka puhui kieliteoriasta ja kielen oppimisesta. Edinburghin yliopiston soveltavan kielitieteen professori S. Pit Corder puhui soveltavan kielitieteen osuudesta kieltenopetuksessa. Pariisin yliopiston yleisen kielitieteen professori André Martinet käsitteli puhutun ja kirjoitetun sekä aktiivisen ja passiivisen kielitaidon suhteita. Wiik itse puhui lauseopin viimeaikaisista kehityslinjoista ja niiden heijastumisesta kielenopetukseen. Puitteet AFinLAn perustamisen valmistelemiselle olivat siis mitä sopivimmat. Tämä juhlasymposiumi oli vahva soveltavan kielitieteen olemassaolon julistus. Virallisesti AFinLA syntyi puolisen vuotta myöhemmin perustamiskokouksensa myötä Turussa 18.10.1970 (tarkemmin: Hakulinen 1971).

6 AFinLA osana Suomen kielitieteen käännettä

Osoitan toisaalla (Karlsson, tulossa, a), että 1960-luku ja siinä erityisesti vuosi 1965 merkitsivät käännettä Suomen kielitieteessä. 1900-luvun ensimmäiset kuusi vuosikymmentä olivat tutkimuksen osalta kielihistorian ja filologian aikaa. Kansainvälisen teoreettisen kielitieteen vaikutteita oli tuohon mennessä toki Suomeenkin tihkunut, mutta vähemmän, hitaammin ja usein kriittisemmin etumerkein kuin esimerkiksi muihin Pohjoismaihin.

Kalevi Wiikin väitöskirja (1965) merkitsi toisenlaisen aikakauden alkua: strukturalismin avointa täysimittaista käyttöä ja soveltamista kontrastiivisesti analysoituun nykykieliseen aineistoon. Tästä alkoi Suomen 1900-luvun **kielitieteen teoreettinen ja metodologinen lingvistisoituminen, keskeisenä ilmenemismuotonaan *nykykielten* synkroninen tutkimus**. Uudet painotukset ovat selkeästi nähtävissä jo 1960-luvun toisen puoliskon väitöskirjojen aiheissa, teoriataustoissa ja metodologioissa. Soveltavan kielitieteen julistaminen, profiilin kirkastuminen ja läpimurto olivat osa tätä prosessia.

Toinen uusi, vahvasti vaikuttava, vuoden 1965 korvilla alkanut muutosten laukaisija oli **valtiovallan päättäväinen puuttuminen tiede- ja korkeakoulupolitiikkaan.** Lyhyessä ajassa 1958–1969 perustettiin viisi uutta yliopistoa (Oulu, Tampere, Jyväskylä, Joensuu, Vaasa) ja kaikissa opetettiin kielitieteitä. Kaikissa näissä yliopistoissa myös tartuttiin uutena lähestymistapana soveltavaan kielitieteeseen. Kieli-instituuttienkin perustaminen vuodesta 1966 alkaen kuului tähän aaltoon. Presidentti Kekkosen vuonna 1965 asettama työryhmä

jatkotoimenpiteineen pakotti Helsingin yliopiston ja muutkin yliopistot tutkinnon- ja hallinnonuudistukseen, jotka alkoivat toteutua 1970-luvulla. Suomen kaikkia tieteitä lainvoimaisena esikuvana dominoinut Helsingin yliopisto joutui entistä enemmän alttiiksi uusien yliopistojen kilpailulle, kuten kielitieteissäkin kävi. Vanha Suomen Akatemia (1948–1969) sai käytännössä lakkautustuomion presidentti Urho Kekkosen sanelusta valtioneuvoston pöytäkirjaan 11.12.1964, ja valtakunnan tutkimusrahoitus korvattiin 1970-luvun alussa nykyisellä järjestelmällä.

Kolmas muutostekijä, viitisen vuotta myöhempi kuin edellä mainitut kaksi mutta niihin kytköksissä, oli **kielitieteiden infrastruktuurin monipuolistuminen**. Tieteellisen infrastruktuurin keskeisiä aineksia ovat julkaisut ja julkaisukanavat, konferenssit ja yhdistykset. Juuri tässä suhteessa AFinLAlla on 1960-luvulla alkaneessa käänteessä merkittävä rooli. Suomen kielitieteen kaikille Helsingin yliopistossa edusteilla oleville kielille oli (venäjää lukuun ottamatta) itsenäistymiseen mennessä syntynyt jokaiselle oma yhdistyksensä, luontaisesti maan ainoaan yliopistokaupunkiin Helsinkiin: *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura* (1831), *Kotikielen Seura* (1876), *Klassillisen filologian seura* (1882), *Suomalais-Ugrilainen Seura* (1883), *Svenska Litteratursällskapet i Finland* (1885), *Uusfilologinen Seura* (1887) ja *Suomen Itämainen Seura* (1917). Turun yliopiston yhteyteen syntyi vuonna 1928 *Suomen Kielen Seura*, jonka toiminnan vireystaso vaihteli, kunnes se 1950-luvun jälkipuoliskolla pysyvästi aktivoitui. Kieli(ryhmä)kohtainen puuttuva *Slavistipiiri* perustettiin 1964, kun venäjänharrastus sotien jälkeen alkoi vireytyä. Samana vuonna 1964 perustettiin myös, paljolti Helsingin yliopiston fonetiikan b-linjan pohjalta, *Logopedis-foniatrinen yhdistys*, nykyinen *Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistys*, jonka suhde kielitieteeseen kuitenkin tuolloin oli etäinen — eihän kielihistoriallis-filologisella paradigmalla ollut sille paljoa tarjottavaa.

AFinLAn perustaminen vuonna 1970 liittyy siis vuonna 1965 alkaneisiin Suomen kielitieteen lingvistisoitumiseen ja nykykielistymiseen (perusteellisemmin: Karlsson, tulossa, a). AFinLAn perustamisen keskeishenkilöt olivat turkulaiset Nils Erik Enkvist ja Kalevi Wiik, joilla kummallakin oli vankka lingvistinen ja foneettinen peruskoulutus. Uudet suuntaukset tulivat 1970-luvulla ryminällä muuallekin Suomeen. Useat uudet yliopistot halusivat uusia suuntauksia omaksumalla profiloitua erilaisiksi kuin Helsingin yliopisto. Kiinnostusta uusia suuntauksia kohtaan oli paljonkin, erityisesti Helsingin yliopiston ulkopuolella. Pohjoismaiseen kesäakatemiaan osallistuneet suomalaiset olivat melkein kaikki Helsingin ulkopuolisista yliopistoista. AFinLA oli alkuaan vahvasti turkulainen hanke. Myös 1970-luvun muut tutkijayhteisön sosiaaliseen kanssakäymiseen tähtäävät Suomen kielitieteen infrastruktuurin kehittämishankkeet käynnistyivät Helsingin yliopiston ulkopuolella: Kalevi Wiik perusti Fonetiikan päivät (ensimmäiset päivät Turussa 1971), Paavo Siro Lauseopin ja semantiikan päivät (nykyiset Kielitieteen päivät, ensimmäiset päivät Tampereella 1972, alun perin Kalevi Wiikin ehdotuksesta), Suomen kielitieteellinen yhdistys perustettiin 1977 Paavo Siron vuonna 1976 tekemän aloitteen mukaan, kotipaikkanaan Turku.

Suomen kielitieteessä AFinLA on soveltavan kielitieteen keskipisteenä ollut todellinen pioneeri. Sen varhaisimmat vaiheet liittyivät tiiviisti Åbo Akademihin ja Turun yliopistoon, mutta soveltavan kielitieteen painopiste siirtyi, suurelta osin professori Kari Sajavaaran (1939–2006) ansiosta, 1970-luvun mittaan Jyväskylän yliopistoon, missä nyt

toimii Soveltavan kielentutkimuksen keskus, *Solki*. Tätä kirjoitettaessa Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa on 35 vakanssia, mikä tekee siitä yhden suurimmista humanistisista tutkimuskeskittymistä.

Julkaisemattomat lähteet

Helsingin yliopiston opetusohjelmat. Helsingin yliopiston arkisto.
NEE-CV = Nils Erik Enkvistin itse kirjoittaman CV:n kopio, kirjoittajan hallussa vuodesta 2008.
NEE-haastattelu = Nils Erik Enkvistin 18.2.2008 nauhoitettu haastattelu, haastattelijoina Fred Karlsson ja Camilla Wide.

Kiitokset

Kiitän Hannele Dufvaa, Anna Maurasta sekä kahta arvioijaa kommenteista.

Kirjallisuus

Association Internationale de Linguistique Appliquée, 1970. *AILA Bulletin 1970, 1*. https://aila.info/wp-content/uploads/2024/07/AILA-Bulletin-1970-n1.pdf

Autio, V.-M. 1986. *Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka 1917–1944. Opetusministeriön historia 4*. Pieksämäki: Opetusministeriö.

Autio, V.-M. & M. Heikkilä 1990. *Opetusministeriön historia. 5. Jälleenrakennuksen ja kasvun kulttuuripolitiikkaa 1945–1965*. Pieksämäki: Opetusministeriö.

Berglund, U. 1916. *Om utvecklingen av teorin för den så kallade reformmetoden vid den nyspråkliga undervisningen. En språkdidaktisk studie*. Åbo: Åbo Tryckeri och Tidnings Aktiebolag.

Corder, S. P. 1997. Notes on the history of the British Association for Applied Linguistics 1967–1997. Produced on the occasion of the 30th BAAL annual meeting. *BAAL Newsletter* 30, Summer 1988. Birmingham.

Enkvist, N. E. 1964. *On defining style: an essay in applied linguistics*. Oxford University Press.

Enkvist, N. E. 1970a. *Linguistic stylistics*. Amsterdam: De Gruyter.

Enkvist, N. E. 1970b. *Kielipalveluopetuksen peruskysymyksiä*. AFTIL 3. Åbo: Åbo Akademi.

Enkvist, N. E. 1974. *Stilforskning och stilteori*. Lund: Gleerups.

Hakulinen, A. 1971. Uusi kielitieteen yhdistys perustettu. *Virittäjä, 75* (2), 216–217.

Halvari, A. 1993. Nils Erik Enkvist – Poimintoja kielitieteelliseltä matkalta. *Kielikeskusuutisia,* 2, 2–4.

Heikel, W. 1856. *Kort lärobok i Svensk och Allmän Grammatik för Finska Cadet-Corpsens behof.* Helsingfors.

Hirvonen, P. 1971. *Englannin kielen taidon mittaaminen lukion päättyessä: 1. Lähtökohdat*. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 1.

Hirvonen, P. 1974. *Englannin kielen taidon mittaaminen lukion päättyessä*. Väitöskirja, Turun yliopisto. Turku: Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys.

Karlsson, F. 1998. Vuosien 1906–1915 Kielioppikomitean mietinnön vastaanotto. *Virittäjä, 102* (1), 2–23.

Karlsson, F. tulossa, a. 1960-luvun käänne Suomen kielitieteessä. www.edix.fi/publications.

Karlsson, F. tulossa, b. Latinan pro exercitio -kokeen suomalainen historia. www.edix.fi/publications.

Kirri, A. 1971 (toim.). *Språkinlärningsprocessen. Studiekrets 3. 1970. Rapport från sommarsessionen.* Köpenhamn: Nordiska Rådet.

Kielioppikomitea 1888. *Mietintö kieliopillisten koulu-oppikirjojen yhtämukaisiksi järjestämisestä ynnä suomalaisille kouluille aijottujen kielioppien luonnoksia, tehnyt sitä varten asetettu komitea. Komiteamietintö N:o 2.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapaino. Saatavissa e-kirjana Kansalliskirjastosta, https://digi.kansalliskirjasto.fi/teos/binding/1974424?page=1

Kielioppikomitea 1915. *Kieliopillinen luonnos. Ehdoitus yhteisiksi termeiksi ja määritelmiksi. Komiteanmietintö N:o 6.* Helsinki 1915.

Kolehmainen, T. 2014. *Kielenhuollon juurilla. Suomen kielen ohjailun historiaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Käkelä, A. 1997. Kielikeskuksen uranuurtaja Ola Berggren. *Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun kuulumisia: Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun tiedotuslehti 1997 (*4), 10–11.

Lado, R. 1957. *Linguistics across cultures: applied linguistics for language teachers.* Ann Arbor: University of Michigan Press.

Laurén, C. & M. Nordman 2004. Från tio böcker till stark profil. Institutionen för nordiska språk vid Vasa universitet. Teoksessa H. Lönnroth (toim.) *Nordistikens historia i Finland*, 185–208. Vammala: Tampere University Press.

Laurinen [myöh. Vikainen], I. 1955. *Lausetajun kehityksestä suomenkielisen kansakoulun kirjoituksenopetuksen tulosten valossa. Opetusopillinen tutkimus*. Porvoo - Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Leiwo, M. 1977. *Kielitieteellisiä näkökohtia viivästyneestä kielenkehityksestä.* Jyväskylä: Studia Philologica Jyväskyläensia 10.

Lindgren, B., B. Loman & A. Marell 1972 (toim.) *Språkforskning i relation till språkundervisning: rapport från studiekrets 12, sommarsessionen i Jyväskylä 31 juli – 7 augusti 1971*. Köpenhamn: Nordiska Rådet.
Louhija, J. 1963, 1966. *Lehtimainontamme kielen ja tyylin hahmottaminen*. Osat 1 ja 2. Suomen myynti- ja mainosyhdistyksen julkaisuja. Forssa: Forssan kirjapaino.
Melander, H. L. 1881. Lycéernas verksamhet sådan den visar sig enligt redogörelserna för resultaten av de senaste sju årens studentexamina. *Tidskrift utgifven av Pedagogiska Föreningen i Finland*, XVIII, 81–90.
Osgood, C. 1957. *The Measurement of Meaning*. Urbana: University of Illinois Press.
Petræus, Æ. 1649. *Linguæ Finnicæ Brevis Institutio.* Aboa.
Riikonen, H. K. 2013. *Im Dienste von Sprache und Kultur. La Société Néophilologique — Der Neuphilologische Verein — The Modern Language Society of Helsinki 1887–2012*. Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki. Tome LXXXVIII. Helsinki: Société Néophilologique.
Ringbom, H. 1968. *Studies in the Narrative Technique of Beowulf and Lawman's Brut*. Acta Academiæ Aboensis. Humaniora. Åbo: Åbo Akademi University, 35–36.
Ringbom, H. 1987. *The role of the first language in foreign language acquisition.* Bristol: Multilingual Matters.
Ringbom, H. 2007. *Cross-linguistic similarity in foreign language learning*. Amsterdam: De Gruyter.
Sederquist, P.-A. 1970. *Speech disorders and sociopreferential dynamics.* Annales Academiae Scientiarum Fennicae. Ser. B 167. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
Setälä, E. N. 1880. *Suomen kielen lauseoppi. Oppikirjan koe.* Helsinki: K. E. Holm.
Setälä, E. N. 1892. *Finska språkets satslära till läroverkens tjänst.* Helsingfors: Söderström & Co.
Setälä, E. N. 1898. *Suomen kielioppi. Äänne- ja sanaoppi.* Helsinki: Otava.
Sovijärvi, A. 1938. *Die gehaltenen, geflüsterten und gesungenen Vokale und Nasale der finnischen Sprache.* Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
Söderhjelm, W. 1886. Sananen uusien kielten opetuksesta kouluissamme ja yliopistoissamme. *Valvoja, 6*, 205–211.
Söderhjelm, W. 1889. Om undervisningen i främmande lefvande språk. (Föredrag vid Pedagogiska Föreningens möte den 2 mars 1888.) *Tidskrift utgifven av Pedagogiska Föreningen i Finland,* XXVI, 82–94.
Vehkanen, M. 2015. *Kieliopista kommunikaatioon. Suomi toisena ja vieraana kielenä -oppikirjat vuosina 1866–1953*. Helsinki: Suomen kieli. Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
Viëtor, W. 1882. *Der Sprachunterricht muss umkehren! Ein Beitrag zur Überbürdungsfrage von Quousque Tandem*. Leipzig: O. R. Reisland.
Viëtor, W. 1902. *Die Methodik des neusprachlichen Unterrichts. Ein geschichtlicher Überblick in vier Vorträgen*. Leipzig: Verlag von B. G. Teubner.
Wallensköld, A. 1922. *Kortfattad lärobok i Ido för självstudium – ett internationellt hjälpspråk såsom undervisningsämne i skolan.* Helsingfors: Söderströms.
Wallensköld, A. 1930. Novial: Ett nytt internationellt hjälpspråk. *Finsk Tidskrift 108*, 280–287.
Wiik, K. *Finnish and English vowels: a comparison with special reference to the learning problems met by native speakers of Finnish learning English*. Turku: Turun yliopiston julkaisuja B:94.
Wikberg, K. 1975. *Yes - no questions and answers in Shakespeare's plays. A study in text linguistics*. Åbo: Acta Academiæ Aboensis. Humaniora. 51.

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 30–50.

Anna Mauranen
Helsingin yliopisto

Keskuksia ja periferioita – AFinLA kansainvälisessä kontekstissa

Nostot

- Kielentutkimus soveltaviin tarkoituksiin voi olla vanhempaa ja keskeisempää kuin yleinen kielitiede.
- Tutkimuksen vaikutteet kulkevat etupäässä yhteen suuntaan: keskuksista kohti periferioita.
- Globaaliuden edellytys on kuitenkin periferioiden osallistuminen.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

The relations between the global and the local, the centre and peripheries are complex and changeable. Research precedes its organisations, thus applied linguistics must be older than its first mention 100 years ago by the *Linguistic Society of America* (LSA), which included it among the three major domains of linguistic inquiry. Applied linguistics was to provide a scientific basis for addressing language-related issues in society. This fundamental task has changed little in a hundred years though undergone significant proliferation of domains, along with the multiplication of related organisations. The global organisation can be regarded as a relative centre, together with major research countries. This article addresses the *Finnish Association for Applied Linguistics* (AFinLA) and its international parent organisation AILA, over some decades, relating their developments to simultaneous research trends. These reflect wider issues of globality and locality in research policies, suggesting some ensuing perils of excessive weight on the centre.

Keywords: research organisations, self-understanding of applied linguistics, relationship between local and global
Asiasanat: tieteen organisaatiot, soveltavan kielitieteen itseymmärrys, paikallisen ja globaalin suhteet

1 Johdanto

Tutkimuskäytännöt ovat muotoutuneet eri kulttuureissa eri aikoina ja eri tavoin, vaikka eurooppalainen näkemys tieteen historiasta ja tieteen määrittelystä on tullut laajalti vallitsevaksi ja yleisesti hyväksytyksi kansainvälisissä tieteellisissä organisaatioissa. Soveltava kielitiede on solahtanut tähän länsimaiseen tiedekäsitykseen sujuvasti alusta alkaen. Eurooppalaista tulkintaa tieteen historiasta on kuitenkin viime vuosina alettu kyseenalaistaa ja tieteen globaalihistoria on noussut vahvasti osaksi nuorempien tieteenhistorioitsijoiden paradigmaa (ks. esim. Poskett 2023), vaikka soveltavassa kielitieteessä tätä historiallista keskustelua ei ole ainakaan vielä juuri käyty. Tieteenhistorian uusia tuulia edustaa myös tiedon historia, joka edelleen avartaa tieteen perspektiiviä (ks. esim. Burke 2015). Globaali näkökulma on kyllä noussut keskiöön myös soveltavan kielitieteen piirissä globaalin etelän emansipatoristen liikkeiden myötä (esim. Pennycook & Makoni 2020). Tiedon historia puolestaan kattaa myös paikallisten, usein vahvojen länsimaiden perifeerisinä pitämien yhteisöjen tiedon ja myös niiden kielten tutkimusta, joka sekin on jälleen herättänyt tutkijoiden kiinnostusta jo pitempään.

Tässä artikkelissa tarkastelen etupäässä hyvin lyhyttä historiallista jaksoa, vaikka koetan kehystää sitä myös joillakin laajemmilla pohdinnoilla. Keskeisin teemani koskee keskuksien ja periferioiden suhdetta tieteellisissä organisaatioissa, erityisesti soveltavan kielitieteen alalla. Tämän teoksen aihepiirin, *Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen* (AFinLAn) historian kartoittamisen, mukaisesti pääpaino on tieteellisissä organisaatioissa, mutta koska niihin kytkeytyvät läheisesti myös tieteen ja tieteenalan kysymykset, tuon myös jonkin verran niitä mukaan siltä osin kuin ne valaisevat artikkelin teemaa eli keskuksen ja periferian suhteita. Vaikka käsittelen hiukan myös tieteen organisoitumisen historiallista taustaa, tärkein aikarajaus kulkee sen mukaan, missä olen itse ollut mukana.

Keskityn tästä syystä erityisesti vuosiin 1996–2001, jolloin olin aktiivisesti osallisena kansainvälisen soveltavan kielitieteen toiminnassa, ensin AILAn (*Association Internationale de Linguistique Appliquée*) johtokunnassa (1996-2000) ja myöhemmin (2014–2021) *Applied Linguistics* -lehden päätoimittajana. Olin myös AFinLAn hallituksessa mukana 1980-luvulta 2000-luvun alkuun, pari vuotta puheenjohtajanakin, joten niin paikallinen kuin kansainvälinenkin näkökulma tulivat omakohtaisesti tutuiksi.

Julkaistujen lähteiden lisäksi hyödynnän omia muistiinpanojani ja väistämättä omia vaikutelmiani ja muistikuviani tältä ajalta. Tällainen tutkimusote on nähdäkseni luonteva tai ainakin mahdollinen, kun olemme kartoittamassa lähihistoriallista kohdetta. Sitä voi pitää jonkilaisena osallistuvan havainnoinnin sivuhaarana ja nimittää vaikkapa "osallistuvaksi muistamiseksi". Joskus tällaiselle otteelle ei oikein löydy vaihtoehtoja: vaikkapa kokousten osanottajien muistikuvat voivat olla hyvinkin erilaisia ja pöytäkirjan kirjaus poiketa kaikista näistä. Samoin tieteellisen lehden toimittaja näkee paljon materiaalia, joka ei päädy julkaistuksi, ei ehkä edes arvioitavaksi, eikä näitä dokumentoida tai arkistoida yleisesti saataville.

Suullisia haastatteluja käytetään nykyisin tieteenhistorian tutkimusaineistona siinä missä kirjallisia muisteluitakin, joten tutkimusmenetelmänä tällainen kvalitatiivinen, yksilön osallistujaroolissa havaitsemien ilmiöiden muistaminen puoltaa paikkaansa muiden menetelmien joukossa. Tällaisten aineistojen subjektiivisuus voi olla sekä etu että haitta. Niiden kiinnostavuus piilee siinä, mikä ei tule ilmi ikään kuin objektiivisesti kirjaavista aineistoista, jotka usein esittävät tieteen julkista, "virallista" puolta. Haastattelu tai henkilökohtainen kirjallinen muistelma tuo esille tieteen tekijöiden yksilöllistä, inhimillistä kokemusta. Kääntöpuolena niissä on myös yksilön huomioiden ja muistin vinoumia, joihin vaikuttavat esimerkiksi positio ja hetki, joista käsin muistelua tehdään, tai pyrkimys koherenttiin tai mielenkiintoiseen tarinaan. Tässä tekstisssä on varmastikin havaittavissa angloamerikkalainen painotus, jota on ollut vaikea välttää, koska AILA oli hyvin angloamerikkalaisesti orientoitunut käsillä olevina ajanjaksoina ja koska AFinLAn kansainvälisiä kontakteja loivat sen alkuaikoina erityisesti anglistit. Kaiken kaikkiaan tässä artikkelissa tulokulmia on siis kolme: organisaation, tutkimuksen ja henkilökohtainen.

Paikallisen ja kansainvälisen suhteet rakentuvat eri tavoin eri tutkimusaloilla. Joillakin aloilla tutkimus perustuu olennaisesti globaalisti jaettuun dataan, kuten ilmastotutkimuksessa, toisilla, esimerkiksi hyvin teoreettisilla ja aineistosta riippumattomilla aloilla kuten matematiikka tai filosofia paikallisuus on suhteellisen vähämerkityksistä. On vielä niitäkin, jotka haluavat varjella paikallisia tuloksiaan esimerkiksi yksityisten rahoittajien taloudellisten intressien vuoksi. Ihmistieteiden eli humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla (historia, kasvatustiede, kielitieteet, yhteiskuntatieteet jne.) paikallisuus korostuu jo pelkästään tutkimuskohteiden valinnassa. Koska tutkitaan ihmisyhteisöjen ilmiöitä, on luontevaa kohdistaa katse johonkin tiettyyn yhteisöön, joka on monesti tutkijaa ympäröivä yhteisö, vaikkei toki aina. Esimerkiksi perinteinen antropologinen tutkimus on usein suuntautunut johonkin "toiseen", tutkijalle tuntemattomaan kulttuuriin, mistä soveltavalle kielitieteelle relevantti esimerkki on antropologian varhainen merkkihenkilö Franz Boas, jonka aikanaan radikaalit näkemykset ja kulttuurisen relativismin hypoteesi

ovat vaikuttaneet vahvasti myös kielentutkimukseen hänen oppilaansa Edward Sapirin kautta. Kielentutkimuksessa itsessään on myös pitkään vallinnut perinne valita kenttätutkimuksen kohteeksi tutkijalle etäinen kieli, kuten teki suomalainen G. J. Ramstedt, joka laati ensimmäisen tieteellisesti pätevänä pidetyn korean kieliopin 1939. Paikallisuuden tutkiminen kutsuu samalla täydennyksekseen vertailua perspektiivin laajentamiseksi: mikä on erityistä, mikä yleistä? Tutkimuksen pyrkimys sekä erityisen että yleisen tavoittamiseen ilmenee jollain tavoin analogisesti myös siinä, että tieteelliset organisaatiot ovat muodostuneet sekä paikallisiksi että globaaleiksi.

Keskusta ja periferia näyttäytyvät tieteen organisaatioiden suhteissa melko selvinä: kattojärjestö on samalla keskusjärjestö joka mm. edustaa alaa muiden kansainvälisten kattojärjestöjen joukossa. Jäsenjärjestöt ovat suhteessa siihen enemmän tai vähemmän periferioita. Jako tulee ikään kuin annettuna, kun organisaatiossa on kaksi pääasialllista tasoa, vaikka todellisuus on moniulotteisempi. AILAssa on esimerkiksi eurooppalainen yhteistyöverkosto, johon AFinLA osallistuu aktiivisesti. Kattojärjestöissä on kuitenkin suurempia ja pienempiä enemmän tai vähemmän vaikutusvaltaisia jäseniä, jotka puhuvat erilaisilla äänillä. Suuret tutkimusmaat ovat tavallisesti maailmanjärjestöissä vahvasti edustettuina.

Yleisemmin ajateltuna keskusta ja periferia on karkea jako, jota ihmisten toiminnassa ja käytännöissä on vaikea määritellä täsmällisesti, enkä edes tässä pyri siihen. Ne määrittyvät suhteessa toisiinsa käytäntöinä, kuten tutkimuksen maailmassa viittauksina ja mainintoina – kuka puhuu kenestä, kuka siteeraa ketä – virtausten suuntina, tietoisuuksina. Tieteen keskukset ovat niitä, jotka tyypillisesti määrittävät paradigmoja, periferiat niitä, jotka paljolti näitä paradigmoja omaksuvat. Maailman keskukset tunnistetaan yleisesti, ne näkyvät kaikkialla niin mediassa kuin tieteessä, tässäkin julkaisussa ja tässä artikkelissa. Keskuksina pidetään usein niitä alueita tai valtioita, joihin keskittyy paljon taloudellista ja poliittista valtaa. Taloudellinen valta merkitsee usein myös resursseja tutkimukselle ja töitä tutkijoille. Koska myös suurimmat tieteelliset kustantamot sijoittavat mielellään päämajansa näihin taloudellisiin valtakeskittymiin, niiden vaikutusvalta ja julkaisuvolyymi vahvistavat edelleen samoja keskuksia. Samalla ne rajoittavat tiedettä, erityisesti avoimuuden osalta, koska julkaisujen oikeudet ovat kustantajien hallussa ja siten maksumuurin takana. 2010-luvun alkupuolelta lähtien tieteen instituutioiden keskeisyydelle on otettu käyttöön myös ikään kuin "objektiivisina" mittareina globaaleja yliopistovertailuja, ja samalla tavoin tieteellisiä julkaisuja arvotetaan monenlaisin indeksein, jotka järjestävät ne siististi numeeriselle arvoasteikolle. Suuret kansainväliset kustantamot, joiden päämajat sijaitsevat keskusten tuntumassa, hallitsevat näitäkin arvostusmittareita. Tältä makrotasolta nekin säteilevät vaikutustaan mesotason eli kansallisten ja paikallisten tutkimusinstituutioiden kautta mikrotasolle yksilöihin. Mittauksia käytetään siis monella tasolla – kilpailijoina voidaan tarkastella valtioita (Miten Suomi pärjäsi?), yliopistoja (Miten minun yliopistoni pärjäsi?) tai yksilöitä (Miten minä pärjäsin?). Kaikki tasot ovat perustellusti problematisoitavissa, ja etenkin yksilön osalta tähän usein sisältyy ongelmallinen myytti yksinäisestä tutkijalahjakkuudesta, joka ei ole aikansa, yhteiskuntansa tai tutkijayhteisönsä tuote vaan kohoaa sen yläpuolelle omiin korkeuksiinsa.

Keskusten ja periferioiden suhde myös muuttuu. Keskusorientoituneen dominanssin yksi muutoskausi alkoi orastaa AILAssa järjestötasolla sinä aikana, jolloin olin toiminnassa mukana. Se ilmeni muun muassa pyrkimyksenä rekrytoida maailmanjärjestön hallituksen jäseniä maailman eri kolkilta ja pienemmistäkin tutkimusmaista. Kehitys ei kuitenkaan ole ollut tasaista tai suoraviivaista. Organisaatioiden hyvätkään pyrkimykset eivät pysty määrittämään edustamansa tieteenalan suuntauksia, vahvuusalueita tai vaikutteiden kulkua.

2 Yleistä taustaa: tutkimus edellä, organisaatiot perässä

Kielen kuvaus meille säilyneessä muodossa on varhaisempina aikoina edellyttänyt kirjoituksen olemassaoloa, joten vanhimmat tunnetut kuvaukset perustuvat kirjoitettuihin lähteisiin. Ensimmäiset merkkijärjestelmät, joilla arvioidaan olleen yhteys puhuttuun kieleen ovat peräisin neoliittisen kauden Kiinasta n. 6600 eaa., ja vanhimpana varsinaisena kirjoitusjärjestelmänä pidetään sumerin nuolenpääkirjoitusta noin ajalta 3300 eaa. Tämä on myös vanhin, jota nykyisin pystytään tulkitsemaan (Sahala & Töyräänvuori 2022). Monien muiden tutkimusperinteiden tavoin kielentutkimuskin on siis syntynyt Euroopan ulkopuolella eikä vasta, saati yksinomaan, antiikin Kreikassa. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että kielen tutkimisella ei ole yhtä ainoaa alkukotia, kuten ei luultavasti muillakaan tutkimusperinteillä, onhan esimerkiksi tähtitaivaan lukutaitoa ja lääkekasvien tuntemusta tarvittu kaikkialla, missä ihmisiä on liikkunut. Vanhin kielentutkimus on kaikesta päätellen perustunut hyvinkin käytännöllisiin tarpeisiin, kuten pyhien tekstien ymmärtämiseen. Sanskriitin tutkimusperinne 1000-luvulta eaa. lähtien oli merkittävä kielentutkimuksen alku, jonka päämäärä oli nimenomaan kuvata pyhiä hindulaisia tekstejä oikeaoppista rituaalikäyttöä varten perinteen säilyttämiseksi. Pañinin sanskriitin kielioppi vuoden 500 eaa. paikkeilta kuuluu ajanlaskun alkua edeltäneen vuosituhannen hindulaiseen tutkimusperinteeseen (esim. Chatterji 1985). Tätä voi hyvin nykykriteereillä pitää soveltavana tutkimuksena, kuten niitäkin tutkimustarpeita, jotka liittyvät sopimusten, veromääräysten tai hallinnollisten käskyjen tulkitsemiseen kieli- tai murrerajojen yli. Tärkeällä sijalla ovat myös olleet lääkinnälliset tekstit, joissa on kuvailtu mm. sairauksien tunnistamista ja rohtojen valmistusta. Kaksi- tai monikielisiä tekstejä, joiden tavoitteena on näiden tietojen levittäminen ja pyhien tekstien tulkinta yli kielirajojen tai mahdollisesti vieraiden kielten oppiminen muista syistä, tunnetaan myös vähintään keskiajalta paitsi Euroopasta myös esimerkiksi Aasiasta silkkitien varrelta (esim. DelTomba 2023). Vanhinta kielentutkimusta voisi siis hyvin perustein pitää soveltavana kielentutkimuksena, vaikka tuskinpa nykyistä yleisen ja soveltavan erottelua oli edes ajateltu.

Jos palataan hetkeksi kielentutkimusta yleisempään viitekehykseen, voi todeta, että vaikka tutkimusta on tehty kaikkialla maailmassa tunnetun historian aikana, tieteen organisaatiot ovat hyvinkin myöhäsyntyisiä. Vanhimpana tunnettu "learned society" (ja tämänkin tiedon taustalla saattaa piillä länsimainen, eurosentrinen katse) on *Académie des Jeux floraux,* joka perustettiin Toulousessa 1323 tutkimaan ja säilyttämään runoutta ja trubaduuriperinnettä, mistä se myöhemmin laajeni yleisemmin kirjallisuuden tutkimukseen.

Joskus tutkimusalan synnyn ja tieteellisen organisaation perustamisen väli on saattanut venyä hyvinkin pitkäksi: vaikka intialainen sanskritintutkimuksen perinne maineikkaine Pañinin kielioppeineen alkoi jo ensimmäisellä vuosituhannella eaa., Intian kielitieteellinen yhdistys (*The Linguistic Society of India*) perustettiin vasta vuonna 1928 (Chatterji 1985).

Tieteellisten organisaatioiden luonne muuttui ratkaisevasti, kun Englannissa 1660 perustettiin ensimmäinen tiedeakatemia, *Royal Society*. Sen merkitys oli käänteentekevä tieteen yhteiskunnallisen aseman määrittämiselle. Englannin lyhyeksi jäänyt tasavaltainen kausi päättyi vuonna 1660, ja ryhmä ns. luonnonfilosofeja Robert Boylen johdolla onnistui vakuuttamaan valtaan astuvan uuden kuninkaan siitä, että hänen suojeluksessaan oli aiheellista perustaa tieteellistä tutkimusta johtava yhteisö. Merkittävintä tieteen kannalta oli se, että tutkijat itse saivat määritellä tieteellisen tutkimuksen perusperiaatteet. Nämä koskivat empiiristä tutkimusta, ja pikkuhiljaa ne laajenivat yleisiksi käytännöiksi (Franzmann, Jansen & Münte 2015).

Tiedeakatemioiden perustaminen mullisti akateemista maailmaa, koska se nosti tieteellisen tutkimuksen yhteiskunnassa näkyvälle paikalle, mukaan yleiseen keskusteluun, ja takasi sille autonomian. Tapahtuman merkittävyys voi nykynäkökulmasta vaikuttaa vähäiseltä ja tieteen autonomia tuntua itsestään selvältä, etenkin, koska eurooppalaisille yliopistoille institutionaalinen autonomia oli taattu jo niiden perustamisesta lähtien sydänkeskiajalla. Toisin kuin nyt, yliopistojen tehtäviin ei kuitenkaan vuosisatoihin kuulunut tutkimus, vaan ne olivat yksinomaan opetuslaitoksia, ylimmän opetuksen tyyssijoja. Tämä koski myös niitä Euroopan ulkopuoliseen maailmaan perustettuja korkeamman opetuksen instituutioita, joita tunnetaan pitkältä ajalta mm. Itä-Aasiasta ja Mesopotamian alueelta (Lowe & Yasuhara 2017). Tutkimus ja samalla tiedepohjainen opetus tulivat osaksi yliopistoja vasta 1800-luvun alusta, ensimmäisenä Saksassa (Östling 2024).

Samalla kun Englannin Charles II vahvisti tieteenharjoittajien oikeuden määritellä tieteellinen totuus ja tieteellisen tiedonhankinnan periaatteet, hän odotti vastineeksi hyötyä muotoutumassa olevalle kansallisvaltiolle. Tämä suhde tieteen ja yhteiskunnan kesken on muodostunut vallitsevaksi länsimaisissa kansallisvaltioissa valistuksen ajasta lähtien. Se on mahdollistanut tieteelle turvatun, autonomisen aseman tyypillisissä demokratioissa, mutta samalla edellyttänyt vastavuoroista hyötyä. Suhteessa on usein ollut jännitteitä, ja Suomenkin historian aikana ovat painottuneet vaihdellen yhtäältä sivistystä ja vapaata tutkimusta korostava ideologia ja toisaalta hyötyarvoja, mieluiten välittömiä hyötyjä korostava ajattelu. Suurempia julkisia hyökkäyksiä "tarpeetonta" tutkimusta vastaan on viimeksi tehty Suomessa 2020-luvulla ja sitä ennen esim. 1970-luvulla. Tieteellinen tutkimus tarvitsee vapautta ja institutionaalista suojelua voidakseen lähestyä ennalta-arvaamattomia kysymyksiä vailla takeita siitä, että tuloksena on merkittävää tai välitöntä hyötyä, saati toivotun suuntaisia tuloksia. Tiede voidaan kuitenkin samalla kokea potentiaalisena uhkana kulttuuriselle, poliittiselle tai taloudelliselle vallalle (ks. Franzmann et al. 2015). Tätä kirjoittaessa tieteen vapaus on jälleen uhattuna valtion ja poliittisen johdon taholta monin paikoin, jopa osassa länsimaita, kuten viime vuosikymmenet länsimaiden johtavana tutkimusmaana pidetyssä Yhdysvalloissa ja samoin Euroopassa. Monissa osissa maailmaa

tutkimus ei muutenkaan aina nauti yhteiskunnallista arvostusta tai sitä rajoitetaan poliittitista syistä (esim. Laakso 2023).

Tieteen vapauden ja poliittisten instituutioiden välisen kitkan ohella vallitsee luontainen jännite myös paikallisten toimijoiden, kuten kansallisvaltioiden, ja tieteen ajatellun universaalisen luonteen välillä. Tutkijat ovat mielellään tuoneet yhteen tietojaan, vertailleet menetelmiään ja laitteitaan mahdollisimman laajalti, mutta yhteydet ovat toteutuneet pitkään yksilöiden pikemmin kuin organisaatioiden välillä: vaikka esimerkiksi tiedeakatemioita perustettiin 1660-luvun jälkeen innokkaasti *Royal Societyn* mallin mukaan moniin maihin, ensimmäiset tiedeakatemioiden väliset kansainväliset järjestöt ilmaantuivat vasta 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Eroja ja jännitteitä sopii odottaa myös katto-organisaatioina toimivien keskusjärjestöjen ja paikallisten jäsenjärjestöjen välillä.

3 Soveltava kielitiede järjestöineen

Kuten sanottu, kielentutkimuksen perinne ei kenties ole vanhastaan ollut yhtä tarkkaan eriytynyttä yleisiin, teoreettisiin, soveltaviin tai muihin nimettyihin tutkimusorientaatioihin kuin nykyisin. Tässä teemanumerossa Fred Karlsson analysoi varhaisempaa kielten tutkimusta Suomessa sen valossa, mitä voi nykynäkökulmasta perustellusti pitää soveltavana, vaikkei termistä oltu kuultukaan (Karlsson, tässä julkaisussa). Soveltava kielitiede -termi esiintyy ainakin *Languagen* avajaisnumerossa vuodelta 1925, mutta missä sitä on mahdollisesti viljelty sitä ennen, ei ole kirjoittajan tiedossa. Ennen kuin LSA (*Linguistic Society of America)* piti perustamiskokouksensa vuonna 1924, Yhdysvalloissa oli jo pitkään toiminut ainakin yksi merkittävä järjestö, jota voi pitää soveltavan kielitieteen edelläkävijänä: *The Modern Language Assiociation* sai alkunsa jo vuonna 1883. Se sulki ulkopuolelleen klassiset kielet, mutta kattoi nykykielten tutkimuksen koulutukselliset, tieteelliset, kirjalliset ja yhteiskunnalliset tavoitteet. Järjestön edelleen ilmestyvä, nykyään kansainvälinen julkaisu *The Modern Language Journal* ilmoittaa kotisivullaan toimivansa nykykielten tutkijoiden ja opettajien yhdyssiteenä. Lehti on edelleen myös säännöllisesti esillä soveltavan kielitieteen suurissa konferensseissa.

LSA:n perustamiskokouksessa Leonard Bloomfield totesi, että yksi kielitieteen ydintehtävä on toimia yhteiskunnan palveluksessa selvittämällä kieleen liittyviä kysymyksiä ja ongelmia. Esimerkkeinä hän mainitsi vieraiden kielten opetuksen, puhutun kielen kuvaamisen (oli se standardin mukaista tai ei), oikeinkirjoituksen uudistamisen ja alkuperäiskielten kuvaamisen. Oikeinkirjoituksen uudistamista lukuun ottamatta esimerkit sopivat hyvin nykykäsityksiinkin.

Hermann Collitz puolestaan tiivisti kielitieteen ydinalueet *Languagen* avausnumerossa (1925) toteamalla, että kielitieteen tutkimusala koostuu kolmesta komponentista: yleisestä kielitieteestä, historiallisesta kielitieteestä ja soveltavasta kielitieteestä. Soveltava kielitiede hahmotettiin siis tuolloin kielitieteen osaksi, mutta kuten Elaine Tarone 90 vuotta myöhemmin (2015) totesi, seuraavina vuosikymmeninä soveltava kielitiede kehittyi omaksi monitieteiseksi tutkimusalakseen.

Soveltavan kielitieteen järjestöllinen merkkipaalu oli AILAn perustaminen (1964) Nancyssa, Ranskassa, missä sen ensimmäinen konferenssi pidettiin. Lyhenne viittaakin sen ranskankieliseen nimeen *Association Internationale de Linguistique Appliquée*, joka on edelleen käytössä, vaikka keskusjärjestö työskentelee käytännössä englanniksi. Perustamisen tarkoituksena oli muodostaa alan yhdistyksille kansainvälinen kattojärjestö. Kovin globaali tämä alku ei kuitenkaan ollut: konferenssia oli valmisteltu pari vuotta Euroopan neuvoston tuella, pyrkimys oli tavoittaa lähinnä eurooppalaisia kielitieteilijöitä ja kieltenopettajia, ja suurin osa esitelmistä pidettiin ranskaksi. Viisi vuotta myöhemmin pidettiin AILAn toinen konferenssi, tällä kertaa Cambridgessa Britanniassa, jossa tehtäviä määriteltiin uudelleen (ks. lähemmin Karlsson, tässä julkaisussa), minkä ohella kongressin rakenne muokattiin myötäilemään mukaan ilmaantuneita tutkimuslinjoja (mm. kontrastiivinen lingvistiikka, psykolingvistiikka, sosiolingvistiikka). Tästä käynnistyi vaihe, jossa AILA alkoi lähestyä sitä, mitä nykyisin pidämme soveltavana kielitieteenä. Se säilyi muodollisesti kaksikielisenä, mutta käytännössä käytti jo enimmäkseen englantia.

Kahdessa ensimmäisessä AILAn konferenssissa näkyi selkeä orientaatio kieltenopetukseen – kiinnostus vieraiden kielten oppimiseen ja sen tutkimiseen sai epäilemättä pontta toisen maailmansodan kokemuksista, mutta ne arvattavasti poikkesivat toisistaan Atlantin molemmin puolin. Euroopassa keskeisin opetettava vieras kieli oli ollut saksa jo 1800-luvulta lähtien, jolloin se vähitellen syrjäytti ranskan, mutta toisen maailmansodan seurauksena Saksasta tuli äkillisesti ei-toivottu maa, ja samalla USA:n kulttuurinen, poliittinen ja taloudellinen vaikutusvalta tekivät siitä ja englannin kielestä Euroopan näkökannalta houkuttelevan myös kielenoppimisen kohteena. USA:n yliopistot olivat tosin uudistuneet, ottaneet mallia saksalaisesta tutkimusyliopistoajatuksesta ja alkaneet kiinnostaa eurooppalaisiakin jo 1920-luvun lopulta asti. Yliopistojen houkuttelevuutta lisäsi natseja paenneiden lukuisten eurooppalaisten huippututkijoiden siirtyminen Yhdysvaltoihin 1930-luvulta lähtien (ks. esim. Östling 2024). Niinpä englannin opiskelu vieraana kielenä sai nopeasti vetovoimaa Suomessakin saksan kustannuksella. Vaikka USA:ssa englantia opetettiin maahanmuuttajille toisena kielenä, se omaksui silti nopeasti johtoaseman niin toisen kuin vieraankin kielen oppimisen tutkimuksessa. Eroa ei tehty alkuun yhtä järjestelmällisesti kuin nykyisin, eikä kaikkialla tehdä edelleenkään. Tässä voi nähdä myös yhteiskunnallisten, nimenomaan taloudellisten intressien vaikutuksen myös soveltavan kielitieteen käytäntöihin: suuret kansainväliset oppimateriaalikustantamot markkinoivat samoja materiaaleja joka puolelle maailmaa piittaamatta suurestikaan kontekstien erityisyyksistä. Tämä ohjaa tulkintaa, että L2-oppiminen on kontekstista riippumatonta (ks. esim. Bourne 2020). Suomi on onnekkaasti pitkälti välttynyt tältä, koska kotimaiset kustantamot ovat meillä laatineet myös vieraiden kielten oppimateriaalit. Tietenkin kotimaisten kielten osalta tämä on ainoa toimiva vaihtoehto, mutta englanti on ollut samassa vaaravyöhykkeessä kuin monissa muissakin maissa, joissa se ei ole vallitseva tai virallinen kieli. Myös AFinLA on saattanut vaikuttaa Suomen oman kontekstin huomioon ottamiseen, koska osa jäsenistöstä on ollut kouluissa opettajina, ja monet ovat osallistuneet oppikirjojen laadintaan.

Eurooppalaisista juuristaan huolimatta AILA on muuttunut radikaalisti globaalimmaksi perustamistaan seuranneiden 60 vuoden kuluessa. Jäsenjärjestöjä on joka maanosassa,

kansallisten järjestöjen ohella AILAn toimintaa elävöittävät alueelliset yhteistyöverkostot, ja maailmankongresseja on tietoisesti pyritty järjestämään eri puolilla maapalloa 1970-luvun lopulta lähtien. Vuosituhannen vaihteessa, jolloin olin AILAn toiminnassa mukana, pidettiin jo itsestään selvänä, että maailmankongressien järjestämisessä tavoitellaan mahdollisimman suurta alueellista kattavuutta. Lähialueilta on vaivattomampaa osallistua, joten kongresseihin päätyy eri kerroilla erilaisia osanottajia. Myös esitelmien aiheiden painopisteet vaihtuvat, mikä tasapainottaa keskusten määräävää asemaa.

Suomessa maailmankongressi järjestettiin vuonna 1996, mikä antoi paljon myös AFinLAlle. Järjestelyt olivat valtava ponnistus Jyväskylän yliopistolle, joka oli soveltavan kielitieteen kiistaton keskus Suomessa jo tuolloin. Kari Sajavaaran aloitteellisuus ja energia olivat aivan ratkaisevia siinä, että kongressi toteutui. Hän esitti rohkeasti Jyväskylää kongressipaikaksi AILAn johtokunnalle jossain aiemmassa kongressissa, ja viimeistään Kreikan kongressissa vuonna 1990 asian on täytynyt saada yleiskokouksen siunaus. Kilpailevia ehdotuksia kongressipaikaksi tulee AILAn johtokunnan käsittelyyn yleensä useampia, ja päästäkseen loppusuoralle niiden täytyy olla taitavasti laadittuja ja puolestapuhujien vakuuttavia. Ennen Powerpointin yleistymistä 1990-luvun puolivälistä ehdotuksen kilpailukyky on pitkälti ollut puolestapuhujan vakuuttavuuden varassa.

Maailmankongressi kohotti Suomen ja Jyväskylän soveltavan kielitieteen kansainvälistä tunnettuutta laajalti. Se myös innosti alan tutkijoita kotimaassa ja toi kansainvälisyyden kotikentällemme juuri ennen yliopistojen suuria kansainvälistymisaaltoja 1990-luvun lopulla ja 2000-luvulla.

AILAn jäsenjärjestöjä on tätä kirjoittaessa kaikkiaan 34, mutta globaali jakauma on edelleen epätasainen. Pohjois-Amerikasta ja Euroopasta on eniten jäseniä, Aasiasta useita, Latinalaisesta Amerikasta jokunen, Oseaniasta kaksi, Lähi-Idästä ja Afrikasta kummastakin yksi. Yksi vähittäinen mutta selvä muutos on kuitenkin se, että AILAn johtokunnan jäseniä on rekrytoitu eri alueilta. Tehtävääkin silti vielä riittää: Eurooppa ja USA ovat edelleen parhaiten edustettuina kaudella 2024–2027, ja 12 jäsenestä vain neljä eli kolmasosa on näiden ulkopuolelta, toisin kuin suurin osa maailmaa. Tilanne on kuitenkin tasoittunut alkuajoista ja tietoisuus globaalin etelän merkityksestä on ollut AILAssa ainakin keskusteluissa vahvasti esillä 2010-luvulta lähtien. AFinLA on ollut AILAn johdossa erittäin hyvin edustettuna: ensin Kari Sajavaara, sitten minä, Anne Pitkänen-Huhta ja nykyään Tarja Nikula-Jäntti ovat olleet johtokunnan jäseniä. Tämä on merkittävää näin pienelle maalle, kun johtokunnassa on vain tusinan verran jäseniä.

Etenkin viimeisimmän globalisaatioaallon seurauksena globaalit keskukset ovat maailmassa entisestäänkin korostuneet. Niinpä globaalijärjestön asema näyttäytyy keskuksena suhteessa jäsenjärjestöihin ja siinä ovat myös tärkeässä asemassa suuret tutkimusmaat, joilla on vahva edustus järjestön johtopaikoilla. On hyvä huomata myös, että samat maat ovat yleensä suurimpien kansainvälisten kustantamoiden kotipaikkoja, niin tieteellisten kuin oppimateriaalikustantamoiden. Maailmanpoliittisen ja taloudellisen vallan jakautuminen näyttää näin ulottavan järjestyksiään myös tieteellisen toiminnan mahdollisuuksiin ja vaikuttavuuteen.

4 Soveltavan kielitieteen itseymmärryksestä

Tätä kirjoittaessani AILA esittää kotisivullaan (https://aila.info) soveltavan kielitieteen määritelmän, joka on monin tavoin mielenkiintoinen, mutta koska se on helposti löydettävissä ja melko pitkä (vrt. myös Mustajoki & Nikanne, tässä julkaisussa), en toista sitä, vaan esitän muutaman kommentin ennen kuin palaan ajassa taaksepäin. Määritelmässä todetaan ensimmäiseksi monitieteisyys ja tieteidenvälisyys sekä samassa virkkeessä tutkimuskohde, "kielen ja kommunikaation käytännön ongelmat, jotka voidaan tunnistaa, analysoida tai ratkaista kielitieteellisin menetelmin ja teorioin tai kehittämällä lingvistiikkaan uusia teoreettisia ja metodisia kehikoita näiden ongelmien työstämiseksi". Lisäksi todetaan, että ero lingvistiikkaan on etupäässä tutkimuskohteessa, minkä jälkeen luetellaan suuri joukko niin yksilöön, oppimiseen kuin kielen yhteiskunnallisiin ulottuvuuksiin liittyviä tutkimusalueita.

Huomio kiinnittyy siihen, miten monitieteisyyden julistamisesta huolimatta luonnehdinta poikkeaa vain vähän LSA:n sadan vuoden takaisesta määritelmästä: soveltava kielitiede ankkuroidaan lingvistiikan osaksi. Näin siis julistaa soveltavan kielitieteen globaali järjestö. Paikallisen tason tarkastelussa ilmenee, että vain ani harva AILAn jäsenjärjestö tarjoaa kotisivuillaan alan määritelmän tai luonnehdinnan. Määrittelijöitäkin silti löytyy. Jotkut, esim. Malesian MAAL, tekevät AILAn tapaan eron soveltavan kielitieteen ja muiden lingvistiikan lajien välillä. Toiset taas, kuten Thaimaan TAAL tai USA:n AAAL, eivät mainitse lingvistiikkaa lainkaan, kuten ei myöskään AFinLA. Soveltavan kielitieteen monitieteisyys tulkitaan siis edelleen alan piirissä eri tavoin.

4.1 AILA Review

Yhden ikkunan soveltavan kielitieteen itseymmärryksen historialliseen kehitykseen tarjoaa AILAn oma julkaisusarja *AILA Review*, joka ilmestyi 1984–2001 järjestön itsensä kustantamana ennen siirtymistään John Benjaminsin suojiin (2003–). 1980- ja 1990-luvuilla teemat keskittyivät enimmäkseen vieraan kielen oppimisen ja opetuksen kysymyksiin, minkä lisäksi esiintyi jonkin verran psykolingvistiikan, sosiolingvistiikan ja käännöstieteen aiheita. Viimemainittu on sittemmin kehittynyt omaksi tieteenalakseen eikä juuri enää identifioidu soveltavaan kielitieteeseen. Tärkeimpiä alan kehityksen ja itseymmärryksen hahmottamiseksi ovat kenties olleet sarjan kolme teemanumeroa (*AILA Review* 4, 12 ja 14), jotka luotailivat soveltavan kielitieteen käsitteiden ja sen tutkimuslinjojen luonnetta.

Näistä yksi on välittömästi osa AFinLAn historiaa, nimittäin *AILA Review* 12, joka julkaisi valikoituja esitelmiä Jyväskylässä 1996 pidetystä maailmankongressista ja siten osaltaan ilmensi AFinLAn senhetkistä näkemystä siitä, mikä kongressissa (ja alalla) oli juuri tuolloin huomionarvoista. Keskityn tästä syystä siihen, sillä laajempi keskustelu tieteenalamme pohdinnasta ei kuulu tämän artikkelin piiriin (ks. Saarinen & Halonen, tässä julkaisussa). Julkaisun nimi, *Applied Linguistics Across Disciplines* kuvastaa monitieteisyyden arvostusta tutkimusalan ytimenä ja tieteidenvälisiä suhteita soveltavan kielitieteen kysymyksissä sivuttiin joka artikkelissa. (Vieraan) kielen opetus ja oppiminen olivat eniten läsnä, liitettiin ne sitten kääntämiseen tai kirjallisuuteen. Kriittinen diskurssianalyysi oli tuolloin uusi

aluevaltaus ja näyttävästi esillä Norman Faircloughin artikkelissa, lisäksi genreanalyysi ja medialingvistiikka esiintyivät omina artikkeleinaan. Lars Sigfred Evensen ja Christopher Brumfit pohtivat suorimmin soveltavan kielitieteen luonnetta, yleisimmällä tasolla Brumfit (1997). Hän lähestyi aihetta käsitteen "teoreettinen käytäntö" avulla, joka jäsensi alan kaksoisluonnetta yhtäältä "puhtaana", toisaalta "käytännöllisenä" tieteenä. Tämä analyysi ja siitä seurannut synteesi tuntuvat nykyisinkin relevanteilta, vaikka artikkelissa toki näkyy kirjoitusajan henki, eikä se juuri poikkea Bloomfieldin varhaisesta luonnehdinnasta (ks. yllä luku 3). Brumfitin oma määritelmä on seuraava:

> The theoretical and empirical investigation of real-world problems where language is an issue (Brumfit 1991: 46)

Tässä ytimekkäässä määritelmässä ei yritetä ratkaista suhdetta muuhun kielitieteeseen, rajata muita tieteenaloja sisään tai ulos, eikä yritetä listata mukaan kuuluvia tutkimusalueita. Muotoilun uutuus sadan vuoden takaiseen on teoreettisen tutkimuksen mainitseminen.

Kiinnostava yksityiskohta monikielisyyden näkökulmasta on AILAn julkaisujen kielen muutokset. Huolimatta siitä, että AILA oli alkuvaiheessa linjannut toimivansa kaksikielisenä ranska–englanti, kaikkiaan *AILA Review'ssa* ilmestyneistä 15 numerosta muita kieliä kuin englantia käytettiin vain neljässä. Ensimmäinen oli kaksikielinen, toinen peräti kolmikielinen (joukossa yksi saksankielinen artikkeli). Sitten jatkettiin yksinomaan englannilla, kunnes 1990-luvun lopussa kielikysymys leimahti uudelleen: vaadittiin monikielisyyttä kautta linjan, niin julkaisuihin kuin konferensseihinkin. Tätä ehdotti ja puolusti kiivaasti AILAn vuosittaisissa edustajien kokouksissa joukko ranskankielisiä, mutta vaikka jotkut meistä pohjoismaisista pyrimme herättämään laajempaa pohdintaa siitä, mikä olisi hyvää monikielisyyspolitiikkaa siihen nähden, että jäsenistössä puhutaan lukuisia muitakin kieliä kuin englantia ja ranskaa, kysymykseen ei löytynyt ilmeistä ratkaisua eikä suurta kiinnostusta. Erikoinen yksityiskohta debatissa oli se, että yksi äänekkäimpiä ranskan käytön vaatijoita on tunnettu nimenomaan monikielisyystutkijana. Käytännössä monikielisyys typistyi siihen, että ranskan osuutta lisättiin hetkellisesti. Niinpä keskustelua seuraavassa numerossa (13) englanninkielisiin artikkeleihin liitettiin ranskankielinen käännös abstraktista ja otsikosta, sekä joka artikkeliin muutama ranskankielinen nosto tiivistämään pääsanomaa. Sitä seurasi taas tyystin englanninkielinen numero. Vielä yksi numero (15) ilmestyi, jossa otsikot ja abstraktit olivat kahdella kielellä, mutta vailla nostoja. Tämän jälkeen *AILA Review* siirtyi John Benjamins -kustantamolle, jolloin kaksikielisyys tuntui jo unohtuneen.

Monikielisyys ei siis toteutunut AILAn käytännöissä; yhden eurooppalaisen kielen lisääminen julkaisuihin tuskin olisikaan tuonut suurta apua maailmanjärjestön inklusiivisuuden takeeksi. Yhden kielen käyttö lingua francana voi kuitenkin olla jopa ainoa käytännöllinen ratkaisu nimenomaan maailmanjärjestön tasolla. Jos taas tarkastelee AILAn paikallisten jäsenjärjestöjen viestintää, se näyttäytyy erittäin monikielisenä: konferensseja ja muita tilaisuuksia pidetään, julkaisuja laaditaan ja tutkimusta tehdään lukuisilla kielillä niin kansallisissa järjestöissä kuin alueellisissa verkostoissa. Latinalaisessa Amerikassa espanja on vallitseva kieli, englantia ei juuri näe, ja tarvittaessa espanja toimii alueellisena

lingua francana esim. portugalinkielisten kanssa. Monikielisyys on AILAssa siis ollut esillä pitkään. Kiinnostus sitä kohtaan on vain vahvistunut 2000-luvulla, mutta ei niinkään järjestön ylätason, "keskuksen" käytäntönä kuin jäsenjärjestöjen toiminnassa ja ennen kaikkea vahvasti esiin nousseena tutkimuskohteena ja jopa paradigman muutoksena.

AFinLA on julkaisuissaan noudattanut selkeästi kolmikielisyyspolitiikkaa, mikä käytännössä on merkinnyt painotusta suomenkielisiin julkaisuihin. Se noudattelee siis enemmistökielen linjaa ja istuu tältä osin oivallisesti kontekstiinsa.

4.2 *Applied Linguistics* – teoria, käytäntö ja arvostus

AILA Review'n ohella on myös toinen julkaisu, *Applied Linguistics*, jolla voi perustellusti katsoa olevan suora yhteys AILAan, koska sen pani alulle vuonna 1980 kaksi jäsenjärjestöä, USA:n AAAL ja Iso-Britannian BAAL. Kustantajaksi lähti Oxford University Press, ja lehdestä kehittyi 2010-luvun lopulla alan johtava tieteellinen julkaisu, vaikka onkin kuluvalla vuosikymmenellä taas hiukan menettänyt ranking-asemaansa (jonka relevanssiin voi kyllä hyvin perustein suhtautua kriittisesti). *Applied Linguisticsin* merkitys oli laajempi kuin tuolloin järjestön itsensä kustantaman *AILA Review'n*, koska se oli helposti tavoitettavissa. Kaupalliset kustantajat tietenkin markkinoivat tuotteitaan suuremmalle yleisölle kuin melko niukkavaraiset tieteelliset järjestöt, jotka tyypillisesti keskittyvät jäsenistöönsä. Kumpaakin julkaisua kuitenkin luonnehtii se, että niiden fokus on erittäin laaja: soveltava kielitiede kokonaisuudessaan, ilman rajoituksia. Tällaisilla yleislehdillä on tutkimusalallaan aivan oma merkityksensä, koska useimmat julkaisut erikoistuvat jollekin alueelle, kuten meidän alallamme vaikkapa sosiolingvistiikkaan, kieltenopetukseen tai kielitaidon mittaamiseen.

Applied Linguisticsin päätoimittajakautenani huomasin harmikseni, että suomalaiset tutkijat tarjosivat siihen tekstejään aniharvoin. Niitä ei tullut edes yhtä vuodessa eikä kannustuspyrkimyksilläni näyttänyt olevan vaikutusta.

Kuten yleislehdelle sopii, toimitimme toisen päätoimittajan, John Hellermanin kanssa *Applied Linguisticsin* erityisnumeron alan identiteetistä vuonna 2015, johon kutsuimme tunnettuja tutkijoita reflektoimaan alan tilaa ja tulevaisuutta. Useimmat kutsuun vastanneista olivat angloamerikkalaisia ja selvä yksimielisyys vallitsi kahdesta asiasta: ensinnäkin siitä, että soveltavan kielitieteen juuret ovat kielenoppimisen ja -opetuksen tutkimuksessa ja toiseksi siitä, että soveltava kielitiede on luonteeltaan monitieteistä. Nämä ovat etenkin toisen maailmansodan jälkeen vakiintuneet alan yhteiseksi ymmärrykseksi sen ytimestä. Näin siitä huolimatta, että kuten yllä jo todettiin, varsinkin monitieteisyydestä vallitsee erilaisia tulkintoja.

Kenties vähemmän odotuksenmukaista oli useamman kirjoittajan huomio alan alhaiseksi koetusta arvostuksesta. Syitä haettiin eri suunnilta. Jonkun mielestä ala ei ole riittävän fokusoitu, toisen kritiikki kohdistui trendikkyyden puutteeseen, ja kolmas ongelma muotoiltiin puuttuvaksi teoreettisuudeksi ja liialliseksi käytännönläheisyydeksi. Näitä voisi lähestyä vertaamalla soveltavaa kielitiedettä vaikkapa lääketieteeseen, joka on kiistatta yksi monissa yhteiskunnissa arvostetuimpia tieteenaloja. Ensinnäkin yhtenäisen fokuksen puute vaikuttaa aivan yhtä ilmeiseltä lääketieteessä kuin soveltavassa kielitieteessä

– psykiatria ja patologia, foniatria ja virologia ovat kaukana toisistaan. Olisi silti vaikea kuvitella, että vaadittaisiin kaikkien alojen yhdistämistä yleislääketieteeseen, jotta ala olisi houkuttelevampi. Niukahkoa trendikkyyttä ei myöskään ole kaihdettu. Teoreettisuus jää myös taka-alalle lääketieteissä, jotka pikemminkin ovat tiukan empiirisiä ja käytäntöön suuntautuneita. On suorastaan ajateltavissa, että lääketieteen arvostus perustuu juuri sen kykyyn ratkaista käytännön ongelmia.

Tieteenalojen arvostus on kontekstisidonnaista ja historiallisesti vaihtelevaa: 1800-luvun Euroopan idealistinen valtavirta saksalaisessa yliopistomaailmassa nosti humanismin ihanteet korkealle, kun taas 1900-luku oli luonnontieteiden ja teknologian suuren nousun aikaa. Näitä arvostuksen muutoksia voi kuitenkin pitää pikemminkin yhteiskunnallisten kehityslinjojen ja taloudellisten intressien ilmentyminä kuin nimenomaisten tutkimuskäytäntöjen seurauksina.

Elaine Tarone (2015) esitti *Applied Linguisticsin* erikoisnumerossa kysymyksen, miten hyvin oikeastaan tunnistamme omat vahvuutemme. Esimerkkinä hän nosti sen, miten kaksi- ja monikielisyyden kognitiiviset hyödyt herättivät maailmanlaajuista huomiota, kun ne vihdoin tulivat median ja suuren yleisön tietoisuuteen. Alan tutkijat eivät tätä hehkuttaneet – hehän joko tiesivät asian entuudestaan tai, kuten suppeampi joukko, suhtautuivat kriittisesti aiheeseen. Jos kaipaamme alalle enemmän näkyvyyttä, saattaisi olla hyvä rakentaa juuri vahvuuksillemme.

Teoreettisuuden ja käytännöllisyyden suhde pulpahtaa keskustelun pintaan aina silloin tällöin. Kramsch (2015) kantoi huolta teoreettisuuden puutteesta ja arveli alan arvostuksen pysyttelevän alhaalla, koska se mielletään käytännölliseksi. Hän ehdottaa, että meidän on teorisoitava käytäntöjämme. Samankaltaisia ajatuksia on kypsytellyt Li Wei (2018: 10), jonka mielestä alamme eteenpäin viemiseksi on ratkaisevan tärkeää kehittää uusia teoreettisia viitekehyksiä, sillä jotkut kriitikot saattavat mieltää soveltavan kielitieteen lähtökohtaisesti epäteoreettiseksi. Tällainen argumentointi ei ehkä istu kovin hyvin tutkimusalaan, joka on monitieteinen ja sen seurauksena myös monimuotoinen. Soveltavan kielitieteen osa-alueiden teoreettisuuden aste vaihtelee, aivan kuten tutkimusmenetelmät ja viitekehyksetkin. Brumfitin yllä käsitelty määritelmä vuodelta 1991 jo sitä paitsi sisältää myös teoreettisen tutkimuksen. Vuosikymmenten saatossa alojen kirjo on muuttunut ja moninaistunut; jotain on jäänyt myös pois. Ei ole syytä epäillä, etteikö tämä luonnollinen muuntuminen, joka vastaa uusiin kysymyksiin uusin menetelmin, jatkuisi vastedeskin. Teoreettisuutta voi lisätä missä siihen tuntee tarvetta, mutta koko alan nimissä puhuminen edellyttää sellaista yhtenäisyyttä, jota soveltavalla kielitieteellä ei ole ja jota ei ole perusteita vaatiakaan.

Applied Linguisticsiin tarjotuissa teksteissä 2010-luvun jälkipuolella erottuu kaksi selvää trendiä, joista yksi on juuri pyrkimys kohti suurempaa teoreettista syvyyttä. Toinen trendi on puolestaan jopa vastakkainen edelliselle, nimittäin pyrkimys metodiseen uskottavuuteen, etenkin kvantitatiivisten menetelmien käytössä. Monella julkaisulla onkin kvantitatiivisten menetelmien erityisosaajia vakituisina asiantuntijoina tasoa varmistamassa. Näitä kahta suuntausta ei voi olla vertaamatta siihen, miten Bloomfield ja Sapir sata vuotta sitten orientoituivat kielitieteeseen, vaikkei heistä kumpikaan katsonut edustavansa soveltavaa

kielitiedettä. Siinä, missä Bloomfield (1925, 1933) ihannoi täsmällistä, luonnontieteille ominaista tiukkaa metodologista uskottavuutta ja pyrki tuomaan esiin näkemystä, että kielitieteen on oltava luonnontiede (*science*), Sapir teorisoi kielen, kulttuurin ja ajattelun keskinäissuhteita (ks. Sapir 1921) monin sellaisin tavoin, jotka löysivät tiensä muidenkin teoreettisten tutkimusalojen keskiöön 1900-luvulla. Silti kumpikin piti empiriaa ja kenttätutkimusta korkeassa arvossa ja asetti puhutun kielen ensisijaiseksi tutkimuskohteeksi. Sapir myös opettajansa Boasin tavoin yhdisti jo varhain kielentutkimusta toiseen tieteenalaan eli antropologiaan.

Herää kysymys, mille tutkimuksellinen uskottavuus rakentuu – ja kenen silmissä? 2010-luvun jälkipuolen trendeissä ilmenee hyvin se, mitä kutsutaan soveltavan kielitieteen "monitieteisyydeksi", ts., että omaksutaan vaikutteita eri tieteenaloilta. Tällöin sisäiset eriytymiset voivat viedä eri tutkimussuuntia kauaskin toisistaan. Korkean teoreettisuusasteen tavoittelu viittaa läheisyyteen vaikkapa estetiikan tai kirjallisuustieteen kanssa, kun taas tiukan kvantitatiiviset menetelmät luontuvat pikemmin kokeellisiin aloihin, kuten kognitiotieteeseen tai psykologiaan ja niihin yhteiskuntatieteiden suuntauksiin, jotka 1990-luvun kvalitatiivisen käänteen jälkeen ovat palailleet kvantitatiivisiin metodeihin. Tässä mielessä soveltava kielitiede muistuttaa sellaisia tutkimusaloja kuin kasvatustiede tai lääketiede, jotka ovat hyvinkin monimuotoisia ja laaja-alaisia vailla sellaista "kovaa ydintä", josta voisi helposti sanoa, että tämä on puhdasta lääketiedettä tai kasvatustiedettä. Lisäksi ihmistieteille on yleensäkin ominaista kilpailevien paradigmojen rinnakkaiselo, joten soveltava kielitiede ei tässä suhteessa ole niinkään poikkeus kuin valtavirtaa.

Tutkimuksen näkökulmasta soveltava kielitiede, kenties verrattain perifeerisenä tieteenalana, voi pitää vahvuutenaan sitä, että se omaksuu menetelmiä, teorioita ja kysymyksenasetteluun liittyviä vaikutteita toisilta, usein suuremmilta tieteenaloilta ja lähestyy omia erityisiä tutkimuskysymyksiään yhdistelemällä näitä tavoilla, jotka sopivimmin edistävät juuri näiden kysymysten tutkimusta.

5 Samaa tahtia keskuksissa ja periferioissa?

Applied Linguisticsissä edellä ilmenneet tutkimuksen orientaatiota jäsentävät trendit olivat pinnalla erityisesti alan keskuksissa eli Pohjois-Amerikassa ja suurissa eurooppalaisissa tutkimusmaissa. Näiden ohella voi myös havaita julkaistuissa ja tarjotuissa käsikirjoituksissa, miten uskollisesti periferia seuraa keskusta yleisen orientaation ja erityisesti teoreettisten viitekehysten omaksumisessa. Otan tässä vain yhden esimerkin soveltavan kielitieteen ytimestä, nimittäin kielen oppimisen ja opetuksen (ks. myös Dufva, tässä julkaisussa). Näissä tutkimuksissa on melko tavallista, että sekä käsitekehikko että teoreettiset ja metodiset lähtökohdat ovat samoja kuin keskuksissa, etupäässä USA:ssa, kun taas aineisto ja tulokset on hankittu muualta, kirjoittajien kotipaikoista. Jossain mielessä tämä saattaa tuntua luontevalta, sillä siinä ikään kuin yhdistyvät tieteen universaalisuus ja paikallisuus. Tilanne ei kuitenkaan ole ihanteellinen.

Kielenoppimisessa on ongelmallista, jos tutkimusta tehdään samalla tavoin konteksteissa, jotka poikkeavat toisistaan jyrkästi: englanti, maailman eniten opiskeltu ja tutkittu kieli, on globaalisti katsottuna oppijoille ennen kaikkea vieras kieli, kun taas missä englanti on maan pääkieli, se on oppijoille, yleensä maahanmuuttaneille, toinen kieli. Joillekin se siis on jokapäiväisen elämän arjessa selviytymisen edellytys, toisille taas ei, minkä lisäksi englannin oppimisella on monenlaisia muita merkityksiä eri konteksteissa; se voidaan kokea mahdollisuudeksi parempaan tulevaisuuteen, rasittavaksi pakkopullaksi tai vain yhdentekeväksi. Silti 2010-luvulla tehtiin runsaasti tutkimusta kielenoppijoiden edistymisestä, tuloksista ja saavutuksista kuin kysymyksessä olisi universaali, tilanteesta riippumaton ilmiö. Asetelmat, mittarit ja teoreettiset kehykset saattoivat olla suoraan peräisin tunnetuista ulkomaisista tutkimuksista, mutta siirretty sellaisinaan uuteen kontekstiin. Tämä alentaa niiden arvoa edes replikointitutkimuksina, koska lähtökohtien eroavuutta ei ole otettu huomioon. Isompi ongelma on se, että kyseenalaisen toiston sijaan kaipaisimme tietoa siitä, mitä emme tiedä paikallisesta vaihtelusta. Millaisissa olosuhteissa koulutusta järjestetään ja kenelle? Miten oppilaat mahdollisesti valikoituvat jo yhteiskunnallisen asemansa nojalla? Tätä tarjottuja käsikirjoituksia koskevaa havaintoa tukee kokemukseni myös väitöskirjojen tarkastajana eri maailmankolkilta: tutkimuksen osanottajat tai aineisto on kyllä koottu paikallisesti, mutta tutkimuskysymykset, hypoteesit ja teoreettinen tausta ovat "kansainvälisiä", yleensä peräisin keskeisistä länsimaista ja tulokset tulkittu näitä malleja vasten ikään kuin paikallisuus olisi vain sattumaa tai jollain tavoin vähäarvoista.

Voidaksemme koko alalla ymmärtää paremmin, millaiset tilanteiset käytännöt ja merkitykset vaihtelevat relevanteimmin teoreettisen käsitteellistämisen ja mielekkäiden tutkimusasetelmien kehittämisen kannalta, mikä on yleistä ja mikä uniikkia vaikkapa koulujärjestelmän, opiskelijoiden tai heidän perheidensä tavoitteissa, mahdollisuuksissa tai ongelmissa, tarvitsemme tutkimusta, joka on sensitiivistä omalle kontekstilleen eikä aseta etusijalle sitä, mikä vastaa senhetkistä (tai, kuten usein käy, sitä edeltänyttä) keskusvetoista valtavirtaa. Yksi hyvä esimerkki kontekstin oivaltavasta hyödyntämisestä löytyy mm. AFinLAn aikanaan aktiivisen jäsenen, Håkan Ringbomin tutkimuksista 1980-luvulla, jolloin hän tutki englannin oppimista suomenkielisten ja ruotsinkielisten parissa Suomessa. Tällöin yhteinen yhteiskunnallinen konteksti ja koulujärjestelmä toimivat luonnollisena taustana, kun taas kielten typologinen etäisyys englannista muodosti selvän kontrastin.

Toki myös sellaista tutkimusta ja teoriaa on syntynyt, joka tarkastelee englannin asemaa, merkityksiä ja käyttöä hyvinkin tilannesidonnaisesti eri maissa. Yllättävän usein kontekstivaikutteiden teoreetikot ja aloitteelliset tutkijat ovat kuitenkin joko itse suurista tutkimusmaista tai näihin maihin asettuneita tutkijoita, kuten Alastair Pennycook, Jan Blommaert tai Sinfree Makoni.

Keskusten ja periferioiden suhdetta valottavat omalta osaltaan kirjoittajien lehtien toimitukselle tekemät kysymykset. Jos katsotaan, mitä alallaan keskeiseen yleisjulkaisuun pyrkivät tai pettyneet tutkijat kysyvät, periferia ja keskus näyttäytyvät jälleen erilaisina. Kirjoittajat saattavat toki olla kiinnostuneita siitä, miksi juuri heidän artikkeliaan ei hyväksytty, mutta yleisemmät tiedustelut antavat enemmän miettimisen aihetta. Saatetaan kysyä, kannattaako heidän maastaan edes yrittää lähettää julkaistavaksi mitään, onko lehdellä

jotain heidän kielialuettaan vastaan, tai jopa aivan suoraan ovatko ainoastaan tunnetut länsimaiset tutkijat tervetulleita. Viimeinen kysymys osuu ja sattuu. Jo urallaan edenneet suurten tutkimusmaiden kirjoittajat omaksuvat usein melko yleisen argumentoinnin tason ja tarttuvat itsevarmasti siihen, mikä on juuri ajankohtaista tai uusi näkökulma. Arvioijat tunnistavat tämän ja ehdottavat auliisti hyväksymistä. Spesifimmin paikallisesti kehystetty aihepiiri saattaa jäädä helpommin jalkoihin, etenkin jos se seurailee hiukan jo muodista poistunutta valtavirtatutkimusta.

Tässä kohden on todettava, että yllä olevat ovat omia huomioitani ja ennen kaikkea, että paikallista relevanssia tutkimuskohteissa sekä tilanteista sensitiivisyyttä varmasti pystyisi näkemään enemmän, jos pääsisi laajemmin seuraamaan vaikkapa AILAn jäsenjärjestöjen konferensseja ja julkaisuja. Vaikutelmani omista vierailuistani tällaisissa konferensseissa viittaavat siihen, että todelliset käytännöt vaikuttavat hyvinkin nimenomaan paikallisesti relevanteilta muuallakin kuin AFinLAssa ja niissä maissa, joissa en itse jää kielimuurin taakse. Monissa maissa kieli on estänyt syventämästä paikallisia havaintoja, koska esitelmät pidetään paljolti paikallisilla kielillä lukuun ottamatta ulkomailta kutsuttujen vierailijoiden esityksiä. Ne kerrat, jolloin olen saanut tulkin apua tällaisissa tilaisuuksissa, ovatkin avartaneet omia käsityksiäni. Itselleni mieleenpainuvimpia ovat olleet tilanteet autoritäärisissä maissa, joissa osanottajien kriittiset kommentit ovat poikenneet täysin siitä, mitä englanniksi on puhuttu. Esimerkiksi Kiinassa erään konferenssin paneelikeskustelu käsitteli englanninkielisen julkaisemisen huomattavaa merkitystä Kiinan tieteelle. Puhuttiin englantia, oltiin yhtä mieltä. Mutta kun yleisön puheenvuorot pidettiin mandariiniksi, seurasi protestien myrsky. Lukuisat osanottajat hyökkäsivät kansainvälisen tutkimusjulkaisemisen vaatimusta vastaan. Kiinan näkyvyys tai vaikuttavuus ulkomaailmassa oli kuulemma heidän kannaltaan yhdentekevää, ja englanniksi julkaiseminen silkkaa ylempien tahojen kiusantekoa tutkijoita kohtaan. Kritiikki oli suoraa ja julkista – minua ja kenties muutamaa muuta aivan ulkopuolista lukuun ottamatta läsnäolijat ymmärsivät sen hyvin. Ilman korvaani supattavaa tulkkia olisin käsittänyt tilanteen aivan toisin, kenties kiinalaisten nöyräksi yksimielisyydeksi.

Keskusta ja periferia -teemaan liittyen tein vielä pienen pikakatsauksen siihen, mikä juuri nyt (huhtikuussa 2025) näyttää olevan keskeistä soveltavassa kielitieteessä ja kertovatko viimeaikaiset trendit myös keskuksen ja periferian suhteista jotain. Käytin tässäkin *Applied Linguisticsiä*, sillä se on ensinnäkin alan yleislehti ja toiseksi globaalisti levinneimpiä soveltavan kielitieteen julkaisuja. Katsoin, mitkä artikkelit ovat eniten luettuja ja mitkä eniten siteerattuja. Kumpiakin *Applied Linguistics* luettelee viisi. Eniten luettujen viiden artikkelin joukossa kaksi oli diskurssianalyyttisiä, kaksi liittyi translanguaging-teoriaan ja yksi vieraan kielen oppimiseen. Kiinnostus suuntautui siis moniaalle. Siteeratuimpien joukossa puolestaan keskittyminen oli ilmeistä: neljä viidestä koski vieraan kielen oppimista, yksi oli teoreettinen. Vastaava ilmiö löytyi kirjoittajien sijainnissa: luetuimpien joukossa näkyi selvä kirjo, jossa kahdessa kaikki kirjoittajat edustivat keskuksia, yhdessä vain osa kirjoittajista, kahdessa oli periferiasta keskuksiin siirtyneitä, joista toisessa yksi kirjoittaja suorastaan edusti periferiaa. Sen sijaan siteeratuimpien joukossa neljä viidestä edusti keskuksia ja yksi oli siirtynyt periferiasta keskukseen. Otos on toki tavattoman suppea,

mutta se tukee muita havaintoja: kielenoppiminen on edelleen soveltavan kielitieteen kovaa ydintä ja keskuksen asema rakentuu siteeraamisen kautta. Kiinnostavaa on toki sekin, että lukjoita samalla kiinnostaa myös se, mikä on valtavirran ulkopuolella niin aiheiltaan kuin kirjoittajakaartiltaan. Näin mahdollistuu (ja selittyy) myös muutos.

6 AILA ja AFinLA: kansainvälisyys ja pieni maa

Keskusta ja periferia määrittyvät suhteessa toisiinsa ja niiden rakentamiseen osallistuvat kaikki. Organisaation ylin johto (eli keskus) ja sen jäsenjärjestöt (eli periferia) ovat riippuvaisia toistensa olemassaolosta. Suhde on kuitenkin epäsymmetrinen, sillä keskusorganisaatio voi säilyä toimivana, vaikka siitä jäseniä häviäisi tai vaihtuisi, kun taas jäsenjärjestöt ilman keskusta lakkaavat olemasta "jäseniä", mikä voisi myös haperruttaa entisten jäsenten välisiä verkostoja. Globaalisoituneessa maailmassa perifeeristen elementtien intressissä on ylläpitää yhteyksiä muualle, ja siksi keskusorganisaatioita mielellään perustetaan. Niiden perustaminen onkin historian myötä lisääntynyt globalisaation edetessä, kuten jo edellä (luku 2) kuvattiin.

Historiallisesta perspektiivistä AFinLAn perustamisvuosi (1970) seurasi AILAn perässä hyvinkin nopeasti, vain kuusi vuotta perustamiskokouksesta ja vuotta Cambridgen konferenssin jälkeen, vaikka verrattuna moniin muihin Euroopan maihin AFinLA antoi odottaa itseään (ks. myös Karlsson, tässä julkaisussa). Juuri AILAn käynnistyminen kohotti soveltavan kielitieteen tietoisuutta itsestään, toi yhteen alan tutkijoita Euroopan maista ja innosti mukaan tulleet houkuttelemaan toisiakin seuraamaan esimerkkiä. Vaikkei Suomi ollut ensimmäisten joukossa perustamassa omaa järjestöä, AFinLAn perustamiseen vaikuttivat avainhenkilöiden, erityisesti Nils Erik Enkvistin kansainväliset suhteet. Samoihin aikoihin Suomessa käytiin myös ilmeisesti ajoittain tiukkaakin keskustelua siitä, miten kieliaineita tulisi uudistaa niin yliopistoissa kuin kouluissakin. Tämä kiinnostus oli tuskin yksinomaan peräisin ulkomailta, sillä AFinLAn perustamiskokouksessa ja valmisteluryhmässä oli myös kotimaisten kielten edustajia ja tutkijoita. On ilmeistä, että meilläkään ei menty järjestö edellä, vaan kiinnostus soveltavan kielitieteen kysymyksiin oli jo olemassa, ja toki kielentutkimuksella kaikkiaan oli jo pitkä perinne Suomessa.

Globaaleissa organisaatioissa (kuten AILA) suuri on kaunista. Näkyvyys ja vaikutusvalta kasvavat järjestön koon myötä. AILAssa 1960-luvun eurosentrisyyden jälkeen pyrittiin osallistamaan pieniä(kin) maita mm. viemällä maailmankongresseja eri puolille maailmaa.

Siitä huolimatta organisaation johto on koko ajan ollut enimmäkseen peräisin keskusmaista (angloamerikkalaiset ja suuret eurooppalaiset), valkoihoisia, alalla jo tunnettuja tutkijoita.

Samoin on laita korkean profiilin julkaisuissa, kuten *Applied Linguistics,* vaikka se on etenkin viimeisen vuosikymmenen aikana koettanut voimistaa diversifikaatiota sekä toimituskunnassa että päätoimittajien valinnassa. Kuten edellä havaittiin, ydinteemat ja keskusten vaikutusvalta ovat silti säilyttäneet asemansa vakaasti.

Sekä kattojärjestöjä suurine maailmankongresseineen että jonkin tutkimusalan yleislehtiä kritisoidaan välillä siitä, että niiltä puuttuu yhteinen pohja ja fokus, sillä samalla kun ne kattavat paljon monenlaista, ne ovat sisäisesti erilaistuneita. Tarvitaanko näitä geneerisiä instituutioita lainkaan? Organisatorisesti motivaatio on melko selvä: suurempi organisaatio on vaikutusvaltaisempi ja uusia jäsenjärjestöjä helpompi perustaa sinne, missä niitä ei vielä ole, kun on mahdollista hyödyntää kontakteja ja toisten kokemuksia ja malleja. Juuri nyt tieteen vapaus on laajalti uhanalaista, myös ns. globaalissa pohjoisessa. Tällöin korostuu tieteellisten organisaatioiden yhteistyö tieteen puolesta.

Monilla tieteenaloilla toimii yleisjulkaisuja, joiden tunnetuimmat esikuvat ovat luonnontieteissä: sekä *Nature* että *Science* ovat luetuimpien (ja arvostetuimpien) kärkijoukkoa. Diversiteetti, joka mahdollistaa isompia kuvia omasta ja lähialoista, ei suinkaan implikoi, että välttämättä syntyisi yksi kokonaiskuva, joka olisi kaikille sama. Päinvastoin, suuresta valikoimasta rakentuu lukemattomia yhdistelmiä. Juuri siksi yleisorganisaatioilla ja yleisjulkaisuilla on potentiaalia luoda väyliä ideoiden liikkumiselle, yhdistelyille ja uudenlaisille kehityskuluille.

Tutkimusta eli järjestelmällistä tiedonhankintaa on tehty tunnetun historian aikana kaikkialla ja tieteellistä tutkimusta tarvitaan edelleen mahdollisimman monista paikoista, koska tutkimuksen ja tietämisen kohteet ovat erilaisia. Niin kielet kuin lajit tai sairaudetkin sekä näiden kaikkien ekologia vaihtelevat ja monenlainen tieto niistä parantaa ymmärrystämme, teorioitamme ja päätelmiämme. Kontaktiverkostot mahdollistavat yhteydet samojen alojen tutkijoihin muissa maissa ja tarjoavat nopeimman tavan levittää vaikutteita kumpaankin suuntaan. Globaalit organisaatiot, samoin kuin kansainväliset yleisjulkaisut pystyvät parhaimmillaan näyttämään tutkimusalan vaihtelun eri puolilla maailmaa: sen, miten tutkimusta tehdään hyvin erilaisissa olosuhteissa, joissa tutkijoiden ja tieteen asema voi poiketa toisistaan huomattavasti. Tutkimussisällöistä nousee erilaisia puolia, jotka voivat kulkea myös epätahdissa suhteessa globaalin keskiön trendeihin.

Maailmankongressit näyttävät hyvin tämän potentiaalin, joka voi koitua niin keskusten kuin periferioiden hyväksi. Vaikka keskuksen ääni kuuluu yleensä voimakkaana, paikallisilla järjestäjillä on päävastuu kongressista, ja monet ovat onnistuneesti esitelleet oman alueensa tutkimusta, sen polttavia kysymyksiä ja tärkeimpiä kiinnostuksen kohteita. Myös AFinLA vahvisti niin näkyvyyttään alalla kuin omaa toimintaansa 1996 AILAn maailmankongressin järjestäjänä. Maailmankongresseissa on aina suuri kirjo sektioita, työpajoja ja intressiryhmien tapaamisia, joiden joukossa periferiat saavat tilaa ja tilaisuuksia löytää toisensa. Periferian ei kannata yrittää toistaa keskuksen trendejä ja puheita mahdollisimman uskollisesti – sen arvo on juuri sen erityisyydessä.

7 Lopuksi: Käännetään asetelma – periferian mahdollisuudet

Tieteelliset organisaatiot omistautuvat tieteen ja tutkimuksen edistämiselle, tieteen legitimiteetille, näkyvyydelle ja vaikuttavuudelle. Tästä käy esimerkiksi suurin tiedeorga-

nisaatioiden globaali yhteenliittymä, *The International Science Council*, jonka visiona on edistää ihmiskunnan ”yhteistä yhteiskunnan hyvää” (engl., *science as a public good*). Ylevä ja sopivan geneerinen visio ylätason organisaatiolle – mutta miten sitä voi toteuttaa ylätasolta, kun tutkimus tehdään ruohonjuuritasolla, missä yhteinen hyvä voi saada erilaisia prioriteetteja, merkityksiä ja panostuksia? Lisäksi näin yleisen tason organisaatiolla on omat rasitteensa jo pelkästään tutkimusalojen eroavuuksien vuoksi. Sillä on kuitenkin erityinen – ja suurin – velvollisuus puolustaa tieteen vapautta kaikkialla, missä tämä vapaus on uhattuna. Samanlaiset seikat velvoittavat myös tieteenalakohtaisia katto-organisaatioita, ja jäsenistöllä on oikeus vaatia tätä niiltä.

Keskuksista ei helposti näe ulospäin, etenkään, jos vaikkapa katto-organisaatio on pantu kokoon yksinomaan keskusten itsensä edustajista. Yksi ilmiö, joka on levittäytynyt keskuksista tieteen instuutioihin maasta ja alasta riippumatta, on ”huippututkimuksen” kiihkeä priorisointi, jonka varjoon on väistämättä jäänyt kysymys, miten globaalisti pätevää tai relevanttia kyseinen tutkimus ja sen tulokset ovat, ja kuka huipun määrittää. Toinen seikka, joka on yllä jo tullutkin problematisoiduksi, on kysymys tutkimuksen trendeistä, joka vaikuttaa olevan soveltavassa kielitieteessä tuon tuostakin pinnalle pulpahtava huoli. Vaikka on hyvä olla herkkä tutkimuksen uusille tuulille teorioiden ja metodien muutoksissa, saattavat myös vähemmän trendikkäät kysymykset olla tärkeitä ja suuria, vaikka ne koskisivat periferioita enemmän kuin keskuksia ja vaikkeivät ne olisi aivan uusia.

Periferia tuntuu määräytyvän ja määrittävän itsensä suhteessa keskukseen, jota kohti kaikki kääntyvät niin, etteivät periferiat juuri ole osoittaneet kiinnostusta toisiaan kohtaan. Esimerkiksi yleisjulkaisuissa tyypillistä on viitata keskusten tutkijoihin ja mahdollisesti saman kysymyksen tutkijoihin kirjoittajan lähiympäristöstä, mutta eri paikallisuuksien välinen viittailu vaikuttaa vähäisemmältä. Toisaalta tätä epäilemättä voivat tasoittaa erikoistuneiden julkaisujen käytännöt. Asema periferiassa on kuitenkin tarkastelukulmana ja älyllisesti edullinen siksi, että sieltä käsin ei voi väistää tietoisuutta toisista perspektiiveistä. Se pakottaa tarkastelemaan itseään toisen silmin, selittämään ja positioimaan itsensä suhteessa johonkin toiseen. Periferialla on vahvuuksia, jotka kumpuavat siitä, etteivät ne ole itseriittoisia ja että ne joutuvat katsomaan ympärilleen. Niillä on mahdollisuuksia esimerkiksi synteesien tekijöinä: ne voivat omaksua, yhdistellä ja muokata vaikutteita, teorioita, malleja, trendejä eri suunnilta ja tuottaa omintakeisia ratkaisuja. Paitsi AILAn jäsenjärjestöt, myös soveltava kielitiede itse on tieteen koko kentässä melko perifeerinen, ja sekä tutkimusalan että oman järjestömme AFinLAn vahvuudet voivat juuri tästä näkökulmasta olla hyvinkin samankaltaisia.

Tutkimuksessa soveltava kielitiede omaksuu menetelmiä, teorioita ja kysymyksiä monilta tieteenaloilta ja pystyy yhdistelemään omaksumiaan vaikutteita itselleen sopivimmilla tavoilla. Siksi soveltavalla kielitieteellä on enemmän vaikutusvaltaa ja vahvuuksia kuin se alan sisäisistä keskusteluista päätellen tuntuu tunnistavan. Taronen (2015) huomio kaksikielisyyden kognitiivisista vaikutuksista oli hyvä esimerkki. Juuri nyt suuren liikkuvuuden maailmassa monikielisyys on aivan keskeinen maailmanlaajuinen kysymys. Sen ei kuitenkaan tarvitsisi olla ongelma, jos yleiset käsitykset ja harhakäsitykset kielestä eivät olisi niin vallitsevia monissa yhteiskunnissa. Kielellinen multikompetenssi, onnistunut

kommunikointi kielirajojen yli ja sitä helpottavat kielikontaktien luonnolliset ominaisuudet kuuluvat soveltavan kielitieteen asiantuntemuksen piiriin, jota on aihetta tuoda esiin ja tutkia edelleen.

AFinLAlla ja soveltavan kielitieteen tutkimuksella Suomessa on paljon annettavaa kansainväliselle tutkimukselle ja organisaatioille, vaikka emme ole keskus, josta uudet teoriat ja tutkimustrendit olisivat tyypillisesti lähtöisin. Meillä on kiinnostava kieliympäristö, jonka tutkimuksessa on paljon omintakeista, sekä menestystarinoita yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta, joita voimme kertoa eteenpäin. Globaalin ydin on siinä, että periferia on globaalisuuden edellytys.

Kirjallisuus

Bloomfield, L. 1925. Why a linguistic society? *Language, 1* (1), 1–5. https://www.jstor.org/stable/409544
Bloomfield, L. 1930. *Language*. New York: Henry Holt.
Bourne, J. H. 2020. English for speakers of other languages. Teoksessa N. Mercer, J. Swann & B. Mayor (toim.) *Learning English*. 2. painos. https://doi.org/10.4324/9781003060567
Brumfit, C. J. 1991. Applied Linguistics in higher education: Riding the storm. *BAAL Newsletter, 38*, 45–9.
Brumfit, C. J. 1997. Theoretical practice: Applied linguistics as pure and practical science. Teoksessa A. Mauranen & K. Sajavaara (toim.) *Applied linguistics across disciplines*. AILA Review 12, 18–30.
Burke, P. 2015. *What is the history of knowledge?* New Jersey: John Wiley & Sons
Chatterji, S. K. 1985. Linguistics in India, 1917–1942. Teoksessa R. N. Dandekar (toim.) *Progress of Indic Studies* 1917–1942. Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 321– 331.
Collitz, H. 1925. The scope and aims of linguistic science: Abstracts of the addresses delivered on Dec. 28, 1924, *Language, 1* (1), 14–16.
Del Tomba, A. 2023. Variation and change in the formal marking of Khotanese (II) *Indogermanische Forschungen*, *128* (1), 157–178. https://doi.org/10.1515/if-2023-0007
Dufva, H. Tässä julkaisussa. Käsitykset kielten oppimisesta: AFinLAn toimintaa vuosilta 1970–2020.
Franzmann, A., A. Jansen & P. Münte 2015. Legitimizing science. An introductory essay. Teoksessa A. Jansen, A. Franzmann & P. Münte (toim.) *Legitimizing science. National and global public (1800–2010)*. Chicago: The University of Chicago Press, 1–34.
Halonen, M. & T. Saarinen tässä julkaisussa. Tieteenala, tutkimusala, koulukunta, instituutio vai organisaatio? Näkökulmia suomalaiseen soveltavaan kielitieteeseen ja kielentutkimukseen.
Hellerman, J. & A. Mauranen (toim.) 2015. Special Issue: Definitions for Applied Linguistics. *Applied Linguistics, 36* (4).
Karlsson, F. Tässä julkaisussa. Soveltavaa kielten tutkimusta Suomessa ennen AFinLAn perustamista vuonna 1970.
Kramsch, C. 2015. Applied Linguistics: A theory of the practice. *Applied Linguistics, 36* (4), 454–465. https://doi.org/10.1093/applin/amv039
Laakso, L. 2023. Akateeminen vapaus tutkimuskohteena – Havaintoja Afrikasta. *Annales Academiae Scientiarum Fennicae, 2* (1), 138–159. https://doi.org/10.57048/aasf.130120
Li, W. 2018. Translanguaging as a practical theory of language. *Applied Linguistics, 39* (1), 9–30.
Mustajoki, A., & U. Nikanne tässä julkaisussa. Soveltava kielitiede tieteen vaikuttavuusvaatimuksen näkökulmasta.
Pennycook, A., & S. Makoni 2020. *Innovations and challenges to applied linguistics from the Global South*. Abingdon: Routledge.
Poskett, J. 2023. *Horizons. The global history of science*. London: United Kingdom: Penguin.
Ringbom, H. 1987. *The role of the first language in foreign language learning.* Multilingual Matters 34. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
Sahala, A & J. Töyräänvuori 2022. Kirjoitustaidon kehittyminen. Teoksessa S. Svärd & J. Töyräänvuori (toim.) *Muinaisen Lähi-idän imperiumit: Kadonneiden suurvaltojen kukoistusja tuho*. Helsinki: Gaudeamus, 49–69.
Sapir, E. 1921. Introductory: Language defined. Teoksessa E. Sapir (toim.) *Language: An introduction to the study of speech.* New York: Harcourt Brace & Co. 3–23. https://doi.org/10.1037/13026-001
Tarone, E. 2015. Second Language Acquisition in Applied Linguistics: 1925–2015 and beyond. *Applied Linguistics, 36* (4), 444–453. https://doi.org/10.1093/applin/amv035
Östling, J. 2024. *Kunskapens stora hus. Huvudlinjer i universitetets historia*. Stockholm & Göteborg: Makadam.

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 51–67.

Minna Suni
Jyväskylän yliopisto

Katja Mäntylä
Jyväskylän yliopisto

AFinLA nuorempien tutkijoiden kansainvälisten yhteyksien vahvistajana

Nostot

- AILA Junior Researcher Meeting (JRM) on nuorille tutkijoille tärkeä tapahtuma, jossa tutustutaan kansainvälisen konferenssin käytänteisiin ja verkostoidutaan turvallisessa ilmapiirissä.
- AFinLA rohkaisee jäseniään osallistumaan JRM:ään ja tukee osallistumista rahallisesti.
- AFinLA järjesti JRM:n vuonna 2014.
- JRM:n osallistujien kokemukset ovat positiivisia ja tukevat heidän kasvuaan tutkijoina.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

This paper looks at AFinLA's role in helping young researchers in the beginning of their careers to grow into their work in the academic world. At the core of these activities is helping young researchers build connections and networks via national and international conferences. AFinLA has been an active member of AILA Europe, a co-operative initiative amongst European AILA affiliates. AILA Junior Researcher Meeting (JRM), a conference for young linguists, is a vital part of this co-operation and in this paper, we discuss its significance in more detail. We have interviewed three Finnish researchers who have presented in AILA JRM to investigate their views on networking and learning opportunities. We were specifically interested in how they see AFinLA's supportive role in building up their careers and networks.

Keywords: applied linguistics, conferences, early career researcher, networking, internationalisation
Asiasanat: soveltava kielitiede, konferenssit, nuorempi tutkija, verkostoituminen, kansainvälisyys

1 Nuoremmat tutkijat AFinLAssa

AFinLAn jäsenistö on moninainen, ja yhtenä toiminnan kulmakivenä on aina ollut toivottaa uudet soveltavat kielentutkijat tervetulleeksi toimintaan. Näkyvimmin tämä tapahtuu konferenssien ja niihin osallistumisen tukemisen kautta. AFinLAn syyssymposiumit ovatkin muodostuneet nuorempien tutkijoiden kannalta tärkeiksi vuosittaisiksi tapahtumiksi: monelle ne ovat tarjonneet tilaisuuden pitää ensimmäinen kotimainen konferenssiesitelmä ja saada siitä palautetta kannustavassa ilmapiirissä sekä osallistua isompaan konferenssiin ja tutustua muihin tutkijoihin. Nuoremmilla tutkijoilla tarkoitamme tässä uransa alkuvaiheessa olevia tutkijoita, jotka useimmiten ovat jatko-opintojaan suorittavia väitöskirjatutkijoita. AFinLA on jo vuodesta 1997 saakka kannustanut tutkijan alkutaipaleella olevia myös Afinlandia-palkinnoin: vuosittain jaettava maisterintutkielmapalkinto ja joka toinen vuosi jaettava väitöskirjapalkinto ovat nostaneet jäsenistön ja laajemmankin yleisön tietoisuuteen teemoiltaan ja orientaatioltaan kansainvälisestikin kiinnostavia tutkimuksia ja niiden tekijöitä. Palkinnon saajat on lueteltu liitteessä 1. Moni palkituista maisterintutkielman – aiemmin pro graduksi kutsutun tutkielman – tekijöistä on suuntautunut tutkijan uralle, ja väitöskirjapalkinnon saajat ovat löytäneet hyvin paikkansa tiedeyhteisössä ja kielikoulutuspolitiikan näköalapaikoilla.

AFinLA on myös pitkään tukenut nuorempia tutkijoita kansainvälisessä verkostoitumisessa myöntämällä apurahoja AILA Europe Junior Researcher Meetingiin (JRM) osallistuvien matkakuluihin. Jo 14 kertaa järjestetty tapahtuma (luettelo liitteessä 2) on kansainvälisellä tasolla vakiinnuttanut paikkansa turvallisena ja melko matalan kynnyksen tieteellisenä tapahtumana vastaavasti kuin AFinLAn syyssymposium Suomessa. AILA JRM on kohdistettu nimenomaan tutkijanuransa alkuvaiheessa oleville eurooppalaisten AILAn jäsenjärjestöjen toimijoille. JRM on järjestetty kerran myös AFinLAn siipien alla Jyväskylässä vuonna 2014.

Tämän artikkelin tavoitteena on koota nuorempien tutkijoiden ajatuksia uransa alkuvaiheesta ja siitä, miten AFinLA ja JRM ovat heitä siinä tukeneet. Lisäksi kuvaamme

Jyväskylän JRM-tapahtumaa järjestäjän näkökulmasta. Aineistona ovat kolmen JRM-osallistujan haastattelut, joiden tarkastelussa sovelletaan aineistolähtöistä sisällönanalyysiä (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018); näitä haastatteluja tehtäessä JRM-osallistumisista oli heillä kulunut vasta muutama vuosi ja väitöstutkimus oli jokaisella joko vielä käynnissä tai hiljattain valmistunut. Tunnistamattomuuden varmistamiseksi AILA JRM-osallistumisten ajankohtia ja paikkoja ei tuoda esiin. Jyväskylän JRM-järjestelyjen esittelyn osalta taas tukeudutaan tapahtumaa koskevaan dokumentaatioon ja omakohtaiseen kokemustietoon. Haastattelemamme JRM-osallistujat (N=3) ovat poikkeuksetta kokeneet JRM-tapahtumien olleen heille hyvin merkityksellisiä verkostoitumismahdollisuuksia ja paikkoja, joissa voi turvallisesti pitää ensimmäisiä kansainvälisiä esitelmiään. Osallistuminen on myös avartanut haastateltavien käsitystä konferenssien merkityksestä.

Tällaiset kokemukset on korkeakoulututkimuksessa tunnistettu akateemisen kasvun kannalta erityisen keskeisiksi juuri tutkijanuran alkuvaiheessa (ks. esim. Mantai 2019; Åkerlind 2008). Toimivilla vertaissuhteilla, yhteistyöllä ja vuorovaikutuksella sekä akateemiseen yhteisöön kuulumisen kokemuksilla on myös tunnistettu olevan yhteys nuorempien tutkijoiden hyvinvointiin aikana, jona kova kilpailu ja aikapaine sekä epävarmuuden ja riittämättömyyden kokemukset usein korostuvat (ks. esim. Peura & Jauhiainen 2018; Stubb 2014). Taustoitammekin haastattelujen tarkastelua tutkijanuran alkuvaiheisiin liittyvällä tutkimustiedolla.

Artikkelin kirjoittajista Mäntylä toimi vuosina 2017–2018 AFinLAn puheenjohtajana ja vuosina 2013–2018 AFinLAn edustajana AILA Europessa, jonka kokoukset järjestettiin tuolloin AILA JRM:n yhteydessä. Hän oli keskeisessä roolissa Jyväskylän JRM:n toteutuksessa vuonna 2014 ja osallistui Suomen AILA Europe -edustajana JRM-konferensseihin vuosien varrella. Suni puolestaan toimi AFinLAn puheenjohtajana vuosina 2013–2016 ja osallistui tällöin paitsi Jyväskylän myös Tallinnan AILA JRM -tapahtumaan, joka järjestettiin vuonna 2016. Artikkelin taustoituksessa tukeudutaankin osin myös näiden vastuiden myötä karttuneeseen tietoon.

2 Akateeminen kasvu ja kansainvälistyminen

Korkeakoulututkimuksen piirissä käytetään akateemisen kasvun (*academic growth*) käsitettä viittaamaan tieteellisen tutkimustyön käytänteiden vähittäiseen haltuunottoon ja tutkijaidentiteetin kehittymiseen. Positiiviset kokemukset ja pystyvyysuskomusten vahvistaminen jo tutkijanuran alussa auttavat tohtoriopintojen loppuun saattamisessa ja akateemiseen maailmaan kiinnittymisessä (Nori & Vanttaja 2023). Esimerkiksi australialaisten tutkijoiden haastattelututkimuksessa (N=28) (Åkerlind 2008) paitsi onnistumisen kokemusten myös positiivisen palautteen saaminen omasta osaamisesta havaittiin tutkijanuran alkuvaiheessa tutkijaidentiteetin kehittymisen kannalta tärkeäksi tekijäksi, sillä se vahvistaa itsetuntoa. Konferenssiesitelmien pitäminen mainittiin yhtenä opittavana taitona ja samalla tutkijaidentiteettiä vahvistavana tekijänä (Åkerlind 2008).

Tohtoriopiskelijoihin (N=15) keskittyneessä narratiivisella otteella toteutetussa tutkimuksessa Mantai (2019) havaitsi niin ikään konferenssiosallistumisten merkityksen itsevarmuuden kehittymisessä; itsevarmuus kasvaa sekä kokemuksen että palautteen myötä. Hänen tutkimuksessaan kävi ilmi, että opiskelijat jännittivät ensimmäistä konferenssiesitelmäänsä ja tunsivat nousseensa hierarkiassa hieman korkeammalle, kun kokemus oli takana, sillä konferenssiesitelmät mainittiin julkaisujen rinnalla akateemisen ansioitumisen mittarina. Konferensseihin osallistumisen vaikuttavuutta analysoinut Hauss (2021) on puolestaan havainnut, että tämä pätevöitymisnäkökulma on nuorempien tutkijoiden kohdalla keskeisempi kuin post doc -vaiheen tutkijoilla, joilla taas tiedolliset ja verkostoihin liittyvät hyödyt ovat keskeisempiä.

Suomessa Laajalahti (2014) on väitöstutkimuksessaan tarkastellut tutkijoiden kokemuksia vuorovaikutusosaamisestaan ja sen kehityksestä. Hänen mukaansa vuorovaikutus sekä tutkijoiden että tieteenalojen välillä on lisääntynyt voimakkaasti samalla kun tieteen tekeminen on kansainvälistynyt, ja vuorovaikutustaitojen merkitys tutkijan työssä on siten alkanut korostua aiempaa enemmän. Vuorovaikutus on olennaista tieteellisen luovuuden kannalta: sen myötä syntyy uusia ideoita ja uutta tietoa, ja tutkimusten tuloksia myös arvioidaan vuorovaikutuksessa. Yhteyksien luominen ja verkostojen vahvistaminen onkin keskeinen osa tutkijana kehittymistä – yliopistomaailman nykyinen hankekeskeisyys (ks. Hakala ym. 2003) jo itsessään suorastaan pakottaa tähän. Vuorovaikutusmahdollisuuksilla ja -taidoilla on yhteys myös nuorempien tutkijoiden hyvinvointiin, joka on viime vuosina noussut enenevästi huolenaiheeksi ja huomion kohteeksi (Schmidt & Hansson 2018; ks. myös Peura & Jauhiainen 2018; Rauvola & Silvennoinen 2017; Stubb 2014). Esimerkiksi Norin ja Vanttajan (2023) tutkimus väitöskirjatutkijoiden yleisesti kokemasta riittämättömyyden tunteesta ja epävarmuuden kokemuksista kaiken kilpailuhenkisyyden keskellä nostaa esiin tarpeen tukea nimenomaan heidän sosiaalistumistaan akateemisen yhteisöön. Vastaavia havaintoja ovat raportoineet Piironen, Matikainen ja Maunula (2022), jotka ovat kiinnittäneet huomiota esimerkiksi niin sanotusta huijarisyndroomasta kärsivien sekä muusta tiedeyhteisöstä irrallaan olevien väitöskirjatutkijoiden kipuiluihin erilaisten akateemisen systeemitason asettamien reunaehtojen puristuksessa.

Tieteentekijöiden liiton tuoreessa kyselyssä (2024) yhdeksi pulmakohdaksi nousi uraohjaus: kyselyn mukaan verkostoitumistilaisuudet tavoittavat vain pienen osan väitöskirjan tekijöistä. Seuraavissa luvussa tarkasteltava AILA Europe Junior Researcher Meeting (JRM) näyttäytyy tältä kannalta hyvin otollisena tapahtumana.

3 AILA Europe Junior Researcher Meeting

3.1 Eurooppalainen foorumi nuoremmille tutkijoille

AILA Europe JRM syntyi AILAn eurooppalaisen alajärjestö AILA Europen aloitteesta. AILA Europen toiminta lähti vuonna 2006 liikkeelle tarpeesta toimia AILAssa vastapainona

korosteisen vahvalle amerikkalaiselle edustukselle. Euroopassa haluttiin tarjota vastaavaa toimintaa, jota AAAL tarjoaa Pohjois-Amerikassa; samanlaiset intressit ovat sittemmin vahvistuneet myös globaalissa etelässä (ks. de Bot 2015; Pennycook & Makoni 2020). AILA Europen yhtenä tavoitteena on myös ollut pitää yllä keskustelua Euroopan monikielisyydestä ja muistuttaa eri kielten merkityksestä ja tärkeydestä sekä tietysti yrittää vaikuttaa kielipolitiikkaan ja kieliaineiden asemaan korkeakouluissa. AILA Europessa eri maat ovat eri aikoina ottaneet vahvempaa roolia hiukan kansallisten yhdistysten aktiivisuudesta riippuen: Saksan yhdistys GAL ja Iso-Britannian BAAL ovat esimerkiksi olleet näkyviä AILA Europen toiminnassa hieman eri aikoina. Eri maiden osallistumisaktiivisuus vaikuttaa olevan riippuvainen kulloisenkin puheenjohtajan painotuksista ja näkemyksistä. Baltian ja Balkanin maiden soveltavan kielitieteen yhdistysten tukemisessa AILA Europe on ollut aktiivinen perustamisesta lähtien. AFinLAn edustaja on osallistunut AILA Europen kokouksiin aktiivisesti, ja olimme mukana mm. EuJAL-julkaisun (2013) perustamisen suunnittelussa.

AFinLA ja sen jäsenet ovat olleet aktiivisesti mukana myös AILA JRM:ssa. Konferenssi on järjestetty jo 14 kertaa. Viimeisin järjestettiin Kreikan Thessalonikissa syksyllä 2024 ja sitä edellinen kesällä 2023 Ranskan Lyonissa AILAn maailmankongressin yhteydessä. AILA JRM tarjoaa tutkijanuran alkuvaiheessa oleville foorumin oman tutkimuksen esittelyyn ja yksilöllisen palautteen saamiseen sekä yleisesti konferenssikäytänteisiin tutustumiseen ja verkostoitumiseen vertaisten kanssa. Esitelmien lisäksi ohjelmassa on mentoroivia työpajoja etenkin väitöskirjaa tekevien kannalta tärkeistä teemoista, kuten rahoituksen hakemisesta, julkaisuprosesseista ja yhteiskunnallisesta vuorovaikutuksesta. Esimerkiksi Tallinnan yliopistossa järjestetyssä JRM-tapahtumassa (2016) professori Daniel Perrin piti työpajan kielentutkijoiden mediasuhteista ja asiantuntijaroolin ottamisesta yhteiskunnallisessa keskustelussa – näin osallistujat tulivat myös tutustuneiksi AILAn seuraavaan presidenttiin. AILA JRM:n plenaristeiksi on tavallisesti kutsuttu senioritutkija ja nuoremman polven tutkija: siten nuoremmat tutkijat ovat saattaneet saada ensimmäisen kokemuksensa kutsupuhujana.

Alkuvuosina AILA JRM järjestettiin omana tapahtumanaan, ja sen yhteydessä kokoontui myös AILA Europe. Sittemmin JRM on usein synergiasyistä järjestetty kansallisten yhdistysten konferenssien yhteydessä ja joskus myös AILAn maailmankongressin yhteydessä. Isomman konferenssin yhteydessä JRM:n osallistujilla on tietysti vielä laajemmat mahdollisuuden verkostoitumiseen. Konferenssi on tärkeä paitsi osallistujilleen myös järjestäjilleen: Bosnian ja Herzegovinan tuore yhdistys järjesti JRM:n heti toimintansa alkumetreillä vuonna 2019.

AILA Europen julkaisemassa vertaisarvioidussa European Journal of Applied Linguistics -aikakauslehdessä (EuJAL) on sen perustamisen 2013 jälkeen otettu julkaisuohjelmaan kaksi teemanumeroa nimenomaan JRM-esitelmien pohjalta. Niistä ensimmäinen julkaistiin vuonna 2022, ja seuraavan teemana on *European Junior Applied Linguists in a globalized world.*

3.2 AILA JRM Jyväskylässä vuonna 2014: järjestäjätahon kokemuksia

Koska AFinLA on alusta asti osallistunut aktiivisesti AILA Europen toimintaan, oli itsestään selvää, että haluamme olla mukana järjestämässä AILA JRM:ää, ja otollinen tilaisuus tähän

tarjoutui vuonna 2014. Vuosi 2013 oli Suomen PISA-menestyksen kulta-aikaa, ja Dublinin JRM-konferenssissa Suomi mainittiin useissa kielen opettamista koskevissa esitelmissä. Sokerina pohjalla Lid King nosti plenaariesitelmässään Suomen kielikoulutuksen mallimaaksi. Kun konferenssin päätteeksi julkistettiin Suomi seuraavan konferenssin pitopaikaksi, meteli yleisössä oli melkoinen.

Suurin haaste vuoden 2014 konferenssissa oli tietenkin raha. AILA JRM:n perusperiaate on, että osallistuminen ei saa rasittaa kukkaroa, sillä kaikilla järjestöillä tai korkeakouluilla ei ole mahdollisuutta tukea jäseniään taloudellisesti. Aiemmissa konferensseissa majoitus oli hoitunut yliopiston yhteydessä opiskelija-asuntoloissa, mutta koska niitä ei Suomessa ole, piti keksiä muuta. Ratkaisuksi löytyi Jyväskylän kaupunkiseurakunnan leiri- ja kurssikeskus Vesala, jossa pystyttiin järjestämään sekä konferenssin ohjelma että kohtuuhintainen majoitus ruokailuineen. Se oli toukokuisen konferenssin miljööksi sopiva siksikin, että osallistujat pääsivät saunomaan ja kokemaan idyllisen järvimaiseman. Koska Vesala sijaitsee toistakymmentä kilometriä Jyväskylän ulkopuolella ja julkinen liikenne ei sinne vie, osallistujille järjestettiin bussikuljetukset asemilta ja myös konferenssipäivälliselle yliopistolle. Palveluiden ja joukkoliikenteen puute tulivat joillekin ulkomaisille osallistujille yllätyksenä, vaikka siitä olikin tiedotettu etukäteen. Yhteisöllisyyden rakentamisen kannalta puitteet olivat kuitenkin erinomaiset, sillä osallistujat pysyivät tiiviisti yhdessä koko kolmipäiväisen tapahtuman ajan. Tilavalinta pakotti muutenkin osallistujat kohtaamaan toisensa, sillä langaton verkkoyhteys toimi vain rajatulla alueella.

Osallistujia Jyväskylän JRM:ssä oli 71, ja he tulivat Suomen lisäksi Keski- ja Etelä-Euroopasta, muista Pohjoismaista sekä Baltian maista. Konferenssin teemana oli toisen ja vieraan kielen oppiminen ja opettaminen. Koska esitelmien aihetta ei ollut rajattu konferenssin teemaan, esitelmiä oli hyvin moninaisista aiheista. Ohjelmassa oli sekä sektioesitelmiä sekä postereita. Plenaristeina toimivat Judit Kormos sekä nuorempien tutkijoiden edustajina Sari Sulkunen ja Maria Ruohotie-Lyhty. Jyväskylän yliopiston tutkijoiden pitämiä työpajoja oli kaikkiaan viisi, ja niiden teemoina olivat julkaiseminen, artikkelin kirjoittaminen, rahoitushaut, tutkijan ura, sekä eettiset kysymykset tutkimuksessa.

Paitsi itse konferenssi myös sen järjestäminen ovat hyvä oppimisen paikka nuoremmille tutkijoille. Jyväskylän JRM:n järjestelytoimikunnassa oli mukana paikallisia väitöskirjantekijöitä, jotka samalla saivat tuntumaa kansainvälisen konferenssin järjestämiseen. Konferenssien järjestelyvastuut huomioidaan yleisesti myös opintopisteillä tohtoriopintoissa.

4 AILA Junior Researcher Meeting osallistujien kokemana

Tätä artikkelia varten haastatellut kolme AILA JRM -kävijää korostivat niin vertaisiltaan kuin kokeneemmiltakin tutkijoita saamansa tuen sekä turvallisen ilmapiirin merkitystä kansainvälisiin konferenssikäytänteisiin tutustumisessa. Esiin nousivat myös tutkimustyön alkuvaihetta leimanneet pelon ja jännityksen aiheet (ks. myös Mair & Freir 2016). Niin kieliahdistus (Szyszka ym. 2024) kuin myös epävarmuus omasta asiantuntijuudesta

ja akateemisten tekstitaitojen riittävästä hallinnasta ovat haastatteluissa läsnä (ks. myös Aarnikoivu 2020), mutta vielä vahvemmin myönteiset kokemukset niiden voittamisesta. Kahdelle kyseessä oli ensimmäinen kansainvälinen konferenssi ja mahdollisuus verkostoitua ulkomailla työskentelevien väitöskirjatutkijoiden kanssa:

(1) kyllä täytyy sanoa oli se huomattavasti helpompaa mennä semmoseen paikkaan missä tiesi et on muitakin alottavia tutkijoita kun jos pitäis alottaa jostain niinsanotusti huipulta

(2) oman porukan kanssa oli tehty asioita mut mä luulen etten kovin kansainvälisessä porukassa ollu vielä ollu ennen sitä

Muiden alkuvaiheessa olevien kanssa samalla viivalla oleminen vähensi jännitystä olennaisesti, ja kynnys lähestyä vertaisiaan koettiin paljon matalammaksi kuin paikkansa tiedeyhteisössä jo vakiinnuttaneiden kohdalla:

(3) mä en oikein tiiä, mikä sen tekee, et onks se se et lähtökohtaisesti tiedetään et siellä on nuoria tai niinku uran alussa olevia tutkijoita tai onks se se mut ku mä niinku mä en tiedä mut siel oli tosi lämmin ilmapiiri, tosi kannustava

(4) se kun tiesi et kaikki on alkuvaiheessa niin se autto siin kyllä

(5) olihan se tosi semmonen et niinku tilanteena miellyttävä ja helppo et oli helppo lähestyä ihmisiä.

Lämpimän ilmapiirin lisäksi yhteisöllisyyden ja vertaistuen merkitystä korostettiin haastatteluissa paljon. Muiden vastaavassa elämänvaiheessa olevien tutkijoiden tapaaminen tarjosi arvokasta peilauspintaa ja kokemusten ja tuntemusten jakamista.

(6) just semmonen yhteisöllisyys, ja jotenki et monessa paikassa on samanlaisessa tilanteessa olevia, ja niin just jonkintyyppinen semmonen vertaistukityyppinenkin

(7) mä jotenkin nään sen hirmusen merkityksellisenä noin niinku ylipäänsä – mulle yhteisöt on tosi tärkeitä ja se vertaisuus ennen kaikkee. Kyllähän se helpottaa sitä vuorovaikutusta ja sitä tosiaan, ja sitä tosiaan, ei tarvi miettiä et voiko ton kanssa nyt mennä puhumaan tai ei, kaikki on tavallaan samalla viivalla

Vuorovaikutuksen merkitys korostuu tutkimustyössä yhä enemmän (Laajalahti 2014), ja sen harjoitteluun kansainvälisellä foorumilla JRM tarjoaa ilmeisen hyvät puitteet. Moni kokee esimerkiksi kysymysten esittämisen esitelmien pohjalta ja kokeneiden tutkijoiden puheille menemisen konferenssien tauoilla vaikeaksi, ja tätä kynnystä JRM näyttää madaltavan, vaikka yksi osallistumiskerta ei riittäisikään sitä kokonaan poistamaan.

(8) mut kyllä siellä tosi moni kysy niinku verrattuna tavallisiin konferenssiin niinku tosi erityyppinen ilmapiiri oli kyllä

(9) kyllä mun mielestä kaikki uskalti kyllä

(10) siis mä en vieläkään esitä englanniks yhtään mitään kysymystä, koska mullon aina se pelko et entä jos mä en oo ymmärtäny ja mä kysyn jotain pöllöö

(11) lähtökohtasesti voi luottaa ihmisten hyväntahtosuuteen ja hyvyyteen, siis […] tommoses esiintymistilantees […] ja sit ehkä sellanen et vaikka se esiintyjä on siinä fokuksessa niin eiks se kuitenkin se vuorovaikutus oo molempien vastuulla […] ja se on myös heidän vastuulla esittää se kysymys niin et mä voin sen ymmärtää

Kokeneilta tutkijoilta, jotka tapahtumassa toimivat kommentoijina ja mentoreina, oli saatu paitsi hyvin kohdennettua palautetta myös erityisen arvokasta tukea tutkimuksen seuraaviin vaiheisiin – esimerkiksi julkaisuprosesseihin. Yksittäisetkin kommentit saattoivat osoittautua merkityksellisiksi myöhemmin, mutta kokemusta myös pitkäjänteisemmästä tuesta ja yhteydenpidosta raportoitiin kiitolliseen sävyyn:

(12) mä siinä vaan niinku ääneen ehkä pohdiskelin jossain esityksen lopussa että en minä tiiä mihin julkasuun tästä kirjottasin niin se oli ehkä enemmän niinku heitto ja tietysti julkaisut aina pitää silmällä et mistä sais artikkeleita sinne […] siitä se kuitenkin lähti, kommentista

(13) siitä tuli sit yks mun väitöskirja-artikkeli todella pitkän prosessin jälkeen, ja hän tuki mua siinä ja neuvo aivan valtavasti, et suuressa kiitollisuudenvelassa kyllä.

Myös Laajalahden (2014: 159) tutkimuksessa sekä aloittelevat että tutkijanurallaan jo pidemmällä olevat tutkijat pitivät kokeneempien ja osaavampien tieteentekijöiden merkitystä keskeisenä varsinkin tutkijanuran alussa nuorempien tutkijoiden vuorovaikutusosaamisen kehittymisessä. On siis tärkeää, että tapahtumissa on mahdollisuuksia paitsi vertaisvuorovaikutukseen myös osaavampien oikea-aikaiseen tukeen (*scaffolding*; ks. Bruner 1985).

Jo tutustuminen kansainvälisiin konferenssikäytänteisiin ylipäänsä oli osalle haastateltavista ollut todella tärkeää – esimerkiksi se, miksi tutkijat ylipäänsä käyvät konferensseissa, oli alkanut avautua. Vaikuttaa siltä, ettei yliopistojen tohtorikoulutus ollut kaikkia kolmea haastattelemaamme JRM-osallistujaa valmentanut riittävästi tähän puoleen; nykyään konferenssiesiintymisiinkin on koulutusta jo paremmin tarjolla.

(14) mä en oikeen tienny et miks sinne mennään, et juu juu, pidetään oma esitys […] et ei kukaan koskaan kertonu et miks on tärkeetä mennä konferensseihin tai miks siellä laukataan

Laajalahden (2014: 136) väitöstutkimukseen haastatellut tutkijat korostivat huolellisen valmistautumisen merkitystä etenkin tilanteissa, joissa omaa tutkimusta esitellään vieraalla kielellä. JRM-osallistujatkin olivat oppineet uutta esitelmien valmistelusta: ensimmäinen kansainvälinen yleisö tarjosi hyödyllistä kokemusta siitä, miten tärkeää on taustoittaa tutkimustaan ja määritellä käsitteet huolella sellaiselle yleisölle, joka ei niitä ennestään tunne.

(15) ne oli semmosii aika peruskysymyksiä, niin se oli sit jotenkin hyvä et joutu niitä selittämään, et ei ehkä niin et työ olis menny eteenpäin mut sit oli just et siellä tosi paljo kysyttiin kysymyksiin et mitä tarkotat tällä käsitteellä -tyyppisiä

Käsitteitä toki pitää pohtia ja avata pitkin väitöstutkimusprosessia, mutta käsitteiden ja selittämisen merkitys valkenee parhaiten, kun edessä on yleisö, jolle oma aihe(piiri) on

vieras. Yksi haastatelluista oli itse asiassa käynyt kansainvälisessä konferenssissa jo kerran aiemmin, mutta kokenut sen niin lannistavana, että kynnys osallistua uudelleen oli noussut korkeaksi. AILA JRM auttoi konferenssipelon selättämisessä hyvin konkreettisesti:

(16) [aiemmasta englanninkielisestä esitelmästä] jäi ihan hirvee pelko, mut se pelko lähti pois siellä AILA research juniorissa

Tällaiset korjaavat kokemukset ovat tärkeitä, koska moni väitöskirjatutkija kipuilee epävarmuuden ja riittämättömyyden tunteiden kanssa (ks. esim. Nori & Vanttaja 2022; Piironen, Matikainen & Maunula 2022). Vieraalla kielellä esiintyminen on itsessään vaativa askel, eikä akateemisen englannin kielen käyttöön tällaisissa yhteyksissä ollut ennestään harjaannuttu: *siin on se että ei voi niinku puhuu omaa äidinkieltä*. Kielialan ammattilainen voi olla myös erityisen tietoinen oman kielitaidon puutteista ja kokea riittämättömyyttä etenkin ns. natiivipuhujien tai englannin kieleen erikoistuneiden keskellä. Englannista tulee jatko-opintojen myötä vääjäämättä yksi työssä tarvittava kieli niillekin, jotka eivät ole opiskelleet sitä yliopistotasolla pakollisia kielikursseja enempää.

Myös vieraalla kielellä työskentelyn ja osallistumisen kuormittavuus tuli JRM:ssä tutuksi. Ei olekaan ihme eikä häpeä, että omankielinen seura vetää herkästi puoleensa myös maailmalla – vaikka keskusteluja käytiin konferenssissa monista maista ja kielitaustoista tulleiden kanssa englanniksi, yhteydenpito nimenomaan muihin JRM:ssä tutuksi tulleisiin suomalaisiin tutkijoihin jatkui tapahtuman jälkeen tiiviinä. Tutustuminen eri puolilta Eurooppaa ja muualtakin maailmaa tulleisiin nuorempiin tutkijoihin koettiin siinäkin tapauksessa tärkeäksi.

(17) sillon mä huomasin et siellä mä hakeuduin niinku enemmän suomenkielisten seuraan. koska sit tuntu niinku turvallisemmalta puhua

(18) täytyy kyllä sanoo että lähinnä tuli oltua suomalaisten kanssa mut siis sellaisten kanssa joita en ollu ennen tavannu, ja sit toki myöhemminkin on oltu hänen kanssaan tekemisissä. Et tavallaan tämmösiä pysyviä verkostoja on syntyny lähinnä suomalaisten kanssa mut muista yliopistoista kuitenkin. Kyllä niinku siellä tuli juteltua ja oltua muittenkin kanssa mut silleen ei niinku pysyviä verkostoja jääny muista maista olevista.

(19) sieltä tuli semmosiin kenen kans vielkiin ollaan samois -- ja keiden uraa mä oon sit seurannu

(20) siel oli kyl tosi monista paikoista ja monenlaisilla taustoilla ihmisiä -- myös Euroopan ulkopuolelta

Omakohtainenkin kokemuksemme on, että erilaisissa kansainvälisissä soveltavan kielitieteen konferensseissa vuosien varrella tavatut JRM-tapaamisten ”entiset nuoret tutkijat” tulevat edelleen tervehtimään ja muistelemaan sitä, miten merkityksellinen asia JRM on heille ollut uransa alkuvaiheessa ja myöhempien sosiaalisten verkostojen kannalta. Konferensseissa voi syntyä jopa pysyviä ystävyyssuhteita (ks. Mair & Freir 2016). Suomalaiset haastateltavamme kokosivat JRM:n merkitystä itselleen tähän tapaan:

(21) oli jotenkin hieno nähdä et nuorille tutkijoille oli nähty vaivaa järjestää niinku niin hieno tapahtuma ja eli siel oli asiantuntijoita oikeesti silleen tukena ja apuna

(22) tapahtuma oli järjestetty tosi huolella, siel oli tosi tosi laadukkaita tai hyviä ne keynotet ja luennot ja muu, ja niillä opettajilla oli tosi paljon aikaa jotenki vaan hengailla siinä mukana -- et niiku vaikka on ihan alkuvaiheessa niin on ihmisille merkityksellistä ja kiinnostaa

(23) oli joku muukin työpaja mikä pureutu jotenki tutkijan arkeen et semmoseen mitä ei ees osais kysyä

(24) tuli ne tietyt ihmiset kenen kans edelleen on yhteydes ja sit sieltä tuli sellasii käytännön työkaluja

(25) mä ainakin kaikille siinä vaiheessa kun ite olin käyny niin markkinoin et hei menkää ihmeessä et tää on ihan loistava tilaisuus ja ehkä joku ottiki onkeensa, et silleen helppo matalan kynnyksen tapahtuma, itse sen koen ainaki

JRM koettiin nuorempia tutkijoita ja heidän väitöstutkimuksiaan arvostavana, hyvin kohdennettua tukea tarjoavana, tutkimustyön arkea avaavana ja sosiaalisesti hyvin merkityksellisenä matalan kynnyksen tieteellisenä tapahtumana. Korona-pandemian aikana tutkijan työnsä alkuvaiheessa olleille ei kokemusta JRM:stä eikä muistakaan konferensseista valitettavasti päässyt kertymään (ks. esim. Hauss 2021). JRM järjestettiin kuitenkin taas pian pandemian jälkeen vuonna 2023 Lyonissa AILAn maailmankongressin yhteydessä ja vuonna 2024 Thessalonikissa Kreikan soveltavan kielitieteen yhdistyksen vuosittaisen konferenssin yhteydessä. AFinLAkin pääsi jälleen myöntämään muutamille nuoremmille tutkijoille apurahoja näihin tapahtumiin osallistumista varten ja tukemaan näin heidän akateemista kasvuaan.

5 Lopuksi

Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA ry. on panostanut toiminnassaan vahvasti nuorempien tutkijoiden akateemiseen kasvuun sekä kansainvälisten kokemusten ja verkostojen kartuttamiseen – erityisesti tukemalla taloudellisesti heidän osallistumistaan AILA Europen Junior Researcher Meeting -tapahtumiin ja järjestämällä tällaisen konferenssin myös yhden kerran itse. Tämä on ollut luontevaa jatkoa ansiokkaiden soveltavan kielitieteen alan maisterintutkielmien ja väitöskirjojen tekijöiden palkitsemiselle. Tieteenalan kansainvälisyys ja uudistuminen taataan tiiviillä yhteyksillä eri maissa työskentelevien tutkijoiden kanssa, ja näitä yhteyksiä olisi yksilötasolla päästävä luomaan jo tutkijan taipaleen alkumetreillä. Tällaisten verkostojen luomiseen voidaan kokea myös suoranaista painetta; haastatteluissakin tavallaan pahoiteltiin sitä, jos uudet kontaktit painottuivat lähinnä samasta kielitaustasta ja akateemisesta kulttuurista tuleviin vertaisiin. Toisaalta vahvat sosiaaliset verkostot ja toimiva kansainvälinen vuorovaikutus edistävät ja turvaavat myös alan nuorempien tutkijoiden hyvinvointia, joka kovenevan kilpailun ja aikapaineen myötä vaatii entistäkin enemmän huomiota.

Tutkimus on luovaa työtä, joka vaatii myös heittäytymistä, vapaata ajatuksilla leikittelyä ja omien oletusten kyseenalaistamista. Tieteen tekemisen on lupa olla edes hetkittäin myös hauskaa. Yksi haastateltavista tiivistikin JRM-kokemuksensa tältä osin näin: *siis tosi kiva oli!* Toinen taas totesi oivaltaneensa JRM-osallistumisensa myötä konferensseihin osallistumisen sosiaalisen merkityksen – aina ei tarvitse olla liikkeellä ensisijaisesti ansioituminen, artikkelin laatiminen tai muu ilmeinen hyöty mielessä:

(26) mä lähden kyllä vähän, niinku, pitää hauskaa ja verkostoitumaan, siis ei, ei sillä tavalla verkostoitumaan, että hyötyisin elämässäni jostain, mutta musta on jotenkin ihanaa, että siellä näkee ihmisiä, sit jotenkin, niinku, siinä yhdistyy, mut kun mulla ei oo nyt mitään päämäärää siinä käymisessä vaan tämmönen nautiskelu

Tämäkin näkökulma on täysin hyväksyttävä. Tapanila (2020) on yliopistossa työskentelevien tutkijoiden narratiivisia tekstejä analysoidessaan havainnut, että etenkin sivistyseetosta korostavat kasvatus- ja kielitieteilijät kokevat nykyisessä tulostavoitteellisessa, yritysmäisesti toimivassa yliopistossa työnsä merkityksellisyyden murenevan. Myös sivuun jäämisen ja lannistumisen kokemuksia on tunnistettu väitöskirjatutkijoiden narratiiveissa (Piironen, Matikainen & Maunula 2022). Onkin tärkeää, että yhteiskunnallisesti vaikuttavaan tutkimukseen tähtäävät kielentutkijat kokoontuvat ja verkostoituvat ja saavat näin tukea toisiltaan. Liian tavoitteellinen, temaattisesti fokusoitu verkostoituminen voi itse asiassa kapeuttaa enemmän kuin edistää oman tutkijaidentiteetin kehitystä. On tietenkin olennaista, että jokaisella on toimiva ohjaussuhde ja oppiva yhteisö ympärillään. Akateeminen kasvu vaatii kuitenkin rikkaan kasvualustan eli vaikutteita myös omimman tutkimusalueen reunamilta ja sen ulkopuoleltakin.

Kirjallisuus

Aarnikoivu, M. 2020. *"The best drunk decision of my life" A nexus analysis of doctoral education*. JYU Dissertations 256. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Bruner, J. 1985. Vygotsky: a historical and conceptual perspective. Teoksessa J.V. Wertsch (toim.) *Culture, communication and cognition: Vygotskian perspectives.* Cambrigde: Cambridge University Press, 21–34.

de Bot, K. 2015. *A History of Applied Linguistics: From 1980 to the Present*. Routledge.

Hakala, J., E. Kaukonen, M. Nieminen & O.-H. Ylijoki 2003. *Yliopisto – tieteen kehdosta projektimyllyksi? Yliopistollisen tutkimuksen muutos 1990-luvulla.* Helsinki: Gaudeamus.

Hauss, K. 2021. What are the social and scientific benefits of participating at academic conferences? Insights from a survey among doctoral students and postdocs in Germany. *Research Evaluation, 30* (1), 1–12. https://doi.org/10.1093/reseval/rvaa018

Laajalahti, A. 2014. *Vuorovaikutusosaaminen ja sen kehittyminen tutkijoiden työssä*. Jyväskylä Studies in Humanities 225. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Mantai, L. 2019. "Feeling more academic now": Doctoral stories of becoming an academic. *The Australian Educational Researcher*, *46*, 137–153.

Mair, J. & E. Freir 2016. Academic conferences: a female duo-ethnography. *Current Issues in Tourism*, *21* (18), 2152–2172. https://doi.org/10.1080/13683500.2016.1248909

Miras, G. & A. Gnach 2022. From the Roots to the New Blossoming Buds of Applied Linguistics in Europe. *European Journal of Applied Linguistics*, *10* (2), 213–226. https://doi.org/10.1515/eujal-2022-0031

Nori, H. & M. Vanttaja 2023. Too stupid for PhD? Doctoral impostor syndrome among Finnish PhD students. *Higher Education 86*, 675–691. https://doi.org/10.1007/s10734-022-00921-w

Pennycook, A. & S. Makoni 2020. *Innovations and Challenges in Applied Linguistics from the Global South*. Routledge.

Peura, M. & A. Jauhiainen 2018. Tohtoriopintojen monet merkitykset suomalaisille ja ulkomaalaisille jatko-opiskelijoille. *Aikuiskasvatus*, *38* (3), 223–236. https://doi.org/10.33336/aik.88351

Piironen, A., M. Matikainen & M. Maunula 2022. Väitöskirjatutkijat akateemisessa maailmassa: Kultapoikia, "huijareita", haamututkijoita ja lannistuneita. *Aikuiskasvatus*, *42* (3), 198–212. https://doi.org/10.33336/aik.122022

Rauvola, J. & H. Silvennoinen 2017. Yhteisöllisyys ja osallisuus tieteellisessä jatkokoulutuksessa. Teoksess A. Toom, M. Rautiainen & J. Tähtinen (toim.). *Toiveet ja todellisuus – Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa*. Suomen kasvatustieteellinen seura, 365–393.

Schmidt, M. & E. Hansson 2018. Doctoral Students' Well-Being: A Literature Review. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, *13* (1). https://doi.org/10.1080/17482631.2018.1508171

Stubb, J. 2014. *Becoming a scholar: The dynamic interaction between the doctoral student and the scholarly community.* Research Report 336. Helsinki: Helsingin yliopisto. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6867-6

Szyszka, M., P. Peltonen & P. Lintunen 2024. Unravelling the relationship between language anxiety and foreign language speech fluency in a monologue production. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 1–15. https://doi.org/10.1080/01434632.2024.2387149

Tapanila, K. 2020. Akateemisen työn merkityksellisyys ja yliopistotyön muuttuvat vaatimukset. *Aikuiskasvatus*, *40* (1), 36–51. https://doi.org/10.33336/aik.91046

Åkerlind, G. S. 2008. Growing and developing as a university researcher. *Higher Education*, *55*, 241–254. https://doi.org/10.1007/s10734-007-9052-x

Tieteentekijöiden liitto 2024. *"Rakastan tutkimustyötä, mutta kilpajuoksu rahoituksesta väsyttää." Tieteentekijöiden kysely nuoremmille tutkijoille 2024*. https://tieteentekijat.fi/assets/uploads/2024/09/Tieteentekijat_kyselynuoremmilletutkijoille_2024.pdf

Tuomi, J. & A. Sarajärvi 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITE 1. AFinlandia-palkinnot myöntämisvuoden mukaan 1997–2025.

Teoksen valmistumisvuosi voi olla varhaisempi kuin palkinnon myöntövuosi.

1997

Bäckman, Stefan 1997: *Minorités ethniques et identité linguistique. Les Bretons et les Lapons dans la lumiére de la sociolinguistique*. Pro gradu -tutkielma, Åbo Akademi.

1998

Harmanen, Minna 1998. *"Heikkoa tuulta, vaihtelevaa pilvisyyttä ja enimmäkseen poutaa. Lämpötila 5…7 astetta." Sääennusteiden sanaston ja tekstilajin analyysia*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

1999

Kuniyoshi, Kazuomi 1999. *Keskustelu kulttuurina: Kognitiivinen sosiaaliantropologinen tutkimus japanilaisten ja suomalaisten keskustelusta*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

2001

Jauhiainen, Marjaana 2001. *Labels of Difference, Voices of Dignity - a discourse analytic study of representations of disabled people in British newsprint media.* Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Lähteenmäki, Eva 2001. *SINÄ olet paksu niin kuin makkaraa! – kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen analyysi Nauvon ala-asteen oppilaiden kirjallisesta suomen kielen taidosta*. Pro gradu -tutkielma, Åbo Akademi.

2002

Kohonen, Riitta 2002. *Katson ja kuuntelen, jäljittelen ja puhun. Tapaustutkimus kokleaimplanttia käyttävien lasten vuorovaikutustaitojen kehittymisestä*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

2003

Pasanen, Annika 2003. *Kielipesä ja revitalisaatio: karjalaisten ja inarinsaamelaisten kielipesätoiminta.* Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto. http://hdl.handle.net/10138/19690

2004

Peltokorpi, Sini 2004. *Varhaisessa kielenkehityksen vaiheessa olevien CHARGE-oireyhtymälasten ja heidän äitiensä välinen vuorovaikutus*. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto.

Mihailov, Mihail 2004. *Kaunokirjallisuuden rinnakkaistekstikorpukset: koostamisperiaatteet ja käyttömahdollisuudet lingvistisissä ja käännöstieteellisissä tutkimuksissa*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto.

2006

Månsus, Johanna 2006. *Processens problematik och problemens processer: En fallstudie om ett bibelöversättningsteams arbetsprocess, översättningsproblem och strategier.* Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

2007

Sorjonen, Sini-Marja 2007. *Lukiolaiset sanomalehtiuutisten lukijoina ja analysoijina - havaintoja lukiolaisryhmän medialukutaidosta ja uutiskäsityksestä*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

Tiililä, Ulla 2007. *Tekstit viraston työssä: tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista.* Väitöskirja, Helsingin yliopisto. http://hdl.handle.net/10138/19632

2008

Simula-Talvi, Maija 2008. *Dementoituvien ihmisten ja hoitajien välinen kommunikaatio dementiaryhmäkodissa*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.

2009

Karjalainen, Heikki A. 2009. *"No kertoo nyt siten mitä tapahtui …" Tapaustutkimus puhuttelusta tulkatun rikosoikeudenkäynnin kuulemisvaiheessa.* Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto. https://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-19962

2010

Tiuraniemi, Johanna 2010. *Lukion äidinkielen ja kirjallisuuden oppikirjojen antamat valmiudet tekstitaidon kokeen kriittistä lukutaitoa vaativien tehtävien suorittamiseen*. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto. https://www.utupub.fi/handle/10024/59281

Suni, Minna 2008. *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.
https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3209-1

2011

Mäenpää, Noora 2010. *"Im Storycrafting Deutsch zu sprechen war schön, weil ich es nie versucht habe, frei zu erzählen". Storycrafting in einer Fremdsprache*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201010052958

2012

Lehtonen, Janni & Valli, Terhi 2012. *Språkstrategier och familjespråkpolicy hos tre tvåspråkiga familjer i ett finskspråkigt område*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201206211920

2013

Koskela, Sanni 2013. *Työhakemus tekstilajina*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto. http://hdl.handle.net/10138/40808

Tapio, Elina 2013. *A Nexus Analysis of English in the Everyday Life of FinSL Signers: A Multimodal View on Interaction*. Väitöskirja, Oulun yliopisto. https://www.academia.edu/16645518/A_nexus_analysis_of_English_in_the_everyday_life_of_FinSL_signers_a_multimodal_view_on_interaction

2014

Vitikka, Elina 2014. *Vihapuhetta vai ei? Reseptioanalyysia vihapuheen kielestä ja kontekstista*. Maisterintutkielma, Helsingin yliopisto.

2015

Mattsson, Daniela 2015. *Fluency in Dyslexic and Non-dyslexic University Students' EFL Reading*. Maisterintutkielma, Åbo Akademi.

2016

Leskinen, Kirsi 2016. *Vapaaehtoiset suomen kielen oppimista tukemassa*. Maisterintutkielma, Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201606303406

Lehtonen, Heini 2015. *Tyylitellen: Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisessä Helsingissä*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1333-7

2017

Laine, Minttu 2017. *Viittomakielentulkin katsekontakti asioimistulkkauksen siirtymätilanteissa: multimodaalinen näkökulma*. Maisterintutkielma, Jyväskylän yliopisto. http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201610034247

2018

Souru, Sini 2018. *Att lära sig svenska eller att bli undervisad i språket? Sjätteklassares och lärares uppfattningar om aktörskap i svenskinlärningen*. Maisterintutkielma, Tampereen yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201805151681

2019

Nguyen, Hoa 2019. *Language shaming practices on YouTube: Ideologies of English in Vietnam*. Maisterintutkielma, Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201906273486

Strömmer, Maiju 2017. *Mahdollisuuksien rajoissa: Neksusanalyysi suomen kielen oppimisesta siivoustyössä*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7265-3

2020

Möttönen, Karoliina 2020. *Kielipolitiikka ja kieli-ideologiat monikielisessä ruotsinsuomalaisessa kouluyhteisössä*. Maisterintutkielma, Itä-Suomen yliopisto. http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20191261

2021

Hintikka, Anni 2021. *La reconnaissance des mots cognats anglais-français chez les apprenants finnophones: Le rôle de la similarité phonologique*. Maisterintutkielma, Turun yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021060434118

2022

Castañe Bassa, Laura 2022. *Perspectives on Translanguaging and Schoolscape : A Case Study of Romani – Speaking Children in a Hungarian School*. Maisterintutkielma, Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202206063108

Hekanaho, Laura 2020. *Generic and Nonbinary Pronouns: Usage, Acceptability and Attitudes*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. http://hdl.handle.net/10138/321581

2023

Marttila, Helmi 2023. *Digitaalisen saavuttavuuden repliikit: Yliopiston akateemisen henkilökunnan uudelleenmuotoilun ratkaisut kielensisäisissä tekstityksissä.* Maisterintutkielma, Tampereen yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202210267897

2024

Siiroinen, Helmi 2024. *Stylometrisen kirjoittajan analyysin simuloiminen: tekoälyjen ja ihmiskirjoittajien tyylien erottelusta*. Maisterintutkielma, Tampereen yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202405145814

2025

Pietilä, Penni 2025. *Äidinkielen luokka ja sukupuoli: etnografinen tutkimus äidinkielen/suomen opinnoista osaamisperusteisessa tekniikan alan ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. http://hdl.handle.net/10138/593849

Viljaharju, Reetta 2025. *Saamen kielen elvytyksestä sen haltuunottoon: autobiografinen tutkimus kielellisten käännekohtien vaikutuksesta identiteettiin*. Maisterintutkielma, Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202506235624

LIITE 2. AILA Europe Junior Researcher Meeting -konferenssien järjestämisvuodet ja -paikat.

1. 2009, Limerick, Irlanti
2. 2011, Salamanca, Espanja
3. 2012, Lunteren, Alankomaat
4. 2013, Dublin, Irlanti
5. 2014, Jyväskylä, Suomi
6. 2015, Winterthur, Sveitsi
7. 2016, Tallinna, Viro
8. 2017, Wien, Itävalta
9. 2018, Essen, Saksa
10. 2019, Sarajevo, Bosnia-Herzegovina
11. 2020, Groningen, Alankomaat
12. 2021, Toulouse, Ranska
13. 2022, Belfast, Pohjois-Irlanti
14. 2023, Lyon, Ranska
15. 2024, Thessaloniki, Kreikka

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 68–88.

Minna Suni
Jyväskylän yliopisto

Kielipolitiikkaa Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA ry:n julkaisuissa: kirjallisuuskatsaus 1971–2024

Nostot

- AFinLAn julkaisusarjoissa on julkaistu runsaasti artikkeleita kielipolitiikan eri osa-alueista.
- Maahanmuutto on monipuolistanut kielipoliittisten teemojen käsittelyä olennaisesti.
- Kielikoulutuspolitiikkaa on tarkasteltu AFinLAn julkaisuissa monipuolisesti.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

The narrative literature review examines the language policy themes that have gained visibility in the AFinLA publication series (*Publications de l'Association Finlandaise de Linguistique Appliquée*, later known as *AFinLA Yearbook*, and *AFinLA-e: Studies in Applied Linguistics*, later *AFinLA-teema*) in 1971–2024. Some observations are also made about the association's own language policy, particularly concerning the languages in which the scientific debate has been conducted in its publications. The analysis provides a basis for considering whether AFinLA as an association wants to position itself also as an actor in language policy or whether it mainly provides a forum for scholarly debate on this topic.

Keywords: language policy, language education policy, publishing, applied linguistics
Asiasanat: kielipolitiikka, kielikoulutuspolitiikka, julkaiseminen, soveltava kielitiede

1 Kirjallisuuskatsaus kielipolitiikasta

Kieleen liittyviä yksilö- ja yhteisötason ongelmia ratkovana tieteenalana (Sajavaara 1980; Cook 2003; Davies 2007) soveltava kielitiede käsittelee esimerkiksi kielipolitiikkaa, ja Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA ry onkin toimintansa alusta alkaen tarjonnut luontevan foorumin tähän kenttään kohdistuvien tutkimustulosten, näkemysten ja kehittämisehdotusten esittelylle. Tämä artikkeli keskittyy siihen, millaiset kielipoliittiset teemat ovat vuosien varrella saaneet AFinLAn julkaisuissa tilaa ja näkyvyyttä.

Kyseessä on AFinLAn vuosina 1971–2024 kustantamiin julkaisuihin kohdistuva narratiivinen kirjallisuuskatsaus; aikajänne kattaa yhdistyksen julkaisutoiminnan sen alusta alkaen. Kirjallisuuskatsaus edustaa narratiivisuuden piirissä lähinnä kartoittavan kirjallisuuskatsauksen alatyyppiä: tavoitteena on antaa tiivistetty yleiskuva ennalta rajatusta aiheesta (ks. Salminen 2011: 7; Vilkka 2023). Koska katsaus on osa yhdistyksen historiaa kartoittavaa hanketta, se toteutetaan pikemminkin keskeisiä painotuksia, käännekohtia ja kehityskulkuja julkaisujen teemoista paikantaen kuin kattavaan sisällölliseen synteesiin pyrkien.

Käsitteenmäärittelyn ja kielipolitiikan keskeisten toimijoiden työnjaon ja roolien esittelyn (luku 2) jälkeen kuvaan kirjallisuuskatsauksessa tarkasteltavan aineiston (luku 3). Tämän jälkeen tarkastelen AFinLAn sarjoissa ilmestyneitä artikkeleita ja muita julkaisuja kolmessa temaattisesti toisistaan eroavassa luvussa (luvut 4–6), jotka käsittelevät eri kielten asemaa ja käyttöalaa yhteiskunnassa, hyvää virkakieltä ja kielellistä saavutettavuutta sekä kielikoulutuspolitiikkaa. Esittelen kutakin teemaa käsitteleviä varhaisimpia AFinLA-julkaisuja sekä teen joitakin ajankuvaa havainnollistavia nostoja vuosien varrelta. Saatavilla olevan arkistomateriaalin varassa tiivistän tämän jälkeen vielä keskeiset havainnot AFinLAn julkaisukielistä (luku 7). Lopuksi tarkastelen yhdistyksen omia kielipoliittisia linjauksia hieman laajemminkin ja pohdin lyhyesti AFinLAn roolia kielipoliittisena toimijana (luku 8): tarjoaako se vain foorumin keskustelulle, vai haluaako se yhdistyksenä olla näissä asioissa myös itse aktiivinen yhteiskunnallisen keskustelun osapuoli?

2 Kielipolitiikan määrittelyä ja työnjakoa

Kielipolitiikkaa (e. *language policy*) on kielentutkimuksen kentällä määritelty useista lähtökohdista (ks. Ricento 2000; Johnson 2013). Esimerkiksi Spolsky (2004: 4) on erottanut siinä kolme ulottuvuutta: kielellisten käytänteiden tason, kieleen ja sen käyttöön liittyvien käsitysten tai ideologioiden tason sekä erilaiset pyrkimykset ja hallinnolliset toimenpiteet, joilla käytänteitä muovataan. Pitkään kielipolitiikka on käsitteenä rajattu viittaamaan viimemainittuun eli sellaisiin säädöksiin ja päätöksiin, jotka ohjaavat kielenkäyttöä ja kielitaidon kehittämistä tai liittyvät yksilöiden ja yhteisöjen oikeuksiin käyttää, kehittää ja ylläpitää kieliään (esim. Kaplan & Baldauf 1997; Ricento 2000). Nykyään myös yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen omien kielenkäyttöä ja kielenopiskelua koskevien valintojen ja periaatteiden voidaan katsoa kuuluvan sen piiriin (ks. esim. Baldauf 2004); jo kymmenen vuoden ajan on tutkittu esimerkiksi perheiden kielipolitiikkaa (Curdt-Christiansen & Palviainen 2023). Toisinaan kielisuunnittelu erotetaan käsitetasolla kielipolitiikasta (e. *language policy and planning*, LPP; ks. Sajavaara ym. 2007), koska sen nähdään kohdistuvan lähinnä kielipoliittisten linjausten käytännön toteutukseen.

Kielikoulutuspolitiikka puolestaan on käsitteenä vakiintunut sekä Suomessa että maailmalla selvästi myöhemmin kuin kielipolitiikka. Suomeksi se lähti vakiintumaan Takalan ym. (2000: 249) erotettua sen kielipolitiikasta seuraavasti: ”kielikoulutuspolitiikka osoittaa, miten kielipolitiikan ihanteet, tavoitteet ja sisällöt voidaan toteuttaa koulutuksessa siltä osin kuin kielipolitiikka koskee koulutusta”. Se nostettiin näkyvästi hankkeen nimeen Jyväskylän yliopistossa toteutetussa laajassa Kielikoulutuspoliittisessa projektissa (KIEPO, 2005–2007; Pöyhönen & Luukka 2007). Näiden käsitteiden käyttöaloja ja viimeaikaista kielikoulutuspoliittista tutkimusta on sittemmin esitelty monipuolisesti teoksessa *Kieli, koulutus, politiikka*: *monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja* (toim. Saarinen ym. 2019).

Virallista kielipolitiikkaa ohjaa Suomessa vahvasti lainsäädäntö – esimerkiksi perustuslaki, kansalaisuuslaki sekä koulujen opetuskieliä ja eri tutkintoja ja kelpoisuuksia koskevat säädökset. Oikeusministeriö ohjaa kielipolitiikkaa ja seuraa kielellisten oikeuksien toteutumista, ja kielikoulutuspolitiikka on opetus- ja kulttuuriministeriön vastuualuetta. Työ- ja elinkeinoministeriö puolestaan vastaa työvoiman maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvistä kielikysymyksistä. (Valtioneuvosto 2021). Valtioneuvoston tilaamia ja julkaisemia ovat kansalliskielistrategiat (Valtioneuvosto 2012; 2021) ja muita Suomessa puhuttuja kieliä kuin kansalliskieliä koskeva kielipoliittinen ohjelma (Kielipoliittisen ohjelman valmisteluryhmä 2022).

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) on etenkin kansalliskieliä koskevan kielipolitiikan osalta keskeisin toimija; vuodesta 2026 alkaen se on osa Opetushallitusta eikä enää erillinen valtion virasto (Laki Opetushallituksesta 508/2025). Sillä on ollut tärkeä rooli kieliä koskevien strategioiden ja ohjelmien laadinnassa. Kotuksen alla toimivat suomen kielen, ruotsin kielen, saamen kielten, viittomakielten, romanikielen ja karjalan kielen lautakunnat, joiden tehtävänä on päättää näitä kieliä ja niiden käyttöä koskevista suosituksista. Ne ovat olleet myös keskeisesti edistämässä ja laatimassa aiempia, kielikohtaisia kielipoliittisia ohjelmia, joihin aloite on tullut kielentutkijoilta. (Kielilautakunta; Kielipolitiikka).

Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivulla (Kielipolitiikka) kielipolitiikan todetaan tarkoittavan toimia, joilla vaikutetaan kieliin sekä kielten asemaan ja käyttöalaan yhteiskunnassa; käyttöalaan liittyvät esimerkiksi yhteiskunnan tarjoamien palvelujen kielikysymykset. Kielipolitiikkaan nähdään sisältyvän paitsi kielen aseman myös kielen itsensä kehittäminen, kielenopetuksen suunnittelu ja kieliteknologia. Kielen kehittämisen yhteydessä viitataan erikseen korpussuunnitteluun ja kielenopetuksen yhteydessä kielikoulutuspolitiikkaan, johon sisältyvät koulutuksen kielestä päättäminen ja kielten koulutustarjonta. Myös uhanalaisten kielten elvytys nähdään kielipoliittisesti motivoituna toimintana.

Kielipolitiikan kentälle sijoittuu myös kielen- ja nimistönhuolto, joka on laaja-alaista kielen kehittämistyötä. Muiden kuin kansalliskielten eli suomen ja ruotsin osalta sitä koskevat vastuut sekä tutkimuksen ja koulutuksen erityistehtävät jakautuvat Suomessa nykyään seuraavasti: Eri saamen kielten kielenhuollosta vastaa yhteispohjoismainen Kielikaltio (Sámi Giellagáldu) ja nimistönhuollosta Oulun yliopiston Giellagas-instituutti, jolla on opetus- ja kulttuuriministeriön osoittama valtakunnallinen saamen kielten tutkimuksen erityistehtävä. Suomen romanikielen ja -kulttuurin opetus ja tutkimus on Helsingin yliopistolle osoitettu valtakunnallinen erityistehtävä, ja karjalan kiel(t)en osalta vastaava erityistehtävä on Itä-Suomen yliopistolla. Jyväskylän yliopiston Viittomakielen keskuksella puolestaan on erityistehtävä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen tutkimuksen ja koulutuksen edistämisessä, mutta kielineuvonta on Kuurojen Liiton vastuulla.

Siinä missä muut kielipolitiikkaan liittyvät toimet ovat Suomessa nykyisellään Kotimaisten kielten keskuksen ja edellä mainittujen instituutioiden vastuualueella, kielikoulutuspolitiikassa lainsäädännön valmistelurooli on opetus- ja kulttuuriministeriöllä ja toimeenpanorooli taas Opetushallituksella, jonka vastuualuetta ovat esimerkiksi opetussuunnitelmat ja muut koulutusta ohjaavat dokumentit (näiden työnjaosta yleisesti ks. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017). Kielikoulutuspoliittista keskustelua puolestaan edistää ja myös sitä koskeviin päätöksiin vaikuttaa Kielikoulutuspolitiikan verkosto (www.kieliverkosto.fi/fi). Sen tehtäviin kuuluu myös tehdä selvityksiä ja tutkimuksia sekä kehittää kansallista ja kansainvälistä tutkimusyhteistyötä kielikoulutuspolitiikan alalla. Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus koordinoi tätä opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa verkostoa, joka on sisältynyt sen yliopistolle osoittamiin valtakunnallisiin erityistehtäviin vuodesta 2009 alkaen. Kyseinen verkosto taas on syntynyt edellä mainitun KIEPO-projektin jälkimainingeissa (ks. Pöyhönen & Luukka 2007: 479) ja osin myös AFinLAn jäsenistön keskuudessa toimineen kielikoulutuspoliittisiin teemoihin keskittyneen teemaverkoston varaan. AFinLAn teemaverkoston toiminta hiipui erityistehtävärahoituksella toimivan Kielikoulutuspoliittisen verkoston vakiinnutettua paikkansa ja toimintamuotonsa. Keskeisiä toimintamuotoja ovat muun muassa jo 15 vuotta ilmestynyt *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* -verkkolehti sekä soveltavan kielitieteen ja samalla AFinLAn tärkeän keskushahmon, professori Kari Sajavaaran, muistoksi perustettu luentosarja (ks. Kilpeläinen 2025).

AFinLAn piirissä – kuten soveltavan kielitieteen alalla kansainvälisestikin – painotus kielen oppimisen ja opetuksen kysymyksiin on pitkään ohjannut huomiota teemoihin, jotka liittyvät enemmän kielikoulutuspolitiikkaan kuin muihin kielipolitiikan osa-aluei-

siin. Lähes kaikkia kielipolitiikan osa-alueita on AFinLAn julkaisuissa kuitenkin vuosien saatossa käsitelty, vaikka ei välttämättä niitä sellaisiksi nimeten tai tiukasti toisistaan erottaen. Monet julkaisuista on laadittu ennen kuin nykyinen työnjako ja käsitteistö on kielipolitiikan kentällä muotoutunut ja vakiintunut. Seuraavassa luvussa kuvataan lyhyesti kirjallisuuskatsauksen kattama kokonaisaineisto, ja sen jälkeen siirrytään siihen sisältyvien artikkeleiden kielipoliittisiin sisältöteemoihin keskeisiä käännekohtia esiin nostaen ja yleistä ajankuvaa luoden.

3 Kirjallisuuskatsauksen aineisto

Suuri enemmistö AFinLAn kustantamista teoksista on artikkelikokoelmia, mutta alkuaikoinaan yhdistys julkaisi myös suppeahkoja monografioita. Tämän kirjallisuuskatsauksen aineistoon sisältyvät kaikki AFinLAn julkaisusarjoissa yhdistyksen vuonna 1970 tapahtuneen perustamisen jälkeen ilmestyneet monografiat ja toimitetut teokset vuosilta 1971–2024. Katsauksen kattamien julkaisujen yhteismäärä on 583, joista emojulkaisuja (ml. monografiat) on 99 ja niihin sisältyviä artikkeleita 484. Emojulkaisuista 81 on *Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja* -sarjassa ilmestyneitä (mm. AFinLAn vuosikirjat; vuoteen 1982 asti sarjan nimi oli *Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja*) ja 18 *AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* -sarjassa ilmestyneitä; tämän sarjan nimi on vuodesta 2022 alkaen ollut *AFinLA-teema*. Pääosa kirjallisuuskatsauksen aineistoon sisältyvistä artikkeleista ja muista julkaisuista on saatavilla AFinLAn kahden sarjakohtaisen julkaisuarkiston (https://journal.fi/afinlavk/issue/archive; https://journal.fi/afinla/issue/archive) ja FINNA-palvelun kautta digitaalisessa muodossa, mutta osa vanhimmista julkaisuista on saatavilla vain painetussa muodossa.

Vuosikirja-artikkelit perustuvat syyssymposiumissa pidettyihin esitelmiin, ja ne ovat tulleet vertaisarvioinnin piiriin 1990-luvulla. Vuonna 2009 perustetussa *AFinLA-e*-sarjassa julkaistiin alkuaan sellaisia vertaisarvioituja artikkeleita, jotka perustuivat edellisessä syyssymposiumissa pidettyihin esitelmiin mutta eivät liittyneet tiiviisti symposiumin teemaan. Vuonna 2015 tämä sarja irrotettiin syyssymposium-kytköksestään ja muutettiin luonteeltaan temaattiseksi, mitä sen nykyinen nimikin ilmentää. Molemmilla sarjoilla on ollut laadun takeena Tieteellisten Seurain valtuuskunnan vertaisarviointi-tunnus siitä lähtien, kun tunnus otettiin käyttöön vuonna 2014.

AFinLA-e eli *AFinLA-teema* -sarjaa on julkaistu alusta alkaen avoimesti verkossa. Nykyään vain AFinLAn vuosikirjoihin keskittyvä Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja -sarja muutettiin niin ikään avoimeksi verkkojulkaisuksi vuonna 2015. Tässä yhteydessä jo aiemmin tekijänoikeuksien haltijoiden luvalla harjoittelijatyönä digitoidut julkaisut vuosilta 1971–1995 ja Elektra-järjestelmään tallennetut julkaisut vuodesta 1996 alkaen sijoitettiin samalle Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) tarjoamalle verkkojulkaisualustalle (journal.fi). Toimin tuohon aikaan AFinLAn puheenjohtajana ja vastasin tässä roolissa osaltani yhdistyksen julkaisusarjoista. Digisiirtymän käytännön toteutuksesta vastasivat yhdistyksen sihteeri Teppo Jakonen ja hallituksen jäsen Juha Jalkanen; mittavan

hankkeen toteutukseen saatiin taloudellista avustusta Tieteellisten seurain valtuuskunnalta, Tietokirjailijat ry:ltä ja Koneen säätiöltä.

Narratiivinen ja luonteeltaan kartoittava kirjallisuuskatsaus ei edellytä vastaavaa järjestelmällisyyttä kuin ns. systemaattinen kirjallisuuskatsaus, vaan se on luonteeltaan aiempia tutkimuksia kuvaileva ja tiivistävä synteesi (ks. Salminen 2011; Vilkka 2023) Kielipolitiikkaa niin Suomessa kuin muissakin maissa käsittelevien artikkeleiden ja muiden julkaisujen tunnistamiseksi kohdistin digitaaliseen aineistoon kuitenkin kattavasti hakuja useilla erityyppisillä kokonaisilla ja katkaistuilla hakusanoilla ja eri kielillä. Sanoilla *kielipolitiikka* ja *kielikoulutuspolitiikka* ja niiden käännösvastineilla hakutulos oli hyvin niukka, mutta esimerkiksi hakusanat *laki, säädös, oikeus, vaatimus, arviointi* jne. tuottivat tulosta. Suomen vähemmistökieliin liittyviä julkaisuja hain lisäksi kohdennetusti näiden kielten nimillä ja virkakieleen ja kielenhuoltoon liittyviä esimerkiksi hakusanoilla *oikeakielisyys, normi, viranomaiskieli, säädöskieli, saavutettavuus, selkokieli* ja *käytettävyys*. Kielikoulutuspolitiikkaa koskevan tutkimuksen seulominen erilleen kielenopetuksen ja -oppimisen käytänteiden, kokemusten, prosessien ja tuloksellisuuden tarkastelusta vaati paljon harkinnanvaraista rajausta, koska asiasanat ja otsikot eivät useinkaan paljastaneet teksteihin sisältyvää kielikoulutuspoliittista näkökulmaa. Esimerkiksi sellaiset ilmeiset hakusanat kuin *opetussuunnitelma* tuottivat muutamia osumia mutta enimmäkseen kielipedagogiikkaan tai opettajien käsityksiin ja kokemuksiin keskittyviä tutkimuksia sisältäviä hakutuloksia. Samoin *monikielisyys* käännösvastineineen nosti hakusanana esiin painotuksiltaan hyvin vaihtelevaa sisältöä. Painetun aineiston kävin läpi monografioiden ja artikkeleiden otsikoita ja sisältöjä silmäillen. Myös digitaalisessa arkistossa tein tarkistusmielessä tällaista manuaalista, täydentävää hakua tutkimustehtävän kannalta relevanttien julkaisujen tunnistamiseksi (ks. Vilkka 2023).

Ryhmittelin kirjallisuuskatsauksen aineistoon sisältyviä julkaisuja asia- ja hakusanoittain ja temaattisia tihentymiä ajalliselta jatkumolta paikantaen. Tältä pohjalta katsaus jäsentyi lopulta kolmen pääteeman ympärille. Ne ovat eri kielten käyttöala ja asema, hyvä virkakieli ja saavutettavuus sekä kielikoulutuspolitiikka. Myös muunlaiset jaottelut olisivat olleet mahdollisia, sillä teemoissa on väistämättä limittäisyyttä.

4 Eri kielten asema ja käyttöala yhteiskunnassa

Suomen virallista kielipolitiikkaa, kuten kansalliskielten asemaa, on AFinLAn julkaisusarjoissa ilmestyneissä artikkeleissa ja monografioissa käsitelty yhdistyksen alkuaikoina hyvin vähän. Suomen kielen asema enemmistökielenä on kaiketi ollut niin ilmeinen ja vahva, ettei sen tiimoilta ole ollut tarvetta käydä kielipoliittista keskustelua yhdistyksen piirissä. Myöhemmin etenkin Euroopan unioniin liittymisellä oli suomen kielen asemaan liittyviä kielipoliittisia vaikutuksia, tulihan suomesta yksi EU:n virallisista kielistä, mutta tätäkään teemaa ei AFinLAn julkaisemissa artikkeleissa ole suoranaisesti käsitelty.

Ruotsin kielen asemaan Suomessa liittyvä keskustelu on niin ikään käyty pitkään muilla foorumeilla; vasta viime vuosina tämä teema on noussut tarkasteluun AFinLAn piirissä,

kun esimerkiksi Björklund ja Pakarinen (2023) ovat analysoineet ruotsiin kohdistuvien kieli-ideologioiden vaikutusta kielipolitiikkaan ja perusopetukseen ja From ym. (2023) kieliparikouluja. Tätä taustaa vasten on kiintoisaa, että naapurimaiden kielipolitiikka on saanut jo varhain osakseen huomiota: Laajahko riikinruotsia koskeva tutkimusjulkaisu, Christer Påhlssonin (1975) *Riksspråk: Uttal och samhällsroll* ilmestyi AFinLAn julkaisusarjassa numerona 11. Uudelleenitsenäistyneen Viron kielipolitiikan ja kielikoulutuspolitiikan keskeisiin toimijoihin alusta alkaen kuulunut Jaan Õispuu (1998) puolestaan kirjoitti kotimaansa tuoreista kielistrategiaratkaisuista AFinLAn vuosikirjaan artikkelin *Vähemmistökansat ja muunkielinen sivistys: montako kielistrategiaa Virolle?* Muutoin kielipolitiikkaa käsittelevät artikkelit ovat keskittyneet jokseenkin yksinomaan Suomeen.

Suomen vähemmistökielistä suomalainen viittomakieli oli tarkastelun kohteena jo 1970-luvulla yhdessä AFinLAn julkaisussa, Niilo Heinosen (1979) teoksessa *Tieteen paradigmat ja varhaiskuurojen kielenopetus* (ks. myös Jantunen, tässä julkaisussa). Kuurojen lehden artikkelissa tekijää luonnehdittiin jo 15 vuotta aiemmin näin: "fil.stud. Niilo Heinonen som ägnar sig åt språkvetenskap och nu införlivar döva språket bland de vetenskapliga grenarna" (Kauppinen 1964); kyseessä on siis ollut tällä saralla jalansijansa jo tuolloin hyvin vakiinnuttanut toimija. Vaikka Heinosen julkaisussa on kielipedagoginen fokus, se sisältää myös kielipoliittisia ja samalla opettajankoulutusta koskevia kannanottoja: "Lapselle olisi suotava mahdollisuus jäsentyneen käsitemaailman luomiseen vaikkapa viittomakielen tms. hänelle luontevan kommunikointitavan avulla mahdollisimman ohjatusti ja varhain." (Heinonen 1979: 100) ja "kuurojen opetuksen kehittämisen lisäksi tarvittaisiin myös kuurojenopettajien koulutuksen uudistamista siltä osin kuin on kysymys kielestä ja kielen opettamisesta" (mts. 101).

Saamen kieliin on AFinLAn julkaisuissa kohdistettu myös huomiota, mutta vasta 2000-luvulla. Kielipoliittiselta kannalta esillä ovat olleet saamelaiskielten elinvoimaisuus ja käyttöalat. Dufva ja Pietikäinen (2005) ovat tarkastelleet saamen asemaa median kielenä heti sen jälkeen, kun uudistettu laki saamen kielestä (1086/2003) astui voimaan 1.1.2004; artikkeliin sisältyy tiivis katsaus saamen kielten lainsäädännöllisestä asemasta. Kielitaidon arvioinnin puolella pohjoissaame sisällytettiin Yleisten kielitutkintojen kielivalikoimaan jo vuonna 1998, mutta ylimmän tason testit toteutettiin sillä vasta vuonna 2005 (ks. Ahola & Hirvelä 2024). Tarnanen ja Mäntylä (2006) ovat maininneet tämän muutoksen AFinLA-artikkelissaan tuoreeltaan, koska kyseessä on ollut kielipoliittisesti merkittävä käänne. Mård-Miettinen ym. (2023) puolestaan ovat sivunneet saamenkielistä kielipesätoimintaa eli lasten parissa tehtävää kielenelvytystyötä yhtenä monikielisen pedagogiikan toteumana.

Uhanalaisiksi katsottujen kielten elvyttäminen on kaiken kaikkiaan tärkeä kielipolitiikan osa-alue, ja sitä on AFinLAn julkaisuissa käsitelty muidenkin kuin saamen kiel(t)en osalta. Karjalan kielen näkyvyys AFinLAn julkaisuissa koheni merkittävästi Joensuussa vuonna 2018 järjestetyn AFinLAn syyssymposiumin myötä: Konferenssin teemana oli *Pidetään kielet elävinä – Keeping Languages Alive – Piemmö kielet elävinny*, ja ensi kertaa karjala löysi näin tiensä myös esitelmien pohjalta julkaistun AFinLAn vuosikirjan 2019 kanteen suomen ja englannin rinnalla. Tapahtumassa olivat vahvasti esillä karjalan kielten ja muiden vähemmistökielten elinvoiman vahvistaminen ja käyttöalojen laajentaminen.

Kuusen (2019) artikkeli perustuu hänen plenaariesitelmäänsä, joka käsitteli sitä, miten kääntäjänkoulutus voi tukea kielenelvytystä. Moshnikov (2022) on puolestaan analysoinut karjalan kielen ja sen eri murteiden käyttöä verkkosivuilla.

Romanikieltä ja tataaria ei ole AFinLAn julkaisemissa artikkeleissa tarkasteltu kielipoliittiselta kannalta muutoin kuin yhteydessä maan uudempiin vähemmistökieliin (esim. Latomaa 2002) tai yleisesti maan monikielisyyteen liittyen. Esimerkiksi Suuriniemi ym. (2021) ja Ennser-Kananen ym. (2023) ovat viitanneet vanhoihin kielivähemmistöihin koulujen monikielisyyden ja kieli(koulutus)politiikan yhteydessä – viimemainitut ovat osuvasti luonnehtineet niitä kielikoulutuksen katvealueelle jääviksi kieliksi (ks. myös lukua 4). Lisäksi suomen kielelle läheisestä kveenistä on julkaistu yksi kielipolitiikkaan kytkeytyvä artikkeli: Niiranen (2019) on tarkastellut kveenien omakielisten lukemisen merkitystä kielen säilymiselle ja käsitellyt siinä yhteydessä myös kveenin kielipoliittista asemaa Norjassa. Ruotsin ja Suomen rajan tuntumassa puhuttavaan meänkieleen keskittyviä artikkeleita AFinLAn sarjoissa ei sen sijaan ole ilmestynyt (ks. kuitenkin Ahlholm ym. 2022).

Neuvostoliiton romahduksen ja turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten määrien kasvaessa Suomen kielellinen moninaisuus alkoi 1980-luvun lopulla lisääntyä nopeasti. Itse asiassa maahanmuuton myötä ajankohtaistuneet ns. uusien vähemmistökielten asemaan liittyvät kielipoliittiset kysymykset ovat olleet nostamassa tieteelliseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun myös edellä mainittuja Suomen alkuperäiskielten ja muiden vanhojen vähemmistökielten teemoja. (Ks. Latomaa 2012; Latomaa ym. 2013.) Maahanmuuttajien käyttämien yli 300 kielen asemasta on lähes mahdoton puhua viittaamatta samalla myös niihin vähemmistökieliin tai kielenkäyttäjäryhmiin, jotka perustuslaissa mainitaan nimeltä, eli alkuperäiskieli saamen sekä romanin ja viittomakielten ja niiden käyttäjien asemaan ja oikeuksiin. Näiden lisäksi Suomen perustuslaki nimittäin viittaa ”muihin kieliin” ja siihen, että myös niiden käyttäjillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään (Suomen perustuslaki 731/1999).

Maahanmuutto on siis monipuolistanut kielipoliittisten teemojen käsittelyä AFinLAnkin piirissä olennaisesti. Keskeisiä avauksia tältä osin ovat olleet Latomaan (2002) artikkeli *Maahanmuuttajien kielelliset oikeudet* sekä Tarnasen (2005) artikkeli *Kielitaito kansalaisuusnäkökulmien keskiössä*, joka kytkeytyi vuonna 2003 voimaan tulleeseen uuteen kansalaisuuslakiin (359/2003), joka määritteli kansalaistamisen kielitaitovaatimukset aiempaa selvästi tarkemmin.

Aivan ensimmäiset maahanmuuton kielikysymyksiä kielipoliittiselta kannalta käsitelleet artikkelit AFinLAn julkaisuhistoriassa ovat kuitenkin liittyneet Suomesta Ruotsiin muuttaneiden kielelliseen asemaan. Kaksikielisyyden tutkimuksen pioneereihin kansainvälisestikin lukeutuva Tove Skutnabb-Kangas oli perustamassa AFinLAa ja tiiviisti mukana sen toiminnassa. Hän tarkasteli esitelmissään ja teksteissään Suomesta Ruotsiin muuttaneiden kielellistä asemaa jo AFinLAn alkuvuosina. Hänen AFinLAn vuosikirjassa julkaistu artikkelinsa *Siirtolaislapset ja puolikielisyys* (Skutnabb-Kangas 1977) olikin hyvin merkittävä avaus alallaan. Tämä aihe ja käsitteistö tekivät Skutnabb-Kankaan laajasti tunnetuksi paitsi Suomessa ja Ruotsissa myös kansainvälisemmin (ks. esim. Skutnabb-Kangas 1981).

Kielipolitiikan tarkastelu on pitkään pysynyt makrotason linjausten tasolla. Esimerkiksi yritysten ja yksilöiden tekemät kielipoliittiset valinnat ovat niihin nähden myöhäinen teema; kielipolitiikan näkeminen myös ns. *bottom-up*-prosessina on kansainvälisestikin noussut keskusteluun vasta 2000-luvun edetessä. Toisaalta yritysten ja yksilöiden valinnatkaan eivät ole vapaita. Yritysmaailmassa kohdataan erilaisia säädöksiä ja vaatimuksia, ja esimerkiksi Hyppönen ja Salmela (2024) ovat analyysissaan osoittaneet, miten pankkialalla keskustellaan tietoturvaan ja saavutettavuuteen kohdistuvista ylempää tulevista vaateista, joilla on kielellisiäkin seurauksia. Yrityksillä on toisaalta enemmän kielipoliittista liikkumavaraa kuin julkisyhteisöillä, koska kansalliskielten rinnalla tai sijaan voidaan vapaasti suosia ja käyttää myös esimerkiksi englantia. Esimerkiksi Háhn (2016) onkin tarkastellut englannin kielen käyttöä pankkien verkkosivuilla implisiittisen kielipolitiikan näkökulmasta. Vastaavasti myös perheet tekevät omat kielelliset ja kielipoliittiset ratkaisunsa aina jossakin makrotason kielipoliittisessa kehyksessä (esim. Palviainen ym. 2023).

5 Hyvä virkakieli ja saavutettavuus

Kielenhuoltoa ja -ohjailua on AFinLAn julkaisuissa käsitelty vain suomen kielen näkökulmasta. Keskiössä on ollut nykyään virkakieleksi kutsuttu rekisteri. Näiden teemojen tarkastelu painottuu yhdistyksen ensimmäisen toimintavuosikymmenen lopulle, mutta niihin on palattu myöhemminkin.

Jaakkolan (1981) julkaisu *Virastokieli* on ollut tältä kannalta keskeinen avaus: hän pohti muun muassa sitä, millaiset ymmärrettävyysvaatimukset virastokielelle on syytä asettaa eli paljonko se voi muistuttaa ns. arkikieltä ja miten hyvän hallinnon periaatteet toteutuisivat niin, että kansalaiset saisivat hallintopalvelunsa ”oikeansisältöisinä, kohtuullisessa ajassa ja tasavertaisesti”. Hän lisäsi tähän vaatimuksen, että ”lausunnot, päätökset, ohjeet jne. tulee esittää kieleltään mahdollisimman ymmärrettävässä muodossa, tarkastellaanpa asiaa hallinnon valvonnan, kansalaisten perusoikeuksien ja vaikkapa kielitieteen kannalta” (Jaakkola 1981: 35). Jaakkola (1981) myös peräänkuulutti yhteistyötä lingvistien kanssa mm. koulutettaessa virkatekstien laatijoita tekstien ymmärrettävyydestä sekä ilmausten ajantasaisuudesta ja liian korkean abstraktiotason välttämisestä.

Samana vuonna ilmestyneen AFinLAn kymmenvuotisjulkaisun esipuheessa Kari Sajavaara (1981: 4) tiivisti juhlasymposiumissa käytyjä keskusteluja virkakielen ja ohessa kielenhuollonkin osalta varsin samanhenkisesti kuin Jaakkola (1981):

> Samalla pyrittiin voimakkaasti kiinnittämään huomiota siihen, että kieli vallitsee meitä ja meidän maailmaamme. Ympärillämme on hyvin vähän sellaista, mikä olisi kielestä ja sen luomista kategorioista riippumatonta. Esimerkiksi sopisi hyvin ajankohtainen virkakieli. Vaikka tunnustettiinkin se, että esimerkiksi AFinLA:n välityksellä on suomenkielistäkin alan kirjallisuutta nyt saatavissa, tiedon popularisointiin ja jatkuvaan alalta kirjoittamiseen haluttiin kiinnitettävän entistä enemmän huomiota. Maassamme tehdään jatkuvasti monia kielenopetusta tai kielenkäyttöä, esimerkiksi kielenhuoltoa, koskevia ratkaisuja ilman, että olisi mahdollista käyttää hyväksi sitä tietoa, mikä on olemassa soveltavasta kielitieteestä.

Sekä kipuilua kielentutkijoiden näkemysten ohittamisesta että pohdintaa virkakielen saralla on jatkettu myöhemminkin. Esimerkiksi Tiililä (2017) on tarkastellut sosiaali- ja terveyspolitiikkaa kielikysymysten kannalta ja todennut kielen lävistävän sote-alan työprosessit hyvin monin tavoin. Hän on todennut, että julkinen valta konkretisoituu paljolti tekstien ja kielen kautta, ja nostanut tässä yhteydessä esiin myös Hyvän virkakielen toimintaohjelman (OKM 2014) periaatteet. Tarve tiivistää vuorovaikutusta sosiaali- ja terveydenhuollon edustajien ja kielentutkijoiden kesken nousee Tiililän artikkelissa vahvasti esiin.

Kalliokoski (2017) puolestaan on valinnut aivan uuden näkökulman virkakieleen tarkastellessaan suomea toisena kielenään käyttävien virkamiesten omistajuutta ja toimijuutta suhteessa suomen virkakieleen rekisterinä. Hyvää virkakieltä voi tuottaa toisen kielen käyttäjänäkin. Selkokielistä, esimerkiksi toisen kielen oppimisensa varhaisemmassa vaiheessa oleville suunnattua virkakieltä ei AFinLAn artikkeleissa sen sijaan ole käsitelty, vaikka näistä teemoista puhutaankin nyt eniten juuri yhteiskunnallisten palvelujen kielellisen saavutettavuuden ja käytettävyyden viitekehyksissä. Uusimpiin avauksiin tältä kannalta kuuluvat Kainulaisen (2024) analyysi sarjakuvamuotoisten asiakirjojen saavutettavuudesta ja Suomisen (2024) analyysi säädöskielen käytettävyydestä. Molemmat sisältävät myös ajantasaisen katsauksen avainkäsitteensä – saavutettavuuden ja käytettävyyden – kielipoliittiseen luonteeseen.

Saavutettavuuteen kiinteästi liitetty digitalisaation teemakaan ei virkakielen yhteydessä ole suinkaan uusi. Jo kaksikymmentä vuotta sitten Koskela (2005) tarkasteli AFinLA-artikkelissaan verottajan suomenkielisiä verkkosivuja viitaten siihen, että "Suomessa laki velvoittaa viranomaisia tarjoamaan palveluja myös tietoverkoissa", ja todeten, että asiaa on tärkeää tarkastella nimenomaan tässä kehitysvaiheessa, jossa asiakasviestintä on siirtymässä verkkoon.

Kielenhuolto ei ole noussut AFinLAn julkaisuissa juuri esiin, mikä heijastanee sitä, että sitä koskeville havainnoille ja suosituksille on ollut pitkään omat fooruminsa – suomen kielen osalta *Kielikello*-lehti. Poikkeuksena on Tommolan (2003) tutkimusartikkeli, joka käsitteli kieliammattilaisten ja maallikoiden suhdetta ajankohtaisiin eri kieliä (ranska, saksa, tsekki ja venäjä) koskeviin oikeakielisyysuudistuksiin eri kielialueilla.

6 Kielikoulutuspolitiikka

Kielikoulutukseen kietoutuvat kysymykset – kielen oppiminen ja opetus – ovat alun alkaen olleet soveltavan kielitieteen kovinta ydintä, ja tämä painotus olikin hyvin vahva myös AFinLAn alkutaipaleella. Aivan ensimmäinen yhdistyksen julkaisu oli Pekka Hirvosen (1971) tutkimus *Englannin kielen taidon mittaaminen lukion päättyessä: 1. Lähtökohdat*, joka ilmestyi numerona 1 sarjassa *Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja / Publications de l'association Finlandaise de linguistique appliquée (AFinLA).* Siinä käsiteltävät kielenopetuksen tavoitteet ja kielitaidon arviointi kriteereineen ovat luonteeltaan kielikoulutuspoliittisia kysymyksiä, joten julkaisua voi pitää ainakin osittain tätä kenttää edustavana. Kielitaidon arviointi on ollut tärkeällä sijalla yhdistyksen julkaisusarjoissa myöhemminkin. Alkuaikoina

se kytkeytyi tiiviisti kielikoulutuspolitiikkaan, mutta koulutusjärjestelmästä erillisten arviointijärjestelmien (mm. Yleiset kielitutkinnot) kehityksen myötä se on Suomessa enenevästi irrottautunut siitä erilliseksi kielipolitiikan osa-alueekseen. AFinLAn sarjoissa ilmestyneitä avainjulkaisuja tältä osin ovat olleet Takalan (1999) työryhmineen laatima *Recent advances in language testing*, Tarnasen (2005) *Kielitaito kansalaisuuskysymysten keskiössä* sekä Huhdan ja Hildénin vuonna 2016 toimittama *AFinLA-e*-teemanumero *Kielitaidon arviointitutkimus 2000-luvun Suomessa*.

Jatkoa AFinLAn ensimmäisen sarjajulkaisun kielikoulutuspoliittisille näkökulmille saatiin kielenopetuksen osalta jo AFinLAn julkaisusarjan viidennessä osassa *Tätä mieltä kielten opetuksesta*, jonka Hirvonen toimitti vuonna 1972. Se sisälsi useitakin kielikoulutuspoliittisiin teemoihin keskittyviä artikkeleita, jotka käsittelivät kielenopetuksen tavoitteiden määrittelyä, lukion kielten loppukokeiden kehittämistä sekä työelämän kielitaitotarpeita.

Kaikki nämä teemat ovat nykyisessäkin kielikoulutuspoliittisessa keskustelussa ja tutkimuksessa mukana: sekä koulutusta ohjaavat dokumentit että arviointi ja kielitaitotarpeet ovat olleet viime vuosina esillä AFinLAn julkaisusarjoissa. Esimerkiksi Hahl ja Mäkipää (2022) ovat tarkastelleet perusopetuksen opetussuunnitelmamuutoksen ja opetusmäärän muutoksen vaikutusta ruotsin kielen oppimiseen. Leontjev (2022) on vastaavasti tutkinut lukion opetussuunnitelman ja ylioppilastutkintouudistusten vaikutusta kieltenopettajien arviointikäyttäytymiseen ja todennut viimemainitun vaikutuksen vahvemmaksi. Korpela ja Lehtimaja (2023) puolestaan ovat kehittäneet työnantajille tutkimusperustaisia työvälineitä työelämässä tarvittavan kielitaidon haltuunoton tukemiseen ja organisaatioiden oman kielipolitiikan selkeyttämiseen työyhteisöjen monikielistyessä.

Samaan tapaan kuin virkakielen ja kielenhuollon yhteydessä myös kielikoulutuksen alalla AFinLAn julkaisuissa on korostettu alusta alkaen sitä, että kielitieteellistä tietoa tulee aktiivisesti hyödyntää ratkaisuja tehtäessä. Kielikoulutuspolitiikan osalta tätä peräänkuulutti jo Hirvosen toimittamassa artikkelikokoelmassa Leiwo (1972). Alan tutkijoiden pyrkimys osallistua kieleen – tässä tapauksessa etenkin kielikoulutukseen – liittyvien ongelmien ratkaisemiseen välittyy siis varhaisissakin julkaisuissa vahvana. Korpelan ja Lehtimajan (2023) tutkimuksellinen kehittämistyö erilaisten työyhteisöjen parissa puolestaan tekee näkyväksi sitä, miten konkreettisesti maahanmuuton kielikysymyksiin erikoistuneet tutkijat nykyään toteuttavat tätä eetosta käytännössä.

Globaalit trendit vaikuttavat hyvinkin monenlaisiin koulutuspoliittisiin ratkaisuihin, joissa kieli näyttelee tärkeää vaikka joskus näennäisen implisiittistäkin osaa. Esimerkiksi Hultgren ym. (2023) ovat vertailleet sitä, miten korkeakoulutuksen hallinnolliset uudistukset eri maissa edistävät englannin kielen käyttöä korkeakoulujen opetuskielenä. Edellisten tapaan hekin pitävät tärkeänä sitä, että soveltavan kielitieteen asiantuntijat ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa eri aloja edustavien päättäjien kanssa. Artikkelissaan he korostavat yhteistyötä erityisesti korkeakoulujen hallintoa uudistavien tahojen kanssa, koska koulutuksen ja kielen rajapinnoilla tehtäviä päätöksiä tehdään paraikaa juuri siellä. Kielipoliittista valtaa koulutuksen kontekstissa käyttävät eivät aina itse tiedosta käyttävänsä tällaista valtaa.

Erityisen paljon kielikoulutuspoliittista valtaa käytetään Suomen kunnissa. Päätökset peruskoulujen ja lukioiden kielivalikoimasta ja kielenopetuksen järjestelyistä tekee nimittäin

opetuksen järjestäjä eli useimmiten kunta. Lehti ym. (2006) ovat kyselytutkimuksessaan tarkastelleet vieraalla kielellä tapahtuvan aineenopetuksen (CLIL) tarjontaa kouluissa ja todenneet sen vähenneen merkittävästi kymmenessä vuodessa; taustalla korostuivat taloudelliset syyt. Kuntaliitosasetelmissa olevien kuntavaaliehdokkaiden ja päättäjien käsityksiä työelämän kielitaitotarpeista ovat puolestaan tutkineet Kyllönen ja Saarinen (2010). He peilasivat osallistujien käsityksiä näiden kielikoulutuspoliittiseen toimijuuteen ja niihin perusteluihin, joihin esimerkiksi kieliryhmistä päätettäessä nojataan. Valinnoissa painaa näidenkin tulosten valossa raha mutta toisinaan myös jatkuvuus.

Ennser-Kananen ym. (2023) ovat kriittisessä koulu-uudistusten, hankeperustaisen kielikoulutuksen kehittämisen ja oman äidinkielen opetuksen toteutusten tarkastelussaan osoittaneet, että hyvistä pyrkimyksistä huolimatta nyky-Suomessa ei pystytä tarjoamaan tasa-arvoisia mahdollisuuksia kielten opiskeluun. Tämä koskee sekä vieraita kieliä että kielivähemmistöihin kuuluvien oppilaiden ja opiskelijoiden äidinkieliä:

> Hajautetun päätöksenteon ja vapaaehtoisen järjestämisen takia erilaiset kuntakohtaiset tekijät, kuten talous, poliittiset ja kielelliset asenteet, sijainti, väkiluku sekä maahanmuuttotaustaisten määrä kunnassa, vaikuttavat opetuksen järjestämiseen niin edellä käsiteltyjen valinnaiskielten kuin tässä luvussa käsiteltävän oman äidinkielen opetuksen osalta. (Ennser-Kananen ym. 2023: 280)

Pohjoismaista vertailua vähemmistökielten opiskelun mahdollisuuksista ensikielenä ovat puolestaan tehneet Ahlholm ym. (2022); tässä yhteydessä on käsitelty Suomen osalta viittomakieliä, saamen kieliä, romanikieltä ja karjalaa sekä suomen lähisukukielistä myös Ruotsissa puhuttavaa meänkieltä ja Norjassa puhuttavaa kveeniä.

Kielikoulutuspolitiikan kysymykset koskettavat erityisen kipeästi juuri kielivähemmistöjä. Niidenkin kannalta kielikoulutusta pohdittiin AFinLAn piirissä itse asiassa jo varhain sellaisista näkökulmista, jotka ovat edelleen ajankohtaisia. Esimerkiksi jo aiemmin mainittu Heinonen (1979: 101) pohti oikeastaan kielitietoisuuden merkitystä ja monikielisen kehityksen perustaa, kun hän halusi varmistettavan, että suomen tai ruotsin opetusta kuuroille lapsille aloitettaessa näillä olisi vahva pohja viittomakielessä:

> Suomen tai ruotsin kielen opetusta olisi annettava muusta opetuksesta eriytyneenä vieraan kielen opetuksena silloin, kun lapsella jo muin keinoin luotuna on elävä käsite- ja ajatusmaailma sekä tietomäärä olemassa. Kielen opettajaksi paras olisi kuurouden ongelmiin perehtynyt, mutta todellisen kielenopettajan koulutuksen saanut henkilö (apunaan nykyaikainen opetusteknologinen ja lingvistinen tietous).

Vaikka käsitteet, tutkimustieto ja lähtökohdatkin ovat noista ajoista monin tavoin päivittyneet, on teemoissa itsessään siis edelleen paljon tuttua. Kirjoittaja korosti tässä myös kielenopettajilta vaadittavaa lingvististä ja teknologista osaamista, ja toisessa yhteydessä hän painotti vielä kuuroja opettavien opettajankoulutuksen kehittämisen tärkeyttä.

Yhtenä kielikoulutuspolitiikan ulottuvuutena voidaankin hyvin nähdä myös kielten opettajankoulutus opetussuunnitelmineen ja -sisältöineen. Erittäin monissa AFinLAn sarjoissa ilmestyneiden artikkeleiden yhteydessä esitetään opettajankoulutuksen sisältöjen

kehittämistä ja ajankohtaisiin täydennyskoulutustarpeisiin vastaamista. Yksi esimerkki tästä on Aallon ja Tarnasen (2015) kielitietoiseen aineenopetukseen kohdennetusti opettajankoulutuksen näkökulmasta pureutuva artikkeli.

Aalto ja Tarnanen (2015) käsittelivät kielitietoista pedagogiikkaa hyvin pian sen jälkeen, kun se oli tuotu käsitteenä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus 2014). *Kielitietoisuus*-käsitteen lanseerausta näin keskeisessä koulutusta ohjaavassa asiakirjassa voidaan pitää yhtenä viime aikojen merkittävimmistä kielikoulutuspoliittisista avauksista. Siihen sisältyy ensinnäkin ajatus jokaisesta opettajasta oman tiedonalansa – tai ammatillisessa koulutuksessa ammattialansa – kieleen ja kielenkäytön tapoihin perehdyttäjänä. Toiseksi siihen kuuluu ajatus jokaisesta oppilaasta monikielisenä, eri kieliä ja kielimuotoja eri tavoin hallitsevana yksilönä ja samalla myös ajatus koulusta kielellisesti moninaisena yhteisönä. Piippo ym. (2021) ovat valottaneet tämän käsitteen eri puolia ja käytäntöön viemisen haasteita toimittamansa AFinLAn teemajulkaisun *Koulun monet kielet – Plurilingulism in school* johdantoartikkelissa. Tärkeät kielikoulutuspoliittiset uudistukset näkyvät yleensä pian myös pedagogisissa sovelluksissa ja valinnoissa – ja niihin kohdistuvassa tutkimuksessa. Juuri näin on käynyt kielitietoisuus-käsitteen esittelyn myötä: artikkeleita kielitietoisesta pedagogiikasta on AFinLAn julkaisusarjoissa ilmestynyt viime vuosina lukuisia (esim. Suuriniemi 2019).

7 Julkaisukielet

AFinLA on toimintansa alkuvuosista lähtien tarjonnut alallaan erittäin tärkeän kanavan suomenkieliselle tieteelliselle julkaisemiselle. Soveltavan kielitieteen alalta tehtyihin väitöskirjoihin sisältyykin melko usein AFinLAn sarjoissa suomeksi ilmestyneitä artikkeleita, mikä ilmentää itsenäistä kieli- ja julkaisupoliittista ajattelua aikana, jona englanniksi julkaiseminen on selkeästi valtavirtaa.

Tätä taustaa vasten on huomionarvoista, että Auli Hakulinen (1979) on pohjoismaisen äidinkielenopetukseen liittyvän tutkimuksen kartoittamiseen ja elvyttämiseen keskittyneen seminaarisarjan raportin esipuheessa kiittänyt yhdistystä näin: ”Kiitokset AFinLA:lle, joka on sarjallaan täten tukenut pohjoismaisen tiedon välittymistä myös suomeksi – seikka joka pohjoismaisessa yhteistyössä on ajoittain jäänyt huonosti hoidetuksi.” Kyseessä on 18 osallistujaa Hanasaareen koonneen Pohjoismaisen ministerineuvoston asiantuntijaseminaarin alustuksista otsikolla *Grammatikmodeller och alternativa begreppsystem i modersmålet* tuotettu julkaisu. Hakulinen kuvaa: ”Raportti on ilmestynyt skandinaav. kielillä marraskuussa 1979. Ministerineuvoston myönnettyä varoja suomentamista varten julkaisemme lähes saman version suomeksi.” Kääntäjänä on toiminut Juha Peura.

Suomeksi julkaiseminen ei siis 1970-luvullakaan ollut aina itsestään selvä mahdollisuus AFinLAn piirissä. Itse asiassa englanti oli yhdistyksen alkuaikoina ajoittain keskeisempikin julkaisukieli kuin suomi, mikä kytkeytyy yhdistyksen ja tieteenalan silloisten avainhenkilöiden taustoihin ja myös koko tutkimusalan vahvaan angloamerikkalaiseen juuristoon.

Ensimmäinen englanninkielinen vuosikirja julkaistiin vuonna 1980. Sen toimittivat Kari Sajavaara, Anne Räsänen ja Pekka Hirvonen. Pian sen jälkeen vuonna 1981 julkaistiin yksi saksankielinen tutkimusraportti, jonka tekijät olivat Matti Luukkanen ja Konrad Schröder. Toistaiseksi viimeinen kokonaan ruotsinkielinen AFinLAn julkaisu on puolestaan Seija Tiisalan toimite vuodelta 1983.

Vuodesta 1982 alkaen vuosikirjat ovat olleet monikielisiä – artikkeleiden kielinä ovat olleet pääosin suomi ja englanti mutta 1990-luvulle asti melko taajaan myös ruotsi ja saksa. Näillä kielillä julkaisemisessa oli noin 10 vuoden tauko 1990-luvun lopun jälkeen, ja 2000-luvulla julkaistut (v. 2005 ja 2008) ovat jääneet lajissaan ainokaisiksi. Tieteellinen julkaiseminen ruotsiksi ja saksaksi on AFinLAn piirissä lähes loppunut 2020-luvulle tultaessa.

Myös viron kielellä on julkaistu artikkeleita sen jälkeen, kun AFinLA järjesti syyssymposiuminsa Tallinnassa. Tuloksena oli AFinLAn vuosikirja 1998, joka julkaistiin otsikolla *Puolin ja toisin: suomalais-virolaista kielentutkimusta (N:o 56)*. Sisaryhdistys Eesti rakenduslingvistika ühing puolestaan julkaisee säännöllisesti paitsi viron- ja englanninkielisiä myös suomenkielisiä tutkimusartikkeleita omassa, alkuaan kontrastiiviseen perinteeseen nojaavassa *Lähivordlusi – Lähivertailuja* -vuotuisjulkaisussaan; nykyään sen profiilina on julkaista suomalais-ugrilaisiin kieliin joko vertailevasta näkökulmasta tai toisena ja vieraana kielenä kohdistuvia tutkimusartikkeleita.

8 AFinLA kielipoliittisena toimijana

Tässä artikkelissa on luotu katsaus siihen, miten erilaiset kielipoliittiset teemat ovat saaneet tilaa ja näkyvyyttä AFinLAn julkaisusarjoissa niiden alkuajoista lähtien. Tarkastelu on osoittanut, että hyvin moninaiset kielten asemaan ja käyttöaloihin, virkakieleen sekä kielikoulutukseen ja kielitaidon arviointiin liittyvät kysymykset ovat olleet niissä esillä vuosien mittaan.

AFinLA itse ei sen sijaan ole historiansa aikana profiloitunut aktiivisena kielipoliittisena toimijana, joka esittäisi vaikkapa lausuntoja ja kannanottoja opetussuunnitelma- tai lakiuudistuksista tai kommentoisi työelämän tai maahanmuuton kielikysymyksiä. Yhdistyksenä se on jäsenistönsä näköinen eli moninainen; yhtenäisen kannan muodostaminen tällaisiin uudistuksiin liittyvistä kielikysymyksistä tuskin olisi yksinkertaista. Yhdistys on myös oman historiansa tuote: se on alusta alkaen tarjonnut foorumin moniääniselle kielipoliittiselle ajatustenvaihdolle, vaikka onkin itse pitäytynyt esimerkiksi mediakeskustelun ulkopuolella sellaisissakin teemoissa, jotka koskevat laajalti sen jäsenistön tutkimus- ja intressialueita.

Omassa julkaisupolitiikassaan AFinLA on sen sijaan pitkäjänteisesti osoittanut pyrkimystä monikielisyyden edistämiseen ja vaalimiseen, vaikka nyttemmin julkaisujen kieliksi ovatkin rajautuneet käytännössä vain suomi ja englanti. AFinLAlla on alusta alkaen ollut tärkeä rooli suomenkielisten tiedeartikkeleiden julkaisijana, mikä sekin on kielipoliittisesti merkityksellistä aikana, jona englanniksi julkaisemisesta on tullut valtavirtaa. Toisaalta Afinlandia-palkituissa tutkielmissa (ks. Mäntylä & Suni, tässä julkaisussa) on näihin päiviin asti ollut erikielisiä töitä, minkä myös voidaan nähdä heijastavan yhdistyksen kielipoliit-

tista tahtotilaa. Itse asiassa jo yhdistyksen vakiintunut lyhennenimi AFinLA (Association Finlandaise de Linguistique Appliquée) voidaan nähdä oman aikansa kielipoliittisena valintana; sen mallina on ollut Ranskassa vuonna 1964 perustettu emojärjestö AILA (Association Internationale de Linguistique Appliquée). Ranskankielisestä nimestä on pidetty kiinni jo yli viisikymmentä vuotta, ja se on läsnä myös toisen julkaisusarjoista kansainvälisessä nimessä.

AFinLA saa välillistä kielipoliittista vaikuttavuutta jäsenistönsä ja muiden julkaisuihinsa kirjoittavien tuotosten ja tekojen kautta. Monet tässä kirjallisuuskatsauksessa mainittujen julkaisujen laatijat näyttävät teksteissään kannustavan sekä itseään että muita alan tutkijoita vaikuttamaan kielipoliittisiin ratkaisuihin ja erilaisiin käytänteisiin aktiivisesti. Tahto ja pyrkimys päästä ratkomaan kieleen kietoutuvia yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatason ongelmia ovat siis ikään kuin sisäänrakennettuina soveltavan kielitieteen harjoittajissa. Jotkut kanavoivat tämän toiminta- tai kehittämistutkimukseen tai erilaisiin interventioihin, toiset ehkä mieluummin tieteen yleistajuistamiseen tai taustalla vaikuttamiseen ja muutamat myös avoimen aktivistiseen otteeseen. Olennaista on kuitenkin nähdä nämä julkaisut itsessäänkin kielipoliittisina tekoina.

Kirjallisuus

Aalto, E. & M. Tarnanen 2015. Kielitietoinen aineenopetus opettajankoulutuksessa. Teoksessa J. Kalliokoski, K. Mård-Miettinen & T. Nikula (toim.) *Kieli koulutuksen resurssina: vieraalla ja toisella kielellä oppimisen ja opetuksen näkökulma*. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 8. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 72–90. https://journal.fi/afinla/article/view/53773

Ahlholm, M., A. Slotte & K. Wallinheimo 2022. Kahden vahvan kielen mallia päivittämässä: maahanmuuttotaustaisten monikielisten peruskoululaisten koulupolku Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Teoksessa T. Seppälä, S. Lesonen, P. Iikkanen & S. D'hondt (toim.) *Kieli, muutos ja yhteiskunta – language, change and society*. AFinLAn vuosikirja 2022. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 20–43. https://doi.org/10.30661/afinlavk.114589

Ahola, S. & T. Hirvelä 2024. Pohjoissaamen tutkintoon osallistuneet vuosina 2014–2023. Teoksessa T. Leblay & S. Ahola (toim.), *Yleiset kielitutkinnot 30 vuotta*. Raportit ja selvitykset, 2024: 8. Helsinki: Opetushallitus, 52–55. https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/yleiset-kielitutkinnot-30-vuotta

Baldauf, R.B. 2004. Language planning and policy: recent trends, future directions. Teoksessa *Proceedings of the American Association of Applied Linguistics,* Portland, OR, USA, 1–4 May 2004. American Association of Applied Linguistics, 1–8. https://espace.library.uq.edu.au/view/UQ:24518

Björklund, S. & S. Pakarinen 2023. Ruotsi toisena kansalliskielenä kielellisesti muuttuvassa Suomessa. Teoksessa A. Pitkänen-Huhta, K. Mård-Miettinen & T. Nikula (toim.) *Kielikoulutus mukana muutoksessa – language education engaging in change*. AFinLA-teema 16. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 334–352. https://doi.org/10.30660/afinla.126920

Cook, G. 2003. *Applied linguistics*. Oxford: Oxford University Press.

Curdt-Christiansen, X.L. & Å. Palviainen 2023. Ten years later: what has become of FLP? *Language Policy, 22* (4), 379–389. https://doi.org/10.1007/s10993-023-09682-3

Davies, A. 2007. *An introduction to applied linguistics: from practice to theory.* Second Edition. Edinburgh: University of Edinburgh Press.

Dufva, H. & S. Pietikäinen 2005. Saamenkielinen media – uhanalaisuuden vastapaino? Teoksessa L. Kuure, E. Kärkkäinen & M. Saarenkunnas (toim.) *Kieli ja sosiaalinen toiminta – language and social action*. AFinLAn vuosikirja 2005. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 13–33. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59927

Ennser-Kananen, J., E. Kilpeläinen & T. Saarinen 2023. Suomalaisen koulutuspolitiikan tasa-arvopyrkimykset: heijastumia ja katvealueita kielikoulutuksessa. Teoksessa A. Pitkänen-Huhta, K. Mård-Miettinen, & T. Nikula (toim.) *Kielikoulutus mukana muutoksessa.* AFinLA-teema 16. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 267–290. https://doi.org/10.30660/afinla.126217

From, T., T.P. Szabó & P. Laihonen 2023. Kielimaisemat kielikoulutuspolitiikan kohteena ja tekijänä kieliparikouluissa. Teoksessa A. Pitkänen-Huhta, K. Mård-Miettinen & T. Nikula (toim.) *Kielikoulutus mukana muutoksessa*. AFinLA-teema 16. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 291–309. https://doi.org/10.30660/afinla.126228

Hahl, K. & T. Mäkipää 2022. Vertailututkimus opetussuunnitelmien ja opetusmäärien vaikutuksesta ruotsin kielen oppimiseen. Teoksessa T. Seppälä, S. Lesonen, P. Iikkanen & S. D'hondt (toim.) *Kieli, muutos ja yhteiskunta – language, change and society.* AFinLAn vuosikirja 2022. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 44–60. https://doi.org/10.30661/afinlavk.114595

Háhn, J. 2016. Language options and the role of English on Finnish banks' websites. Teoksessa A. Solin, J. Vaattovaara, N. Hynninen, U. Tiililä & T. Nordlund (toim.) *Kielenkäyttäjä muuttuvissa instituutioissa*. AFinLAn vuosikirja 2016. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 200–215. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59727

Hakulinen, A. (toim.) 1979. *Kieliopistako käsitteet äidinkielenopetukseen? Raportti pohjoismaisesta asiantuntijasymposiumista Hanasaaressa 8.-12.1.1979.*

Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 27. Jyväskylä: Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys AFinLA.

Heinonen, N. 1979. *Tieteen paradigmat ja varhaiskuurojen kielenopetus*. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 24. Jyväskylä: Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys AFinLA.

Hirvonen, P. 1971. *Englannin kielen taidon mittaaminen lukion päättyessä: 1. lähtökohdat*. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 1. Jyväskylä: Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys AFinLA.

Hirvonen, P. (toim.) 1972. *Tätä mieltä kielten opetuksesta*. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 5. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4048

Huhta, A. & R. Hilden (toim.) 2016. *Kielitaidon arviointitutkimus 2000-luvun Suomessa*. AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 9. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. http://journal.fi/afinla/issue/view/4267

Hultgren, A.K., M. Nao, P. Wingrove, D. Yuksel & B. Zuaro 2023. New insights into the trend towards English as a medium of instruction in European higher education through transdisciplinary participation. Teoksessa N. Hynninen, I. Herneaho, E. Sippola, J. Isosävi & M. Yang (toim.) *Kieli ja osallisuus – språk och delaktighet – language and participation*. AFinLAn vuosikirja 2023. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 318–331. https://doi.org/10.30661/afinlavk.143415

Hyppönen, A. & E. Salmela 2024. Tietoturvan ja sisällöllisen saavutettavuuden diskurssit pankkialalla. Teoksessa M. Kivilehto, L. Lahti, T. Pitkänen, E. Pitkäsalo & M. Tervola (toim.) *Tutkimuksellisia siltoja rakentamassa. Vetenskapliga brobyggen. Building bridges through research*. AFinLAn vuosikirja 2024. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 45–77. https://doi.org/10.30661/afinlavk.143415

Jaakkola, A. 1981. Virastokieli. Teoksessa K. Sajavaara & A. Räsänen (toim.) *Tätä mieltä kielentutkimuksesta ja -opetuksesta. AFinLA:n 10-vuotisjuhlasymposiumin 14.-15.11.80 puheenvuorot*. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 35. Jyväskylä: Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys AFinLA. 35–38.

Johnson, D. C. 2013. *Language policy*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Kainulainen, M. 2024. Käyttäjäkeskeisyys osallisuuden mahdollistajana Valvotun tapaamisen säännöt -sarjakuva-asiakirjassa. Teoksessa M. Kivilehto, L. Lahti, T. Pitkänen, E. Pitkäsalo & M. Tervola (toim.) *Tutkimuksellisia siltoja rakentamassa. Vetenskapliga brobyggen. Building bridges through research*. AFinLAn vuosikirja 2024. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 104–132. https://doi.org/10.30661/afinlavk.143416

Kalliokoski, J. 2017. Virkakielen ihanteet ja kielen omistajuus: S2-näkökulmia julkishallinnon kielenkäyttöön. Teoksessa S. Latomaa, E. Luukka & N. Lilja (toim.) *Kielitietoisuus eriarvoistuvassa yhteiskunnassa: language awareness in an increasingly unequal society.* AFinLan vuosikirja 2017. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 92–113. https://journal.fi/afinlavk/article/view/60842

Kansalaisuuslaki 359/2003. http://data.finlex.fi/eli/sd/2003/359/ajantasa/2024-07-05/fin

Kaplan, R.B. & R.B. Baldauf 1997. *Language planning from practice to theory*. Clevedon: Multilingual Matters.

Kauppinen, A. 1964. Glimtar från skriftskola i Keren. *Kuurojen lehti, 8*, 9–12.

Kielilautakunnat. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. https://kotus.fi/kotus/kielilautakunnat/ [Luettu 28.9.2025.]

Kielipoliittisen ohjelman valmisteluryhmä 2022. *Kielipoliittinen ohjelma: valtioneuvoston periaatepäätös.* Valtioneuvoston julkaisuja 2022:51. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-645-7

Kielipolitiikka. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. https://kotus.fi/kotus/kielet-ja-kielipolitiikka/kielipolitiikka/ [Luettu 28.9.2025.]

Kilpeläinen, E. 2025. Kieli, koulutus ja yhteiskunta: 15 vuotta ja 100 numeroa verkkolehteä. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 16* (3). https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2025/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-15-vuotta-ja-100-numeroa-verkkolehtea

Korpela, E. & I. Lehtimaja 2023. Kielenkäyttäjäprofiilit monikielisen työyhteisön tukena: tutkimuksellinen kehittämistyö kielentutkijan työkaluna. Teoksessa N. Hynninen, I. Herneaho, E. Sippola, J. Isosävi & M. Yang (toim.) *Kieli ja osallisuus – språk och delaktighet – language and participation*. AFinLAn vuosikirja 2023. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 166–193. https://doi.org/10.30661/afinlavk.126198

Koskela, M. 2005. Veroviranomaiset verkossa: lähettäjäkeskeisestä vastaanottajakeskeiseen viestintään? Teoksessa L. Kuure, E. Kärkkäinen & M. Saarenkunnas (toim.) *Kieli ja sosiaalinen toiminta – language and social action.* AFinLAn vuosikirja 2005. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 261–272. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59926

Kuusi, P. 2019. Miten kääntäjänkoulutus voi tukea kielenelvytystä? Teoksessa M. Kok, H. Massinen, I. Moshnikov, E. Penttilä, S. Tavi & L. Tuomainen (toim.) *Pidetään kielet elävinä – keeping languages alive – piemmö kielet elävinny*. AFinLAn vuosikirja 2019. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 136–153. https://doi.org/10.30661/afinlavk.83330

Kyllönen, T. & T. Saarinen 2010. "Ei oo koulun tehtävä" – Kuntapäättäjien käsityksiä työelämän kielitaitotarpeiden huomioimisesta perusteella ja toisella asteella. Teoksessa M. Garant & M. Kinnunen (toim.) 2010. *Ammatillinen viestintä, koulutus ja kulttuuri – professional communication, education and culture*. AFinLAn vuosikirja 2010. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 9–28. https://journal.fi/afinlavk/article/view/60016

Laki Opetushallituksesta 508/2025. http://data.finlex.fi/eli/sd/2025/508/ajantasa/2025-07-04/fin

Laki saamen kielestä 1086/2003. http://data.finlex.fi/eli/sd/2003/1086/ajantasa/2025-06-27/fin

Latomaa, S. 2002. Maahanmuuttajien kielelliset oikeudet. Teoksessa A. Mauranen & L. Tiittula (toim.) *Kieli yhteiskunnassa – yhteiskunta kielessä*. AFinLAn vuosikirja 2002. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 61–81. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59870

Latomaa, S. 2012. Kielitilasto maahanmuuttajien väestöosuuden mittarina. *Yhteiskuntapolitiikka, 77* (5), 525–534. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201302081779

Latomaa, S., S. Pöyhönen, M. Suni & M. Tarnanen 2013. Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä toim.) *Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta.* Helsinki: Gaudeamus, 163–183.

Lehti, L., H.-M. Järvinen & E. Suomela-Salmi 2006. Kartoitus vieraskielisen opetuksen tarjonnasta peruskouluissa ja lukiossa. Teoksessa P. Pietilä, P. Lintunen & H.-M. Järvinen (toim.) *Kielenoppija tänään – language learners of today*. AFinLAn vuosikirja 2006. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 293–313. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59951

Leiwo, M. 1972. Kielitiede ja kielenopetus. Teoksessa P. Hirvonen (toim.) *Tätä mieltä kielten opetuksesta*. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 5. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 12–20. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57347

Leontjev, D. 2022. Finnish matriculation examination, national curriculum, and teachers' attitudes, perspectives, and practices: when the two assessment cultures meet. Teoksessa T. Seppälä, S. Lesonen, P. Iikkanen, & S. D'hondt (toim.) *Kieli, muutos ja yhteiskunta yhteiskunta – language, change and society*. AFinLAn vuosikirja 2022. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 133–150. https://doi.org/10.30661/afinlavk.113656

Luukkanen, M. & H. Schröder 1981. *Diversifikation und motivation in fremdsprachenunterricht. Eine vergleichende studie zwitchen Finnland und der Bundesrepublik Deutschland.* Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 29. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4078

Moshnikov, I. 2022. Use of the Karelian language online. Teoksessa T. Seppälä., S. Lesonen, P. Iikkanen & S. D'hondt (toim.) *Kieli, muutos ja yhteiskunta – language, change and society*. AFinLAn vuosikirja 2022. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 192–216. https://journal.fi/afinlavk/article/view/113920

Mård-Miettinen, K., K. Hansell & M. Kvist, 2023. Kaksikielinen varhaiskasvatus toisen kielen oppimisen ympäristönä. Teoksessa A. Pitkänen-Huhta, K. Mård-Miettinen & T. Nikula (toim.) *Kielikoulutus mukana muutoksessa*. AFinLA-teema 16. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 141–162. https://doi.org/10.30660/afinla.126171

Niiranen, L. 2019. Kveenien omakielisen lukemisen traditio ja sen merkitys kielen säilymiselle. Teoksessa M. Kok., H. Massinen, I. Moshnikov, E. Penttilä, S. Tavi & L. Tuomainen (toim.) *Pidetään kielet elävinä – keeping languages alive – piemmö kielet elävinny*. AFinLAn vuosikirja 2019. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 19–41. https://doi.org/10.30661/afinlavk.79324

Õispuu, J. 1998. Vähemmistökansat ja muunkielinen sivistys: montako kielistrategiaa Virolle? Teoksessa M.-R. Luukka, S. Salla & H. Dufva (toim.) *Puolin ja toisin*. AFinLAn vuosikirja 1998. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 303–308. journal.fi/afinlavk/article/view/59797

OKM 2014. *Hyvän virkakielen toimintaohjelma.* Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:2. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. https://kotus.fi/wp-content/uploads/migraatio/4812/Hyvan_virkakielen_toimintaohjelma.pdf

OKM 2017. *Selvitys opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen työnjaosta ja yhteistyöstä sekä kehittämisehdotukset.* Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:41. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-515-0

Opetushallitus 2014. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Palviainen, Å., Vorobeva, P. & Sopanen, P. 2023. Monikielinen perhe ja koulu. Teoksessa A. Pitkänen-Huhta, K. Mård-Miettinen & T. Nikula (toim.) *Kielikoulutus mukana muutoksessa*. AFinLA-teema 16. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 163–179. https://doi.org/10.30660/afinla.126746

Piippo, I., M. Ahlholm & P. Portaankorva-Koivisto 2021. Koulun monet kielet: lähtökohtia, kehityskulkuja ja tulevaisuuden näkymiä. Teoksessa M. Ahlholm, I. Piippo & P. Portaankorva-Koivisto (toim.) *Koulun monet kielet. Plurilingualism in the school*. AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 13. Jyväskylä: Soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 4–20. https://doi.org/10.30660/afinla.109285

Påhlsson, C.1975. *Riksspråk: uttal och samhällsroll*. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja 11. Turku: Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys AFinLA.

Pöyhönen, S. & M.-R. Luukka (toim.) 2007. *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta: kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3304-3

Ricento, T. 2000. Historical and theoretical perspectives in language policy and planning. *Journal of Sociolinguistics, 4* (2), 196–213. https://doi.org/10.1111/1467-9481.0011

Saarinen, T., P. Nuolijärvi, S. Pöyhönen & T. Kangasvieri (toim.) 2019. *Kieli, koulutus, politiikka: monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*. Tampere: Vastapaino.

Sajavaara, K. 1980. *Soveltava kielitiede*. Helsinki: Gaudeamus.

Sajavaara, K. 1981. Alkusanat. Teoksessa K. Sajavaara & A. Räsänen (toim.) *Tätä mieltä kielentutkimuksesta ja -opetuksesta*. *AFinLA:n 10-vuotisjuhlasymposiumin 14.-15.11.80 puheenvuorot*. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 35. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 3–5. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57532

Sajavaara, K., M.-R. Luukka & S. Pöyhönen 2007. Kielikoulutuspolitiikka Suomessa: lähtökohtia, ongelmia ja tulevaisuuden haasteita. Teoksessa M.-R. Luukka & S. Pöyhönen (toim.) *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta: kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto, 13–42. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3304-3

Sajavaara, K., A. Räsänen & P. Hirvonen (toim.) 1980. *AFinLA yearbook 1980: papers in language learning and language acquisition from the 2nd Nordic Conference on Applied Linguistics, Hanasaari, Espoo, Finland, November 23-25, 1979*. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 28. Jyväskylä: Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys AFinLA. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4074

Salminen, A. 2011. *Mikä kirjallisuuskatsaus?* Vaasa: Vaasan yliopisto.

Skutnabb-Kangas, T. 1977. Siirtolaislapset ja puolikielisyys. Teoksessa K. Sajavaara (toim.) *Näkökulmia kieleen*. *AFinLAn syyssymposium Jyväskylässä 26.–27.11.1976*. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 18. Turku: Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys AFinLA, 113–126. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57409

Skutnabb-Kangas, T. 1981. *Bilingualism or not? The education of minorities*. Clevedon: Multilingual Matters.

Spolsky, B. 2004. *Language policy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Suomen perustuslaki 731/1999. http://data.finlex.fi/eli/sd/1999/731/ajantasa/2018-10-05/fin

Suominen, R. 2024. Laki niin kuin se luetaan – säädöskielen käytettävyyttä tutkimassa. Teoksessa M. Kivilehto, L. Lahti, T. Pitkänen, E. Pitkäsalo & M. Tervola (toim.) *Tutkimuksellisia siltoja rakentamassa. Vetenskapliga brobyggen. Building bridges through research*. AFinLAn vuosikirja 2024. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 281–316. https://doi.org/10.30661/afinlavk.143355

Suuriniemi, S.-M. 2019. Kielitietoisuus ja kieli-ideologiat helsinkiläisten peruskoulujen opetussuunnitelmadiskursseissa. Teoksessa M. Kok, H. Massinen, I. Moshnikov, E. Penttilä, S. Tavi & L. Tuomainen (toim.) *Pidetään kielet elävinä – keeping languages alive – piemmö kielet elävinny*. AFinLAn vuosikirja 2019. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 42–59. https://doi.org/10.30661/afinlavk.79512

Suuriniemi, S.-M., M. Ahlholm & J. Salonen 2021. Opettajien käsitykset monikielisyydestä: heijastumia koulun kielipolitiikasta. Teoksessa M. Ahlholm, I. Piippo & P. Portaankorva-Koivisto (toim.) *Koulun monet kielet. Plurilingualism in the school*. AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 13. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 44–69. https://doi.org/10.30660/afinla.100518

Takala, S., S. Luoma, F. Kaftandjieva & M. Saleva 1999. Recent advances in language testing. Teoksessa P. Pietilä & O.-P. Salo (toim.) *Multiple languages – multiple perspectives.* AFinLAn vuosikirja 1999. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 83–104. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59816

Takala, S., P. Sajavaara, P. & K. Sajavaara 2000. Kielipolitiikka ja kielisuunnittelu. Teoksessa K. Sajavaara & A. Piirainen-Marsh (toim.) *Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä*. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 3. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto, 231–271.

Tarnanen, M. 2005. Kielitaito kansalaisuusnäkökulmien keskiössä. Teoksessa L. Kuure, E. Kärkkäinen & M. Saarenkunnas (toim.) *Kieli ja sosiaalinen toiminta – language and social action*. AFinLAn vuosikirja 2005. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 67–81. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59937

Tarnanen, M. & K. Mäntylä 2006. Toisen ja vieraan kielen oppija yleisissä kielitutkinnoissa. Teoksessa P. Pietilä, P. Lintunen & H.-M. Järvinen (toim.) *Kielenoppija tänään – language learners of today*. AFinLAn vuosikirja 2006. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 105–123. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59965

Tiililä, U. 2017. Sosiaali- ja terveyspolitiikkaa kielen ja kielikäsitysten varassa. Teoksessa S. Latomaa, E. Luukka & N. Lilja (toim.) *Kielitietoisuus eriarvoistuvassa yhteiskunnassa: language awareness in an increasingly unequal society.* AFinLAn vuosikirja 2017. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 92–54. https://journal.fi/afinlavk/article/view/60873

Tiisala, S. (toim.) 1983. *Grammatiska kontraster - problem i svensk grammatik i kontrastiv belysning.* Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 35. Helsinki, Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.

Tommola, J. 2003. Kieliammattilaiset ja maallikot oikeakielisyysuudistusten kourissa. Teoksessa M. Koskela & N. Pilke (toim.) *Kieli ja asiantuntijuus*. AFinLAn vuosikirja 2003. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 55–73.

Valtioneuvosto 2012. *Nationalspråksstrategi – kansalliskielistrategia. Statsrådets principbeslut - valtioneuvoston periaatepäätös.* Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja - Statsrådets kanslis publikationsserie 4/2012. Helsinki: Valtioneuvosto. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-001-8

Valtioneuvosto 2021. *Nationalspråksstrategi – kansalliskielistrategia*. Statsrådets principbeslut - valtioneuvoston periaatepäätös. Statsrådets publikationer - Valtioneuvoston julkaisuja 2021:87. Helsinki: Valtioneuvosto. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-967-0

Vilkka, H. 2023. *Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina*. Helsinki: Art House.

Osio II

AFinLAn tutkimusalueita

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 90–106.

Hannele Dufva
Jyväskylän yliopisto

Käsitykset kielestä ja oppimisesta: AFinLAn toimintaa vuosilta 1970–2020

Nostot

- Soveltavan kielitieteen tutkimuksessa käsitykset kielestä ja oppimisesta elävät rinnakkain, limittäin ja päällekkäin.
- AFinLAn 50 vuoden aikana käsitys kielen oppimisesta kielisysteemin omaksumisena opetuskontekstissa muuttuu hitaasti kohti ajattelua, jonka mukaan erilaisia kielellisiä resursseja opitaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.
- Soveltava kielitiede tarvitsee metateoreettista keskustelua keskeisistä käsitteistään.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

The article discusses conceptualisations of 'language' and 'learning' in Finnish applied linguistics, particularly focussing on the research themes in AFinLA (The Finnish Association of Applied Linguistics) publications and events during 1970–2020. The paper shows how the conceptualisation of language has changed over the years from a homogeneous, boundaried language towards views that highlight its diverse, heteroglossic nature. Similarly, the concept of learning that originally forefronted learning-by-instruction has grown towards recognition of the diverse environments, modalities and ways of learning therein. However, it is argued that the research field is not easily characterised by clear paradigmatic changes. Rather, it will be suggested that the period consists of different flows where long-established traditions and new theoretical innovations are entangled. Finally, the scarcity of metatheoretical discussion will be observed and its further discussion will be encouraged.

Asiasanat: soveltava kielitiede, kielen oppiminen, käsitykset
Keywords: applied linguistics, language learning, conceptualisations

1 Johdanto

Tarkastelen artikkelissani kielen oppimisen tutkimusta AFinLAn ryn toiminnassa noin viidenkymmenen vuoden ajanjaksolla. Aineistona ovat olleet yhdistyksen julkaisuarkisto, muut saatavilla olleet dokumentit yhdistyksen historiasta (mm. tapahtumien teemat) sekä soveltavan kielitieteen tutkimuskirjallisuus. Pohdin kuinka 'kieli' ja sen 'oppiminen' on käsitteellistetty ja rajattu tutkimuskohteeksi AFinLAn toiminnassa: sen julkaisuissa (AFinLA vuosikirja; AFinLA-teema) ja tapahtumissa.

Fokuksessani on nimenomaan 'vieraiden' tai 'toisten' kielten oppiminen, mutta aihe sivuaa usein myös ajatuksia esimerkiksi äidinkielen oppimisesta, opetuksesta, arvioinnista jne. Taustoitan analyysiani huomioilla ajan kansainvälisestä teoreettisesta ja menetelmällisestä keskustelusta. Lisäksi pyrin suhteuttamaan käsityksiä kielten oppimisesta erilaisiin yhteiskunnallisiin tekijöihin, joiden katson vaikuttaneen AFinLAn toiminnassa.

Kieleen ja oppimiseen liittyviä käsityksiä on tutkittu monella tapaa: esimerkiksi **uskomuksina** (beliefs), **kieli-ideologioina** (language ideologies), **arkitietona** (everyday knowledge of language) tai tietyn teorian puitteissa määriteltyinä **konstrukteina**. Tässä artikkelissa puhun 'käsityksistä', joita pidän yksilöllisesti ja sosiaalisesti muovautuvina ilmiönä (ks. esim. Dufva 2003).

On selvää, että käsitykset kielestä ja oppimisesta läpikäymissäni aineistossa voivat olla varsin implisiittisiä. Siksi kyse on myös omista tulkinnoistani. Tämänkään vuoksi en pyri tilastolliseen analyysiin, vaan teen nostoja havaitsemistani teoreettisista tai menetelmällisistä vaikutteista, käsitteiden ensiesiintymistä ja pohdin mahdollisia yhteiskunnallisia vaikutussuhteita. Vaikka fokuksessa on AFinLAn toiminta, viittaan silloin tällöin myös muihin suomalaisiin kielentutkimuksen, oppimisen ja kielikoulutuspolitiikan toimijoihin.

Näin tarkastelen yhden yhdistyksen toiminnan kautta suomalaisen soveltavan kielitieteen muutosta: pohdiskelen kielikäsitysten syntyä, niiden mahdollista muutosta ja näiden muutosten luonnetta. Yhtenä johtoajatuksenani on, että käsitykset kielestä ja oppimisesta eivät muutu vain – jos ollenkaan – erilaisten suurten, paradigmaattisten

käänteiden kautta (Kuhn 1994), vaan ne muodostavat varsin kompleksin kirjon, jonka taustalla vaikuttaa joukko erilaisia tekijöitä.

2 Soveltavan kielitieteen alkuvuodet: mihin kontekstiin AFinLA syntyy?

Soveltavan kielitieteen tutkimuksen syntyä ei ole ongelmatonta rajata. Tietyt soveltavan kielitieteen aihepiirit – kuten esimerkiksi juuri kielen oppiminen – ovat askarruttaneet eri alojen tutkijoita vuosisadasta toiseen (Dufva 2019). Itse termi 'soveltava kielitiede' (applied linguistics) mainittiin jo 1920-luvulla pohjoisamerikkalaisessa keskustelussa (Mauranen, tässä julkaisussa), mutta se tuli laajemmin käyttöön vasta toisen maailmansodan aikoihin. Sota ja sen jälkiseuraukset vaikuttivat tällöin voimakkaasti siihen, että vieraiden kielten osaamisella oli myös poliittiset tarkoitusperänsä. Kielen opetusta ja sen menetelmiä kehitettiin tietoisesti, erityisesti Yhdysvalloissa (ks. esim. Fries 1945).

Siksi kielen oppiminen olikin eräs soveltavan kielitieteen keskeisistä alueista – ja tutkimuksen nykyjuuret juontavat paljolti juuri angloamerikkalaiseen kontekstiin. Soveltavan kielitieteen ja samalla kielenoppimisen teoretisointia linjasi mm. Michiganin yliopistossa vuonna 1948 perustettu *Language Learning* -lehti, silloiselta alaotsikoltaan soveltavan kielitieteen julkaisu (*Journal of Applied Linguistics*). Toisen maailmansodan jälkeinen transatlanttinen vaikutus oli selvää myös koko suomalaisen kielentutkimuksen kentässä (Pallasvirta 2021) ja useat soveltavan kielitieteenkin parissa toimineet saivat oppia USA:ssa: heitä olivat mm. Nils Erik Enkvist (ks. Karlsson 2010), Auli Hakulinen, Matti Leiwo ja Kari Sajavaara.

Kuitenkin myös alan eurooppalainen tutkimus ja yhteistyö toi omat vaikutteensa. Edinburghissa perustettiin ensimmäinen soveltavan kielitieteen tutkimuslaitos *The School of Applied Linguistics* vuonna 1957. Kielten oppimisen tutkimusta ja kielten opetusta vauhditti puolestaan vuonna 1949 perustettu *Euroopan neuvosto,* jonka kulttuuriyleissopimus (Euroopan neuvosto 1954) pyrki edistämään erityisesti Euroopan kielten ja kulttuurien välistä vuoropuhelua. Euroopan neuvosto onkin kautta vuosikymmenten ollut vahva kielen oppimisen, opetuksen ja arvioinnin edistäjä, jonka toiminnan avulla on laadittu esimerkiksi laajalti käytössä oleva *Eurooppalainen kielenopetuksen viitekehys* kielitaitotasoineen (CEFR), jonka ensimmäinen versio julkaistiin *Euroopan kielten vuonna* 2001. Kielten oppimisen tutkimus ja kielten opetuksen kehittäminen olivat näin toisen maailmansodan jälkeen varsin globaalilla tasolla yhteiskunnallisina ja poliittisina tavoitteina.

Soveltavan kielitieteen suomalainen yhdistys AFinLA perustettiin Turussa vuonna 1970 (ks. Hakulinen 1971; Karlsson, tässä julkaisussa). Asenneilmapiiri kielten osaamiselle oli niin maailmalla kuin Suomessakin myönteinen ja kansainvälisessä tutkimuksessa soveltava kielitiede oli nouseva alue. Kielenoppiminen oli siis vahvasti esillä myös AFinLAn toiminnassa. Suomalaisessa kielentutkimuksessa oli tuohon aikaan havaittavissa myös yleisempää muutosta: vanhemmat "filologiset" näkökulmat saivat rinnalleen "yleiskielitieteellisempiä" teemoja (ks. esim. Häkkinen & Karlsson, toim. 1979). Suomessa virisikin vahva kiinnostus

yleisen ja soveltavan kielitieteen sekä foneettisen tutkimuksen näkökulmiin. Vuosittain alettiin järjestää eri alojen tapahtumia. Ensimmäinen soveltavan kielitieteen tapaaminen järjestettiin vuonna 1970, jolloin myös oma yhdistys perustettiin. Ensimmäiset *Fonetiikan päivät* puolestaan pidettiin Turussa 1971, ja ensimmäiset *Lauseopin ja semantiikan päivät* (myöh. Kielitieteen päivät) Tampereella 1972 (kielitieteen päivien historiasta, ks. Karlsson 2004).

3 Tietoa kieltenopetukseen: AFinLA lähtee liikkeelle 1970–1980

Suomessa vieraan kielen oppimisen tutkimusta vauhditti erityisesti siirtyminen peruskouluun. Vieraan kielen opetuksen koko ikäluokalle vahvisti Peruskoulun puitelaki vuonna 1968. Aiemmin vieraita kieliä oli opetettu oppikouluissa, mutta opetuksen laajentamista oli harkittu jo pitkään (ks. esim. Nikki 1989, 1992; Piri 2001). Muutos näkyy selvästi myös AFinLAn toiminnassa. Myös muut 1970-luvun kansalliset linjaukset ja päätökset – mm. yliopistojen aineenopettajakoulutus ja korkeakouluihin saadut kieli- ja viestintäopinnot – vauhdittivat alan tutkimusta. Samalla vuosikymmenellä perustettiin myös yliopistojen kielikeskukset sekä niiden toimintaa avustava ja koordinoiva Korkeakoulujen kielikeskus, joka alkoi julkaista vuonna 1974 tiedotuslehteä *Kielikeskusuutisia* ja laati korkeakoulutasoisen kielenopetuksen materiaaleja. Kielten oppimista käsittelevän tutkimuksen tarve oli ilmeistä kaikilla koulutusasteilla ja myös AFinLAssa oppimisen tutkimus nivoutuikin aluksi ennen kaikkea kielen opetukseen. Tuohon aikaan englannin kieli oli jo vakiintumassa opetuksen suosituimmaksi kieleksi (ks. esim. Takala & Sajavaara, toim. 1998; Birkstedt 2015) sitä mukaa kun aiemmin vahva saksan kieli menetti asemiaan (Kolehmainen 2018).

Yhdistyksen toiminta lähtikin liikkeelle varsin vauhdikkaasti näistä lähtökohdista. Näkökulma kielen oppimiseen oli alkuvuosina paljolti käytännönläheinen. Eräänlaisena yleisesityksenä voi pitää yhdistyksen julkaisua *Tätä mieltä kieltenopetuksesta* (Hirvonen 1972), jossa tarkasteltiin mm. Ruotsin koulu-uudistuksen vaikutuksia ja pohdittiin kielten opetuksen tavoitteita, kielitaidon tarvetta, lukion loppututkinnon kehittämistä, korrektiuden ja kommunikaation suhdetta sekä kaupallisten kielikurssien asemaa.

Yhdistyksen 1970-luvun toiminta valottaa myös oppimista käsittelevien teoreettisten näkökulmien moninaisuutta, joten sitä voisi kutsua myös tutkimuksen murrosvaiheeksi. Julkaisujen ja tapahtumien teemoissa on nähtävissä kolmenlaista näkökulmaa 1) "perinteinen" tulokulma, 2) strukturalistis-behavioristinen viitekehys ja 3) generatiivinen, mentalistinen ajatusmaailma. Joskus kirjoittajan oma näkökulma ilmaistaan eksplisiittisesti, mutta useinkaan eri taustat eivät erotu selkeästi, vaan kietoutuvat toisiinsa.

"Perinteinen" ajattelu viittaa tässä näkökulmiin, jotka ensinnäkin määrittelevät kielen rajattuna ja periaatteessa homogeenisenä kansalliskielenä, 'suomena', 'englantina' jne. (käsityksen kritiikkiä, ks. Joseph 2006; Dufva ym. 2011). Toiseksi se tarkastelee kielen oppimista ensisijaisesti institutionaalisessa kontekstissa tapahtuvana, opetuksen ja opiskelun kautta tapahtuvana prosessina. Opetuksen kohteeksi nähdään siten pääosin (traditionaalinen) kielioppi (ks esim. Smith 2005; Dufva 2019; kritiikkiä, ks. Blommaert 2015). Opetuksessa

olennaiseksi nähdään tietty systemaattinen opetusmenetelmä, jonka oletetaan takaavan onnistuneen oppimistuloksen (kielenopetuksen menetelmistä, ks. Järvinen 2014; metodipainotteisen lähestymistavan kritiikistä, ks. Allwright 1991; Kumaradivelu 1994; Caruso 2015). Näkökulmassa on korostuneesti tavoitteena yksinorminen, standardikielen omainen, kirjallinen ja syntyperäisen kaltainen osaaminen. Näkökulma kieleen, oppimiseen ja opetukseen on siten preskriptiivinen, ja näistä lähtökohdista katsottuna oppijan tuotokset ovat lähtökohtaisesti virheellisiä tai puutteellisia.

AFinLAn alkuvuosien aikaan kielitieteellinen keskustelu kielenoppimisesta oli kuitenkin erittäin vilkasta ja uusia teoriasuuntauksia rantautui myös Suomeen. Strukturalistinen ajatus kielestä (abstraktina) rakenteena (syntaksi, morfologia, fonologia) on läsnä myös suomalaisissa alan artikkeleissa. Kielen oppimista puolestaan tutkitaan behavioristien tapaan empiirisesti tavan oppimisena, harjoittelun kautta kehittyvänä ja konkreettisesti oppijan kielenkäytössä havainnoitavana muutoksena (tarkemmin, ks. esim. Dufva 2019). Oppiminen sidotaan useimmiten opetukseen, oppimisen tuloksena syntyvään kielitaitoon ja tämän kielitaidon arvioimiseen. Strukturalismiin perustuvat ainakin osin myös ajan useat kansainväliset teoriat ja alan oppikirjat. Siltä pohjalta nousee mm. kontrastiivinen analyysi, jonka näkökulma uuden kielen oppimiseen painottaa kielten välisten erojen merkitystä (Sajavaara 1977).

Toisaalta samaan aikaan yhä vahvemmaksi nousevat myös Noam Chomskyn rationalistiseen filosofiaan perustuvat ajatukset oppimisesta ja kielen universaaliudesta (esim. Ihalainen 1977). Vieraan kielen oppiminen ymmärretään tällöin prosessiksi, jossa yksilö omaksuu uuden kielen synnynnäisen kykynsä varassa ja rakentaa itsenäisesti tietoaan sisäiseksi kieliopiksi ja leksikoksi. AFinLAn julkaisuissa ehkä selkeimmin teoreettisiin vastakkainasetteluihin ottaa kantaa Leiwo (1972), joka puoltaa uutta generatiivista kantaa ja toteaa kuinka (behaviorismin) "teoreettinen perusta on jo ehditty osoittaa kestämättömäksi", koska oppilas hallitsee jo kielen universaalit säännöt.

Alkuvuosikymmenen käsityksissä ja terminologiassa erottuu näin kolme hieman erilaista kantaa kieleen ja oppimiseen. Perinteinen näkökulma tarkastelee oppimista lähinnä **opiskeluna**, joka tapahtuu opettajan ja oppimateriaalin avulla. Behavioristi puolestaan puhuu **oppimisesta** (learning), joka tapahtuu imitoinnin ja harjoittelun avulla. Generativistille kieli kehittyy **omaksumalla** (acquisition). Kieliä perinteinen ajattelija nimeää **äidinkieleksi** *(*mother tongue*)* tai **vieraaksi kieleksi** *(*foreign language*)* tai nimeämällä ne ao. kansalliskieliksi. Behavioristi saattaa puolestaan puhua vaikkapa **lähtökielistä** (source language) ja **kohdekielistä** (target language), kun taas generativisti jakaa kielet **ensimmäisiin** (first) ja **toisiin** (second) tai numeroi ne **L1** – **L2**.

Kielistä ja oppimisesta puhutaan siis usein AFinLAnkin toiminnassa eri tavoin ja eri termein. Läheskään aina kielten oppimisen tarkastelua ei kytketä suoraan mihinkään teoreettiseen lähestymistapaan, vaan käsitykset kietoutuvat toisiinsa. Joskus käsitteet jäävät kokonaan määrittelemättä. Voisiko olla jopa niin, että 'kieli' ja 'oppiminen' tuntuvat niin itsestään selviltä käsitteiltä, ettei niitä edes tarvitse määritellä? Tarkastelemassani aineistossa – AFinLAn julkaisut ja tapahtumien teemat – kieli- ja oppimiskäsitykset ovat eräänlainen kulttuurinen kollaasi, jossa eri käsityskannat viihtyvät lomittain ja limittäin.

Selviä paradigmaattisia käänteitä, joissa siirryttäisiin käsitteistöstä toiseen tiettyjen teoreettisten lähtöoletusten mukaan ei aineistosta oikeastaan juuri löydy (kielentutkimuksen käänteistä, ks. Kelomäki 2019).

1970-luvulla yhdistyksen toiminta on erittäin vilkasta. Pidetään useita, lähinnä kielikoulutusta pohtivia, tapahtumia ja julkaistaan kaikkiaan 27 julkaisua. Syyssymposiumista tulee vuotuinen tapahtuma ja sen esityksistä julkaistiin vuosikirjaa jo vuodesta 1974 alkaen. Toiminta on monitieteistä ja oppimista käsittelevässä keskustelussa on usein mukana sekä äidinkielen että vieraan kielen edustajia, kasvatustieteilijöitä, filosofeja ja foneetikkoja. Mukana ovat kielikoulutuksen asiantuntijat ja instituutiot. Julkaisujen teemat käsittelevät kuitenkin myös paljon muuta kuin kielen oppimista tai sitä sivuavia seikkoja – mm. sosiolingvistiikkaa tai tekstilingvistiikkaa. AFinLAn julkaisutoiminnan ohella Suomessa ilmestyy myös ensimmäinen suomenkielinen soveltavan kielitieteen esittely, *Miten kielitiedettä sovelletaan* (Pit Corder 1976).

Kieltä käsitellään monipuolisesti, mutta oppimisen kohteena se ymmärretään kuitenkin lähes ainoastaan opetuksen kontekstissa tapahtuvaksi. Lähestymistapa on ensisijaisesti formalistinen eli sitä käsitellään muotona, eri kuvaustasojen yksikköinä ja rakenteina tai yksinkertaisemmin kielioppina ja sanastona. Kun edetään kohti 1980-lukua, käsitykset siitä, **mitä** opitaan alkavat laajentua ja tavoitteissa alkaa korostua funktionaalisuus: jatkossa puhutaan esimerkiksi enemmän kommunikaatiosta (Hymes 1972) ja eri kontekstien vaikutuksesta oppimiseen (Kohonen 1976).

4 Kielikäsitys laajenee, oppimiskäsitys monipuolistuu: Vuodet 1980–2000

Kahtena seuraavana vuosikymmenenä AFinLAn toiminta vakiintui. Yhdistys järjesti symposiumeja, seminaareja ja kokouksia sekä julkaisi ahkerasti. Myös muualla kuin AFinLAn piirissä julkaistiin soveltavaa kielitiedettä. Kari Sajavaara toimitti kokoomateoksen *Soveltava kielitiede* (Sajavaara, toim. 1980) ja Matti Leiwo (1980) julkaisi kielenoppimista käsittelevän yleisesityksensä *Lapsen kielen kehitys*.

Kun alan tutkimus vakiintui, se samalla kansainvälistyi. Tapahtumien kutsupuhujina oli usein huomattavia kansainvälisiä tutkijoita. Yhdistys vaikutti myös mm. kansainvälisen alan järjestön AILA:n kansainvälisessä komiteassa (International Committee) ja johtokunnassa (Executive Board) (ks. Mauranen, tässä teoksessa). Suomalaiset osallistuvat ahkerasti AILAn tapahtumiin ja vuonna 1996 järjestettiin kansainvälinen soveltavan kielitieteen maailmankongressi AILA 96 Jyväskylässä.

Parin vuosikymmenen mittaan myös kieli- ja oppimiskäsitykset muuttuivat monipuolisemmiksi. Tutkimuksen teemoihin vaikuttivat sekä suomalaisen yhteiskunnan poliittiset ja taloudelliset muutokset (ks. luku 4.1) että kielen oppimisen teoretisoinnin kansainväliset virtaukset (ks. esim. de Bot 2004, 2015; ks. luku 4.2).

4.1 Suomalainen yhteiskunta suuntaa länteen: kielitaitoa laventamassa

Viime vuosisadan kaksi viimeistä vuosikymmentä olivat poliittisen uudelleensuuntautumisen aikaa. Vuoteen 1981 Suomi oli elänyt "Kekkosen aikaa", jossa suhteet silloiseen Neuvostoliittoon olivat yhä tärkeät. Maiden välinen YYA-sopimus päättyikin vasta 1991 Neuvostoliiton romahdukseen. 1990-luvulla Suomi syvensi taloudellisia ja poliittisia suhteitaan nimenomaan läntiseen Eurooppaan. Euroopan neuvostoon Suomi liittyi vuonna 1989 ja Euroopan Unioniin vuonna 1995.

Kansainvälisyys olikin eräs ajan iskusana myös kielten oppimisen ja opettamisen kannalta. 1980-luvun taloudellisena nousukautena keskustelu kielitaidon merkityksestä oli usein sidoksissa liike-elämän ja talouden näkökohtiin. Vankkenevat läntiset suhteet ja eurooppalainen yhteistyö olivat vaikuttamassa näkemyksiin, joiden mukaan kielitaitoa oli monipuolistettava. Esimerkiksi saksan ja ranskan opiskelun tärkeyttä painotettiin, mutta myös Euroopan ulkopuolisten kielten osaamiseen kiinnitettiin huomiota. Kielen oppiminen yhdistyi hyötyajatteluun: kielitaito merkitsi etua liikkuvuuden, opiskelijavaihdon ja kansainvälisten työmarkkinoiden kannalta. Kuitenkin erityisesti englanninkieliseen kulttuuriin oli sitouduttu voimakkaasti jo parin vuosikymmenen ajan muodin, viihteen ja musiikkikulttuurin kautta, ja kieli alkoi jo tuolloin vakiinnuttaa asemaansa yhteiskunnassa "kolmantena kotimaisena" (ks. Leppänen ym. 2008).

Toinen kielenoppimisen tutkimukseen vaikuttava tekijä oli maahanmuuton lisääntyminen Suomeen, mikä toi tutkimukseen uusia kohteita ja oppijaryhmiä. Suomen ja ruotsin oppiminen ja opettaminen toisena kielenä sai pian huomiota AFinLAn julkaisuissa (ks. esim. Martin 1990) ja aloitti pitkän, myös yhdistyksen toiminnassa keskeisen tutkimusperinteen (tarkemmin, ks. Martin, tässä teoksessa). Kolmas seikka oppimisen ja opetuksen tutkimuksessa oli teknologian kehittyminen: tutkimukseen tuli uusia välineitä, menetelmiä ja kohteita. Tietokoneavusteinen opetus nostetaan AFinLAn julkaisuissa esiin jo 1980-luvun lopussa (Palmberg 1989) ja sähköpostista keskustellaan heti 1990-luvun alussa (Kalaja & Leppänen 1991). Hyvin nopeasti alkoi levitä myös ajatus uudesta teknologiasta uutena työkaluna, oppimisympäristönä ja oppisen arkipäiväistäjänä: ensimmäiset kotitietokoneet tulivat koteihin 1980-luvulla. Teknologian murros, joka tuolloin alkoi, muunsi jatkossa olennaisesti käsityksiä kielten oppimisesta, opettamisesta ja oppimisympäristöistä.

4.2 Tutkimuksen painotuksia: kieli maailmassa ja maailmalla

Soveltavan kielitieteen uudet suuntaukset tulivat maailmalta nopeasti osaksi AFinLAn toimintaa. Alan kenties johtavin tieteellinen julkaisu *Applied Linguistics* alkoi ilmestyä 1980 ja alan kansainvälinen kattojärjestö AILA alkoi julkaista AILA Review -lehteä 1984. Kansainvälinen toiminta, kongressivierailut puolin ja toisin ja suomalaisten tutkijoiden julkaisut kansainvälisissä lehdissä lisääntyivät. Kun de Bot (2015) kartoittaa soveltavan kielitieteen historiaa 1980-luvulta alkaen, hän mainitsee keskeisinä vaikuttajina mm. kielen oppimisen tutkijat Diane Larsen-Freemanin ja Henry Widdowsonin. Molemmat

heistä ovat vierailleet myös AFinLAn tapahtumien kutsuttuina puhujina. AFinLA julkaisi edelleen paljon, joskin julkaisujen määrä oli laskussa: 1980-luvulle on päivätty kaikkiaan 20 julkaisua ja 1990-luvulle 11.

1980-luvulla tarkastellaan kielen oppimista vireän ja edelleen monialaisen tutkimuksen avulla: kirjoittajissa ja seminaarien osanottajissa oli mukana psykologeja, kasvatustieteilijöitä ja neurolingvistejä. Kognitiivisesti suuntautunut, usein kokeellinen perinne oli vahvaa: 1980-luvulla julkaistaan kaikkiaan viisi (!) psykolingvistiikan seminaarien pohjalta koottua artikkelikokoelmaa *Psycholinguistic papers I–V.* Kielten oppimiseen liittyvät 1980-luvun julkaisut käsittelivät mm. vieraan kielen ääntämistä, sanastoa, lukemista ja kirjoittamista sekä kielitaidon arviointia (arvioinnista tarkemmin, ks. Huhta ym. tässä julkaisussa).

Ajatus kielen ja kulttuurin yhteydestä tulee kuitenkin 1990-luvulle tultaessa yhä voimakkaammaksi myös AFinLAn piirissä. Yllä mainittu suuntautuminen länteen ja ajatus kansainvälisyydestä on todennäköisesti vaikuttamassa, mutta teoreettisia vaikutteita saadaan myös alan kansainvälisiltä tutkijoilta, mm. Claire Kramschilta (ks. esim. Kramsch 1993). Sana 'kulttuuri' mainitaankin peräti neljän 1990-luvun AFinLAn vuosikirjan otsikossa. Myös 'kulttuurienvälisyys' on paljon esillä oppimista tarkasteltaessa (esim. Salo-Lee 1990*)*. Kielen oppimisen tavoitteeksi aletaan nyt ymmärtää taito olla vuorovaikutuksessa toista kieltä ja kulttuuria edustavien ihmisten kanssa (esim. Marsh 1989).

1990-luvuilla mukaan nousivat myös yhä enemmän ajatukset siitä, että oppimisen kohteena 'kieli' ei ollut vain kielioppia ja sanastoa. Julkaisuissa tuodaan esiin kansainvälisessä tutkimuksessa esillä olleita teoreettisia ja menetelmällisiä näkökulmia: esimerkiksi tekstien ja diskurssien tutkimusta (esim. Fairclough 1995). Tekstit ja tekstilingvistiikka olivat tosin olleet mukana jo toiminnan alkuajoista lähtien (Enkvist 1978), mutta nyt tekstejä tutkittiin yhä enemmän myös vieraan kielen oppimisen ja opettamisen kontekstissa (Ventola 1992). Mauranen (1993) puolestaan esitteli akateemisten diskurssien eroja. Vuosikymmenet toivat vääjäämättä tutkimuksen kohteeksi myös vuorovaikutuksen (esim. Hakulinen 1989), joka alettiin ymmärtää myös oppimisen kontekstina (Piirainen-Marsh 1994).

Parinkymmenen vuoden aikana (1980–2000) formalistinen näkökulma oppimiseen kielen yksiköiden ja sääntöjen sisäistämisenä muuttuu kohti erilaisia funktionaalisia näkökulmia. Samalla funktionaalinen ajattelu kytkeytyy kielikäsitykseen, joka laajentuu yksittäisten ilmausten ja syntaksin ulkopuolelle: puhuttuun vuorovaikutukseen, teksteihin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin käytänteisiin. Kielen oppimisen tavoitteena ei välttämättä nähdä enää kielijärjestelmän hallintaa, vaan kykyä viestiä, välittää merkityksiä tekstien, diskurssien tai vuorovaikutuksen kautta.

5 AFinLA 2000-luvulla: Monikielinen oppija multimodaalisessa ja monimediaisessa maailmassa?

Kun tultiin 2000-luvulle, AFinLAn toiminnassa näkyi ensinnäkin yhä selkeämmin teknologian nopea kehitys. Sitä mukaa kun teknologia arkipäiväistyi kodeissa, sitä paremmin ymmärrettiin myös kiinteiden yhteyksien ja mobiililaitteiden tuomat mahdollisuudet oppia kieliä

muuallakin kuin koulussa. Teknologia toi mukanaan sekä uusia oppimisen työkaluja, mm. älypuhelimet (Lilja & Piirainen-Marsh 2016) että samalla myös uusia oppimisympäristöjä. Kielen oppimista tarkasteltiinkin entistä enemmän myös erilaisissa koulun ulkopuolisissa ympäristöissä, esimerkiksi pelaamisessa (Saarenkunnas 2006). *Kielenkäyttö verkoissa ja verkostoissa* nousi myös vuoden 2011 vuosikirjan nimeksi.

Myös koulutuksessa teknologia näytteli yhä vahvempaa roolia: kielenopetuksen 2010-luvun retoriikkaa luonnehti voimakas suuntautuminen kohti digitalisaatiota, josta puhuttiin "digiloikkana" (Huhtala 2018). Myös AFinLAn toiminnassa tarkasteltiin eri tavoin digitaalisten työkalujen osuutta kielten oppimisessa (Juurakko-Paavola ym. 2018).

Ajan soveltavan kielitieteen tutkimuksessa on puhuttu monestakin 'käänteestä'. Ensimmäinen käänne, joka vaikutti myös kielen oppimisen tutkimukseen oli jo 1990-luvulla alkanut **sosiaalinen käänne** ('social turn') (Block 2003). AFinLAn toiminnassa käänne ei näytä viittaavan vain yhteen koulukuntaan. Pikemminkin sitä voi pitää sateenvarjokäsitteenä, jonka alla voi erottaa erilaisia ja eri tahoilla kehkeytyviä lähestymistapoja, joille yhteistä on sosiaalisuus, mutta joilla oli keskenään hyvinkin eroavia käsityksiä mm. kielestä ja oppimisesta. Sosiaalinen käänne oli nähtävissä yhdistyksen toiminnassa mm. diskursiivisissa lähestymistavoissa, mutta ehkä erityisesti kahdessa oppimistakin tutkineessa ajattelumallissa, joita molempia voi luonnehtia sosiaalisiksi.

Etnometodologis-keskustelunanalyyttisissa lähestymistavoissa tarkastellaan oppimista havainnoitavana seikkana, **sosiaalisena saavutuksena** ('social accomplishment') (Firth & Wagner 2007). Tarkastelun kontekstina olivat erilaiset vuorovaikutustilanteet (Lilja 2006), mutta yksilöllinen toimijuus suljettiin yleisesti pois keskustelusta. Sosiokulttuuriset/kulttuuris-historialliset ja dialogiset lähestymistavat puolestaan painottivat nekin sosiaalisen kontekstin määräävyyttä, mutta toivat esiin myös yksilölliset tekijät ja yksilöllisen toimijuuden (Alanen 2000). Oppiminen näyttäytyi tällöin vuorovaikutussuhteissa tapahtuvana agentiivisena **osallisuutena** ('participation') tai yhteisöllisten semioottisten resurssien **haltuunottona** ('appropriation') (Dufva ym. 2014).

Sosiaaliseen käänteeseen liittyy luontevasti eri yhteiskunnallisia ja vuorovaikutuksellisia tilanteita kartoittanut sosiolingvistinen kielentutkimus, joka sekin vaikutti kielen oppimisen tutkimukseen. Nämä eri näkökulmat sivuavat ymmärrystä siitä, että monikielisyyttä olisi pidettävä sekä yhteisöjen että yksilöiden toiminnan lähtöoletuksena eli johtavat **monikielisyyskäänteeseen** ('multilingual turn') (ks. esim. May 2014). AFinLAn julkaisuissa monikielisyys näkyy ensi kertaa vuoden 2012 vuosikirjan teemana nimeltä *Monikielinen arki*. Artikkelin otsikossa se esiintyy hieman myöhemmin (Harju-Autti 2014).

Kielen oppimisen ja opettamisen kontekstissa monikielisyys onkin erittäin vahvasti esillä edelleen AFinLAn toiminnassa, ja näkökulma on ulottunut tutkimuksessa myös kielten rinnakkaiseen ja/tai limittäiseen käyttöön oppitunneilla (Ahlholm 2015). Monikielisyys on nyttemmin mukana myös valtakunnallisessa kielikoulutuspoliittisessa keskusteluissa ja opetusta ohjaavissa dokumenteissa, mm. opetussuunnitelmissa ja siitä keskustellaan vilkkaasti myös Kieliverkoston julkaiseman verkkolehden palstoilla (ks. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*).

Nostan esiin myös kolmannen käänteen. Useissa yhdistyksen teemoissa ja julkaisuissa näkyy kasvava kiinnostus ymmärtää kielen ja oppimisen eri modaliteettien, resurssien ja työkalujen vaikutusta. Näkemyksiä on tuotu esiin eksplisiittisesti ainakin keskustelunanalyyttisessa ja sosiokulttuurisessa viitekehyksessä. Näkökulman voisi nimetä esimerkiksi **multimodaaliseksi käänteeksi** ja sen voi löytää myös vuosikirjan 2013 otsikosta *Osallistumisen multimodaaliset diskurssit.* Kun lähestytään tätä päivää, kielen oppimisen kohde, kieli, näytään siis ymmärrettävän entistä laajemmin. Kieli nähdään näin koostuvaksi erityyppisistä semioottisista resursseista, jotka välittyvät erilaisten multimodaalisten ja monimediaisten keinojen kautta. Mukana on usein kehollisuus.

Kuitenkin 2000-luvun tutkimuksessa on myös paljon muuta. Eräänä silmiinpistävänä seikkana näyttäytyy tutkimuksessa myös vahva kiinnostus kielen oppijoiden ja opettajien omien kokemusten ja käsitysten kartoittamiseen. Näitä on kartoitettu eri menetelmin ja mukana on ollut niin kielellisten kertomusten ja narratiivien analyysiä kuin kuvallista tulkintaakin (Kalaja ym. 2011).

Kun olemme vuoden 2020 paikkeilla – johon aion lopettaa tarkasteluni – näen nykysuuntauksissa uudentyyppistä näkökulmaa oppijuuteen: jos ja kun 1970-luvun oppijan nähtiin toimivan yksin, useimmiten oppilaana, opiskelijana tai rationaalisena tiedonkäsittelijänä, viimeisten vuosien aikana hänet nähdään yhä useammin erityyppisten vuorovaikutustilanteiden osanottajana.

6 Yhteenvetoa

Lopuksi pyrin vetämään keskustelua yhteen kuvailemalla tutkimani kentän moninaisuutta ja vaikeutta löytää siitä kovin selkeitä tai äkillisiä teoreettisia käännekohtia. Tämän jälkeen esittelen kuitenkin havaitsemiani – hitaita, limittäisiä ja päällekkäisiä – juonteita ja alan vähittäisiä muutoksia. Lopuksi pohdiskelen hieman tulevaisuutta.

6.1 Kielten oppiminen: Kentän moninaisuus

AFinLA on julkaisu- ja konferenssitoiminnassaan vuosien varrella tarkastellut kielten oppimista hyvin eri tavoin: kun puhutaan 'kielen' oppimisesta, voidaan tarkoittaa esimerkiksi kielijärjestelmää (kielioppia), sanastoa, kielen eri tasoja (syntaksi, morfologia, fonologia, leksikko) jne. Tarkastelu voidaan myös kohdentaa tiettyyn kielen modaliteettiin: puhuttuun, kirjoitettuun tai viitottuun kielen. Voidaan myös analysoida pragmatiikkaa, vuorovaikutustoimintaa tai kulttuurisia käytänteitä. Kielelliseksi tavoitteeksi taas voidaan määritellä esimerkiksi syntyperäisen kielitaito, yksinorminen standardikieli tai kyky osallistua sujuvasti vuorovaikutukseen. Tarkastelemani AFinLAn toimintaan liittyvä aineisto tuntuu osoittavan, että 'oppimista' on sen sijaan käsitteellistetty hieman vähemmän kirjavasti, joskin myös sitä on kuvailtu oppimisena, omaksumisena – tai vaikkapa haltuunottona.

Suomalaiseen soveltavan kielitieteen tutkimukseen ovat kaiken kaikkiaan vuosien varrella vaikuttaneet mm. kansainväliset (soveltavan) kielitieteen suuntaukset, tutkimus-

menetelmät ja viitekehykset, mutta myös jonkin verran esimerkiksi psykologian, kognitiotieteen, neurotieteiden ja sosiologian ajatuskulut. Menetelmät ovat olleet moninaisia: mukana on ollut määrällistä ja laadullista lähestymistapaa, ja tutkimuksessa on käytetty sekä kokeellisia että sisällönanalyyttisia tutkimusmenetelmiä. Tutkimusasetelmat ovat vaihdelleet foneettisesta analyysista psykolingvistisiin kokeisiin ja sosiolingvistisiin kartoituksiin.

Teoreettiset suuntaukset ja menetelmälliset näkökulmat ovat eläneet rinnakkain ja limittäin. AFinLAn toiminnassa yleistä metateoreettista pohdiskelua on kuitenkin ollut vain vähän. Leiwo (1972) puhuu behaviorismin ja generativismin oppimiskäsityksistä, Sajavaara (1979) miettii oppimisen ja omaksumisen eroja, Ringbom (1980) vertaa ja erittelee käsitteitä toisen kielen omaksuminen ja vieraan kielen oppiminen, Kohonen (2006) kysyy, tulisiko oppijaa nimetä kielenoppijaksi, opiskelijaksi vai kielenkäyttäjäksi ja Dufva ym. (2014) pohtivat oppimisen käsitteellistämistä. Viitekehysten välistä teoreettista keskustelua ei oikeastaan ole ollut. Kielen oppimisen tutkimuksessa teoreettinen taustoitus sekä käsitteiden ja terminologian määrittely on jäänyt valitettavan usein syrjään.

6.2 Mikä on muuttunut – jos mikään?

Kun tarkastelee AFinLAn julkaisuja, on luonnollisesti haasteellista purkaa yksiselitteisesti yksittäisten artikkelien tai kirjoittajien käsityksiä kielestä tai oppimisesta. Julkaisujen artikkelit ovat myös tavoitteiltaan ja konventioiltaan keskenään erilaisia. Alkuvuosina ne olivat vertaisarvioimattomia, ja toisinaan kokonaan vailla lähdeviitteitä; 1990-luvun alkupuolella siirryttiin vertaisarviointiin.

Yksi loppupäätelmäni kuitenkin on, että kieli- ja oppimiskäsitysten muutokset itsessään ovat useinkin huomattavan hitaita (muutosten ja koulutuksen suhteesta, ks. Saarinen ym. 2019). Tietynlaiset ajatusmallit eivät ole saattaneet elää ainoastaan vuosia tai vuosikymmeniä vaan vuosisatoja. Näin esimerkiksi käsitys kielestä voi sisältää aineksia yhtä lailla varhaisimmista kieliopeista kuin uusimmista multimodaalisista lähestymistavoista. Oppiminen puolestaan voi näyttäytyä yksilöllisenä, opiskelun kautta mieleen painettuna tietona, mutta myös spontaanisti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa emergoituvana tapahtumana. Käsitykset ovat sekä yhteiskunnallisen keskustelun että yksilöllisen tutkijan ajattelun kautta muotoutuvia, ja ne tuntuvat luonnostaan olevan moniaineksisia. Uusia ajatuksia syntyy, vanhoja nostetaan uudelleen esiin, tiettyihin ajatuksiin jämähdetään ja vain harvat koetaan vallankumouksiksi, jotka muuttaisivat koko ajattelutavan.

Se mikä on helpoimmin havaittavissa, on muutos kielten käytössä ja oppimisen ympäristöissä. Tällöin viittaan esimerkiksi taloudellisiin, poliittisiin ja teknologisiin tekijöihin. Tietyt ulkoiset tekijät saattavat muuttaa käsityksiä ehkä vain vuosikymmenessä. 1960-luvulla tehtiin kansallinen ja institutionaalinen päätös ulottaa vieraan kielen opiskelu koko ikäluokkaan; nyt tällaista jokamiehen kielitaitoa pidetään oletettavasti itsestään selvänä ja peruuttamattomana. Teknologiset innovaatiot puolestaan mahdollistivat tiettyjä seikkoja hyvinkin nopeasti: uudet työkalut – jokamiehen tietokone, mobiililaitteet ja älypuhelin – omaksuttiin käyttöön oppimisen mahdollistajina erittäin nopeasti. Toki

erilaisia uudistuksia usein edeltää ja seuraa usein muutosvastarinnan aalto. Yhtä usein se vaimenee alkukauhistelujen jälkeen.

Esitän siis, että ne muutokset ulkoisissa olosuhteissa, jotka vaikuttavat konkreettisesti ihmisten elämään ja arkiseen toimintaan, on helpompi havaita ja tuoda julkiseen keskusteluun, kun taas syvemmällä vaikuttavista ajatusmalleista ei välttämättä käydä keskustelua. Käsitykset siitä, mitä 'kieli' ja 'oppiminen' ovat, tuntuvat kenties niin itsestään selviltä – ja niin arkikielisiltä, että niistä ei koeta tarvetta keskustella. Tämä olisi mielestäni kuitenkin hyvin tarpeellista.

7 Mitä on tulossa?

Entä tulevaisuudessa? Sekä tutkimusta että kieli- ja oppimiskäsityksiä tulevat edelleen säätelemään useat tekijät. Osin niihin vaikuttavat isot globaalit muutokset, yhteiskunnalliset asenteet, kansalliset tavoitteet ja oppimisen ja opetuksen taloudelliset ja käytännön resurssit (ks. myös Saarinen & Ihalainen 2020). Toisaalta myös tutkimuksen perinteet, teoriat, tutkimusmenetelmät ja työkalut kehittyvät. Kieli elää maailmansa mukana, ja soveltavan kielitieteen eräs perusperiaatteista on ollut nimenomaan puuttua kielenkäytön konkretiaan: niihin tutkimusongelmiin, jotka nousevat yksilöiden ja yhteisöjen elävästä kielenkäytöstä (Sajavaara 1980: 5). Mutta kuten esimerkiksi (Pennycook 2001) huomauttaa, konkreettisen kielenkäytön analyysi voi avata – ja avaa – myös uusia teoreettisia näkökulmia. Kielen oppimisen tutkimus riippuu niin tutkimuksen vuosisataisista perinteistä kuin ajan virrassa tapahtuvista yhteiskunnallisista ja teknologisista muutoksista. Se mitä näiden kohtaamispisteissä syntyy, on osaksi ennakoimatonta. Uskoakseni kielen oppimisen tutkimus tulee kuitenkin pysymään tutkimuksen keskeisenä kohteena myös tulevina vuosikymmeninä. Toivoakseni se tulee myös uusiutumaan.

Viimeaikaisimmat kehityskaaret olen jättänyt tarkasteluni ulkopuolelle. Miltä soveltava kielitiede näyttää juuri nyt – antroposeenin (Goulah & Katunich 2020), posthumanismin (Pennycook 2018) ja tekoälyn (Wei 2023) aikaan? Mikä tulee muuttamaan tutkimusta kielistä, niiden oppimisesta ja opettamisesta? Esillä ovat viime aikoina olleet myös esimerkiksi kriittiset ja postkolonialistiset näkökulmat, jotka ovat sitoneet tutkimusta yhä tiiviimmin yhteiskunnalliseen todellisuuteen ja kielen oppimisen ja opettamisen mahdolliseen eriarvoisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen (Ennser-Kananen ym. 2023).

AFinLA ei tee työtänsä yksin, vaan yhdistyksenä muiden toimijoiden joukossa. Yhdistyksen toiminnan aikana on myös muualla tuotettu valtava määrä dokumentaatiota, joka käsittelee tavalla tai toisella kielten oppimista. Niitä ovat erilaiset työryhmien muistiot, mietinnöt, hankekokonaisuudet, kansallinen ja paikallinen opetussuunnitelmatyö, kielikoulutuspoliittiset päätökset, koulutus- ja täydennyskoulutushankkeet. Suomessa julkaistaan myös alan tieteellistä verkkolehteä *Apples* ja kieliammattilaisille ja suurelle yleisölle suunnattua *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* -verkkolehteä. Tärkeitä ovat myös olleet AFinLAn piirissä vaikuttaneet henkilöt, joita tässä on mainittu vain ohimennen (ks. Dufva ym., johdanto tässä teoksessa). Kaikki tämä on vaikuttanut keskusteluun kielen oppimi-

sesta ja opettamisesta. Jotta yhä paremmin ymmärtäisimme, mitä ja miten opitaan, uskon, että AFinLAn tehtävä tulevassa toiminnassaan on paitsi sekä pitää yllä että terävöittää keskustelua kielen ja oppimisen teorioista, menetelmistä ja käsitteistä.

Aineistot

AFinLA ryn painetut julkaisut 1 –
Verkkojulkaisut AFinLAn vuosikirja https://journal.fi/afinlavk
Verkkojulkaisut AFinLA-teema (vuoteen 2022 nimellä AFinLA-e) https://journal.fi/afinla
Kirjoittajan omat arkistot.

Kirjallisuus

Ahlholm, M. 2015. Englanti venäjänkielisen alakoululaisen suomen kielen oppimisen tukena. Teoksessa J. Kalliokoski, K. Mård-Miettinen & T. Nikula (toim.) *Kieli koulutuksen resurssina: Vieraalla ja toisella kielellä oppimisen ja opetuksen näkökulmia.* AFinLA-teema, *8*, 93–112. http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/53774

Alanen, R. 2000. Vygotsky, Van Lier ja kielenoppiminen: sosiokulttuurinen viitekehys kielellisen tietoisuuden ja vieraan kielen oppimisen tutkimuksessa. Teoksessa P. Kalaja & L. Nieminen (toim.) *Kieli koulussa - kielikoulussa.* AFinLAn vuosikirja 2000. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 58, 95–120. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59844

Allwright, R. L. 1991. *The death of the method* (Working Papers No. 10). Lancaster: The University of Lancaster, The Exploratory Practice Center.

Birkstedt, J. 2015. Suomalaisen englanninopetuksen lyhyt historia. Teoksessa T. Nevalainen, M. Rissanen & I. Taavitsainen (toim.) *Englannin aika. Elävän englannin kartoitusta,* 473–490. https://helda.helsinki.fi/bitstreams/1ef62bf8-6372-470e-bd41-53678454d544/download https://doi.org/10.31885/9789515109903

de Bot, K. 2004. Applied Linguistics in Europe, *AILA Review, 17* (1), 57–68. https://doi.org/10.1075/aila.17.07bot

de Bot, K. 2015. *A history of applied linguistics. From 1980 to the present.* London: Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315743769

Block, D. 2003. *The social turn in second language acquisition*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Blommaert, J. 2013. From fieldnotes to grammar: Artefactual ideologies of language and the micro-methodology of linguistics. *Tilburg Papers in Culture Studies*, no. 84. https://repository.tilburguniversity.edu/server/api/core/bitstreams/4a50c6fc-791b-4ebe-a99b-4127c152bbd7/content

Caruso, G. 2015. *An emotional framework in foreign language pedagogy*. Jyväskylä Studies in Humanities 257. University of Jyväskylä.

Dufva, H. 2003. Beliefs in dialogue: Bakhtinian view. Teoksessa A. M. Barcelos & P. Kalaja (toim.) *New approaches to research on beliefs about SLA*. Dordrecht: Kluwer, 131–152.

Dufva, H. 2019. Kielten oppimisen tutkimuksesta: Käänteitä ja virtauksia. Teoksessa M. Hamunen, T. Kelomäki, T. Nieminen & H. Dufva (toim.) *Käänteitä ja käsitteitä: Näkökulmia kielitieteelliseen keskusteluun.* Helsinki: SKS, 61–86.

Dufva, H. M. Aro, M. Suni & O.-P. Salo 2011. Onko kieltä olemassa? Teoreettinen kielitiede, soveltava kielitiede ja kielen oppimisen tutkimus. Teoksessa E. Lehtinen, S. Aaltonen, M. Koskela, E. Nevasaari & M. Skog-Södersved (toim.), *AFinLA-teema, 3*, 22–34. http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/4454/4261

Dufva, H., M. Suni & M. Aro 2014. Language learning as appropriation: how linguistic resources are recycled and regenerated. Teoksessa P. Lintunen, M. S. Peltola & M.-L. Varila (toim.) *AFinLA-teema* (6), 20–31. http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/46278

Enkvist, N.E. 1978. Some aspects of applications of text linguistics. Teoksessa V. Kohonen & N. E. Enkvist (toim.) *Text linguistics, cognitive learning and language teaching.* Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja 22. Turku, 119–134.

Ennser-Kananen, J., E. Kilpeläinen & T. Saarinen 2023. Suomalaisen koulutuspolitiikan tasaarvopyrkimykset : heijastumia ja katvealueita kielikoulutuksessa. Teoksessa A. Pitkänen-Huhta, K. Mård-Miettinen, & T. Nikula (toim.) *Kielikoulutus mukana muutoksessa*. AFinLA-teema, *16*, 267–290. https://doi.org/10.30660/afinla.126217

Euroopan neuvosto 1954. *European Cultural Convention*. https://rm.coe.int/168006457e

Euroopan neuvosto 2001. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Strasbourg: Euroopan neuvosto. https://rm.coe.int/1680459f97

Fairclough, N. 1995. *Critical discourse analysis*. Boston: Addison Wesley.

Firth, A. & J. Wagner 2007. Second/foreign language learning as a social accomplishment. Elaborations on a reconceptualized SLA. *Modern Language Journal, 91* (1), 800–819.
Fries, C.C. 1945. *Teaching and learning English as a foreign language*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
Goulah, J. & J. Katunich 2020. *TESOL and sustainability: English language teaching in the Anthropocene Era.* London: Bloomsbury.
Hakulinen, A. 1971. Uusi kielitieteen yhdistys perustettu. *Virittäjä*, *75* (2), 216–217. https://journal.fi/virittaja/article/view/35926
Harju-Autti, R. 2014. Englannin opetuksen uudet haasteet: monikielisyys alakouluissa. Teoksessa M. Mutta, P. Lintunen, I. Ivaska & P. Peltonen (toim.) *Tulevaisuuden kielenkäyttäjä – Language users of tomorrow*. AFinLA vuosikirja 2014, 71–88. https://journal.fi/afinlavk/article/view/60051
Hirvonen, P. (toim.) 1972. *Tätä mieltä kielten opetuksesta.* Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja 5.
Huhtala, A. 2018. Opetuksen ja oppimisen digiloikka kielten opiskelijoiden silmin. Teoksessa L. Lehti, P. Peltonen, S. Routarinne, V. Vaakanainen, & V. Virsu (toim.) *Uusia lukutaitoja rakentamassa - Building new literacies*. AFinLAn vuosikirja 2018, 206–231. https://doi.org/10.30661/afinlavk.69213
Hymes, D. H. 1972. On communicative competence. Teoksessa J.B. Pride & J. Holmes (toim.) *Sociolinguistics*. Baltimore: Penguin Books, 269–293.
Häkkinen, K. & F. Karlsson (toim.) 1980. *Suomen kielitiede 1980-luvun kynnyksellä.* SKY:n symposium Turussa 30.11.–1.12. 1979. SKY.
Ihalainen, O. 1977. Generatiivinen kielioppi ja kielenopetus. Teoksessa K. Sajavaara (toim.) *Näkökulmia kieleen.* Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja, 18, 83–92.
Joseph, J. 2006. The grammatical being called a nation: History and the construction of political and linguistic nationalism. Teoksessa N. Love (toim.) *Language and history: Integrationist perspectives.* London & New York: Routledge, 120–141.
Juurakko-Paavola, T., M. Nelson & H. Rontu 2018. Language teacher perceptions and practices of digital literacy in Finnish higher education**.** Teoksessa L. Lehti, P. Peltonen, S. Routarinne, V. Vaakanainen, & V. Virsu (toim.) *Uusia lukutaitoja rakentamassa - Building new literacies*. AFinLAn vuosikirja 2018, 206–231. https://journal.fi/afinlavk/article/view/69640
Järvinen, H.-M. 2014. Kielen opettamisen menetelmiä. Teoksessa P. Pietilä & P. Lintunen (toim.) *Kuinka kieltä opitaan. Opas vieraan kielen opettajalle ja opiskelijalle*. Helsinki: Gaudeamus, 89–113.
Kalaja, P., R. Alanen, H. Dufva & Å. Palviainen 2011. Englannin ja ruotsin kielen oppijat toimijoina koulussa ja koulun ulkopuolella. Teoksessa E. Lehtinen, S. Aaltonen, M. Koskela, E. Nevasaari & M. Skog-Södersved (toim.) *AFinLA-teema, 3*, 62–74. http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/4457
Kalaja, P., H. Dufva, K. Mäntylä & A. Pitkänen-Huhta 2013. AFinLA: The Finnish Association of Applied Linguistics, *European Journal of Applied Linguistics, 1* (1), 162–173. https://doi.org/10.1515/eujal-2013-0008
Kalaja, P. & S. Leppänen 1991. Transaction and interaction in writing: The case of electronic mail. Teoksessa K. Sajavaara, D. Marsh & T. Keto (toim.) *Communication and discourse across cultures and languages.* AFinLA Vuosikirja 1991, 267–275. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57817
Karlsson, F. 2004. Kielitieteen päivien vaiheet 1972–2003, *Virittäjä, 108 (3), 429–433.*
Karlsson, F. 2010. Nils Erik Enkvist 1925–2009. *Virittäjä, 114* (1), 130–132.
Kelomäki, T. 2019. Kielitieteen käänteistä. Teoksessa Hamunen, M., T. Kelomäki, T. Nieminen & H. Dufva (toim.) *Käänteitä ja käsitteitä: Näkökulmia kielitieteelliseen keskusteluun.* Helsinki: SKS, 31–60.
Kielikeskusuutisia. Jyväskylän yliopiston jyx-julkaisuarkisto. https://jyx.jyu.fi/jyx/

Kohonen, V. 1976. Kontekstin osuudesta vieraan kielen oppimisessa ja kielitaidon testaamisessa. Teoksessa L. Nummenmaa (toim.) *Kieli, konteksti ja tilanne - AFinLAn syyssymposiumi 1975,* 23–43. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57372

Kohonen, V. 2006. On the notions of the language learner, student and language user in FL education: building the road as we travel. Teoksessa Pietilä P., P. Lintunen & H.-M. Järvinen (toim.) *Kielenoppija tänään – Language Learners of Today*. AFinLAn vuosikirja 2006, 37–66. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59950

Kolehmainen, L. 2018. Jatkumoita, käänteitä ja kehityspolkuja – saksan kielen opetusta ja tutkimusta 100-vuotiaassa Suomessa. *Tieteessä tapahtuu*, *36* (2), 9–14. https://journal.fi/tt/article/view/69929/31029

Kramsch, C. 1993. *Context and culture in language teaching*. Oxford: Oxford University. Press.

Kuhn, T.S. 1994. *Tieteellisten vallankumousten rakenne.* (Suomentanut Kimmo Pietiläinen). Helsinki: Art House.

Kumaradivelu, B. 1994. The Postmethod condition: (E)merging strategies for second/foreign language teaching, *TESOL Quarterly 28*, 27–48.

Leiwo, M. 1980. *Lapsen kielen kehitys.* Helsinki: Gaudeamus.

Leppänen, S., T. Nikula & L. Kääntä (toim.) 2008. *Kolmas kotimainen – lähikuvia englannin käytöstä Suomessa.* Helsinki: SKS.

Lilja, N. 2006. Arkikeskustelu kielen oppimisen ympäristönä: haasteita tutkimukselle. Teoksessa Pietilä, P., P. Lintunen & H.-M. Järvinen (toim.) *Kielenoppija tänään.* AFinLAn vuosikirja 2006, 159–177.

Lilja, N. & A. Piirainen-Marsh 2016. Älypuhelimet oppimistoimintaa jäsentämässä. Teoksessa A. Solin, J. Vaattovaara, N. Hynninen, U. Tiililä, & T. Nordlund (toim.) *Kielenkäyttäjä muuttuvissa instituutioissa*. AFinLAn vuosikirja 2016. 43–64. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59719

Marsh. D. 1989. Cross-cultural conversational styles and LSP in Finnish universities. Teoksessa A. Nupponen & R. Palmberg (toim.) *Special languages and second languages: Methodology and research.* AFinLA Vuosikirja 1989, 133–47.

Martin, M. 1990. Suomi toisena kielenä: esimerkkejä taivutusmuotojen tuottamisesta. Teoksessa J. Tommola (toim.) *Foreign language comprehension and production - Vieraan kielen ymmärtäminen ja tuottaminen*. AFinLA Vuosikirja 1990, 89–102. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57785

Mauranen, A. 1993. Cultural differences in academic discourse – Problems of a linguistic and cultural minority. Teoksessa L. Löfman, L. Kurki-Suonio, S. Pellinen & J. Lehtonen (toim.) *The sompetent intercultural communicator*. AFinLAn julkaisuja 51, 157–174. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57853.

May, S. (toim.) 2014. *The multilingual turn. Implications for SLA, TESOL, and bilingual education*. New York & London: Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203113493

Nikki, M.-L. 1989. *Suomalaisen koulutusjärjestelmän kielikoulutus ja sen relevanssi 1*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A 33. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Nikki, M.-L. 1992. *Suomalaisen koulutusjärjestelmän kielikoulutus ja sen relevanssi 2*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 86. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pallasvirta, E. 2021. *Transatlanttinen fennougristiikka. Suomalais-yhdysvaltalaiset suhteet ja tieteenalan kehitys Yhdysvalloissa Toisesta maailmansodasta 1960-luvulle.* Väitöskirja. Helsingin yliopisto. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-7188-7

Palmberg, R. 1989. Integrating CALL into foreign language teaching. Teoksessa A. Nupponen & R. Palmberg (toim.) *Special languages and second languages: Methodology and research.* AFinLAn vuosikirja 1989, 185–194.

Pennycook, A. 2001. *Critical applied linguistics.* Mahwah, NJ; Lawrence Erlbaum Associates. https://doi.org/10.4324/9781410600790

Pennycook, A. 2017. *Posthumanist applied linguistics.* Oxford & New York: Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315457574

Piirainen-Marsh, A. 1994. Kielenoppijan puhe tutkimuksen kohteena. Teoksessa L. Laurinen & M.-R. Luukka (toim.) *Puhekulttuurit ja kielten oppiminen.* AFinLAn vuosikirja 1994, 211–236. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57877

Piri, R. 2001. *Suomen kieliohjelmapolitiikka. Kansallinen ja kansainvälinen toimintaympäristö.* Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopisto.

Pit Corder, S. *Kuinka kielitiedettä sovelletaan.* (Suom. Maria Vilkuna). Helsinki: SKS.

Puthiyedath, S. 2023. Language and violence: Teaching English language during the Anthropocene. *HuSS: International Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, *10* (1), 1–4. https://doi.org/10.15613/hijrh/2023/v10i1/221069

Ringbom, H. 1980. On the distinction between second-language acquisition and foreign-language learning. Teoksessa K. Sajavaara, A, Räsänen & T. Hirvonen (toim.) *Papers in language learning and language acquisition*, AFinLA Yearbook 1980, 37–44.

Ringbom, H. 2012. Review of recent applied linguistics research in Finland and Sweden, with specific reference to foreign language learning and teaching, *Language Teaching*, *45* (4), 490–514.

Saarenkunnas, M. 2006. Language learning through networked computer games: the case of an efficient novice. Teoksessa Pietilä, P., P. Lintunen & H.-M. Järvinen (toim.) *Kielenoppija tänään.* AFinLAn vuosikirja, 199–220. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59956

Saarinen, T. & P. Ihalainen. 2020. Suomen kielikoulutuspolitiikka menneisyyden, nykyisyyden ja vähän tulevaisuudenkin valossa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, *11* (2). https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2020/suomen-kielikoulutuspolitiikka-menneisyyden-nykyisyyden-ja-vahan-tulevaisuudenkin-valossa

Saarinen, T., M. Kauppinen & T. Kangasvieri. 2019. Kielikäsitykset ja oppimiskäsitykset koulutuspolitiikkaa linjaamassa. Teoksessa T. Saarinen, P. Nuolijärvi, S. Pöyhönen, & T. Kangasvieri (toim.) *Kieli, koulutus, politiikka: monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja.* Tampere: Vastapaino, 121–148.

Sajavaara, K. 1977. Kontrastiivinen analyysi ja kommunikatiivinen kompetenssi. Teoksessa K. Sajavaara (toim.) *Näkökulmia kieleen.*Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 18, 59–81.

Sajavaara, K. 1979. Kielen oppiminen ja omaksuminen. Teoksessa L. Kurki-Suonio, H. Paunonen & M. L. Piitulainen (toim.) *Äidinkielen kielioppimallit: äidinkielen ja vieraiden kielten opettajien odotuksia.* AFinLAn vuosikirja 1979. Tampere: AFinLA, 103–121.

Sajavaara, K. (toim.) 1980. *Soveltava kielitiede.* Helsinki: Gaudeamus.

Sajavaara, K. 2000. Soveltava kielentutkimus. Teoksessa K. Sajavaara & A. Piirainen-Marsh (toim.) *Näkökulmia soveltavaan kielentutkimukseen,* Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 13–30.

Salo-Lee, L. 1991. L2 learner repairs in cross-cultural communication. Teoksessa K. Sajavaara, D. Marsh & T. Keto (toim.) *Communication and discourse across cultures and languages.* AFinLA Vuosikirja 1991, 155–165. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57809

Smith, A. 2005. Traditional grammar. Teoksessa P. Strazny (toim.) *Encyclopedia of linguistics*. Taylor & Francis.

Takala, S. & K. Sajavaara (toim.) 1998. *Kielikoulutus Suomessa.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Ventola, E. 1992. Reference and theme and the interplay of these two textual systems. Teoksessa H. Nyyssönen & L. Kuure (toim.) *Acquisition of language - Acquisition of culture.* AFinLAn vuosikirja 1992, 379–418. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57843

Wei, L. 2023. Artificial intelligence in language instruction: impact on English learning achievement, L2 motivation, and self-regulated learning. Frontiers in Psychology, 14. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1261955

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 107–128.

Olli-Pekka Salo
Jyväskylän yliopisto

Mistä puhumme, kun puhumme kielikasvatuksesta? Soveltava näkökulma kieltenopetukseen

Nostot

- Kielikasvatus on vakiintunut termi, jolta on puuttunut määritelmä.
- Kielikasvatus rakentuu soveltavan kielentutkimuksen oppimis-, opettamis- ja arviointikäsitysten pohjalle.
- Kielikasvatus on holistista, dialogista, dynaamista, sosiokulttuurisesti rakentunutta kohtaamisen pedagogiikkaa.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

'Kielikasvatus' (language pedagogy education) is a well-established term in Finland. It has a central role, for instance, in the national core curriculum for languages in basic education. However, as a concept, 'kielikasvatus' has remained somewhat vague. It seems to cover everything from the identity of the language user through intercultural encounters to authentic assessment of language proficiency. 'Kielikasvatus' is also quite a Finnish term, as its English translation, for instance, does not seem to reach the core of the term comprising dialogism and educational philosophy. This article presents the framework of 'kielikasvatus' and the groundwork done by Viljo Kohonen and Sauli Takala, both honorary members of AFinLA. Based on the framework, the article proposes a definition which tries to encapsulate the multidimensionality of 'kielikasvatus'. The article also examines how 'kielikasvatus' is embedded in the field of applied linguistics.

Keywords: 'kielikasvatus' (language pedagogy/education), definition of 'kielikasvatus', theoretical foundations of 'kielikasvatus'
Asiasanat: kielikasvatus, kielikasvatuksen määritelmä, kielikasvatuksen teoreettinen perusta

1 AFinLA ja minä

Olen ollut AFinLAn vaikutuspiirissä 1990-luvun puolivälistä alkaen, jolloin sain paikan Kielenoppimisen ja -opettamisen tutkijakoulusta ja muutin Jyväskylään. Tutkijakoulua johti AFinLAn kunniajäsen professori Kari Sajavaara, jonka laajojen kansallisten ja kansainvälisten verkostojen myötä soveltava kielentutkimus näytti tarjoavan monenlaisia kiinnostavia näkökulmia kielenoppimiseen ja -opettamiseen. Ajauduin Jyväskylän innostavassa ilmapiirissä nopeasti mukaan AFinLAn toimintaan. Vuosien saatossa olen saanut muun muassa osallistua soveltavan kielitieteen kattojärjestön AILAn maailmankongressin järjestelyihin ja olla toimittamassa muutamaa vuosikirjaa.

Urani olen tehnyt pääosin kieltenopettajana ja opettajankouluttajana, ja AFinLA-toiminnan myötä näkökulmani kielenoppimiseen ja -opettamiseen on ollut hyvin tutkimusperustainen. AFinLAn vertaisarvioidut julkaisusarjat, AFinLA-vuosikirja ja AFinLA-teema, ovat tarjonneet ajankohtaista tutkimustietoa, joka on tukenut oman työn kehittämistä nykykäsitysten suuntaisesti. Tämän myötä on ollut helppo nivoa teoriaa käytäntöön niin omassa opetuksessa, työssä olevien opettajien koulutuksissa kuin tulevien opettajien ohjauksessa.

2 Johdanto

Kielikasvatus on Suomessa jo varsin vakiintunut termi, mikä näkyy esimerkiksi kieliaineiden valtakunnallisissa opetussuunnitelmaperusteissa (Opetushallitus 2014, 2019). Käsitteenä kielikasvatus on kuitenkin jäänyt hieman epämääräiseksi. Se tuntuu kattavan kaiken mahdollisen kielenkäyttäjän identiteetistä kulttuurien välisten kohtaamisten kautta autenttiseen kielitaidon arviointiin. Kielikasvatus on myös hyvin suomalainen, jopa läpeensä suomenkielinen termi, jonka käännösversiot (esim. *språkpedagogik* tai *language*

pedagogy) eivät tahdo tavoittaa termin ytimessä olevaa dialogista kasvatusfilosofista ydintä, jossa yhdistyvät holistisuus, kokemuksellisuus, moniäänisyys ja intersubjektiivisuus (ks. esim. Salo 2009).

Terminä kielikasvatus on vakiintunut käyttöön perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden myötä (Opetushallitus 2014). Termi esiintyi jo vuoden 1985 opetussuunnitelmaperusteissa, mutta sen merkitys poikkesi monessa mielessä nykyisestä (Mustaparta ym. 2015). Termin on mahdollisesti luonut AFinLAn kunniajäsen Sauli Takala (Mustaparta ym. 2015), joskin toinen AFinLAn kunniajäsen Matti Leiwo on tiettävästi käyttänyt termiä jo 1970-luvun lopussa (Leiwo 1979). Termin vakiintumiseen ovat omalla uraauurtavalla työllään vaikuttaneet erityisesti Viljo Kohonen, myöskin AFinLAn kunniajäsen, ja Pauli Kaikkonen yhdessä eri opettajankoulutusyksiköiden kielipedagogiikan ja -didaktiikan professoreiden, lehtoreiden sekä yhteistyökoulujen kieltenopettajien kanssa.

Kohonen (1998) pitää siirtymää kieltenopetuksesta kielikasvatukseen paradigman muutoksena, kun perinteinen käsitys opettamisesta tiedon jakamisena on vaihtunut käsitykseen opettamisesta oppimaan ohjaamisena, jossa korostuu oppijan aktiivisuuden merkitys oman oppimisensa ja ymmärryksensä rakentajana. Paradigmaattiseksi Kohonen (2005) on kuvannut tätä murrosta myös siksi, että kommunikatiivisesta kielenopetuksesta on siirrytty kielikasvatukseen kulttuurienvälisenä oppimisena. On kuitenkin liioiteltua sanoa, että suomalaisessa kieltenopetuksessa olisi tapahtunut paradigman muutos, sillä vaikka opettaminen on enenevässä määrin oppimisen ohjaamista, edes kommunikatiivinen kielenopetus ei ole vieläkään itsestään selvyys kaikissa kouluissa. Opetuksessa ja arvioinnissa tukeudutaan edelleen vahvasti perinteisiin toimintatapoihin (esim. Härmälä & Marjanen 2022, 2023), mikä näkyy myös oppimateriaaleissa (esim. Alisaari ym. 2024). Kielikasvatus-termistäkään ei toistaiseksi ole ollut selkeää määritelmää, vaan kielikasvatus on näyttäytynyt pikemmin suhtautumistapojen muutoksena kielten oppimiseen ja opetukseen. On myös tärkeä muistaa, että kielikasvatus ja kieltenopetus eivät paradigmaattisessa mielessä edusta täysin eri näkökulmia kielenoppimiseen ja -opettamiseen, vaan monella perinteisellä kieltenopetuksen työtavalla on perusteltu roolinsa osana kielikasvatusta.

Tässä artikkelissa esittelen kielikasvatuksen viitekehystä, joka ankkuroituu vahvasti soveltavaan kielentutkimukseen. Esitän myös kielikasvatukselle määritelmää, jossa olen pyrkinyt huomioimaan ilmiön moniulotteisuutta mahdollisimman kattavasti.

3 Soveltava kielentutkimus kielikasvatuksen perustassa

Kielikasvatuksen perusta on vahvasti sidoksissa soveltavaan kielentutkimukseen, sillä kielikasvatuksen kieli-, oppimis-, opettamis- ja arviointikäsityksissä heijastuu soveltavassa kielentutkimuksessa keskeisessä roolissa olevat käsitykset kielen olemuksesta, oppimisesta, opettamisesta ja kielitaidon arvioinnista (ks. kuvio 1; Salo 2025: 26). Dialogisen kielikäsityksen, sosiokulttuurisen kielenoppimisen, kohtaamista ja kielellistä vastuuta korostavan pedagogiikan sekä dynaamisen arvioinnin lisäksi kielikasvatuksen taustalla

vaikuttaa holistinen ihmiskäsitys. Holistisuus on ylipäätään leimallista kielikasvatukselle, sillä siinä pyritään huomioimaan ihminen kokonaisvaltaisesti.

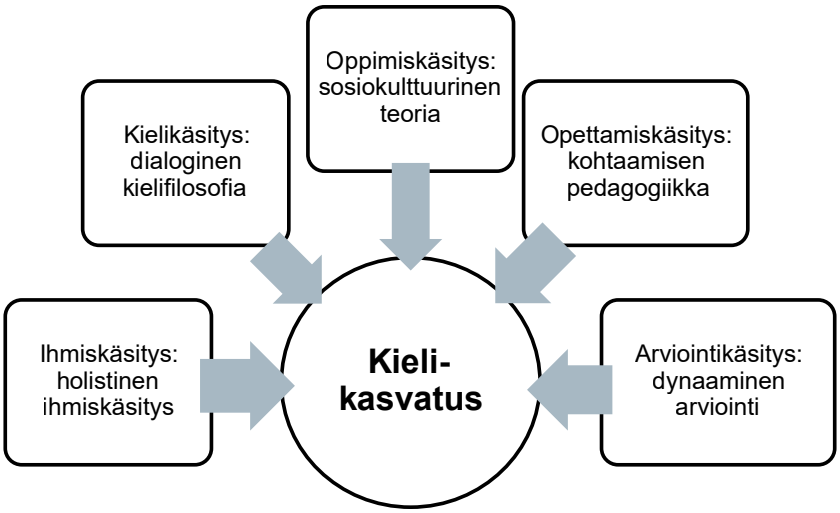

KUVIO 1. Kielikasvatuksen perustan muodostavat käsitykset (Salo 2025: 26)

3.1 Holistinen ihmiskäsitys kielikasvatuksen perustana

Koska opettaminen on ennen kaikkea ihmistyötä, opettajan ihmiskäsitys määrittää, millaiseksi opetustilanteet muodostuvat ja mitä opettaja ajattelee oppilaistaan. Kielikasvatuksessa pyritään huomioimaan ihminen kokonaisuudessaan, jolloin sen taustalla vaikuttavan ihmiskäsityksenkin tulee olla kokonaisvaltainen. Tällaisen holistisen ihmiskäsityksen on esittänyt Lauri Rauhala (2005), jonka mukaan ihmisen ontologinen perusolemus muodostuu kolmesta osasta, jotka ovat tajunnallisuus eli psyykkishenkinen olemassaolo, kehollisuus eli olemassaolo orgaanisena tapahtumisena ja situationaalisuus eli olemassaolo suhteina todellisuuteen.

Rauhalan (2005) mukaan tajunta on inhimillisen kokemisen kokonaisuutta, joka näyttäytyy mielten keskinäisessä järjestäytymisessä. Mieli antaa asioille merkityksen, sillä mielen avulla tiedämme, tunnemme tai uskomme asioiden olevan jotakin. Rauhala (2005) korostaa, että mieli ilmenee aina jossakin tajunnan tilassa eli elämyksessä eli mieli ja elämys nivoutuvat toisiinsa esimerkiksi havainto- tai tunne-elämyksinä. Tajunnallisuus on ihmisyyden olennainen osa, sillä on jotakuinkin mahdotonta kuvitella tervettä ihmistä, joka ei olisi koskaan tuntenut tai kokenut mitään. Yhtä vaikea on kuvitella aineetonta ihmistä vailla minkäänlaisia orgaanisia prosesseja, ja siksi ihminen on välttämättä olemassa myös kehollisesti. Keho on ennen kaikkea ihmisen aineellis-orgaanisen olemassaolon muoto, joka toteutuu anatomisesti ja fysiologisesti elimineen ja elintoimintoineen.

Kolmas ihmisen olemassaolon perusolemuksen osa on situationaalisuus, jolla Rauhala (2005: 41) tarkoittaa "ihmisen kietoutuneisuutta todellisuuteen oman elämäntilanteensa kautta ja mukaisesti". Situationaalisuus on aikapaikkaisuutta, sillä tajunnan ja kehon olemassaolo edellyttävät aina suhdetta aikaan ja paikkaan. Rauhala (1990: 40) toteaakin, että "elämäntilanne ei ole jotakin ihmisen ulkopuolista, joka tulisi mukaan vasta sitten, kun keho ja tajunta ovat olemassa, ja alkaisi sitten kausaalisesti vaikuttaa niihin. […][1] Kun munasolu on hedelmöitynyt ja kiinnittynyt kohdun seinämään, yksilöllinen elämäntilanne on olemassa".

Kielikasvatuksessa holistinen ihmiskäsitys näkyy esimerkiksi siinä, miten oppilas nähdään kokonaisvaltaisena henkilönä ja miten opetuksessa tuetaan hänen kieli- ja kulttuuri-identiteettinsä kehittymistä. Lehtovaaran (1998: 153) mukaan vieraan kielen oppiminen on tehokasta, kun "vieraan kulttuurin opiskelu nähdään ensisijaisesti kokonaisvaltaisena, kokemuksellisena, elämäntaidon tai ihmiseksi kasvun opiskeluna". Vaikka vieras kieli ja vieras kulttuuri ovat käsitteinä jo hieman vanhentuneita, Lehtovaaran näkemys sopii kuvaamaan myös nykykäsityksen mukaista kielikasvatusta, jossa puhutaan esimerkiksi siitä, miten kielten opiskelu "antaa aineksia monikielisen ja -kulttuurisen identiteetin muodostumiselle ja arvostamiselle" tai siitä, miten opetuksen tavoitteena on syventää "kulttuurisen moninaisuuden ymmärtämistä" (Opetushallitus 2014: 348). Holistinen ihmiskäsitys näkyy tietyssä mielessä myös nykyisten opetussuunnitelmaperusteiden opetusta eheyttävän laaja-alaisen osaamisen tavoitteissa. Perusopetuksessa laaja-alaisten osaamiskokonaisuuksien tavoitteena on "tukea ihmisen kasvamista sekä edistää demokraattisen yhteiskunnan jäsenyyden ja kestävän elämäntavan edellyttämää osaamista" (Opetushallitus 2014: 20), kun taas lukiossa laaja-alaisen osaamisen keskiössä on "hyvä, tasapainoinen ja sivistynyt ihminen" (Opetushallitus 2019: 60).

3.2 Dialoginen kielikäsitys kielikasvatuksen perustana

Kielikasvatuksen kielikäsityksen voi sanoa perustuvan dialogiselle kielifilosofialle (ks. esim. Vološinov 1990), sillä dialoginen kielikäsitys korostaa kielen funktionaalista luonnetta, kielen monimuotoisuutta sekä kielen tiivistä sidosta sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiinsa (ks. esim. Dufva ym. 2011). Dialogisen kielikäsityksen mukaan kieli on konkreettista toimintaa, joka muuttuu ajassa ja jossa on tilanteista, alueellista ja sosiaalista vaihtelua (Bahtin 1981, 1986), eikä kieli siksi voi tällaisen dynaamisen kielenkäytön takia olla yhteinen, yksiselitteisestä sääntöjoukosta koostuva järjestelmä, vaan kieli nähdään ennen kaikkea käytänteinä ja tilanteisina resursseina (Dufva ym. 2011).

Dialogisessa kielikäsityksessä kielellinen muoto ei ole lähtökohta, vaan muodon tehtävä on vain auttaa puheen (tai kirjoituksen) hahmottamisessa. Kielenkäyttäjä ei pyri tunnistamaan sanoja signaalina, vaan hän yrittää ymmärtää niitä tilanteisesti merkkinä, sillä "kielellinen muoto ei ole puhujalle tärkeä niinkään pysyvänä ja aina itsessään samana

1 Artikkelin tekstissä "[…]" symbolia käytetään merkitsemään sitä, että alkuperäisestä sitaatista on jätetty pois tekstiä.

signaalina, vaan alati joustavana ja muuttuvana merkkinä" (Vološinov 1990: 86–89). Sanat eivät siis ole signaaleja, joilla on aina sama merkitys, vaan tietyn sanan käyttäminen on vain vihje, joka tilanteen mukaan tarjoaa tulkinnalle erilaisia merkityksiä. Esimerkiksi ruotsin kielen sana *ett pass* voi tarkoittaa passia, solaa, syöttöä, vahtivuoroa, passipaikkaa tai väliin jätettyä pelikierrosta. Viime kädessä asiayhteys ratkaisee merkityksen. Dialogisen kielikäsityksen mukaan kieltä ei siis ole olemassa ilman kontekstia, vaan olennaista on ymmärtää se, millaisia tulkintoja ja merkityksiä juuri tietyssä tilanteessa syntyy.

Kuten Vološinov (1990) toteaa, kielenkäyttäjät eivät vuorovaikutustilanteissa kohtaa sanaa "sanakirjan sanana", vaan sana ilmenee osana tilanteista kielenkäyttöä. Vološinovin (1990: 101) mukaan kieli opitaan tulemalla "asteittaisesti mukaan kielelliseen kanssakäymiseen". Nykytermein kyse on osallisuudesta eli siitä, miten kielenkäyttäjät sosiaalistuvat kielellisiin käytänteisiin osallistumalla eri yhteisöjen toimintaan ja omaksuvat tällä tavalla sanat ja ilmaukset niiden omissa merkityksellisissä asiayhteyksissään. Merkityksellisyys syntyy siitä, että yksilö käyttää kieltä johonkin tarkoitukseen, eikä siksi, että hän saisi muodostaa tietyn kieliopillisen lauseen (Dufva 2014).

3.3 Sosiokulttuurinen oppimiskäsitys kielikasvatuksen perustana

Siinä missä kielikasvatuksen perustana olevat käsitykset ihmisestä ja kielestä korostavat ihmisen kokonaisvaltaisuutta ja kiinnittymistä ympäristöön, myös kielikasvatuksen oppimiskäsityksen tulee ohjata sellaiseen toimintaan, joka tukee oppilaan kokonaisvaltaista kehitystä. Holistinen ihmiskäsitys antaa pohjan sille, miten opettaja voi vaikuttaa oppilaan kokonaisuuteen tajunnan kanavan kautta niin, että tavoitteena on "maailmankuvan sellainen täydentäminen ja laadullinen rikastaminen, että se kussakin ikäkaudessa sekä elämänvaiheessa takaisi siinä elävälle ihmiselle parhaan mahdollisen *ammatillisen valmiuden* sekä *yleisen elämäntaidon*" (Rauhala 2005: 186). Kielikasvatuksen teoreettisen pohjan vankentamiseksi holistisen ihmiskäsityksen ja dialogisen kielikäsityksen lisäksi siihen on tarpeen liittää oppimisen kokonaisvaltaisuutta korostavaa teoriaa.

Kaikkosen (2005) mukaan vieraan kielen opetusta ohjasi tuolloin kognitiivinen ja konstruktivistinen oppimiskäsitys, kun taas kielikasvatuksessa keskiössä on koko ihminen. Tätä kielikasvatuksen holistisuutta kuvaa hyvin Kramschin (2006) kehittämä käsite symbolinen kompetenssi, joka laajentaa Hymesin (1972) lanseeraamaa ja monien muiden tarkentamaa kommunikatiivisen kompetenssin käsitettä, sillä "oppijat eivät ole vain viestijöitä ja ongelmanratkaisijoita, vaan kokonaisia persoonia, joilla on sydän, keho ja mieli muistoineen, fantasioineen, sitoutumisineen, identiteetteineen. Symboliset muodot eivät ole vain yksittäisiä sanoja tai viestintästrategioita, vaan kehollistuneita kokemuksia, emotionaalista myötävärähtelyä ja moraalisia mielikuvia" (Kramsch 2006: 251, oma suomennos).

Kielikasvatuksen sosiokulttuurinen oppimiskäsitys pohjautuu Lev Vygotskyn ajatuksiin (esim. Vygotsky 1978, 1982) ja niiden pohjalta rakentuneisiin teorioihin, joiden mukaan oppiminen on kaiken inhimillisen toiminnan mahdollinen tulos, eikä oppimista voida siksi sitoa mihinkään yksittäiseen ympäristöön tai toimintaan (ks. esim. Säljö 2000). Kun oppimista ja inhimillistä toimintaa tarkastellaan sosiokulttuurisesta näkökulmasta, kiin-

nostus kohdistuu esimerkiksi "yksilöiden ja ryhmien fyysisten ja kognitiivisten välineiden omaksumiseen ja hyväksikäyttöön" (Säljö 2000: 16). Vaikka kymmeniin tuhansiin vuosiin ihminen ei biologisena olentona ole kehittynyt juuri lainkaan, on tämän päivän ihmisellä huomattavasti paremmat edellytykset toimia menestyksekkäästi mitä moninaisimmissa ympäristöissä. Tämän kulttuurisen evoluution ovat mahdollistaneet erilaiset välineet ja työkalut, joilla tarkoitetaan sekä ihmisten älyllisiä (tai kielellisiä) että fyysisiä keinoja, joita hän hyödyntää ympäristöä tulkitessaan ja siinä toimiessaan (Vygotsky 1982; ks. myös Säljö 2000).

Sosiokulttuurisessa oppimisessa on kyse siitä, miten omaksumme kulttuurissamme ja ympäristössämme esiintyviä ajattelun tapoja sekä erilaisia taitoja ja valmiuksia. Vaikka kirjan kirjoittamiseen tai sudokun ratkaisemiseen tarvitaan aivoissa ilmeneviä biokemiallisia prosesseja, ne eivät ole biologisia, vaan pikemminkin kommunikatiivisia ilmiöitä, jotka ovat muotoutuneet ja joista tulemme osallisiksi yhteistoiminnassa muiden kanssa (Säljö 2000). Yhteistyössä muiden kanssa voimme älyllisillä ja käytännöllisillä välineillä ja työkaluilla saada aikaan asioita, joihin emme yksin kykenisi. Käyttäessämme näitä välineitä hyödynnämme niihin ja ihmisten aiemman yhteistyön tuloksiin sisältyviä kokemuksia ja tietoja. Tällaisia sosiokulttuurisia välineitä on syntynyt meitä edeltävien sukupolvien yhteistoiminnassa, me luomme niiden pohjalta uusia välineitä ja meitä seuraavat sukupolvet taas omiaan. Kaikki tämä tapahtuu viestinnän avulla (Säljö 2000).

Sosiokulttuurinen näkökulma on saanut melko vankan jalansijan myös kielenoppimisen teorioissa. Kielikasvatuksessa merkittäväksi nousee esimerkiksi kielenkäytön konteksti tarjoumineen eli affordansseineen (esim. van Lier 1996; Aronin 2017). Viestintätilanteessa voidaan periaatteessa hyödyntää kaikkea, mikä voi viestin ymmärrettävyyden kannalta olla tarkoituksenmukaista. Tällöin on kyse kielen välitteisyydestä, jolla viitataan ihmisten luontaiseen ja perimmäiseen tapaan hankkia ja käsitellä informaatiota (esim. Vygotsky 1978).

Kielikasvatuksen oppimiskäsitystä luonnehtivat muun muassa kokemuksellisuus (esim. Kolb 1984), sosiokonstruktivismi (esim. Rauste-von Wright 1997) sekä emotionaalinen oppiminen (esim. Arnold 1999). Kokemuksellisuudella tarkoitetaan oppijan mahdollisuuksia hyödyntää opiskelutilanteessa omakohtaisia kokemuksiaan opiskeltavan kielen viestinnällisestä käytöstä. Kohonen (1998) katsoo, että nämä kokemukset toimivat tavallaan oppimisen tarttumapintana, johon teoreettiset säännöt voivat kiinnittyä. Sosiokonstruktivismi puolestaan merkitsee pedagogiikassa "sosiaalisen vuorovaikutuksen korostamista, yhteistoiminnassa oppimista, keskustelua, merkityksistä neuvottelua sekä merkitysten rakentamista käytännöllisissä yhteyksissä" (Tynjälä 1999: 61). Tässä määritelmässä kiteytyy myös sosiokulttuurisesti painottuneen vygotskilaisen kielenoppimistutkimuksen näkökulma (esim. Lantolf & Thorne 2006), joka on hyvin linjassa kielikasvatuksen kanssa. Kokemuksellisuudessa ja sosiokonstruktivismissa olennaista on toiminnan yhteisöllisyys, ja siksi onkin perustellumpaa puhua kielenoppimisen sijaan osallistumisesta kielelliseen toimintaan (Pavlenko & Lantolf 2000). Jotta oppimiskäsitystä voi kuvata holistiseksi, on huomioitava myös oppijan emootioiden merkitys oppimisprosessissa. Motivaatiolla, asenteilla ja tunteilla on luonnollinen osa ihmisen toiminnassa, eikä niitä voi irrottaa hänen kognitiivisesta toiminnastaan (ks. esim. Damasio 2001). Kielikasvatuksen sosiokulttuurista oppimiskäsitystä tukevat myös situationaalisen oppimisen (esim. Lave

& Wenger 1991) ja ekologisen kielen oppimisen teoriat (esim. van Lier 2004, 2007), kohtaamisen pedagogiikka (esim. Kaikkonen 2004) sekä viimeaikainen neurobiologian (esim. Olsson ym. 2020) ja motivaatiopsykologian tutkimus (esim. Aro & Nurmi 2019).

3.4 Kohtaamisen pedagogiikka kielikasvatuksen perustana

Erotuksena kieltenopetusta pitkään leimanneesta informaatiopedagogiikasta kielikasvatuksessa puhutaan kohtaamisen pedagogiikasta, joka korostaa "vieraan kulttuurin oppimista molemminpuolisena, dialogisena prosessina" (Kaikkonen 2004: 153). Kohtaamisen pedagogiikka ja dialoginen kielikäsitys nivoutuvat luontevasti yhteen, sillä Bahtin (1991: 36) kirjoittaa esimerkiksi perimmäisen kokonaisuuden dialogisuudesta, jossa on kyse useiden tietoisuuksien vuorovaikutuksen kokonaisuudesta, "joista yksikään ei tule loppuun saakka toisen objektiksi". Kielikään ei tällöin voi olla, edes kielenopetuksen keskeisenä kohteena, pelkästään objekti, sillä aiemmat vuorovaikutuskokemukset ja -suhteet ovat väistämättä läsnä kaikessa kielellisessä toiminnassamme.

Kielikasvatus on pohjimmiltaan dialogista, sillä siinä korostuu kielenkäytön sosiaalinen luonne, kun kielenkäyttö nähdään ihmisten yhteistoimintana. Myös suomalaiseen kielikasvatusajatteluun vaikuttanut Eurooppalainen viitekehys (Euroopan neuvosto 2003) lähestyy kieltä ja sen käyttöä toiminnallisesta näkökulmasta, jossa kielenkäyttäjät luovat tietyllä hetkellä tietyssä paikassa tietynlaisen tekstin johonkin tiettyyn tarkoitukseen. Viitekehys heijastuu kielten opetussuunnitelmaperusteissa, ja vaikka kielikasvatuksen käsitettä ei siinä käytetäkään, "sen yleisiin periaatteisiin sisältyy paljon sellaista, mitä voisi sanoa kielikasvatukseksi" (Mustaparta ym. 2015: 10).

Kielikasvatuksen tavoitteena ei ole ainoastaan muodollinen kielitaito, vaan kulttuurien välisen toiminnan kompetenssi, jota leimaavat muun muassa interaktiivinen asenne, empaattisuus ja monitulkintaisuuden sietäminen (Kaikkonen 1998). Oppimisympäristön osalta tämä tarkoittaa avoimuutta kieli- ja kulttuurikontakteihin sekä kielenkäytön autenttisuutta (esim. Breen 1985; van Lier 1996; Kaikkonen 2005). Opiskeltava kieli ei tällöin voi rajautua luokkahuoneeseen tai oppikirjaan, vaan kielen pitäisi näkyä mitä moninaisimmissa yhteyksissä. Autenttisuuden käsite on hyvin monimuotoinen ja monitulkintainen, sillä se voidaan nähdä niin suhteena, prosessina kuin mielentilana (Kramsch 2023: xiv). Kielikasvatuksessa näistä korostuu prosessi, jossa ei niinkään omaksuta toista kieltä vaan kaksi- tai monikielisyyttä (Ortega 2014). Prosessissa korostuu toimijuus, ja siksi autenttisuus nähdään kielikasvatuksessa erityisesti toimijan eli kielenkäyttäjän omana näkemyksenä siitä, millaisena hän kielenkäyttötilanteen kokee (Kaikkonen 2005). Autenttisuus ei siis ainoastaan ole kielessä tai tekstissä itsessään, vaan se ilmenee erityisesti myös kielenkäyttäjän kokemana mielekkyytenä ja tarkoituksenmukaisuutena kielellisessä toiminnassa.

Kohtaamisen pedagogiikassa on kyse koulukontekstissa kieltä käyttävien ohjaamisesta toimimaan rakentavasti heidän kohdatessaan eri taustasta tulevia kielenkäyttäjiä. Kohtaamisissa asettaudutaan ikään kuin kolmanteen tilaan (ks. esim. Kramsch & Uryu 2020), joka muodostuu kohtaajien välille ja jossa he rakentavat yhteistä ymmärrystä, dialogia, merkitysneuvottelujen avulla. Kohtaamisen pedagogiikka on dialogista, toista

arvostavaa, hyväksyvää ja ymmärrykseen pyrkivää. Siksi kielikasvatuksessa kohtaamisen pedagogiikka ei rajoitu vain eri kieli- tai kulttuuritaustasta tulevien kohtaamisiin, vaan se ulottuu kaikkiin opetustilanteissa ilmeneviin kohtaamisiin. Tämä linkittyy Hollidayn (2016) ajatteluun, jonka mukaan kulttuurienvälistä kompetenssia ei opita kielenopetuksessa, vaan kulttuurinen osaaminen kehittyy hiljalleen jokapäiväisen elämän luonnollisissa yhteyksissä vuorovaikutuksessa muiden kanssa.

Kohtaamisen pedagogiikkaa korostava opettamiskäsitys näkyy kielikasvatuksessa konkreettisesti siinä, miten opettajana suhtaudumme oppilaisiin, miten puhumme heille ja millaisen mallin annamme oppilaille kohdatessamme muita ihmisiä, kuten vanhempia, kollegoita tai muita koulun aikuisia. Kohtaamisen pedagogiikkaa on myös se, miten puhumme muista ihmisistä, kielistä tai erilaista tavoista ja tottumuksia. Myös se, miten ohjaamme oppilaita kohtaamaan toisiaan ja muita ihmisiä, on kohtaamisen pedagogiikkaa. Kohtaamisen pedagogiikka on näkyväksi tekemisen taitoa, jossa yhdistyvät oppilaan huomioiminen, tunteiden tunnistaminen ja tunnustaminen, moninaisuuden ymmärtäminen, välittäminen ja kehollisuuden tiedostaminen (Sutela 2022).

3.5 Dynaaminen arviointikäsitys kielikasvatuksen perustana

Kielikasvatuksen tavoitteet ja sisällöt ovat pääasiassa viestinnällisiä, siksi myös arvioinnin tulee olla linjassa tämän kanssa (arvioinnista, ks. Huhta ym. 2025, tässä julkaisussa). Kielikasvatuksessa arviointikulttuuria on kehitetty opettajan yksinvaltaisesta arvioinnista vuorovaikutteisempaan suuntaan. Samalla myös itse- ja vertaisarvioinnin rooli on kasvanut. Koska kielitaitoprofiili on aina väistämättä yksilöllinen, tämä olisi syytä huomioida myös arvioinnissa. Kielikasvatuksen näkökulmaa arviointiin tuovat esimerkiksi Hildén ja Takala (2005), joiden mukaan koulukasvatuksen kokonaisvaltaisten tavoitteiden saavuttamisen arvioiminen edellyttää oppilaan kasvun tavoittavia toiminta- ja arviointimuotoja, joista he tarkastelevat erityisesti kielisalkkua (ks. myös Kantelinen ym. 2020).

Kielikasvatuksen keskiössä on viestinnällisyys, joten arvioinnin tulisi kohdentua siihen, mitä oppilas kielenkäyttäjänä osaa kielellä tehdä. Arvioinnin tulisi myös mahdollisimman hyvin perustua tosielämän tilanteita simuloiviin tehtäviin. Koska kielikasvatuksen kohteena on koko ihminen, myös arvioinnissa on tarpeen huomioida yksilön toimintaa yhtä kertaluontoista suoritusta laajemmin. Arvioinnin painopistettä onkin siirretty tuotoksen arvioinnista koko prosessin arviointiin, jolloin esimerkiksi koulukontekstissa pyritään arvioimaan kielitaidon tason lisäksi opetussuunnitelmien yleisempiä tavoitteita, kuten kykyä työskennellä itsenäisesti ja yhdessä toisten kanssa sekä kykyä toimia järjestelmällisesti ja pitkäjänteisesti (Opetushallitus 2014). Opettaja-arviointi yhdessä itse- ja vertaisarvioinnin kanssa antaa arvioijalle kattavamman kuvan arvioitavan toiminnasta. Samalla painotus siirtyy voimakkaammin arvostelusta arviointiin.

Kielikasvatus on pikemminkin prosessi- kuin suorituskeskeistä, mikä näkyy myös arvioinnissa. Sosiokulttuurisissa kielenoppimisen ja -opetuksen teorioissa puhutaan dynaamisesta arvioinnista (Poehner 2008; Lantolf & Poehner 2011). Tällöin arvioinnin nähdään integroituvan opetukseen ja tällä yhteen sulautuneella toiminnalla pyritään

ymmärtämään oppijan kyvykkyyttä tukemalla aktiivisesti hänen senhetkistä kehitysvaihettaan. Dynaaminen arviointi perustuu vygotskilaiseen käsitteeseen lähikehityksen vyöhykeestä (Vygotsky 1978, 1982), joka kuvaa ihmisen lähes ainutlaatuista potentiaalia ylittää senhetkinen taitotasonsa työskentelemällä yhteistyössä muiden kanssa niin, että toimijoiden dialoginen yhteistoiminta auttaa oppijaa saavuttamaan kehityksessään uuden tason. Dynaaminen arviointi on tilanteista, toimintaa ohjaavaa arviointia. Kyse on hyvin arkisesta asiasta, jossa esimerkiksi tehtävästä suoriutumista ohjataan oppitunnin aikana ohjein ja kysymyksin. Samalla opettaja pääsee tällöin havainnoimaan, missä määrin oppilas tarvitsee tukea suoriutuakseen jostakin tehtävästä ja pystyy mukauttamaan tukea oppilaan tarpeiden ja kehitysvaiheen mukaisesti (Reiman 2023).

Dynaamisen arvioinnin periaate näkyy perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, jossa oppimista edistävällä arvioinnilla oli merkittävä, jopa keskeinen rooli vuoden 2014 opetussuunnitelmaperusteissa, joiden mukaan arvioinnin ”painopiste on oppimista edistävässä arvioinnissa” (Opetushallitus 2014: 47). Tämä painotus jäi kuitenkin pois, kun arviointiluku kirjoitettiin uudelleen muutama vuosi myöhemmin. Oppimista edistävän arvioinnin sijaan uudessa versiossa puhutaan formatiivisesta arvioinnista, jonka ”tehtävänä on ohjata oppilaan opintojen edistymistä suhteessa asetettuihin tavoitteisiin” (Opetushallitus 2020: 2). Käytännössä kyse on samasta asiasta, sillä formatiivinen arviointi on opintojen aikana annettavaa oppimista tukevaa ja ohjaavaa palautetta, jonka tulee auttaa oppilasta esimerkiksi ymmärtämään se, miten hän voi parantaa suoriutumistaan suhteessa tavoitteisiin ja arviointikriteereihin. Opettajan antaman palautteen lisäksi myös itsearviointi ja vertaispalaute ovat osa formatiivista arviointia. (Opetushallitus 2020.)

4 Kielikasvatuksen määrittelyä

Kuten edellä olen esittänyt, kielikasvatuksen perusta pitää sisällään monia oppimiseen, opiskeluun ja opetukseen liittyviä ulottuvuuksia, ja siksi termin määritteleminen on vaikeaa. Määritteleminen on kuitenkin tärkeää, jotta termin käyttö olisi yhdenmukaista ja keskinäistä ymmärtämistä edistävää. Kun puhumme kielikasvatuksesta, keskeiseksi nousee kysymys siitä, miten se eroaa äidinkielen tai vieraan kielen opetuksesta eli miten kasvatus ja opetus erottuvat toisistaan käsitteellisesti.

Kasvatusta on vaikea määritellä yksiselitteisesti, sillä se ei ole ilmiönä itseriittoinen, vaan riippuvainen arvoista ja kulloinkin vallitsevista käsityksistä (Ikonen 2000). Kasvatusta on kuvattu muun muassa sosialisaatioksi, sillä kasvatuksen avulla ihmistä ohjataan tulemaan toimeen siinä yhteisössä, johon hän on syntynyt ja jossa hän elää. Samalla kasvatuksessa on kyse persoonallisuuden kehittämisestä kasvattajan ja kasvatettavan vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Huttunen 1995). Tällainen tulkinta jättää kuitenkin avoimeksi, missä määrin esimerkiksi poliittisesti totalitaristiseen tai uskonnollisesti fundamentalistiseen järjestelmään sosiaalistaminen on kasvatusta. Ikonen (2000) huomauttaakin, että kasvatustieteen kannalta ei ehkä olekaan olennaista määritellä itse termiä, vaan olennaisempaa on se, mitä käsityksiä ja asenteita tai millaista toimintaa pidämme hyvänä, sillä ’hyvä’ muuttaa kasvatuksen käsitteen

konkretiaksi. Ikosen (2000: 126) kaksiosaisen määritelmän mukaan kasvatus on "toimintaa ja järjestelyjä, jotka muokkaavat kasvatettavan käsityksiä, toimintaa ja/tai asenteita hyvänä ja/tai hyödyllisenä pidettyyn suuntaan […] ja josta käytetään nimitystä 'kasvatus'".

Opetus ja kasvatus nivoutuvat toisiinsa, sillä Lahdeksen (1997: 14) mukaan opetus on "kasvatustavoitteista johdettavaa tarkoituksellista ja suunniteltua opettajan ja oppilaiden välistä sosiaalista, vuorovaikutuksellista toimintaa, jonka tarkoituksena on luoda oppilaalle edellytykset, oppimisen avulla, tavoitteiden saavuttamiseen". Opetus on keino toteuttaa kasvatusta, mutta siinä missä "opetus kohdistuu johonkin yksityiseen olemuksen puoleen", kasvatus tähtää "aina koko ihmisen kasvattamiseen" (Hollo 1939: 99).

Kielikasvatuksen tavoitteet ulottuvat pelkän kielen opettamista ja oppimista laajemmalle, sillä kielikasvatuksessa kieli nähdään "ihmisen kulttuurisena, henkilökohtaisena ja sosiaalisena kokonaisuutena" (Kaikkonen 2005: 46). Kaikkonen (2005) esittää kielikasvatuksen yhdeksi tavoitteeksi kulttuurienvälisen oppimisen, jossa keskeisiä ovat esimerkiksi perspektiivin vaihto ja, ehkä hieman yllättävästi, kohtaamistilanteissa koettu epävarmuus ja turvattomuus. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että oppilaille tarjotaan ohjattuja kulttuurienvälisiä kohtaamisia, jotka mahdollistavat kokonaisvaltaisen oppimisen. Näissä kokemuksellisissa prosesseissa yhdistyvät oppilaan kognitiivinen, affektis-emotionaalinen ja sosiaalinen käyttäytyminen ja oppiminen (Kaikkonen 2005). Opiskelijavaihdot ja koulujen kansainväliset projektit tarjoavat tähän luontevia mahdollisuuksia, kuten myös luokka- ja e-luokkatandemopiskelu, jossa opitaan osallistujien äidinkieliä vastavuoroisesti (ks. esim. Löf & Salo 2020).

Kaiken edellä sanotun pohjalta olen määritellyt kielikasvatuksen seuraavasti: "Kielikasvatus on kasvattajan ja kasvatettavan vuorovaikutukseen perustuvaa tavoitteellista toimintaa, jonka tarkoituksena on tukea yksilön kieli- ja kulttuuri-identiteetin kehittymistä ja laajentumista sekä auttaa yksilöä kasvamaan eettisesti vastuulliseksi yhteiskunnan jäseneksi" (Salo 2025: 15).

Seuraavaksi tarkastelen edellä esitettyyn määritelmään sisältyviä elementtejä tarkemmin.

4.1 Kasvattajan ja kasvatettavan vuorovaikutus

Kielikasvatuksen vuorovaikutuksellisena viitekehyksenä voidaan pitää dialogisuutta (Salo 2009). Dialogi toteutuu, kun ihmisten keskinäinen vuorovaikutus on tasa-arvoista ja kunnioittavaa. Dialogissa toisen ihmisen kohtaaminen koetaan arvokkaana. Kun lähtöoletuksena on toisen ihmisyyden kunnioitus, yhteisymmärryksen ja keskinäisen luottamuksen rakentaminen helpottuu. Opettaja on institutionaalisessa roolissaan aina valtasuhteessa oppilaisiinsa, mikä ei kuitenkaan vähennä dialogisuuden merkitystä, vaan pikemminkin päinvastoin, sillä dialoginen suhde edistää nuoren kasvua myönteisellä tavalla (ks. esim. Tomperi ym. 2022). Kielikasvatuksessa dialogi on kasvattajan ja kasvatettavan kasvatuksellista kohtaamista, jonka päämääränä on yksilön persoonallisen ja sosiaalisen kasvun tukeminen. Dialogisen kohtaamisen tarkoitus on tukea oppilaan kokonaisvaltaista kasvua, ja vuoro-

vaikutuksen tulee perustua holistiseen ihmiskäsitykseen (esim. Rauhala 2005, Lehtovaara 1998) ja arvostavaan pedagogiseen kohtaamiseen (esim. Kaikkonen 2005, Sutela 2022).

Kasvattajan ja kasvatettavan vuorovaikutuksellinen suhde näkyy myös kielikasvatuksen kielikäsityksessä, jota voi pitää dialogisena ja funktionaalisena (Salo 2009). Kielikasvatuksessa katsotaan, että yksilö, kaikenlaisen muun kasvatuksen tavoin, sosiaalistuu osaksi yhteisöä ja ottaa haltuunsa yhteisön kielenkäyttötapoja. Kielikasvatuksessa tämä heterogeeninen yhteisö rakentuu opiskeltavan kielen puhujista, joista jokaisella on oma yksilöllinen tapansa käyttää eri kieliä.

4.2 Kielikasvatus tavoitteellisena toimintana

Kielikasvatus on lähtökohtaisesti aina tavoitteellista, sillä sitä toteutetaan aina jossakin institutionaalisessa kontekstissa, jossa toimintaa ohjaavat erilaiset suunnitelmat. Suunnitelmissa on annettu valmiiksi tavoitteet, ja kielikasvattajien tehtävä on toimia niiden suuntaisesti, sillä ”kielitietoisessa koulussa jokainen aikuinen on kielellinen malli ja myös opettamansa oppiaineen kielen opettaja” (Opetushallitus 2014: 28).

Perusopetuksessa kielen oppimiselle on asetettu melko runsaasti tavoitteita. Esimerkiksi päättöarvioinnin kriteereissä on suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärässä arvioitavia tavoitteita 16, kun taas kielten A-oppimäärissä arvioitavia tavoitteita on kymmenen, B1-oppimäärissä yhdeksän ja B2-oppimäärissä seitsemän. Yhden tavoitteen sisällä saattaa lisäksi olla useampi alatavoite. Lukiossa tavoitteet on merkitty sekä oppiaine- että moduulikohtaisesti. Kieliaineissa tavoitteita on varsin runsaasti, sillä aineesta riippuen lukion 5–8 moduulin tavoitteita on kaikkiaan 25–36. (Opetushallitus 2014, 2019.) Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää päämäärätietoista toimintaa, ja kielikasvatuksessa tämä toiminta nähdään dialogisesti ja sosiaalisesti rakentuneena yhteistoimintana.

4.3 Kielikasvatus kieli-identiteetin laajentajana

Kieli-identiteetti on lyhyesti määriteltynä ”kieleen ja kielenpuhujaksi identifioitumista asenteiden, arvostuksen, toivotun kielitaidon ja kielenkäyttötilanteiden perusteella” (Iskanius 2006: 15). Kieli-identiteetti on yksilön kokema ja tiedostama käsitys omasta kielellisestä osaamisestaan ja kielenkäytöstä. Kielikasvatuksen tehtävä on auttaa oppilasta laajentamaan tätä käsitystä. Esimerkiksi kielisalkkutyöskentelyllä (ks. esim. Kantelinen ym. 2020) oppilaan huomio voidaan suunnata kielellisiin variantteihin ja rekistereihin, jolloin oppilas saattaa havaita uusia piirteitä omassa kielenkäytössään. Hän huomaa ehkä puhuvansa eri tavalla koulukavereidensa kuin opettajien kanssa ja käyttävänsä jalkapallojoukkueessaan ilmaisuja, joita ei käytä missään muualla. Hän tunnistaa eroja eri-ikäisten kirjallisessa viestinnässä muun muassa lyhenteiden, emojien ja välimerkkien käytössä, ja mobiilipelejä pelatessaan hän tajuaa käyttävänsä sekaisin suomea ja englantia. Hän alkaa ymmärtää, että hänellä, kuten jokaisella ihmisellä, on henkilökohtainen kielellinen repertuaari (ks. esim. Dufva 2020).

Jokainen ihminen on oman kielellisen repertuaarinsa myötä lähtökohtaisesti monikielinen, ja monikielisyyden edistäminen on yksi kielikasvatuksen keskeinen tavoite. Monikielisyydellä viitataan niin yksilöiden kuin yhteisöjen monikielisyyteen (ks. esim. Euroopan neuvosto 2003). Yksilön monikielisyydellä tarkoitetaan yksilön äidinkiel(t)en ja muiden kielten sekä niiden varianttien ja rekistereiden eritasoista hallintaa. Yhteisön monikielisyydellä viitataan puolestaan yhteisön kielelliseen moninaisuuteen, johon kuuluvat kaikki yhteisössä puhuttavat kielet ja niiden variantit. Jokainen kouluyhteisö onkin enemmän tai vähemmän värikäs kielellinen mosaiikki, jossa monikieliset yksilöt käyttävät eri kieliään eri tarkoituksiin erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Myös perusopetuksen opetussuunnitelmaperusteet ohjaavat monikielisyyteen, kun esimerkiksi suomen kielen ja kirjallisuuden opetuksen yhtenä tavoitteena vuosiluokilla 7–9 on ”ohjata oppilas tutustumaan Suomen kielelliseen ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen, […] ja auttaa oppilasta pohtimaan äidinkielen merkitystä sekä tiedostumaan omasta kielellisestä ja kulttuurisesta identiteetistään” (Opetushallitus 2014: 291).

Ajatus yksilöiden ja yhteisön monikielisyydestä esiintyy Eurooppalaisessa viitekehyksessä (Euroopan neuvosto 2003), jolla on ollut merkittävä vaikutus suomalaisten opetussuunnitelmaperusteiden kieltä koskeviin kirjauksiin. Eurooppalaisen viitekehyksen ihanteena ei pidetä äidinkielisen puhujan kaltaista kielitaitoa muissa kielissä, vaan ihanteena on yksilön kielirepertuaarin laajentaminen niin, että yksilön mielestä olisi arvokasta hallita useampia kieliä ainakin jollakin tasolla. Euroopan unionin kielipolitiikan yhtenä tavoitteena on, että jokainen EU-kansalainen osaisi oman äidinkielensä lisäksi kahta muuta kieltä. Lähtökohtaisesti tämä toteutuu Suomessa varsin hyvin, sillä oppilaat opiskelevat perusopetuksen aikana äidinkielensä lisäksi toista kotimaista kieltä (eli suomea tai ruotsia) sekä vähintään yhtä vierasta kieltä, joka useimmiten on englanti. Opiskeleminen ja osaaminen eivät aina kuitenkaan korreloi, kuten B1-ruotsin oppimäärän heikot oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa osoittavat (Härmälä & Marjanen 2023). Maahanmuuttotaustainen oppilas voi opiskella suomea tai ruotsia ja kirjallisuutta toisena kielenä silloin, kun hänen suomen tai ruotsin taitonsa on vielä alkuvaiheessa. Lisäksi hän voi mahdollisesti opiskella omaa äidinkieltään, mikäli koulutuksen järjestäjä sellaista tarjoaa. Vuonna 2023 oman äidinkielen opetusta antoi 88 koulutuksen järjestäjää 59 kielessä yli 20 000 oppilaalle (Opetushallitus 2025).

Kielikasvatus on lähtökohtaisesti monikielisyyttä tukevaa, sillä sen keskiössä on kielitietoinen opetus sekä kielellisesti ja kulttuurisesti vastuullinen pedagogiikka. Kielellinen moninaisuus on hyvä lähtökohta opetukselle, sillä kaikki kielet ovat oppimisen kieliä. Eri kielten näkyminen ja kuuluminen kasvattaa oppilaita yhdenvertaisuuteen ja luo valmiutta toimia moninaisissa yhteisöissä. Kun oppilas nähdään ja kohdataan holistisen ihmiskäsityksen mukaisesti kokonaisena kaikkine kielineen, tämä lisää yhteisöön kuulumisen tunnetta ja parantaa sitoutumista ja motivaatiota. Tämä edellyttää kielikasvattajien ymmärrystä kieliin liittyvistä arvoista ja arvostuksista. Miten kielistä puhutaan tai mitä kieltä milloinkin puhutaan? Tai saako oppilas esimerkiksi puhua koulussa kaverinsa kanssa äidinkieltään, vaikka opettaja tai muut oppilaat eivät sitä ymmärtäisikään? Tässä opettajien toiminnalla

on keskeinen rooli, sillä tilan luominen eri kielten käytölle on kielikasvatuksen mukaista kielitietoista pedagogiikkaa (Lehtonen ym. 2023).

Lehtonen ym. (2023) tarkastelevat toimintayhteisöjen, kuten koulun, suhtautumista yksi- ja monikielisyyteen erilaisten diskursiivisten tilojen avulla. Kielikasvatuksen näkökulmasta olennaisin niistä on tila, jota kutsutaan nimellä hybridinen monikielisyys. Tämän tilan vuorovaikutuksessa kielten rakenteellisten, sosiaalisten ja institutionaalisten rajojen ylittäminen on sallittua, jopa norminmukaista. Tällaista vuorovaikutusta kutsutaan limittäiskieleilyksi (*translanguaging*, ks. esim. García & Wei 2014), joka on kielellisesti monimuotoisille opetusryhmille sopiva kehys, koska se kannustaa ylittämään eri kielten sosiaaliset rajat oppimisessa ja murtamaan yksikielisyyden normin sekä hyödyntää oppimiseen ja vuorovaikutukseen oppilaiden kaikkia kielellisiä resursseja.

Lehtosen ym. (2023) mukaan limittäiskieleilyn tila voidaan luoda luokkahuoneeseen pedagogisin keinoin, kun lähtökohdaksi otetaan kaikkien käytössä olevien kielten vaihtelu sekä osallistujien moninaiset ja muuttuvat kieli- ja kulttuuri-identiteetit. Tämä edellyttää myös sitä, että oppilaita tietoisesti tuetaan ja kannustetaan hyödyntämään kaikkia kielellisiä resurssejaan. Kieltenopetukselle tämä voisi merkitä sitä, että vieraiden kielten opetuksessa yhteisen kielitiedon opetus korostuu. Monikielisessä koulussa kaikkia oppilaan osaamia kieliä arvostetaan samalla tavalla. Olennaista on se, mitä oppija osaa kielellä tehdä eli millaisista kielenkäyttötilanteista, tehtävistä ja teksteistä hän taidoillaan selviää. Tavoitteena on tukea oppilasta monikielisenä toimijana ja saada hänet tiedostamaan omat kielelliset resurssinsa ja samalla kannustaa hänet laajentamaan kielellistä repertuaariaan.

Monikielinen pedagogiikka ottaa huomioon, että oppijoilla on moninaisia ja keskenään erilaisia kielellisiä repertuaareja. Kun opetusta muokataan kielitietoisempaan suuntaan niin, että oppilas voi käyttää kielellistä repertuaariaan mahdollisimman monipuolisesti, laajennetaan samalla niin yksilöiden kuin yhteisön monikielisyyttä. Tällä tavalla muut kuin opetuskieli limittyvät luontevaksi osaksi luokassa ilmenevää vuorovaikutusta ja opiskelua (Lehtonen 2021).

Nykyään monien eri kielten samanaikaista käyttöä opetuksessa ja opiskelussa ei enää lähtökohtaisesti nähdä ongelmana, vaan esimerkiksi opetussuunnitelmaperusteet jopa kannustavat siihen. Käytännössä tämä ajatus ei vielä kaikilta osin näy kouluissa, sillä moni opettaja pitää esimerkiksi oppilaiden kotikielen käyttöä ongelmallisena koulussa ja joku jopa kotona (Alisaari ym. 2019, 2021; Heikkola ym. 2022). Pääsääntöisesti limittäiskieleilyn on osoitettu vaikuttavan myönteisesti oppimiseen (ks. esim. Fang ym. 2022), mutta sen implementointi opetukseen saatetaan nähdä haasteellisena (Cinaglia & De Costa 2022). Limittäiskieleilyn eduista huolimatta yksittäisen kielen opetuksessa voi olla perusteltua keskittyä nimenomaan opiskeltavan kielen käyttöön ja ohjata oppilaita korvaamaan mahdolliset muiden kielten ilmaukset opiskeltavalla kielellä, sillä vaikka esimerkiksi ruotsin, ranskan tai espanjan oppitunneilla viesti varmasti välittyisi englannin kielen avulla, ei ole tarkoituksenmukaista kannustaa oppilaita englannin käyttöön muutoin kuin oppimisen tukena esimerkiksi sanojen merkityksen päättelemisessä. Oppilaille pitää kuitenkin painottaa, että koulun ulkopuolisissa viestintätilanteissa on tärkeämpää käyttää kaikkia kielellisiä resursseja kuin jättää keskustelu sikseen, jos sopivaa sanaa tai ilmausta ei heti tule mieleen.

Lisäksi oppilaille on hyvä korostaa, että englannin osaamista voi jo pitää kansalaistaitona, minkä lisäksi kaikki muu kielitaito nähdään ansiona (ks. esim. Sajavaara 2010).

4.4 Kielikasvatus kulttuuri-identiteetin rakentumisen tukijana

Yksilön kulttuuri-identiteetti ilmenee tietyn ryhmän ominaisuuksien kautta, sillä laajassa mittakaavassa kulttuuria määrittävät erityisesti kieli ja uskonto sekä yhteisöissä vaalittavat arvot ja normit (ks. esim. Talib ym. 2004). Näin ollen kulttuuri-identiteetti nivoutuu esimerkiksi yksilön kieli-identiteettiin. Kulttuuri-identiteetti on hyvin vaikeasti määriteltävä käsite, sillä kulttuurin määritelmät ovat hyvin moninaisia ja identiteetti on luonteeltaan prosessimainen. Käsitteen käyttö kielikasvatuksessa on kuitenkin perusteltua, sillä perusopetuksen yksi tehtävä on tukea "oppilaiden oman kulttuuri-identiteetin rakentumista ja kasvua aktiivisiksi toimijoiksi omassa kulttuurissaan ja yhteisössään sekä kiinnostusta muita kulttuureita kohtaan" ja "samalla opetus vahvistaa luovuutta ja kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta, edistää vuorovaikutusta kulttuurien sisällä ja niiden välillä ja luo siten pohjaa kulttuurisesti kestävälle kehitykselle" (Opetushallitus 2014: 16).

Opetuksessa on tärkeä huomioida kulttuurinen moninaisuus ja tukea tasapainoisen kulttuuri-identiteetin kehittymistä, sillä se auttaa oppilasta löytämään oman paikkansa ja tuntemaan myönteisiä tunteita sekä omia että toisia ryhmiä kohtaan. Tutkimuksissa selkeä tietoisuus omasta identiteetistä on yhdistetty esimerkiksi hyvään itsetuntoon, onnellisuuteen ja vähäisempään masentuneisuuteen (ks. esim. Laine 2019). Lisäksi vähemmistön vahva etninen identiteetti korreloi myönteisesti esimerkiksi korkeamman koulutuksen ja maltillisten poliittisten näkemysten kanssa (Benjamin 2014).

Yksilön kulttuuri-identiteettiin vaikuttavia tekijöitä ovat käsitelleet esimerkiksi Benjamin (2014) ja Räsänen (2019). Benjaminin mukaan näitä tekijöitä ovat kodin kulttuuri, maan tai alueen valtakulttuuri, etnisyys/ulkonäkö, uskonto, kieli, seksuaalisuus, sukupuoli, yhteiskuntaluokka, erityisyys (esim. vamma), ammatti, alakulttuurit ja harrastukset. Myös Räsäsellä (2019) kulttuuri-identiteetti näyttäytyy monen tekijän kokonaisuutena, "monikulttuurikukkana". Kukan terälehdet (etnisyys, asuinpaikka, sosiaaliryhmä, sukupuoli, ikä, kyvyt, kieli ja maailmankatsomus) nivoutuvat kulttuurin eri ulottuvuuksiin globaalikulttuureista alakulttuureihin, jotka läpäisevät kaikki identiteetin rakentumiseen vaikuttavat tekijät. Lopputuloksena on yksilöllinen mikrokulttuuri, jonka yksittäisiä tekijöitä ei voi tarkastella irrallaan muista tekijöistä, sillä jokainen kulttuuri-identiteetin ulottuvuus on yhteydessä kukan muihin terälehtiin (Räsänen 2019).

Koska monet kulttuuri-identiteettiin vaikuttavista tekijöistä ovat luonteeltaan dynaamisia, yksilön kulttuuri-identiteettikin vaihtelee ajassa ja paikassa (esim. Campbell 2000, Holliday 2010). Kielikasvatuksen näkökulmasta erityisesti kielen rooli on keskeinen. Kielen ja kulttuurin yhteen nivoutumisen myötä yksilön eri kielet variantteineen liittävät hänet kulttuurisesti eri ryhmiin. Nuori saattaa käyttää kotona eri kieltä (tai kieliä) kuin esimerkiksi koulussa tai kaveripiirissä. Myös käytös- ja puhetavat voivat kotona, koulussa ja kaveripiirissä erota vastaavalla tavalla toisistaan.

4.5 Kielikasvatus eettiseen vastuullisuuteen ohjaajana

Johann Friedrich Herbart korosti jo vuonna 1804 kasvatuksen eettisyyttä kirjoittamalla, että ”kasvatuksen yksi ja lopulta sen koko tehtävä voidaan tiivistää käsitteeseen moraalisuus” (Herbart 1989 [1804]: 259). Tämä moraalisuus eli kasvatuksen eettinen ulottuvuus näkyy luonnollisesti myös kielikasvatuksen perustassa, jossa kohtaamisen pedagogiikalla (esim. Kaikkonen 2005) on keskeinen rooli. Koulukontekstissa kohtaamisen pedagogiikka tarkoittaa sitä, että oppilasta ohjataan toimimaan rakentavasti hänen kohdatessaan eri taustasta tulevia kielenkäyttäjiä. Kohtaamisen pedagogiikka on dialogista, toista arvostavaa, hyväksyvää ja ymmärrykseen pyrkivää.

Eettinen vastuullisuus näkyy myös opetussuunnitelmaperusteissa, sillä perusopetuksen keskeisenä tavoitteena on ”tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuulliseen yhteiskunnan jäsenyyteen” (Opetushallitus 2014: 19). Vastaavasti lukiokoulutuksen tehtävänä on vahvistaa laaja-alaista yleissivistystä. Lukion ops-perusteiden mukaan yleissivistys koostuu lukiokoulutuksessa ”arvoista, tiedoista, taidoista, asenteista ja tahdosta, joiden avulla kriittiseen ja itsenäiseen ajatteluun pystyvät yksilöt osaavat toimia vastuullisesti, myötätuntoisesti, yhteisöllisesti ja itseään kehittäen” (Opetushallitus 2019: 16).

Myös kielitietoisuuden lisäämisessä on osin kyse eettisestä vastuullisuudesta, sillä kielitietoisuudessa on osin kyse kieliin ja kieliyhteisöön kohdistuvista asenteista. Esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kielitietoisuus määritellään tietoisuudeksi kieliin kohdistuvista asenteista, kielen merkityksestä vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan sosiaalistumisessa (Opetushallitus 2014). Eettisen vastuullisuuden näkökulmasta kielitietoisuutta laajempi käsite voisi tässä yhteydessä olla kielellisesti vastuullinen opetus, jossa korostuu opettajien vastuullinen rooli kielen merkityksen ymmärtämisessä ja monikielisessä ympäristössä toimimisessa (Alisaari & Heikkola 2020). Alisaaren ja Heikkolan (2020) kielellisesti vastuullisen opetuksen viitekehys (ks. kuvio 2) koostuu kahdesta osasta eli opettajien orientaatioista sekä kieleen liittyvistä tiedoista ja taidoista.

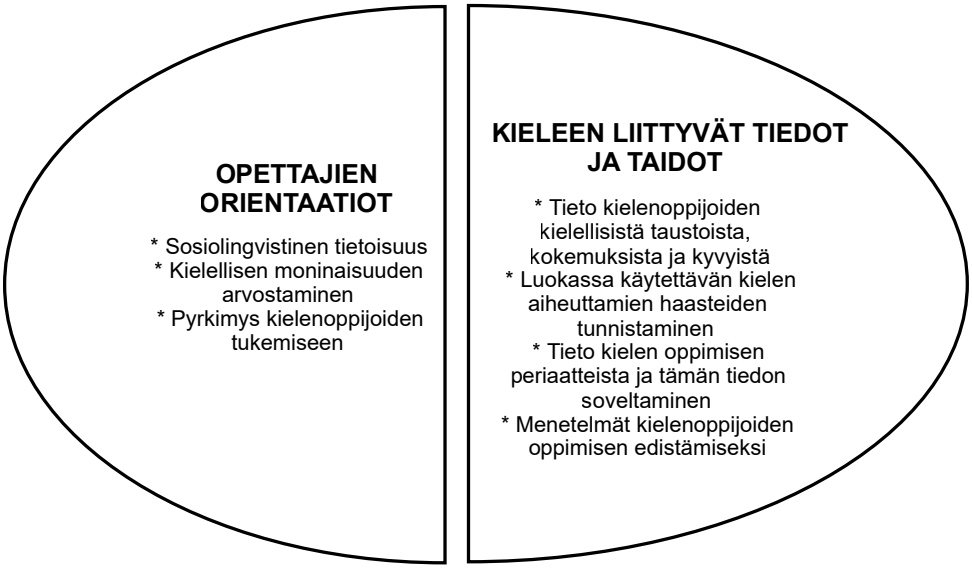

KUVIO 2. Kielellisesti vastuullisen opetuksen viitekehys (muokattu Alisaaren & Heikkolan, 2020, pohjalta, ks. myös Salo 2025)

Sosiolingvistisesti tietoinen opettaja ymmärtää kielen, kulttuurin ja identiteetin olevan sidoksissa toisiinsa, ja hän näkee, että kielen käyttö ja kielikasvatus ovat aina osa laajempaa yhteiskunnallista viitekehystä. Kielellistä moninaisuutta arvostava opettaja rohkaisee oppilaitaan käyttämään kaikkia näiden osaamia kieliä oppimisen resurssina. Kielellisesti vastuullinen opettaja myös tukee oppilaiden mahdollisuutta tulla osallisiksi erilaisista yhteiskunnan toiminnoista. (Alisaari & Heikkola 2020; Lucas & Villegas 2011, 2013.)

Kielellisesti vastuullinen opettaja ymmärtää, että hän pystyy tekemään opetuksesta mielekästä ja oppilaiden tarpeisiin pohjautuvaa, kun hänellä on tietoa oppilaiden taustoista, kokemuksista ja kyvyistä. Kielellisesti vastuullinen opettaja tunnistaa myös, millaiset opetuskielen tai opetettavan kielen piirteet aiheuttavat oppijoille haasteita, ja tietää, millaista kielitaitoa ja eri tiedonalojen kielen hallintaa tarvitaan erilaisista tehtävistä suoriutumiseen. Lisäksi opettajalla tulee olla tietoa kielen oppimisen periaatteista ja kykyä soveltaa tätä tietoa opetuksen suunnittelussa. Kielellisesti vastuullinen opettaja osaa myös havainnollistaa, opettaa opiskelustrategioita ja antaa selkeitä ohjeita ja tällä tavalla tukea oppimista. Vaikka kielellisesti vastuullisen opetuksen viitekehys liittyy erityisesti toisen kielen, esimerkiksi suomi toisena kielenä, opetukseen, sen näkökulmat huomioimalla opettaja voi tukea kaikkien oppilaiden opiskelua ja oppimista. (Alisaari & Heikkola 2020; Lucas & Villegas 2011, 2013.)

5 Lopuksi

Kielikasvatus rakentuu tukevasti soveltavan kielentutkimuksen luomalle perustalle. Alalla tehdyt teoretisoinnit ja tutkimukset kielen olemuksesta, oppimisesta ja opettamisesta nivoutuvat luontevaksi osaksi kielikasvatuksen toteutusta kouluissa ja muissa ympäristöissä. Soveltava kielentutkimus heijastuu myös artikkelissa esitetyssä kielikasvatuksen määritelmässä monin tavoin. Ensiksikin "kasvattajan ja kasvatettavan vuorovaikutus" on soveltavan kielentutkimuksen ydintä niin ensikielen kuin toisen ja vieraan kielen oppimisessa, kun taas "tavoitteellisesta toiminnasta" soveltava kielentutkimus tarjoaa lukuisia esimerkkejä tarkoituksenmukaisista kielenopiskelun ja -opettamisen tavoista. Yksilön "kieli- ja kulttuuri-identiteetin kehittyminen ja laajentuminen" liittävät kielikasvatuksen soveltavaan kielentutkimukseen monikielisyyden ja kielitietoisuuden kautta. Yksilön kasvun tukemisessa "eettisesti vastuulliseksi yhteiskunnan jäseneksi" näkyy puolestaan ekologisen ja sosiokulttuurisen kielenoppimisen sekä kielitietoisen ja kielellisesti vastuullisen pedagogiikan näkökulma. Tässä artikkelissa esittämäni kielikasvatuksen määritelmä on yritys tiivistää ja samalla jäsentää kielikasvatuksen moniulotteisuus yhteen virkkeeseen. Se, missä määrin olen tässä onnistunut, jää muiden arvioitavaksi.

Vaikka käsitteiden määritteleminen on vaikeaa, se on myös erittäin tärkeää, jotta meidän olisi helpompi ymmärtää toisiamme. Tämän vuoksi olisi myös tarpeellista ja kiinnostavaa tarkastella ja täsmentää kielikasvatuksen suhdetta kielipedagogiikkaan ja kielididaktiikkaan. Se jääköön kuitenkin toisen artikkelin aiheeksi.

Kielikasvatuksen tulevaisuutta on vaikea ennustaa, mutta nähdäkseni sen merkitys vain kasvaa teknologian ja erityisesti tekoälysovellusten kehittymisen myötä. Vaikka suurten kielimallien myötä puhutun ja kirjoitetun kielen konekäännökset tulevat yhä paremmiksi, on muistettava, että "kieli on tekoälylle vaikeaa, koska kyse ei ole pohjimmiltaan kielestä vaan sen välittämistä viesteistä" (Toivonen 2023: 161). Tekoälyn kyllästämässä kieliympäristössä kielitietoisesta ja kielellisesti vastuullisesta pedagogiikasta tulee yhä tärkeämpää. Tulevaisuudessa entistä keskeisemmän roolin saanee myös kielikasvatuksen ajatus yksilön kokonaisvaltaisesta huomioimisesta, ja eettisesti toimimisen merkityksestä tulee yhä olennaisempaa.

Kirjallisuus

Alisaari, J., L.M. Heikkola, N. Commins & E. Acquah 2019. Monolingual ideologies confronting multilingual realities. Finnish teachers' beliefs about linguistic diversity. *Teaching and Teacher Education, 80*, 48–58. https://doi.org/10.1016/j.tate.2019.01.003

Alisaari, J. & L.M. Heikkola 2020. Kielellisesti vastuullista pedagogiikkaa ja oppilaan tukemista: Suomalaisten opettajien käsityksiä kielen merkityksestä opetuksessa. *Kasvatus, 51* (4), 395–408. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202201148084

Alisaari, J., S. Sissonen & L.M. Heikkola 2021. Teachers' beliefs related to language choice in immigrant students' homes. *Teaching and Teacher Education, 103,* 1–10. https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103347

Alisaari, J., M. Björklund, R. Harju-Autti & L.M. Heikkola 2024. *Kieltenopetuksen nykytila ja tulevaisuuden visiot.* Helsinki: Opetushallitus ja Ajatuspaja Magma.

Arnold, J. (toim.) 1999. *Affect in language learning.* Cambridge: Cambridge University Press.

Aro, T. & J.-E. Nurmi 2019. Motivaatio, tunteet ja oppiminen. Teoksessa T. Ahonen, M. Aro, T. Aro, M.-K. Lerkkanen & T. Siiskonen (toim.) *Oppimisen vaikeudet.* Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti, 128–147.

Aronin, L. 2017. Conceptualizations of multilingualism: an affordances perspective. *Critical Multilingualism Studies, 5* (1), 7–42.

Bahtin, M. 1991. *Dostojevskin poetiikan ongelmia*. Helsinki: Orient Express.

Bahtin, M. 1981. *The dialogic imagination*. Austin: University of Texas Press.

Bahtin, M. 1986. *Speech genres and other late essays*. Austin: University of Texas Press.

Benjamin, S. 2014. Kulttuuri-identiteetti – merkitys kehitykselle ja kotoutumiselle. Teoksessa M. Laine (toim.) *Kulttuuri-identiteetti & kasvatus. Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena*. Helsinki: Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura, 56–105.

Breen, M. 1985. Authenticity in the language classroom, *Applied Linguistics, 6* (1), 60–70. https://doi.org/10.1093/applin/6.1.60

Campbell, A. 2000. Cultural identity as a social construct. *Intercultural Education*, *11* (1), 31–39. https://doi.org/10.1080/14675980050005370

Cinaglia, C. & P.I. De Costa 2022. Cultivating critical translingual awareness: challenges and possibilities for teachers and teacher educators. *RELC Journal*, *53* (2), 452–459. https://doi.org/10.1177/00336882221113659

Damasio, A. 2001. *Descartesin virhe: Emootio, järki ja ihmisen aivot.* Helsinki: Terra cognita.

Dufva, H. 2014. Vieraasta kielestä omiksi sanoiksi: Mitä Vološinov sanoi kielen oppimisesta ja opettamisesta? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 5* (1).

Dufva, H. 2020. Mitä ihmiset osaavat, kun he osaavat kieltä? Henkilökohtainen repertoaari ja sen multimodaalisuus. Teoksessa S. Grasz, T. Keisanen, F. Oloff, M. Rauniomaa, I. Rautiainen & M. Siromaa (toim.) *Menetelmällisiä käänteitä soveltavassa kielentutkimuksessa – Methodological turns in applied language studies.* AFinLAn vuosikirja 2020. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 78. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 17–32. https://doi.org/10.30661/afinlavk.89461

Dufva, H., M. Aro, M. Suni & O.-P. Salo 2011. Onko kieltä olemassa? Teoreettinen kielitiede, soveltava kielitiede ja kielen oppimisen tutkimus. Teoksessa E. Lehtinen, S. Aaltonen, M. Koskela, E. Nevasaari & M. Skog-Södersved (toim.) 2011. AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2011 / n:o 3. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 22–34. https://journal.fi/afinla/article/view/4454

Euroopan neuvosto 2003. *Eurooppalainen viitekehys: kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys*. Helsinki: Sanoma Pro.

Fang, F., L.J. Zhang. & P.K. Sah 2022. Translanguaging in language teaching and learning: current practices and future directions. *RELC Journal*, *53* (2), 305–312. https://doi.org/10.1177/00336882221114478

García O. & Li Wei 2014. *Translanguaging: language, bilingualism and education.* London: Palgrave Macmillan.
Heikkola, L.M., J. Alisaari, H. Vigren & N. Commins 2022. Requirements meet reality: Finnish teachers' practices in linguistically diverse classrooms. *Journal of Language, Identity & Education*. https://doi.org/10.1080/15348458.2021.1991801
Herbart, J.F. 1989. *Sämtliche Werke 1*. Darmstadt: Scientia Verlag.
Hildén, R. & S. Takala 2005. Kielisalkulla kohti selkeää ja monipuolista arviointia. Teoksessa V. Kohonen (toim.) *Eurooppalainen kielisalkku Suomessa. Tutkimus- ja kehittämistyön taustaa ja tuloksia*. Helsinki: WSOY, 315–326.
Hirsjärvi, S. & J. Huttunen 1995. *Johdatus kasvatustieteeseen.* Helsinki: WSOY.
Holliday, A. 2010. Complexity in cultural identity. *Language and Intercultural Communication*, *10* (2), 165–177. https://doi.org/10.1080/14708470903267384
Holliday, A. 2016. Revisiting intercultural competence: small culture formation on the go through threads of experience. *International Journal of Bias, Identity and Diversities in Education1,* 1–14. http://dx.doi.org/10.4018/IJBIDE.2016070101
Hollo J. 1939. *Kasvatuksen teoria.* Helsinki: WSOY.
Hymes, D. 1972. On communicative competence. Teoksessa J. Pride & J. Holmes (toim.) *Sociolinguistics*. Harmondsworth Penguin Books, 269–285.
Härmälä, M. & J. Marjanen 2023. *B1-ruotsin oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2022*. Julkaisut 2023:10. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
Härmälä, M. & J. Marjanen 2022. *Englantia koronapandemian aikaan - A-englannin osaaminen 9. luokan lopussa keväällä 2021*. Julkaisut 2022:22. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
Ikonen, R. 2000. Mitä se on se 'kasvatus'? *Kasvatus 31* (2), 118–129.
Iskanius, S. 2006. *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
Kaikkonen, P. 1998. Kohti kulttuurien välistä vieraan kielen oppimista. Teoksessa P. Kaikkonen & V. Kohonen (toim.) *Kokemuksellisen kielenopetuksen jäljillä*, Tampere: Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A14, 11–24.
Kaikkonen, P. 2004. *Vierauden keskellä. Vierauden, monikulttuurisuuden ja kulttuurienvälisen kasvatuksen aineksia*. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.
Kaikkonen, P. 2005. Kielikasvatus koulun vieraan kielen opetuksen kehyksenä. Teoksessa V. Kohonen (toim.) *Eurooppalainen kielisalkku Suomessa: tutkimus- ja kehittämistyön taustaa ja tuloksia*. Helsinki: WSOY, 45–58.
Kantelinen, R., K. Kajander, K. Wallinheimo & Z. Elgundi 2020. Kielisalkun uusi tuleminen perusopetuksen vuosiluokille 1–6. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, *11* (2).
Kohonen, V. 1998. Kielenopetus kielikasvatuksena. Teoksessa P. Kaikkonen & V. Kohonen (toim.) *Kokemuksellisen kielen opetuksen jäljillä.* Tampere: Tampereen yliopisto, 25–48.
Kohonen, V. 2005. Eurooppalainen kielisalkku kielikasvatuksen pedagogisena työvälineenä. Teoksessa E. Poikela (toim.) *Osaaminen ja kokemus.* Tampere University Press, 262–281.
Kolb, D. 1984. *Experiential learning experience as the source of learning and development*. New Jersey: Prentice Hall.
Kramsch, C. 2006. From communicative competence to symbolic competence. *The Modern Language Journal, 90* (2), 249–252. https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.2006.00395_3.x
Kramsch, C. 2023. Foreword: authenticity in our times. Teoksessa L. Will, W. Stadler & I. Eloff (toim.) *Authenticity across languages and cultures: themes of identity in foreign language teaching and learning*. Routledge, xiii–xvi.
Kramsch, C. & M. Uryu 2020. Intercultural contact, hybridity, and third space. Teoksessa J. Jackson (toim.) *The Routledge handbook of language and intercultural communication*. Routledge, 204–218.
Lahdes, E. 1997. *Peruskoulun uusi didaktiikka*. Helsinki: Otava.

Laine, M. H. 2019. Koulu kulttuuri-identiteetin tukijana: opetussuunnitelman kulttuurisesti kestävät tavoitteet. *Ainedidaktiikka, 3* (1), 21–42. https://doi.org/10.23988/ad.72962

Lantolf, J. P. & S. Thorne 2006. *Sociocultural theory and the genesis of second language development*. Oxford: Oxford University Press.

Lantolf, J. P. & M. Poehner 2011. Dynamic assessment in the classroom: Vygotskian praxis for second language development. *Language Teaching Research, 15* (1), 11–33. https://doi.org/10.1177/1362168810383328?urlappend=%3Futm_source%3Dresearchgate

Lave, J. & E. Wenger 1991. *Situated learning: legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lehtonen, H. 2021. Kielitaitojen kirjo käyttöön, limittäiskieleilyä luokkaan. Teoksessa M. Ahlholm, I. Piippo & P. Portaankorva-Koivisto (toim.) *Koulun monet kielet. Plurilingualism in the school.* AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia n:o 13. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 70–90. https://doi.org/10.30660/afinla.100292

Lehtonen, H., M. Ahlholm, S.-M. Suuriniemi & A. Tiermas 2023. Monikielisen toimijuuden tukeminen koulun toimintayhteisössä. Teoksessa A. Pitkänen-Huhta, K. Mård-Miettinen & T. Nikula (toim.) *Kielikoulutus mukana muutoksessa – Language education engaging in change*. AFinLA-teema. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia n:o 16. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 180–201. https://doi.org/10.30660/afinla.126750

Lehtovaara, J. 1998. Vieraan kielen opettaja elämäntaitojen opettajana. Teoksessa P. Kaikkonen & V. Kohonen (toim.) *Kokemuksellisen kielen opetuksen jäljillä*. Tampere: Tampereen yliopisto, 123–156.

Leiwo, M. 1979. *Kielellinen kehitys ja kielikasvatus.* Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

van Lier, L. 1996. *Interaction in the language curriculum: Awareness, autonomy, and authenticity*. London: Longman.

van Lier, L. 2004. *The ecology and semiotics of language learning - a sociocultural perspective*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

van Lier, L. 2007. Action-based teaching, autonomy and identity. *Innovation in Language Learning and Teaching, 1* (1), 46–65. https://doi.org/10.2167/illt42.0

Lucas, T. & A. M. Villegas 2011. A framework for preparing linguistically responsive teachers. Teoksessa T. Lucas (toim.) *Teacher preparation for linguistically diverse classrooms: a resource for teacher educators.* New York: Routledge, 55–72.

Lucas, T. & A. M. Villegas 2013. Preparing linguistically responsive teachers: laying the foundation in preservice teacher education. *Theory into Practice, 52* (2), 98–109. https://doi.org/10.1080/00405841.2013.770327

Löf, Å. & O.-P. Salo 2020. Opitaan me tandemilla: toisen kotimaisen opiskelua virtuaalisesti. Teoksessa A. Veijola, O.-P. Salo & S. Roos (toim.) *Merkityksellistä oppimista etsimässä: oppimisympäristöjen moninaisuus nyt ja tulevaisuudessa* Jyväskylän normaalikoulu, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän normaalikoulun julkaisuja, 16, 279–294.

Mustaparta, A.-K., L. Nissilä & M. Harmanen 2015. Kielikasvatus – yhteinen tehtävä. Teoksessa A.-K. Mustaparta (toim.) *Kieli koulun ytimessä –näkökulmia kielikasvatukseen*. Oppaat ja käsikirjat 2015:15. Helsinki: Opetushallitus.

Olsson A, E. Knapska & B. Lindström 2020. The neural and computational systems of social learning. *Nature Reviews Neurosciences 21*, 197–212. https://doi.org/10.1038/s41583-020-0276-4

Opetushallitus 2014. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2019. *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019*. Määräykset ja ohjeet 2019:2a. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2020. *Oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointi perusopetuksessa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 muutokset*. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2025. *Oman äidinkielen opetus*. https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oman-aidinkielen-opetus [Luettu 14.8.2025.]

Ortega, L. 2014. Ways forward for a bi/multilingual turn in SLA. Teoksessa S. May (toim.) *The multilingual turn*. Abingdon: Routledge, 32–53.
Pavlenko, A. & J. P. Lantolf 2000. Second language learning as participation and the (re) construction of selves. Teoksessa J. P. Lantolf (toim.) *Sociocultural theory and second language learning*. Oxford: Oxford University Press, 155–178.
Poehner, M. 2008. *Dynamic assessment: a Vygotskian approach to understanding and promoting L2 development*. New York: Springer.
Rauhala, L. 2005. *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Yliopistopaino.
Rauhala, L. 1990. *Humanistinen psykologia*. Helsinki: Yliopistopaino.
Rauste-von Wright, M. 1997. *Opettaja tienhaarassa – konstruktivismia käytännössä*. Helsinki: WSOY.
Reiman, N. 2023. Mielekäs arviointi S2-oppimäärässä: formatiivisesta summatiiviseen arviointiin. Teoksessa K. Kuukka, K. Rapatti & N. Reiman (toim.) *Kielitaidon kehittymistä edistämässä: S2-oppimäärää opiskelevan oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointi*. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2023:2. Helsinki: Opetushallitus.
Räsänen, M. 2019. Monilukutaito - laajasta kulttuurikäsityksestä laajaan tekstikäsitykseen. Teoksessa M. Harmanen & M. Hartikainen 2019 (toim.) *Monilukutaitoa oppimassa.* Oppaat ja käsikirjat 2019:2. Helsinki: Opetushallitus, 17–20.
Sajavaara, A. 2010. Kieli- ja viestintätaidot korostuvat työelämässä. *Kielikello 3/2010*. https://kielikello.fi/kieli-ja-viestintataidot-korostuvat-tyoelamassa/ [Luettu 21.2.2025.]
Salo, O.-P. 2009. Dialogisuus kielikasvatuksen kehyksenä. *Puhe ja kieli, 29* (2), 89–102.
Salo, O.-P. 2025. *Kielikasvatuksen perusteet.* Jyväskylä: Santalahti.
Sutela, K. 2022. *Näkyväksi tekemisen taito. Pedagoginen kohtaaminen opetuksessa.* Jyväskylä: PS-kustannus.
Säljö, R. 2000. *Oppimiskäytännöt. Sosiokulttuurinen näkökulma.* Helsinki: WSOY.
Talib, M.-T., J. Löfström & M. Meri 2004. *Kulttuurit ja koulu: avaimia opettajalle*. Helsinki: WSOY.
Toivonen, H. 2023. *Mitä tekoäly on? 100 kysymystä ja vastausta.* Helsinki: Teos.
Tomperi, T., K. Hanki, K. Hämeenniemi, S. Hämäri, S. Isopahkala, I. Rissanen & A. Saurama 2022. *Dialogi- ja tunnetaidot opetuksessa.* Oppaat ja käsikirjat 2022:1. Helsinki: Opetushallitus.
Tynjälä, P. 1999. *Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktiivisen oppimiskäsityksen perusteita*. Helsinki: Kirjayhtymä.
Vološinov, V. 1990. *Kielen dialogisuus: marxismi ja kielifilosofia*. Tampere: Vastapaino.
Vygotsky, L. S. 1982. *Ajattelu ja kieli*. Espoo: Weilin+Göös.
Vygotsky, L. S. 1978. *Mind in Society. The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 129–156.

Ari Huhta
Jyväskylän yliopisto

Mirja Tarnanen
Jyväskylän yliopisto

Maisa Martin
Jyväskylän yliopisto

Kielitaidon arviointitutkimus ja arviointien tutkimuspohjainen kehittäminen Suomessa

Nostot

- Kielitaidon arviointi on aktiivisimpia suomalaisen soveltavan kielitieteen tutkimusalueita.
- Muuttuneet käsityksen kielestä, kielitaidosta ja oppimisesta näkyvät myös arvioinnissa.
- Arvioinnin erilaiset tarkoitukset näkyvät myös siinä, miten arviointi on Suomessa kehittynyt.
- AFinLA, kielikeskukset ja Kasvatustieteiden tutkimuslaitos vaikuttivat ratkaisevasti alan kehitykseen.
- Yleiset kielitutkinnot vauhdittivat Jyväskylän yliopiston muotoutumista keskeisimmäksi alan toimijaksi.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

The article recounts the development of language assessment in Finland since the early 1970s. The field's rise to one of the most active areas of research and development in Finnish applied linguistics can be traced back to the establishment of the Institute for Educational Research, the university-based language centre system, and the AFinLA itself. These provided both work opportunities and publication venues for language educators interested in assessment. The article first describes how changes in conceptualising language and learning have influenced assessments and then details the developments in language assessment in Finland with reference to different assessment uses. Despite being an active area of research, only a small number of individuals actually specialise in language assessment in Finland. Due to decades long work on assessment, and particularly because of the National Certificates examination, University of Jyväskylä has become the most prominent site of language assessment research in the country.

Keywords: language assessment, uses of assessments
Asiasanat: kielitaidon arviointi, arvioinnin käyttötarkoitukset

1 Johdanto

Kieleen, kielenkäyttöön ja kielitaitoon liittyvä arviointi on jokapäiväistä toimintaa. Teemme tietoisia ja tiedostamattomia päätelmiä ihmisistä heidän käyttämänsä kielen perusteella: kieli voi kertoa, mistä päin maata tai maailmaa puhuja on kotoisin ja mahdollisesti hänen yhteiskunnallisesta asemastaan. Arvioimme myös kielenkäytön laatua, esimerkiksi kuinka vakuuttavalta tietty puhe tai teksti vaikuttaa tai miten sujuvaa ja tarkkaa jonkun käyttämä kieli on. Kielitaidon arvioinnista on 1960-luvulta lähtien muodostunut oma tieteenalansa, joka katsotaan osaksi soveltavaa kielitiedettä, mutta samalla toki myös kasvatustiedettä. Emotieteidensä tavoin sillä on lukuisia yhtymäkohtia muihin tieteisiin.

Kun siirrytään arkielämän päivittäisestä, mutta epäsystemaattisesta arvioinnista järjestelmällisempään kielitaidon arviointiin, koulutus ja erityisesti kielenopetus ovat konteksteja, joissa suurin osa kielitaidon arvioinnista tapahtuu. Opetus, oppiminen[1] ja arviointi muodostavat toisiinsa liittyvän kokonaisuuden. Kasvatustieteet ovat siten tärkeä yhteistyökumppani kielitaidon arvioinnille ja lisäävät ymmärrystä esimerkiksi pedagogisesti mielekkäistä arviointitavoista. Kielitiede, psykologia ja sosiologia ovat nekin olennaisia lähitieteitä kielitaidon arvioinnille. Kielitiede auttaa määrittelemään, mitä arvioidaan esimerkiksi sanaston, rakenteiden tai pragmatiikan näkökulmista. Psykologiaa tarvitaan ymmärtämään, mitä kognitiivisia prosesseja liittyy kielen käyttöön esimerkiksi jonkin testin aikana. Sosiologian näkökulmat auttavat puolestaan tarkastelemaan arviointiin liittyviä valtasuhteita ja eettisiä kysymyksiä sekä arvioinnin vaikutuksia yhteiskuntaan. Psykometriikkaa ja tilastotiedettä tarvitaan arviointien johdonmukaisuuden ja arviointi-

1 Jotkut arviointitutkijat erottavat oppimisen ja opiskelun omiksi käsitteikseen (esim. Kansanen 2004), mutta tässä noudatamme esimerkiksi Eurooppalaisen kielten viitekehyksen käyttämää yksinkertaisempaa jaottelua, jossa oppiminen sisältää myös opiskelun.

välineiden teknisen toimivuuden selvittämiseen. Viime vuosina tietotekniikka ja tekoäly ovat nousseet tärkeään rooliin kielitaidonkin arvioinnissa.

Tässä artikkelissa kuvaamme kielitaidon arvioinnin kehitystä Suomessa osana AFinLA:n toimintaa, mutta myös osana yleisempää kansallista ja kansainvälistä soveltavan kielitieteen kehitystä. Päähuomiomme on vieraan ja toisen kielen arvioinnissa, vaikka keskeiset arvioinnin periaatteet (esim. tarkoitukset ja laatupiirteet) koskevat myös ensi- / äidinkielen arviointia. Yksi artikkelimme läpi kulkeva teema on arvioinnin erilaiset tarkoitukset: arviointi ei ole yksi yhtenäinen kokonaisuus, joka voidaan toteuttaa samalla tavalla esimerkiksi luokkahuoneessa tai virallisessa kielitutkinnossa. Arvioinnin päämäärien ja arviointitietoon perustuvien päätösten hahmottaminen auttaa myös ymmärtämään muutoksia kielitaidon arvioinnissa.

Kielitaidon arviointi on sen yleisyydestä huolimatta edelleen harvinainen erityisala. Verrattuna vaikkapa kielenopetuksen, -käytön ja -oppimisen tutkijoihin, maassamme ei ole montaa arviointiin erikoistunutta tutkijaa tai kielitaidon arviointia päätyönään tekevää henkilöä. Toki löytyy sellaisia kielikoulutuksen ammattilaisia, joilla on vankka kokemus arvioinnista, vaikka heidän päätyönsä on muualla. Pyrimme artikkelissamme osoittamaan, että kielitaidon arvioinnilla on kuitenkin ollut kokoaan merkittävämpi rooli suomalaisen soveltavan kielentutkimuksen kehittymisessä ja että sillä on ollut annettavaa myös kansainväliselle alan tutkimukselle. Koska arviointi perustuu aina johonkin käsitykseen kielitaidosta ja sen oppimisesta, luomme ensin lyhyen katsauksen siihen, miten käsitykset kielestä ja sen oppimisesta ovat vaikuttaneet arviointiin ja miten muutokset näissä käsityksissä ovat muuttaneet arviointia. Tämän jälkeen kuvaamme kielitaidon arvioinnin alkuvaiheita Suomessa 1970- ja 1980-luvuilla, arvioinnin kansainvälisiä yhteyksiä sekä alan merkittävimpiä suuntauksia ja saavutuksia Suomessa.

2 Miten muutokset näkemyksissä kielestä, oppimisesta ja opetuksesta näkyvät kielitaidon arvioinnissa?

Tutkimusperustainen ja käsitteellisteoreettinen ymmärrys kielestä ja sen oppimisesta on muuttunut merkittävästi 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla ja sen jälkeen. Näillä (soveltavan) kielitieteen kuten muidenkin tieteenalojen, esimerkiksi kasvatustieteiden kehityskuluilla, kuten myös toimintaympäristöjen muutoksilla, on ollut vaikutuksensa siihen, miten kielitaidon ja sen oppimisen arviointi on muuttunut vuosikymmenien aikana. Tarkastelemme seuraavassa kielitaidon arviointia kolmen käänteen kautta. Näissä käänteissä ei ole kyse vain kielitaidon arvioinnin muuttumisesta, vaan ne heijastelevat laajemmin sekä oppimisen ja sen arvioinnin, että kielitaidon arvioinnin tutkimuksessa tapahtuneita muutoksia.

1950–1960-luvulla behavioristinen lähestymistapa kielenoppimiseen ehdollistumisena ja toiston korostamisena korosti ulkoisten ärsykkeiden ja vasteen merkitystä (Skinner 1957). Kielitaidon arvioinnissa kielioppi, sanasto ja ääntäminen arvioitiin erillisinä osa-alueina. Niin kielitaidon kuin muunkin oppimisen arviointi oli summatiivista eli oppimista

arvioitiin tietyn kurssin, oppimiskokonaisuuden tai lukuvuoden lopuksi, jotta voitiin siirtyä opetuksessa eteenpäin (Nitko & Brookhart 2005; Nguyen 2021). Summatiivinen arviointi perustui tyypillisesti kokeisiin ja testeihin, joiden arviointitehtävät olivat muistamiseen ja tarkkuuteen perustuvia monivalintatyyppisiä tehtäviä. Myös monet nykyiset kansainväliset testit, kuten TOEFL ja IELTS ovat perua tältä ajalta, vaikka ne sisältävätkin nykyisin kommunikatiivisia tehtäviä. Vielä nykyäänkin länsimaisissa luokkahuoneissa yleisin arvioinnin tarkoitus lienee summatiivinen arviointi (Saeed ym. 2018), ja Suomessakin kokeet ovat olleet koko 2000-luvun tyypillinen tapa arvioida kielten osaamista (Luukka ym. 2008; Atjonen ym. 2019). Uudemmat opetussuunnitelmat korostavat formatiivisen arvioinnin merkitystä (esim. OPH 2020b), mikä toki vahvistaa sen roolia kouluissa, mutta tilanteesta ei ole tarkkaa ja yleistettävää, tutkimukseen perustuvaa tietoa.

Merkittävä muutos kielitaidon arvioinnissa tapahtui 1980-luvulta lähtien sosiokulttuurisen teorian (Vygotsky 1978), vuorovaikutuksellisen oppimisen sekä funktionaalisen kielitieteen (Halliday 1978) myötä, joista kahdessa ensimmäisessä korostui kielen oppimisen sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus ja jälkimmäisessä kielen käyttö merkityksen rakentamisen välineenä. Myös kommunikatiivinen lähestymistapa toisen kielen oppimiseen (Canale & Swain 1980) korosti kielenkäyttöä autenttisissa tilanteissa ja vuorovaikutuksen merkitystä. Myöhemmin 2000-luvun alkupuolella käyttöpohjainen kielenoppiminen (Tomasello 2005) vahvisti edelleen kielenkäytön merkitystä mutta nosti esiin erityisesti tilannekohtaisen vuorovaikutuksen. Näiden käänteiden myötä myös arvioinnissa keskityttiin yhä enemmän siihen, miten kielenoppijat pystyvät selviytymään aktiviteeteista, jotka simuloivat todellisen elämän kielenkäyttötilanteita. Esimerkiksi kirjoittamisessa siirryttiin ainetyyppisistä tehtävistä vähitellen todellisen elämän tekstilajeihin, kuten viesteihin.

1980–1990-luvuilla arviointitutkimuksessa tapahtui myös käänne kohti kriteeriviitteistä arviointia, jossa oppilaiden osaamista ei enää arvioitu suhteessa toisiin oppilaisiin vaan arviointikriteereihin (esim. Euroopan neuvosto 2001). Oppiminen alettiin myös ymmärtää enemmän prosessina, minkä seurauksena korostettiin formatiivisen arvioinnin ja palautteen merkitystä oppilaiden oppimisen ohjaamisessa ja tukemisessa (Black & William 2003). Myös arviointivastuun jakamiseksi ja arvioinnin vuorovaikutuksellisuuden vahvistamiseksi korostettiin itse- ja vertaisarvioinnin merkitystä. Niiden katsottiin myös kehittävän oppimista ohjaavien metataitojen, kuten itsesäätelytaitojen ja minäpystyvyyden, vahvistamista (Black & William 1998; Panadero ym. 2017). Kielitaidon arvioinnissa alettiin käyttää ja kehittää tutkimusperustaisesti muun muassa portfolioarviointia sekä erilaisia itsearvioinnin työkaluja (Järvinen & Kohonen 1995; Little 2005).

2000-luvulla kasvatustieteissä summatiivisen ja formatiivisen arvioinnin rinnalle nousi arviointi oppimisen tuolla puolen (*assesment beyond learning*), joka viittaa akateemisten oppimistulosten arviointia laajemmin sosiaalisiin, emotionaalisiin, kulttuurisiin ja eettisiin ulottuvuuksiin osana oppimista ja arviointia. Tämän suuntauksen mukaan arvioinnin pitäisi pystyä myös tukemaan oppijan toimijuuden ja identiteetin muodostumista, jatkuvaa oppimista ja elinikäisten taitojen kehittymistä (Biesta 2009). Teknologiakin on muuttanut arviointia 2000-luvulla muun muassa siten, että kertaluonteisista kokeista on siirrytty enemmän jatkuvaan arviointiin sekä pelkkien tietojen ja taitojen arvioinnista autenttisten tehtävien

ja laaja-alaisen osaamisen arviointiin sekä adaptiivisuuden hyödyntämiseen teknologisissa arviointiympäristöissä. Kielitaidon arvioinnissa adaptiivisuutta on hyödynnetty esimerkiksi DIALANG-arvioinnissa, joka on verkkopohjainen diagnostinen järjestelmä neljässätoista eurooppalaisessa kielessä. Erityisesti 2020-luvulla tekoälypohjaiset arviointityökalut ovat mahdollistaneet adaptiivisuuden hyödyntämistä eli oppimisen personointia oppijan osaamistason mukaisesti entisestään. Tekoälyn vaikutus näkyy myös puheen tunnistamista ja automaattista kirjoittamisen arviointia hyödyntävissä arviointiympäristöissä, joissa ihmisen arviointitoiminnan tarve vähenee. Esimerkiksi Turun yliopistossa kehitetty ViLLE-oppimisjärjestelmä tarjoaa oppilaalle ja opettajalle tietoa oppimisesta. ViLLE:n avulla opettajat voivat joko itse luoda tehtäviä tai hyödyntää muiden opettajien tekemiä tehtäviä. Tehtävät ovat pääsääntöisesti automaattisesti arvioituja ja tarjoavat opiskelijalle välittömän palautteen. ViLLE sisältää monipuolisesti tehtäviä ohjelmoinnista, matematiikasta, kielistä ja muista oppiaineista, joista opettaja voi valita opetukseen sopivat resurssit.

Tiivistäen teoreettinen ymmärrys kielestä ja sen oppimisesta on siirtynyt mekaanisista ja synnynnäisistä malleista kohti vuorovaikutuksellisia, sosiokulttuurisia ja käyttöperustaisia näkemyksiä, mikä on haastanut myös käsityksiä kielitaidon arvioinnista. Yhteisöjen arviointikulttuuri eli se, millaisin käsityksin, arvostuksin ja käytäntein arviointia toteutetaan, muuttuu kuitenkin hitaasti (Xu & Brown 2016). Tämän lisäksi monikielisyyden ja kansainvälisen vuorovaikutuksen kasvavan merkityksen myötä *translanguaging*-näkökulma haastaa perinteistä yksikielistä kielenoppimista ja yksikielistä kielitaidon arviointia (García & Wei 2014).

3 Alan alkutaipaleet Suomessa

Kielitaidon arviointia on tehty yhtä kauan kuin kielenopetustakin. Suomessa vanhinta kielenopetusta edustaa Turun Akatemian ja kirkkojen tarjoama latinan opetus keskiajalta alkaen. Sittemmin opetus laajeni virkamiesten tarvitsemiin kieliin kuten ruotsiin ja myöhemmin venäjään. Koulutuksen vähittäinen laajeneminen 1800-luvun loppupuolella ja erityisesti oppikoulujen ja lukioiden perustaminen merkitsi myös ns. nykykielten eli esimerkiksi saksan ja ranskan opetuksen lisääntymistä. Tällaiseen oppilaitoksissa tehtävään kielenopetukseen kuuluu oleellisena osana sekä formatiivinen arviointi, joka tuottaa opettajalle ja oppilaalle tietoa oppimisen etenemisestä, että summatiivinen arviointi, jossa opettaja arvioi, miten hyvin oppilas on saavuttanut jonkin kokonaisuuden tavoitteet. Myös tutkintotyyppisellä arvioinnilla on maassamme pitkät juuret. Alun perin Turun Akatemian pääsykokeena toimineesta ylioppilastutkinnosta tuli lukion oppimäärään perustuva valtakunnallinen päättökoe jo vuonna 1852. Vuonna 1874 tutkintoa täydennettiin suomen ja ruotsin kokeiden lisäksi myös vieraan kielen kokeella, jossa valittavana oli saksa, ranska, venäjä tai latina. (Kaarninen & Kaarninen 2002.)

Kielitaidon arvioinnin juuret Suomessa ovat siis erilaisten oppilaitosten kielenopetuksessa, joten arvioinnin päätarkoituksetkin liittyivät kiinteästi opetuksen tarpeisiin. Ylioppilastutkinto toimi summatiivisen lukion oppimäärän päättökokeen roolinsa lisäksi

myös ns. portinvartijakokokeena (Nguyen 2021), koska sitä käytettiin yliopistojen opiskelijavalinnoissa. 1960- ja 1970-lukujen taitteessa kielitaidon arviointia ryhdyttiin Jyväskylässä sijaitsevassa Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksessa (KTL) käyttämään myös aivan uudenlaisiin tarkoituksiin, joissa päähuomio ei ollut yksittäisten oppilaiden osaamisessa vaan opetussuunnitelmien tai kokonaisten koulutusjärjestelmien tulosten mittaamisessa. Ensinnäkin Suomi osallistui vuosina 1970–71 IEA:n (*International Association for the Evaluation of Educational Achievement*) kansainväliseen oppimistulosten tutkimukseen, jossa yhtenä oppiaineena oli englannin kieli (Lewis & Massad 1975). Lisäksi KTL teki 1970-luvun alkupuoliskolla Kouluhallitukselle kansallisia tutkimuksia silloisen kokeiluperuskoulun tuottamasta osaamisesta, koska valmisteilla ollutta peruskoulu-uudistusta vastustettiin muun muassa sillä, että se heikentäisi oppimistuloksia (Kangasniemi 2019).

1970- ja 1980-luvuilla kielitaidon arvioinnin tutkimus ja kehittäminen olivat hajaantuneet eri puolelle Suomea, ja toiminta oli pääosin yksittäisten tutkijoiden varassa. Heistä ehkä paria poikkeusta lukuun ottamatta kukaan ei varsinaisesti erikoistunut arviointiin. Alan toimijat työskentelivät tyypillisesti korkeakoulujen ainelaitoksilla, erityisesti kielten laitoksilla, kieli-instituuteissa tai kielikeskuksissa ja näitä edeltäneissä korkeakoulutasoista kielenopetusta antaneissa yksiköissä. Kaksi organisaatiota toi kuitenkin arvioinnista kiinnostuneita opettajia ja tutkijoita säännöllisesti yhteen sekä erilaisten tapahtumien, kuten seminaarien ja koulutustilaisuuksien että julkaisujen merkeissä. Nämä olivat Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA ja kielikeskusjärjestelmä.

Sekä AFinLA että kielikeskukset järjestivät tapahtumia ja tuottivat arviointijulkaisuja. Etenkin AFinLA:lla oli merkittävä rooli kielitaidon arviointia koskevassa julkaisutoiminnassa. Jo ennen AFinLA:n julkaisusarjan perustamista yhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja Ola Berggren julkaisi opetusviranomaisten ja Yleisradion yhteisen kieltenopettajille suunnatun jatkokoulutuskokonaisuuden pohjalta kielenopetusta 1970-luvulla käsittelevän kirjan, johon kuului myös arviointiosuus (Berggren 1970). Monet ensimmäisistä AFinLA:n julkaisusarjan osista käsittelivät arviointia, erityisesti ylioppilastutkinnon kielikokeiden radikaalia uudistusta, jossa siirryttiin kielen tarkkuutta korostavista käännöstehtävistä nykyisen kaltaisiin, kielen käyttöä testaaviin lukemis-, kuuntelu- ja kirjoittamistehtäviin. Julkaisuista muodostui Pekka Hirvosen väitöskirja (Hirvonen 1971a, b; 1973a, b; 1974). Myös Jaakkolan (1976) varhainen AFinLA-julkaisu liittyi uusimuotoiseen ylioppilastutkintoon. Enkvistin ja Kohosen (1976) toimittamassa julkaisussa suomalaiset tutkijat tarkastelivat uudentyyppistä kielitaidon arviointitapaa eli cloze-testejä, jotka olivat herättäneet runsaasti mielenkiintoa ulkomailla ja joita jotkut pitivät 1970-luvulla ehkä parhaana tapana mitata yleistä kielitaitoa (esim. Oller & Conrad 1971).

Toinen keskeinen toimijaryhmä suomalaisen kielitaidon arvioinnin alkuvaiheissa olivat kielikeskukset. Nykyinen kielikeskusjärjestelmä luotiin vuoden 1974 alussa, jolloin perustettiin Jyväskylän yliopistoon sijoitettu keskusyksikkö sekä alettiin systemaattisesti luoda paikallisia korkeakoulujen kielenopetusta antavia laitoksia (Kokkonen 1974). Keskusyksiköstä käytettiin aluksi yksinkertaista nimitystä Kielikeskus, joka myöhemmin muutettiin muotoon Korkeakoulujen kielikeskus erotukseksi yliopistojen ja korkeakoulujen omista kielikeskuksista.

Korkeakoulujen kielenopetukseen liittyviä arviointeja kehitettiin yhteistyössä Korkeakoulujen kielikeskuksen ja paikallisten kielikeskusten kanssa, joskin edellisellä oli yleensä tässä sille asetetun valtakunnallisen tehtävän mukaisesti päävastuu. Uutisia arvioinnista välitettiin opettajille Kielikeskusuutisissa sekä tutkimuspainotteisemmassa Finlancessa. Julkaisutoiminnan lisäksi Korkeakoulujen kielikeskuksen toimintaan kuului alusta pitäen kielikeskusopettajien täydennyskoulutusta, myös arvioinnista (Kokkonen 1975; Lehtinen 1977). Erityisesti suullisen kielitaidon arviointi oli keskeisiä kiinnostuksen kohteita. Suullisesta kielitaidosta julkaistiin Kielikeskusuutisten erikoisnumero, jossa opettajat eri korkeakouluista raportoivat omista arviointihankkeistaan (Kohonen & Nummenmaa 1976). Osa julkaisuista käsitteli portinvartija-arviointia, esimerkiksi yliopistojen yhteisiä saksan (Klemmt 1974) ja venäjän (de Silva 1977) valintakokeita. Kielikeskusten työntekijät osallistuivat usein myös AFinLA:n toimintaan, joten oli luontevaa, että Kielikeskusuutisissa raportoitiin AFinLA:n asiantuntijaseminaarista, jossa käsiteltiin kielten oppimistulosten arviointia ja johon osallistui eri tahojen edustajia (Räsänen 1980).

1980-luvulla ja etenkin 1990-luvulla suomalainen kielitaidon arviointitutkimus näyttää selvästi kansainvälistyneen, mitä käsitellään tarkemmin artikkelimme seuraavassa luvussa. Kielikeskuksiin liittyvä arviointi ja niistä julkaiseminen jatkui kuitenkin vilkkaana. 1980-luvulla Korkeakoulujen kielikeskus aloitti monivuotisen kielitaidon arviointihankkeen, jossa tuotettiin kurssien alussa järjestettäviä tasokokeita etenkin tekstin ymmärtämiseen (Kurki-Suonio & Huhta 1987). Kehittäminen tapahtui yhdessä kielikeskusten opettajien kanssa, ja ajan mittaan toiminta laajeni myös muihin taitoihin. Tästä työstä raportoitiin lähinnä Kielikeskusuutisissa, jonka artikkelit kertoivat sekä yksittäisistä innovaatioista, kuten videoiden ja itsearvioinnin hyödyntämisestä suullisen kielitaidon arvioinnissa (Lönnfors 1986) tai aukkosanelusta puheen ymmärtämisen arvioinnissa (Vanderplank 1985) että laajemmista kielikeskuksia koskevista kartoituksista. Tällaisia olivat esimerkiksi kielitaidon arviointikäytänteiden selvitys (Mauranen 1988) ja suullisen kielitaidon kriteereitä ja menetelmiä koskeva kartoitus (Huhta 1988a; Huhta 1990; Huhta & Lönnfors 1990). Korkeakoulujen kielikeskus teki myös laajemman selvityksen kielitaidon arviointitutkimuksista maamme korkeakouluissa (Huhta 1988b).

Jyväskylän yliopistolla oli 1980-luvulle tultaessa yhä keskeisempi rooli kielitaidon arviointien kehittämisessä Suomessa, mikä johtui edellä mainitun Korkeakoulujen kielikeskuksen perustamisen lisäksi myös siitä, että Kasvatustieteiden tutkimuslaitos (nykyinen Koulutuksen tutkimuskeskus, KTL) oli sijoitettu Jyväskylän yliopistoon. KTL:ssä kehitettiin sekä arvioinnin teoriaa (Konttinen 1981) että käytännön arviointitutkimusta suomalaisen koululaitoksen tuottamasta osaamisesta. Tavoitteiden eroista huolimatta KTL:n toiminta lisäsi merkittävästi kansallisen tason osaamista myös kielitaidon arvioinnissa. Keskeisin KTL:n kielitaidon arviointiin erikoistunut tutkija oli Sauli Takala, jonka ura alkoi jo 1960-luvulla ja jatkui pitkälle 2010-luvulle (ks. tarkemmin muistojulkaisu hänen urastaan; Huhta ym. 2019). Takalalla oli keskeisin rooli maassamme nimenomaan kielitaidon arvioinnin tieteellisen tutkimuksen ja tutkimusperustaisen kehittämisen saralla.

Jyväskylän lisäksi merkittävää kielitaidon arviointityötä tehtiin muissakin yliopistoissa. Helsingin yliopisto oli kielikeskuksiin liittyvän arvioinnin ehkä aktiivisin kehittäjä koko

maassa. Arvioinnista julkaisivat useat kielikeskusopettajat, esimerkiksi Lönnfors (1986), Mauranen (1988, 1990), Mason (1990, 1992) ja Vanderplank (1985). Anu Virkkusen (1992) tutkimus, joka liittyi kielikeskusten lukemistesteihin, oli yksi kielitaidon arvioinnin ensimmäisiä väitöskirjoja Suomessa.

Jyväskylän ja Helsingin lisäksi Tampereen yliopisto oli etenkin 1980–1990 -luvuilla merkittävä toimija kielitaidon arvioinnin alalla. Varsinkin Viljo Kohosen työ kielisalkun käytöstä oppimisen, opetuksen ja arvioinnin välineenä oli uraauurtavaa (esim. Järvinen & Kohonen 1995), vaikka hän oli aktiivinen alan toimija jo paljon tätä aikaisemmin (Kohonen & Nummenmaa 1976; Kohonen ym. 1985; Kohonen & Pitkänen 1985). Myöhemmin Tampereen yliopisto järjesti myös yhdessä Jyväskylän kanssa 1996 alan merkittävimmän kansainvälisen konferenssin *Language Testing Research Colloquiumin* (LTRC).

4 Kansainvälisyys

Nykymuotoisen kielitaidon arvioinnin katsotaan alkaneen vuonna 1961 USA:ssa, jolloin siellä julkaistiin kaksi alan varhaista perusteosta: Robert Ladon kirja *Language Testing* sekä John B. Carrollin artikkeli *Fundamental Considerations in Testing.* Nämä kansainväliset vaikutteet saavuttivat myös Suomen, kun esimerkiksi Hirvosen julkaisut AFinLA:n julkaisusarjassa 1970-luvun alussa ilmestyivät (Hirvonen 1971a, b; 1973a, b; 1974). Vaikka valtaosa vaikutteista tuli länsimaista, välillä katsottiin kuitenkin myös itään. Esimerkiksi Tilli (1977) raportoi kielitaidon arvioinnista silloisessa Neuvostoliitossa, ja 1991 Jyväskylän yliopisto järjesti kansainvälisen tutkijaseminaarin, johon kutsuttiin esiintyjiä länsimaiden lisäksi myös Itä-Euroopasta (Huhta ym. 1993).

Kansainväliset, Suomessa järjestetyt seminaarit olivat 1980- ja 1990-luvuilla yksi tapa pysyä ajan hermolla kielitaidon arvioinnin uusista virtauksista. Seminaareista raportoitiin AFinLA:n teemanumeroissa: Kohonen ym. (1985) loivat katsauksen arvioinnin uusimpiin suuntauksiin, kun taas Kohonen ja Pitkänen (1985) keskittyivät kouluissa tehtäviin arviointeihin. 1990-luvun alussa Jyväskylässä järjestettiin edellä mainitun itä-länsi -tutkijaseminaarin ohella toinenkin kansainvälinen arviointitapahtuma, joka koostui luentojen lisäksi käytännön työpajoista, joissa perehdyttiin esimerkiksi testispesifikaatioiden laatimiseen (Virkkunen 1991). Myös vuosittain Jyväskylän yliopistossa järjestettyjen kielentutkimuksen kesäkoulujen esiintyjien joukossa oli kielitaidon arvioinnin parhaita asiantuntijoita. Seminaarien lisäksi ajankohtaista tietoa arvioinnista levitettiin julkaisuilla, joihin kutsuttiin kirjoittajiksi alan suomalaisia ja kansainvälisiä asiantuntijoita (Kohonen & Korpimies 1981; Korpimies 1984).

Suomalaisten tutkijoiden yhteistyö erityisesti englantilaisen Lancasterin yliopiston kanssa alkoi 1980-luvulla. Varhaisia esimerkkejä tästä on Breenin (1982) laaja erityisalojen kielenopetusta ja -arviointia käsitellyt artikkeli Kielikeskusuutisissa ja Huhdan (1986) raportti vierailusta Lancasterin arviointitutkijoiden luo. Lancasterin tutkijoita osallistui luonnollisesti edellä mainittuihin seminaareihin Suomessa 1990-luvun alussa. Yhteistyö

johti myöhemmin DIALANG-hankkeeseen ja useisiin tutkimusprojekteihin, joita kuvataan tarkemmin tuonnempana.

Yksi merkittävä varhainen yhteys suomalaisen ja kansainvälisen arviointitutkimuksen välillä oli Sauli Takalan toiminta IEA:n *Study of Written Composition* -hankkeen toisena kansainvälisenä koordinaattorina 1980-luvun alkuvuosina (esim. Takala 1988). Tämä tutkimusjakso USA:ssa tuotti myös Takalan oman väitöskirjan peruskoulun oppilaiden englannin sanaston hallinnasta. Takalan väitöskirja oli paitsi yksi ensimmäisistä kielitaidon arvioinnin väitöskirjoista Suomessa (Takala 1984) myös hyvä esimerkki yhdestä arvioinnin tavallisesta käyttötarkoituksesta eli keinona hankkia tutkimustietoa osaamisesta (Nguyen 2021).

Kansainväliset tieteellisen konferenssit ovat luonnollinen osa minkä tahansa tieteenalan toimintaa. Suomalaiset kielitaidon arviointitutkijat ovat esitelleet tutkimuksiaan alan suurimmassa kansainvälisessä konferenssissa *Language Testing Research Colloquiumissa* vuodesta 1992 lähtien. Vuonna 1996 konferenssi järjestettiin Suomessa yhteistyössä Tampereen ja Jyväskylän yliopistojen kesken (Huhta ym. 1997). Jyväskylän yliopisto oli yksi eurooppalaisen kielitaidon arviointijärjestön EALTA:n (*European Association for Language Testing and Assessment*) perustajajäsenistä vuonna 2004, ja suomalaiset ovat osallistuneet järjestön toimintaan aktiivisesti. Sauli Takala toimi yhdistyksen puheenjohtajana 2000-luvulla, ja muitakin suomalaisia on ollut mukana yhdistyksen hallituksen ja työryhmien toiminnassa. EALTA:n vuotuinen konferenssi on järjestetty Suomessa kahdesti, Turussa vuonna 2009 ja Helsingissä vuonna 2023. Yleiset kielitutkinnot liittyi eurooppalaisten kielitutkintojen yhteistyöjärjestön ALTE:n (*Association of Language Testers in Europe*) jäseneksi vuonna 1996 (Leblay & Ahola 2024).

5 Keskeisiä hankkeita ja saavutuksia kielitaidon arvioinnin alalla Suomessa

Kielitaidon arviointitoiminta on ollut ehkä yllättävänkin vilkasta maassamme, kun ottaa huomioon sen, että Suomi on suhteellisen pieni sekä väkiluvun että arviointiin erikoistuneiden henkilöiden määrällä mitattuna. Suomen koulutusjärjestelmä ei myöskään ole testiorientoitunut siinä mielessä, että ylioppilastutkintoa ja joitakin äidinkielen diagnostisia testejä lukuun ottamatta kouluissa ei juurikaan käytetä standardoituja kansallisia testejä. Kielet ovat kuitenkin aina olleet tärkeä osa koulujen opetusta, koska suomen ja osin ruotsinkaan kielen osaaminen ei yleensä riitä, kun ollaan tekemisissä muiden maiden kanssa. Ehkä tämä lähtötilanne on yksi selitys monille kielitaidon arviointihankkeille Suomessa. Seuraavassa kuvaamme keskeisiä kehityskulkuja ja hankkeita Suomessa käyttäen hyväksi arvioinnin tarkoitusten jaottelua yksilöiden ja koulutusjärjestelmien arviointiin. Lisäksi mainitsemme joitakin projekteja, joissa arviointi yhdistyy kielen oppimisen tutkimukseen ja joissa arviointi on ollut sekä keino tuottaa tietoa oppimisesta että samalla kehittämisen kohde. On esimerkiksi haluttu kehittää parempia oppimista tukevia arviointitapoja.

5.1 Koulutuksen laadun ja oppimistulosten arviointi

Aloitamme kansallisista ja kansainvälisistä oppimistulosten arvioinneista, koska nämä alkoivat Suomessa jo varhain ja ne ovat edelleen oleellinen osa arvioinnin kokonaisuutta. Tällaisessa arvioinnissa ei tuoteta tietoa tai todistuksia yksittäisille oppijoille, vaan niissä selvitetään tietyn koulutusjärjestelmän tai opetussuunnitelman tuottamaa osaamista. Tutkittavasta joukosta, esimerkiksi kouluista ja niiden oppilaista otetaan sellainen otos, että arviointitulokset voidaan yleistää tilastollisesti koko joukkoon ja myös laskea, miten suuri virhemahdollisuus tuloksiin liittyy. Edellä jo todettiin, että ensimmäiset silloisen Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen (KTL) kansalliset kokeiluperuskoulua koskevat selvitykset ja kansainväliset IEA:n kielitaidon arviointihankkeet 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa olivat otosperusteisia oppimistulosten arviointeja.

KTL jatkoi kansallisia arviointitutkimuksia 1970–1990 -luvuilla, esimerkiksi englantia tutkittiin vuosina 1979, 1983 ja 1991, minkä jälkeen vastuu oppimistulosten selvittämisestä siirtyi Opetushallitukselle ja myöhemmin Kansalliselle koulutuksen arviointikeskukselle (Karvi). (Tarkemmin kielten oppimistulosten arvioinneista Suomessa ks. Takala 2004; Huhta 2012.) 2000-luvulla selvitettiin äidinkielen osaamista varsin säännöllisesti, mutta vieraiden ja toisen kotimaisen kielten arviointitutkimuksissa oli paria poikkeusta lukuun ottamatta tauko, kunnes OPH ja Karvi toteuttivat useita kieliä koskevan tutkimuksen vuonna 2013 (ks. Hildén ym. 2013 yhteenveto). 2010–2020 -luvuilla kielten arviointitutkimukset ovat jatkuneet englannissa (Härmälä ym. 2019; Härmälä & Marjanen 2022), ruotsissa (Härmälä & Marjanen 2023), finskassa (Åkerlund ym. 2022, joka oli pitkittäistutkimus) ja suomessa toisena kielenä (Kuukka & Metsämuuronen 2016). Äidinkielen arvioinnit ovat myös jatkuneet (Kauppinen & Marjanen 2020), myös pitkittäistutkimuksina (Harjunen ym. 2019; Ukkola & Metsämuuronen 2023). Suomalaisen viittomakielenkin osaamista on selvitetty (Huhtanen ym. 2016). Useimmat oppimistulosten arvioinnit on suoritettu yhtä aikaa sekä suomen- että ruotsinkielisissä kouluissa, ja molempien tuloksista on raportoitu. Ruotsinkielisen peruskoulun oppimistuloksista on saatavilla myös yhteenveto (Silveström ym. 2024).

Kansainväliset kieliä koskevat oppimistulosten arvioinnit ovat olleet viime vuosikymmeninä varsin tavallisia ja näkyviä OECD:n PISA (*Programme for International Student Achievement*) ohjelman ansiosta. Niissä on tutkittu osallistujamaiden 15-vuotiaiden nuorten lukemistaitoa kunkin maan koulujen opetuskielessä (Suomessa siis suomessa tai ruotsissa riippuen koulusta). Suomi on osallistunut kaikkiin PISA-arviointeihin vuodesta 2000 lähtien. OECD:n ohella myös aiemmin mainittu IEA tekee kansainvälisiä oppimisarviointeja, kuten 4. vuosiluokan oppilaiden lukemistaitoa PIRLS (*Progress in Reading Literacy Survey*) -ohjelmassa, johon Suomi on osallistunut vuodesta 2011 lähtien. IEA on toteuttanut ajoittain myös muita yksittäisiä eri maiden äidinkieltä tai virallista kieltä koskevia tutkimuksia, joista Suomi on osallistunut ainakin 1980-luvun alun kirjoittamistaidon arviointiin (Takala 1988).

Kansainväliset oppimistulosten tutkimukset ovat olleet varsin harvinaisia vieraissa kielissä (ks. Huhdan 2012 katsaus). Kuten aiemmin todettiin, Suomi osallistui IEA:n varhaiseen englannin tutkimukseen, mutta seuraavaa merkittävää tutkimusta on saatu odottaa 2020-luvulle asti. Vihdoin Suomi on mukana PISA 2025 -tutkimuksen vapaaehtoisessa

englannin osaamista mittaavassa osassa, johon osallistuu parikymmentä maata. Tutkimus kattaa tekstin ja puheen ymmärtämisen lisäksi puhumisen, muttei kirjoittamista.

5.2 Summatiivinen arviointi

Tietyn kurssin tai oppimäärän tavoitteiden saavuttamisen arviointi on yksi yleisimmistä arvioinnin tarkoituksista kouluissa. Tyypillisesti tällaista summatiivista tietoa kerätään arvosanojen antamiseksi oppilaille, joskus myös sanallisen arvioinnin pohjaksi, etenkin perusopetuksen alkuvaiheissa. Suomessa summatiivinen arviointi on koulun ja opettajan vastuulla, mutta perustan sille antavat valtakunnalliset opetussuunnitelmat, ja perusopetuksessa erityisesti opetussuunnitelmassa määritellyt kuvaukset arvosanoille 5, 7, 8 ja 9 vuosiluokan kuusi ja yhdeksän päätteeksi tehtävässä arvioinnissa (OPH 2020a, 2023; ks. myös uudistettu opetussuunnitelman arviointiluku: OPH 2020b).

Maamme merkittävin summatiivinen arviointijärjestelmä on lukion päätteeksi järjestettävä ylioppilastutkinto, jonka juuret ulottuvat pitkälle 1800-luvulle, kuten aikaisemmin kuvattiin. Ylioppilastutkinnosta merkittävän osan muodostavat sen äidinkielen, toisen kielen, toisen kotimaisen kielen ja vieraiden kielten kokeet, joihin liittyvää tutkimusta on vuosikymmenten mittaan tehty runsaasti. Tutkinnon kielikokeiden uudistuksella oli merkittävä osuus AFinLA:n alkuaikojen toiminnassa, jolloin Hirvosen julkaisuissa esitettiin kattava pohja kielikokeiden uudistukselle. Sen jälkeen kielikokeita koskeva tutkimus voidaan jakaa kahteen päätyyppiin. Nämä ovat tutkinnon kehittämiseen liittyvä tutkimus ja tutkinnon käyttö välineenä saada tietoa oppijoiden osaamisesta kielenoppimista ja -käyttöä selvittävissä tutkimuksissa (vrt. Nguyen 2021).

Ehkä merkittävin ylioppilastutkinnon kielikokeita kehittämään pyrkivä tutkimus on kohdistunut taitoon, jota niissä ei vieläkään testata – puhumiseen. Jo yksi Hirvosen (1973b) julkaisuista hahmotteli, millainen ylioppilastutkinnon puhumiskoe voisi olla, ja 1990-luvulta lähtien on julkaistu useita empiirisiä ja käsitteellisiä arviointijulkaisuja, joiden tarkoitus on ollut pohjustaa tutkinnon suullista osaa. Takalan (1993) toimittama Suullinen kielitaito ja sen arviointi koostui kielitaidon teoreettista perustaa ja puhumisen arvioinnin kriteerejä ja menetelmiä käsittelevistä artikkeleista. Saleva (1997) tarkasteli väitöskirjassaan kielistudiossa nauhoitteilta kuultavien ohjeiden avulla suoritettavia englannin suullisia testitehtäviä. Hildén (2000) puolestaan tutki lukiolaisten selviytymistä erilaisissa kasvokkain suoritettavissa ruotsin suullisissa testitehtävissä. Myös puheen ymmärtämisen kokeita on tutkittu niiden toimivuuden selvittämiseksi (ranska; Anckar 2011) ja video- ja kuvamateriaalin vaikutusta testituloksiin (ruotsi; von Zansen 2019).

Ylioppilastutkinnon aineistojen avulla on tutkittu erilaisia oppijakielen ilmiöitä lukuisissa opinnäytteissä. Hyvä esimerkki tästä on Meriläisen (2010) väitöstutkimus äidinkielen siirtovaikutuksesta suomalaisten englannin kielellä kirjoittamissa teksteissä. Ylioppilastutkintoon liittyvästä tutkimusta on lisätietoa tutkintolautakunnan sivuilla.

5.3 Formatiivinen ja muu oppimista tukeva arviointi

Oppimista tukevan arvioinnin piiriin voidaan katsoa kuuluvan muitakin lähestymistapoja kuin mitä on perinteisesti ajateltu kuuluvan formatiiviseen arviointiin. Näitä ovat esimerkiksi diagnostinen (esim. Alderson 2005) ja dynaaminen (esim. Poehner 2008) arviointi, joiden kehittämiseen suomalaiset kielitaidon arvioijat ovat vaikuttaneet merkittäväksi. (ks. Mäkipää ym. 2023 oppimisesta tukevasta kielitaidon arvioinnista Suomessa.)

Oppimista tukevan arvioinnin päätarkoitus on tuottaa palautetta oppijalle, ja se on tavallisin arvioinnin tarkoitus oppilaitoksissa, koska kaikenlainen opettajan luokassa tekemä oppilaiden havainnointi luetaan tällaiseksi formatiiviseksi arvioinniksi. Tämäkin arviointi on Suomessa opettajan vastuulla, vaikka on toki tavallista, että oppilaatkin osallistuvat tähän itse- ja vertaisarvioinnin kautta (esim. Luukka ym 2008; Tarnanen & Huhta 2011). Formatiivisen arvioinnin merkitystä korostetaan valtakunnallisissa opetussuunnitelmissa (OPH 2014, 2019), mutta usein se kuitenkin jää vähemmälle huomiolle kuin summatiivinen arviointi (Atjonen ym. 2019; Hildén & Härmälä 2015) ja monet oppijat kokevat saavansa vähemmän palautetta kuin he toivoisivat (esim. Mäkipää 2021), erityisesti tytöt (Tarnanen & Huhta 2011). Merkittävä formatiivisen arvioinnin muoto on portfolio- tai salkkuarviointi, jossa oppija koostaa itselleen näytteitä suorituksistaan (esimerkiksi kirjoitelmia tai nauhoitteita omasta puheestaan), joiden avulla hän voi dokumentoida itselle ja opettajalle osaamistaan ja edistymistään. Euroopan neuvosto on luonut ns. eurooppalaisen kielisalkun käytännön välineeksi dokumentoida eri kielten osaamisen lisäksi myös muuta oppijan kieliin liittyvää kokemusta (esim. Little 2005). Eurooppalainen kielisalkku on ollut jonkin verran käytössä Suomessakin (esim. Järvinen & Kohonen 1995), samoin sitä muistuttava portfolioarviointi (esim. Pollari 2017).

Diagnostinen arviointi on oppimista tukeva arvioinnin muoto, joka on noussut merkittäväksi kielitaidon arviointitutkimuksen alueeksi kansainvälisellä yhteistyöllä kehitetyn DIALANG-järjestelmän ansiosta. DIALANG kehitettiin suuressa EU-rahoitteisessa projektissa vuosina 1997–2004, jonka ensimmäisen vaiheen koordinaattori oli Jyväskylän yliopisto, ja jossa Lancasterin yliopisto oli keskeinen yhteistyökumppani. Järjestelmä toimi internetin välityksellä, ja siinä oli 14 testikieltä, viisi kielitaidon aluetta ja 18 käyttöliittymä- ja palautekieltä. DIALANG:n päätarkoitus oli antaa palautetta kielitaidosta ja neuvoja kielenoppimiseen. (Huhta ym. 2002; Alderson 2005.) DIALANG:lla on ollut runsaasti käyttäjiä, mutta sen tutkimuksellinen vaikutus on ollut vieläkin merkittävämpi jo järjestelmän kehittämisvaiheessa (esim. Luoma & Tarnanen 2003), etenkin koska se synnytti paljon kielen osaamisen tarkempaan diagnosointiin liittyvää tutkimusta, jota kuvataan tuonnempana. (Lukemisen ja kirjoittamisen diagnostisesta arvioinnista ks. Alderson ym. 2015 ja Huhta ym. 2024). Uudempaa oppimista tukevaa arviointia edustaa Vygotskyn (1978) sosiokulttuuriseen teoriaan pohjautuva dynaaminen arviointi, joka on levinnyt psykologiasta ja erityispedagogiikasta myös kielenopetukseen (esim. Poehner 2008). Dynaamisessa arvioinnissa pyritään selvittämään oppijan kykyä suoriutua tehtävistä sekä itsenäisesti – mikä on tavallisin tapa arvioinnissa – että myös tuetusti erilaisten vinkkien ja neuvojen avulla. Sen avulla on siis mahdollista saada laajempi kuva oppijan osaamisesta

ja ohjata opetus oppijan lähikehityksen vyöhykkeelle eli alueelle, jolla oppija suoriutuu tehtävistä vain saamansa tuen avulla. Suomessakin on tätä lähestymistapaa alettu tutkia englannin lukemisen opetuksessa ja arvioinnissa (Leontjev ym. 2024). (Laajan katsauksen dynaamisen ja diagnostisen arvioinnin nykytutkimuksesta tarjoaa Leontjev ym. 2025.)

Diagnostista kielitaidon arviointia on jo pitkään tehty ensikielessä / äidinkielessä, etenkin kun on haluttu selvittää mahdollisia kielellisiä oppimisvaikeuksia. Merkittävin suomalainen esimerkki tästä on lukemaan oppimisen ongelmia selvittänyt Jyväskylän yliopiston noin 15 vuotta kestänyt dysleksiatutkimus (esim. Lohvansuu ym. 2021), jossa kehitettiin verkkovälitteinen Ekapeli, joka diagnosoi suomeksi lukemaan oppimisen alkuvaihetta ja antaa oppijalle hänen osaamiseensa sovitettuja tehtäviä. Peliä on laajennettu moneen muuhunkin kieleen (Richardson & Lyytinen 2014) ja siitä on kehitetty uusi, perusopetuksen alkuvaiheen lukusujuvuutta ja kirjoittamista tukeva Lukukupla-peli (Nieminen ym. 2022).

5.4 Portinvartija-arviointi

Yksi arvioinnin näkyvimmistä ja tärkeimmistä tarkoituksista on kontrolloida pääsyä johonkin tärkeäksi katsottuun etuuteen tai oikeuteen (esim. Bachman & Purpura 2008). Esimerkkejä tällaisesta portinvartija-arvioinnista (engl. *gatekeeping*) ovat pääsykokeet oppilaitoksiin, johonkin ammattiin tai toimintaan pätevöittävät testit tai kansalaisuuden saamiseen liittyvät kielikokeet. Suomessakin on ollut lukuisia kielten pääsykokeita erityisesti yliopistojen kielten laitoksille, joista raportoitiin jo varsin varhain esimerkiksi Kielikeskusuutisissa (Klemmt 1974; de Silva 1977). Nyttemmin ylioppilastutkinnon kielikokeet ovat valtaosin korvanneet erilliset kielten pääsykokeet korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa, mikä tarkoittaa, että tutkinto toimii paitsi lukion oppimäärän summatiivisena loppukokeen myös portinvartijana myöhempiin opintoihin. Ammattipätevyyden saamiseen liittyvästä kielitaidon arvioinnista on kyse, kun kääntäjä haluaa saada oikeuden toimia auktorisoituna kääntäjänä ja osallistuu Opetushallituksen järjestämään tutkintoon. Samantyyppisestä arvioinnista oli kyse myös silloin, kun henkilön täytyi osoittaa julkishallinnossa työskentelevältä vaadittava suomen tai ruotsin kielen taito, joka voitiin osoittaa Opetushallituksen ylläpitämän valtionhallinnon kielitutkinnon avulla. Tutkinto poistuu käytöstä vuoden 2026 alussa, jonka jälkeen julkishallinnossa tarvittavan kielitaidon voi osoittaa Yleisillä kielitutkinnoilla. Eri ammatteihin ja työtehtäviin liittyy usein vaatimus kielitaidosta, jonka arviointi vaihtelee huomattavasti riippuen työpaikasta ja työnantajasta. Joiltakin ryhmiltä, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiltä vaaditaan tiettyä suomen tai ruotsin kielen osaamistasoa, jonka voi osoittaa Yleisillä kielitutkinnoilla.

Jos ylioppilastutkinnon kielikokeita, jotka ovat myös lukion summatiivisia loppukokeita ei oteta huomioon, niin edellä mainitut Yleiset kielitutkinnot (YKI) ovat maamme merkittävin portinvartijatesti osallistujamääränsä ja monien käyttötarkoituksiensa vuoksi. YKI on näyttökoe, johon voi osallistua riippumatta siitä, miten on kielitaidon hankkinut. Tutkinto on tarkoitettu aikuisille, ja siinä on kolme tasoa (perus-, keski- ja ylin taso), joista osallistuja valitsee yhden. Tarjolla on yhdeksän kieltä: englanti, espanja, italia, pohjois-

saame, ranska, ruotsi, saksa, suomi ja venäjä. Tutkintoon osallistuu nykyään yli 10 000 henkilöä vuodessa, ja sitä käytetään tavallisimmin Suomen kansalaisuuteen vaadittavan suomen tai ruotsin kielen taidon osoittamiseen, mutta usein myös todisteena työssä tai opinnoissa tarvittavasta kielitaidosta. Osallistujamäärältään selvästi suurin on suomen keskitason tutkinto lähes 90 % osuudellaan kaikista osallistujista. Yleisten kielitutkintojen synty onkin yksi merkittävimmistä kielitaidon arvioinnin ammattimaistumista edistäneistä tapahtumista Suomessa, joten kuvaamme seuraavassa sen alkuvaiheita ja vaikutuksia (YKI:stä tarkemmin Martin ym. 1994; Leblay ym. 2014; Leblay & Ahola 2024).

Yleisten kielitutkintojen perustaminen vuonna 1994 johtui monista tekijöistä. Taustalla oli aiemmin kuvattu kielitaidon arvioinnin käytännöllinen ja teoreettinen kehittyminen etenkin Jyväskylän yliopistoon sijoitetuilla Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksella ja Korkeakoulujen kielikeskuksessa, mutta myös yliopiston englannin ja suomen kielen laitoksilla. Jyväskylän yliopistoon oli alkanut kertyä ns. kriittistä massaa sekä kielitaidon arvioinnin että kielen oppimisen ja opettamisen tutkimuksessa, esimerkiksi sellaisella uudella alalla kuin suomi toisena kielenä. Lisäksi yliopistossa oli 1980-luvun alusta lähtien voinut opiskella soveltavaa kielitiedettä samannimisellä laitoksella. Yleisten kielitutkintojen syntyä tuki kaksi arviointihanketta, joissa kehitettyjä periaatteita ja käytännön välineitä voitiin hyödyntää YKI-tutkinnossa. Nämä hankkeet koskivat kahden uuden kielitestin, Työelämän kielidiplomin ja suomen kielen tasokokeen kehittämistä.

Työelämän kielidiplomi (TKD) oli vuosina 1989–1993 käytössä ollut kielitutkinto aluksi englannin, mutta pian myös saksan ja myöhemmin ruotsin kielessä. Kyse oli erityisalojen kielitaidon arvioinnista, koska testien sisältö sovitettiin liike-elämän, kaupan ja hallinnon alojen tarpeisiin. Tutkinto kehitettiin yhteistyössä Jyväskylän yliopiston, Markkinointi-instituutin ja Fintran kesken, ja se toimi osoituksena kielitaidosta sekä osallistujalle että hänen työnantajalleen. (Sajavaara 1992; Huhta ym. 1993.) 1990-luvun alun laman johdosta TKD jäi lyhytikäiseksi tutkinnoksi, mutta siinä suunniteltuja tehtävänlaadintaohjeita sekä puhumisen arviointiasteikkoja hyödynnettiin sittemmin YKI:ssä. Hanke vahvisti myös Jyväskylän roolia kansallisen tason kielitaidon arviointien suunnittelijana.

Työelämän kielidiplomin ohella yleisten kielitutkintojen taustalla vaikutti suomen kielen tasokoe, jota järjestettiin muutaman kerran 1980- ja 1990-luvun taitteessa. Kokeelle oli tarvetta, koska vaikka joissakin maissa suomen kielen kokeen saattoi suorittaa paikallisen ylioppilastutkinnon osana, tämä mahdollisuus oli vain harvoilla. Kokeeseen osallistuivat esimerkiksi ulkomailla asuvien suomalaisten perheiden lapset, jotka tarvitsivat todistuksen suomen kielen taidostaan opiskellakseen tai tehdäkseen työtä Suomessa. Myös Suomessa alkoi olla ihmisiä, jotka olivat oppineet suomea arkielämässään, mutta tarvitsivat taidostaan todistuksen esimerkiksi hakiessaan oppilaitoksiin. Tarjollahan oli vain ns. virkamiessuomen koe, joka ei soveltunut useimpiin muihin tarkoituksiin.

Suomen kielen tasokokeen suunnitteli ja laati työryhmä, jossa keskeisimpinä jäseninä olivat Kirsti Siitonen, Maisa Martin ja Mirja Tarnanen, jotka laativat tehtävät ja arvioivat suoritukset. Käytännön työssä oli mukana myös useita opiskelijoita. Enimmillään kokeen suoritti noin sata henkilöä yhdellä testikerralla. Arviointikriteerit pyrkivät kommunikatiivisuuden korostamiseen, ja malleja haettiin ulkomaisista kielikokeista. Kokeella ei missään

vaiheessa ollut virallista asemaa, ja se järjestettiin pääosin vapaaehtoistyönä ja pienen Opetusministeriöltä saadun rahoituksen turvin, mutta ilmeisesti se koettiin hyödylliseksi, koska suorittajia kuitenkin riitti. Kun 1990-luvun alussa alettiin suunnitella yleisiä kielitutkintoja, suomen kielen tasokoe sulautui siihen luontevasti, olihan siinä jo pilotoitu monia YKI:ssä toteutettuja käytänteitä.

Edellä kuvattu arviointiosaamisen kehittyminen 1970–80 -luvuilla loi siis perustaa Yleisille kielitutkinnoille, mutta tutkinnon syntyyn vaikutti useita toisiinsa liittyviä tavoitteita. Näistä keskeisin oli vahvistaa kommunikatiivisen kielitaidon opetusta ja arviointia erityisesti aikuisten kielikoulutuksessa (Leblay & Ahola 2024: 15). Haluttiin myös tarjota mahdollisuus saada todistus osaamisesta mahdollisimman monessa kielessä ja mahdollisimman lähellä osallistujia. Kansainvälisiä kielitutkintoja ei tietyissä kielissä järjestetty ollenkaan Suomessa ja jos järjestettiin niin mahdollisesti vain yhdellä paikkakunnalla. YKI:ä alettiinkin järjestää joka puolella maata. Monikielisen kansallisen tutkinnon tarvetta lisäsi Suomen liittyminen Euroopan unioniin 1990-luvulla, minkä arveltiin lisäävän ihmisten tarvetta osoittaa hankkimaansa kielitaitoa virallisella tutkinnolla (Leblay & Ahola 2024: 28, 152). YKI:n tavoite oli myös luoda laajempaa, kansainvälisen tason osaamista kielitaidon arvioinnissa, mitä tällaisen tutkinnon kehittäminen omin voimin tukisi.

Mainituista lähtökohdista luotiinkin Suomen oloissa varsin uudentyyppinen kielitaidon arviointijärjestelmä, jossa yhdistyivät virallisuus (YKI perustuu lakiin ja asetuksiin), monikielisyys, opetussuunnitelmiin sitoutumattomuus (YKI on näyttötutkinto) ja aikuiset kohderyhmänä. Tutkinnon luomista ryhdyttiin suunnittelemaan vuonna 1992 yhteistyössä Opetushallituksen ja Jyväskylän yliopiston kesken ja ensimmäiset tutkinnot järjestettiin 1994 seitsemässä kielessä (Leblay ym 2014: 9). Alkuvuosina englanti oli tutkinnon suosituin kieli, mutta vuonna 2003 voimaan tulleen kansalaisuuden kielitaitovaatimusta tarkentaneen lain jälkeen suomen kielen tutkinto on noussut osallistujamäärältään ylivoimaisesti suurimmaksi kieleksi (Leblay & Ahola 2024: 56–57).

Yleisiä kielitutkintoja voidaan hyvällä syyllä kutsua tutkimusperusteisiksi tutkinnoiksi, koska niiden laatua on alusta pitäen pyritty varmistamaan tutkimuksen keinoin (esim. Halvari & Tarnanen 1997). Hyviä esimerkkejä tästä ovat useat YKI-tutkinnon tutkijoiden väitöskirjat. On tutkittu kirjoittamisen (Tarnanen 2002) ja puhumisen (Ahola 2022) arviointia sekä arvioijien arviointilinjan mahdollisia muutoksia ajan myötä (Neittaanmäki & Lamprianou 2024a, b). Myös YKI:n tehtävien laatijoiden toimintaa on selvitetty (Ahola 2012). Luoman (2001) väitöskirja testien käsitevalidoinnista käsitteli puolestaan arvioinnin yleisempiä teoreettisia kysymyksiä, jotka koskevat myös YKI:n kaltaisia tutkintoja. Yleisten kielitutkintojen arvioijien toimintaa on tarkasteltu myös laajemmin Rikkinäistä suomea -hankkeessa. Siinä selvitettiin vaikuttaako S2-oppijoiden ensikielen tunnistaminen ja näihin ensikieliin liittyvät stereotyyppiset käsitykset niiden puhujista arviointiin – eli antaako arvioija suorituksesta matalamman tai korkeamman arvion kuin se ansaitsisi, koska hän tunnistaa puhujan kielitaustan (Halonen ym. 2020; Halonen ym. 2024).

Portinvartijatutkinnoilla ja muilla isoilla (kieli)testeillä on monia yhtymäkohtia, jotka johtuvat siitä, että niihin osallistuu suuria määriä kielenoppijoita, joiden osaamista täytyy mitata tarpeeksi luotettavasti ja kattavasti, mutta niin, että se on käytettävissä olevien

resurssien puitteissa mahdollista (esim. Bachman & Purpura 2008). AFinLA:n teemanumero 9 (Huhta & Hildén 2016) käsittelee tällaisiin laajoihin arviointeihin liittyviä kysymyksiä ja tarjoaa kattauksen uudempaa suomalaista tutkimusta isoista kielitesteistä, jotka edustavat sekä portinvartiointia (YKI; inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kielitesti), summatiivista arviointia (ylioppilastutkinto) ja oppimistulosten kansallisia ja kansainvälisiä arviointeja (Karvin arvioinnit; PISA-tutkimukset).

5.5 Kielitaidon arviointi tutkimusvälineenä

Arvioinnilla on vielä yksi käyttötarkoitus, joka liittyy kiinteästi tutkimukseen, eli arvioinnin käyttö keinona saada tietoa esimerkiksi kielenoppimisesta (Nguyen 2021). Monet opinnäytteet mutta myös laajemmat tutkimushankkeet käyttävät erilaisia kielitestejä tai muita arviointitapoja mukaan lukien itsearviointia selvittääkseen oppijoiden osaamista ja osaamisen muutoksia. Tässä ei ole mahdollista luetella edes kaikkia suurimpia hankkeita, mutta edellä mainittu diagnostisen arvioinnin nousu merkittäväksi kielitaidon arvioinnin alueeksi merkitsi myös lisääntynyttä kiinnostusta selvittää, millaista kieltä ja osaamista Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasot oikein edustavat ja miten osaaminen konkreettisesti, esimerkiksi rakenteiden ja sanaston suhteen muuttuu taitotasolta toiselle. Tämä synnytti laajempaakin eurooppalaista tutkimusyhteistyötä (Bartning ym. 2010), josta osa tehtiin Suomessa etenkin toisella ja vieraalla kielellä kirjoittamisen edistymistä tutkineissa CEFLING ja TOPLING -hankkeissa (hankkeissa tehtyjä tutkimuksia, ks. esim. Alanen ym. 2010; Martin ym. 2010; Mustonen 2015) sekä lukemiseen ja kirjoittamiseen keskittyneessä Dialuki-hankkeessa, jota Jyväskylän yliopisto teki tiiviissä yhteistyössä Lancasterin yliopiston kanssa (esim. Alderson ym. 2015; Alderson ym. 2016). Uudempaa kielenoppimiseen liittyvää tutkimusta, jossa osaamisen arviointi on keskeinen osa toimintaa, edustavat muun muassa Turun yliopiston puheen sujuvuuden tutkimushankkeet (esim. Lehtilä ym 2024) sekä useamman yliopiston yhteishankkeet DigiTala (von Zansen & Kallio 2024) ja AASIS. DigiTalassa kehitettiin suomi ja ruotsi toisena kielenä -puhumisen automaattista analysointia ja AASIS-hankkeessa puolestaan interaktiivisen suomi toisena kielenä -puheen automaattista arviointia (Ullakonoja ym., 2025).

6 Eurooppalainen kielten viitekehys kriteeriviitteisen arvioinnin tukena

Kuten aiemmin tässä artikkelissa kuvattiin, yksi muutoksista kielitaidon arvioinnissa on ollut siirtyminen pois oppilaiden vertailuun nojaavasta normiperusteisesta arvioinnista kriteeriperusteiseen arviointiin, josta käytetään myös nimitystä kriteeriviitteinen arviointi. Vertailuun perustuva arviointi nimittäin vääristää tuloksia, kun vertailupohjana käytetään pieniä ryhmiä, kuten yksittäisiä luokkia, koska eritasoisten oppilaiden jakautuminen eri aikoina ja eri ryhmissä on sattumanvaraista. Oppijalle annettava arvosana voi tällöin riip-

pua muiden oppilaiden osaamisesta jopa enemmän kuin hänen omasta osaamisestaan. Kriteereihin perustuvassa arvioinnissa oppijan osaamista arvioidaan nimensä mukaisesti suhteessa johonkin kriteeriin, joka voi olla esimerkiksi määritelmä tavoitteena olevasta osaamisesta. (Takala 1980b; Brown 2012; Huhta & Takala 1999.)

Tunnetuin esimerkki kriteeriviitteisestä arvioinnista on, kun puhumis- tai kirjoitussuorituksia arvioidaan arviointiasteikolla, jonka tasot on määritelty sanallisesti. Lukiossa tällaista arviointia on alettu tehdä viimeistään silloin, kun uusimuotoinen kielten ylioppilaskoe kirjoitustehtävineen otettiin käyttöön 1970-luvulla (Hirvonen 1973a). Kriteeriviitteinen kielitaidon arviointi oli esillä myös uudessa peruskoulussa, vaikka vaatimustasojen määrittely koettiinkin vaikeaksi opetussuunnitelmia laadittaessa (Takala 1980a, b). Voidaan sanoa, että vasta Eurooppalainen kielten viitekehys (EVK) (Euroopan neuvosto 2001) merkitsi kriteeriviitteisen arvioinnin laajempaa läpimurtoa. Vasta 2000-luvun alkuvuosina perusasteen ja lukion valtakunnallisissa opetussuunnitelmissa otettiin käyttöön taitotasot keinona määritellä eri kielten oppimäärien tavoitteita (OPH 2003, 2004). Opetussuunnitelmien taitotasoasteikko perustuu EVK:n kuusiportaiseen asteikkoon, mutta sitä muokattiin sopivammaksi nuorille oppijoille ja sen portaiden määrää lisättiin tasolta toiselle etenemisen seuraamisen helpottamiseksi (Hildén & Takala 2007).

EVK:n taitotasoja hyödynnetään Suomessa laajasti. Perusasteen ja lukion lisäksi niitä tai niistä muokattuja asteikkoja käytetään ammattikorkeakouluissa (Juurakko-Paavola 2005), yliopistoissa ja maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa (OPH 2022). Myös useat suomalaiset kielitutkinnot käyttävät EVK-tasoja tai niihin rinnasteisia asteikkoja raportoidessaan osallistujien tuloksia. Näin tekevät Yleiset kielitutkinnot (Leblay & Ahola 2024) ja valtionhallinnon kielitutkinnot (OM 2002). Myös kansalliset kielten oppimistulosten tutkimukset ovat 2010-luvulta lähtien raportoineet tulokset EVK-perusteisia perusasteen tasokuvauksia käyttäen. Näin tekee myös vuoden 2025 PISA-tutkimus, jonka englantia koskevaan osaan Suomi osallistuu. (ks. tarkemmin: Huhta 2020, taitotasojen hyödyntämisestä opetuksessa ja arvioinnissa.)

7 Ajatuksia tulevaisuudesta

Kielitaidon arvioinnin tulevia suuntia maassamme voidaan hahmotella sekä yleisellä tasolla että eritellymmin suhteessa joihinkin arvioinnin keskeisimmistä tarkoituksista, joita kuvattiin tarkemmin edellä. Ehkä näkyvin muutos, joka on jo alkanut, on teknologian hyödyntäminen arviointiprosessin eri vaiheissa, mutta erityisesti arvioinnin suorittamisen välineenä. Tästä hyvä esimerkki on ylioppilastutkinnon digitalisaatio 2010-luvun lopulla. Teknologia ja erityisesti 2020-luvulla tapahtunut tekoälyn nopea esiinmarssi vaikuttaa sekä arviointivälineiden laatimiseen että arviointien toteutukseen ja tulosten ja palautteen tuottamiseen. Vaikutukset eroavat hiukan riippuen arvioinnin tarkoituksesta, mutta yleisesti voidaan sanoa, että teknologia avaa uusia mahdollisuuksia formatiivistyyppiseen arviointiin, joka tukisi entistä paremmin sekä oppimista että opetusta. Kuvaamme tätä hiukan tarkemmin seuraavassa.

Oppimisen arvioinnissa on tulevaisuudessa keskeistä edelleenkin siirtyminen kohti monipuolisempia, oppijalähtöisempiä ja teknologiaa hyödyntäviä arviointitapoja, sillä arviointikulttuurien muutos on jokseenkin hidasta (Xu & Brown 2016). Erityisesti teknologiset ratkaisut voisivat tukea arvioinnin muuttumista yhä enemmän formatiiviseksi eli oppimista ohjaavaksi ja tukevaksi. Tämän lisäksi sekä kieltenopetuksessa että arvioinnissa kommunikatiivisuus (Canale & Swain 1980) ja käyttöpohjaisuus (Tomasello 2005) voisivat, suotuisasta kehityksestään huolimatta, näkyä käytännössä nykyistä enemmän. Arvioinnissa tämä tarkoittaisi esimerkiksi simulaatioiden, roolipelien tai virtuaaliympäristöjen hyödyntämistä. Tämäntyyppinen arviointi edellyttäisi kuitenkin muutosta myös käsityksissä siitä, millaista arviointia pidetään luotettavana (esim. Moss 1994).

Säännöllisen palautteen antaminen perinteisesti voidaan kokea työläänä opettajien keskuudessa, mutta teknologiset ratkaisut, kuten tekoälypohjaiset arviointiympäristöt voisivat mahdollistaa adaptiiviset eli oppijan taidoille sopivat tehtävät, yksilöllisen palauteen antamisen ja oppimisanalytiikan hyödyntämisen oppimista tukevalla tavalla myös isoissa opetusryhmissä. Edistysaskeleet automaattisessa puheentunnistuksessa ja siihen perustuvassa arvioinnissa ja palautteen annossa lisäävät myös suullista kielitaitoa tukevaa arviointia tulevaisuudessa (Evanini & Zechner 2019). Tällaista kehitystyötä on alettu tehdä myös Suomessa (ks. DigiTala ja AASIS -hankkeet; Al-Ghezi ym. 2023; von Zansen & Kallio 2024; Ullakonoja ym. 2025).

Oppimaan oppimisen näkökulmasta metataitojen kehittämisen tarvetta ei voi kuitenkaan ulkoistaa teknologialle. Toisin sanoen oppijoiden oman osaamisen reflektointitaitojen omaksuminen ja oppimistavoitteiden asettaminen on keskeistä tulevaisuudessakin, kuten myös vertaisarvioinnin nykyistä laajempi hyödyntäminen oppijoiden omien arviointitaitojen ja kriittisen ajattelun kehittämiseksi. Monikielisen pedagogiikan ja sen myötä myös monikielisen arvioinnin kehittäminen on niin ikään tulevaisuudessa keskeistä. Kielitaidon arviointi sivuaa läheisesti kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvien kompetenssien ja yhteistyötaitojen arvioimista. Näin ollen käsityksen kielitaidosta pitäisi niin ikään muuttua moninaisemmaksi ja holistisemmaksi. (Huhta ym. 2023.)

Oppilaitoksissa tehtävän arvioinnin ohella myös muihin tarkoituksiin käytetyt arvioinnit ovat muutoksessa. Edellä kuvatut edistysaskeleet teknologian ja tekoälyn hyödyntämisessä merkitsevät myös sitä, että tärkeissä summatiivisissa ja portinvartija-arvioinneissa tulee mahdolliseksi arvioida osallistujien puhumista ja kirjoittamista automaattisesti myös suomalaisissa kielitutkinnoissa. Tähän kuluu kuitenkin vielä jonkin aikaa, sillä arviointialgoritmien kehittäminen vaatii paljon koulutettujen arvioijien arvioimia suorituksia, joiden avulla algoritmit ohjataan toimimaan mahdollisimman samalla tavalla kuin ihmisarvioijat. Suomen ja ruotsin kaltaisten suhteellisten pienten kielten kohdalla tällaista aineistoa on vain rajallisesti käytettävissä (Al-Ghezi ym. 2023). Suunta on kuitenkin selvä, ja todennäköisesti 2030-luvulla nähdään ensimmäiset käyttökelpoiset suomen ja ruotsin kielistä oppijakieltä automaattisesti arvioivat järjestelmät kielitutkinnoissa (tekoälyn soveltamisesta kielitaidon arvioinnissa Suomessa, ks. *Studies in Second Language Assessment* -lehden teemanumero; Huhta & Leontjev 2025). Koska kehitys on pidemmällä englannissa ja muissa laajemmin käytetyissä kielissä (esim. Evanini & Zechner 2019), näiden kielten automaattinen arviointi

voi yleistyä suomalaisissa kielitesteissä jo tätä ennen, esimerkiksi jos jokin tutkinto hankkii lisenssin ulkomailla kehitettyyn arviointijärjestelmään.

Toinen kielitutkintoja eli portinvartiointiin käytettyjä kielitestejä koskeva muutos koskee maahanmuuttoon liittyvää arviointia. Jo yli 20 vuotta Suomen kansalaisuuteen on vaadittu EVK:n tasoa B1 vastaava osaaminen suomessa tai ruotsissa, mikä tyypillisesti osoitetaan YKI-tutkinnon avulla. Vuoden 2026 alusta on tulossa voimaan uusi laki, jonka nojalla myös pysyvää oleskelulupaa varten vaadittaisiin tietty kielitaidon taso, joka täytyy osoittaa virallisella kielitutkinnolla (Hallituksen esitys 62/2025). Lisäksi on mahdollista, että työmarkkinatukeen liitetään kielilisä, jonka saamiseksi täytyy osoittaa riittävä suomen tai ruotsin taito (kielitaidon ja työllistymisen yhteyksistä ks. myös Tarnanen & Pöyhönen 2011). Nämä muutokset merkitsevät varsin suurta lisäystä tämäntyyppiseen kielitaidon arviointiin maassamme.

Kielitaidon arviointi on ollut Suomessa varsin pieni, mutta kansainvälisestikin aktiivinen tieteenala, johon vain harvat ovat erikoistuneet. Johtuen tietyistä koulutuspoliittisista ratkaisuista, erityisesti Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen ja Korkeakoulujen kielikeskuksen perustamisesta Jyväskylän yliopiston yhteyteen, Jyväskylästä kehittyi kielitaidon arvioinnin tutkimusperusteisen kehittämisen keskeisin toimija Suomessa. Kielitaidon arviointi oli vielä 1970–80 -luvuilla hajaantuneempaa eri puolille maata, mutta Yleisten kielitutkintojen perustaminen vuonna 1994 loi tarpeen luoda arviointiin erikoistunut tutkijaryhmä. Nykyään YKI:ssä työskentelee kymmenen kielitaidon arviointiin erikoistunutta tutkijaa ja tilastotieteilijää. Vaikka valtaosa maamme kielitaidon arvioinnin ammattilaisista on keskittynyt yhteen yliopistoon, niin alan asiantuntemusta löytyy muualtakin, vaikka tyypillisesti muualla työskentelevät tekevät päätyönään muuta kieliin ja soveltavaan kielentutkimukseen liittyvää tutkimusta ja opetusta. On kuitenkin nähtävissä, että yleisemmät muutokset kielikoulutuksessa ovat laajentamassa kielitaidon arvioinninkin kenttää yliopistojen välisen yhteistyön kautta. Etenkin teknologian hyödyntäminen arvioinnissa vaatii yhteistyötä kielitaidon arvioijien, kieliteknologien ja tekoälyn asiantuntijoiden välillä (esim. edellä mainitut Helsingin, Jyväskylän ja Aalto yliopiston DigiTala ja AASIS -hankkeet sekä Jyväskylän ja Helsingin DD-LANG -hanke; ks. tarkemmin Leontjev ym. 2024). Vastaavanlainen yhteistyö eri alojen tutkijoiden kesken yleistynee entisestään tulevaisuudessa.

Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA on edelleen merkittävä kielitaidon arviointitutkimuksen mahdollistaja Suomessa, vaikka alan suomalaiset tutkijat käyvät luonnollisesti myös kansainvälisissä konferensseissa ja raportoivat työstään monilla kansallisilla ja kansainvälisillä julkaisukanavilla. AFinLA:n vuotuinen syysymposium ja sen vuosikirja sekä teemanumerot (esim. Huhta & Hildén 2016; Mäkipää ym. 2023) ovat edelleen tärkeitä paikkoja ja tapoja arviointitutkijoille verkostoitua ja kertoa työstään muille kielikoulutuksen ammattilaisille.

Kirjallisuus

Ahola, S. 2012. *Yleisten kielitutkintojen laatijoiden käsityksiä kielestä ja tehtävien laadinnasta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201301241110

Ahola, S. 2022. *Rimaa hipoen selviää tilanteesta: yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä kielitaidon arvioinnista ja suullisesta kielitaidosta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9005-3

Alanen, R., A. Huhta & M. Tarnanen 2010. Designing and assessing L2 writing tasks across CEFR proficiency levels. Teoksessa I. Bartning, M. Martin & I. Vedder (toim.) *Communicative proficiency and linguistic development: intersections between SLA and language testing research.* EUROSLA Monograph Series, 1, 21–56. http://eurosla.org/monographs/EM01/EM01home.html

Alderson, J.C. 2005. *Diagnosing foreign language proficiency. The interface between learning and assessment*. Lontoo: Continuum.

Alderson, J.C., E.-L. Haapakangas, A. Huhta, L. Nieminen & R. Ullakonoja 2015. *The diagnosis of reading in a second or foreign language*. Lontoo: Routledge.

Alderson, J.C., A. Huhta & L. Nieminen 2016. Characteristics of weak and strong readers in a foreign language. *The Modern Language Journal, 100* (4), 853–879. https://doi.org/10.1111/modl.12367

Al-Ghezi, R., K. Voskoboinik, Y. Getman, A. von Zansen, H. Kallio, M. Kurimo, A. Huhta & R. Hildén 2023. Automatic speaking assessment of spontaneous L2 Finnish and Swedish. *Language Assessment Quarterly, 20* (4–5), 421–444. https://doi.org/10.1080/15434303.2023.2292265

Anckar, J. 2011. *Assessing foreign language listening comprehension by means of the multiple-choice format: processes and products*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4410-0

Atjonen, P., H. Laivamaa, A. Levonen, S. Orell, M. Saari, K. Sulonen, M. Tamm, P. Kamppi, N. Rumpu, N. Hietala & J. Immonen 2019. *"ETTÄ TIETÄÄ MISSÄ ON MENOSSA" Oppimisen ja osaamisen arviointi perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa.* Julkaisut 7: 2019. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/karvi_07191.pdf

Auktorisoidun kääntäjän tutkinto. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/fi/palvelut/auktorisoidun-kaantajan-tutkinto

Bachman, L. & J. Purpura 2008. Language assessments: Gate-keepers or door-openers? Teoksessa B. Spolsky & F. Hult (toim.) *Handbook of Educational Linguistics.* Malden, MA: Blackwell, 456–468.

Bartning, I., M. Martin & I. Vedder (toim.) *Communicative proficiency and linguistic development: Intersections between SLA and language testing research.* EUROSLA Monograph Series, 1. http://eurosla.org/monographs/EM01/EM01home.html

Berggren, O. 1970. *Kieltenopetus 1970-luvun koulussa*. Porvoo: WSOY.

Biesta, G. 2009. Good education in an age of measurement: On the need to reconnect with the question of purpose in education. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability (formerly: Journal of Personnel Evaluation in Education)*, *21* (1), 33–46.

Black, P., & D. Wiliam 1998. Assessment and classroom learning. *Assessment in Education: principles, policy & practice, 5* (1), 7–74. https//doi.org/10.1080/0969595980050102

Black, P. & D. Wiliam 2003. 'In praise of educational research': Formative assessment. *British educational research journal, 29* (5), 623–637. https://www.jstor.org/stable/1502114

Breen, M. 1982. Ten years of ESP courses at Lancaster – what have we learned? *Kielikeskusuutisia, 4/1982*, 3–17. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883001

Brown, J.D. 2012. *Criterion-referenced language testing*. Cambridge: Cambridge University Press.

Canale, M. & M. Swain 1980. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics, 1* (1), 1–47. https://doi.org/10.1093/applin/I.1.1

Carroll, J.B. 1961. Fundamental considerations in testing for English language proficiency of foreign students. In *Testing the English proficiency of foreign students.* Washington, D.C: Center for Applied Linguistics, 30–40.

Enkvist, N. & V. Kohonen (toim.) 1976. *Integratiivisen kielitaidon mittaamisesta cloze-testien avulla: teoriaa ja sovelluksia*. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 13. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4057

Euroopan neuvosto 2001. *Common European Framework for Languages: Learning, teaching, assessment*. Strasbourg: Language Policy Unit, Council of Europe. https://rm.coe.int/1680459f97

Evanini, K. & K. Zechner (toim.) 2019. *Automated speaking assessment. Using language technologies to score spontaneous speech*. New York: Routledge.

García, O. & L. Wei 2014. *Translanguaging: Language, bilingualism and education*. Lontoo: Palgrave Macmillan.

Halliday, M. 1978. Ideas about language. *Arts: The Journal of the Sydney University Arts Association, 11*, 20–38. https://openjournals.library.sydney.edu.au/ART/article/view/5494

Hallituksen esitys 62/2025. *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta.* https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2025/62

Halonen, M., S. Ahola, T. Hirvelä, R. Neittaanmäki, S. Ohranen & R. Ullakonoja 2024. Kielitaidon arviointi kansalaisuuden portinvartijana. Teoksessa T. Renvik & M. Säävälä (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2023: näkökulmana väestösuhteet*. Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM oppaat ja muut julkaisut, 2024:1, 77–86. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-703-8

Halonen, M., A. Huhta, S. Ahola, T. Hirvelä, R. Neittaanmäki, S. Ohranen & R. Ullakonoja 2020. Ensikielen tunnistamisen merkityksestä suullisen kielitaidon arvioinnissa Yleisissä kielitutkinnoissa. Teoksessa S. Grasz, T. Keisanen, F. Oloff, M. Rauniomaa, I. Rautiainen & M. Siromaa (toim.) *Menetelmällisiä käänteitä soveltavassa kielentutkimuksessa – Methodological turns in applied language studies*. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 17. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 56–70. https://doi.org/10.30661/afinlavk.89453

Halvari, A. & M. Tarnanen 1997. Qualitative procedures for comparability – Experiences from a multi-language, multi-level testing system. Teoksessa A. Huhta, V. Kohonen, L. Kurki-Suonio & S. Luoma (toim.) *Current developments and alternatives in language assessment. Proceedings of LTRC 96*. Jyväskylä: Jyväskylä yliopisto, 127–136.

Harjunen, E., J. Marjanen & J. Karlsson 2019. *Äidinkielen pieni pitkittäisarviointi 2014–2017: Perusopetuksen päätöstä lukion päättöön*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_0419.pdf

Hildén, R. 2000. *Att tala bra, bättre och bäst: Suomenkielisten abiturienttien ruotsin kielen taito testisuoritusten valossa*. Helsinki: Helsingin yliopisto. http://hdl.handle.net/10138/229501

Hildén, R. & M. Härmälä 2015. *Hyvästä paremmaksi – kehittämisideoita kielten oppimistulosten arviointien osoittamiin haasteisiin*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus & Opetushallitus. https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/hyvasta-paremmaksi-kehittamisideoita-kielten-oppimistulosten

Hildén, R., M. Härmälä, J. Rautopuro, M. Huhtanen, M. Puukko & C. Silverström 2013. *Kielten oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2013*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus & Opetushallitus. https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/kielten-oppimistulokset-9-vuosiluokalla-2013

Hildén, R & S. Takala 2007. Relating descriptors of the Finnish school scale to the CEF overall scales for communicative activities. Teoksessa A. Koskensalo, J. Smeds, P. Kaikkonen & V. Kohonen (toim.) *Foreign languages and multicultural perspectives in the European context – Fremdsprachen und multikulturelle Perspektiven im europäischen Kontext*. Dichtung – Wahrheit – Sprache, Band 9–10. Berliini: Lit Verlag, 291–300.

Hirvonen, P. 1971a. *Englannin kielen taidon mittaaminen lukion päättyessä: 1. Lähtökohdat*. Soveltavan kielitieteen julkaisuja 1. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4045

Hirvonen, P. 1971b. *Englannin kielen taidon mittaaminen lukion päättyessä: 2. Kuuntelukoe.* Soveltavan kielitieteen julkaisuja 4. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/3996

Hirvonen, P. 1973a. *Englannin kielen taidon mittaaminen lukion päättyessä: 3. Lukukoe ja Kirjoituskoe.* Soveltavan kielitieteen julkaisuja 7. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4050

Hirvonen, P. 1973b. *Englannin kielen taidon mittaaminen lukion päättyessä: 4. Puhumiskoe*. Soveltavan kielitieteen julkaisuja 8. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4051

Hirvonen, P. 1974 *Englannin kielen taidon mittaaminen lukion päättyessä: 5. Kielitaitokoe.* Soveltavan kielitieteen julkaisuja 9. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4052

Huhta, A. 1986. Testaus: asenteita ja uudistuksia. *Kielikeskusuutisia, 6/1986*, 3–8. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883072

Huhta, A. 1988a. Kielitaidon mittaamistutkimusta Suomessa. *Kielikeskusuutisia, 3/1988*, 14–20. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883088

Huhta, A. 1988b. Outline of English language oral skills testing in the language centres. *Kielikeskusuutisia, 10/1988*, 11–19. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883097

Huhta, A. 1990. Oral assessment criteria used at the Finnish Language Centres. *Kielikeskusuutisia, 5/1990*, 3–13. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883108

Huhta, A. 2012. Kansalliset ja kansainväliset kielitaidon arviointitutkimukset – millaista tietoa niissä tuotetaan? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 3* (5). https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2012/kansalliset-ja-kansainvaliset-kielitaidon-arviointitutkimukset-millaista-tietoa-niissa-tuotetaan

Huhta, A. 2020. Taitotasojen hyödyntämisestä opetuksessa ja arvioinnissa. Teoksessa M. Härmälä & M. Puukko (toim.) *Taitotasoja ja suullista kielitaitoa. Näkökulmia englannin oppimistulosten arvioinnin osoittamiin kehittämiskohteisiin*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, 25–47. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_Artikkelikokoelma_1_2020.pdf

Huhta, A., G. Erickson & N. Figueras (toim.) 2019. *Developments in language education: A memorial volume in honour of Sauli Takala*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto & European Association for Language Testing and Assessment. https://www.ealta.eu.org/documents/resources/Developments%20in%20Language%20Education%20A%20Memorial%20Volume%20in%20Honour%20of%20Sauli%20Takala%20-%20June%2026.pdf

Huhta, A., C. Harsch, D. Leontjev & L. Nieminen 2024. *The diagnosis of writing in a second or foreign language.* Lontoo: Routledge.

Huhta, A. & R. Hildén (toim.) 2016. *Kielitaidon arviointitutkimus 2000-luvun Suomessa*. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 9. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. https://journal.fi/afinla/issue/view/4267

Huhta, A., V. Kohonen, L. Kurki-Suonio & S. Luoma 1997. *Current developments and alternatives in language assessment. Proceedings of LTRC 96*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Huhta, A. & D. Leontjev (toim.) 2025. Artificial intelligence in language assessment in Finland. *Studies in Second Language Assessment (Special Issue)*, 14 (2). https://arts.unimelb.edu.au/language-testing-research-centre/research/publications/sila

Huhta, A., D. Leontjev, M. Honko & R. Hildén 2023. Kielitaidon arviointi koulussa Teoksessa A. Pitkänen-Huhta, K. Mård-Miettinen & T. Nikula (toim.) *Kielikoulutus mukana muutoksessa. Language education engaging in change*. AFinLA teema. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 16. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 242–265. https://journal.fi/afinla/article/view/126733

Huhta, A., S. Luoma, M. Oscarson, K. Sajavaara, S. Takala & A. Teasdale 2002. DIALANG – A diagnostic language assessment system for learners. Teoksessa J.C. Alderson (toim.) *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Case studies*. Strasbourg: Council of Europe, 130–145. https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168069f403

Huhta, A. & P. Lönnfors 1990. Oral skills testing: Practices and principles. *Kielikeskusuutisia, 2/1990*, 2–8. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883105

Huhta, A., A. Määttä, S. Takala. & M. Tarnanen (toim.) 1997. *Yleiset kielitutkinnot ja kieltenopetus*. Helsinki: Opetushallitus.

Huhta, A., K. Sajavaara & S. Takala 1993. Recent developments in national examinations in Finland. Teoksessa A. Huhta, K. Sajavaara & S. Takala (toim.) *Language testing: New openings*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, 136–159.

Huhta, A. & S. Takala 1999. Kielitaidon arviointi. Teoksessa K. Sajavaara & A. Piirainen-Marsh (toim.) *Kielenoppimisen kysymyksiä*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto, 179–228.

Huhtanen, M., M. Puukko, P. Rainò, N. Sivunen & R. Vivolin-Karén 2016. *Viittomakielen oppimistulokset perusopetuksen 7.–9. vuosiluokilla 2015*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/viittomakielen-oppimistulokset-perusopetuksen-7-9-vuosiluokilla-2015

Härmälä, M., M. Huhtanen, M. Puukko & J. Marjanen 2019. *A-englannin oppimistulokset 7. vuosiluokan alussa 2018*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/englannin-oppimistulokset-7-vuosiluokan-alussa-2018

Härmälä, M. & J. Marjanen 2022. *Englantia koronapandemian aikaan. A-englannin osaaminen 9. luokan lopussa keväällä 2021*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/englantia-koronapandemian-aikaan-englannin-osaaminen-9-luokan-lopussa-kevaalla-2021

Härmälä, M. & J. Marjanen 2023. *A-ruotsin oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2022*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/Karvi_2423.pdf

Jaakkola, H. 1976. *Ylioppilaskokelaiden englannin kielen tutkinnon aineosioiden lauserakenteesta.* Soveltavan kielitieteen julkaisuja 15. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4058

Juurakko-Paavola, T. (toim.) 2005. *Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kielitaito ja sen arviointikäytänteet*. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Järvinen, A. & V. Kohonen 1995. Promoting professional development in higher education through portfolio assessment. *Assessment & Evaluation in Higher Education, 20* (1), 25–36. https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1080/0260293950200104

Kaarninen, M. & P. Kaarninen 2002. *Sivistyksen portti: Ylioppilastutkinnon historia*. Helsinki: Otava.

Kangasniemi, E. 2019. Nuoresta opiskelijasta alansa asiantuntijaksi. Teoksessa A. Huhta, G. Erickson & N. Figueras (toim.) *Developments in language education: A memorial volume in honour of Sauli Takala*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto & European Association for Language Testing and Assessment, 152–157. https://www.ealta.eu.org/documents/resources/Developments%20in%20Language%20Education%20A%20Memorial%20Volume%20in%20Honour%20of%20Sauli%20Takala%20-%20June%2026.pdf

Kansanen, P. 2004. *Opetuksen käsitemaailma*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kauppinen, M. & J. Marjanen 2020. *Millaista on yhdeksäsluokkalaisten kielellinen osaaminen? – Suomen kielen ja kirjallisuuden oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2019*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/millaista-yhdeksasluokkalaisten-kielellinen-osaaminen-suomen-kielen-ja-kirjallisuuden-oppimistulokset-perusopetuksen-paattovaiheessa-2019

Klemmt, R. 1974. Saksan valintakoeprojekti Jyv-Tam 74. *Kielikeskusuutisia, 4/1974*, 4–9. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090882980

Kohonen, V., H. von Essen & C. Klein-Braley (toim.) 1985. *Practice and problems in language testing 8*. Soveltavan kielitieteen julkaisuja 40. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.

Kohonen, V. & L. Korpimies (toim.) 1981. *Finlance I*. Jyväskylä: Korkeakoulujen kielikeskus, Jyväskylän yliopisto. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4088
Kohonen, V. & L. Nummenmaa 1976. Special issue on teaching and testing communicative competence. *Kielikeskusuutisia, 4/1976*. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883026
Kohonen, V. & A. Pitkänen (toim.) 1985. *Language testing in school*. Soveltavan kielitieteen julkaisuja 41. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4087
Kokkonen, H. 1974. Näkemyksiä Kielikeskuksen identiteetistä, asemasta ja toiminnasta korkeakoulutasoisessa kielitaidon opetuksessa. *Kielikeskusuutisia 1/1974*, 4–6. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/82977/KKU_74-1.pdf
Kokkonen, H. 1975. Kielitaidon testauskurssi Jyväskylässä 19.–21.5.1975. *Kielikeskusuutisia, 4/1975*, 8. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090882985
Konttinen, R. 1981. *Testiteoria*. Helsinki: Gaudeamus.
Korpimies, L. (toim.) 1984. *Finlance III*. Jyväskylä: Korkeakoulujen kielikeskus, Jyväskylän yliopisto.
Kurki-Suonio, L. & A. Huhta 1987. Testaussuunnitelmia. *Kielikeskusuutisia, 9/1987*, 33–36. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883084
Kuukka, K. & J. Metsämuuronen 2016. *Suomi toisena kielenä (S2) -oppimäärä oppimistulokset perusopetuksen 9. vuosiluokalla 2015*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/suomi-toisena-kielena-s2-oppimaara-oppimistulokset-perusopetuksen-9-vuosiluokalla-2015
Lado, R. 1961. *Language testing: The construction and use of foreign language tests: A teacher's book*. Bristol: Longmans, Green and Company.
Language Testing Research Colloquium (LTRC). https://www.iltaonline.com/general/custom.asp?page=LTRCPrograms
Leblay, T. & S. Ahola 2024. *Yleiset kielitutkinnot 30 vuotta*. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Yleiset%20kielitutkinnot%2030%20vuotta.pdf
Leblay, T., T. Lammervo & M. Tarnanen (toim.) 2014. *Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta*. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/leblay-t.-lammervo-t.-ja-tarnanen-m.-toim.-yleiset-kielitutkinnot-20-vuotta.-2014.pdf
Lehtilä, E., P. Peltonen & P. Lintunen 2024. Listener perceptions of L1 speech in L2 and L3 fluency assessment contexts: a qualitative approach. Teoksessa M. Toivola, P. Lintunen & L. Heikkola (toim.) *Puheen tutkimuksen uusia suuntia – Aineistona vapaasti tuotettu puhe. New directions in speech research – Freely produced speech as data*. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 17. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 191–215. https://journal.fi/afinla/article/view/136100
Lehtinen, M. 1977. Suullisen kielitaidon mittaamisen kurssi. *Kielikeskusuutisia 4/1977*, 8–10. https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/83031
Leontjev, D., A. Huhta & K. Koskela 2024. "I could learn more words": Involving stakeholders in defining L2 English reading constructs in diagnostic and dynamic assessment. Teoksessa M. Kivilehto, L. Lahti, T. Pitkänen, E. Pitkäsalo & M. Tervola (toim.) *Tutkimuksellisia siltoja rakentamassa*. AFinLAn vuosikirja 2024. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 186–210. https://journal.fi/afinlavk/article/view/143435
Leontjev, D., M.E. Poehner & A. Huhta (toim.) 2025. *Dynamic and diagnostic language assessment: Learning across frameworks to support L2 education*. Berliini: De Gruyter Mouton.
Lewis, E. & C. Massad 1975. *The teaching of English as a foreign language in ten countries*. Tukholma: Almqvist & Wiksell International.
Little, D. 2005. The Common European Framework and the European Language Portfolio: Involving learners and their judgements in the assessment process. *Language Testing, 22* (3), 321–336. https://doi.org/10.1191/0265532205lt311oa

Lohvansuu, K., M. Torppa, T. Ahonen, K. Eklund, J. Hämäläinen, P. Leppänen & H. Lyytinen 2021. Unveiling the mysteries of dyslexia: Lessons learned from the prospective Jyväskylä Longitudinal Study of Dyslexia. *Brain Sciences, 11* (4), Article 427. https://doi.org/10.3390/brainsci11040427

Luoma, S. 2001. *What does your test measure? Construct definition in language test development and validation*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:951-39-0897-6

Luoma, S. & M. Tarnanen 2003. Creating a self-rating instrument for second language writing: from idea to implementation. *Language Testing, 20* (4), 440–465. https://doi.org/10.1191/0265532203lt267

Luukka, M.-R., S. Pöyhönen, A. Huhta, P. Taalas, M. Tarnanen & A. Keränen 2008. *Maailma muuttuu-mitä tekee koulu? Äidinkielen ja vieraiden kielten tekstikäytänteet koulussa ja vapaa-ajalla*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4214-4

Lönnfors, P. 1986. Active use of video to develop oral production and self-evaluation. *Kielikeskusuutisia, 1/1986*, 1–13. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883067

Martin, M., E. Aalto, A. Huhta, K. Siitonen & M. Suni 1994. Developing national proficiency tests of Finnish as a second language: The process and problems. Teoksessa A. Golden & A. Hvenekilde (toim.) *Rapport fra det andre forskersymposiet om Nordens språk som andrespråk.* Oslo: Institut for lingvistiske fag, Universitetet i Oslo, 294–302.

Martin, M., S. Mustonen, N. Reiman & M. Seilonen 2010. On becoming an independent user. Teoksessa I. Bartning, M. Martin & I. Vedder (toim.) *Communicative proficiency and linguistic development, intersections between SLA and language testing research*. EUROSLA Monograph Series 1. European Second Language Association, 57– 80. https://eurosla.org/monographs/EM01/EM01tot.pdf

Mason, D. 1990. The seventh oral skills workshop. *Kielikeskusuutisia, 1/1990*, 8–10. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883104

Mason, D. 1992. Developing a new test – is it worth the effort? *Kielikeskusuutisia, 3/1992*, 1–12.

Mauranen, A. 1988. Kielitaidon mittaamisesta kielikeskuksissa. *Kielikeskusuutisia, 3/1998*, 9–13. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883088

Mauranen, A. 1990. Kielitaidon mittaamisesta kielikeskuksissa. *Finlance VIII*, 1–16. https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_84469

Meriläinen, L. 2010. *Language transfer in the written English of Finnish students*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-0230-6

Moss, P. 1994. Can there be validity without reliability? *Educational Researcher 23* (2), 5–12. https://www.jstor.org/stable/1176218

Mustonen, S. 2015. *Käytössä kehittyvä kieli: paikat ja tilat suomi toisena kielenä -oppijoiden teksteissä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6213-5

Mäkipää, T. 2021. *"I have never received feedback from my teachers." Students' perceptions of assessment and feedback practices in Finnish general upper secondary education*. Helsinki: Helsingin yliopisto. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-7644-8

Mäkipää, T., R. Hildén & A. Huhta (toim.) 2023. *Kielenoppimista tukeva arviointi. Assessment for supporting language learning*. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 15. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. https://journal.fi/afinla/issue/view/9173

Neittaanmäki, R. & I. Lamprianou 2024a. Communal factors in rater severity and consistency over time in high-stakes oral assessment. *Language Testing, 41* (3), 584–605. https://doi.org/10.1177/02655322241239363

Neittaanmäki, R. & I. Lamprianou 2024b. All types of experience are equal, but some are more equal: The effect of different types of experience on rater severity and rater consistency. *Language Testing, 41* (3), 606–626. https://doi.org/10.1177/02655322241239362

Nieminen, L., U. Richardson, L. Aoia, M. Halttunen, & N. Väkeväinen 2022. Opettajat innoissaan taitoihin mukautuvasta Lukukupla-pelistä. *Luokanopettaja, 4/2022*, 36–37. https://issuu.com/luokanopettajat

Nitko, A. & S. Brookhart 2005. *Education assessment of students*. New Jersey: Pearson Education Ltd.

Nguyen, P. 2021. Uses of language assessments. Teoksessa C. Chapelle (toim.) *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Hoboken, NJ: Wiley. https://doi.org/10.1002/9781405198431.wbeal1237.pub2

Oller, J. & C. Conrad 1971. The cloze technique and ESL proficiency. *Language Learning, 21* (2), 183–194. https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1971.tb00057.x

OM 2002. *Valtionhallinnon kielitutkintojärjestelmän uudistaminen*. Helsinki: Opetusministeriö. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80843

OPH 2003. *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003*. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf

OPH 2004. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Helsinki: Opetushallitus.

OPH 2014. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

OPH 2019. *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019*. Helsinki: Opetushallitus. https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/9593357

OPH 2020a. *Perusopetuksen päättöarvioinnin kriteerit*. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Perusopetuksen%20p%C3%A4%C3%A4tt%C3%B6arvioinnin%20kriteerit%2031.12.2020_1.pdf

OPH 2020b. *Oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointi perusopetuksessa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 muutokset*. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen-arviointiluku-10-2-2020_1.pdf

OPH 2022. *Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2022*. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Kotoutumiskoulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf

OPH 2023. *Perusopetuksen arviointikriteerit kuudennen vuosiluokan päätteeksi*. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Perusopetuksen%20arvosanakriteerit%20kuudennen%20vuosiluokan%20p%C3%A4%C3%A4tteeksi_0.pdf

Panadero, E., A. Jonsson & J. Botella 2017. Effects of self-assessment on self-regulated learning and self-efficacy: Four meta-analyses. *Educational Research Review, 22*, 74–98. https://doi.org/10.1016/j.edurev.2017.08.004

Poehner, M. 2008. *Dynamic assessment: A Vygotskian approach to understanding and promoting second language development*. New York: Springer.

Pollari, P. 2017. *(Dis)empowering assessment? Assessment as experienced by students in their upper secondary school EFL studies.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7178-6

Richardson, U. & H. Lyytinen 2014. The GraphoGame method: The theoretical and methodological background of the technology-enhanced learning environment for learning to read. *Human Technology, 10* (1), 39–60. https://ht.csr-pub.eu/index.php/ht/article/view/153

Räsänen, A. 1980. Raportti AFinLAn asiantuntijaseminaarista: koulujen kielenopetuksen tuloksellisuus ja tulosten mittaaminen. *Kielikeskusuutisia, 4/1980*, 6–7. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883048

Saeed, M., H. Tahir & I. Latif 2018. Teachers' perceptions about classroom assessment techniques in elementary and secondary schools. *Bulletin of Education and Research, 40* (1), 115–130. https://pu.edu.pk/images/journal/ier/PDF-FILES/10_40_1_18.pdf

Sajavaara, K. 1992. Designing tests to match the needs of the workplace. Teoksessa E. Shohamy, A. Walton & C. Morfitt (toim.) *Language assessment for feedback: Testing and other strategies*. Dubuque, IO: Kendall/Hunt Publishing Company, 122–144.

Saleva, M. 1997. *Now they're talking: Testing oral proficiency in a language laboratory.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_72490
de Silva, V. 1977. Venäjän kielen yhteinen valintakoe 05.07.1976. *Kielikeskusuutisia 1/1977*, 3–7. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883028
Silveström, C. J. Hellgren, J. Marjanen & J. Metsämuuronen 2024*, Ruotsinkielinen peruskoulu – yleiskatsaus tuloksiin*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/ruotsinkielinen-peruskoulu-yleiskatsaus-tuloksiin
Skinner, B. F. 1957. *Verbal behavior*. New York: Appleton-Century-Crofts.
Takala, S. 1980a. *Vaatimustasojen määritteleminen opetussuunnitelmia laadittaessa*. Selosteita ja tiedotteita 145. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
Takala, S. 1980b. *Kriteerimittaamisen käsitteestä ja käytännön sovelluksista*. Selosteita ja tiedotteita 146. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
Takala. S. 1984. *Evaluation of students' knowledge of English vocabulary in the Finnish comprehensive school*. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
Takala, S. 1988. Origins of the International Study of Writing. Teoksessa T. Gorman, A. Purves & R. E. Degenhart (toim.) *The IEA Study of Written Composition I: The international writing tasks and scoring scales*. Oxford: Pergamon Press, 3–14.
Takala, S. (toim.) 1993. *Suullinen kielitaito ja sen arviointi*. Julkaisusarja B: Teoriaa ja käytäntöä 77. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
Takala, S. 2004. Englannin kielitaidon tasosta Suomessa. Teoksessa K. Leimu (toim.) *Kansainväliset IEA-tutkimukset Suomi-kuvaa luomassa*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, 255–275.
Tarnanen, M. 2002. *Arvioija valokeilassa: suomi toisena kielenä -kirjoittamisen arviointia*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3419-4
Tarnanen, M. & A. Huhta 2011. Foreign language assessment practices in the comprehensive school in Finland. Teoksessa D. Tsagari & I. Csepes (toim.) *Classroom-based language assessment*. Frankfurt: Peter Lang, 129–146.
Tarnanen, M. & S. Pöyhönen 2011. Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. *Puhe ja kieli, 4*, 139–152. https://journal.fi/pk/article/view/4750
Tilli, J. 1977. Neuvostoliittolaisten pedagogien käsityksiä oppimistulosten arvioinnista kielen opetuksessa. *Kielikeskusuutisia, 3/1977*, 9–12. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883030
Tomasello, M. (2005). *Constructing a language: A usage-based theory of language acquisition*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
Ukkola, A. & J. Metsämuuronen 2023. *Matematiikan ja äidinkielen taidot alkuopetuksen aikana – Perusopetuksen oppimistulosten pitkittäisarviointi 2018–2020*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/matematiikan-ja-aidinkielen-taidot-alkuopetuksen-aikana-perusopetuksen-oppimistulosten-pitkittaisarviointi-2018-2020
Ullakonoja, R., I. Lähteenmäki, N. Raud, N. Phan, T. Grósz, H. Suuronen, R. Hildén, M. Kurimo, M. Kuronen, A. von Zansen & M. Kautonen (2025) Building the foundations for automatic assessment of verbal and nonverbal aspects of spoken interaction in Finnish as a second language. *Studies in Second Language Assessment (Special Issue), 14* (2). https://arts.unimelb.edu.au/language-testing-research-centre/research/publications/sila
Vanderplank, R. 1985. Insights into listening: Partial dictation in placement testing. *Kielikeskusuutisia, 10/1985*, 3–18. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883066
ViLLE oppimisympäristö. Turun yliopisto: oppimisanalytiikan tutkimusinstituutti. https://www.oppimisanalytiikka.fi/ville/
Virkkunen, A. 1991. Jyväskylä teki sen taas! *Kielikeskusuutisia, 10/1991*, 2–4. https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/83509
Virkkunen, A. 1992. *Affixation as part of an English reading proficiency test at the University of Helsinki*. Jyväskylä: Korkeakoulujen kielikeskus, Jyväskylän yliopisto.

Vygotsky, L. S. 1978. *Mind in society: The development of higher psychological processes.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Xu, Y., & G. Brown 2016. Teacher assessment literacy in practice: A reconceptualization. *Teaching and Teacher Education, 58*, 149–162. https://doi.org/10.1016/j.tate.2016.05.010

von Zansen, A. 2019. *Uudenlaista kuullun ymmärtämistä – Kuvan ja videon merkitys ylioppilastutkinnon kielikokeissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7961-4

von Zansen, A. & H. Kallio 2024. *DigiTala – Moodle-sovellus suullisen kielitaidon automaattiseen arviointiin*. *AFinLA-e*. Teoksessa M. Kivilehto, L. Lahti, T. Pitkänen, E. Pitkäsalo & M. Tervola (toim.) *Tutkimuksellisia siltoja rakentamassa*. AFinLAn vuosikirja 2024. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 91–116. https://journal.fi/afinla/article/view/131465

von Zansen, A., M. Sneck & R. Hildén (arvioitavana). Lukiolaisten käsitykset ja heidän antamansa palaute suullisen kielitaidon automaattisesta arvioinnista. Teoksessa R. Kantelinen, M. Kautonen & Z. Elgundi (toim.) *Kielipedagogisia näkökulmia elinikäiseen kielenoppimiseen* (tulossa). Suomen ainedidaktinen tutkimusseura.

Åkerlund, C., J. Marjanen & E. Peltola 2022. *A-finska i årskurs 9 – Utvärdering av lärresultat våren 2021*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://www.karvi.fi/fi/node/78

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 157–176.

Maisa Martin
Jyväskylän yliopisto

Suomen kielen tutkimus AFinLAssa

Nostot

- AFinLAn toiminnassa suomi toisena kielenä -tutkimus on ollut äidinkielen oppimisen tutkimusta näkyvämmässä asemassa.
- AFinLA on kansainvälistänyt suomen kielen tutkimusta.
- Äidinkielen ja toisen kielen tutkimus ja opetus ovat lähenemässä toisiaan.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

The article explores the presence of research on learning and teaching Finnish as a mother tongue (F1) or second language (F2) in the publications of AFinLA from 1970 to date. In the early years of AFinLA, the focus was on foreign languages. The first article discussing learning F1 was published in 1977, the first Finnish L2 article in 1987. Since 1988 the number of F2 studies has consistently been the same or larger than those on F1. To explain this, the development of F2 teaching and research is briefly presented, followed by some reasons why AFinLA has been important for F2 researchers and teachers. Chapter 4 discusses the role of AFinLA in the internationalization of the Finnish language research community. Finally, the co-development of F1 and F2 research is described as a continuum from F1 only to two separate spheres of study, and recently the two getting closer to each other again.

Keywords: Finnish as a first language, Finnish as a second language, language learning, language teaching
Asiasanat: suomi äidinkielenä, suomi toisena kielenä, kielenoppiminen, kieltenopetus

1 Johdanto

Soveltava kielitiede sisältää ison joukon teemoja ja suuntauksia, mutta kielenoppiminen ja -opetus ovat olleet AFinLAn toiminnan keskiössä yli 50 vuoden ajan. Vaikka äidinkieli ja vieraat kielet nähtiin ainakin alkuvaiheessa hyvinkin erilaisina opittavina ilmiöinä, molemmat olivat mukana AFinLAssa alusta alkaen. Tuolloin ei vielä ollut olemassa suomi toisena kielenä (S2) -nimistä alaa, joka syntyi pääosin vasta 1990-luvulla. Esittelen artikkelissani, kuinka suomen kielen tutkimus ja opetus äidinkielen ja toisen kielen näkökulmasta AFinLAn piirissä on kehittynyt 1970-luvulta nykypäivään. Painopiste on luontevasti suomi toisena kielenä -alan kehityksessä, koska sitä koskevaa toimintaa ja tutkimusta on AFinLAssa ollut 1990-luvulta alkaen selvästi enemmän, kun taas äidinkielen oppimisen ja opetuksen tutkijoille on historiallisesti ollut muita foorumeita (ks. luku 3).

Artikkelin punainen lanka on muutos siinä, miten suomen kieli nähdään. Aina 1800-luvulta saakka suomi oli koulumaailmassa (ruotsinkielisiä kouluja lukuun ottamatta) enimmäkseen yhtä kuin äidinkieli, jonka opetus sisälsi lähinnä kielioppia ja kirjallisuutta (ks. myös Karlsson, tässä julkaisussa). Kielioppi taas tarkoitti kielellisten ilmiöiden luokittelua ja nimeämistä sekä kulloistenkin kielellisten normien opetusta. Edes suomeen opetuskielenä ei juuri kiinnitetty huomiota, paitsi niin, että opettajilta odotettiin hyvän yleiskielen, ”kirjakielen”, käyttöä oppitunneilla. Myös oppilaiden puheesta murteellisuutta pyrittiin noin 1960-luvulle saakka kitkemään (ks. esim. Nuolijärvi 1986: 112–117). Eksplisiittisiä ohjeita opetuskielen laadusta on vaikea löytää, mutta ainakin vielä 1970-luvulla ja sitä ennen opetusharjoittelunsa suorittaneet ovat keskusteluissa maininneet heiltä vaaditun ”kirjakielistä” puhetta. Opetuskielen ymmärrettävyys ei ollut juuri puheena. Kunkin oppiaineen terminologia tuli ikään kuin sisällön opetuksen sivutuotteena.

Äidinkieli on ollut koulujen oppiaine Suomessa niin kauan kuin kouluja on ollut. Suomi toisena kielenä ilmaantui opetussuunnitelmien perusteisiin vuonna 1994. Nykyisissä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH 2014) äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen oppimääriä on 12 eri kohderyhmiä varten (ks. luku 5). Suomi toisena kielenä

-ylioppilaskokeen on voinut suorittaa vuodesta 1996 alkaen (Ylioppilastutkintolautakunta 2025). Muidenkin aineiden opettajien odotetaan nykyisin osallistuvan suomen kielen taidon kehittämiseen: jokainen opettaja on kielenopettaja. Myös koulun yksikielisyyttä haastetaan ja vieraat kielet kuuluvat siellä muuallakin kuin kielten oppitunneilla.

Koulun ulkopuolella keskustellaan suomen kielen taidosta arjessa ja etenkin työelämässä. Maahanmuuttajille halutaan asettaa kielitaitovaatimuksia. Tämä edellyttää kielitaidon arviointia, joka on aina ollut keskeinen aihepiiri AFinLAssa (ks. Huhta ym. tässä julkaisussa). Kaiken kaikkiaan suomen kielen rooli yhteiskunnassa on muuttunut AFinLAn olemassaolon aikana merkittävästi, ja muutokseen sisältyy keskeisesti suomi toisena kielenä -alan synty, jota kuvaan lyhyesti luvussa 2.

Luvussa 3 vertailen suomen oppimista ja opetusta äidinkielenä ja toisena kielenä käsittelevien artikkelien määrää AFinLAn julkaisuissa. Määristä käy ilmi, että AFinLA on ollut tärkeä keskustelufoorumi etenkin suomi toisena kielenä -alan toimijoille. Suomen kielen oppimista tai opettamista koskevia julkaisuja on myös eri yliopistojen omissa julkaisusarjoissa tai muiden kielitieteellisten yhdistysten kuin AFinLAn julkaisuissa, mutta kaikkien näiden selvittäminen ei ole tämän artikkelin puitteissa mahdollista.

Luvussa 4 tarkastelen AFinLAn roolia suomen kielen oppimisen ja opetuksen tutkimuksen ja kehittämistyön kansainvälistäjänä. Luku 5 keskittyy äidinkielen ja toisen kielen suhteeseen kuluneiden yli 50 vuoden aikana. Siinä näkyvät niin yhteiskunnallisten muutosten kuin kielikäsitystenkin vaikutus siihen, miten näemme suomen kielen.

Suomen kielellä on AFinLAssa muitakin rooleja kuin olla oppimistutkimuksen kohteena. Se on useimpien esitysten, julkaisujen ja kokoontumisten kieli, vaikka AFinLAssa on aina ollut lupa käyttää useita kieliä. Lisäksi suomi on tutkittavana monissa tekstejä, vuorovaikutusta tai kääntämistä koskevissa julkaisuissa. Suomenkielisiä esimerkkejä voi olla mitä tahansa aihepiiriä tai teoreettista näkökulmaa käsittelevässä esityksessä. Mitään näistä ilmiöistä en käsittele tässä artikkelissa.

Toinen rajaus liittyy monikielisyystutkimukseen. Sen piirissä on usein samoja kohderyhmiä kuin S2-tutkimuksessa, ja kieli- ja kielenoppimiskäsitysten muutos on vähitellen lähentänyt kielenkäytön ja kielenoppimisen tutkimusta. On vaikea sanoa, milloin esimerkiksi limittäis- tai rinnakkaiskielisyyden tutkimus koulumaailmassa kohdistuu kielenoppimiseen ja milloin kielenkäyttöön, kun kielenoppiminen nähdään kaiken kaikkiaankin tilanteisena. Rajanveto tässä on siis tietenkin tulkinnanvaraista. En kuitenkaan sisällytä tähän katsaukseen julkaisuja, joiden katson keskittyvän monen kielen käyttöön jossakin kontekstissa, eikä niinkään suomen oppimiseen sen enempää äidinkielenä kuin toisena kielenäkään. Myös kieli-ideologioihin ja kielten asemaan yhteiskunnassa liittyvät tutkimukset olen jättänyt pois, samoin kuin selkokieleen tai kielitaidon arviointiin yleisellä tasolla liittyvät artikkelit.

Päälähteitäni ovat AFinLAn julkaisut sekä symposiumien ja kesäkoulujen teemat, ohjelmat ja kutsuttujen puhujien valinnat niiltä osin kuin tietoa on saatavissa, mutta myös itselleni vuosikymmenten mittaan kertyneet muistot ja materiaalit. Olen ollut mukana AFinLAn toiminnassa 1980-luvun puolivälistä lähtien ja osallistunut useimpiin syyssymposiumeihin. S2-alan kehitystä olen seurannut ja siihen osallistunut alusta alkaen – ensimmäisen kerran opetin suomea muunkielisille vuonna 1973. Vuodet 1975–1984

opetin suomea vieraana kielenä Kanadan Thunder Bayssa, ja sen jälkeen olen opettanut ja tutkinut sitä Jyväskylässä näihin asti, viime vuodet vapaaehtoistyönä. Koko ajan olen ollut myös osallisena monissa alan hankkeissa, joissa on kehitetty oppimateriaalia, kielitaidon arviointia, S2-opettajien koulutusta ja ennen kaikkea tehty tutkimusta. Näin kertynyttä tietoa on kuitenkin mahdoton kaikilta osin dokumentoida, mutta viittaan lähteisiin siellä, missä se on mahdollista.

2 Miten suomesta tuli toinen kieli?

Suomi toisena kielenä -alan kehitys on seurannut toisaalta yhteiskunnallisia muutoksia eli maahanmuuton lisääntymistä Suomessa, toisaalta kansainvälistä toisen kielen oppimisen tutkimuksen laajenemista maailmalla. Kun AFinLA perustettiin vuonna 1970, muunkielisten suomesta tai sen oppimisesta ei keskusteltu. Finska oli toki ollut oppiaineena ruotsinkielisissä kouluissa 1800-luvun puolivälistä alkaen, ja ainakin sen opettajankoulutuksen piirissä on täytynyt käydä keskustelua suomen oppimisesta. Tästä en kuitenkaan ole kyselyistäni huolimatta löytänyt juuri muita jälkiä kuin epäsuorasti sen, mikä on kodifioitu oppikirjoihin kunakin aikana. Opetussuunnitelmatkin määrittelevät 1990-luvulle saakka lähinnä sitä, mitä asioita eri luokilla tulee opettaa, eivätkä ota kantaa oppimisprosesseihin. Åbo Akademin suomen kielen tutkijoilla oli toki yhteyksiä vieraiden kielten tutkijoihin, mutta muutamia ruotsinkielisten suomea koskevia virheanalyysejä lukuun ottamatta he enimmäkseen pitäytyivät 1990-luvulle saakka samoissa aihepiireissä kuin suomenkielisetkin. Useiden AFinLAn perustajien äidinkieli oli ruotsi, mutta hekään eivät tietääkseni ole kirjoittaneet omasta suomen kielen oppimisprosessistaan.

Aina 1980-luvulle saakka oli kouluaine finskan lisäksi suomen kielen opetusta muunkielisille tarjolla vain yksityisopetuksena ja hiukan yliopistojen henkilökunnalle. Helsingin yliopiston osalta tätä on kuvannut Hämäläinen (2017). Jyväskylässäkin oli tällaista opetusta jo viimeistään 1970-luvun alussa ja Joensuussa ainakin 1970-luvun puolivälistä alkaen (suullinen tieto). Muista yliopistoista en ole saanut vastauksia kyselyihini.

Suomeen on toki aina muuttanut ihmisiä muualta, mutta pitkään he saivat opetella paikallista kieltä miten parhaiten taisivat. Ammattimaista tukea ei juuri ollut saatavilla. Oppimateriaalia eri ryhmille oli julkaistu: Vehkasen (2015) suomi toisena ja vieraana kielenä oppikirjoja vuosina 1866–1953 käsittelevä väitöskirja listaa 52 oppikirjaa. Sen jälkeen ilmestyi muutama muukin ennen nykymuotoisen maahanmuuttajien opetuksen alkua (ks. Hämäläinen 2017), mutta kovin helppo niitä ei edes ollut löytää. Viittakiven opistossa (1951–2007) järjestettiin tarpeen tullen suomen kielen opetusta erityisesti sen omille Suomeen jäämistä suunnitteleville ulkomaalaisille opiskelijoille (Saari & Salomaa-Hillman 1976: 111). Muu ryhmämuotoinen opetus maahanmuuttajille yliopistojen ulkopuolella alkoi, kun Suomeen tuli pakolaisryhmiä ensin Chilestä 1970-luvun puolivälissä ja sitten Vietnamista vuosikymmenen lopulla.

Vielä 1980-luvun loppupuolella oli mahdollista tuntea henkilökohtaisesti jotakuinkin kaikki, jotka opettivat suomea muunkielisille jossain oppilaitoksessa Suomessa tai

yliopistoissa ulkomailla. Parhaiten organisoitua olikin silloin ulkomaisten yliopistojen suomen kielen opetus. Sitä oli jo vuodesta 1962 alkaen hoitanut opetusministeriön alainen Ulkomaanlehtori- ja kielikurssiasiain neuvottelukunta (UKAN), joka lähetti lehtoreita ja myöhemmin myös vierailevia professoreita moniin yliopistoihin eri maissa ja järjesti näiden opiskelijoille kesäkursseja Suomessa (Raanamo1997a: 14). Alan kehitystä edisti ulkomaanlehtorien vuosittainen kokoontuminen opintopäiville jo vuodesta 1970 alkaen (Raanamo 1997b: 96). Nykyään toiminta jatkuu Opetushallituksen alaisena.

Tarve kehittää alan opetusta, tutkimusta, oppimateriaaleja, arviointia ja opettajien koulutusta kävi akuutiksi 1980-luvun lopulla. Valtakunnalliseen kielikeskusten yhteistyölaitokseen, Korkeakoulujen kielikeskukseen (sittemmin Soveltavan kielentutkimuksen keskus), Jyväskylän yliopistossa saatiin suomi vieraana kielenä -tutkijan virka vuonna 1987. Silloin järjestettiin ensimmäisiä kotimaassa toimivien opettajien tapaamisia ja pantiin alulle monia hankkeita. Suomen kielen tasokoe oli ensimmäinen yhteinen arviointityökalu, joka sulautui osaksi Yleisiä kielitutkintoja vuonna 1994 (ks. Huhta ym. tässä julkaisussa). S2-alalla 1990-luvun alku oli muutenkin nopean edistymisen aikaa. Vaikka ulkomaalaistaustainen väestö oli edelleen pieni nykyiseen verrattuna, maahanmuuttajien määrä lähes kaksinkertaistui vuosina 1990–1991 (Tilastokeskus 2025) ja alkoi näkyä sekä katukuvassa että julkisessa keskustelussa. Rahoitusta saatiin silloin arvioinnin kehittämisen lisäksi mm. opettajien täydennyskoulutukseen, joka alkoi Jyväskylässä vuonna 1992, ja tutkimustyön aloittamiseen (Suomen Akatemian tutkimushanke 1992–1994[1]).

Tutkimushankkeen piirissä käytiin ahkerasti keskustelua alan suomenkielisestä terminologiasta. Koko alan nimeksi *suomi toisena kielenä* alkoi vakiintua vuodesta 1994 alkaen, kun suomen kielen opetus muunkielisille tuli peruskoulujen opetussuunnitelmien perusteisiin tällä nimellä. Siihen vaikutti myös Latomaan ja Tuomelan (1993) hyvin argumentoitu artikkeli *Virittäjässä*. Siinä he esittelevät termeistä *vieras kieli* ja *toinen kieli* muissa maissa, etenkin Ruotsissa, käytyä keskustelua ja näiden termien välistä rajanvetoa. Ero toisen ja vieraan kielen oppimisen välillä oli tutkijapiireissä ollut esillä jo pitkään ja myös AFinLAssa ainakin jo vuoden 1979 syyssymposiumissa (ks. esim. Ringbom 1980). Silti edelleen kuulee puhuttavan suomesta vieraana kielenä erityisesti koulumaailman ulkopuolella.

Ulkomaalaisten lakisääteinen asema Suomessa (Alitalo ym. 2023) on muuttunut moneen kertaan AFinLAn olemassaolon aikana, samoin kuin heitä koskevat muut monenlaiset määräykset ja ohjeet. Muutenkin alalla on tapahtunut todella paljon 35 viime vuoden aikana, onhan maahanmuutosta tullut keskeinen politiikan teema, joten yllä on esitetty vain hyvin ylimalkainen tiivistelmä suomi toisena kielenä -alan kehityslinjoista. Maahanmuuttajien asemasta Suomessa yleisemmin on viime vuosina kirjoitettu niin paljon, ettei tämän artikkelin yhteyteen mahdu edes lyhyttä katsausta tähän keskusteluun ja tutkimukseen. Muutokset niin asenteissa kuin tutkimuksen painopisteissäkin näkyvät myös siinä, millaisista aiheista AFinLAn parissa on tehty tutkimusta.

---

1 Suomen Akatemian tutkimushanke 1992–1994. Johtajana professori Kari Sajavaara ja tutkijoina Eija Aalto, Sirkku Latomaa, Maisa Martin, Pirkko Muikku-Werner, Kirsti Siitonen ja Minna Suni.

3 AFinLA suomen kielen tutkijoiden keskustelu- ja julkaisufoorumina

Etenkin AFinLAn alkuaikoina, mutta myöhemminkin, on käyty paljon keskustelua soveltavan kielitieteen rajapinnoista. Keskustelua käytiin soveltavan kielitieteen itsenäisestä asemasta ja suhteesta muuhun kielentutkimukseen, sekä yleiseen tai teoreettiseen kielitieteeseen että yksittäisten kielten tutkimukseen (ks. esim. Halonen & Saarinen ja Mustajoki & Nikanne, tässä julkaisussa). Rajaa vedettiin myös kielentutkimuksen ja kasvatustieteellisen tutkimuksen väliin: 1970- ja 1980-luvulla suomen kielen oppimisen tutkimus katsottiin usein toisen tieteenalan asiaksi tai muuten mahdottomaksi: Kun vuonna 1989 ilmoitin aikovani kirjoittaa väitöskirjan suomen kielen morfologian oppimisesta, sain kuulla, ettei ulkomaalaisten suomea voi tutkia, koska siinä on virheitä. Samantapaisia kommentteja olen kuullut muissakin yliopistoissa opiskelleilta. Äidinkielenkään opetuksen tutkimus ei ollut juuri suosiossa, vaikka esimerkiksi ainekirjoitelmat saatettiin hyväksyä opinnäytteen aineistoksi, valmistuivathan useimmat suomen kielen opiskelijat äidinkielen opettajiksi. Lapsenkielen oppimisen tutkimus pääsi kuitenkin alkuun 1970-luvulla, vaikka sitäkin moni perusfennisti piti arveluttavan kasvatustieteellisenä. Kasvatustieteen puolella kielet ja niiden opetus ovat kuitenkin olleet aktiivisen tutkimuksen kohteena: AFinLAn vuosikirjassa 1981 Takala mainitsee, että "maamme kasvatustieteellisissä aikakauskirjoissa on runsaan sadan vuoden aikana julkaistu yli 400 äidinkieltä tai vieraita kieliä tai niiden opetusta käsittelevää artikkelia" (Takala 1981: 100). Näyttää siis siltä, että ennen soveltavan kielitieteen nousua Suomessa kielten oppimisen ja opettamisen tutkimusta pidettiin melkein yksinomaan kasvatustieteen tutkimuskohteena.

Vaikka useimmat suomen kielen laitokset eivät ennen 1990-lukua erityisesti kannustaneet kielenoppimisen tutkimukseen, on suomen kielen oppimiseen ja opettamiseen liittyvää keskustelua satunnaisesti käyty ainakin *Virittäjän* palstoilla koko lehden olemassaolon ajan (*Virittäjä* on perustettu 1887). Myös Äidinkielen opettajain liitto (ÄOL) tarjosi opettajille mahdollisuuden esitellä ajatuksiaan suomen kielen oppimisesta ja opettamisesta omilla julkaisukanavillaan: vuosikirjaa alettiin julkaista vuonna 1952, *Virke*-lehteä 1964, ja oma kustantamo Laatusana Oy perustettiin vuonna 1989. (ÄOL.)

Äidinkielen opettajat ovat tehneet yhteistyötä vuosisadan alusta asti. Kiinnostavaa on, että aluksi sekä suomen- että ruotsinkieliset äidinkielen opettajat kokoontuivat yhdessä, mutta kieliryhmät erosivat jo vuonna 1923. ÄOL perustettiin kuitenkin vasta vuonna 1948. (ÄOL.) Myös vieraiden kielten opettajilla on pitkään ollut omat yhdistyksensä, joiden vuonna 1957 perustetun yhteistyöelimen Suomen kieltenopettajien liiton (SUKOL) yhtenä jäsenyhdistyksenä on myös Finsklärarföreningen rf, jonka jäsenet siis opettavat suomea ruotsinkielisissä kouluissa. (SUKOL) Eri kielten, myös suomen, opettajat ovat siis pitkään tehneet yhteistyötä ja levittäneet tietoa keskuudessaan jo paljon ennen AFinLAn perustamista. Suomi toisena kielenä -opettajat perustivat oman yhdistyksensä vuonna 1994 (Suomenopettajat ry).

AFinLAn alkuaikojen julkaisut keskittyvät vieraisiin kieliin; ensimmäinen suomen oppimiseen liittyvä artikkeli on Vähäpassin (1977) *Miten ohjata oppilaita kielen havainnoin-*

tiin. Pari vuotta myöhemmin kieliopin opetus oli syyssymposiumin pääroolissa (AFinLAn vuosikirja 1979). Teemana oli kielioppimallien soveltaminen tai soveltuminen äidinkielen ja vieraiden kielten opetukseen. Hakanen esitteli perinteistä kielioppia koulukieliopin mallina, Pitkänen positiosyntaksia ja Tarvainen dependenssikielioppia kielenopetuksessa, Ihalainen transformaationkieliopin teesejä, Siro sijakielioppia ja Saukkonen pragmatiikan antia. Hakulinen laati eräänlaisen yhteenvedon uusista kielioppimalleista, ja Hannu ja Keravuori toivat esiin opettajien näkökulmaa.

Taustalla näyttävät olevan 1970-luvun virtaukset, joiden tavoitteena oli tuoda peruskouluun tietoa suoraan tutkijoilta (vrt. melko nopeasti haudattu joukko-opin opetus matematiikassa). Ilmiö kuvaa hyvin soveltavan kielentutkimuksen alkuaskelia, joissa pyrittiin tuomaan teoriaa suoraan käytäntöön vailla tutkimustietoa oppimisen ilmiöistä. Samaa linjaa mutta kriittisemmin jatkaa vuoden 1981 vuosikirja, jossa eri alojen toimijat kirjoittavat siitä, mitä odottavat kielentutkimukselta. Mukana on eri kouluasteiden opettajia, eri tavoin suuntautuneita kielentutkijoita (foneetikko, psykolingvisti, sosiolingvisti, filologi) sekä puheterapeutti, kielenhuoltaja, kirjailija ja elinkeinoelämän edustaja. Suomen kielen osalta tärkein on Kauppisen (1981) artikkeli, jossa hän lähestyy kielentutkimuksen antia äidinkielen opetukselle hyvin käytännöllisesti ja laaja-alaisesti, ikään kuin suoraan luokkahuoneesta päin ja oppikirjoja arvioiden. Vuosikirjan viimeisessä artikkelissa Takala (1981) esittelee kielididaktiikan tutkimusalaa ja sen rajapintoja moniin edellä esiteltyjen kirjoittajien aloihin.

Vähitellen suomen kieltä koskeva tutkimus alkoi näkyä muutenkin kuin yleisten teorioiden esittelynä. Kuviossa 1 on suomea äidinkielenä (n = 43) ja toisena kielenä (n = 103) käsittelevien artikkelien määrät AFinLAn vuosikirjoissa ja teemajulkaisuissa. Vuosikirjoja on ilmestynyt vuodesta 1977 lähtien (paitsi vuonna 2021), Teema-sarjan julkaisuja tavallisesti kerran vuodessa 2009 alkaen (paitsi vuonna 2019 ei yhtään ja vuosina 2014, 2023 ja 2024 kaksi).

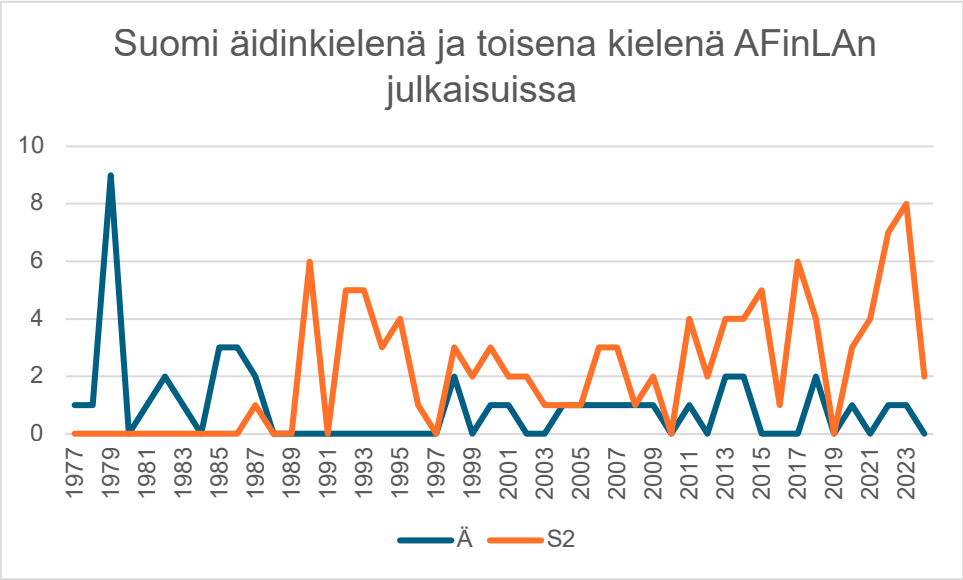

KUVIO 1. Suomen kielen oppimista tai opettamista käsittelevien artikkelien määrä AFinLAn julkaisuissa. Ä = suomi äidinkielenä, S2 = suomi toisena kielenä.

Vuodesta 1988 alkaen on suomi toisena kielenä artikkeleita ollut kaikkina vuosina yhtä paljon tai enemmän kuin suomea äidinkielenä käsitteleviä. Ensimmäinen suomi toisena kielenä alalle sijoittuva artikkeli on Hämäläisen (1987) artikkeli, jossa esitellään oppikirjojen laatijan ajatuksia suomen kielen opetuksesta ulkomaalaisille.

Syyssymposiumien teemat ovat määritelleet, mitä artikkeleita kulloinkin on päätynyt vuosikirjaan. Esitelmiä on useimmiten pidetty myös teeman ulkopuolisista aiheista, mutta kaikkien syyssymposiumien ohjelmia ei ole tallessa tai löydetty, joten tarkkaa tietoa ei ole esitettävissä. Esimerkiksi vuonna 1976 on pidetty kolme äidinkielen oppimiseen liittyvää esitelmää, joista vain yksi on artikkelina vuosikirjassa vuonna 1977. Joidenkin vuosien osalta kuvio vastaa esitelmien määrää hyvin (esim. vuosikirjassa 1990 on kaikki vuoden 1989 S2-esitelmät). Vuosien 2000–2019 osalta esitelmien otsikoita ei ole löydetty, sillä vaikka symposiumin ohjelmarunko on AFinLAlla tallessa, tarkempi ohjelma on tapahtuman jälkeen poistettu järjestävän yliopiston verkkosivuilta. Aikajanaa tarkasteltaessa on otettava huomioon myös se, että kun seminaarien esiintyjämäärät ovat alkuajoista kasvaneet huomattavasti, yhä pienempi osa esitelmistä päätyy vuosikirja-artikkeliksi. Esimerkiksi vuonna 2021 pidettiin suomi toisena kielenä -alalta 14 esitelmää, joista vuoden 2022 vuosikirjassa julkaistiin vain kaksi. AFinLAn Teema-sarjan osalta taas kulloinenkin aihepiiri on määrittänyt myös suomen kielen oppimista tai opetusta koskevien artikkelien julkaisua.

Aina ei myöskään ole selvää, voiko artikkelin tai esitelmän laskea kuuluvaksi suomen kielen oppimisen ja opettamisen alaan. Esimerkiksi Leiwo (1984) käsittelee pedagogista kielioppia yleisellä tasolla, mutta artikkelissa ilmaistaan pyrkimys ottaa kantaa nimenomaan äidinkielen opetukseen, joten artikkeli on laskettu mukaan. Rajanveto kielestä

riippumattoman ja suomen kieltä koskevan tekstin välillä on siis aina hieman tulkinnanvaraista. Sen sijaan äidinkieli ja toinen kieli ovat selvemmin erillään. Artikkeleita, joissa käsitellään kumpaakin suomen kielen muotoa, on vain yksi (Nieminen & Suni 2009). Sen aiheena on vuorovaikutus kompleksisuuden kasvualustana ensikielessä ja toisessa kielessä. Esitelmäotsikkojen joukosta löytyi myös yksi (Pietilä & Lappalainen 2022), joka käsitteli ammattikoulujen suomen kielen opetusta. Muuten laskelmaa koskevat samat rajanvedon ongelmat kuin tätä artikkelia yleisemminkin (ks. johdanto). Jonkinlaista luotettavuutta kenties seuraa siitä, että olen kerännyt tiedot kaksi kertaa usean kuukauden väliajalla päätyen samaan tulokseen, mutta ulkopuolista luokittelijaa ei ole käytetty.

Suomi toisena kielenä -alan julkaisujen ja esitelmien lisääntymiseen AFinLAssa on vaikuttanut sekä alan yleinen kasvu että S2-tutkijoiden ja -opettajien tarve hankkia ja vaihtaa tietoa asioista, joille ei etenkään aluksi ollut muuta foorumia. Uudella alalla tiedontarve oli suuri ja monenlaista pioneerityötä tehtiin. Toisin kuin monet muut tieteelliset yhdistykset AFinLA on ollut myös opettajien matalan kynnyksen kohtaamispaikka. Aivan alkuaikoina tilaisuudet vaikuttavat olleen lähinnä akateemisten asiantuntijoiden keskinäisiä tapaamisia, mutta erityisesti kielikeskusten perustamisen jälkeen vuodesta 1974 lähtien mukaan tulivat tutkijoiden lisäksi opettajat, ja S2-opettajat liittyivät luontevasti joukkoon 1980-luvun lopulla. S2-alalle on tyypillistä, että liki kaikki tutkijat ovat (olleet) opettajia ja tutkimus ja opetus ovat siten liittyneet tiukasti yhteen.

Suomen oppimista tai opettamista äidinkielenä koskevaa tutkimusta on AFinLAn alkuaikojen jälkeen ollut melko vähän. Alan vakiintuneisuus ja muut julkaisukanavat, etenkin ÄOL, lienevät syynä siihen, etteivät S1-opettajat kenties ole kokeneet AFinLAa yhtä tärkeäksi kuin S2-alan toimijat, jotka etenkin1990-luvulla kaipasivat kipeästi oppimateriaalia, arviointikeinoja ja pedagogista ideointia sekä tietoa suomen kielestä oppijan näkökulmasta. 2000-luvulla S2-tutkimus on kansainvälistymisen myötä alkanut suuntautua enemmän teoreettisiin ja yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

4 AFinLA suomen kielen tutkijoiden kansainvälistäjänä

AFinLAn perustamisen aikoihin suomen kielen opiskelijat valitsivat sivuaineeksi miltei automaattisesti kirjallisuuden, sillä kuten nykyäänkin, kirjallisuuden opinnot olivat vaatimuksena äidinkielen opettajille, ja useimmat halusivat tämän kelpoisuuden, vaikka muitakin urasuunnitelmia olisi ollut mielessä. Suomen historia oli toinen suosittu sivuaine, sillä koulujen viroissa yhdistyivät usein äidinkieli ja historia. Jopa kansatieteen ja kansanrunouden peruskurssit sisältyivät suomen kielen approbaturin eli perusopintojen ohjelmaan. Vieraan kielen ottaminen sivuaineeksi oli harvinaista. Kielten erillisyyttä korosti ainakin 2000-luvulle asti monissa yliopistoissa laitosjako ja oppiaineiden sijoittaminen eri rakennuksiin. Suomen kieltä ei pidetty yhtenä kielistä, vaan se kuului kansallisten tieteiden joukkoon.

Vieraiden kielten opiskelijoilla oli tarve ja esimerkiksi kieliharjoittelun kautta myös mahdollisuus tutustua ainakin kyseistä kieltä pääkielenään käyttävien maiden tutkimukseen. Heidän mukanaan Suomeen kantautui tietoja uusista kielitieteellisistä ja pedagogisista

virtauksista. Suomen kielen tutkija saattoi hyvillä mielin pysyä Suomessa, olihan hän automaattisesti osa alansa johtavan maan tutkijayhteisöä. Jos hän halusi mukaan kansainväliseen toimintaan, tarjolla olivat lähinnä suomalais-ugrilaisten kielten ja kulttuurien konferenssit ja julkaisut. Muutamat suomen kielen tutkijat toki suuntautuivat yleiseen kielitieteeseen jo varhain ja saivat vaikutteita suomalais-ugrilaisen piirin ulkopuolelta. Jo 1960-luvulla esimerkiksi Auli Hakulinen ja Matti Leiwo opiskelivat Yhdysvalloissa. Vaikutteita muista maista toi tuolloin myös klassikoiksi tulleita suomi toisena kielenä -oppikirjoja laatinut Olli Nuutinen.

Soveltavan kielitieteen ja sen myötä AFinLAn synty Suomessa ajoittui 1970-luvun alkuun, jolloin matkustaminen ja opiskelu ulkomailla oli sodanjälkeisten rajoitusten jälkeen mahdollistunut ja yleistynyt. AFinLAn tilaisuuksiin kutsuttiin plenaristeja aluksi Pohjoismaista ja pian muualtakin. Käytäntö vakiintui jo 1980-luvulla. Uudella tutkimusalalla haluttiin luoda kontakteja ja päästä vuorovaikutukseen samoja asioita muissa maissa pohtivien kanssa.

Suomen kielen tutkijoiden joukossa kielenoppimiseen suuntautuneilla oli muita suurempi tarve kansainvälisiin kontakteihin, sillä vaikka suomi oli rakenteensa, sanastonsa ja variaationsa osalta hyvinkin perusteellisesti tutkittu kieli, sen omaksumisesta ei tiedetty paljonkaan, ei äidinkielenä eikä toisena kielenä. Äidinkielen osalta ensimmäiset lapsen kielenoppimista koskevat väitöskirjat ovat Leiwon (1977) ja Toivaisen (1980) väitöskirjat. Sekä lapsen kielen kehitystä että äidinkielen opetusta on monissa julkaisuissaan käsitellyt myös Anneli Kauppinen. Äidinkielen opetusta koskevia artikkeleita ja väitöskirjoja on toki viime vuosikymmeninä ilmestynyt runsaasti muutenkin, mutta ei erityisesti AFinLAn piirissä.

Toisen kielen oppijoihin viitataan ensi kerran Muikku-Wernerin (1993) väitöskirjassa, mutta ensimmäinen varsinainen suomi toisena kielenä -väitöskirja on Martinin (1995) väitöskirja, joka keskittyy morfologian oppimiseen. Seuraavina tulivat Siitonen (1999, agentin ilmaisun ongelmat), Kaivapalu (2005, kielten välinen vaikutus) ja Suni (2008, vuorovaikutuksen rooli rakenteiden oppimisessa). Sen jälkeen S2-väitöskirjoja on valmistunut eri yliopistoissa jo kymmeniä.

Suomi toisena kielenä -tutkimus pääsi siis käyntiin vasta aikana, jolloin tutkimuksen kansainvälisyys alkoi Suomessakin olla pikemmin normi kuin poikkeus. Kansainvälisen soveltavan kielentutkimuksen virtaukset näkyvät ensimmäisissäkin S2-tutkimuksissa jo selvästi. Niitä seuranneissa S2-tutkimuksissa ollaan jo reaaliajassa mukana alan kehityksessä, ei vain vaikutteiden vastaanottajina vaan myös vaikuttajina. Uudet suuntaukset ovat näet useimmiten syntyneet tilanteissa, joissa opittavana kielenä on englanti. Suomen kieli on siten tarjonnut hyvän mahdollisuuden testata mallin tai teorian yleistettävyyttä. Väitöskirjoja on tehty myös yhteistyössä uutta ajattelutapaa kehittävien ulkomaisten tutkijoiden kanssa (esim. Lesonen 2020).

AFinLAn merkitys suomen kielen tutkijoiden kansainvälistymisessä on sangen konkreettinen: Syyssymposiumeihin kutsuttiin puhujiksi useimmiten myös joku muualta kuin Suomesta, tarjottiin siis mahdollisuus verkostoitua. Vielä enemmän tähän vaikuttivat soveltavan kielitieteen kesäkoulut, joita aluksi järjestettiin AFinLAn kanssa, myöhemmin niitä on järjestänyt Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Useimmat S2-alan tutkijat lienevät pitäneet ensimmäisen oman seminaariryhmän ulkopuolisille suunnatun tieteellisen esitelmänsä

AFinLAn syyssymposiumissa, joka on aina ollut hengeltään aloittelijoillekin myötämielinen matalan kynnyksen foorumi, vaikkei tieteellisen keskustelun tasosta ole suinkaan tingitty. Moni kokeneempikin tutkija on esitellyt tutkimustaan AFinLAssa ennen kuin on vienyt sen kansainvälisille areenoille. Itsekin olen monesti hyödyntänyt AFinLAn tilaisuuden syksyllä seuraavan kevään Euroopan toisen kielen oppimisen yhdistyksen EuroSLAn tai alan pohjoismaisen yhteistyöelimen Nordandin konferenssiesitelmän hiomiseen.

Kansainväliset kontaktit AFinLAn piirissä ovat usein suuntautuneet Pohjoismaihin ja Eurooppaan, mutta maailman soveltavan kielitieteen yhdistys AILA, jonka jäsen AFinLA on (ks. Mauranen, tässä julkaisussa), on tarjonnut laajimman mahdollisuuden kansainvälistymiseen. Kaikissa näissä konteksteissa luodut kontaktit ovat puolestaan johtaneet moniin yhteistyöhankkeisiin niin tutkimuksen kuin opetuksenkin parissa. Suomen liittyminen Euroopan Unioniin vuonna 1995 toi mahdollisuuden mennä mukaan yhteisiin projekteihin kehittämään oppimateriaalia, tietokantoja, opettajien apuneuvoja tai jonkin erityisryhmän, esimerkiksi lukutaidottomien maahanmuuttajien, opetusta.

5 Yhdessä, erillään ja taas yhdessä?

5.1 Oppiaineen nimitykset, opetusjärjestelyt ja kelpoisuusvaatimukset

Suomi äidinkielenä ja *suomi toisena kielenä* ovat tietenkin näkökulmia yhteen ja samaan kieleen, mutta suhtautuminen niiden samuuteen ja erillisyyteen on vaihdellut S2-alan noin 35-vuotisen historian aikana. Tässä luvussa käsitellään tähän muutokseen liittyviä terminologisia ilmiöitä, opetusta sekä opettajille asetettuja vaatimuksia, jotka osaltaan heijastavat ajattelutapoja.

Nimityksiä *suomen kieli* ja *äidinkieli* käytettiin pitkään toistensa synonyymeinä eikä se harvinaista ole vieläkään. Sellainenkin omituisuus kuin "vieras kieli äidinkielenä" esiintyi monissa yhteyksissä, kun keskusteltiin maahanmuuttajaoppilaiden oman äidinkielen opetuksesta – ikään kuin kukaan voisi puhua äidinkielenään vierasta kieltä. Perusopetuksen (OPH 2014) ja lukion (OPH 2019) opetussuunnitelmien perusteissa on edelleen oppiaineen nimenä *äidinkieli ja kirjallisuus*. Siihen sisältyy 12 oppimäärää eri ryhmille: suomen kieli ja kirjallisuus, ruotsin kieli ja kirjallisuus, saamen kieli ja kirjallisuus, romanikieli ja kirjallisuus, viittomakieli ja kirjallisuus, muu oppilaan äidinkieli, suomi ja ruotsi toisena kielenä ja kirjallisuus, suomi ja ruotsi saamenkielisille sekä suomi ja ruotsi viittomakielisille. Äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen suomen kielen ja kirjallisuuden oppimäärän voi suorittaa, vaikka äidinkieli ei olisikaan suomi. Tarjolla on siis edelleenkin runsaasti mahdollisuuksia sekoittaa toisiinsa *suomen kieli* ja *äidinkieli*. Suomi toisena kielenä ei ole missään vaiheessa ollut kouluissa oma oppiaineensa.

Selkeämmän terminologian esteenä lienee pitkä perinne, olihan vielä AFinLAn toiminnan alkuvuosikymmeninä tutkijoillekin olemassa vain suomi äidinkielenä, tavallisista

kansalaisista puhumattakaan. Sitten muunkielisten suomi oli vieras kieli. Alan ensimmäisen muun kuin oppikirjajulkaisun nimenäkin oli *Suomi vieraana kielenä* (Karlsson 1982). Vasta 1990-luvulla alettiin puhua suomesta toisena kielenä (ks. luku 2). Tällöin nousi esiin myös kysymys kahden kielimuodon, äidinkielen ja toisen kielen, luonteesta. Tutkijat pohtivat asiaa teoreettisesti ja oppimisen näkökulmasta (ks. luku 5.2), ja opetuksen laajentuessa nousi esiin myös kysymys opettajien kelpoisuusvaatimuksista. S2-opettajia huolestutti lähinnä se, riittävätkö äidinkielen ja kirjallisuuden opettajaksi koulutetun eväät toisen kielen opetukseen.

Tilanne on 1990-luvulta nykypäivään muuttunut monin tavoin. Suomi toisena kielenä on vakiintunut kouluissa opetettavaksi oppimääräksi, ja isoilla paikkakunnilla on erikseen tälle alalle nimettyjä opettajan tehtäviä. Kelpoisuusvaatimuksena näihin tehtäviin on kuitenkin äidinkielen ja kirjallisuuden opettajan kelpoisuus, vaikka opetettava kieli ei ole äidinkieli. Perusteluja tälle valinnalle on esittänyt erityisesti Kalliokoski (ks. esim. Kalliokoski 2009). Suomi toisena kielenä -opetusta tarvitsevien oppilaiden määrä vaihtelee, joten on käytännöllistä, että sama opettaja voi opettaa joustavasti molempia suomen kielen opetusryhmiä ja kenties mahdollistaa oppilaan siirtymisen oppimäärästä toiseen saumattomasti. Toinen perustelu on se, että raja niin sanotun äidinkielen tasoisen taidon ja hyvän toisen kielen taidon välillä on häilyvä ja variaatio oppilaiden taidoissa kasvaa jatkuvasti. On saatu myös näyttöä siitä, että toisen kielen oppijat saattavat hyötyä opiskelusta samassa ryhmässä äidinkielisten kanssa (Kuukka & Metsämuuronen 2016).

On selvää, että maahanmuuttajataustaisten oppilaiden taidot ja niiden kehitys vaihtelevat monesta syystä, mutta yksikielistenkin suomalaisten koululaisten äidinkielen taitojen taso on heikentynyt ja erot oppilaiden välillä kasvaneet (ks. esim. PISA 2022). Äidinkielen ja kirjallisuuden opettajalta vaaditaan yhä enemmän kykyä toimia taidoiltaan hyvin heterogeenisissä luokissa.

Peruskoulussa ja toisen asteen koulutuksessa suomi toisena kielenä ja suomi äidinkielenä halutaan siis pitää tiukasti yhdessä, ja tälle on hyviä perusteitakin. Suomalaisen koulun käyneiden pitäisi saada yhtäläiset eväät työelämään ja muuhun yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Erillinen suomi toisena kielenä -opetus nähdään toisinaan jopa syrjinnän muotona, vaikka sillä tietenkin on etenkin vastasaapuneiden oppilaiden kannalta tärkeä tehtävä. Keskittyminen kielenoppimiseen omassa valmistavan opetuksen ryhmässä antaa monelle turvallisemman alun kouluelämään Suomessa kuin opetuskieltä taitamattomana yleisopetuksessa hapuilu, lukuun ottamatta ehkä alkuopetuksen oppilaita, joiden luokkatoverit ovat myös vasta oppimassa koulunkäyntiä ja lukutaitoa. Valmistavasta opetuksesta yleisopetukseen (usein asteittaisen) siirtymisen jälkeen saatava S2-tuki on tietenkin erittäin tärkeä osa kielenoppimista, mutta sen saatavuus vaihtelee huomattavasti. Suurissa kaupungeissa oppilaitoksiin on kertynyt paljon tietoa ja kokemusta, ja niissä voidaan järjestää tarpeen mukaan eriytyneitä opetusryhmiä, kun taas pienessä kunnassa yksittäinen oppilas saattaa edelleenkin olla rehtorin ja opettajien hyvän tahdon varassa, kun omaa opetusryhmää ei voi muodostaa. Jos oppilaan äidinkieli ei ole kotimainen kieli, hänellä on myös mahdollisuus saada oman äidinkielensä opetusta, vaikka käytännössä sen järjestäminen ei aina onnistu.

Aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen oppiminen on vielä monimuotoisempaa. Työssä olevat ovat oman aktiivisuutensa ja esimerkiksi kansalaisopistojen tai maksullisten verkkokurssien tarjonnan varassa, kun taas työvoimakoulutuksen piirissä oleville on kotoutumiskoulutusta, jota tarjoavat julkiset oppilaitokset tai yksityiset yrittäjät sen mukaan, kuka tarjouskilpailun kulloinkin voittaa. Kursseille joutuu usein jonottamaan pitkään, joten kielitaidon kehitys ei ole jatkuvaa, ellei omaehtoiseen kielenoppimiseen ole riittäviä valmiuksia. Aikuiset voivat saada lukutaito-opetusta, jos heillä ei ole koulupohjaa kotimaastaan. Tarjolla on myös aikuisten perusopetusta, jonka avulla voi saada peruskoulun päättötodistuksen.

Koulussa kaikilla oppilailla on joka tapauksessa mahdollisuus saada harjoitusta suomen kielen käyttöön. Aikuisten ongelmana on usein halukkaiden puhekumppanien vähyys kurssien ulkopuolella. Tätä ja opetustarjonnan puutteita ja katkoja paikkaa hieman melko laaja vapaaehtoistoiminta (esim. Luetaan yhdessä -verkosto), jossa halukkaat suomalaiset auttavat oppijoita toimimalla keskustelukumppaneina ja auttamalla monissa arjen kielellisissä (ja muissakin) haasteissa.

Aikuiskoulutuksen opettajien tilanne on koko S2-alan 35-vuotisen olemassaolon ajan ollut epämääräinen. Aikuisten ei yleensä katsota tarvitsevan äidinkielensä opetusta, joten heitä varten ei kouluteta suomen kielen opettajiakaan. Suomeen muuttaneet ovat kuitenkin monesti kipeästi suomen kielen opetuksen tarpeessa, joten suomella toisena kielenä on tärkeä rooli aikuiskoulutuksen kentällä. Siellä opettajien kelpoisuusvaatimukset – ja niiden ohella myös palkka – ovat pitkälti koulutuksen järjestäjän päätettävissä, vaikka koulutusta tarjousten perusteella ostavat TE-keskukset voivat asettaa omia vaatimuksiaan. Koulutyöhön suuntautuneet äidinkielen ja kirjallisuuden opettajan opinnot eivät välttämättä anna aikuisten suomi toisena kielenä opetuksessa tarvittavia taitoja, mutta jos valitsee aikuisopettajan työssä tarpeellisiksi katsomiaan muita kursseja, ei välttämättä saa hankituksi opettajan pedagogista kelpoisuutta, johon äidinkielen opettajilta vaaditaan muun muassa kirjallisuuden opinnot. Aikuiskouluttajan pedagogisia opintoja taas ei yleensä järjestetä koulussa opetettavissa aineissa, joihin suomen kieli kuuluu. Aikuisten S2-opettajan kelpoisuutta etsivä ajautuu siis usein umpikujaan. S2-opettajien joukossa on myös monia loistavia pedagogeja, joiden ei ole ollut mahdollista saavuttaa äidinkielen ja kirjallisuuden opettajan kelpoisuutta, vaikka he suomea hyvin osaavatkin. Näitä ongelmia on yritetty jo 1990-luvun alkupuolelta alkaen ratkaista erilaisin tilapäisjärjestelyin. Syksyllä 2025 alkaa lopulta Jyväskylän yliopistossa pedagogisen kelpoisuuden tarjoava aikuisten kielikoulutuksen maisteriohjelma niille, jotka tähtäävät muuhun kuin koulutyöhön (Jyväskylän yliopisto 2025). Suomi toisena kielenä alalle suuntaava voi siis valita, hankkiiko pedagogisen kelpoisuuden koulua vai aikuisopetusta varten.

Suomi äidinkielenä ja suomi toisena kielenä näyttävät olevan lähestymässä toisiaan myös organisaatioiden tasolla. Suomenopettajat ry:n vuosikokous 15.3.2025 päätti yhdistymisestä Äidinkielen Opettajain Liiton kanssa. Uusi yhdistys, Suomen kielen ja kirjallisuuden opettajat ry, aloittaa toimintansa marraskuussa 2025. Koulujen suomen kielen opettajien kannalta tämä on tietenkin luonteva ratkaisu. Aikuisopetuksen näkökulmasta jää nähtä-

väksi, unohtuvatko isossa joukossa vähemmistön näkökulma ja tarpeet tai syntyykö muita reittejä ajaa aikuisopettajien asiaa.

5.2 Kielikäsitykset ja yhteiskunnan muutos

Opetusjärjestelyt ja opettajien kelpoisuusvaatimukset eivät ole ainoa alue, jossa suomi äidinkielenä ja suomi toisena kielenä ovat eri aikoina ja eri konteksteissa olleet yhdessä ja erillään. Myös kielikäsitykset ovat AFinLAn perustamisen ajoista muuttuneet radikaalisti. Vuonna 1970 valtavirtaa oli strukturalistinen käsitys kielestä kielioppina ja sanastona. Tämä korosti kielten erillisyyttä. Chomskyn generatiivinen kielioppi, jossa kaikkien kielten perusta nähtiin samana, oli vasta tulossa tutkijoiden tietoon. Muitakin uusia **kielioppimalleja** oli tuolloin rantautumassa Suomeen, ja monia niistä esiteltiin vuoden 1979 vuosikirjassa (ks. luku 3) mahdollisina äidinkielen opetuksen lähtökohtina. Erilaisten kielioppimallien merkitys äidinkielen opetuksessa lienee jäänyt vähäiseksi – oppilaidenhan oletetaan jo hallitsevan kielen rakenteen, joten opetus keskittyy enemmän kieliopillisten muotojen nimeämiseen ja niiden käyttöön (esimerkiksi kielen variaation ja tekstilajien opetus). Suomi toisena kielenä -opetus joutuu auttamatta ottamaan kantaa myös rakenteiden opetukseen ja siten valitsemaan taustaksi jonkin mallin kielen olemuksesta. Käytännössä opetus pohjaa paljolti opettajien ja oppimateriaalien laatijoiden käsitykseen suomen kielestä ja sen oppimisesta.

Mallia suomen kielen opetukseen muunkielisille haettiin aluksi vieraiden kielten opetuksen traditiosta. Kun kielenoppimisen tutkijat alkoivat yhä enemmän erottaa toisistaan vieraan ja toisen kielen, oli pohdittava tämän eron merkitystä myös opetuksessa. Vieraan kielen oppija ja opettajahan tietävät, mitä on tähän mennessä opetettu ja mitä oppilaan pitäisi osata. Opiskeltava asia on ennalta suunniteltu etenemään tietyssä järjestyksessä. Toisen kielen oppija taas kohtaa heti arjessaan kielellisen kaaoksen ja tarvitsee apua sen hallintaan ja siitä oppimiseen. Tämä vaatii niin opettajalta kuin oppijaltakin uudenlaista ajattelua. Oppimis- ja analyysitaidot ovat yhtä tärkeitä kuin kielellisen aineistonkin tarjoaminen.

Suomi toisena kielenä -ala tarvitsee siis **tietoa monesta suunnasta**. Vieraiden kielten opetuksesta on löydettävissä monenlaista pedagogista kokemusta, niksejä ja ideoita. Suomen kielen tuntemus on tietenkin välttämätöntä, ja sitä S2-opettajat saavat suomen kielen opinnoistaan. Vaikka tavoitteena on mahdollisimman nopea pääsy osaksi uutta kieliyhteisöä ja opetus keskittyy kommunikaatioon, kielen rakenteetkin on opittava. Mitä enemmän opetus kietoutuu puhetilanteisiin, sitä tärkeämpää opettajan on tuntea suomen kielen rakenne perusteellisesti, ei siirtääkseen kaiken tietämänsä opiskelijoilleen, vaan voidakseen nostaa esiin sopivan määrän rakenteellista tietoa silloin, kun tarve sille opetustilanteessa syntyy. Oppikirja on toki tukena toisen kielen opetuksessakin, mutta se ei koskaan voi kattaa kielellistä tietoa siinä järjestyksessä kuin oppijat sitä tarvitsevat. Aina ei tarvittavaa tietoa ole edes löydettävissä: S2-oppijoiden kysymykset nostavat usein esiin sellaisia suomen kielen ilmiöitä, joita ei kenties kukaan ole huomannut tutkiakaan.

Puhdas suomen kieli oli pitkään koulutuksen tavoitteiden joukossa. Vähäpassi (1977: 93) toteaa: "Käsitystä äidinkielestä tuntuu usein sävyttävän vain vuoden 1916 äidinkielen opetussuunnitelmaan pohjaava normatiivinen näkemys oikeasta ja koulitusta kielenkäytöstä." Vielä nyt, puoli vuosisataa myöhemmin, elää myytti äidinkielen opettajista ankarina portinvartijoina, jotka kyttäävät kielivirheitä. Suomen kielen tutkijana kohtaan ihmisiä, jotka arkailevat omaa puhettaan tai kirjoittamistaan, kun luulevat minun etsivän siitä virheitä. Ei siis ole ihme, että suomea toisena kielenä käyttävien täysin ymmärrettävä puhe koetaan riittämättömäksi, jos kuulijan korva on harjaantunut kuulemaan virheitä viestin sisällön sijaan.

Monikielisyys on tullut osaksi arkea niin perheissä, kouluissa kuin työelämässäkin. Kun 1970-luvulla puhuttiin kaksikielisyydestä, oli kyse tavallisesti suomenruotsalaisista. Termi sisälsi myös ajatuksen täydellisestä kahden kielen taidosta, joten vain harva uskalsi sanoa olevansa kaksikielinen. Hitaasti käsitykset ovat alkaneet muuttua. Minulla oli tapana kysyä uusilta suomen kielen opiskelijoilta, ovatko he kaksi- tai monikielisiä. Pitkään ei kukaan tunnustanut olevansa. Vasta 2010-luvulla kysymys alkoi spontaanisti synnyttää keskustelua, mikä viittasi siihen, että eri kielten osaamista alettiin tarkastella monipuolisemmin, kielellisinä resursseina ja repertuaareina.

Vähitellen **kielikäsitykset** siis **muuttuvat**. Monikielisissä kouluyhteisöissä varttuvat nuoret ovat tottuneita kielten limittäiseen käyttöön. He käyttävät suomea, englantia ja muita kieliä sujuvasti sekaisin tavalla, jota ryhmän ulkopuoliset eivät aina pysty ymmärtämään (ks. esim. Lehtonen 2015). Nuorison kieltä ovat vanhemmat polvet paheksuneet aina, ja osin on nytkin kyse ryhmän sisäisestä koodista, jonka on tarkoituskin vetää rajaa meidän ja muiden välille. Se ei välttämättä tarkoita, ettei yleiskieltä osattaisi tarvittaessa (ks. esim. Halonen 2008). Ongelmallisempaa on, jos yleiskielen taito jää heikoksi. Tätä kirjoitettaessa maaliskuussa 2025 keskustellaan kiivaasti peruskoulun päättäneiden huonosta suomen kielen taidosta, joka ei riitä toisen asteen opinnoissa. Huomio kohdistuu etenkin maahanmuuttajataustaisiin nuoriin, mutta myös täysin suomenkielisten perheiden lasten kielitaito voi olla liian heikko, jotta opiskelu ja muu yhteiskuntaan osallistuminen olisi mahdollista (ks. esim. Helsingin Sanomat 2025). Tälläkin tavalla siis suomi äidinkielenä ja toisena kielenä ovat lähestymässä toisiaan: kummankin puhujaryhmän sisällä on sekä suomea erinomaisesti taitavia että niitä, joiden kielitaito ei riitä itsenäiseen toimijuuteen.

Kielikäsitysten muutokseen on omalta osaltaan pakottanut myös suomi toisena kielenä -alan olemassaolo: Äidinkieli voi olla muukin kuin suomi ja äidinkieliä voi olla monta, vaikka Suomessa tilastoihin edelleenkin merkitään kullekin vain yksi äidinkieli. Kielitaito ei ole stabiili kokonaisuus, vaan se on koko ajan muutoksessa. Oppijan tavoitteeksi asetetaan usein äidinkielisen puhujan taitotaso, mutta kaikkien äidinkielisten suomenpuhujien kielitaito ei ole samanlainen. Koko äidinkielisen puhujan käsitettä on soveltavan kielitieteen piirissä kyseenalaistettu jo 1980-luvulta alkaen (ks. esim. Paikeday 1985). Kielitaidon jatkumoluonne ja tilanteisuus on noussut tärkeäksi osaksi kielenoppimisen tavoitteita esimerkiksi Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteisen eurooppalaisen viitekehyksen (Euroopan neuvosto 2003) myötä.

AFinLAn toiminnan aikana lukuisat kielentutkimuksen suuntaukset ovat monipuolistaneet käsityksiämme kielestä ja sen oppimisesta. Kieltä ei nähdä enää vain kielioppina, vaan myös sosiaalisena, psykologisena ja kehollisena ilmiönä. Oppimisen tutkimus ei kohdistu vain yksilön oppimiseen, vaan myös ympäristön tarjoamiin oppimisen mahdollisuuksiin. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat viimeaikaiset työelämän kielitaitotutkimukset, esimerkiksi Sunin (2019–2023, 2020–2023) ja Liljan (2017–2020) johtamissa tutkimushankkeissa. Kun tarkastellaan työelämän kielenkäyttötilanteita, äidinkielen ja toisen kielen puhuminen limittyvät niin arjessa kuin tutkimuksellisestikin.

Pienten lasten kielenoppimisen tutkimus ei ole viime vuosina saanut juuri huomiota, vaikka varhaiskasvatusta usein julkisuudessa tarjotaan ratkaisuksi maahanmuuttajataustaisten lasten koulutien helpottamiseen. Vastaavasti puuttuu tutkimusta vanhenevan väestön kielestä: Onko toisen kielen oppiminen myöhemmällä iällä erilaista kuin nuorempana? Muuttuvatko äidinkieli ja toinen kieli iän myötä samansuuntaisesti vai eri tavoin? Kummankin ikäryhmän parissa olisi mahdollisuuksia äidinkielen ja toisen kielen tutkijoiden kohtaamiselle.

Maailma ja sen mukana kielellinen ympäristömme on muuttunut monella tavalla AFinLAn 50-vuotisen toiminnan aikana. Vain vanhimmat suomalaiset voivat olla täysin ”kielitaidottomia” eli yksikielisiä, sillä peruskoulun myötä jokainen suomalainen on saanut vieraan kielen ja toisen kotimaisen kielen opetusta 1970-luvulta alkaen. Suomen kielen käyttäjät eivät enää puhu vain paikallismurteita ja ammatti- tai nuorisoslangia, vaan variaation määrä on kasvanut suomea toisena kielenään käyttävien määrän kasvaessa. Kyvyn sietää monenlaista suomea toivoisi kasvavan samaan tahtiin, sillä ”puhtaan” ja muuttumattoman suomen vaatimus sisältää ajatuksen kielen omistamisesta ja rajojen vetämisestä meidän ja muiden välille. Se myös kieltää kielten luonnollisen kehityksen. Virheettömän suomen vaatimus kaventaa suomen kieltä; monenlaisen suomen rinnakkaiselo ja rikas vaihtelu taas laajentaa kielemme ja ajattelumme rajoja.

Kirjallisuus

Alitalo, O., E. Pirjatanniemi & I. Rytkönen. 2023. *Kestävän lainsäädännön valmistelu: tapaus ulkomaalaislaki*. Sisäministeriön julkaisuja 2023:3. Helsinki: Sisäministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164569/SM_2023_3.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Luettu 7.4.2025]

Euroopan neuvosto 2003. *Eurooppalainen viitekehys: kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys.* Helsinki: WSOY.

Hakanen, A. 1979. Perinteinen kielioppi koulukieliopin mallina. Teoksessa L. Kurki-Suonio, H. Paunonen & M.-L. Piitulainen (toim.) *Äidinkielen kielioppimallit: äidinkielen ja vieraiden kielten opettajien odotuksia.* AFinLAn vuosikirja 1979. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 27. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 8–18.

Hakulinen, A. 1979. Kielioppimallien anti koulukieliopille. Teoksessa L. Kurki-Suonio, H. Paunonen & M.-L. Piitulainen (toim.) *Äidinkielen kielioppimallit: äidinkielen ja vieraiden kielten opettajien odotuksia.* AFinLAn vuosikirja 1979. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 27. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 66–73.

Halonen, M. 2008. Ensikielenä ”muu” – maahanmuuttajataustaisten koululaisten suomi. *Kielikello*, 2/2008. https://kielikello.fi/ensikielena-muu-maahanmuuttajataustaisten-koululaisten-suomi/ [Luettu 7.4.2025]

Halonen, M. & T. Saarinen tässä julkaisussa. Tieteenala, tutkimusala, koulukunta vai organisaatio? Näkökulmia suomalaiseen soveltavaan kielitieteeseen ja kielentutkimukseen.

Hannu, L. 1979. Ala-asteen opettajan näkökulma kielentuntemuksen opettamiseen. Teoksessa L. Kurki-Suonio, H. Paunonen & M.-L. Piitulainen (toim.) *Äidinkielen kielioppimallit: äidinkielen ja vieraiden kielten opettajien odotuksia.* AFinLAn vuosikirja 1979. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 27. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 74–79.

Helsingin Sanomat 2025. Bäckgren, N. Opettaja kertoo opiskelijoiden kielivaikeuksista. 17.3.2025, A 14–15. Sinkko-Westerholm, P. Opettajat huolissaan kantasuomalaistenkin kielitaidosta. 18.3.2025, A 18. Ikola, V. Näin pormestariehdokkaat parantaisivat nuorten kielitaitoa. 19.3.2025, A 19. Takala, S. Opetusneuvos ihmettelee peruskoulun läpäisseiden kielitaidottomuutta. 20.3.2025, A 18. Väätänen, E., J. Marjokorpi & M. Ahlholm. Ketä kutsumme kielitaidottomaksi? 21.3.2025, B 16.

Huhta, A., M. Tarnanen & M. Martin tässä julkaisussa. Kielitaidon arviointitutkimus ja arviointien tutkimuspohjainen kehittäminen Suomessa.

Hämäläinen, E. 1987. Suomi vieraana kielenä: oppimateriaalin laatijan ajatuksia. Teoksessa P. Hirvonen (toim.) *Equality in language learning – proceedings of the 5th Nordic Conference of Applied Linguistics, Jyväskylä, June 4-7, 1987.* AFinLA publications 1987. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 45. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 165–172.

Hämäläinen, E. 2017. *Suomi vieraana ja toisena kielenä Helsingin yliopistossa. Viisi ensimmäistä vuosikymmentä.* Kakkoskieli 8. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. http://hdl.handle.net/10138/231475

Ihalainen, O. 1979. Transformaatioteorian teesit ja opetus. Teoksessa L. Kurki-Suonio, H. Paunonen & M.-L. Piitulainen (toim.) *Äidinkielen kielioppimallit: äidinkielen ja vieraiden kielten opettajien odotuksia.* AFinLAn vuosikirja 1979. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 27. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 45–51.

Jyväskylän yliopisto 2025. Aikuisten kielikoulutuksen maisteriohjelma. https://www.jyu.fi/fi/tule-opiskelemaan/aikuisten-kielikoulutuksen-maisteriohjelma-filosofian-maisteri-2-v-syksy-2025 [Luettu 7.4.2025]

Kaivapalu, A. 2005. *Lähdekieli kielenoppimisen apuna.* Jyväskylä Studies in Humanities 43. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kalliokoski, J. 2009. Koulun suomen kielen opetus mutkistuvassa ja monikielisessä maailmassa. *Virittäjä, 113* (3), 435–443. https://journal.fi/virittaja/article/view/4211/3928 [Luettu 27.3.2025]
Karlsson, F. 1982. *Suomi vieraana kielenä.* Porvoo: WSOY.
Karlsson, F. Tässä julkaisussa. Soveltavaa kielten tutkimusta Suomessa ennen AFinLAn perustamista vuonna 1970.
Kauppinen, A. 1981. Tätä mieltä äidinkielen opetuksen ja kielitieteen suhteesta. Teoksessa K. Sajavaara & A. Räsänen (toim.) *Tätä mieltä kielentutkimuksesta ja -opetuksesta*. AFinLAn vuosikirja 1981. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 32. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA 17–22.
Keravuori, K. 1979. Mikä kielioppimalli äidinkielen kouluopetukseen? Teoksessa L. Kurki-Suonio, H. Paunonen & M.-L. Piitulainen (toim.) *Äidinkielen kielioppimallit: äidinkielen ja vieraiden kielten opettajien odotuksia.* AFinLAn vuosikirja 1979. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 27. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 80–88.
Kuukka, K. & J. Metsämuuronen 2016. *Perusopetuksen päättövaiheen suomi toisena kielenä* (S2). *oppimäärän oppimistulosten arviointi 2015*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi. Julkaisut 13:2016. Tampere: Karvi. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1316.pdf [Luettu 13.8.2025]
Latomaa, S. & V. Tuomela 1993. Suomi toisena vai vieraana kielenä. *Virittäjä, 97* (2), 238–245.
Lehtonen, H. 2015. *Tyylitellen: nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisessä Helsingissä*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. http://hdl.handle.net/10138/155659
Leiwo, M. 1977. *Kielitieteellisiä näkökohtia viivästyneestä kielenkehityksestä*. Studia philologica Jyväskyläensia 10. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
Leiwo, M. 1984. Pedagogisen kieliopin perusteita / On the Foundations of Pedagogical Grammar. Teoksessa K. Sajavaara, M. Leiwo & M. Eloranta (toim.) *AFinLAn vuosikirja 1984 / AFinLA Yearbook 1984.* Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 45–56.
Lesonen, S. 2020. *Valuing variability: dynamic usage-based principles in the L2 development of four Finnish language learners.* Groningen: University of Groningen. https://doi.org/10.33612/diss.124923644
Lilja, N. 2017–2020. Kielitietoisuus ammatillisen koulutuksen arjessa: Esimerkkinä rakennusala. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kielitietoisuus_lilja.pdf [Luettu 13.8.2025]
Luetaan yhdessä -verkosto. https://luetaanyhdessa.fi/ [Luettu 26.3.2025]
Martin. M. 1995. *The map and the rope. Finnish nominal inflection as a learning target.* Studia philologica Jyväskyläensia 38. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
Mustajoki, A. & U. Nikanne tässä julkaisussa. Soveltava kielitiede tieteen vaikuttavuusvaatimuksen näkökulmasta.
Muikku-Werner, P. 1993. *Impositiivisuus ja kielellinen variaatio: julkisten keskustelujen käskyt ja kysymykset kielenopetuksen näkökulmasta*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 14. Joensuu: Joensuun yliopisto.
Nieminen, L. & M. Suni 2009. Vuorovaikutus kompleksisuuden kasvualustana ensikielessä ja toisessa kielessä. Teoksessa J. Kalliokoski, T. Nikko, S. Pyhäniemi & S. Shore (toim.) *Puheen ja kirjoituksen moninaisuus.* AFinLAn vuosikirja 2009. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 67. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 119–138.
Nuolijärvi, P. 1986. *Kieliyhteisön vaihto ja muuttajan identiteetti*. Tietolipas 100. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
OPH 2014. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus. https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/9499874 [Luettu 26.3.2025]
OPH 2019. *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019*. https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/lukiokoulutus/6828810/tiedot [Luettu 26.3.2025]
Paikeday, T. M. 1985. *The native speaker is dead!* Toronto & New York: Paikeday Pub Co.

Pietilä, P. & S. Lappalainen 2022. "Tämä ei ole äikkää" – kielto äidinkielen ja suomen indeksinä ammatillisessa koulutuksessa. Esitelmä AFinLAn syyssymposiumissa 27.–29.10.2022.
PISA 2022. https://okm.fi/pisa-2022 [Luettu 12.8.2025]
Pitkänen, A. J. 1979. Positiosyntaksi kielenopetuksessa. Teoksessa L. Kurki-Suonio, H. Paunonen & M.-L. Piitulainen (toim.) *Äidinkielen kielioppimallit: äidinkielen ja vieraiden kielten opettajien odotuksia*. AFinLAn vuosikirja 1979. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 27. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 19–32.
Raanamo, A.-M. 1997a. Toimintaympäristö. Teoksessa A.-M. Raanamo & P. Tuomikoski (toim.) *Kielisillan rakentajat. Katsaus ulkomaanlehtori- ja kielikurssitoimintaan ja toiminnan arviointi*. Helsinki: Edita, 11–19.
Raanamo, A.-M. 1997b. UKANin tuki suomen kielen opettajille ja opetuspisteille. Teoksessa A.-M. Raanamo & P. Tuomikoski (toim.) *Kielisillan rakentajat. Katsaus ulkomaanlehtori- ja kielikurssitoimintaan ja toiminnan arviointi*. Helsinki: Edita, 94–98.
Ringbom, H. 1980. On the distinction between second-language acquisition and foreign language learning. Teoksessa K. Sajavaara, A. Räsänen & T. Hirvonen (toim.) *Papers in language learning and language acquisition.* AFinLAn vuosikirja 1980. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 28. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 37–44.
Saari, E. & M. Salomaa-Hillman 1976. *Kveekareiden jäljillä Suomessa 1945–1976. Kveekarit, työleirit, Viittakivi*. Heinola: Kristillis-yhteiskunnallinen Työkeskusliitto ja Viittakiven opisto.
Saukkonen, P. 1979. Pragmatiikka ja koulukielioppi. Teoksessa L. Kurki-Suonio, H. Paunonen & M.-L. Piitulainen (toim.) *Äidinkielen kielioppimallit: äidinkielen ja vieraiden kielten opettajien odotuksia*. AFinLAn vuosikirja 1979. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 27. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 62–64.
Siitonen, K. 1999. *Agenttia etsimässä. U-verbijohdokset edistyneen kielenoppijan ongelmana*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 63. Turku: Turun yliopisto.
Siro, P. 1979. Sijakielioppi ja kouluopetus. Teoksessa L. Kurki-Suonio, H. Paunonen & M.-L. Piitulainen (toim.) *Äidinkielen kielioppimallit: äidinkielen ja vieraiden kielten opettajien odotuksia.* AFinLAn vuosikirja 1979. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 25. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 52–61.
SUKOL = Suomen kieltenopettajien liitto ry. https://sukol.fi/ [Luettu 25.3.2025]
Suni, M. 2008. *Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa.* Jyväskylä Studies in Humanities 94. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
Suni, M. 2019–2023. Työelämässä tarvittavien toisen kielen resurssien rakentuminen. https://converis.jyu.fi/converis/portal/detail/Project/30980300?lang=fi_FI [Luettu 13.8.2025]
Suni, M. 2020–2023. Toista kieltä työssä: maahanmuuttajat pohjoismaisilla työpaikoilla. https://converis.jyu.fi/converis/portal/detail/Project/33518673?lang=fi_FI [Luettu 13.8.2025]
Suomenopettajat ry. https://www.suomenopettajat.fi/ [Luettu 25.3.2025]
Takala, S. 1981. Mikä on kielididaktiikan toiminta-aluetta ja mitä se odottaa lähitieteiltä. Teoksessa K. Sajavaara & A. Räsänen (toim.) *Tätä mieltä kielentutkimuksesta ja -opetuksesta*. AFinLAn vuosikirja 1981. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 32. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA 91–102.
Tarvainen, K. 1979. Dependenssikielioppi ja kielenopetus. Teoksessa L. Kurki-Suonio, H. Paunonen & M.-L. Piitulainen (toim.) *Äidinkielen kielioppimallit: äidinkielen ja vieraiden kielten opettajien odotuksia.* AFinLAn vuosikirja 1979. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 25. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 33–44.
Tilastokeskus 2025. *Maahanmuutto, maastamuutto ja nettomaahanmuutto kunnittain 1990–2023. Koko maa.* https://stat.fi/tilasto/muutl#graphs [Luettu 7.4.2025]
Toivainen J. 1980. *Inflectional affixes used by Finnish-speaking children aged 1-3 years.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 359. Helsinki–Pieksämäki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vehkanen, M. 2015. *Kieliopista kommunikaatioon. Suomi toisena ja vieraana kielenä oppikirjat vuosina 1866–1953*. Helsinki: Helsingin yliopisto. http://hdl.handle.net/10138/156946

Vähäpassi, A. 1977. Miten ohjata oppilaita kielen havainnointiin. Teoksessa K. Sajavaara (toim.) *Näkökulmia kieleen.* AFinLAn julkaisuja 18. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 93–98.

Ylioppilastutkintolautakunta 2025. *Ylioppilastutkinnon historia.* https://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/tietopalvelut/tietoa-ylioppilastutkinnosta/ylioppilastutkinnon-historia [Luettu 7.4.2025]

ÄOL = Äidinkielen opettajain liitto. https://www.aidinkielenopettajainliitto.fi/liitto/historiaa/ [Luettu 25.3.2025]

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 177–204.

Liisa Tiittula
Helsingin yliopisto

Pirkko Nuolijärvi
Kotimaisten kielten keskus

Talouselämän kieli ja viestintä Suomen soveltavan kielentutkimuksen kentässä 1980-luvulta 2000-luvun alkuun

Nostot

- Soveltavan kielentutkimuksen keskeisiä alueita on erikoiskielten tutkimus, jonka yksi laaja alue on talouselämän kielen ja viestinnän tutkimus.
- Talouselämän erikoisalaan kuuluvat taloustieteiden kieli sekä käytännön suullisten tilanteiden ja kirjallisen viestinnän kielenkäyttö.
- Talouselämän kielen ja viestinnän tutkimus on lähtenyt pienistä kielen yksiköistä ja laajentunut tekstiketjujen ja tilanteiden analyysiin.
- Vieraissa kielissä tutkimuksella on ollut vahva sidos opetukseen, suomen kielessä tutkimuksia on luonnehtinut sosiokulttuurinen näkökulma kieleen.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

This article explores research on languages for specific purposes, with a focus on economic language and business communication. We provide an overview of the field's development in Finland. First, we examine the factors that have shaped this research domain since the 1980s, including institutional frameworks such as business schools and university language centers, as well as the teaching of foreign languages. Secondly, we discuss the expansion and diversification of the field by the early 2000s, highlighting the range of topics studied. Initially, research was predominantly driven by the needs of foreign language teaching. It was crucial to engage with the language practically and to consider cultural aspects. Consequently, contrastive studies and intercultural communication emerged as central research areas. Early research was empirical and highly practical. Over time, the research evolved to incorporate a more theoretical foundation, leading to the production of several doctoral dissertations in both foreign languages and the Finnish language.

Keywords: LSP, economic language, business communication, language teaching
Asiasanat: erikoiskielet, talouskieli, talouselämän viestintä, kielenopetus

1 Johdanto

Soveltavan kielitieteen keskeisiä tutkimusalueita on erikoisalojen kielten tutkimus, joka liittyy läheisesti toiseen olennaiseen alueeseen, kielenopetukseen. Vieraiden kielten opetus erityisesti aikuiskoulutuksessa on ennen kaikkea erikoiskielten opettamista (Spillner 2002: 31). Erikoisaloista tarkastelemme tässä artikkelissa talouselämän kielen ja viestinnän tutkimuksen historiaa 2000-luvun alkupuolelle saakka.

Talouselämän kielen ja viestinnän tutkimus on soveltavan kielentutkimuksen kentässä ollut merkittävä käytännön kielenopetuksen ja kääntämisen vahvojen kytkösten vuoksi. Siten teema on ollut tärkeä myös AFinLAn toiminnassa, ja sitä on käsitelty myös lukuisissa AFinLAn seminaareissa ja julkaisuissa. Talouselämässä on vaadittu sekä vieraiden että kotimaisten kielten hyvää ja monipuolista osaamista, ja alan kielenopetus on institutionaalisten puitteiden vuoksi ollut pitemmälle menevää ja laajempaa kuin muilla erikoisaloilla. Myös tutkimus on ollut monipuolista: se on käsittänyt terminologian sekä niin puhutun kuin kirjoitetun kielen, ja siinä ovat näkyneet soveltavan kielentutkimuksen eri aallot. Kielentutkimus limittyy lisäksi muihin aloihin, kuten yhteiskunta- ja taloustieteisiin sijoittuviin yritys- ja organisaatioviestintään.

Talouselämän kieli ja viestintä on laaja ja vaikeasti rajattava alue, sillä se käsittää kaupan ja talouden eri alueet ja sen rajat muihin aloihin, erityisesti lakiin, yhteiskuntaan ja tekniikkaan ovat häilyvät (ks. esim. Simonnæs & Kristiansen 2018). Vastaavasti kielimuodot ja viestinnän keinot ovat moninaiset. Tähän erikoisalaan kuuluvat niin tieteen kieli kuin käytännön tilanteiden kielenkäyttö. Varhaisemmassa tutkimuksessa on käytetty suppeampaa termiä liikekieli, joka on keskittynyt lähinnä yritysten kirjeenvaihtoon, ja sittemmin myös suullisen viestinnän sisältävää termiä liikeviestintä (vrt. englannin *business communication*). Talouselämän kieli on siis laajempi käsite kuin liikekieli. Saksan vastine on *Wirtschaftssprache*, joka puolestaan Mautnerin ja Rainerin (2017:11) mukaan kääntyisi parhaiten englanniksi muotoon *language of economics and business*.

Taloustieteet jakautuvat useaan kieleltään hyvin erilaiseen alaan, kuten kansantaloustiede, laskentatoimi ja markkinointi. Käytännön tilanteet puolestaan käsittävät monenlaisia kirjoitettuja tekstejä mainoksista taseisiin ja suullisia vuorovaikutustilanteita tuote-esittelyistä neuvotteluihin. Taloudesta puhuminen ja kirjoittaminen eivät myöskään rajoitu alan ammatteihin, organisaatioihin tai taloustieteisiin, vaan esimerkiksi arjessa rahasta puhuminen on osa yleistä kielenkäyttöä, joka ei kuitenkaan tässä ole tarkastelun kohteena.

Erikoisalojen kielistä on käytetty termejä erikoiskieli ja ammattikieli, jotka toisinaan on ymmärretty synonyymeiksi. Toisaalta erikoiskieli voidaan nähdä yläkäsitteenä, jolloin ammattikielellä tarkoitetaan tiettyyn ammattiin liittyvää erikoiskieltä ja erikoiskieli puolestaan on tietylle erikoistuneelle alalle ominainen kielenkäyttö, jolle on tunnusomaista oma termistö ja muut erikoistuneet ilmaisukeinot (Koskela & Katajamäki 2012: 458). Tässä artikkelissa käytämme talouselämän kielestä ja viestinnästä termiä erikoiskieli, koska käsitelty tutkimus ei liity tiettyyn yhteen ammattiin. On kuitenkin huomattava, että osassa lähteistämme on käytetty termiä ammattikieli eikä vieraissa kielissä vastaavanlaista eroa ole (vrt. ruotsin *fackspråk* ja saksan *Fachsprache*), minkä vuoksi artikkelissa esiintyy myös termi ammattikieli.

Keskitymme seuraavassa Suomessa tehtyyn, eri kieliä koskevaan tutkimukseen ja kuvaamme sen sidoksia kielten opetukseen. Käsittelemme myös sitä, missä konteksteissa ja instituutioissa alan tutkimusta on tehty ja julkaistu. Lähdemme liikkeelle erikoiskielten tutkimuksen alkuvaiheista ja niiden institutionaalisista puitteista Suomessa. Tarkastelemme erityisesti 1980-lukua, jolloin erikoiskielten tutkimus vahvistui. Sen jälkeen käsittelemme sitä, mitä aihepiirejä 2000-luvun alkupuolelle saakka tutkimuksissa on käsitelty ja millaisin menetelmin aineistoja on analysoitu.

Tarkastelemme alan kehitystä ja institutionaalistumista sekä tutkimuksen monipuolistumista julkaisujen valossa. Kirjallisuusluettelossa mainittujen lähteiden lisäksi olemme käyttäneet (Helsingin) kauppakorkeakoulun vuosikertomuksia, Professorimatrikkelia, Finna.fi-hakupalvelua ja yliopistokirjastojen tietokantoja, Kielikeskusuutisia, AFinLAn julkaisuja, Vakki-julkaisuja, Talous ja kieli -julkaisuja sekä yliopistojen verkkosivuja. Kuten edellä on käynyt ilmi, tarkastelumme päättyy 2000-luvun ensi kymmenelle. Uudempaa työelämän kielen tutkimusta käsittelevät tässä julkaisussa Suvi Honkanen ja Riikka Nissi. Kohteena työelämän kieli on laajempi alue kuin talouselämän kieli sisältäen monenlaisia työpaikkoja sairaaloista kouluihin. Toisaalta talouselämän kieli käsittää alueita, jotka eivät sisälly tiukasti ottaen työelämän viestinnän tutkimukseen, kuten terminologian.

2 Erikoiskielten tutkimuksen alkuvaiheet ja 1980-luku

2.1 Erikoiskielten tutkimuksen varhaisvaiheita ja institutionaaliset kehykset

Erikoiskielissä huomion kohteena on ensin ollut sanasto. Sanakirjoja on tarvittu alan terminologian oikeaan käyttöön ja kääntämiseen. Erikoiskielten sanakirjoja on Suomessa laadittu jo 1800-luvun loppupuolelta lähtien, ja varhaisimpia erityisaloja olivat tekniikka ja laki.[1] Ensimmäinen liikekielen sanakirja on U. J. Vuorjoen toimittama *Suomalais-venäläinen kauppasanakirja* vuodelta 1916. Hän käytti hyväkseen vielä käsikirjoitusvaiheessa ollutta Ilmari Koveron (1918) toimittamaa *Ruotsalais-suomalaista liikesanakirjaa*. Kovero kehitti uusia "liikesanoja", jotka "harkitsi ja hyväksyi" (Kovero 1918) "pätevistä kielimiehistä" (Vuorjoki 1916) koostuva komitea. Tekijän esipuhe osoittaa, millaista työtä sanakirjan tekeminen on – ei mitään pelkkää sanalistojen laatimista:

> Kun kirjan tarkoituksena ensi sijassa on suomalaisen liikekielen ja liikesanaston kehittäminen ja vakiinnuttaminen, on käytännössä olevat kielenvastaiset tai muuten sopimattomat sanat ja sanontatavat hylätty ja niiden sijalle, milloin se on ollut tarpeen, muodostettu uusia (Kovero 1918: ei sivunumeroa).

Kiinnostus erikoiskielten piirteitä kohtaan on ollut aina sidoksissa vieraan kielen käyttöön ja opetukseen, ja tutkimusta ovat vauhdittaneet opetuksen tarpeet. Kauppakorkeakouluissa oli 1950–1960-luvuilta lähtien kielten professoreja[2] ja mahdollisuus opiskella kieliä laajasti talouselämän tarpeisiin maisteritasolle asti. Ensimmäinen kielten professuuri perustettiin Turun kauppakorkeakouluun 1950, kun Niilo Ikola nimitettiin suomen kielen ja tyyliopin professoriksi. Hänen panoksensa Suomen kauppaopetuksen kehittäjänä oli merkittävä. Hän oli paitsi vasta perustetun kauppakorkeakoulun ensimmäinen professori myös sen ensimmäinen rehtori (Säntti 1958). Ikolan tutkimusintressi kohdistui kuitenkin talouselämän kielen ulkopuolelle, Raamatun kieleen ja murteisiin, ja talouselämän kieltä käsittelee vain yksi, *tili*-sanan kehitystä tarkasteleva artikkeli (Ikola 1951).

Helsingin kauppakorkeakouluissa kielten professuureja perustettiin 1960-luvun puolessavälissä. Pro gradu -tutkielmia valmistui vuodesta 1968 lähtien erityisesti englannin

---

1 Bertini, François 1889. *Suomen teollisuus-sanakirja*; Stråhlman, A. E. 1866. *Ruotsalais-suomalainen luettelo tawallisista wirka- ja lakisanoista: Svensk-finsk förteckning öfver vanligen förekommande kurial- och lagtermer*.

2 Turun kauppakorkeakoulussa suomen kielen professori 1950–1974; Kauppakorkeakoulussa (vuodesta 1974 Helsingin kauppakorkeakoulu) englannin apulaisprofessori 1964–2009, saksan kielen apulaisprofessori 1965–2001, ranskan kielen apulaisprofessori 1966–1971, suomen kielen ja tyyliopin apulaisprofessori 1967–1986, suomen kielen ja viestinnän (apulais)professori 1989–2009 sekä vuodesta 2010 talouselämän viestinnän ja organisaatioviestinnän professorit; Vaasan kauppakorkeakoulussa vuodesta 1973 ruotsin kielen apulaisprofessori; Svenska Handelshögskolanissa ruotsin kielen professori 1964–2014 (hoiti myös HKKK:n maisteritason opetuksen ja ohjauksen), englannin kielen apulaisprofessori 1975–1998.

kielessä, jonkin verran myös saksan ja ruotsin kielissä, ja 1980-luvulta lähtien suomen kielessä. Alkuaikoina tosin niin ylemmän tason opetus kuin professorien tutkimus olivat hyvin filologiapainotteisia, ja vielä 1980-luvun lopulla talousviestinnän opetusta ja tutkimusta saatettiin pitää ei-humanistisena.[3] Tutkielmissa tarkasteltiin kuitenkin jo varhain myös liike-elämän sanaston kysymyksiä.

Talouselämän kielessä puhtaasti terminologisten kysymysten ohessa kiinnosti jo varhain mainonnan kieli, jota tutkittiin eri kielissä (Louhija 1963–66; Louhija ym. 1972; Penttilä 1962). Jarl Louhija toimi ensin Turun kauppakorkeakoulussa suomen kielen ja tyyliopin vt. professorina ja sitten (Helsingin) Kauppakorkeakoulussa suomen kielen ja tyyliopin apulaisprofessorina (1960–1974). Hän laati muun muassa *Tyylioppia*-teoksen kauppakorkeakoulujen opetukseen (1952).[4] Erkki Penttilä puolestaan oli Kauppakorkeakoulun englannin kielen apulaisprofessori (1964–1972). Hän oli jo ennen sitä toiminut pitkään englannin kielen ja kirjeenvaihdon lehtorina ja julkaissut 1954 yhdessä niin ikään englannin opettajana ja lehtorina toimineen Irma Rantavaaran[5] kanssa kirjeenvaihdon oppikirjan, joka oli vuosikymmeniä käytössä, myös eri tekijöiden kanssa uudistettuna laitoksena.

Vaasassa kielten opetus ja tutkimus laajenivat, kun kauppakorkeakoulu muuttui ensin Vaasan korkeakouluksi (1980) ja aloitti kielenkääntäjäkoulutuksen, sitten yliopistoksi (1991) kieliaineineen ja professuureineen. Erikoiskielten tutkimukselle merkittävä on ollut käännösteorian ja ammattikielten tutkimusryhmä, VAKKI-ryhmä, joka aloitti vuosittaiset seminaarinsa ja niiden esitelmien julkaisemisen 1981 kaksiosaisella raportilla *Terminologia ja käännösteoria* (Ingo ym. 1981; Nordman ym. 1981). Ensimmäisessä julkaisussa Christer Laurén (1981: 20) kysyy, miksi ei tutkittaisi ammattikieliä (*fackspråk*): Kun kielitieteen kiinnostus on kääntynyt suurempiin tekstikokonaisuuksiin ja viestintään, myös ammattikielet osana kielellistä käyttäytymistä kuuluvat tutkimusalueeseen. Teknolektien tutkimus on niin kielitieteellisen perustutkimuksen kuin erityisesti soveltavan kielentutkimuksenkin kannalta relevanttia. (Laurén 1981: 16, 20.) Tutkimusryhmän nimessä "ammattikielet" muuttuivat myöhemmin "erikoisalaviestinnäksi", mikä kuvastaa hyvin tutkimusalan kehitystä.[6]

Vaasan korkeakoulun tutkimuksen kiinnostus kohdistui yleisesti ammattikielten piirteisiin. Projektissa *Svenskt fackspråk* vertailtiin tietotekniikan, sähkötekniikan, lain ja

---

3 Esim. Vaasan korkeakoulun saksan kielen professori Andreas Kelletat vaati esitelmässään Vaasassa 1989 järjestetyssä kansainvälisessä konferenssissa *Finnisch-deutsche Kulturunterschiede in der Wirtschaftskommunikation: Wege ihrer quantitativen und qualitativen Erforschung* opetukseen kaunokirjallisuutta, jota ilman ei voisi puhua kulttuurista. (Ks. esim. Reuter 1997: 28–32.)

4 Tyylin tutkimuksen merkityksestä soveltavan kielitieteen kentässä osoittaa Wikipedian artikkeli "Soveltava kielitiede", jonka mukaan Nils Erik Enkvistin tyylintutkimusta käsittelevää artikkelia vuodelta 1964 "voidaan pitää ensimmäisenä soveltavan kielitieteen tutkimuksena Suomessa". https://fi.wikipedia.org/wiki/Soveltava_kielitiede.

5 Myöh. Helsingin yliopiston estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden professori.

6 1985–2003 Vaasan korkeakoulun/yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmä, 2003–2013 Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmä, 2013– Vaasan yliopiston kääntämisen, erikoisalaviestinnän ja monikielisyyden tutkijayhdistys. VAKKI-seminaarien, myöh. symposiumien, ja julkaisujen historiasta ks. Lönnroth 2014.

laskentatoimen kielen piirteitä (Laurén & Nordman 1985) sekä viestintä- ja kielitieteen piirteitä (Nordman 1992). Ruotsin kielen professori Christer Laurénin panos terminologian tutkimuksen aloittamiseen oli merkittävä, ja terminologia kehittyi vähitellen Suomessa niin kuin kansainvälisestikin omaksi alakseen. Vaasan merkityksestä erikoiskielten tutkimuksessa osoittaa se, että siellä järjestettiin 6. eurooppalainen LSP-symposiumi 1987.

Erikoiskielten opetus sai lisää pontta, kun 1970- ja 1980-luvuilla korkeakouluihin perustettiin kielikeskukset, joissa kieltenopetus suunnattiin muiden alojen kuin kieliaineiden opiskelijoille. Tarkoituksena oli antaa opiskelijoille opiskelun ja tulevan ammatin edellyttämä kielitaito. Toimintaa tukemaan perustettiin Jyväskylään Valtakunnallinen kielikeskus (1974, vuodesta 1976 Korkeakoulujen kielikeskus), sittemmin Soveltavan kielentutkimuksen keskus (vuodesta 1996). Korkeakoulujen kielikeskuksen tehtävänä oli tutkia ja suunnitella erityisalojen kielenopetusta ja laatia erikielisiä oppimateriaaleja yhteistyössä muiden kielikeskusten kanssa. Korkeakoulujen kielikeskuksella oli merkittävä rooli korkeakoulujen kieltenopettajien verkostojen luomisessa. Järjestettiin koulutuspäiviä ja konferensseja, joihin kutsuttiin muun muassa erikoiskielten asiantuntijoita ja joissa jaettiin kokemuksia ja kehitettiin yhteistyötä. *Kielikeskusuutisia* (1974–1992, *Kielikeskustelua* 1993–1996) oli tärkeä yhteydenpitokanava, jossa julkaistiin erilaisten tiedotusten, raporttien ja kirjakatsausten lisäksi muun muassa lyhyitä artikkeleita erikoiskielten piirteistä.

Saksan kielen opettajien yhteistyöverkosto oli erityisen aktiivinen, mihin osaltaan vaikutti Korkeakoulujen kielikeskuksessa vuodesta 1982 työskennellyt Hartmut Schröder, joka myöhemmin toimi Vaasan yliopiston soveltavan kielitieteen professorina (1990–1997). Saksan kielen verkostossa painottuivat talouselämän kieli ja viestintä, sillä mukana oli opettajia kauppakorkeakouluista ja Tampereen yliopistosta, jossa alan ammattikielen opetus oli vahvaa: Taloudellis-hallinnolliseen tiedekuntaan oli jo 1970-luvun alussa perustettu erillinen kielten laitos vastaamaan alan opiskelijoille annettavasta teollisuuden, liike-elämän ja hallinnon palveluksessa tarvittavan käytännön kielitaidon opetuksesta (Rytövuori 1975: 7). Talouselämän kieli säilyi Tampereella vahvana myöhemmin perustetussa kielikeskuksessa, lisäksi germaanisessa filologiassa panostettiin talouselämän kieleen. Elinkeinoelämän tarvitsemaa kielitaitoa painotettiin myös teknillisissä korkeakouluissa.

2.2 Opetuksen tarpeet tutkimuksen vauhdittajana

Korkeakoulujen kielikeskuksen johtaja Liisa Korpimies painotti vuonna 1980 AFinLAn 10-vuotisjuhlasymposiumissa puheenvuorossaan ”Tätä mieltä kielenopetuksesta ja -tutkimuksesta” kielikeskusopetuksen ja tutkimuksen molemminpuolista merkitystä:

> Kielikeskusten antama ammattipainotteinen, tiettyyn käytännön tavoitteeseen tähtäävä kielenopetus on maassamme aivan uutta, joten kaikki mahdollisuudet uraauurtavaan tutkimustyöhön ovat tarjolla (Korpimies 1981: 32).

Samassa symposiumissa Valmetin koulutuspäällikkö Teuvo Närvänen puhui elinkeinoelämän odotuksista kielentutkimukselle ja -koulutukselle ja korosti vieraiden kielten ja

kommunikaatiotaidon merkitystä: kansainvälistyminen lisää vieraiden kielten tarvetta kaikilla organisaation tasoilla.

> Kulttuurierot vaikuttavat liike- ja asiakassuhteissa lähes yhtä voimakkaasti kuin kielimuurit. -- Kielen sisäisten ongelmien sijasta toivon käytettävän enemmän energiaa käytännön kielen ongelmiin. (Närvänen 1981: 46, 47.)

Kaikessa erikoiskielten opetuksessa keskeisiä kysymyksiä olivat paitsi opetuksen sisältö (mikä on relevanttia?) myös opetusmateriaali (mitä ja millaista?). Opetettavan kielitaidon testaukseenkin kaivattiin tarveanalyysia, kuten Anna Mauranen AFinLAn vuosikirjassa 1989 kirjoitti: on tutkittava, millaisissa tilanteissa erikoisalojen kieltä käytetään. Kauppakorkeakouluissa tilanne oli selvempi kuin kielikeskuksissa, joissa opetus oli uutta ja huomioon piti ottaa monia tieteenaloja. Kauppakorkeakouluissa oli kuitenkin myös tarvetta uudenlaiselle materiaalille, kun painopiste siirtyi vähitellen pois kauppakirjeenvaihdosta ja käytännön suullisen kielitaidon merkitys kasvoi: kauppatieteilijöiden piti osata hoitaa neuvotteluja ja esitellä yrityksen tuotteita maan kielellä. Kun muissa erikoiskielissä kielikeskusten opetukseen liittyvät aiheet *Kielikeskusuutisten* kirjoituksista päätellen keskittyivät testaukseen ja luetun ymmärtämiseen, talouselämän kielen opetuksessa painottui viestintä. On myös huomattava, että siinä missä yliopistojen kielikeskusten opettajat joutuivat opettamaan useiden eri tieteenalojen opiskelijoita, kauppakorkeakoulujen kieltenopettajat keskittyivät kauppatieteisiin. Useat heistä olivat myös kauppakorkeakoulujen kasvatteja, joille erikoisala ei ollut vieras. Lisäksi monet valtakunnallisesti käytetyt oppikirjat ja sanakirjat ovat olleet Helsingin kauppakorkeakoulun opettajien laatimia.

Kaupallisen alan saksan kielen opettajille järjestettiin 1984 useita seminaareja, joiden aiheena oli erityisesti videon käyttö opetuksessa ja joissa ongelmaksi todettiin autenttisen aineiston puute ja tarve.[7] Ratkaisuna oli oman videoaineiston tuottaminen: Erään yrityksen tuote-esittelyä videoitiin seuraavana vuonna Lyypekissä järjestetyn seminaarin yhteydessä. Aineisto litteroitiin, ja sitä analysoitiin ja työstettiin seuraavissa seminaareissa. (Reuter 1997.) Vuonna 1987 korkeakoulujen saksan kielen opettajat kokoontuivat Tampereelle seminaariin, jonka aiheena oli puhuttu talouskieli ja joka käsitteli Suomen ja saksankielisten maiden välistä talousviestintää ja siinä ilmeneviä kielellisiä ongelmia. Samana vuonna järjestettiin myös Lyypekissä korkeakoulujen ja kaupallisten oppilaitosten saksanopettajille seminaari *Mündliche Fachsprache Wirtschaft – berufstypische Sprachprobleme in der interkulturellen Wirtschaftskommunikation zwischen Finnland und den deutschsprachigen Ländern*.

Jyväskylässä korkeakoulujen saksan kielen opettajien seminaarissa 1987 "pohdittiin ns. kommunikatiivista kielioppia, joka sisältäisi (myös) kieliopin sääntöjen ulkopuolella olevat, erilaiset kommunikaatiota ohjailevat säännöt". Tästä sai alkunsa projekti

---

7 Autenttisten aineistojen merkitys kielen opetuksessa ei sinänsä ollut uusi asia. Sen korostaminen näkyy *Kielikeskusuutisissa* 1970-luvulta lähtien. Video monipuolisti kielten opetusta, ja sen käyttöä opetuksessa käsiteltiin 1980-luvulla lukuisissa eri kielten seminaareissa. Saksan opettajille tällainen seminaari järjestettiin ensimmäisen kerran 1983.

"Suomalais-saksalaiset kulttuurierot talouselämän viestinnässä", jonka tarkoituksena oli tehdä ongelma-alueeseen liittyvää tutkimusta ja tuottaa tutkimuksen pohjalta ammattikielen opetukseen soveltuvaa materiaalia. Tutkimus rajattiin talouselämään ja saksan kieleen, ja tutkimusta päätettiin tehdä monitieteisesti, mikä onkin ollut yksi soveltavan kielentutkimuksen ja erikoiskielten tutkimuksen olennaisia piirteitä. (Tutkimusprojekti 1989: 7–8.)

Opetuksen tarpeet vaikuttivat monin tavoin tutkimukseen: oli tutkittava, mitä pitäisi opettaa, millaiset tekstit ja viestintätilanteet ovat erityisalalla keskeisiä sekä millaisia kieli- ja viestintätaitoja tarvitaan. Sanasto ja terminologia olivat tärkeitä, mutta pelkästään niiden hallinta ei vielä riittänyt ammatissa vieraalla kielellä toimimiseen. Kommunikatiivisen kompetenssin vaatimukset suuntasivat tarkastelemaan muun muassa sitä, millaisia taitoja liikeneuvotteluissa tarvitaan. Tutkimuksen ja opetuksen yhteydestä hyvä esimerkki on *Kielikeskusuutisissa* 6/1987, jossa raportoidaan 6. kansainvälisestä erityiskielten symposiumista Vaasan korkeakoulussa näin:

> Mirja-Liisa Lampi Helsingin kauppakorkeakoulusta kertoi liikeneuvottelustrategioiden lingvistisestä tutkimuksesta sekä siitä kuinka tutkimustuloksia on sovellettu englannin kielen kurssin laatimiseksi suomalaisia liikemiehiä varten (Löfman ym. 1987: 12).

Lammen (1986) englantilaisen filologian lisensiaatintyö on ensimmäisiä talousviestinnän tutkimuksen julkaisuja, ja se syveni myöhemmin väitöskirjaksi (Charles 1994). Lisensiaatintyöllä oli myös kansainvälistä merkitystä, sillä se oli ensimmäisiä lingvistisiä tutkimuksia englanninkielisistä liikeneuvotteluista (Bargiela-Chiappini ym. 2006: 7).

Erikoiskielten tutkimuksella oli siis alun alkaen selvä soveltava tavoite: kieltenopetus. Esimerkiksi Hartmut Schröderin virkaanastujaisluennossa esiintyvässä AILAn tieteellisten sektioiden luettelossa "erikoiskielet" näkyy vain muodossa "Erikoisalojen kieltenopetus", vaikka hän luennossaan toteaa, että "yksi soveltavan kielitieteen soveltamisaloista on jo pitkään ollut liike-elämän viestintä" (Schröder 1990a: 10).

2.3 Liikekielestä talouselämän viestintään – kielentutkimuksen aaltoja

Varhaisessa ammattikielen tutkimuksessa Euroopassa painottui saksan kieli, mikä Schröderin (1990b: 6) mukaan johtui saksankielisten maiden merkityksestä tällä tutkimuksen alueella sen alkuvaiheessa: esimerkiksi alan ensimmäinen lehti (*Fachsprache*) perustettiin Wienissä 1979 ja kielenä oli pitkään pääosin saksa. Pelkästään englannin kieleen keskittyvää lehteä *The ESP Journal* (myöh. *English for Specific Purposes*) alettiin julkaista Yhdysvalloissa 1980, mutta jo kauan sitä ennen, vuonna 1963, oli perustettu alkujaan kirjoitettuun liikeviestintään erikoistuva lehti *The Journal of Business Communication* (myöh. *International Journal of Business Communication*).

Euroopan eri kauppakorkeakouluissa syntyi jo 1920–1930-luvuilla funktionaalisen kielitieteen suuntaus *Wirtschaftslinguistik*, joka tarkasteli talouselämän kieltä, sanastoa, muotopiirteitä ja tyyliä. Pääpaino oli kielen synkronisessa kuvauksessa ja vieraan kielen

opetuksen didaktiikassa, mutta oma alueensa oli myös historiallinen talouslingvistiikka (vrt. Ikolan tutkimus *tili*-sanan historiasta vuodelta 1951). Tutkimuksen kohteena oli siis talouskieli, jota tarkasteltiin tiettyä tarkoitusta palvelevana funktionaalisena kokonaisuutena ja kirjoitettuna tai puhuttuna viestintävälineenä ja hyvin monella talouselämän alueella. (Drozd 1978; ks. myös Karlsson, tässä julkaisussa.)

Suomessa talouselämän kielen tutkimuksessa päähuomio oli alussa, kuten edellä todettiin, sanastossa ja myös muotopiirteissä, ja painopiste oli kirjoitetuissa teksteissä, esimerkiksi Keijo Viljanen tutki väitöskirjassaan (1984) Euroopan integraation sanastoa. Tyylin tutkimuksessa käytettiin usein tilastollisia menetelmiä ja tarkasteltiin muun muassa sanaluokkien esiintymiä ja virkerakenteita (esim. Louhija ym. 1972). Aineistoina olivat kirjoitetut tekstit, kuten mainostekstit.

Pragmatiikan tulo kielentutkimukseen laajensi tutkimuksen aihepiirejä sanastosta ja terminologiasta teksteihin kokonaisuutena ja puhuttuun kieleen, viestintään.[8] Vieraiden kielten opetuksessa tärkeää oli kommunikatiivinen kompetenssi, toiminta vieraalla kielellä ja kulttuurin huomioiminen (vrt. Sajavaara 1981). Siten kontrastiiviset tutkimukset ja kulttuurienvälinen viestintä olivat keskeisiä tutkimusalueita. Kulttuurienvälinen viestintä teki myös alana tuloaan. Alussa tutkimus oli empiiristä ja hyvin käytännönläheistä. Oli selvitettävä, millaisissa tilanteissa vierasta kieltä tarvitaan, millaisia tekstejä laaditaan ja millaisia ominaispiirteitä niillä on sekä ennen kaikkea millaisia ongelmia kulttuurienvälisissä tilanteissa on.

Erikoiskielten tutkimuskohteista irrallisten sanojen rinnalle nousivat voimakkaasti 1980-luvulla tekstit. Esimerkiksi Dieter Möhn kirjoitti 1981 *Fachsprache*-lehdessä, että ammatillinen toiminta edellyttää kykyä muotoilla ja ymmärtää tilanteisia tekstejä. Hänen mukaansa erikoiskielten tutkimuksessa oli kaksi vahvaa tieteenhaaraa: tekstilingvistiikka ja erikoisalojen kieltenopetus. (Möhn 1981: 50.) Tekstilingvistiikan merkitystä erikoiskielten tutkimuksessa kuvaa, että Lita Lundqvist (1989: 117) Kööpenhaminan kauppakorkeakoulusta ehdotti AFinLAn symposiumissa 1988 termin *fagsprok* korvaamista termillä *fagtekstlingvistik*. Tekstilingvistiikka tarjosi perustan paitsi tekstien monipuoliselle analyysille myös niiden kontrastiiviselle tutkimukselle. Tutkimusintressien laajentuessa kasvokkaiseen suulliseen viestintään keskeisiä menetelmiä olivat myös muilla kielen ja tekstien tutkimuksen aloilla suosituiksi nousseet diskurssianalyysi ja keskustelunanalyysi, jotka suuntasivat huomion vuorovaikutukseen. Esimerkiksi Helsingin yliopiston kielikeskuksen johtaja Eija Ventola kirjoitti *Kielikeskusuutisissa* 4/1987:

> Kielikeskusmateriaalien kehittämiseen voitaisiin tutkimuksella vaikuttaa suurestikin. Opettajat joutuvat jatkuvasti tuottamaan monille kursseille materiaalia. Interferenssitutkimusta, lähtö- ja tavoitekielen eroihin ja niiden opettamiseen liittyvää tutkimusta, voitaisiin hyödyntää suurestikin materiaalin valmistelussa. Diskurssitutkimus voisi auttaa autenttisten audio- ja videomateriaalien työstämisessä opetustarkoituksiin. (Ventola 1987: 6.)

---

8 Kari Sajavaara (1975: 6) raportoi AILA-konferenssista 1975: "Mielenkiinnon siirtyminen lingvistiikassa semantiikasta pragmatiikkaan näkyi monien esitelmien aiheista, ja yleensä tällaiset esitelmät näyttivät myös vetävän 'täyden salin'".

Tutkimuskohteen laajenemista kuvaa terminologia: erikoiskielistä siirryttiin puhumaan erikoisalojen viestinnästä tai erikoisalaviestinnästä, ja *liikekieli* laajeni *talouselämän viestinnäksi*. Erikoiskielten tutkija Walther von Hahn oli jo 1983 ehdottanut *Fachsprache*-termin tilalle termiä *Fachkommunikation*. Englannin kielessä muutosta kuvaa pitkään käytössä olleen *language for specific/special/specialized purposes* (LSP) -termin korvautuminen laajemmilla termeillä, kuten *specialized communication*, *professional discourse* ja *professional communication*. Ne sisältävät kielen lisäksi kaikki semioottiset resurssit niin puhutussa kuin kirjoitetussa viestinnässä. Muutosta voi perustella myös sillä, että varhaisempi LSP on liittynyt vahvasti erikoiskielten opetuksen tutkimukseen (Koskela & Katajamäki 2012: 456). Suomeksi käytetään vastaavasti termiä talouselämän viestintä (saksaksi *Wirtschaftskommunikation*). Se on laajempi käsite kuin englannin *business communication*, joka Leena Louhiala-Salmisen (2009) mukaan käsittää nykyään yritysten monenlaisen niin kirjallisen kuin suullisen viestinnän.[9] Talouselämän kielen ja viestinnän tutkimus on muuttunut yhä monitieteisemmäksi, ja tutkimusta tehdään erityisesti taloustieteilijöiden kanssa.

Pohjoismaiden soveltavan kielitieteen yhdistyksen konferensseissa ammattikielet olivat teemana jo varhain. Esimerkiksi vuoden 1978 konferenssissa oli kaksi teemaa: ammattikielet ja kommunikatiivinen kompetenssi (*Kielikeskusuutisia* 2/1978: 20). AFinLAn julkaisuissa (ja vastaavasti symposiumeissa) erikoiskielet olivat näkyvämmin esillä ensimmäistä kertaa vuonna 1989. Vuosikirjan nimenä on *Special languages and second languages: methodology and research.* Sen ensimmäisessä artikkelissa Roland Freihoff (1989: 8–9) toteaa, että asiatekstien kääntäjän on erikoistuttava johonkin erikoisalueeseen, mutta talous ja laki tulevat välttämättä työssä vastaan. Kääntäminen onkin ollut yksi soveltavan kielitieteen keskeisiä alueita ennen itsenäistymistään omaksi tieteenalakseen. Kyseisessä julkaisussa talouselämän viestintää käsittelee Schröderin ja Tiittulan (1989) artikkeli "Kulttuurieroja suomen- ja saksankielisessä erityisalojen viestinnässä", mistä näkyy se, miten kulttuurierot ja kulttuurienvälinen viestintä alkavat saada jalansijaa 1980–1990-luvun tutkimuksessa. Talouselämän kielen tutkimuksessa kehittyi myös oma tutkimus- ja koulutusalue, kulttuurienvälinen talouselämän viestintä.

Kulttuurierot ja kulttuurienvälinen viestintä olivat seuraavan kerran AFinLAn teemana näkyvissä vuonna 1991: vuosikirjan nimenä on *Communication and discourse across cultures and languages.* Siinä talouselämän viestintää käsittelee Hilkka Yli-Jokipiin kirjoitetun liikeviestinnän tutkimus, ja aihepiiriin voidaan lukea myös Paula Kalajan tutkimus asiakaspalvelusta. Sen jälkeen kulttuuri esiintyy eri muodoissa teemana useana vuonna peräkkäin. Vuonna 1993 AFinLAn vuosikirjan teemana oli *The competent intercultural communicator*. Sen artikkeleista kaksi käsitteli talouselämän viestintää, toinen monikansallisia työryhmiä (Müller) ja toinen taloustieteiden tutkimusartikkeleiden rakennetta (Lindeberg).

Talouselämän kielen ja viestinnän tutkijat ovat järjestäneet myös omia symposiumeja, joista mainittakoon *Talous ja kieli* -symposiumit Helsingin kauppakorkeakoulussa ja *Wirtschaftskommunikation zwischen Finnland und den deutschsprachigen Ländern* Tampereen yliopistossa 2001 (Reuter & Piitulainen 2003). Christopher Schmidt Åbo Akademista on

9 Saksan- ja englanninkielisten termien historiasta ja kehityksestä ks. Mautner & Rainer 2017.

ollut aktiivinen eurooppalaisessa monitieteisessä EUKO-tutkimusverkostossa, jonka ensimmäinen konferenssi järjestettiin Turussa 2001.[10] Kansainvälisistä yhteyksistä esimerkkinä on myös Vaasan ja Duisburgin yliopistojen yhteistyö (Nuopponen ym. 2002).

3 Aihepiirejä

Talouselämän kieltä ja vuorovaikutustilanteita on analysoitu monesta näkökulmasta ja monenlaisten aineistojen valossa. Tässä yhteydessä luomme yleiskatsauksen siihen, mitä aiheita lähinnä 1990-luvulla ja osin 2000-luvulla on käsitelty isommissa projekteissa, kuten Suomen Akatemian rahoittamissa hankkeissa ja eri yliopistojen väitöskirjoissa, sekä Helsingin kauppakorkeakoulun ja Vaasan yliopiston kontekstissa tehdyissä julkaisuissa ja AFinLAn julkaisuissa.

3.1 Sanasto, terminologia ja muotopiirteet

Kuten edellä on käynyt ilmi, varhaisimpien tutkimusten kohteena oli sanasto ja terminologia, joka vähitellen 1970-luvun puolestavälistä lähtien kehittyi omaksi tieteenalakseen (Picht 1993: 2). Varhaisia terminologisia julkaisuja on Riitta Avikaisen (1985) analyysi saksankielisestä laskentatoimen terminologiasta. Runsas 20 vuotta myöhemmin Niina Nissilä (2008) väitteli Vaasan yliopistossa aiheenaan taseen termit. Aineistona oli suomalaisten ja ruotsalaisten yritysten ruotsinkielisiä taseita, joiden termejä ja käsitteitä hän kuvasi laskentatoimen, kielensuunnittelun ja terminologian näkökulmista. Samana vuonna ilmestyi myös Marjut Alhon (2008) käännöstieteeseen sijoittuva terminologinen väitöskirja, joka tarkasteli kontrastiivisesti nimitysten ominaisuuksia ja niiden vaikutusta nimitysten käyttöön eurorahaan liittyvässä terminologiassa saksassa ja suomessa. Irmeli Helinin (1998) väitöskirja puolestaan sijoittuu terminologian historiaan (kuten aiemmin edellä mainittu Ikolan varhainen *tili*-sanaa käsittelevä artikkeli). Helin tarkasteli tutkimuksessaan saksalaisen osuustoiminnan terminologian kehitystä sekä termien kollokaatioita ja konnotaatioita. Pirkko Nuolijärvi (1992) puolestaan analysoi suomenkielisen taloussanaston kehitystendenssejä kolmen eri aikoina ilmestyneen sanakirjan valossa. Terminologisia tutkimuksia on toki muitakin, ja erityisesti niitä on tehty Vaasan yliopistossa, mutta ne ovat joko yleisiä tai tarkastelevat muita erikoisaloja kuin talouselämän kieltä (ks. kuitenkin Koskela 2006; myös alaluku 3.4).

Tekstilingvistiikan myötä tarkastelu laajeni kokonaisiin teksteihin, vaikka ensisijainen kohde olisikin ollut sanasto tai muotopiirteet. Eija Suomela-Salmi (1997) tutki diskurssianalyysin keinoin ranskan kielen väitöskirjassaan nominaalilausekkeiden rakennetta ja vaikutusta tekstin koheesioon vuosikertomuksissa ja alan ammattilehdissä.

10 EUKO: Europäische Kulturen in der Wirtschaftskommunikation

3.2 Mainonta

Myös mainonnan kieli oli jo varhain tutkimuksen kohteena (ks. Louhija 1963–1966; Louhija ym. 1972), kuten edellä on todettu. Suomen kielen ohella tutkimusta tehtiin englannin- ja saksankielisistä mainoksista. Erkki Penttilä (1962) tarkasteli englanninkielisten sanoma- ja aikakauslehtien mainosten sanaluokkia ja tyylipiirteitä. Kirsti Friman (1977) puolestaan tutki väitöskirjassaan englanninkielisten sanojen esiintymistä ja muotoa saksankielisissä mainoksissa.

Mainosten analyysi sai virikkeitä tyylintutkimuksesta, joka alkoi kehittyä omaksi kielentutkimuksen haaraksi 1960-luvulla. Myöhemmin mainostekstejä analysoivat kielentutkijat tekivät yhteistyötä muiden alojen tutkijoiden kanssa, ja tarkastelun kohteena olivat mainonnan rooli yhteiskunnallisena instituutiona, mainosten vastaanotto ja kielitieteen lähestymistavat, erityisesti tekstilingvistiikan ja diskurssianalyysin näkökulmat (Tiittula toim. 1988). Niin ikään on tarkasteltu ikonista koheesiota (*Riemua rannalla. Lepoa sannalla*) ja viittaussuhteita mainosotsikoiden tehokeinona (Grönholm 1990), mainonnan teksti- ja argumentointistrategioita (Sarvikivi 1992) ja tuotejournalismia mainonnan vaikutuskeinona (Vikman 1999). Marjo Vesalainen (2001) puolestaan analysoi väitöskirjassaan suomen- ja saksankielisten mainosesitteiden vaikuttamisen keinoja viitekehyksenään retoriikka ja pyrki selvittämään mahdollisia kulttuurieroja.

Sabine Ylösen (2003) tutkimuskohteena ovat olleet suomalaisten ja saksalaisten verkkomainosten kulttuurierot, jotka näkyvät tekstin rakenteessa, lähettäjään ja vastaanottajaan viittaamisessa ja vierassanojen käytössä. Doris Wagnerin väitöskirjan (2003) tarkastelukohteena olivat saksalaisten olutmainosjulisteiden kielelliset ja kulttuuriset piirteet. Tuija Pakkala (1995) analysoi Benettonin mainosten sisältöjä ja mainonnan ympärillä käytyä julkista keskustelua.

3.3 Kulttuurienvälinen viestintä

1980-luvun lopulla ja 1990-luvulla saivat tutkijoiden huomiota myös kulttuurierot ja kulttuurienvälinen viestintä. Tutkimusta tehtiin ensin kontrastiivisesti tavoitteena löytää viestintään vaikuttavia kulttuurisia eroja. Kulttuurierojen opetus laajeni työelämään, ja aiheesta ilmaantui lukuisia käytännön oppaita (esim. Mikluha 1998). Vastapainona niiden erittäin stereotyyppisille käsityksille tutkijat kiinnostuivat siitä, millaista on vuorovaikutus tilanteissa, joissa eri kulttuureista tulevat kohtaavat.

Erityisen keskeinen tutkimuskohde tällä alueella oli Suomen tärkeän kauppakumppanin Saksan ja saksan kielen rooli sekä saksan- ja suomenkielisen viestinnän erot. Tutkimusprojektin *Suomalais-saksalaiset kulttuurierot talouselämän viestinnässä* tavoitteet olivat sekä kielenopetukseen liittyviä että tieteellisiä, kuten kulttuurienvälisen viestinnän problematiikan selvittäminen ja tutkimusmenetelmien kehittäminen (ks. myös Tiittula 1993). Kulttuuri ymmärrettiin dynaamisena käsitteenä, joka tuotetaan kussakin tilanteessa uudelleen. Suomen Akatemian rahoittamassa projektissa oli mukana tutkijoita Suomen eri yliopistoista ja Saksasta. Siinä tutkittiin kirjallista viestintää, kuten esitteitä ja

mainoksia, ja suullista viestintää sekä haastateltiin suomalais-saksalaisen kaupan piirissä toimivia henkilöitä, lähinnä yritysjohtajia. Kirjoitetuista teksteistä tarkasteltiin yritys- ja tuote-esitteitä kontrastiivisesti ja analysoitiin muun muassa kuvan ja tekstin suhdetta (mm. Pakkala 1994; Schröder 1993). Keskustelunanalyysin keinoin tutkittiin suomalais-saksalaista neuvottelua (Lenz 1990) sekä sitä, miten yritysjohtajat puhuivat omasta ja toisesta kulttuurista (Kallmeyer & Tiittula 2003). Kysymys oli siis myös jähmettyneiden stereotypioiden purkamisesta (Reuter 1992; Tiittula 1992).

Suomen Akatemian rahoittamassa projektissa *Sosiaaliset tyylit ja institutionaalinen vuorovaikutus kulttuurienvälisissä kontaktitilanteissa* kohteena olivat suomalais-saksalaiset vuorovaikutustilanteet. Projektissa analysoitiin sitä, miten osallistujat rakentavat yhtäältä kulttuurienvälistä ymmärrystä ja toisaalta kulttuurienvälisiä rajoja. Tutkimusten kohteina oli autenttisia suullisia ja kirjallisia aineistoja, kuten kansainvälisillä messuilla videoituja keskusteluja, yritysten nauhoitettuja puhelinkeskusteluja ja kirjeenvaihtoa. Liisa Tiittula tutki messuaineistosta keskustelunanalyysin keinoin muun muassa sitä, miten kielteinen vastaus rakentuu myyntikeskustelussa multimodaalisin keinoin (2007a) ja miten vierekkäin olevat neuvottelijat jäsentävät katseella keskinäistä vuorovaikutusta (2007b). Ewald Reuter (2007) puolestaan analysoi sitä, miten tuote-esittelyt rakentuvat myyjän ja ostajan vuorovaikutuksena. Eila Minkkisen (2006) aineistona olivat puhelinkeskustelut (ks. alaluku 3.6). Marja-Leena Piitulainen (2007) tutki, miten liikekumppaniin orientoidutaan kirjallisessa liikeviestinnässä. Hänen analyysinsa kohteina olivat erityisesti puhuttelu ja kiittäminen.

Tutkimusprojekti *Svenskt i Finland – finskt i Sverige* oli suomalaisten ja ruotsalaisten historiantutkijoiden, yhteiskuntatieteilijöiden ja talouselämän viestinnän tutkijoiden hanke. Projektissa käsiteltiin suomalaisten ja ruotsalaisten pitkäaikaista vuorovaikutusta sekä maiden välisiä suhteita eri aikoina. Ohjelmaan sisältyi 17 projektia, joihin osallistui yli sata tutkijaa. Helena Kangasharju johti yhdessä Mirjaliisa Charlesin kanssa Suomen Akatemian ja Helsingin kauppakorkeakoulun rahoittamaa projektia *Suomea, ruotsia vai englantia? Sisäinen viestintä äskettäin fuusioituneissa suomalais-ruotsalaisissa yrityksissä – Finska, svenska eller engelska? Intern kommunikation i nyligen fusionerade finsk-svenska företag*. Projektin tutkimuksessa Leena Louhiala-Salminen, Mirjaliisa Charles ja Anne Kankaanranta (2005) lanseerasivat termin *Business English Lingua Franca (BELF)*[11]. Termi viittaa englannin kieleen, joka ei ole kenenkään puhujan äidinkieli.

Kyseisessä hankkeessa erilaisia viestintätilanteita ja aineistoja analysoitiin viidessä osaprojektissa, joissa olivat mukana yritysmaailmasta Merita-Nordbanken (myöhemmin Nordea) ja Stora Enso. Erityistä huomiota kiinnitettiin suomalaisten ja ruotsalaisten mahdollisiin kulttuurieroihin yleisissä viestintäkäytänteissä ja päätöksenteossa sekä ruotsin ja englannin käyttöön ja rooliin vuorovaikutuksessa. Lisäksi selvitettiin sitä, miten yritysten henkilöstö suhtautui muutoksiin ja eri kielten käyttöön. Yhtenä teemana oli se, miten kokouksissa käsitellään tietoa ja tehdään päätöksiä. Vaikka kyselytutkimukseen vastanneet yritysten edustajat pitivät suomalaisten ja ruotsalaisten keskustelukäytänteitä

11 Uudemmassa tutkimuksessa on käytetty termiä *English as Business Lingua Franca,* joka sijoittuu osaksi englanti lingua francana (*ELF*) -tutkimuskenttää (Kankaanranta & Louhiala-Salminen 2013).

hyvin erilaisina, itse kokousten analyysi osoitti, että käytännön tilanteissa erot ovat paljon vähäisempiä kuin kyselyn esiin tuomat mielikuvat antoivat ymmärtää.

Tutkimusohjelman IV niteeseen *Ordens makt och maktens ord* (2007) sisältyvät muun muassa Helena Kangasharjun artikkeli "Interaktion och inflytande: Finländare och svenskar vid mötesbordet" sekä Mirjaliisa Charlesin ja Leena Louhiala-Salmisen artikkeli "Vems språk talas, vilken är verksamhetskulturen?". Kaikissa kirjoituksissa korostetaan sitä, että mikrotason käytäntöjä analysoimalla voidaan löytää uusia työkaluja kokoustilanteessa läsnä olevien tekijöiden tiedostamiseen ja reflektoimiseen.

Kulttuurieroja ja kulttuurienvälistä viestintää on tarkasteltu myös monissa tutkimuksissa, joita käsittelemme myöhemmin alaluvuissa 3.5 ja 3.6.

3.4 Liikeviestintä

Kirjoitusviestintää opettavat kauppakorkeakoulun lehtorit ovat vertailleet erikielisten tekstien (vastaus reklamaatioon, perintäkirje, kutsu) niukkuutta tai lyhyyttä, sävyn kiristymistä ja muodollisuutta vs. epämuodollisuutta (Honkavaara ym. 1992). Opettajat ovat tutkineet liikeviestintää myös väitöskirjoissa. Hilkka Yli-Jokipiin (1994) väitöskirja tarkasteli kontrastiivisesti yhdysvaltalaisten ja brittiläisten englanninkielisten sekä suomenkielisten liikekirjeiden pyyntöjä ja kehotuksia. Vertailun kohteena oli siis kaksi kieltä ja kolme kulttuuria, ja lisäksi aitoja liikekirjeitä verrattiin oppikirjoissa esiintyviin liikekirjeisiin. Yli-Jokipii analysoi pyyntöjen ja kehotusten esiintymistiheyttä eri tekstitason yksiköissä, niiden asemaa kirjeiden rakenteessa ja pyyntöjen kielellisiä ominaisuuksia. Leena Louhiala-Salminen (1999) tutki suomalaisten yritysten englanninkielistä viestintää ja erityisesti sitä, mikä on kirjoittamisen rooli. Yhtenä tavoitteena oli selvittää, vastaako opetus liike-elämän tarpeita. Hän vertaili myös kirjeitä, fakseja ja sähköpostiviestejä ja tutki erityisesti niissä käytettyä metadiskurssia. Tutkimus osoittaa hyvin, miten nopeasti liikeviestintä on muuttunut: jo tutkimuksen aikana paperikirjeet olivat tehneet tilaa lyhyille viestinvaihdoille, ja nykyisin faksit ovat mennyttä aikaa.

Anne Kankaanrannan (2005) väitöstutkimuksen kohteena olivat monikansallisen yrityksen suomalaisten ja ruotsalaisten työntekijöiden yrityksen sisäiset englanninkieliset sähköpostiviestit (ks. myös Kankaanranta 2001). Tekstianalyysin lisäksi menetelmänä olivat haastattelut ja kyselyt. Hän havaitsi, että englantia käytetään yhä enemmän yritysten sisäisessä viestinnässä yhteisenä kielenä. Viesteistä hän erotti kolme tekstilajia niiden tavoitteiden ja ominaisuuksien perusteella: ilmoitustaulu, dialogi ja postinkantaja, joka välittää liitetiedostoja tai vanhoja tekstejä edelleen tiedoksi tai toimenpiteitä varten. Lisäksi tutkimuksen mukaan suomalaisten ja ruotsalaisten kirjoittajien välillä oli eroa suorien strategioiden määrässä: suomalaiset käyttivät enemmän imperatiivia, ruotsalaiset taas interrogatiivia ja epäsuoraa pyyntöä. Opetus ei ollut tutkimuksen keskiössä, mutta Kankaanranta toteaa tutkimuksensa osoittavan, että tekstilajituntemus on bisnesopiskelijalle tärkeämpää kuin täydellinen kielitaito. (Kankaanranta 2005: 432–434.)

Myös Pirjo Alatalo (2006) tutki väitöskirjassaan monikansallisen yrityksen englanninkielistä sisäistä sähköpostiviestintää. Viestien kirjoittajissa oli sekä syntyperäisiä että

ei-syntyperäisiä englannin kielen käyttäjiä. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia tilanteenmukaisia direktiivisiä funktioita kielenkäyttäjät ilmaisevat erilaisin kielellisin keinoin sähköpostiviestiketjuissa. Lisäksi Alatalo tutki, miten kielenkäyttäjien roolit rakentuvat erilaisten direktiivisten ilmausten ja niiden funktioiden kautta. Alatalo näkee tutkimuksensa relevanssin kielenopetukselle lähinnä siinä, että se antaa keinoja analysoida yhdessä opiskelijoiden kanssa viestintää funktionaalis-dialogisesta näkökulmasta (mts. 380).

3.5 Liike-elämän neuvotteluja ja keskusteluja

Talouselämän kielen opetuksessa puhelinkeskusteluja ja neuvotteluja on pidetty jo 1970-luvulta lähtien tärkeinä suullisen viestinnän alueina (esim. Rytövuori 1975: 8). Neuvottelujen, kokousten ja puheluiden merkitys ilmeni myös suomalais-saksalaisesta kaupasta tehdyssä saksan kielen tarvetutkimuksessa (Müntzel & Tiittula 1995). Talouselämän vuorovaikutuksen tutkimuksen merkitys näkyy myös siinä, että näitä tilanteita on tutkittu aineiston keruun haasteellisuudesta huolimatta. 1990-luvulta lähtien on tutkittu englannin-, saksan- ja suomenkielisiä keskusteluja eri menetelmin. Sähköisen viestinnän yleistyttyä on erityisesti 2000-luvun alussa analysoitu myös sähköpostikeskusteluja.

Varhaisimpia talouselämän neuvottelukeskusteluja analysoivia tutkimuksia on aikaisemmin mainitun Lammen (1986) lisäksi Helena Kangasharjun lisensiaatintutkielma (1991), jossa hän käsitteli osanottajien tiimiytymistä ja erimielisyyden käsittelytapoja. Näihin teemoihin Kangasharju tarttui myöhemmin myös väitöskirjassaan *Alignment in disagreement: building alliances in multiperson interaction* (1998; ks. myös 1996). Kiinnostuksen kohteena oli koko erimielisyysjakson rakenne: miten erimielisyys tuodaan esiin, miten sitä tuetaan ja miten tilanne ratkaistaan eli miten syntynyt tiimi puretaan. Aineistona oli videonauhoitettuja palavereja, joihin osallistuivat erään kunnan sosiaali- ja terveystoimen työntekijöistä koostuvan työryhmän jäsenet. Osallistujat tarkastelivat päällekkäisiä sosiaali- ja terveystoimen toimintoja ja laativat vammais- ja kuntoutuspalvelujen yhdistämistä koskevia ehdotuksia. Työryhmän toiminta liittyi Suomessa vuonna 1993 tapahtuneeseen sosiaali- ja terveysministeriöiden yhdistämiseen, joten asia oli poliittisesti, taloudellisesti ja työntekijöiden arjen kannalta tärkeä.

Helena Kangasharju on tarkastellut myös liikeneuvotteluja ja pohtinut rationaalisuuden ja suunnitelmallisuuden roolia näissä tilanteissa (1992). Hän nostaa esille sen, että keskustelujen yksityiskohtainen analyysi voi tuoda esille monimuotoisemman kuvan näistä tilanteista, joissa – samoin kuin arkikeskusteluissa – on väärinymmärryksiä ja kommunikaatio-ongelmia. Kangasharju kysyy, mikä institutionaalisissa keskusteluissa on nimenomaan institutionaalista, ja esittää useita tutkimuskysymyksiä, joihin kannattaa etsiä vastauksia autenttisista neuvotteluista.

Kangasharjun tutkimukset koskivat suomenkielisiä neuvotteluja. 1990-luvulla ja 2000-luvun puolella on julkaistu useita tutkimuksia, joissa käsitellään englanninkielisiä neuvotteluja ja keskusteluja. Mirjaliisa Charlesin väitöstutkimuksen (1994) aineistona oli seitsemän äänitettyä liikeneuvottelua ja pääneuvottelijoiden haastattelua, jotka tarjosivat taustatietoa liikesuhteista. Tutkimuksessa analysoitiin sekä makrotasoa, kuten

diskurssirooleja ja neuvottelujen valtasuhteita, että mikrotason ilmiöitä, kuten topiikin yksityiskohtaista käsittelyä. Charles keskustelee myös siitä, miten tutkimus voi hyödyttää neuvottelutaitojen opetusta.

Tuija Nikon väitöskirja (2009) käsitteli yhteisen ymmärryksen rakentumista suomalais-ruotsalaisten fuusioyritysten englanniksi käytävissä sisäisissä kokouskeskusteluissa. Kaikille osallistujille englanti oli vieras kieli, mutta vieraan kielen käytöstä aiheutuvia ongelmia ei kokouksissa käsitelty. Tutkimus keskittyikin sellaisiin vuorovaikutuksen keinoihin, jotka auttavat kommunikaation onnistumista, ja siihen, miten yhteisöllisyyttä rakennetaan.

Suomalaisten ja saksalaisten yritysten väliset saksankieliset puhelinkeskustelut olivat aineistona Eila Minkkisen väitöstutkimuksessa, joka tarkastettiin Tampereen yliopistossa 2006. Minkkinen analysoi näiden keskustelujen rakentumista keskustelunanalyysin keinoin. Myös Ritva-Liisa Rapila (2000) tutki väitöskirjassaan puhelinkeskustelujen rakentumista: kohteena olivat suomalais-brittiläiset puhelinkeskustelut liike-elämässä ja tekniikan alalla. Lähtökohtana oli kahdenlainen epäsymmetria: suomalaiset olivat tekniikan eksperttejä, britit puolestaan hallitsivat kielen äidinkielisinä. Tutkimus osoitti, että osallistujat selviytyivät tehtävistään vuorovaikutuksellisin keinoin. Esimerkiksi rituaaliset jaksot auttoivat negatiivisten emootioiden, kuten epävarmuuden ja nolostumisen, käsittelyssä.

Päivö Laineen tutkimus (2004) käsitteli vuorovaikutuksen piirteitä verkkokauppa-asioinnissa. Aineistona oli amerikkalaisia ja brittiläisiä verkkokauppojen sivustoja ja vertailuaineistona vastaavia suomalaisia sivustoja. Työssä tutkittiin sitä, mitä tietoa käyttäjä saa, jotta osaa tulkita verkkokaupan merkintöjä, ja sitä, millaisin kielellisin keinoin käyttäjälle annetaan ohjeita. Käyttäjäroolia analysoitiin vuorovaikutteisten merkintöjen syntaktis-semanttisen rakenteen perusteella. Verkkokaupassa tavoitteena on sekä tarjota tietoa että osoittaa vuorovaikutteisuutta.

Vaikka monet, erityisesti muita kuin kotimaisia kieliä koskevat tutkimukset käsittelevät tulosten soveltamista kielenopetukseen, varsinaisesti kielenopetusta koskevia tutkimuksia ei talouselämän erikoisalalla juuri ole. Poikkeuksena on Ewald Reuterin (1997) erikoisalojen suullisen viestinnän opetusta vieraissa kielissä tarkasteleva väitöskirja. Reuterin opetusaineisto on erityisesti liikeneuvotteluista ja tuote-esittelyistä, ja hän soveltaa aineistonsa analyysiin ja viestintäkoulutukseen keskustelunanalyysia.

3.6 Kirjoitettujen tekstien moninaisuus talouselämässä

Kirjallisen viestinnän lajit ja niiden opetus ja tutkimus ovat vaihdelleet kehityksen myötä. Talouselämän kirjoitetuista teksteistä on melko runsaasti tutkimusta, enimmäkseen artikkeleissa ja pro gradu -tutkimuksissa, joihin perustuvia kirjoituksia on julkaistu kokoomateoksissa (ks. esim. alaluku 3.8). Tutkimusten kohteena ovat olleet tiedotteet, toimitusjohtajien katsaukset ja muut katsaukset yritysten vuosikertomuksissa, sanomalehtitekstit, vakuutustekstit ym. Tässä yhteydessä tarkastelemme eräitä väitöskirjoja ja tutkijoiden artikkeleita taloutta koskevista teksteistä.

Talousuutiset eivät ole kaikkien lukijoiden kiinnostuksen kohteena, vaikka niitä julkaistaan paljon myös päivälehdissä. Kirsti Lehtinen (1994) tarkasteli useiden printtilehtien

keinoja kilpailla lukijoista ja kysyi, miten ne voisivat olla houkuttelevampia. Näitä keinoja olivat lehden lukijakuntaa kiinnostava aihevalinta, kuten esimerkiksi alueen yritysten tilanne, uutisen lyhyys, henkilökeskeisyys, mielipiteen liittäminen kainalojuttuna uutisen yhteyteen ja viihteenomaistaminen, mikä näkyy varsinkin sanojen valinnassa ja kielikuvien käytössä. Monet näistä piirteistä ovat yleisemminkin olleet ja ovat yhä uutisjournalismille tyypillisiä. Heli Katajamäki on tutkinut taloussanomalehtien pääkirjoituksia useasta näkökulmasta. Hän on analysoinut muun muassa arvottavia merkityksiä (2006a) ja retorista rakennetta (2006b) pääkirjoituksissa.

Talouselämän kielestä on keskusteltu monissa seminaareissa ja opetustilanteissa kielentutkijoiden, markkinoinnin tutkijoiden ja organisaatiotutkijoiden kesken. Julkaisuja tästä yhteistyöstä ei kuitenkaan ole paljon. Yhtenä esimerkkinä on *Virittäjässä* ilmestynyt artikkeli analyysista, jossa tarkastellaan pankkimaailman muutosta käsittelevää Antti Pietilän kolumnia kielentutkimuksen ja organisaatiotutkimuksen näkökulmasta (Kuronen ym. 2000).

Taloustieteellisten aikakauslehtien artikkeleita on analysoinut vuonna 2004 julkaistussa väitöskirjassaan Ann-Charlotte Lindeberg (ks. myös Lindeberg 1993). Tekstit on valittu kuudesta rahoituksen, johtamisen ja markkinoinnin englanninkielisestä aikakauslehdestä, ja kiinnostuksen kohteena ovat olleet artikkelien abstraktien, johdantojen ja päätelmien rakenteet ja retoriikka. Analyysi osoitti, miten kirjoittajat korostivat tutkimustensa tärkeyttä: he totesivat tutkimuksensa keskeisyyden, osoittivat aukon alan tutkimuksessa ja painottivat omaa kontribuutiotaan. Vaikka kolmen alan artikkeleissa oli paljon samoja piirteitä, eri alat myös erosivat toisistaan. Rahoituksen lehdissä oltiin vähemmän myyviä, kun taas johtamisen ja markkinoinnin lehdissä oltiin enemmän myyviä mutta myös toimintaa puolustelevia.

Hilkka Stotesbury (2005) on tutkinut taloustieteellisten aikakauslehtien artikkelien tiivistelmiä, jotka on poimittu *Journal of Retailing and Consumer Servic*es -lehdestä ja *Journal of Social Studies* -lehdestä sekä *International Business Review* -lehdestä. Stotesbury luonnehtii artikkelissaan liiketalouden tiivistelmien retorista rakennetta ja niiden leksikaalisia ja kieliopillisia piirteitä.

Yksi keskeinen talouselämän alue ovat vakuutusehtotekstit. Väitöskirjassaan Marja-Liisa Kuronen (2004; ks. myös Kuronen 2000) tuo esille sen, miten tekstit ovat muutettavissa tiimityön avulla ja määrätietoisen prosessin kuluessa. Työssä on yhdistelty useita näkökulmia ja teorioita, retoriikkaa, rekisteri- ja genreteoriaa sekä puheaktiteoriaa. Tutkimus osoitti, että uudistettu vakuutusehtoteksti on neuvottelun tulos, johon ovat vaikuttaneet toiset tekstit, työryhmän jäsenten erilaiset taustat, projektin aikana käydyt keskustelut, toimialan historia ja tekstiperinne sekä yhteisön ulkopuolinen muutospaine.

Merja Koskela on useissa artikkeleissaan käsitellyt verohallinnon verkkosivujen kielenkäyttöä. Hän on analysoinut puhuttelutapoja, joissa on paljon vaihtelua, mikä johtunee siitä, että sivuilla on eri-ikäisiä ja eri kirjoittajien laatimia tekstejä. Yleisimmin vastaanottajaa sinutellaan, mutta myös teitittelyä ja suoran puhuttelun välttämistä passiivin ja nollapersoonan avulla käytetään. (Koskela 2005.) Koskela on tarkastellut myös verohallinnon käsitteiden kuvauksia verkkosivuilla (2006) sekä vertaillut Suomen ja Ruotsin verohallintojen verkkosivujen kielivalintoja (2007).

Kristiina Volmari (2009) tarkasteli väitöskirjassaan suomalaisen metsäteollisuuden käyttämiä suostuttelustrategioita. Aineisto koostui metsäteollisuuden englanninkielisistä asiakaslehdistä 1950–2006. Analyysin kohteena olivat asiakaslehtien 135 tuoteartikkelia ja näistä löytyneet 2867 argumenttia. Retoriikan muutoksissa näkyi kasvavan kaupallisuuden paine, suomalaisten metsäyritysten markkinointiviestinnän ammattimaistuminen sekä usko siihen, että faktoihin perustuva argumentaatio vetoaa parhaiten asiantuntijalukijoihin. Argumentoinnin ydinsanomat säilyivät lähes muuttumattomina 1950–2006. Ulkoiset paineet vaikuttivat myyntiretoriikkaan vain vähän.

3.7 Talouselämää käsitteleviä keskusteluja televisiossa

Suomalaisten ja saksalaisten televisiokeskustelujen eroja ja samankaltaisuuksia on tutkittu monelta kannalta. Talouselämän keskeinen aihe on ollut raha, vaikka yleensä ajankohtaisissa televisiokeskusteluissa käsitellään politiikan ajankohtaisia asioita laajemminkin. Liisa Tiittula analysoi artikkelissaan (2000) saksalaista keskustelua vuodelta 1995 ja suomalaista keskustelua vuodelta 1998, joissa poliitikot, taloustieteilijät ja maallikot käsittelivät Euroopan rahaliittoa. Keskustelut olivat monessa suhteessa samanlaisia, mutta selviä erojakin oli. Saksalaisissa keskusteluissa puheenvuorot olivat pidempiä ja perusteluja esitettiin laajemmin kuin suomalaisissa keskusteluissa. Lisäksi saksalaiset keskustelijat reagoivat heti edeltäviin puheenvuoroihin ja esittivät vastakkaiset näkemyksensä suoremmin kuin suomalaiset.

Talouselämän asiantuntijoiden esiintyminen televisiokeskusteluissa on yhä tavallisempaa, ja vuosikymmenien ajan he ovat esiintyneet usein samoissa keskusteluissa poliitikkojen kanssa. Talouselämän asiantuntijoiden osuutta näissä keskusteluissa on Suomessa kuitenkin tutkittu melko vähän.

Pirkko Nuolijärvi analysoi artikkelissaan (1999), miten vuonna 1994 kansantaloustieteilijä, eduskuntaehdokas Juhana Vartiainen osallistui keskusteluun talouspolitiikasta ja politiikan linjoista *Ajankohtaisen Kakkosen* teemaillassa "Kenestä pääministeri?". Asiantuntijan ja poliitikkojen vuorovaikutustavat olivat erilaisia: Kun poliitikot käyttivät paljon puheenvuoroja sekä oma-aloitteisesti että toimittajien tukemina, asiantuntija puhui harvemmin. Poliitikot antoivat paljon palautteita ja kommentoivat muiden puheenvuoroja kaikkia myötäillen, asiantuntija esitti kritiikkinsä siekailematta. Poliitikot väistivät syytökset, asiantuntijaa ei syytelty, mutta hän saattoi syyttää suoraan.

Toinen talouselämää sivuava keskustelu on vuodelta 1993 *Hyvät, pahat ja rumat* ohjelmasta, jossa toimittajat Jari Sarasvuo ja Simo Rantalainen haastattelivat pankkihuijari Jaarli Tulimerta. Nuolijärvi (1994) analysoi artikkelissaan erityisesti sitä, miten voi vastata vastaamatta kysymykseen. Tulimeren keinot väistellä vastaamista eivät poikenneet esimerkiksi poliitikkojen keinoista: Hän etäytti vastauksensa kysymyksestä eli piti vuoron itsellään mahdollisimman kauan. Lisäksi hän käytti paljon pronomineja, joiden korrelaatti jäi epäselväksi, häivytti *minän* passiivilla ja käytti muita epämääräistämisen keinoja, kuten negaatiota. Analyysi osoitti, miten samanlaisia julkisen keskustelun keinot ovat, oli kyseessä kuka tahansa ja missä asemassa tahansa oleva haastateltava.

3.8 Helsingin kauppakorkeakoulun pro gradu -tutkielmiin pohjautuvia artikkeleita

Tässä yhteydessä kuvaamme erilaisten aineistojen kirjoa Helsingin kauppakorkeakoulun suomen kielen ja viestinnän opiskelijoiden pro gradu -tutkielmiin perustuvien artikkelikokoelmien valossa. Useimmissa analyyseissa keskeinen menetelmä on diskurssianalyysi. Helsingin kauppakorkeakoulu on esillä siksi, että siellä on ollut mahdollista valita pääaineeksi suomen kieli ja viestintä ja kirjoittaa tutkielma suomenkielisten aineistojen pohjalta.

Mainonnan tutkimus on tuonut esille yhteiskunnan ideologisten ja materiaalisten muutosten sekä elämäntyylien luonnetta. Talousmedian mainoksissa näkyy ideologia, jonka mukaan voitontavoittelu, kasvu ja kilpailu esitetään itsestään selvinä tavoitteina. (Rosendahl 2005.) Yhteiskunnallisesti tärkeää mainosten tutkimusta edustaa myös tupakanvastaisen mainonnan analyysi (Vaija 2005). Metaforat ovat automainosten kielen keskeinen piirre (Sotamaa 2003). Stockmannin suomenkielisten mainosten tutkimus käsittelee erityisesti mainonnan ja yhteiskunnallisten ilmiöiden vuorovaikutusta 1900-luvun aikana (Aranto 2005).

Tiedotteet ovat keskeinen kanava, kun yritykset kuvaavat ajankohtaista tilannettaan. IT-yritysten tulosvaroituksia koskevien pörssitiedotteiden analyysin perusteella (Packalén 2003) voitiin erottaa neljänlaisia strategioita: kasvun ja kannattavuuden retoriikka, objektivoinnin retoriikka, ratkaisujen retoriikka ja eufemistinen retoriikka. Toimintaa perustellaan kasvun turvaamisella. Kielteiset asiat ovat tapahtuneet itsestään tai ulkoisista syistä, ja ne esitetään neutraalisti tai myönteisillä ilmauksilla. Sen sijaan ratkaisujen esittämisessä yritys kuvataan aktiivisena toimijana.

Yritysten toimitusjohtajien katsaukset ovat diskurssintutkimuksen kannalta mielenkiintoisia tekstejä, koska niiden retoriikkaa tulkitaan sekä muissa yrityksissä että mediassa. Susanna Hermalahden (2005) mukaan eri katsauksissa on käytetty erilaisia retorisia keinoja: Kun Finnairin katsauksessa tapahtumat esitetään dramaattisena tarinana, Keskon katsauksessa argumentaatio perustuu käytännölliseen välttämättömyyteen. Koneen katsauksessa korostuu puolestaan asiakaslähtöisyys ja tuotenäkökulma, jonka tavoitteena on vahvistaa yritystä alansa edelläkävijänä.

2000-luvun alussa ympäristöasioihin kiinnitettiin tutkimuksessa huomiota esimerkiksi analysoimalla sitä, miten yritysjohto kuvaa sitoutumistaan ympäristöraporteissa (Palletvuori 2005). Vaikka yritykset profiloitiin vastuuntuntoisiksi toimijoiksi, sitoumukset kuvattiin periaatteina, lupauksina ja aikeina. Strategiana oli siis sitoutumisen vaikutelman luominen, ei sitoumuksen konkretisointi.

Sanomalehdissä käsitellään päivittäin talouselämän tapahtumia. Keskeisiä tekstejä ovat ennusteet. Heidi Sillanpään (2003) mukaan niissä annetaan runsaasti tilaa pankkien ja tutkimuslaitosten asiantuntijoille, mutta silti ennusteet esitetään usein nimettöminä. Toimittajilla onkin suuri vastuu siitä, miten he referoivat lähdettään, miten valitsevat uutisen näkökulman ja miten varmana kuvaavat ennusteen. Kyseessä ei ole vähäpätöinen teema, vaan ennusteet voivat vaikuttaa lukijoiden päätöksiin ja rahamarkkinoiden toimiin.

Television (talous)uutisissa on pitkään ollut nähtävissä tendenssi viihteellisyyteen. Viihteellisyys näkyi esimerkiksi Mikko Mäkisen tutkimuksen vuoden 2000 aineistossa muun muassa aihevalinnoissa, sanastossa ja toimittajien oman äänen läsnäolossa. Eri kanavien (Yle, Mtv3, Nelonen) uutisten viihteellisyydessä oli eroja: keveimmät uutiset olivat Nelosen silloisissa *Talousuutiset*-lähetyksissä. (Mäkinen 2003.)

Valitut esimerkkijulkaisut osoittavat, millaisiin teemoihin on keskitytty, kun suomen kielen pro gradu -tutkielmien aiheita on valittu ja ohjaajan tuella saatettu julki.

4 Päätäntö

Erikoisalojen kielen ja viestinnän tutkimus on laaja alue. Tässä yhteydessä olemme käsitelleet yhtä erikoisalaa, talouselämän viestintää, joka sellaisenaan on kuitenkin moniaalle haarova. Katsauksemme osoittaa, millaisissa institutionaalisissa puitteissa alan tutkimusta on tehty ja millä tavalla talouselämän kielen ja viestinnän tutkimus on ollut sidoksissa kielitieteen yleisiin suuntauksiin samalla kun se on ollut selvästi osa soveltavaa kielentutkimusta.

Vieraissa kielissä keskeistä on ollut tutkimuksen sidos opetukseen, ja tutkimuksella on alkuaan ollut selvä käytännön tavoite: opettaa oikeanlaista kieltä ja kielenkäyttöä. Varhaisin tutkimus keskittyi sanastoon ja terminologiaan, jota tarvittiin myös kääntämiseen. Kielikäsitys pohjautui kirjoitettuun kieleen normeineen ja ajatukseen tilanteiden homogeenisuudesta, eikä tämä heti muuttunut opetuksen laajentuessa puheviestintään. Kun kulttuurien merkitys ymmärrettiin, ne nähtiin homogeenisina, ja tutkimuksen tehtävänä oli selvittää niiden eroja kulttuurienvälisen kommunikatiivisen kompetenssin opettamiseksi. Haastattelut ja kyselyt tutkimusmenetelminä vahvistivat stereotyyppisiä käsityksiä. Toisaalta opetuksen tarpeet johdattivat tutkimaan autenttisia aineistoja. Niiden tutkimus diskurssi- ja keskustelunanalyyttisin keinoin muutti käsitystä kielestä ja kulttuurista monoliittisena, ja huomio kiinnittyi vuorovaikutukseen, sen multimodaalisuuteen ja osallistujien monenlaisiin resursseihin. Dynaaminen näkemys kielestä ei kuitenkaan ole syrjäyttänyt vanhempaa käsitystä, vaan tutkimusten taustalla on erilaisia kielikäsityksiä.

Suomen kielessä varhaisempi tutkimus kohdistui mainoksiin, joiden tyylin selvittäminen palveli liikemiesten suomen kielen opetusta ja tehokkaampaa markkinointia. Myöhempiä tutkimuksia ovat luonnehtineet yhteys kielenkäyttöön ja sosiokulttuurinen näkökulma kieleen, kun on tarkasteltu liike-elämän neuvotteluja ja taloutta koskevia keskusteluja sekä kirjoitettujen tekstien moninaisuutta diskurssianalyysin ja keskustelunanalyysin keinoin.

Talouselämän kielen ja viestinnän tutkimus on lähtenyt liikkeelle hyvin pienistä kielen yksiköistä ja laajentunut vähitellen kokonaisten tekstiketjujen ja tilanteiden analyysiin. Samalla yhteydet muihin tieteenaloihin ovat tulleet vahvemmin osaksi tutkimusta. Katsauksemme osoittaa, miten tutkimusalue on ajan oloon laajentunut ja sekä lähestymistavoiltaan että menetelmiltään monipuolistunut.

Kirjallisuus

Alho, M. 2008. *Die Eigenschaften der Benennungen und ihr Einfluss auf deren Verwendung am Beispiel der Euro-Währung: eine quantitative und kontrastive Analyse der Terminologie im Finnischen und im Deutschen*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. http://hdl.handle.net/10138/19234

Alatalo, P. 2006. *Directive functions in intra-corporate cross-border email interaction*. Väitöskirja. Jyväskylä studies in humanities 54. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2531-5

Aranto, A. 2005. Vuosisadan mainokset. Semioottinen tutkimusmatka Stockmannin 1900-luvun mainontaan. Teoksessa K. Juvonen, H. Kangasharju & P. Pälli (toim.) *Tulevaisuuspuhetta.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-63. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 5–26. https://urn.fi/URN:ISBN:951-791-937-9

Avikainen, R. 1985. *Benennungen im Rechnungswesen: eine terminologische Analyse*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-77. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.

Bargiela-Chiappini, F., C. Nickerson & B. Planken 2006. *Business discourse.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Bertini, F. 1889. *Suomen teollisuus-sanakirja*. Tampere: Hagelberg.

Charles, M. 1994. *Layered negotiations in business: interdependencies between discourse and business relationship*. Julkaisematon väitöskirja. University of Birmingham, School of English.

Charles, M. & L. Louhiala-Salminen 2007. Vems språk talas, vilken är verksamhetskulturen? Teoksessa O. Kangas & H. Kangasharju (toim.) *Ordens makt och maktens ord. Svenskt i Finland – Finskt i Sverige IV*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland, 416–447.

Drozd, L. 1978. Von der Wirtschaftslinguistik zur heutigen Fachsprachenforschung. *Muttersprache, 88* (4), 203–208.

Freihoff, R. 1989. Humanes Übersetzen – mit dem Computer. Teoksessa A. Nuopponen & R. Palmberg (toim.) *Special languages and second languages: methodology and research.* AFinLAn vuosikirja 1989. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 47. Vaasa: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 7–15. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57763

Friman, K. 1977. *Zum angloamerikanischen Einfluss auf die heutige deutsche Werbesprache*. Väitöskirja. Studia Philologica Jyväskyläensia 9. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8104-4

Grönholm, M. 1990. Mainosotsikoiden tehokeinoista ja viittaussuhdemekanismeista. Teoksessa A. Niemikorpi & T. Pakkala (toim.) *Erikoiskielet ja käännösteoria. Vakki-seminaari X. Vöyri 10–11.2.1990*. Vaasan korkeakoulun käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmä julkaisuja 15. Vaasa: Vaasan korkeakoulu, 40–51.

Helin, I. 1998. *Vom Brodverein zur co op: Terminigeschichte der deutschen Genossenschaftssprache: ein Beitrag zur Terminologieforschung*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Frankfurt a.M.: Lang.

Hermalahti, S. 2005. Kerronta, aika ja argumentaatio. Toimitusjohtajan katsaus kertomuksena ja retorisina valintoina. Teoksessa K. Juvonen, H. Kangasharju & P. Pälli (toim.) *Tulevaisuuspuhetta.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-63. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 27–53. https://urn.fi/URN:ISBN:951-791-937-9

Honkavaara, K., M.-L. Kuronen, S.-L. Ojanen & O. Steuer 1992. Kulttuurit kohtaavat kirjoitusviestinnän opetuksessa. Teoksessa P. Nuolijärvi & L. Tiittula (toim.) *Talous ja kieli 1*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-169. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 75–100.

Ingo, R., C. Laurén, H. Nikula, H. Tommola & R. Wiklund (toim.) 1981. *Terminologia ja käännösteoria*. Osa A. Vaasan korkeakoulun julkaisuja, Tutkimuksia 79. Vaasa: Vaasan korkeakoulu.

Ikola, N. 1951. Kirjanpidon *tili*-sanasta ja sen edeltäjistä. *Virittäjä, 55*, 334–340. https://journal.fi/virittaja/article/view/32563

Kalaja, P. 1991. Analyzing service encounters cross-culturally: methodological considerations. Teoksessa T. Keto, D. Marsh & K. Sajavaara (toim.) *Communication and discourse across cultures and languages*. AFinLAn vuosikirja 1991. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 49. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 37–44. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4096

Kallmeyer, W. & L. Tiittula 2003. Strategien für den Umgang mit allgemeinen sozialen Charakterisierungen – dargestellt am Beispiel von Interviews zur deutsch-finnischen Wirtschaftskommunikation. Teoksessa E. Reuter & M.-L. Piitulainen (toim.) *Internationale Wirtschaftskommunikation auf Deutsch.* Frankfurt a.M.: Lang, 255–297.

Kangasharju, H. 1991. *Neuvottelu keskusteluna. Piirteitä ja vuorovaikutusstrategioita.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-112. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.

Kangasharju, H. 1992. Neuvottelu – arkikeskustelua vai suunnitelmallista strategista toimintaa? Teoksessa P. Nuolijärvi & L. Tiittula (toim.) *Talous ja kieli 1*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-169. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 169–181.

Kangasharju, H. 1996. Aligning as a team in multiparty conversation. *Journal of Pragmatics, 26* (3), 291–319.

Kangasharju, H. 1998. *Alignment in disagreement: building alliances in multiperson interaction: manuscript version*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki.

Kangasharju, H. 2007. Interaktion och inflytande: finländare och svenskar vid mötesbordet. Teoksessa O. Kangas & H. Kangasharju (toim.) *Ordens makt och maktens ord. Svenskt i Finland – Finskt i Sverige IV*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland, 341–377.

Kankaanranta, A. 2001. "Check the figures" – variation in English email requests by Finnish and Swedish writers. Teoksessa M. Charles & P. Hiidenmaa (toim.) *Tietotyön yhteiskunta – kielen valtakunta.* AFinLAn vuosikirja 2001. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 59. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 304–337. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59864

Kankaanranta, A. 2005. *"Hej Seppo, could you pls comment on this!": internal email communication in lingua franca English in a multinational company*. Väitöskirja. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Centre for Applied Language Studies. https://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2320-7

Kankaanranta, M. & L. Louhiala-Salminen 2013. What language does global business speak? The concept and development of BELF. *Ibérica*, *26* (fall), 17–34. https://doaj.org/article/bc07631a205e4c9a957e99d22f600df3

Katajamäki, H. 2006a. Arvottavien merkitysten rakentaminen taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Teoksessa E. Lehtinen & N. Niemelä (toim.) *Erikoiskielet ja käännösteoria. Vakki-symposiumi XXVI, Vaasa 11.–12.2.2006.* Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmän julkaisuja 33. Vaasa: Vaasan yliopisto, 97–108.

Katajamäki, H. 2006b. The dialectic nature of the rhetorical structure in the editorials of two Finnish business newspapers. *LSP and professional communication*, *6* (2), 36–47. https://rauli.cbs.dk/index.php/LSP/article/view/2082

Korpimies, L. 1981. Kielenopetusta opintoja ja ammattia varten. Teoksessa K. Sajavaara & A. Räsänen (toim.) *Tätä mieltä kielentutkimuksesta ja opetuksesta.* AFinLAn vuosikirja 1981. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 32. Jyväskylä: Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys AFinLA, 31–34.

Koskela, M. 2005. Veroviranomaiset verkossa: lähettäjäkeskeisestä vastaanottajakeskeiseen viestintään. Teoksessa L. Kuure, E. Kärkkäinen & M. Saarenkunnas (toim.) *Kieli ja sosiaalinen toiminta*. AFinLAn vuosikirja 2005. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 63. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 261–271. https://journal.fi/afinlavk/article/view/59926

Koskela, M. 2006. Verokielestä verkkokieleen: käsitteen kuvaukset ja niiden tehtävät verohallinnon verkkosivuilla. Teoksessa E. Lehtinen & N. Niemelä (toim.) *Erikoiskielet ja käännösteoria. Vakki-symposiumi XXVI, Vaasa 11.–12.2.2006.* Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmän julkaisuja 33. Vaasa: Vaasan yliopisto, 119–131.

Koskela, M. 2007. Verohallintoa monella kielellä – kääntämisen käytänteitä Ruotsin ja Suomen verohallinnon verkkosivuilla. *MikaEL Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu, 1*. https://doi.org/10.61200/mikael.145942

Koskela, M. & H. Katajamäki 2012. Ammattikielisten tekstien tutkimisesta: esimerkkinä tilintarkastuskertomus. Teoksessa V. Heikkinen, E. Voutilainen, P. Lauerma, U. Tiililä & M. Lounela (toim.) *Genreanalyysi: tekstilajitutkimuksen käytäntöä.* Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 29. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus, 455–473. http://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk29/Genreanalyysi.pdf

Kovero, I. 1918. *Svensk-finsk affärsordbok. Ruotsalais-suomalainen liikesanakirja.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kuronen, M.-L. 2000. Missä määrin vakuutusehtoteksti voi olla vuorovaikutteinen teksti. Teoksessa M. Charles & H. Kangasharju (toim.) *New orientations and developments, business communication research and teaching working papers.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisujaW-269. Helsinki: Helsinki School of Economics and Business Administration, 105–115.

Kuronen, M.-L. 2004.*Vakuutusehtotekstin uudistamisprosessi. Matkalla alamaisesta asiakkaaksi.* Väitöskirja. Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis A-231. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.

Kuronen, M.-L., J. Tienari & E. Vaara 2000. "Päättyykö Meritan viidakkoretki?" Kielitieteilijän ja organisaatiotutkijan tulkintaa muutoksen sosiaalisesta rakentumisesta tiedotusvälineissä. *Virittäjä,* 104 (4), 518–541.

Laine, P. 2004. *Language of interaction in online shopping.* Väitöskirja. Acta Wasaensia 123. Vaasa: Vaasan yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:952-476-035-5

Lampi, M. 1986. *Linguistic components of strategy in business negotiations*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-85. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.

Laurén, C. 1981. Varför inte forskning i fackspråk! Teoksessa R. Ingo, C. Laurén, H. Nikula, H. Tommola & R. Wiklund (toim.) *Terminologia ja käännösteoria.* Osa A. Vaasan korkeakoulun julkaisuja, Tutkimuksia 79. Vaasa: Vaasan korkeakoulu, 10–21.

Laurén, C. & M. Nordman 1985. *Projektet Svenskt fackspråk: bakgrund, mål och korpus*. Vaasan korkeakoulun käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisuja 7. Vaasa: Vaasan korkeakoulu.

Lehtinen, K. 1994. Talousuutisten keinot kilpailla lukijoista. Teoksessa M. Majapuro & T. Nikko (toim.) *Talous ja kieli II.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-211. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 206–217.

Lenz, F. 1990. *Der wortkarge Finne und der beredte Deutsche? oder: Die Angst des Geschäftsmanns vor dem Muttersprachler.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja F-244. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.

Lindeberg, A. 1993. Paragraph structure in scholarly articles in business organisation and management: a cross-cultural pilot study. Teoksessa L. Kurki-Suonio, J. Lehtonen, L. Löfman & S. Pellinen (toim.) *The competent intercultural communicator.* AFinLAn vuosikirja 1993. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 51. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 319–332.

Lindeberg, A. 2004. *Promotion and politeness: conflicting scholarly rhetoric in three disciplines.* Väitöskirja. Turku: Åbo Akademi. https://urn.fi/URN:ISBN:951-765-164-3

Louhiala-Salminen, L. 1999. *From business correspondence to message exchange: the notion of genre in business communication.* Väitöskirja. Jyväskylä: Centre for Applied Language Studies.

Louhiala-Salminen, L. Business communication 2009. Teoksessa F. Bargiela-Chiappini (toim.) *The handbook of business discourse.* Edinburgh: Edinburgh University Press, 305–316.
Louhiala-Salminen, L., M. Charles & A. Kankaanranta 2005. English as a lingua franca in Nordic corporate mergers: two case companies. *English for Specific Purposes*, *24* (4), 401–421.
Louhija, J. 1952. *Tyylioppia*. Kauppakorkeakoulun julkaisuja A 19. Helsinki: Kauppakorkeakoulun ylioppilaskunnan kirja- ja paperikauppa.
Louhija, J. 1963–66. *Lehtimainontamme kielen ja tyylin hahmottuminen 1–2*. Helsinki: Suomen myynti- ja mainosyhdistys.
Louhija, J. & tutkimusryhmä 1972. *Mainosteksti luettavuustutkimuksen kohteena*. Kauppakorkeakoulun julkaisuja C:11:14. Helsinki: Kyriiri.
Lundqvist, L. 1989. Fagsprog, tekstlingvistik og "realistisk semantik". Teoksessa A. Nuopponen & R. Palmberg, R. (toim.) *Special languages and second languages: methodology and research.* AFinLAn vuosikirja 1989. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 47. Vaasa: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 117–131.
Löfman, L., T. Nikko & H. Valtanen 1987. 6th European symposium on language for specific purposes. *Kielikeskusuutisia, 6*, 9–12. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883081
Lönnroth, H. 2014. Alkutahdit / Upptakt. Teoksessa H. Lönnroth (toim.) *VAKKI ry 1984–2014. Muistoja ja muistikuvia / VAKKI rf 1984–2014. Minnen och minnesbilder*. Vaasa: Vaasan yliopisto, 5–16.
Mauranen, A. 1989. New directions in LSP testing at Finnish universities. Teoksessa A. Nuopponen & R. Palmberg (toim.) *Special languages and second languages: methodology and research.* AFinLAn vuosikirja 1989. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 47. Vaasa: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 149–158. https://journal.fi/afinlavk/article/view/57774
Mautner, G. & F. Rainer 2017. Editors' introduction. Teoksessa G. Mautner & F. Rainer (toim.) *Handbook of business communication*: *linguistic approaches*. Basel: De Gruyter, 3–14.
Mikluha, A. 1998. *Kommunikointi eri maissa.* Helsinki: Yrityksen tietokirjat.
Minkkinen, E. 2006. *Telefongespräche in der finnisch-deutschen Unternehmenskommunikation. Bestandsaufnahmen und Gesprächsanalysen*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1192. Tampere: Tampereen yliopisto. https://urn.fi/urn:isbn:951-44-6780-9
Müller, B. 1993. Leitfragen zu Kommunikationsproblemen in multinationalen Arbeitsgruppen. Teoksessa L. Kurki-Suonio, J. Lehtonen, L. Löfman & S. Pellinen (toim.) *The competent intercultural communicator*. AFinLAn vuosikirja 1993. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 51. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 175–181.
Müntzel, U. & L. Tiittula 1995. *Saksan kieli suomalais-saksalaisessa kaupassa. Saksankielisen viestinnän tarvetutkimus. Deutsch im finnisch-deutschen Handel. Eine Bedarfsanalyse.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-215. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.
Möhn, D. 1981. Fachtexte. *Fachsprache, 5* (2), 50–51.
Mäkinen, M. 2003. Pitäkää huolta rahoistanne. Talousuutislähetysten viihteellistymisestä kolmella kanavalla. Teoksessa A. Kauppinen, A. Aranto & S. Rämö (toim.) *Myyttiset markkinat.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-48. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 123–143.
Nikko, T. 2009. *Dialogic construction of understanding in cross-border corporate meetings*. Väitöskirja. Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis A-351. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-488-342-9
Nissilä, N. 2008. *Begrepp och termer inom området balansräkning: teoretisk utveckling och empirisk förankring*. Väitöskirja. Acta Wasaensia 189. Vaasa: Vaasan yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-221-2
Nordman, M. 1992. *Svenskt fackspråk*. Lund: Studentlitteratur.
Nordman, M., H. Oksanen, G. Porter & H. Tommola (toim.) 1981. *Terminologia ja käännösteoria.* Osa B. Vaasan korkeakoulun julkaisuja, Tutkimuksia 80. Vaasa: Vaasan korkeakoulu.

Nuolijärvi, P. 1992. Markkinointimixistä valuuttafactoringiin. Taloussanaston kehitystendenssejä. Teoksessa P. Nuolijärvi & L. Tiittula (toim.) *Talous ja kieli 1*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-169. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 247–257.

Nuolijärvi, P. 1994. Talousrikollinen televisiohaastattelussa. Teoksessa M. Majapuro & T. Nikko (toim.) *Talous ja kieli II*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-211. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 228–244.

Nuolijärvi, P. 1999. Talouselämän asiantuntija televisiokeskustelussa. Teoksessa T. Nikko & P. Nuolijärvi (toim.) *Talous ja kieli III*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-17. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 134–152.

Nuopponen, A., T. Harakka & R. Tatje (toim.) 2002. *Interkulturelle Wirtschaftskommunikation. Forschungsobjekte und Methoden.* Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 93. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Närvänen, T. 1981. Mitä elinkeinoelämä odottaa kielentutkimukselta ja -opetukselta? Teoksessa K. Sajavaara & A. Räsänen (toim.) *Tätä mieltä kielentutkimuksesta ja opetuksesta.* AFinLAn vuosikirja 1981. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 32. Jyväskylä: Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys AFinLA, 45–47.

Packalén, A. 2003. Pörssiretoriikkaa. IT-yritysten tiedotustavan kriittistä tarkastelua. Teoksessa A. Kauppinen, A. Aranto & S. Rämö (toim.) *Myyttiset markkinat.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-48. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 4–36.

Pakkala, T. 1994. *Suomalaiset ja saksalaiset tuote- ja yritysesitteet: semioottisia ja lingvistisiä huomioita kielellisen kuvallisen informaation välisestä suhteesta.* Lisensiaatintyö. Vaasa: Vaasan yliopisto, viestintätieteiden laitos.

Pakkala, T. 1995. Benettonin shokkikuvat ja mitä niistä puhutaan. Teoksessa P. Muikku-Werner & K. Julkunen (toim.) *Kielten väliset kontaktit.* AFinLAn vuosikirja 1995. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 53. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 149–164.

Palletvuori, S. 2005. Johdon sitoutuminen yritysten ympäristöraporteissa. Teoksessa K. Juvonen, H. Kangasharju & P. Pälli (toim.) *Tulevaisuuspuhetta.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-63. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 79–104. https://urn.fi/URN:ISBN:951-791-937-9

Penttilä, E. 1962. Advertising English. *Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki XXV* (2). Helsinki: Société néophilologique de Helsinki.

Piitulainen, M.-L. 2007. Partnerorientierung in geschäftlicher Faxkommunikation. Teoksessa L. Tiittula, M.-L. Piitulainen & E. Reuter (toim.) *Die gemeinsame Konstitution professioneller Interaktion*. Tübingen: Narr, 229–280.

Picht, H. 1993. Terminologie – ein trans- und interdiszplinäres Wissensgebiet. Die Entwicklung nach Eugen Wüster. *Fachsprache, 15* (1–2), 2–18.

Rantavaara, I. & E. Penttilä 1954. *A guide to English business correspondence*. Helsinki: Otava.

Rapila, R.-L. 2000. *Finnish-British telephone conversations in business and engineering: transactions through compassion*. Väitöskirja. Acta Wasaensia 80. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Reuter, E. 1992. 'Klein, aber fein'. Stereotypen in einer deutsch-finnischen Messeveranstaltung. Teoksessa P. Nuolijärvi & L. Tiittula (toim.) *Talous ja kieli 1*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-169. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 234–246.

Reuter, E. 1997. *Mündliche Kommunikation im Fachfremdsprachenunterricht*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. München: Iudicium.

Reuter, E. 2007. Interkulturalität oder Professionalität? Multimodale Kooperation in einem finnisch-deutschen Messegespräch. Teoksessa L. Tiittula, M.-L. Piitulainen & E. Reuter (toim.) *Die gemeinsame Konstitution professioneller Interaktion.* Tübingen: Narr, 127–170.

Reuter, E. & M.-L. Piitulainen 2003. *Internationale Wirtschaftskommunikation auf Deutsch. Die deutsche Sprache im Handel zwischen den nordischen und den deutschsprachigen Ländern.* Frankfurt a.M.: Lang.

Rosendahl, J. 2005. Vallan vahtikoiran imagohaukku. Talousmedia mainostajana. Teoksessa K. Juvonen, H. Kangasharju & P. Pälli (toim.) *Tulevaisuuspuhetta.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-63. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 54–78. https://urn.fi/URN:ISBN:951-791-937-9

Rytövuori, I. 1975. Tampereen yliopiston taloudellis-hallinnollisen tiedekunnan kielten laitos. *Kielikeskusuutisia,* 1, 7–9. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090882982

Sajavaara, K. 1975. AILA World Congress: Stuttgart 25.–30.8.1975. *Kielikeskusuutisia,* 6, 4–6. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090882987

Sajavaara, K. 1981. Mitä odotan kielentutkimukselta ja -opetukselta? Teoksessa K. Sajavaara & A. Räsänen (toim.) *Tätä mieltä kielentutkimuksesta ja opetuksesta.* AFinLAn vuosikirja 1981. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 32. Jyväskylä: Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys AFinLA, 9–16.

Sarvikivi, M.-L. 1992. Textstrategier i reklamtexter i företagsstrategiskt perspektiv. Teoksessa P. Nuolijärvi & L. Tiittula (toim.) *Talous ja kieli 1*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-169. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 144–165.

Schröder, H. 1990a. Kansainvälistyminen ja soveltava kielitiede. Virkaanastujaistilaisuus Vaasan korkeakoulussa 30. maaliskuuta 1990. *Kielikeskusuutisia,* 4, 8–13. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883107

Schröder, H. 1990b. *Research on languages for special purposes and text theory. A thematic and bibliographical quide.* Vaasan korkeakoulun julkaisuja. Tutkimuksia 147. Vaasa: Vaasan korkeakoulu.

Schröder, H. 1993. Semiotische Aspekte multimedialer Texte. Teoksessa H. Schröder (toim.) *Fachtextpragmatik*. Tübingen: Narr, 189–213.

Schröder, H. & L. Tiittula 1989. Kulttuurieroja suomen- ja saksankielisessä erityisalojen viestinnässä. Teoksessa A. Nuopponen & R. Palmberg (toim.) *Special languages and second languages: methodology and research.* AFinLAn vuosikirja 1989. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 47. Vaasa: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 201–219.

Sillanpää, H. 2003. Mitä talousuutisissa ennustettiin syyskuun 11. päivän jälkeen? Kauppalehden ja Taloussanomien uutisten analysointia. Teoksessa A. Kauppinen, A. Aranto & S. Rämö (toim.) *Myyttiset markkinat.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-48. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 76–102.

Simonnæs, I. & M. Kristiansen 2018. Economic language. Teoksessa J. Humbley, G. Budin & C. Laurén (toim.) *Languages for special purposes: an international handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton, 151–185.

Sotamaa, K. 2003. Metaforia ja myyttejä. Merkitysten karkelot automainoksissa. Teoksessa A. Kauppinen, A. Aranto & S. Rämö (toim.) *Myyttiset markkinat.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-48. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 53–75.

Soveltava kielitiede 2025. https://fi.wikipedia.org/wiki/Soveltava_kielitiede [Luettu 29.3.2025]

Spillner, B. 2002. Monikielisyys, kontrastiivinen kielitiede, kulttuurienvälinen erikoiskielisten tekstien vertailu. Teoksessa A. Nuopponen, T. Harakka & R. Tatje (toim.) *Interkulturelle Wirtschaftskommunikation. Forschungsobjekte und Methoden.* Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 93. Vaasa: Vaasan yliopisto, 31–40.

Stotesbury, H. 2005. Focus on business abstracts: considerations of rhetorical, lexico-grammatical and interpersonal perspectives. Teoksessa L. Kuure, E. Kärkkäinen & M. Saarenkunnas (toim.) *Kieli ja sosiaalinen toiminta.* AFinLAn vuosikirja 2005. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 63. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 321–334. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4208

Stråhlman, A. E. 1866. *Ruotsalais-suomalainen luettelo tawallisista wirka- ja lakisanoista: Svensk-finsk förteckning öfver vanligen förekommande kurial- och lagtermer.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/188637/ksto_0162_opt.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Suomela-Salmi, E. 1997. *Les syntagmes nominaux (SN) dans les discours économiques français: repères textuels*. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja B, Humaniora, 218. Turku: Turun yliopisto.

Säntti, A. A. 1958. Otsikoimaton kirjoitus. Teoksessa *Niilo Ikola. Juhlajulkaisu 25.9.1958.* Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Turku: Turun kauppakorkeakoulu, 9–12.

Tiittula, L. (toim.) 1988. *Näkökulmia mainonnan tutkimukseen*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-108. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.

Tiittula, L. 1992. Stereotypiat kansainvälisissä liikesuhteissa. Teoksessa P. Nuolijärvi & L. Tiittula (toim.) *Talous ja kieli 1*. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-169. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 220–233.

Tiittula, L. 1993. *Kulttuurit kohtaavat. Suomalais-saksalaiset kulttuurierot talouselämän näkökulmasta.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-190. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.

Tiittula, L. 2000. Euro: pro und contra. Finnische und deutsche Argumentationsstile am Beispiel von Fernsehdiskussionen. Teoksessa R. Ehnert (toim.) *Wirtschaftskommunikation kontrastiv.* Frankfurt a.M.: Lang, 63–92.

Tiittula, L. 2007a. Professionelle Bearbeitung von Zurückweisungen in Messegesprächen. Teoksessa L. Tiittula, M.-L. Piitulainen & E. Reuter (toim.) *Die gemeinsame Konstitution professioneller Interaktion.* Tübingen: Narr, 89–125.

Tiittula, L. 2007b. Blickorganisation in der side-by-side-Positionierung am Beispiel eines Geschäftsgesprächs. Teoksessa R. Schmitt (toim.) *Koordination. Analysen zur multimodalen Interaktion.* Tübingen: Narr, 225–261.

Tutkimusprojekti 1989. *Suomalais-saksalaiset kulttuurierot talouselämän viestinnässä.* / Forschungsprojekt *Deutsch-finnische Kulturunterschiede in der Wirtschaftskommunikation*. Väliraportti. Zwischenbericht. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-120. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu.

Vaija, L. 2005. Ironiaa ja pelottelua. Tupakanvastaisen mainonnan kielen keinoja. Teoksessa K. Juvonen, H. Kangasharju & P. Pälli (toim.) *Tulevaisuuspuhetta.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-63. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 131–158. https://urn.fi/URN:ISBN:951-791-937-9

Ventola, E. 1987. Tutkimus Helsingin yliopiston kielikeskuksessa. *Kielikeskusuutisia,* 4, 3–8. https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2022090883080

Vesalainen, M. 2001. *Prospektwerbung: vergleichende rhetorische und sprachwissenschaftliche Untersuchungen an deutschen und finnischen Werbematerialien*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Frankfurt a.M.: Lang. http://hdl.handle.net/10138/19285

Vikman, V. 1999. Tuotejournalismi ja sen käyttö mainonnan vaikutuskeinona. Teoksessa T. Nikko & P. Nuolijärvi (toim.) *Talous ja kieli III.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja B-17. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulu, 191–207.

Viljanen, K. 1984. *Zum Wortschatz der wirtschaftlichen Integration nach dem zweiten Weltkrieg in Europa: eine terminologische Untersuchung*. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja B, Humaniora, 165. Turku: Turun yliopisto.

Villstrand, N. E., O. Kangas & H. Kangasharju 2007. *Svenskt i Finland – finskt i Sverige IV: ordens makt och maktens ord.* Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Volmari, K. 2009. *Half a century of forest industry rhetoric: persuasive strategies in sales argumentation.* Väitöskirja. Acta Wasaensia 205. Vaasa: Vaasan yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018060825591

von Hahn, W. 1983. *Fachkommunikation. Entwicklung, linguistische Konzepte, betriebliche Beispiele.* Berlin: de Gruyter.

Vuorjoki, U. J. 1916. *Suomalais-venäläinen kauppasanakirja: Finsko-russkij kommertšeskij slovar*. Helsinki: Otava.

Wagner, D. 2003. *Das tägliche Brot…: Deutsche Sprache und Kultur in der Bierplakatwerbung*. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja B, Humaniora, 267. Turku: Turun yliopisto.

Yli-Jokipii, H. 1991. Running against time and technology: problems in empirical research into written business communication. Teoksessa T. Keto, D. Marsh & K. Sajavaara (toim.) *Communication and discourse across cultures and languages*. AFinLAn vuosikirja 1991. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 49. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 56–72. https://journal.fi/afinlavk/issue/view/4096

Yli-Jokipii, H. 1994. *Requests in professional discourse: a cross-cultural study of British, American and Finnish business writing*. Väitöskirja. Annales Academiae Scientiarum Fennicae, Dissertationes humanarum litterarum 71. Turku: Turun yliopisto.

Ylönen, S. 2003. WEBVERTISING deutsch/finnisch – Kulturgebundene Unterschiede in der Wirtschaftskommunikation mit neuen Medien. Teoksessa E. Reuter & M.-L. Piitulainen (toim.) *Internationale Wirtschaftskommunikation auf Deutsch*. Frankfurt a.M.: Lang, 217–252.

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 205–219.

Suvi Honkanen
Helsingin yliopisto

Riikka Nissi
Jyväskylän yliopisto

Soveltavaa kielentutkimusta AFinLAn Työelämän kielen teemaverkostossa

Nostot

- Työelämän kielen teemaverkoston tarkoitus oli tuoda uusia aihealueita soveltavan kielitieteen kentälle Suomessa.
- Verkosto aloitti toimintansa vuonna 2016, kokosi yhteen pirstaleista työelämän kielen tutkimusta ja vakiinnutti tutkimusalaa.
- Verkoston toimintaa on luonnehtinut kiinnittyminen fennistiikkaan, diskurssintutkimukseen sekä yhteiskunta- ja organisaatiotieteisiin.
- Viime vuosina verkoston painopisteet ovat laajentuneet uusiin tarkastelukohteisiin ja tieteenalakytköksiin.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

AFinLA was established in 1970 to increase knowledge about language learning and teaching and to support the development of language didactics. Established in 2016, the Research Network on Language in the Workplace aimed at introducing new kinds of topics alongside these established focus areas. The network also aimed at bringing together researchers, teachers, students and professionals interested in the use of language in workplace contexts, thus promoting the societal impact of research on professional language use. In this article, we shed light on the ten-year history of the Research Network on Language in the Workplace, and, in particular, its early stages. We reflect on what kinds of national and international research and educational traditions the network was initially connected to, and how these connections have shaped the research within the network. Finally, we also consider the current state and future visions of the network.

Keywords: applied linguistics, language in the workplace, research networks

1 Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastelemme Työelämän kielen teemaverkoston kymmenvuotista historiaa osana soveltavan kielentutkimuksen kotimaista ja kansainvälistä kenttää ja sen kehityskulkuja. Verkoston synty ajoittuu vuoteen 2015, jolloin sen perustamishakemus jätettiin Suomen soveltavan kielitieteen yhdistykselle Suvi Honkasen ja Riikka Nissin kokoaman kymmenhenkisen perustajajoukon aloitteesta. Verkoston perustamispäätös tehtiin yhdistyksen vuosikokouksessa loppuvuodesta 2015, ja verkosto aloitti toimintansa vuoden 2016 alussa. Artikkelimme tavoitteena on selvittää, minkälaisiin tutkimuksellisiin ja myös henkilöhistoriallisiin jatkumoihin verkosto perustamis- ja laajentumisvaiheessaan kiinnittyi. Lisäksi selvitämme, minkälaisia ominaispiirteitä nämä ovat verkoston parissa tehtyyn työelämän kielen tutkimukseen tuoneet. Artikkelissa esitettyä verkoston historiaa voi näin lähestyä myös yhdenlaisena kuvauksena tieteellisten paradigmojen muotoutumisesta niiden historiallisessa tiede- ja yliopistopoliittisessa kontekstissa.

Tieteenhistoriallisena kuvauksena artikkelimme tarkastelutapaa voinee luonnehtia internalistiseksi (ks. Pallasvirta 2021: 17 ja siinä mainitut lähteet): vaikka myös soveltavan kielentutkimuksen, kuten yleensäkin tieteen, ympärille hahmottuu väistämättä myös sitä itseään laajempi sosiaalinen ja yhteiskunnallinen konteksti, rajaamme tarkastelumme soveltavan kielentutkimuksen omiin kehityslinjoihin pääasiassa tieteen sisäisistä lähtökohdista käsin. Tieteenhistorian tarkastelijoina oma taustamme on lisäksi nimenomaan kielitieteessä, ei historiantutkimuksessa. Myös tältä osin käsittelymme muistuttaa kielentutkimuksen historiankirjoituksen valtavirtaa. Pallasvirtaa (2021: 24–25) mukaillen tarkastelumme lähtökohtana onkin niin sanotun kaksoispätevyyden ongelman hyväksyminen: kirjoittajina meillä on koulutus tarkastelun kohteena olevalta alalta, ei historiantutkimuksesta. Yksityiskohtaisempi tieteenhistoriallinen tutkimus voi myöhemmin tarkentaa kuvaa, joka tässä artikkelissa rakentuu.

Kuten viimeaikaisessa fennougristiikan historiantutkimuksessa (Pallasvirta 2021: 27) on nostettu esille, teoreettis-metodologinen keskustelu kielitieteen historiankirjoituksesta

on Suomessa toistaiseksi ollut vähäistä – kenties siksi, että kielentutkimuksessa tieteen historiaa on tyypillisesti kirjoitettu lähinnä muun työn ohessa. Tätä artikkelia varten olemme käyneet läpi verkoston historiaa sähköposteista ja muista dokumenteista sekä keränneet tietoa verkoston jäseniltä. Koska tarkastelun kohteena ovat kehityskulut, joihin olemme itse olleet verkoston perustajina ja aktiivijäseninä vaikuttamassa, kuvaustamme voi osin nimittää myös muisteluksi (ks. Virtanen 2020). Tämän vuoksi artikkelin tarkastelu rajautuu esimerkiksi verkoston perustamishistorian osalta sellaisiin tietoihin, joista verkoston perustamisen hetkellä olemme olleet tietoisia. Kuvauksen tavoitteena ei näin ollen ole tuottaa verkoston perustamisesta tai sen ensimmäisen vuosikymmenen toiminnasta siinä mielessä objektiivista kuvausta, etteikö samoista kehityskuluista olisi mahdollista kirjoittaa myös toisin.

Artikkelimme rakentuu seuraavasti. Luvussa 2 tarkastelemme verkoston syntykontekstia ja sen perustamiseen johtaneita kehityskulkuja. Tässä tuotettu tieto perustuu verkoston aloitteellisten perustajajäsenten kirjeenvaihtoon ja keskinäisiin keskusteluihin. Luvussa 3 kuvaamme verkoston laajentumista ja jäsenistön tämänhetkistä koostumusta sekä luvussa 4 verkoston toimintaa ja aikaansaannoksia. Näitä lukuja varten on hyödynnetty myös verkoston sähköpostilistoilta kerättyä tietoa sekä tutkimushankkeita koskevaa kyselyä, jonka teimme verkoston jäsenille tätä artikkelia varten elokuussa 2024. Luvussa 5 kokoamme artikkelin antia ja pohdimme verkoston ominaispiirteitä ja tulevaisuudenkuvia.[1]

2 Verkoston syntyyn vaikuttaneita tekijöitä

Työelämän kielen teemaverkoston synnyn taustalla voi nähdä vaikutteita monenlaisista laajemmista tieteenhistoriallisista muutoksista ja kehityskuluista mikrohistoriallisiin siirtymiin, joissa merkityksellisinä näyttäytyvät pikemminkin yksittäisten toimijoiden työtehtäviä muovanneet muutokset ja henkilökohtaiset kontaktit. Erittelemme tässä luvussa näiden muutoskulkujen eri ulottuvuuksia, joiden leikkauspisteeksi hahmotamme verkoston syntykontekstin. Käsittelymme nostaa ensin (luvussa 2.1) esiin laajempia tieteenhistoriallisia kehityskulkuja, joiden voidaan katsoa muovanneen myös kansainvälistä soveltavan kielentutkimuksen kenttää verkoston syntymisen kannalta otolliseen suuntaan. Tämän jälkeen (luvussa 2.2) tarkennamme katseen kotimaiseen kontekstiin ja sellaisiin mikrohistoriallisiin yhteyksiin, jotka johtivat verkoston perustamiseen käytännön tasolla.

2.1 Siirtymiä kansainvälisellä soveltavan kielentutkimuksen kentällä

Yhdeksi verkostoa edeltäväksi muutosvirraksi on mahdollista hahmottaa kehityskulku, jonka myötä soveltavan kielentutkimuksen on kirjallisuudessa esitetty 2000-luvulla ylipäätään kokeneen eräänlaisen arvonnousun. Esimerkiksi Knappin ja Antosin (2011) mukaan paine

---

1 Kiitämme lämpimästi verkoston jäseniä saamistamme kyselyvastauksista sekä kahta nimetöntä arvioijaa käsikirjoituksen kommentoinnista.

selvittää tutkimuksen avulla käytännön ongelmia yhteiskunnassa on 2000-luvulla kasvanut. Kun tutkimus on alettu enenevästi nähdä tämänkaltaisena työkaluna, myös perinteinen käsitys soveltavasta tutkimuksesta perustutkimusta tai "teoreettista tutkimusta" arvoltaan vähäisempänä "soveltajana" on lähtenyt laajemmin murtumaan. Kuten Knapp ja Antos (ma.) toteavat, käytännön ongelmien ratkominen tuottaa usein myös uutta teoreettista ymmärrystä. Tämä on muuttanut perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen rajaa sumuisemmaksi. Soveltava tutkimus on yhä useammin alettu hahmottaa tieteelliseksi (usein monitieteiseksi ja monimenetelmäiseksi) ongelmanratkaisustrategiaksi, jossa tutkitaan yhteiskunnallisesti relevantteja aiheita ja toimitaan yhdessä tutkittavien eli "kentän" kanssa.

Toinen merkittävä kehityskulku liittyy siirtymiin ja institutionaalisiin muutoksiin kansainvälisen soveltavan kielentutkimuksen sisällä. Julkaisutoiminnan näkökulmasta merkittäväksi vuosikymmeneksi voidaan tulkita 1990-luku. Tällöin julkaistiin sekä työelämän kielen tutkimusta käsitteleviä katsauksia että kokoelmia, jotka esittelivät keskeisiä tutkimustraditioita lähemmin. Katsauksista sopii esimerkiksi Gunnarsson (1995), joka esittelee Language for Specific Purposes (LSP)-viitekehyksen yhtäältä eurooppalaisessa, toisaalta anglo-amerikkalaisessa perinteessä tehtyä työelämän kielen (*professional language and communication*) tutkimusta ja hahmottelee alan tulevaisuudelle uutta suuntaa. Gunnarssonin peräänkuuluttamassa tulevaisuudessa esimerkiksi hänen staattiseksi luonnehtimastaan ammatti- ja erikoiskielten tutkimuksesta voitaisiin edetä kohti tarkastelutapoja, joissa työelämän kieltä lähestyttäisiin dynaamisesti erityisesti sosiokonstruktivistisen kielinäkemyksen kehyksessä ja tutkimuksen lähtökohdaksi otettaisiin puhutun ja kirjoitetun kielen yhteenkietoutuneisuus sosiaalisessa toiminnassa. Kokoelmista voidaan mainita esimerkiksi Bhatia (1993), joka nostaa työelämän kielenkäytön genretutkijoiden mielenkiinnon kohteeksi (tämäkin LSP-tutkimuksen viitekehyksessä). Toiseksi esimerkiksi sopii vaikkapa Gunnarsson ym. (1997), joka tuo yhteen sosiokonstruktivistisessa viitekehyksessä tehtyä ammatillisten tekstien ja vuorovaikutustilanteiden ja niiden historian tutkimusta niin sosiolingvistiikan, viestinnän etnografian (*ethnography of communication*), antropologian kuin sosiologiankin aloilta.

2000-luvulle tultaessa keskustelu työelämän kielen tutkimuksen asemasta soveltavan kielentutkimuksen kentällä on tiivistynyt. Yhdeksi askeleeksi kohti alan näkyvämpää institutionalisoitumista voidaan nähdä 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puoliväli, jolloin esimerkiksi soveltavan kielentutkimuksen alaa laajemmin käsitellyt aikakauslehti Journal of Applied Linguistics otti uudeksi nimekseen Journal of Applied Linguistics and Professional Practice. Nimenmuutoksen avulla haluttiin heijastaa muutosta tavassa, jolla soveltava kielentutkimus käsitteenä ymmärrettiin. Tämä tarkoitti, että soveltavan kielentutkimuksen alaa kokonaisuutena hahmottanut kansainvälinen lehti lakkasi fokusoimasta ensisijaisesti kieltenopetuksen ja -oppimisen sekä toisen kielen omaksumisen tutkimukseen. Sen sijaan nämä asemoitiin ainoastaan yhdeksi sellaiseksi kielen käytön kontekstiksi, jota soveltavan kielentutkimuksen alalla katsottiin hyödylliseksi tutkia. Muina tutkimisen arvoisina konteksteina on tämän jälkeen nostettu esiin esimerkiksi juridiikka, terveydenhuolto sekä journalismi. (JALPP 2025.) Alan asemasta kansainvälisellä soveltavan kielentutkimuksen kentällä tällä hetkellä kertoo, että myös soveltavan kielentutkimuksen

vaikutusvaltaisimpana pidetty aikakauslehti Applied Linguistics listaa työelämän yhdessä koulutuksen, terveydenhuollon, oikeusjärjestelmän ja median kanssa yhdeksi sellaiseksi alueeksi, joilla soveltavan kielentutkimuksen tuottamaa tietoa on tyypillisesti mahdollista hyödyntää (Applied Linguistics 2025).

Journal of Applied Linguistics and Professional Practice -aikakauslehden yhteyteen perustettiin nimenmuutoksen jälkeen myös konferenssiorganisaatio. Ensimmäinen ALAPP-konferenssi (The international and interdisciplinary conference on Applied Linguistics and Professional Practice) järjestettiin vuonna 2011 Cardiffin yliopistossa. Vuonna 2025 ALAPP-konferenssi järjestettiin jo viidettätoista kertaa.

2.2 Verkosto kotimaisen kentän uudelleen jäsentäjänä

Suomessa työelämän kielen tutkimus oli ollut ennen vuotta 2015 kaikkiaan vähäistä tai hajallaan. Selvimmin sitä edusti kokoomateos *Kieli työssä* (toim. Johansson ym.), joka ilmestyi – kenties sattumalta – samana vuonna ensimmäisen ALAPP-konferenssin kanssa vuonna 2011. Kokoelmassa työelämän kieltä käsitellään asiantuntijatyön näkökulmasta esimerkiksi sosiaali-, hoiva- ja pankkialalla sekä akateemisessa työssä.

Aiemmin työelämän kieltä voi Suomessa katsoa käsitellyn erityisesti kauppakorkeakoulukontekstissa tehdyssä yritysviestinnän sekä erikoiskielten tutkimuksessa (lähemmin Tiittula & Nuolijärvi, tässä julkaisussa). Toisaalta oli olemassa myös pitkäaikaisia tutkimustraditioita ja -ryhmittymiä, jotka tarkastelivat institutionaalisia ja organisatorisia käytänteitä toisaalta kirjoitettujen tekstien, toisaalta puhutun vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tällaisiksi voidaan hahmottaa erityisesti Kotimaisten kielten keskuksessa tehty virkakielityö sekä virkakieltä ja laajemmin institutionaalisia tekstejä koskeva tekstintutkimus (lyhyesti esim. Kankaanpää 2006; Tiililä 2007; Ponkala 2019) sekä laajalle levinnyt ja monitieteinen institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimus (ks. Ruusuvuori ym. 2001). 2010-luvun alkupuolella ensin mainittuja edustivat Suomessa esimerkiksi Ulla Tiililän johtamat hankkeet Tekstualisoituva julkishallinto (2006–2017) ja Perustelut päätöksissä (2010–2014), joissa tutkittiin julkisten palvelujen, eritoten sosiaali- ja terveyspalvelujen, tekstejä ja tekstityötä, tietojärjestelmien vaikutusta kirjoittamiseen ja lain virkakielelle asettamien vaatimusten täyttymistä sekä niin ikään sosiaali- ja terveyspalvelujen etuuspäätöksissä käytettyjä viranomaisperusteluja. Jälkimmäisiin lukeutui puolestaan esimerkiksi Liisa Raevaaran johtama hanke Vuorovaikutus Kelan puhelinpalvelussa (2009–2012), jossa tarkasteltiin asiakasneuvojan ja asiakkaan vuorovaikutusta ja erityisesti asiakasneuvojan keskeisiä työtehtäviä, kuten asiakkaan tilanteen kartoitusta ja ohjeistusten antamista.

Vaikka mainittujen traditioiden ja yksittäisten hankkeiden tutkimuskontekstit ja -asetelmat olivat erilaiset, oli niillä myös tiettyjä yhtymäkohtia: kielellisen ja sosiaalisen toiminnan yhteenkietoutuneisuuden painotus, näkemys kielen institutionaalista ja organisatorista todellisuutta tuottavasta luonteesta sekä kysymykset kielen, osallisuuden ja toimijuuden välisistä suhteista. Soveltavan kielentutkimuksen kenttään tai AFinLAn toimintaan kumpikaan traditioista ei kenties ollut erityisen tiiviisti kytköksissä. Virkatekstien

tutkijat esitelmöivät säännöllisesti AFinLAn symposiumeissa 2000-luvun alkupuolelta lähtien, mutta toiminta ei ollut institutionalisoitunut osaksi AFinLAn rakenteita.

Ajatus, että toistaiseksi hajallaan oleva työelämän kielen tutkimus oli paitsi nykytyöelämän ja -yhteiskunnan kannalta merkityksellistä myös hyötyisi yhteen kokoamisesta, alkoi kuitenkin muotoutua juuri edellä mainittujen traditioiden leikkauspisteessä. Verkoston perustamisen kannalta keskeisiksi muodostuivat 2010-luvun alkupuolella kaksi monitieteistä hanketta, joiden menetelmällinen idea oli hyödyntää sekä institutionaalisten tekstien että institutionaalisten keskusteluiden tutkimusperinteitä ja tutkia, millaista uutta tietoa olisi tällä tavoin mahdollista saavuttaa tekstien ja kasvokkaisten vuorovaikutustilanteiden keskinäisistä suhteista organisaatioviestinnän kontekstissa. Pekka Pällin johtama hanke Kehityskeskustelut dialogisen johtamisen välineenä (2011–2013) tarkasteli kehityskeskusteluja dialogisen ja strategisen johtamisen näkökulmasta ja selvitti, minkälaisia ilmenemismuotoja ne saavat autenttisessa kehityskeskusteluvuorovaikutuksessa esimerkiksi suhteessa esimiehen ja alaisen ammatillisiin identiteetteihin. Esa Lehtisen johtama hanke Tekstien ja kasvokkaisten vuorovaikutustilanteiden verkostot organisaatioiden käytänteinä (2011–2015) tutki puolestaan tapoja, joilla tekstit ja keskustelut ketjuuntuvat ja konstituoivat organisatorisia ilmiöitä esimerkiksi työpaikan päätöksenteko- ja muutosprosesseissa.

Pällin ja Lehtisen hankkeissa voi jälkikäteen todeta manifestoituneen Gunnarssonin (1995) kaksikymmentä vuotta aiemmin peräänkuuluttamat lähtökohdat. Työelämän kielenkäyttötilanteita lähestyttiin sosiokonstruktivistisesti, ja niiden tutkimukseen yhdistettiin menetelmiä, jotka olivat vakiintuneet sosiaalisen toiminnan tarkasteluun yhtäältä puhutun, toisaalta kirjoitetun kielenkäytön tutkimusperinteissä. Hankkeet toimivat toistensa kanssa tiiviissä yhteistyössä, ja niissä työskennelleet tutkijat saivat vaikutteita toistensa työstä. Honkanen ja Nissi työskentelivät tutkijatohtoreina Lehtisen hankkeessa. He olivat päätyneet siihen nimenomaan virkateksteistä (Honkanen) ja institutionaalisesta vuorovaikutuksesta (Nissi) väitelleinä fennisteinä, joista Honkanen oli aiemmin työskennellyt Pällin ja Nissi Lehtisen kanssa.

Verkoston perustamisen kannalta merkityksellisiksi Lehtisen ja Pällin hankkeissa muodostuivat myös niissä rakentuneet tutkimusverkostot pohjoismaisten kokouskeskustelujen (Jan Svennevig, Universitetet i Oslo), kehityskeskustelujen (Birte Asmuss, Aarhus Universitet) sekä organisaatioiden tekstikäytänteiden (Anna-Malin Karlsson, Uppsala universitet; Mona Blåsjö, Stockholms universitet) tutkijoiden kanssa. Pohjoismainen verkosto ei nimittäin ainoastaan syventänyt ymmärrystä työpaikkaorganisaatioiden diskursiivisista käytänteistä, vaan tarjosi myös konkreettisia malleja, miten samankaltaisista aiheista kiinnostuneiden tutkijoiden toiminta voisi kansallisella tasolla järjestäytyä. Erityisen kiinnostavaksi osoittautui Mona Blåsjön koordinoima tutkimusverkosto Kommunikation i arbetslivet, jonka toimintaan Honkanen ja Nissi Lehtisen hankkeessa tutustuivat. Tämä verkosto toimi AFinLAn ruotsalaisen sisarjärjestön ASLAn (Den svenska föreningen för tillämpad språkvetenskap) alaisuudessa.

Työelämän kielen tutkimusverkoston perustamista edeltävänä vuonna 2015 Lehtisen hanke oli päättynyt ja Honkanen ja Nissi työskentelivät suomen kielen yliopistonlehtoreina Tampereen ja Jyväskylän yliopistoissa. Honkasen lehtoraatin yhteyteen oli perustettu

uusi maisteritasoinen työelämäviestinnän ja kielikonsultoinnin erikoistumiskokonaisuus, joka keskittyi tekstualisoituneen työelämän ja yhteiskunnan kysymyksiin ja tarjosi maisterivaiheen suomen kielen opiskelijoille muita kuin opettajakoulutukseen liittyviä uravaihtoehtoja. Nissillä oli puolestaan käynnissä post doc -tutkimushanke, joka tarkasteli tietotyön kielellisiä käytänteitä ja fokusoi erityisesti vuorovaikutusosaamisen tuotteistamiseen organisaatiokonsultoinnissa ja johtamiskoulutuksessa. Nämä tutkimukselliset ja koulutukselliset yhtymäkohdat johtivat enenevästi pohdintoihin kielen ja nykytyöelämän sekä erityisesti kielen ja arvonluonnin välisistä suhteista (ks. Nissi & Honkanen 2015). Samalla ne tiivistivät esille ajatuksen, että AFinLAn yhteyteen kannattaisi perustaa ASLAn Kommunikation i arbetslivet -verkoston sisarverkosto, joka rakentaisi suomalaisille työelämän kielestä kiinnostuneille tutkijoille tilan soveltavan kielentutkimuksen kentälle ja tukisi alan kehitystä rinnan kansainvälisen soveltavan kentän kanssa.

AFinLAn toiminnan silloisiin kehyksiin verkoston saattoi ajatella sopivan hyvin paitsi ruotsalaisen sisarverkoston ja ALAPP-organisaation olemassaolon vuoksi myös siksi, että AFinLAn tutkimusverkostojen joukkoon oli aiemmin perustettu verkosto diskurssintutkijoille. Tämän verkoston toiminta on sittemmin päättynyt. Työelämän kielen tutkimusverkoston perustajien näkökulmasta se kuitenkin laajensi käsitystä siitä, mitä soveltavan kielentutkimuksen kehyksissä olisi myös Suomessa mahdollista tehdä. Siinä, missä AFinLAn tavoitteena sen perustamisasiakirjojen valossa (Huhta & Lappalainen 2021) oli tarjota informaatiota äidinkielen ja vieraiden kielen oppimisesta "kielimiehiltä kielten opettajille", saatettiin alkuperäisten painopisteiden rinnalle nyt ehdottaa toimintaa, joka kokoaisi yhteen suomalaiset työelämän kielestä kiinnostuneet lingvistit sekä auttaisi tuottamaan yhteiskunnallisesti relevanttia tietoa (vrt. Sajavaara 2000: 15; Lilja ym. 2017) aiheista, joita tutkimalla samalla voitaisiin laajentaa suomalaisen soveltavan kielentutkimuksen kenttää (suomalaisen soveltavan kielentutkimuksen painopisteistä 1980-luvulta 2000-luvulle esim. Ruohomäki 2001). Samalla verkosto auttaisi jäsentämään tätä kenttää tavalla, joka mahdollistaisi aiempaa monipuolisemmin uudenlaisten yhteyksien rakentamisen työelämän kieltä tarkastelevien eri tutkimusperinteiden välille.

Uudelle teemaverkostolle asetettiin sen perustamisvaiheessa kuusi tavoitetta: 1) koota yhteen työelämän ja kielen suhteista kiinnostuneita toimijoita, 2) rakentaa ja vahvistaa kontakteja (sekä kotimaassa että kansainvälisesti), 3) tuottaa lisää tutkimusta ja kehittää sitä eteenpäin, 4) kehittää, uudistaa ja vahvistaa työelämän kieleen liittyvää opetusta, 5) avata keskusteluyhteyksiä tutkijoiden ja muun yhteiskunnan välillä sekä 6) edistää yhteiskunnallista vuorovaikutusta ja yhteiskuntaan vaikuttamista. Verkostohakemus hyväksyttiin AFinLAn kokouksessa syksyllä 2015, ja verkosto pääsi aloittamaan toimintansa vuoden 2016 alussa.

3 Verkoston jäsenistö ja laajentuminen

Työelämän kielen teemaverkosto on kymmenvuotisen olemassaolonsa aikana kasvattanut jäsenmääräänsä tavalla, joka osoittaa verkostolle olleen tarve. Perustamisvaiheessa

vuonna 2016 jäseniä oli 10. Kahden ensimmäisen toimintavuoden jälkeen vuoteen 2018 mennessä jäsenmäärä oli kasvanut hieman yli kahteenkymmeneen. Elokuussa 2025 jäseniä oli 49 eli lähes viisinkertaisesti alkuperäiseen määrään nähden.

Kokonaisuutena verkostoa on koko sen olemassaolon ajan voinut kutsua aidosti valtakunnalliseksi. Siinä, missä yliopistoissa verkoston jäsenet työskentelevät, on kuitenkin tapahtunut jonkin verran muutoksia. Alussa verkoston keskeisiä toimintaympäristöjä olivat erityisesti Tampereen ja Vaasan yliopistot. Tällä hetkellä jäseniä on eniten on Helsingin yliopistossa; lisäksi selkeät keskittymät muodostavat Kotimaisten kielten keskus ja Jyväskylän yliopisto. Jäseniä on kuitenkin myös Vaasan, Oulun, Tampereen, Turun ja Itä-Suomen yliopistoissa sekä Aallossa, Hankenilla ja LUT-yliopistossa. Valtaosa yliopistoissa työskentelevistä jäsenistä tekee opetus- ja tutkimustyötä nimenomaan ainelaitoksilla tai muissa tieteenalakohtaista opetusta tarjoavissa yksiköissä, kun taas esimerkiksi kielikeskusten henkilökuntaa on ollut mukana toiminnassa toistaiseksi vähemmän. Kaikkiaan 49 jäsenestä valtaosa työskentelee yliopistoissa tai Kotuksessa; yliopistojen ja Kotuksen ulkopuolelle affilioituneet muutama jäsen edustavat esimerkiksi valtionhallinnon organisaatioita ja yksi yksityistä media-alan yritystä.

Verkoston jäsenten edustamissa tieteenaloissa suurimman ryhmän muodostavat kiinnostavasti fennistit, joita verkoston jäsenistä on noin puolet. Lisäksi verkostossa on mukana anglisteja ja ruotsin kielen tutkijoita. Jäseniä on yksittäisten kieliaineiden asemesta affilioitunut myös soveltavaan ja digitaaliseen kielentutkimukseen sekä yleiseen kielitieteeseen. Lisäksi jäsenistössä on toimijoita, joiden tausta on kieliaineissa mutta tämänhetkinen affiliaatio laajasti ottaen kauppatieteissä tai viestinnän tutkimuksessa.

Fennistipainotus on näkynyt myös verkoston vetäjien taustoissa ja keskinäisissä suhteissa. Verkoston vetovastuu on alusta asti ollut työpareilla, joiden kausi on koronavuosien muodostamaa poikkeusta lukuun ottamatta ollut kaksivuotinen. Vuosina 2016–2025 vetäjinä toimineista kymmenestä jäsenestä fennistejä on ollut kahdeksan; kaksi muuta ovat kumpikin olleet anglisteja. Lisäksi verkoston vetäjinä toimivien keskinäiset kontaktit ovat olleet tiiviitä niin, että yhteistyösuhteet ovat tyypillisesti syntyneet vähintään osin verkoston ulkopuolella.

4 Verkoston toiminnan muotoja

Verkoston toiminta on ollut sen kymmenvuotisen olemassaolon aikana vireää ja tuottanut monenlaisia aikaansaannoksia yhtä lailla tutkimuksen, koulutuksen kuin yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen alueella. Koska verkoston ensimmäisenä ja ensisijaisena tavoitteena oli koota yhteen työelämän ja kielen suhteista kiinnostuneita tutkijoita ja muita toimijoita, nostettiin toiminnan keskiöön heti verkoston alkuvaiheissa vuosittaiset, uutta työelämän kielen tutkimusta esittelevät työpajat. Verkosto onkin järjestänyt aktiivisesti työpajoja ja paneeleita kotimaisissa ja kansainvälisissä konferensseissa. Erityisesti AFinLAn omassa syyssymposiumissa työpaja on organisoitu vuosittain. Työpajan teeman päättäminen on ollut kulloisenkin vetäjäparin vastuulla, mutta työpajoja on myös ideoitu yhdessä verkoston

jäsenten kesken. Työpajojen otsikot kuvaavat verkoston tutkimuksellisia painopisteitä ja teemojen jatkuvuutta vuosien varrella. Kun työpajojen aiheet on samalla kytketty AFinLAn symposiumien teemoihin, ne havainnollistavat myös verkoston parissa tehdyn tutkimuksen relevanssia suhteessa soveltavaa kenttää laajemmin yhdistäviin mielenkiinnon kohteisiin:

- 2016: Vuorovaikutus, osallistuminen ja kielitietoisuus organisaation käytänteissä (vetäjät Suvi Honkanen & Riikka Nissi)
- 2017: Työelämän uudet luku- ja kirjoitustaidot (vetäjät Suvi Honkanen & Riikka Nissi)
- 2018: Miten kieli elää työssä? Kielen elämän ja vaihtelun rajat ja rajapinnat työelämässä (vetäjät Piia Mikkola & Ulla Tiililä)
- 2019: Brändityö, digitalisaatio ja liikkuvat työntekijät (vetäjät Piia Mikkola & Ulla Tiililä)
- 2021: Työ murroksessa – kielentutkimuksen näkökulmia työelämän muutoksiin (vetäjät Elina Salomaa & Riitta Suominen)
- 2022: Osallisuus työelämässä (vetäjät Elina Salomaa & Riitta Suominen)
- 2023: Työelämän kielen tutkimuksen rajapintoja (vetäjät Tiina Räisänen & Mikko Virtanen)
- 2024: Kieli avaimena muuttuvaan työelämään (vetäjät Tiina Räisänen & Mikko Virtanen)
- 2025: Kielikäytänteisiin liittyvä moninaisuus työelämässä (vetäjät Katariina Pyykkö & Maiju Strömmer).

Työpajat ovat olleet merkittävä väylä edistää ymmärrystä työelämän kielen eri ulottuvuuksista. Niiden esiintyjät ovat tulleet verkoston alati kasvavasta jäsenistöstä ja toisinaan myös sen ulkopuolelta. Esitysten taustahankkeet ovat olleet moninaisia, ja osa niistä on suunniteltu ja niille on haettu rahoitusta välittömästi verkoston vaikutuspiirissä. Jo yksin verkoston vetäjät ovat olleet verkoston toimintakauden aikana mukana esimerkiksi seuraavissa hankkeissa:

- Complex language and communication work in technologized global business. PI Tiina Räisänen & Niina Hynninen.
- Johtamiskäytänteiden uudistaminen digitaalisten alustojen välityksellä. Vuorovaikutuksen näkökulma. PI Esa Lehtinen.
- Monikielinen tekstityö alustataloudessa. Keikkatyöläiset monilukutaitoaan ja työllistettävyyttään parantamassa. PI Maiju Strömmer.
- Selviytymisen mekanismeja. Työllistävät vuorovaikutuskäytänteet palvelu- ja keikkatalouden mobilisoituvissa asiantuntijaprofessioissa. PI Riikka Nissi.
- Säädöskielen ymmärtäminen. PI Salli Kankaanpää.

Vilkas tutkimustoiminta on tuottanut myös runsaasti työelämän kieltä koskevia julkaisuja, joita eri hankkeet ja niiden tutkijat ovat julkaisseet omilla spesifeillä foorumeillaan. Lisäksi verkoston parissa on työstetty laajempi työelämän kieltä käsittelevä kansainvälinen teemanumero "Workplace Communication in Flux" (2023, Applied Linguistics Review, toim. Riikka Nissi, Mona Blåsjö & Carla Jonsson). Tekeillä on myös vastaava kotimainen kokoelma "Kieli ja muuttuva työ: Soveltavan kielentutkimuksen näkökulmia" (AFinLA-teema, toim. Suvi Honkanen, Riikka Nissi, Tiina Räisänen, Maiju Strömmer & Mikko Virtanen), joka kokoaa ensimmäisenä Suomessa laajasti yhteen kielen ja työelämän välisten suhteiden tutkimusta nimenomaan kielentutkimuksen näkökulmista. Voikin sanoa, että vuoden 2015 lähtötilanteeseen nähden verkoston tutkimustoimintaa koskevat tavoitteet on saavutettu hyvin.

Työpajojen, hankkeiden ja julkaisutoiminnan lisäksi monet verkoston jäsenistä ovat tehneet aktiivista työtä kieliaineiden opetuksen parissa. Verkoston tuottaman tutkimuksen myötä on erityisesti toiminnan alkuvaiheissa myös tehty uudistuksia kieliaineiden kurssitarjontaan ja opetussuunnitelmiin. Esimerkeiksi sopii vaikkapa edellä mainittu Tampereen yliopiston työelämäviestinnän ja kielikonsultoinnin erikoistumiskokonaisuus, jota kehitettiin eteenpäin Honkasen ja sittemmin Nissin toimiessa erikoistumiskokonaisuuden vastuuhenkilöinä.[2] Toisaalta esimerkiksi Jyväskylän yliopistossa toimii kokonainen Monialaisen kieliasiantuntijan kandidaatti- ja maisteriohjelma, joka tarjoaa laajamittaisesti kielellistynyttä ja tekstualisoitunutta työelämää ja yhteiskuntaa käsitteleviä sisältöjä. Vaikka tutkinto-ohjelman perustaminen ei liittynyt verkoston toimintaan, on ohjelmaa kehitetty sittemmin verkoston pohjalta. Muissa yliopistoissa uudistukset ovat olleet suppeampia ja niiden kohteena ovat olleet pikemminkin opintojaksokohtaiset sisällöt ja tavoitteet. Verkoston jäsenten tuottama tutkimus on muovannut esimerkiksi Helsingin yliopiston suomen kielen aineopintoihin kuuluvan Tekstityö-kurssin sisältöjä sekä proseminaarikokeilua, jossa työelämän kielestä tuotettiin tietyllä rajauksella uutta tietoa kandivaiheen opiskelijoiden opinnäytetöissä.

Opetuksen kautta on pystytty toteuttamaan myös verkoston yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen liittyviä tavoitteita. Tässä keskeisessä roolissa ovat olleet tutkimusyhteistyön sekä verkoston jäsenten keskinäisten ja verkoston ulkopuoliseen yhteiskuntaan ulottuvien kontaktien tuottamat harjoittelupaikat, projektityöt ja opinnäytteiden aiheet.

Esimerkiksi Tampereen yliopiston työelämäviestinnän ja kielikonsultoinnin erikoistumiskokonaisuuden projektikurssilla toteutettiin syyslukukaudella 2016 yhteistyössä Taideyliopiston kanssa hanke, jossa opiskelijat tuottivat tutkittua tietoa musiikin ammattilaisten kirjoittamisen käytänteistä (Ponkala & Weckström 2018). Hankkeen tulosten valossa tehtiin tämän jälkeen uudistuksia Taideyliopiston Sibelius-Akatemian suomen kielen ja viestinnän opetusohjelmaan. Verkoston kontakteista syntyneen opinnäyteyhteistyön tulosten pohjalta (Ponkala 2019) on puolestaan uudistettu valtioneuvoston kanslian ministeriöiden virkamiehille suunnattua virkakielikoulutusta (VNK 2020) sekä nostettu kirjoittamiseen liittyvät kysymykset osaksi eduskunnan kanslian esimies–alaiskeskusteluja (Voutilainen 2025). Opiskelijoiden interventiotutkimuksissa on tällaisissa tapauksissa etsitty tutkimuksen keinoin ratkaisua johonkin tutkittavassa yhteisössä havaittuun ongelmaan yhteistyössä yhteisön itsensä kanssa (vrt. Simonen ym. 2021: 13–17). Vastaavia projektitöitä on tehty myös Tampereen, Vaasan ja Jyväskylän yliopistoissa, joissa opiskelijat ovat esimerkiksi muokanneet terveysalan organisaation verkko-opasta, laatineet tiedotuskampanjan kuntaorganisaatiolle sekä työstäneet asiakaspalvelukoosteen koulutusalan yrittäjälle. Epäsuoremmin vuorovaikutusta yhteiskunnan kanssa on tuottanut esimerkiksi Helsingin yliopiston suomen kielen opiskelijoiden tuottama blogi (https://blogs.helsinki.fi/tekstinalalla/), jossa julkaistuja haastattelujuttuja on käytetty muun muassa ammatillisen koulutuksen äidinkielen ja viestinnän opetuksessa sen havainnollistamiseen, millaisia

2 Sittemmin kokonaisuuden on korvannut uusi asiantuntijaviestinnän erikoistumiskokonaisuus, jonka kytkös verkoston toimintaan on löyhempi.

lukemisen ja kirjoittamisen taitoja toisen asteen opiskelijat voivat omissa käytännön työhön suuntautuvissa ammateissaan tarvita.

Voikin sanoa, että verkoston keskeinen yhteiskunnallisen vaikuttamisen instrumentti ovat olleet verkoston vetäjien ohjaamat opiskelijatyöt, jotka ovat usein mahdollistaneet verkoston parissa syntyneen tutkimustiedon jalkauttamisen. Kielten koulutukseen panostamalla on toivottavasti tarjottu myös laajentuvia tulevaisuudennäkymiä kieliaineiden kandidaateille ja maistereille (vrt. Nissi & Honkanen 2015, 2016: 197; Simonen ym. 2021: 13–17). Verkoston perustamisen yksi motivaatio oli tuottaa tutkimuksen avulla uudenlaisia jäsennyksiä myös siitä, millaisissa tehtävissä kieliaineiden maisterit voisivat tulevaisuudessa toimia. Työelämän kieleen erikoistuneilla ja siitä opinnäytteensä kirjoittaneilla opiskelijoilla onkin harjoittelu- ja pysyvämpiä työpaikkoja hakiessaan näyttöä siitä, että heillä on kyky tulkita ja tuottaa tutkittua tietoa työpaikkaorganisaatioiden kannalta relevanteista aiheista. Havaintojemme mukaan erikoistuminen tukee valmistumisen jälkeistä sijoittumista juuri niihin tehtäviin, joihin erikoistuminen tähtää, esimerkiksi viestinnän asiantuntijaksi julkiselle sektorille.

5 Pohdintaa

Tässä artikkelissa olemme kuvanneet AFinLAn Työelämän kielen teemaverkoston kymmenvuotista historiaa osana soveltavan kielentutkimuksen kotimaista ja kansainvälistä kenttää ja sen kehityskulkuja. Tavoitteenamme on ollut selvittää, minkälaisiin tutkimuksellisiin ja myös henkilöhistoriallisiin jatkumoihin verkosto perustamis- ja laajentumisvaiheessaan kiinnittyi. Lisäksi selvitimme, minkälaisia ominaispiirteitä nämä ovat verkoston parissa tehtyyn työelämän kielen tutkimukseen tuoneet.

Kootusti Työelämän kielen tutkimusverkosto syntyi vuonna 2016 tarpeesta luoda kokonaan uudenlainen kielen ja muuttuvan työelämän kytköksiä käsittelevä tutkimus- ja koulutusparadigma, jonka tuottamalla tiedolla olisi myös yhteiskunnallisia sovellusmahdollisuuksia. Näin kymmenen vuotta myöhemmin verkosto on vakiinnuttanut asemansa Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen toiminnassa ja työelämän kielen tutkimuskentällä.

Kymmenen toimintavuotensa aikana verkostosta on rakentunut myös vahvasti perustajiensa ja muiden aktiivitoimijoidensa intressien näköinen. Verkoston toiminnassa tämä on tarkoittanut ennen muuta kolmea painopistettä tai tarkastelun vinoumaa. Ensinnäkin verkoston parissa tehty tutkimus on nojannut merkittävissä määrin fennistiseen tutkimustraditioon, mikä on johtunut verkoston vetäjien omista tutkimustaustoista ja affiliaatioista – kuten aiemmin mainittiin, verkoston tähänastisesta kymmenestä vetäjästä vasta kaksi on ollut alkujaan muita kuin suomen kielen tutkijoita. Toiseksi tutkimus on ollut metodologisesti laajasti ymmärrettynä diskurssintutkimuksellista, niin että tarkastelun keskiössä ovat olleet nimenomaan työelämän kielelliset, diskursiiviset ja sosiaaliset käytänteet. Kolmanneksi verkosto on ollut orientaatioltaan monitieteinen mutta rakentanut tässä suhteessa yhteyksiä valtaosin organisaatio-, yhteiskunta- ja viestintätieteisiin. Vastaavasti

esimerkiksi monikielisyyden kysymykset, kielikäsitykset ja -ideologiat tai vaikkapa työelämän tutkimukselle olennaiset kasvatus- ja informaatiotieteiden näkökulmat eivät ole tähän mennessä olleet verkoston toiminnassa keskeisessä asemassa. Viime vuosina verkosto on kuitenkin alkanut laajentua myös sisällöllisesti ja sen parissa käsitellyt teemat ja tieteenalakytkökset ovat moninaistuneet edellä mainitun mukaisesti.

Kaikki Suomessa tehtävä työelämän kielen tutkimus ei ole organisoitunut verkoston ympärille – niinpä myös tässä artikkelissa jää kuvaamatta paljon tutkimuksia ja hankkeita, joiden keskeiset toimijat eivät ole olleet teemaverkoston ydinjoukkoa. Kuten johdannossa totesimme, myös useista verkoston syntyyn vaikuttaneista muutoskuluista olisi mahdollista tuottaa tässä esittämäämme detaljoidumpi kuva. Tämä pätee erityisesti soveltavan kielentutkimuksen kansainvälisen kentän ja siinä tapahtuneiden muutosten perkaamiseen 1990-luvulla ja 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Esimerkiksi soveltavan kielentutkimuksen alaan kuuluvien journaalien kehityskulkuja olisi arvokasta selvittää lähemmin tarkastelemalla diakronisesti vaikkapa työelämän kieleen liittyvien artikkelien määrään tai aihepiireihin liittyviä muutoksia 1990-luvulta tähän päivään. Kuvauksen yksityiskohtaistaminen olisi kiinnostavaa myös siinä, millaisten mikrohistoriallisten tapahtumaketjujen ja niissä tehtyjen tulkintojen myötä kansainvälisellä kentällä tuotettua tietoa on suodattunut suomalaisen kielentutkimuksen kentälle samoina vuosikymmeninä, joina verkoston perustajajäsenten ja sen tämänhetkisten aktiivien enemmistö on saanut oman koulutuksensa.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana kielen ja työelämän väliset yhteydet ovat pysyneet osin samoina, ja lisää tutkimusta tarvitaan edelleen kysymyksistä, joiden selvittämiseen verkosto alkujaan perustettiin. Nykyisessä tieto- ja merkitysyhteiskunnassa arvonluonti perustuu ennen muuta yhteiseen tiedon rakenteluun ja luovaan ongelmanratkaisuun, minkä vuoksi kieli on työssä mukana paitsi erimuotoisina kielellisinä tuotoksina, työn tuloksina, myös kielellisinä prosesseina, joiden avulla työtä toteutetaan. Nämä tuotokset ja prosessit ovat usein multimodaalisia ja -mediaalisia, mikä synnyttää uusia kielimuotoja ja kielenkäyttötapoja muuttaessaan esimerkiksi totuttuja puhutun ja kirjoitetun kielen sekä kielen ja muiden semioottisten resurssien eroja ja työnjakoja (ks. Nissi ym. 2023).

Toisaalta viime vuosina on tapahtunut myös useita muutoksia, jotka ovat tuoneet uusia juonteita verkoston alkuvaiheiden hahmotelmiin. Viimeistään maailmanlaajuinen koronaviruspandemia toi mukanaan uudenlaiset etä- ja hybrideityön käytänteet ja vauhditti työn digitalisoitumista. Tekoälyteknologian kehitys on nostanut ihmisen rinnalle luonnollista kieltä ymmärtävän ja tuottavan ei-inhimillisen toimijan, ja laajat muuttovirrat sekä työn keikkaistuminen ovat vaikuttaneet työn sisältöihin, ammattikuviin ja toimeentulomalleihin. Työelämän kielen tutkimuksen on pystyttävä vastaamaan näihin muutoksiin, minkä vuoksi se on tutkimuskenttänä haastava tutkittavan ilmiön muuttaessa alati muotoaan. Juuri siksi tarvitaan yksittäisiä toimijoita laajempaa verkostoa, joka pystyy jäseniensä avulla saavuttamaan kokonaisvaltaisemman kuvan nykytyön kielellisestä todellisuudesta.

Työelämän monimuotoistuminen ja pirstaloituminen edellyttää entistäkin vahvempia työelämän monilukutaitoja paitsi kielen asiantuntijoilta ja muilta asiantuntijatyötä tekeviltä myös perinteisemmän suorittavan työn tekijöiltä: laaja-alaista kieli-, teksti- ja viestintäosaa-

mista, tietoisuutta oman kielenkäytön ulottuvuuksista sekä kriittistä ymmärrystä kielen rakentamista merkityksistä ja järjestyksistä (monilukutaidosta ammatillisissa konteksteissa esim. Sulkunen 2023). Koska myös työelämässä tarvittavat tekstikäytänteet määrittyvät yhteisöllisesti (mts. 45), eri aloilla tarvittavat taidot voivat myös eriytyä toisistaan eri tavoin työn kontekstien muutosten mukana. Uutta tutkimusta työelämän kielenkäytöstä tarvitaan näin jo siksi, että kieliaineiden asiatuntijat pystyvät jatkossakin vahvistamaan sellaista kielitaitoa, jota eri aloille tähtäävät opiskelijat tulevat työelämässä tarvitsemaan toiselta asteelta korkeakoulutasolle asti. Samoin sitä tarvitaan, jotta kieliaineiden koulutusta tarjoavat yliopistolliset koulutusorganisaatiot voivat pysyä kiinni niiden alojen murroksissa, joille kielen asiantuntijatehtäviin tähtäävät opiskelijat haluavat työllistyä – tai joille työllistyminen olisi mahdollista, jos koulutus pysyy yhteiskunnan muutoksessa mukana.

Kirjallisuus

Applied Linguistics 2025. *Applied Linguistics: About the journal.* https://academic.oup.com/applij/pages/About [Luettu15.8.2025]

Bhatia, V. K. (toim.) 1993. *Analysing genre. Language use in professional settings.* Lontoo: Longman.

Gunnarsson, B.-L. 1995. Studies of language for specific purposes: a biased view of a rich reality. *International Journal of Applied Linguistics*, *5* (1), 111–134.

Gunnarsson, B.-L., P. Linell & B. Nordberg (toim.) 1997. *The Construction of Professional Discourse.* Lontoo: Longman.

Huhta, A & M. Lappalainen 2021. AFinLA 50 vuotta 1970–2020/21. Esitelmä AFinLAn syyssymposiumissa 2021. https://afinla.fi/wp-content/uploads/AFinLA-historiaesittely.pdf [Luettu 15.8.2025]

JALPP 2025. *Journal of Applied Linguistics and Professional Practice: aim and scope.* https://utppublishing.com/journals/jalpp/aim-and-scope [Luettu 15.8.2025]

Kankaanpää, S. 2006: *Hallinnon lehdistötiedotteiden kieli.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Knapp, K. & G. Antos 2011. Introduction to the handbook series. Linguistics for problem solving. Teoksessa C. N. Candlin & S. Sarangi (toim.) *Handbook of communication in organisations and professions.* Handbooks of Applied Linguistics 3. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton, v–xix.

Lilja, N., E. Luukka & S. Latomaa 2017. Kielitietoisuus eriarvoistumiskehitystä jarruttamassa. Teoksessa S. Latomaa, E. Luukka & N. Lilja (toim.) *Kielitietoisuus eriarvoistuvassa yhteiskunnassa*. AFinLAn vuosikirja 2017. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 75. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys, 11–29.

Nissi, R., M. Blåsjö & C. Jonsson 2023. Workplace communication in flux. From discrete languages, text genres and conversations to complex communicative situations. *Applied Linguistics Review*, *14* (4), 679–695.

Nissi, R. & S. Honkanen 2015. Kielityön uudet muodot: kielentutkijan katse tieto- ja osaamisyhteiskuntaan. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 9.12.2015. http://www.kieliverkosto.fi/article/kielityon-uudet-muodot-kielentutkijan-katse-tieto-ja-osaamisyhteiskuntaan/

Nissi, R. & S. Honkanen 2016. Aitoa dialogia asiantuntijatyöhön: kielen tuotteistamisen uudet mekanismit vuorovaikutuskoulutusta markkinoivissa kurssikuvauksissa. Teoksessa A. Solin, J. Vaattovaara, N. Hynninen, U. Tiililä & T. Nordlund (toim.) *Kielenkäyttäjä muuttuvissa instituutioissa. The language user in changing institutions.* AFinLAn vuosikirja 2016. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys, 184–199.

Pallasvirta, E. 2021. *Transatlanttinen fennougristiikka. Suomalais-yhdysvaltalaiset suhteet ja tieteenalan kehitys Yhdysvalloissa toisesta maailmansodasta 1960-luvulle*. Helsinki: Helsingin yliopisto. http://hdl.handle.net/10138/327972

Ponkala, M. 2019. *Muistiot ministeriöiden työssä. Monimenetelmäinen tutkimus virkakielen konventioista ja niitä ylläpitävistä diskursseista.* Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto. https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201910223992

Ponkala, M. & A.-M. Weckström 2018. Kynä käy ja sello soi. Kirjoittamisen merkitys muusikon työssä. *Kielikello 2*/2018. https://kielikello.fi/kyna-kay-ja-sello-s-1/

Ruohomäki, K. 2001. Soveltavan kielitieteen perusteos päivitettiin. Kirja-arvio teoksesta K. Sajavaara & A. Piirainen-Marsh (toim.) 2000. Näkökulmia soveltavaan kielentutkimukseen. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus. *Virittäjä 3*, 517–520.

Ruusuvuori, J., M. Haakana & L. Raevaara (toim.) 2001. *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskustelunanalyyttisia tutkimuksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Simonen, M., R. Nissi & E. Lehtinen 2021. Soveltava keskusteluntutkimus tutkijan ja tutkittavien vastavuoroisena toimintana. Teoksessa R. Nissi, M. Simonen & E. Lehtinen 2021 (toim.) *Kohtaamisia kentällä. Soveltava keskusteluntutkimus ammatillisissa ympäristöissä.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–26.

Sulkunen, S. 2023. Suorittavassa työssä tarvitaan ammatillista monilukutaitoa. *Kielikukko*, *42* (1), 44–47. https://finrainfo.fi/wp-content/uploads/2023/04/Kielikukko_1_Sulkunen.pdf

Tiililä, U. 2007. *Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tiittula, L. & P. Nuolijärvi tässä julkaisussa. Talouselämän kieli ja viestintä Suomen soveltavan kielentutkimuksen kentässä 1980-luvulta 2000-luvun alkuun.

VNK 2020 = *Hyvin suunniteltu, puoliksi kirjoitettu. Apuneuvoja julkishallinnon tekstien kirjoittajille.* Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2020:1. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162113/VNK_2020_01.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Virtanen, M. T. 2020. Kertomuslajit tiedettä omakohtaisesti popularisoivassa tietokirjallisuudessa: Systeemis-funktionaalinen näkökulma. Teoksessa M. T. Virtanen, P. Hiidenmaa & J. Nummi (toim.) *Kertomuksen keinoin. Tarinallisuus mediassa ja tietokirjallisuudessa.* Helsinki: Gaudeamus, 79–111.

Voutilainen, E. 2025. Kielenhuoltotyötä eduskunnan kansliassa. Vierailuluento suomen kielen aineopintojen Kielenhuollon kurssilla 3.11.2025, Helsingin yliopisto.

Osio III

AFinLA suomalaisen kielentutkimuksen kentällä

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 221–244.

Tommi Jantunen
Jyväskylän yliopisto

Yliopistollisen viittomakielialan kehkeytyminen ja identiteetin etsintä Suomessa

Nostot

- Yliopistollinen viittomakielten tutkimus- ja oppiala muotoutui Suomessa vuosien 1980–2010 välillä.
- Tutkimuksessa on tapahtunut alueellinen siirtymä Helsingistä Jyväskylään.
- Painottuminen joko yleiseen tai soveltavaan tutkimukseen on jakanut alaa, mutta viime vuosina perinteet ovat yhdistyneet.
- Edunvalvonnan ja tutkimuksen suhde herättää keskustelua.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

The field of academic research and teaching of sign languages in Finland had its beginnings in general linguistics in Helsinki in the early 1980s and was established in the context of applied linguistics in Jyväskylä by 2010. While the field of academic research and teaching of sign languages has been balancing itself between basic and applied language research, its character has also been shaped by its relationship with advocacy, which has, among other things, emphasised the immediate use of research results and also sought to set research agendas. This article highlights the key milestones in the development of the field of academic research and teaching of sign languages in Finland in the 1980s, 1990s and the first decade of the 21st century. In addition to these milestones, the article reflects on the identity of the field, especially from the perspective of how the field has (not) managed to balance basic and applied language research and how it continues to create and navigate in waters traditionally dominated by advocacy.

Keywords: sign language, academic disciplines, fields of research
Asiasanat: viittomakieli, tieteenalat, tutkimusalat

1 Johdanto

Yliopistollisen viittomakielialan – tarkemmin yliopistollisen viittomakielten tutkimus- ja oppialan – syntyä ja kasvua Suomessa ei ole toistaiseksi juurikaan käsitelty. Teemaa on sivuttu muutamissa julkaisuissa, kuten Takkisen ja Puupposen (2017a) kirjoituksessa *Suomalainen viittomakieli Jyväskylän yliopistossa – 13 vuotta maisteriopintoja ja paljon muuta*. Kirjoitus on esipuhe vuonna 2017 julkaistuun, Jyväskylän yliopiston suomalaisen viittomakielen oppiaineen maisterintutkielmia esitelleeseen kirjaan *Maisteriksi viittomakielestä – 11 sukellusta suomalaiseen viittomakieleen* (Takkinen & Puupponen 2017b). Toinen viimeaikainen esimerkki yliopistollisen tutkimus- ja oppialan historiaa käsittelevästä kirjoituksesta on Rissasen, Rainòn ja Takkisen (2024) yhteisartikkeli *Early research on Finnish Sign Language: In the footsteps of great role models*, joka on historiallinen katsaus kirjoittajien omaan toimintaan viittomakielten suomalaisen tutkimuksen ja yliopistollisen koulutuksen pioneereina 1980-luvulta alkaen. Muutamia muita erityisesti tutkimusta esitteleviä katsauksia on lisäksi olemassa (esim. Jantunen 2008a), mutta kokonaisvaltaisempaa esitystä aiheesta ei ole tehty. Tätä voidaan pitää alan yhteisömuistin ja itsetunnon kannalta puutteena: yliopistollinen viittomakieliala alkoi Suomessa modernissa mielessä jo 1980-luvun alussa – tätä kirjoitettaessa lähes 45 vuotta sitten – ja moni syntyprosessiin liittyvä asia on jo unohtumassa.

Käsillä olevan artikkelin yksi keskeinen tavoite on esitellä Suomen yliopistollisen viittomakielialan kehkeytymiskaarta vuosien 1980–2010 välillä (luku 2). Artikkeli eroaa Takkisen ja Puupposen (2017a) kirjoituksesta sikäli, että tässä artikkelissa näkökulma on Jyväskylässä tapahtunutta toimintaa laajempi: käsillä oleva artikkeli pyrkii tarkastelemaan alan syntyä ja kehitystä koko Suomen mittakaavassa. Rissasen, Rainòn ja Takkisen (2024) kirjoituksesta tämä artikkeli eroaa puolestaan esimerkiksi siinä, että tarkastelunäkökulmaa ei lähtökohtaisesti sidota henkilöihin: tämän artikkelin näkökulma pyrkii olemaan ensisijaisesti makrotasoinen ja institutionaalinen. Laajassa mielessä käsillä olevan artikkelin

näkökulma lähenee Jantusen (2008a) katsauksen näkökulmaa, mutta kuitenkin sillä erolla, että pelkän tutkimuksen käsittelyn lisäksi fokuksessa on myös esimerkiksi yliopistollinen koulutus. Lisäksi alan kehitystä käsitellään tässä artikkelissa pohtivammin kuin aikaisemmissa kirjoituksissa.

Artikkelin toinen tavoite on kuvata tapahtumia ja periaatteita, joiden myötä yliopistollinen viittomakieliala on määritellyt itseään teoreettisesti, menetelmällisesti ja yhteiskunnallisesti tutkimuksen alkuvaiheista tähän päivään (luku 3); tämä kiteytyy alan identiteetin etsinnäksi. Lähtökohtina tavoitteen saavuttamiselle ovat klassiset eronteot yleisen ja soveltavan kielentutkimuksen sekä tutkimuksen ja edunvalvonnan välillä. Ensimmäisen niin sanotun dikotomian käsittely nostaa esiin jaon Helsingin yleiseen ja Jyväskylän soveltavaan tutkimukseen. Tätä jakoa on nyttemmin pyritty strategisesti pehmentämään, sillä vahva alueellinen jakautuminen saati tutkimusperinteiden siiloutuminen ei välttämättä ole eduksi (ainakaan) pienelle alalle. Historiallisesti ero on kuitenkin ollut vahva vaikutin alan sisäisessä kehityksessä. Toisen erottelun käsittely nostaa esiin paitsi tarpeen selkiyttää lähtökohtia, joista tutkimusta viittomakielistä Suomessa tehdään (esim. Jantunen & Kanto 2024) sekä myös kysymyksiä esimerkiksi vallankäytöstä ja viittomakieliin liittyvästä omistajuudesta (vrt. Rautiainen ym. 2024). Tämän teeman osalta artikkeli muuttaa näkökulmaansa vahvemmin argumentoivaan suuntaan. Pääargumentiksi muotoutuu kanta, jonka mukaan suhteellisen uuden akateemisen tutkimus- ja oppialan on välttämätöntä toimia tutkimus- ja tiedemaailman periaatteiden mukaisesti, vaikka se ei aina kävisi yksiin viittomakieliyhteisöä perinteisesti edustaneen edunvalvonnan lähtökohtien kanssa.

Käsillä olevan historiikin pääteemaan eli AFinLA ry:n kunniakkaaseen taipaleeseen artikkeli kytkeytyy välillisesti, mutta vahvasti. Yliopistollinen viittomakieliala ei ole koskaan ollut aktiivinen institutionaalinen toimija AFinLAssa, mutta erityisesti Jyväskylään sijoittuvan historiansa vuoksi ja henkilötasolla viittomakieli on seurannut ja monin paikoin myös myötäelänyt AFinLAn vaiheita ja kehitystä. Henkilötasoisten työelämäyhteyksien kautta myös monilla AFinLAn piirissä käydyillä keskusteluilla on ollut vaikutusta viittomakielialan sisäisiin keskusteluihin. Konkreettinen esimerkki tästä on soveltavan kielitieteen käsitteellistäminen ja asema suomalaisella kielentutkimuksen kentällä, jotka keskusteluteemoina ovat olleet hyvin läheisiä myös yliopistolliselle viittomakielialalle ja sen identiteetin etsinnälle (ks. erityisesti Halonen & Saarinen, tässä julkaisussa sekä tämän artikkelin luku 3.1).

Artikkeli pyrkii aiheidensa käsittelyssä mahdollisimman suureen neutraaliuteen ja objektiivisuuteen. Samalla on kuitenkin niin – muun muassa koska kirjoitettuja historialähteitä artikkelin pääteemasta ei läheskään aina ole saatavilla – että artikkelissa käsiteltäviä aiheita lähestytään sen historian ja kontekstin valossa, jossa käsillä olevan tekstin kirjoittaja itse on elänyt. Tämä kirjoittajan positio on tarkasti ottaen seuraava: Olen kuuleva, alun perin viittomakielialan ulkopuolinen henkilö, joka valmistui maisteriksi Helsingin yliopiston yleisestä kielitieteestä vuonna 2001. Vuosina 1998–2002 toimin viittomakielentutkijana Kuurojen Liitto ry:n tutkimus- ja sanakirjatyössä ja tämän jälkeen lukuvuonna 2003–2004 tulkkikouluttajana Humanistisen ammattikorkeakoulun Helsingin yksikössä. Vuoden 2004 syksyllä siirryin Jyväskylän yliopistoon, jossa viimeistelin Helsingissä aloittamani väitöskirjan vuonna 2008. Jyväskylän yliopistossa – ja vuoden 2010 jälkeen sen viittomakielen

keskuksessa – olen seurannut yliopistollisen ja muun viittomakielialan muotoutumista muun muassa lehtorin, tutkijatohtorin, yliopistotutkijan ja akatemiatutkijan rooleissa. Vuoden 2018 joulukuusta olen toiminut Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitoksella suomalaisen viittomakielen professorina. Muita viittomakielialan professuureja ei Suomessa tätä kirjoitettaessa ole.

Yllä aukikirjoitettu positio heijastuu artikkelin molempiin päälukuihin 2 ja 3. Luvun 2 sisällössä, joka on kronologisesti etenevä tutkimus- ja oppialan kehkeytymishistoria, position vaikutus on kuitenkin vähäisempi kuin luvun 3 sisällössä, jossa pääpaino on alan identiteettiin vaikuttaneissa ja edelleen vaikuttavissa tekijöissä. Luvun 3 teemaa tarkastellaan kirjoittajan omien kokemusten kautta ja usein myös sellaisella tiedolla, johon kirjoittajalla on erityispääsy. Osittain tähän tietoon – mutta myös esimerkiksi yleiseen ammatilliseen työnkuvaan – nojaavat myös muutamat lukuun 3 sisäänkirjoitetut kannanotot ja alaa koskevat yleiset positioinnit.

2 Tutkimus- ja oppialan kehkeytyminen 1980–2010

2.1 Tutkimuksen henkilövetoiset alkuhetket 1980-luvulla

Kuurojen käyttämiä kielityyppejä (viitottuja, puhuttuja, kirjoitettuja), erilaisia viittomisen muotoja (esim. eleitä, tukiviittomia, viitottua puhetta) ja erilaisia kansallisia viittomakieliä (esim. suomalaista, ruotsalaista, ranskalaista) on tutkittu tavalla tai toisella jo tovi. Varhaisimmat maininnat "kuuromykistä" ja heidän "eleistään" ajoittuvat antiikkiin ja Platonin *Kratylos*-dialogiin, jossa käytiin keskustelua kielellisten merkkien luonnollisuudesta, käytännössä niiden muodon ja merkityksen läpinäkyvyydestä (Platon 1999). Suomessa ensimmäiset tieteellisiksi luokiteltavat maininnat kuuroista ja heidän kielistään lienevät peräisin Abraham Argillanderilta, joka antoi puheopetusta ensimmäisen vaimonsa Maria Helsingiuksen kuurolle veljelle Wolfgang Henricus Amadeus Helsingiukselle lisalmessa 1700-luvun jälkimmäisellä puoliskolla (Argillander 1994 [1771]). Vakiintuneemman kuurojenopetuksen ja tämän myötä viittomakielisen yhteisön syntyhetki ajoittuu Suomessa kuitenkin Porvooseen ja vasta vuoteen 1846 (esim. Jantunen 2001; Rainò 2004). Näihin aikoihin alettiin Suomessa käytettyä viittomakieltä tarkastella myös tutkimuksellisesti, mikä näkyi esimerkiksi Carl Oscar Malmin – Porvoon kuurojenkoulun synnystä ja viittomakielisen opetuksen käynnistymisestä Suomessa vastanneen kuuron miehen – kirjoituksissa, joissa hän kuvasi ja analysoi aikakaudelle tyypilliseen tapaan käyttämänsä Ruotsissa oppiman viittomakielen yksiköitä (Malm 1913 [1852]). 1900-luvun alkuun tultaessa Suomessa käytettävä viittomakieli oli jo suhteellisen vakiintunut ja kohde erityisesti leksikkoon kohdistuville tutkimuksellisesti relevanteille kehittämisaloitteille (Jantunen 2001; Rainò 2004). Näiden keskeisiä eteenpäinviejiä olivat Suomen ensimmäisen valokuvia hyödyntäneen viitotun kielen sanakirjan julkaissut David Fredrik Hirn yhdessä vaimonsa Marian ja poikansa Juliuksen kanssa (Hirn 1910, 1911, 1916).

Argillanderin, Malmin ja Hirnien toiminta ajoittuu aikakaudelle, jota brittiläinen viittomakielentutkija Bencie Woll (2003) on nimittänyt viittomakielten tutkimuksen esimoderniksi aikakaudeksi. Suomessa tämä aikakausi jatkui pitkälle 1970-luvun loppupuoliskolle. Kansainvälisesti esimoderni viittomakielten tutkimuksen aikakausi vaihtui moderniksi kuitenkin jo 1950-luvulta alkaen (vrt. Tervoort 1953), viimeistään 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa (vrt. Stokoe 1960), jonka jälkeen myös Suomeen alkoi saapua uusia tutkimuksellisia vaikutteita kansainvälisen ja erityisesti pohjoismaisen yhteistyön kautta. Erityisesti orastava kansainvälinen tutkimus alkoi näkyä koulutuskontekstissa, jossa muun muassa Kuurojen Liitto ry:n myötävaikutuksella alettiin valmistaa päivitettyjä materiaaleja. Näin syntyivät lopulta esimerkiksi 1970-luvulla työstetty *Viittomakielen kuvasanakirja* (1977) sekä kieliopiksikin kutsuttu Eino Savisaaren ja Antti Vanteen *Viittomakieli* (1979). Akateemisempaakin työtä tehtiin. Käsillä olevan teoksen kontekstissa maininnan ansaitsee AFinLA ry:n julkaisuna numero 24 ilmestynyt Niilo Heinosen (1979) kieliteoreettinen tutkimus *Tieteen paradigmat ja varhaiskuurojen kielenopetus*, jonka sisältö on paikoin edelleen relevanttia.

Modernissa mielessä viittomakielten tutkimuksen alku ajoitetaan Suomessa yleensä 1980-luvun alkuun. Tutkimuksen aloittamisen keskeisenä katalyyttinä toimi Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen professori Fred Karlsson, jolla on ollut vaikutuksensa myös suomalaisen soveltavan kielitieteen kehitykseen. Fred Karlsson oli alkanut kiinnostua viittomakielistä pohjoismaisen akateemisen yhteistyön seurauksena 1970-luvun loppupuolella, ja hän suoritti tämän seurauksena lopulta myös lyhyitä Kuurojen Liiton järjestämiä viittomakielen opintoja (Karlsson 24.3.2025).[1] Kiinnostus viittomakieleen johti lopulta siihen, että Karlssonin yleisen kielitieteen professuurin virkaanastujaispuhe lokakuussa 1980 tulkattiin suomalaiselle viittomakielelle, mikä tuon ajan akateemisessa kontekstissa sai aikaan suurta ja positiivista huomiota (Karlsson 24.3.2025). Toinen konkreettinen ja merkittävä seuraus Fred Karlssonin kiinnostuksesta viittomakieleen oli se, että vuonna 1982 yleisen kielitieteen laitoksella käynnistyi osin Kuurojen Liiton tukemana (ks. Rissanen 1985) ensimmäinen Suomessa käytettyyn viittomakieleen keskittynyt modernia kieliteoriaa hyödyntänyt tutkimusprojekti. Tutkijoina projektissa toimivat Terhi Rissanen ja Thomas Sandholm (alkuhetkistä ks. Rissanen ym. 2024). Projektin ja siihen kytkeytyvän työn tuloksena julkaistiin kaksi laajempaa kieliopillista tutkimusraporttia – *Viittomakielen perusrakenne* (Rissanen 1985) ja *Kolme kirjoitusta viittomakielestä* (Pimiä & Rissanen 1987) – sekä muutama erillinen artikkeli (esim. Karlsson 1984; Rissanen 1987). Suomalaisen yliopistotutkimuksen vahvasta momentista 1980-luvulla kertoo se, että Fred Karlsson toimi vuoden 1983 alussa Brita Bergmanin ruotsalaista viittomakieltä käsitelleen väitös-

1 Tässä luvussa lähteenä käytetty professori Fred Karlssonin haastattelu toteutettiin Helsingissä *Svenska litteratursällskapetin* (*Svenska litteratursällskapet i Finland r.f.*) tiloissa 24.3.2025. Haastattelun tavoite oli dokumentoida viittomakielten tutkimuksen tapahtumia Suomessa 1970- ja 1980 luvuilla, ja välillisesti tukea myös tämän artikkelin kirjoittamista. Haastattelu pohjasi joukkoon avoimia etukäteen valmisteltuja kysymyksiä, joita täydennettiin tilanteessa haastattelijan (tämän artikkelin kirjoittaja) ja haastateltavan toimesta. Haastattelu tallennettiin sovitusti videolle, joka on tarkoitus varustaa viittomakielen tulkkauksella ja julkaista myöhemmin. Haastattelun tekijänoikeudet ovat tekijöillä.

kirjan (Bergman 1982) vastaväittäjänä Tukholman yliopistossa sekä se, että vuoden 1987 heinäkuussa Lappeenrannassa järjestettiin viittomakielen tutkijoiden maailmankokous (*Fourth international symposium on sign language research*; ks. Edmundson & Karlsson 1990).

1980-luvun loppua kohti tultaessa suomalaisen viittomakielen yliopistollinen tutkimus alkoi laajeta kieliopin tutkimuksesta käsittelemään myös muun muassa kuurojen suomen kielen oppimista (Pimiä 1987) ja kuuron lapsen suomalaisen viittomakielen omaksumista (Takkinen 1988). 1980-luvun lopulla luotiin pohjaa myös Kuurojen Liiton ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen (nyk. Kotimaisten kielten keskus, lyh. Kotus) yhteistyönä toteutettavalle suomalaisen viittomakielen sanakirjatyölle, joka käynnistyi virallisesti 1988 (*Suomalaisen viittomakielen perussanakirja* 1998). Etenkin Kotus-yhteistyö oli tietoista seurausta halusta tehdä suomalaisen viittomakielen tutkimuksesta pysyvämpää ja pitkäjänteisempää muiden kielten mallin tapaan (Karlsson 24.3.2025). Yleisesti ottaen 1980-luvun lopun tutkimukselliset laajennukset lisäsivät moderniin suomalaiseen viittomakielten tutkimukseen uuden soveltavan kielentutkimuksen ulottuvuuden.

Laaja henkilölähtöinen katsaus viittomakielten tutkimuksen alkuvaiheisiin Suomessa on esitetty hiljattain julkaistussa artikkelissa, jonka kirjoittajina ovat toimineet 1980-luvulla akateemisen työnsä aloittaneet pioneerit Terhi Rissanen, Päivi Rainò (ent. Pimiä) ja Ritva Takkinen (Rissanen ym. 2024). Tässä käsillä olevassa artikkelissa näkökulma siirretään seuraavaksi 1990-luvun alkuun ja sitä seuranneeseen aikaan. Lisäksi näkökulmaa rajataan siten, että käsittelyssä korostetaan instituutioiden (kuten yliopistojen ja Kuurojen Liiton) ja alueiden (erityisesti Helsingin ja Jyväskylän) roolia. Varsinaisia tutkimusaiheita ei läpikäydä tarkasti. Näitä on kuitenkin koonnut yhteen noin vuoteen 2010 asti Jantunen (2008a) sekä tästä eteenpäin noin vuoteen 2020 asti Puupponen (2019).

2.2 Helsinki-vetoisen tutkimuksen 1990-luku

1990-luvulle tultaessa yliopistoissa tehtävä tutkimus oli muutamien, eri ainelaitoksiin affilioituneiden yksittäisten henkilöiden vastuulla. Suhteellisen pienestä tutkijajoukosta usealla säilyi kytkös Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitokseen, mutta aloina myös esimerkiksi fonetiikka/logopedia ja fennistiikka olivat edustettuina. Toinen yliopisto, johon viittomakielten tutkimus kytkeytyi, oli Turun yliopisto. Täällä viittomakielten tutkimusta edisti yleisen kielitieteen yhteydessä professori Esa Itkonen yhteistyössä tulkkikoulutuksessa tällöin vaikuttaneen Turun kristillisen opiston kanssa. Jyväskylän yliopiston rooli viittomakielten tutkimuksessa oli 1990-luvun alussa verrattain pieni. Toisaalta kasvatustieteiden ja viittomakielisen koulutuksen aloilla Jyväskylä alkoi herättää viittomakielikentän ja sen toimijoiden kiinnostusta. Tähän vaikutti epäilemättä liiton nykyisen toiminnanjohtaja Markku Jokisen opiskelu- ja työura yliopistossa. Kokonaisuutena viittomakielten yliopistollinen tutkimus Suomessa oli 1990-luvulla monin paikoin sidottua opinnäytteisiin, joita valmistui maisteri- ja lisensiaattitasolla (esim. Jokinen 1991; Takkinen 1995; Rissanen 1998; Hoyer 2000 [1999]; muista kuin opinnäytteistä ks. esim. Malm 1990; Pimiä 1990; Rissanen 1992).

1990-luvulla Kuurojen Liitto alkoi ottaa enenevästi vastuuta viittomakielten tutkimuksesta. Tästä konkreettinen osoitus oli liittoon vuonna 1991 perustettu viittomakielikeskus

(Salmi & Laakso 2005), jonka yhtenä osastona aloitti tutkimus- ja sanakirjatyö. Suuri osa tutkimus- ja sanakirjatyöstä keskittyi *Suomalaisen viittomakielen perussanakirjan* toimittamiseen, ja kirja julkaistiin vuonna 1998. Liiton viittomakielikeskuksen ja tutkimus- ja sanakirjatyön rooli viittomakielen tutkimusalalla oli kuitenkin pelkkää perussanakirjan valmistamistyötä suurempi. Tästä on osoituksena muun muassa se, että liiton viittomakielikeskus vakiintui sijoituspaikaksi vuonna 1996 Kotukseen perustetulle ja vuonna 1997 ensimmäisen kerran kokoontuneelle viittomakielen lautakunnalle (myöh. suomalaisen viittomakielen lautakunta, nyk. Suomen viittomakielten lautakunta) sekä vuonna 1998 käynnistyneelle ensimmäiselle suomenruotsalaista viittomakieltä käsitelleelle tutkimus- ja sanakirjaprojektille, jonka pääjulkaisu oli vuonna 2002 julkaistu *Se vårt språk! – Näe kielemme!*.

Tutkijoiden kytkökset Helsingin yliopistoon sekä toisaalta Kuurojen Liiton vahva roolinotto tutkimuksessa ja esimerkiksi lautakuntatyön kytkös Helsingissä sijaitsevaan Kotukseen – jonne 1980-luvun yliopistollista viittomakielen tutkimusta oli jatkumoluonteisesti siirretty (Karlsson 24.3.2025) – tekivät 1990-luvun viittomakielten tutkimuksesta kokonaisuutena vahvasti Helsinki-vetoista. Tämä on määrällinen ja alueellinen tosio, joka ei kuitenkaan tarkoita, etteikö tutkimusta olisi tehty myös muissa yliopistoissa tai alueilla. Lisäksi myös 1990-luvun lopulla perustetut ammattikorkeakoulujen tulkkikoulutusohjelmat (ks. Salmi & Laakso 2005) osallistuivat omista näkökulmistaan viittomakielen tutkimukseen, ei vähiten siksi, että muutamia yliopistoihin affilioituneita tutkijoita työskenteli (myös) tulkkikoulutuksen parissa. Lähtökohtaisesti ammattikorkeakouluissa tehtävä viittomakielten tutkimus kuitenkin operoi alemmalla opinnäytetyötasolla, eikä sitä tässä artikkelissa suoraan käsitellä.

1990-luvun loppu ansaitsee erityismaininnan tutkimusalan kasvua koskevassa keskustelussa, koska tällöin tutkimuksessa tapahtui Kuurojen Liiton toimesta useita hyvin näkyviä ja konkreettisia asioita. Käytännössä ensimmäinen merkkipaalu on jo vuosi 1995, jolloin tuli voimaan laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta (969/1995). Tässä perusoikeusuudistuksessa luotiin pohja viittomakielen ensimaininnalle vuonna 1999 voimaan astuneessa uudessa Suomen perustuslaissa (731/1999). Perusoikeus- ja perustuslakiuudistus yhdistettynä suomalaisen viittomakielen kielenhuoltotoiminnan aloittamiseen (konkreettisesti) vuonna 1997 ja perussanakirjan julkaisemiseen vuonna 1998 tarkoitti, että Kuurojen Liiton rooli ja tunnettuus tutkimuksen keskeisenä ja jopa ainoana toteuttajainstituutiona kasvoi merkittävästi 90-luvun loppua kohti. Kehitystä tukivat Kuurojen Liiton tutkimusta tekevien ihmisten vahvat kytkökset erityisesti Helsingin yliopistoon (monen tutkijan *alma mater*) ja Kotukseen (Kotuksen viittomakielen tutkijan tehtävä on edelleen sijoitettuna Kuurojen Liittoon) sekä myös institutionaalisesti kasvavaan tulkkausalaan (ks. yllä) ja poliittisiin päättäjiin.

Käytännönkin syistä Kuurojen Liiton tutkimustoiminta alkoi painottaa sanakirjatyön ohella kielipoliittisia teemoja (vrt. Kuurojen Liiton perustehtävä edunvalvontajärjestönä), jotka perinteisesti ovat olleet yksi soveltavan kielentutkimuksen laji. Samaan aikaan toiveet yleisemmän kielentutkimuksen – erityisesti 1980-luvun lopulla hiipuneen kieliopillisemman tutkimuksen – uudelleenkäynnistämisestä pysyivät ajankohtaisina. 1990-luvulla näihin

toiveisiin alettiin vastata Turun ja Jyväskylän yliopistoissa, joihin molempiin perustettiin viittomakielen perusopintokonaisuudet, approbatur-opinnot. Nämä olivat joko suoraan (Turussa) tai temaattisesti (Jyväskylässä) yhteydessä yleiseen kielitieteeseen ja nostivat esiin juuri alalla toivottua kielen perustutkimusnäkökulmaa. Approbatur-opintokokonaisuuksia integroitiin lopulta myös tulkkikoulutukseen sekä Diakonia-ammattikorkeakoulussa (Turku) että Humanistisessa ammattikorkeakoulussa (Jyväskylän approbatur). Vuonna 1998 Jyväskylässä alkoi ensimmäistä kertaa Suomessa myös viittomakieleen keskittynyt aineopintotasoinen cum laude -kokonaisuus, jonka yksi osa oli akateemiseen tutkimukseen kannustava proseminaari.

Vaikka 1990-luvun tutkimus oli vahvasti Helsinki-vetoista, erityisesti Jyväskylän yliopisto alkoi saada tutkimuksellista näkyvyyttä 1990-luvun lopulla. Yksi syy tähän oli Markku Jokisen rooli kasvatustieteissä ja opettajankoulutuslaitoksessa (OKL). Roolin myötä vuonna 1992 alkaneet approbatur-opinnot ja vuonna 1998 alkaneet cum laude -opinnot saivat Jyväskylässä vuonna 1998 seurakseen myös uuden hankemuotoisen viittomakielisen luokanopettajakoulutuksen. Viittomakielinen luokanopettajakoulutus toimi hankkeena Jyväskylän yliopiston OKL:n yhteydessä aina vuoden 2009 loppuun asti, jonka jälkeen se lakkasi hankkeena ja muutaman vuoden jälkeen myös yliopiston järjestämänä konkreettisena koulutuksena.

2.3 Tutkimus- ja oppiala syntyy ja vakiintuu Jyväskylään 2010 mennessä

2000-luvun alussa yliopistollinen tutkimus nosti merkittävästi profiiliaan. Konkreettisin merkki tästä oli, kun ensimmäinen (suomalaista) viittomakieltä eksplisiittisesti käsittelevä väitös valmistui soveltavaan kielitieteeseen Jyväskylän yliopistossa 2002. Väittelijä oli Ritva Takkinen ja väitöskirjan aiheena suomalaisen viittomakielen omaksuminen käsimuotojen fonetiikan näkökulmasta. Vastaväittäjiä Takkisella oli kaksi: suomalainen, mutta Tukholmassa 1998 väitellyt kuuro tohtori Johanna Mesch (jonka väitöskirja käsitteli taktiilia viittomakieltä) ja professori Fred Karlsson Helsingin yliopistosta. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppuun mennessä väitöksiä valmistui kolme lisää: kaksi Jyväskylässä (Fuchs 2004, Jantunen 2008b), yksi Helsingissä (Rainò 2004).

Muun muassa vuoden 2002 väitöksen (ja esim. tällöin käynnissä olleen viittomakielisen luokanopettajakoulutuksen) luomassa nosteessa Jyväskylään perustettiin 2004 ensimmäinen viittomakielen professuuri. Virassa (myöh. tehtävässä) aloitti ensin määräaikaisena ja myöhemmin vakinaisena kaksi vuotta aikaisemmin tohtoroitunut Ritva Takkinen. Käytännössä professuurin perustamisen yhteydessä luotiin jo olemassa olevien perus- ja aineopintojen jatkeeksi suomalaisen viittomakielen oppiaine maisteri- ja tohtorikoulutuksineen (aikaisemmin approbatur ja cum laude -opinnot olivat kytkeytyneet hallinnollisesti suomen kieleen). Ensimmäinen maisterintutkielma valmistui uudessa oppiaineessa alkuvuonna 2008 ja ensimmäinen tohtorinväitös saman vuoden elokuussa (Jantunen 2008b).

Kuurojen Liittoon sijoitetun suomenruotsalaisen viittomakielen tutkimus- ja sanakirjaprojektin tultua päätökseen 2002 Helsingin yliopisto ja erityisesti sen silloinen pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuden laitos (*Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur*, lyh. Nordica) otti vastuuta suomenruotsalaisen viittomakielen tutkimuksesta. Keskeiseksi henkilöksi Nordicassa nousi professori Jan-Ola Östman, jonka myötävaikutuksesta pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuden laitoksella muun muassa käynnistettiin erityisesti suomenruotsalaista viittomakieltä sosiolingvistisesti esitellyt *Teckenspråksstudier*-julkaisusarja (esim. Östman 2005; Hoyer ym. 2006). Tätä aikaisemmin ainoa viittomakieliin keskittyvä julkaisusarja on ollut liittoon sijoitettu (nyttemmin hiipunut) *Deaf Studies in Finland* -sarja, jossa esimerkiksi Takkisen (2002) ja Rainòn (2004) suomalaista viittomakieltä käsitelleet väitöskirjat julkaistiin.

Suomalaisen ja suomenruotsalainen viittomakielen erottaminen toisistaan on ollut yksi 2000-luvun alun merkittäviä ja suhteessa kauaskantoisia suomalaista viittomakielten tutkimusta koskevia (kieli)poliittisia päätöksiä. Tutkimuksen esimodernilla aikakaudella Suomessa käytettyä viittomakieltä ei nimetty alueiden tai kulttuuripiirteiden mukaan, mutta monet aikakauden tutkimuksessa mukana olleet henkilöt olivat perhetaustaltaan ruotsinkielisiä. Tämä tarkoitti, että jos 1800-luvulla ja vielä 1900-luvun alussa Suomessa käytettyä viittomakieltä olisi kuvailtu nykytermein, sitä olisi ehkä ollut oikeutettua nimittää monin paikoin suomenruotsalaiseksi, osin ehkä jopa ruotsalaiseksi (vrt. Malm oppi kielensä Ruotsissa koulua käydessään). 1900-luvun alun jälkeen suomenkielisyys alkoi korostua määrällisesti myös viittomakieltä käyttävien ihmisten taustoissa, ja 1980-luvulle eli modernin tutkimuksen syntyhetkille tultaessa "suomalaisuus" oli muodostunut oletusarvoksi myös viittomakieliyhteisössä. Modernissa tutkimuksessa suomenruotsalaisten kuurojen viittominen luokiteltiin aluksi murteeksi (Rissanen 1985), myöhemmin asteen verran neutraalimmin varieteetiksi (Hoyer 2000 [1999]). Omaksi kieleksi suomenruotsalainen viittomakieli määritettiin yhteisön itsensä toimesta vuonna 2005. Vahva tutkimuksellinen vaikutin – eräänlainen kannanotto – kielten nimeämisessä joko suomalaiseksi tai suomenruotsalaiseksi viittomakieleksi oli Kuurojen Liiton tutkimus- ja sanakirjatyössä julkaistun *Suomalaisen viittomakielen perussanakirjan* (1998) toimitusprosessi ja julkaisu, jotka eräällä tavalla kiteytyivät julkaisun nimessä korostaen sanakirjassa esitellyn viittomakielen "suomalaisuutta".

Helsingin yliopiston rooli erityisesti suomenruotsalaisen viittomakielen tutkimuksen eteenpäinviejänä motivoitui osin kieliyhteisön aluesidonnaisuudesta (vrt. Suomen ruotsinkieliset alueet etelä- ja länsirannikoilla), mutta myös Helsingin yliopiston virallisesta kaksikielisyydestä (suomi ja ruotsi). Eräänlaisen väliaikaisen kulminaation suomenruotsalaisen viittomakielen tutkimus sai vuonna 2012, kun ensimmäinen tähän kieleen liittyvä sosiolingvistinen väitös valmistui Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksella (Hoyer 2012). Väitöskirjassa otetaan kantaa myös suomenruotsalaisen viittomakielen uhanalaisuuden puolesta. Virallisemmin suomenruotsalainen viittomakieli määriteltiin uhanalaiseksi oikeusministeriön vuonna 2016 julkaistussa selvityksessä suomenruotsalaisen viittomakielen kokonaistilanteesta (Oikeusministeriö 2016). Uhanalaisuuskeskustelulla on

merkitystä suomalaiselle viittomakielten tutkimukselle myös laajemmin, ja tähän teemaan palataan luvussa 3.

Vuonna 2004 perustetun professuurin ja suomalaisen viittomakielen oppiaineen perustamisen jälkeisenä puolena vuosikymmenenä Jyväskylälle kehkeytyi entistä vahvempi rooli juuri suomalaiseen viittomakieleen keskittyvässä tutkimuksessa. Tämä näkyi myös tieteellisissä tapahtumissa, joista kotimaisia esimerkkejä olivat ensimmäiset suomalaisen viittomakielen tutkimuksen päivät vuonna 2007 ja ensimmäinen suomalaisen viittomakielen työpaja Jyväskylän kielitieteen päivillä 2009. Varsinaisesti Jyväskylässä tehtävä viittomakielen tutkimus ei kuitenkaan ole sidottu yhteen viittomakieleen vaan viittomakieliin yleensä. Omanlaisina osoituksinaan tästä olivat vuoden 2005 syyskuussa Jyväskylässä järjestetty kansainvälinen kuurojen viittomakielentutkijoiden työpaja sekä useat kansainväliset tutkijavieraat (esim. Robert E. Johnsson, Scott K. Liddell, Johanna Mesch ja Myriam Vermeerbergen), joiden kanssa jyväskyläläiset tutkijat tekivät myös yhteistyötä.

Jyväskylässä tapahtunut viittomakielen yliopistollisen tutkimus- ja oppialan synty oli paitsi sopivien aiempien sattumusten seurausta niin myös systemaattisen kehittämistyön tulos. Vastaavaa ei tapahtunut muissa yliopistoissa (ei edes suomenruotsalaiseen viittomakieleen erityisesti panostaneessa Helsingin yliopistossa), joissa viittomakielten tutkimus jopa hiipui 2010-luvun alkuvaiheita kohti tultaessa (näin etenkin Turussa, jossa lopulta myös yleinen kielitiede oppiaineena lakkaa 2017). Yksi keskeinen selittävä lisätekijä Jyväskylän yliopiston roolin vahvistumiselle oli Jyväskylän yliopistossa Kuurojen Liiton myötävaikutuksella aloitettu työ akateemisen viittomakieli-instituutin perustamiseksi etenkin 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Tämä työ konkretisoitui lopulta viittomakielen tutkimuksen ja koulutuksen valtakunnallisena erityistehtävänä, jonka opetus- ja kulttuuriministeriö (silloinen opetusministeriö) myönsi rahoituksineen Jyväskylän yliopistolle vuoden 2009 lopulla. Vuonna 2010 alkanut erityistehtävä käytännössä sementoi Jyväskylän yliopiston aseman viittomakielten tutkimuksen pääpaikkana Suomessa. Erityistehtävää hoitamaan perustettiin aloitusvuonna 2010 viittomakielen keskus, joka on edelleen kollektiivinen nimitys humanistis-yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan ja sen kieli- ja viestintätieteiden laitokseen sijoittuvalle tehtävälle ja rahoitukselle.

Viittomakielen yliopistollisen tutkimus- ja oppialan syntyprosessi Suomessa tuli valmiiksi viimeistään vuonna 2010, kun viittomakielen keskus aloitti toimintansa Jyväskylässä. Yliopistollisena toimintana viittomakielen tutkimus laajeni Suomessa edelleen muun muassa väitösten (kahdeksan väitöstä eri yliopistoissa vuosina 2010–2024), tieteellisten tapahtumien (lukuisia kansallisia ja kansainvälisiä työpajoja, seminaareja ja kongresseja), julkaisujen (esim. Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskus tuottaa vuosittain keskimäärin yhdeksän julkaisua), tutkimusinfrastruktuurin (FIN-CLARIN-konsortion Kielipankissa julkaistut Suomen viittomakielten korpukset) ja kilpaillun tutkimusrahoituksen määrän mittareilla mitattuna (esim. Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksella on ollut perustamisensa jälkeen vuoden 2024 loppuun mennessä yhteensä 11 ulkopuolisen rahoituksen hanketta). Yliopistollisen tutkimuksen rinnalla myös Kuurojen Liitto ylläpitää edelleen viittomakieleen liittyvää tutkimustoimintaa. Tämä näkyy edelleen muun muassa sanakirja- ja kielenhuoltotyönä (*Suvi*-sanakirjan lisäksi esim. *SignWiki*-sanakirja). Kuurojen

Liitto on osallistunut myös tutkimusaineistojen valmistamiseen (esim. Kielipankista saatavilla oleva *Kipo*-korpus).

3 Identiteetin etsintä

Viittomakielten yliopistollisen tutkimus- ja oppialan vakiintumisen ja erityisesti vakiintumiseen liittyvien historiallisten ja määrällisten merkkipylväiden näkökulmasta vuoden 2010 jälkeinen kehitys ei ole vielä riittävän kypsä itsenäistä ja yleistävää dokumentaatiota varten. Vuoden 2010 jälkeisiä tapahtumia voidaan kuitenkin käsitellä alan teoreettisen, menetelmällisen ja yhteiskunnallisen positioitumisen näkökulmasta, joka seuraavassa samastuu alan identiteetin etsinnäksi. Edellisessä luvussa kuvattu tutkimus- ja oppialan kehkeytymisen historia on tärkeässä taustaroolissa kysymyksille, joiden pohjalta ala on etsinyt identiteettiään ja yhä monella tapaa jatkaa sen etsimistä. Konkreettisina teemoina seuraavassa nostetaan esiin tasapainoilu helsinkiläisen yleisen ja jyväskyläläisen soveltavan kielentutkimuksen välillä sekä parhaillaankin käynnissä oleva keskustelu tutkimuksen ja edunvalvonnan suhteesta viittomakielialalla.

Seuraavissa luvuissa esiin nostetut kaksi pääteemaa eivät ole millään välttämättömyydellä ainoita viittomakielialan ja sen saralla tehdyn kielentutkimuksen identiteettiin vaikuttaneita aiheita. Voidaan esimerkiksi ajatella, että yksi identiteettikysymys, joka koskee viittomakielten tutkimusta nykypäivänä, on hiljainen keskustelu siitä, onko viittomakielten tutkimus oma tieteenalansa vai "pelkkä" (yliopistollinen ja) kielitieteen alle sijoittuva tutkimus- ja oppiala. Tähän kysymykseen on tässä artikkelissa otettu jälkimmäinen kanta. Osa viittomakielten tutkijoista on kuitenkin sitä mieltä, että viittomakielten tutkimus operoi omilla tieteellisen tiedon tuottamiseen liittyvillä aksioomillaan, teorioillaan ja menetelmillään ja on näin ollen tulkittavissa perinteisestä (puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen pohjaavasta) kielitieteestä erilliseksi tieteenalaksi.

3.1 Helsinkiläisen yleisen ja jyväskyläläisen soveltavan kielentutkimuksen kirjolla

Viittomakielten modernia suomalaista tutkimusta on lähes läpi sen lyhyen historian jakanut kysymys siitä, missä määrin tutkimuksen pitäisi olla yleistä kielentutkimusta (joka tässä ei tarkoita suoraan yleistä kielitiedettä vaan laajemmin perustutkimusta, jossa on mukana yksittäiskielten tutkimukseen liittyviä erilaisia piirteitä) ja missä määrin soveltavaa tutkimusta (vrt. soveltava kielitiede). Tämä kysymys on kietoutunut maantieteellisiin alueisiin sikäli, että yleinen kielentutkimus on ollut alalla toimineiden henkilöiden näkökulmasta Helsingin erityispiirre, soveltava puolestaan Jyväskylän. Jyväskylän assosioiminen soveltavaan kielentutkimukseen lienee ollut suomalaisessa kielentutkimuksessa tosio myös laajemmin.

Erityisesti yleinen–soveltava kielentutkimus -erotteluun liittyen voidaan todeta, että viittomakielten suomalainen tutkijakunta on aina viime vuosiin asti enemmistönä tai aina-

kin äänekkäimpien edustajiensa puolesta korostanut yleiseen kielitieteeseen pohjaavan tutkimuksen tärkeyttä. Vastaavasti soveltavaa tutkimusta viittomakielten suomalainen tutkijajoukko on enemmistönä tai vallakkaimpien edustajiensa toimesta epäillyt. Tätä yleistä suhtautumistapaa – jopa ennakkoasennetta – voidaan pitää osittain paradoksaalisena. Tällaisena se näyttäytyy esimerkiksi siitä näkökulmasta, että moni yleistä kielentutkimusta (vrt. kielen perusrakenteen kartoitusta) 1990-luvulla ja vielä vuosituhannen vaihteen jälkeenkin peräänkuuluttanut henkilö oli samaan aikaan itse vahvasti mukana soveltavaksi luokittuvan kielentutkimuksen toteutuksessa (vrt. sanakirjatyö, kielenhuolto; omaksumisen tutkimus, sosiolingvistiikka; viittomakielen tulkkaus jne.).

Yleisen kielentutkimuksen ja jopa yleisen kielitieteen roolin alleviivaamiseen viittomakielten tutkimuksessa on vaikuttanut epäilemättä luvussa 2 kuvattu yliopistollisen tutkimuksen alku ja näkyvät tulokset Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksella. Tämän lisäksi yleisen kielentutkimuksen roolin korostaminen on epäilemättä johtunut myös henkilösidonnaisemmista asioista, joista yksi geneerinen on ollut monen alalla toimineen tutkijan yleiseen kielitieteeseen punoutunut oppitausta. Toisaalta yleiselle kielentutkimukselle annettua tärkeää roolia voidaan lähestyä myös viittomakielialan yleisistä tarpeista käsin. Tällöin yhdeksi motiiviksi määrittyy ajatus kieliopin laatimisen merkityksellisyydestä.

Kieliopin laatiminen on nähty viittomakielialalla ja erityisesti viittomakielten tutkimuksessa Graalin maljan kaltaisena ratkaisuna erilaisiin koulutuksellisiin ja statuksellisiin haasteisiin. Koulutuskontekstissa kielioppi olisi sanakirjan kumppanina korvaamaton oppimateriaali viittomakieltä ennestään taitamattomille oppilaille ja opiskelijoille, kuten myös viittomakielisille itselleen. Statuksellisesti kielioppi puolestaan toisi mille tahansa viittomakielelle lisää arvostusta osoittamalla, että viittomakieli, josta kielioppi laaditaan, on perinteisiä kielijärjestelmän ideaalinormeja noudattava olio (vrt. Hoyer 2012). Yleinen–soveltava kielentutkimus -erottelun näkökulmasta kieliopista ylläpidetty käsitys viittomakielialalla ja tutkimuksessa sisältää kuitenkin myös paradoksin. Tämä on se, että kieliä koskevien koulutuksellisten ja statuksellisten tavoitteiden edistämisen voidaan argumentoida olevan perinteisesti etenkin soveltavan, ei niinkään yleisen kielentutkimuksen keskiössä.

Tutkimuskontekstissa logiikka kieliopin ja yleisen kielentutkimuksen (vrt. kielen peruskuvauksen) tarpeen korostamisessa on ollut edellä kuvailtua hienosyisempi. Tätä havainnollistaa oheinen sitaatti vuodelta 2008 (Jantunen 2008a: 19):

> Tehdyn tutkimuksen perusteella on ilmeistä, että jatkossa tutkimuksellisia voimavaroja tulisi fokusoida kieliopin ja erityisesti syntaksin perustutkimukseen, sillä toistaiseksi suomalaisen viittomakielen syntaksista ei ole tehty peruskuvausta. Syntaktisen perustutkimuksen tarve esimerkiksi opetuksessa on välitön: toistaiseksi suomalaisen viittomakielen syntaktisen tason opetuksessa on jouduttu turvautumaan – opetustasosta riippumatta – opettajien enemmän tai vähemmän vaihteleviin kieli-intuitioihin. Suuremmaksi tavoitteeksi suomalaisen viittomakielen kieliopillisessa tutkimuksessa on otettava kattavaan kieliaineistoon pohjaavan deskriptiivisen kieliopin laatiminen, jonka pohjalle esimerkiksi pedagogisempi kielioppi olisi mahdollista edelleen rakentaa.

Muun muassa kieliopillisten tutkimushankkeiden yhteiskunnallista vaikuttavuutta perusteltaessa yllä kuvatun sitaatin luonnostelema perusteluketju on ollut toimiva. Toisaalta sitaattiin liittyy myös viittomakielten tutkimusalalla vallitsevia yksinkertaistuksia tai jopa väärinymmärryksiä. Yksi erityisesti yleinen–soveltava kielentutkimus -erotteluun liittyvä on ajattelutapa, jonka mukaan soveltava tutkimus tarvitsee erillisen kieltä koskevan teoriapohjan tai tulokset, joita soveltaa. Äärimmilleen vietynä tämä kuitenkin tarkoittaisi, että soveltavalla tutkimuksella ei olisi esimerkiksi omaa teorianmuodostustaan tai metodologiaa. Toinen yksinkertaistus liittyy itse kieliopin käsitteeseen ja kielioppityön toteutukseen. Useiden keskustelujen perusteella on ollut selvää, että laajalle aineistolle pohjaavalla deskriptiivisellä kieliopilla on usein tarkoitettu *Ison suomen kieliopin* (Hakulinen ym. 2004) kaltaista jättiläisprojektia ja tuotetta. Tällaisia kielioppeja ei ole kuitenkaan toistaiseksi laadittu mistään viittomakielestä, eikä tavoitetta voida pitää nykytilanteessakaan realistisena. Aineistoja (multimediakorpuksia) kyseisen kaltaiseen työhön alkaisi kyllä olla (esim. Salonen ym. 2019), mutta suureksi haasteeksi muodostuu aineiston käsittely, joka on erittäin aikaa vievää. Käytännössä myös nuoren alan suhteessa nopeasti edelleen muuttuva teoriapohja haastaa suuren (mitään viittomakieltä käsittelevän) konsensuskuvauksen luomisen.

Alueellisesta näkökulmasta yliopistollisen viittomakielen tutkimus- ja oppialan vahva sijoittuminen Jyväskylään ja soveltavan kielentutkimuksen tiiviiseen yhteyteen kirvoitti 2000-luvun alkupuolelta alkaen jonkinasteista kapinointia monilta Helsinkiin sijoittuneilta tai yleisessä kielitieteessä koulutuksensa saaneilta tutkijoilta. Tätä voidaan pitää mielenkiintoisena vaiheena suomalaisessa viittomakielten tutkimushistoriassa, ja kapinoinnin taustalla täytyy nähdä myös vallankäyttöön ja henkilöihin palautuvia syitä. Pelkästään yleinen–soveltava kielentutkimus -erottelun kannalta skisma rakentuu kuitenkin jälleen paradoksille tai väärinkäsitykselle. Tämä on se, että Jyväskylään 2000-luvun alussa kumuloituneen tutkimuksen pelättiin Helsingin näkökulmasta suuntautuvan liian kauaksi tarpeellisena pidetystä yleisestä kielentutkimuksesta (vrt. edellä), mutta samaan aikaan suurta osaa Jyväskylän tutkimuksesta määrittivät kuitenkin vahvat yleisen kielitieteen teemat; vaikutus näkyi paitsi suomalaisen viittomakielen oppiaineen ensimmäisissä maisterintutkielmissa ja etenkin lauseoppia käsitelleessä väitöskirjassa (Jantunen 2008b), myös fonologiaa, morfologiaa ja syntaksia painottaneissa opetussuunnitelmissa. Itse asiassa yleisen kielitieteen vaikutus Jyväskylässä tehtyyn viittomakielten tutkimukseen oli etenkin 2004–2014 niin suurta, että yhteisen keskustelupinnan löytäminen muun Jyväskylässä tehdyn soveltavamman kielentutkimuksen kanssa ei aina ollut helppoa. Anekdoottisesti tämä osittain selittää, miksi AFinLAn toimintaan ei osattu jyväskyläläisessä viittomakielten tutkimuksessa lähteä suuremmalla volyymilla mukaan, vaikka sitä vuoden 2010 tienoilla yhdistyksestä suoraan toivottiinkin.

Toisaalta yleisen kielitieteen suuri vaikutus Jyväskylässä tehtävään viittomakielen tutkimukseen sai aikaan myös jonkinlaisen soveltavan vastareaktion muutamissa Jyväskylään sijoittuneissa viittomakielen tutkijoissa 2010-luvun alussa. Tästä seurasi eräänlainen multimodaalisuuden käsitteelle rakentuva käänne (vrt. Tapio 2013), jonka vaikutukset suomalaisessa viittomakielten tutkimuksessa ovat monella tapaa – ja posi-

tiivisesti – nähtävissä vielä tänäkin päivänä. Käytännössä käänne tarkoittaa kieli-ilmiön tarkastelua laajemmasta näkökulmasta kuin mitä perinteisessä autonomisessa tai edes peruskielioppiteorian varaan rakentuvassa kielentutkimuksessa on totuttu tekemään. Lisäpontimena näkökulman laajentamiselle toimivat kansainvälisessä tutkimuksessa käydyt keskustelut eleiden roolista kielessä (erityisesti Liddell 2003 alkaen) sekä orastava korpustutkimus, joka pääsi käyntiin Suomessa vuoteen 2013 mennessä (ks. lisää esim. Takkinen ym. 2020) ja joka pakotti tutkijoita kohtaamaan kielen variaation aivan toisella tavalla kuin perinteisesti oli viittomakielialalla tehty.

Yleisen ja soveltavan kielentutkimuksen väliseen köydenvetoon voidaan osittain palauttaa myös tietyt epäonnistumiset viittomakielen tutkimusalan valtakunnallisessa kehittämisessä. Esimerkki tästä on se, että Kotukseen kohdistuneiden rakennemuutosten aikoina vuosien 2010 ja 2012 välillä (ks. Nuolijärvi 2016) Kotuksen viittomakielentutkijankin vastuisiin kuulunutta (mutta Kuurojen Liitossa harjoitettua) sanakirjatyötoimintaa kaavailtiin siirrettäväksi Jyväskylään ja viittomakielen keskukseen, mutta Jyväskylässä toiminta koettiin viittomakielialan tutkijoiden puolesta kuitenkin jopa liian soveltavaksi senhetkiseen, kielen perustutkimusta korostaneeseen tutkimustilanteeseen nähden. Asia ei luonnollisesti ollut aivan näin yksinkertainen, vaan siihen liittyi myös muita rahoituksellisia ja henkilösidonnaisia ulottuvuuksia. Lopputuloksena sanakirjatyö vakiintui entistä pysyvämmin Kuurojen Liittoon (ks. Nuolijärvi 2016), kuten myös lautakuntatoiminta, jonka virallisesta järjestämisestä Kotus kuitenkin edelleen piti kiinni lainsäädännön velvoittamana (laki Kotimaisten kielten keskuksesta 1403/2011).

Viime vuosina, epäilemättä osin yliopistojen (ja ylipäätään korkeakoulujen) korostaman monitieteisyyden ja yhteiskunnalliseen vuorovaikutustehtävään panostamisen seurauksena, yleisen ja soveltavan kielentutkimuksen raja viittomakielten tutkimuksessa näyttää jatkuvasti hämärtyneen. Esimerkiksi Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksessa tämä rajan hämärtäminen on ollut jopa strateginen valinta. Valinta on nähtävissä oheisissa kahdessa tutkimustoimintaa kuvaavissa strategiatekstin osissa *(Viittomakielen keskuksen strategiset tavoitteet ja toimenpideohjelma vuosiksi 2018–2021* sekä *Viittomakielen keskuksen strategia 2025–2028*):

> *Viittomakielen keskuksen strategiset tavoitteet ja toimenpideohjelma vuosiksi 2018–2021* (osio *Tutkimus*)
> Viittomakielen keskuksessa tehdään kansainvälistä ja korkealaatuista viittomakielen rakenteen sekä viittomakielen omaksumisen ja monikielisyyden perustutkimusta. Keskus on edelläkävijä myös viittomakielen opettamiseen ja oppimiseen liittyvän tutkimuksen alalla. Perustutkimuksen tavoitteena on edistää Suomessa käytettyjen viittomakielten kieliopin laatimista ja vahvistaa viittomakielisten lasten kielenkehitystä monikielisessä yhteiskunnassa. Viittomakielen opetuksen ja oppimisen tutkimuksen tavoitteena on kehittää viittomakielen opetusmenetelmiä.
>
> *Viittomakielen keskuksen strategia 2025–2028* (osio *Tutkimus*)
> Edistämme Suomessa käytettävien viittomakielten korkeatasoista perus- ja soveltavaa tutkimusta laajasti pyrkien hyödyntämään kotimaisia ja kansainvälisiä yhteistyöverkostoja ja monitieteistä lähestymistapaa. Toimimme Suomessa käytettävien viittomakielten korpusten kehitystyössä aktiivisesti ja vaikutamme työhön liittyvien menetelmien ja

teknologioiden kehittämiseen. Tuotamme viittomakielten näkökulmasta kieltä koskevaa tutkimustietoa, joka myötävaikuttaa sekä tutkimus- ja opetusmaailmassa että laajemmin yhteiskunnassa viittomakielten asemaan sekä vallitsevien kielikäsitysten ja -asenteiden päivittymiseen.

Käytännössä logiikka yleisen ja soveltavan kielentutkimuksen rajan hämärtämisessä liittyy erityistehtävänä toteutetun tutkimus- ja oppialan vahvistamiseen. Perusidea on, että pienen alan etu on tuoda ihmisiä yhteen ilman ennalta määrättyjä ideologisia rajoja. Toisaalta logiikan pohja on myös havainnossa, että lopullista rajaa yleisen ja soveltavan kielentutkimuksen välille ei helpolla voi vetää.

3.2 Tutkimuksen ja edunvalvonnan suhde

Viittomakielten tutkimus ja viittomakieliin liittyvä edunvalvonta (jota toisinaan kutsutaan myös oikeuksienvalvonnaksi) ovat kulkeneet käsi kädessä modernin aikakauden alusta alkaen. Näiden kahden suhteesta ei ole juurikaan tehty kausaliteetista puoleen tai toiseen todistavia akateemisia tutkimuksia (yksi harvinainen laadullinen esimerkki, joka lähenee tätä, on Maartje De Meulderin väitöskirja vuodelta 2016; tutkimuksen ja edunvalvonnan läheinen yhteys mainitaan myös esimerkiksi Salmen ja Laakson 2005 historiikissa), mutta positiivinen korrelaatio tutkimuksen ja edunvalvonnan välillä on havaittavissa helposti. Yksi tätä havainnollistava esimerkki on annettu kuviossa 1, joka kuvaa eduskunnassa käytettyjen, viittomakieltä käsitelleiden puheenvuorojen määrää vuosittain.

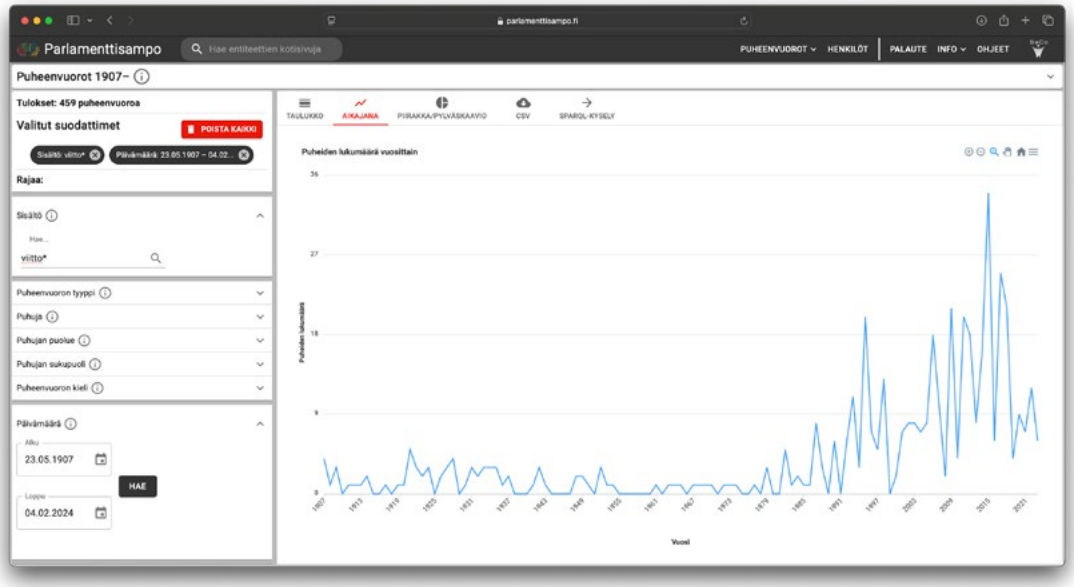

KUVIO 1. Näkymä Parlamenttisampo-palvelun tuloksista, jotka kuvaavat hakutermin *viitto** sisältämien puheiden määrää eduskunnan puheenvuoroissa vuosina 1907–2024.

Kuvio 1 on peräisin avoimesta Parlamenttisampo-palvelusta (Parlamenttisampo), joka sisältää teksteinä kaikki Suomen eduskunnassa pidetyt puheenvuorot vuosien 1907–2024 välillä. Kuvaajasta havaitaan, että viittomakieltä (hakutermi *viitto**) käsittelevien puheenvuorojen määrän kasvua kuvaava trendi alkaa vuoden 1980 tienoilla, jolloin myös viittomakielten moderni tutkimus käynnistyi ja alkoi lisääntyä määrällisesti Suomessa (ks. luku 2). Kuvaajan kaksi selkeää piikkiä osuvat vuosiin 1995 ja 2015. Tällöin käsittelyssä olivat viittomakielen mainitseva perusoikeusuudistus (laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta 969/1995) sekä viittomakielilaki (359/2015). Tarkempaa analyysia puheenvuorojen sisällöistä ei ole tätä kirjoitettaessa tehty.

Kuten luvussa 2 on osoitettu, vuoden 2010 jälkeen (ja käytännössä jo 1980-luvun loppupuolelta alkaen) Suomessa on ollut kahdentyyppistä viittomakieleen liittyvää modernia tutkimusta: tutkimusta, jota tehdään yliopistoissa ja tutkimusta, jota tehdään Kuurojen Liitossa. Periaatteiltaan yliopistojen ja niissä tehtävän tutkimuksen idea nojaa sekä perustuslakiin (731/1999) että yliopistolakiin (558/2009), joiden yksi funktio on taata yliopistoille autonomia ja yliopistoissa tehtävälle tutkimukselle vapaus ja integriteetti. Kuurojen Liitto on edunvalvontaorganisaatio, joka Patentti- ja rekisterihallituksen ylläpitämän yritys- ja yhteisötietojärjestelmän mukaan luokittuu aatteelliseksi yhdistykseksi. Laajassa mielessä Kuurojen Liiton toimintaa ohjaa liiton hallituksen kausittain hyväksymä strategia. Näin on myös yliopistojen kohdalla, mutta Kuurojen Liitossa strategia perustuu edunvalvonnan tavoitteisiin, ei lainsäädännön takaamaan tutkimuksen vapauteen.

Suomalaisessa viittomakielten tutkimuksen historiassa Kuurojen Liitto on ollut merkittävä toimija, ja sen vuonna 1905 alkaneeseen historiaan (Salmi & Laakso 2005) suhteutettuna yliopistojen aikakausi Suomen viittomakielikentällä on suhteellisen lyhyt. Yliopistollinen tutkimus on tänä päivänä kuitenkin olemassa oleva asia, ja se on syntynyt myös Kuurojen Liiton halusta ja myötävaikutuksesta (ks. luku 2); ensin vahvimmin Helsinkiin 1980-luvulla ja sitten pysyvämmin Jyväskylään 2000-luvun alkupuolella. Syyt yliopistotutkimuksen synnyttämiseen ovat tiedon tuottoon ja lisäämiseen liittyviä, mutta samalla myös esimerkiksi statuksellisia (vrt. edellinen luku ja keskustelu sanakirjasta ja kieliopista). Yliopistotutkimuksen synnyttämisen syihin liittyy kiinteästi myös ajatus siitä, että yliopistoissa tuotettua tutkimustietoa viittomakielistä olisi mahdollista käyttää edunvalvonnassa sen ajamien asioiden edistämiseen. Monessa tapauksessa tämän hyötysuhteen voidaan katsoa toimineen orgaanisesti yliopistojen ja edunvalvonnan erilaiset lähtökohdat huomioon ottaen (vrt. kuvio 1). Viittomakieliin ja niiden käyttäjiin liittyy kuitenkin myös sensitiivisiä, identiteettejä ja vaikeita historioita koskevia seikkoja, joiden käsittelyssä tutkimuksen vapautta ja integriteettiä korostava yliopistotutkimus ja enemmän tai vähemmän tavoitteellinen edunvalvonta ja sen puitteissa tehtävä tutkimus voivat joutua ottamaan eriäviä kantoja.

Yleisesti ottaen yliopistollisella tutkimustoiminnalla ja esimerkiksi edunvalvonnan puitteissa toteutettavalla tutkimustoiminnalla on merkittäviä tiedon luonteeseen liittyviä eroja. Lähtökohtaisesti yliopistoissa tehtävä tutkimus pyrkii olemaan perustus- ja yliopistolain hengessä episteemisesti mahdollisimman objektiivista ja tiedon epävarmuutta korostavaa. Edunvalvonnan puolella tehtävä tutkimus on sen sijaan normaalisti työsopi-

muksilla sidottu edunvalvontatoimijoiden strategioissa vahvistettuihin agendoihin, joita tyypillisesti luonnehtii päätöksentekoa tukeva tiedollinen varmuus. (Jantunen & Kanto 2024.) Pragmaattisesti tiedollista epävarmuutta korostava lähestymistapa voi sitten suosia pidättäytymistä toiminnasta, kun taas tiedollista varmuutta korostava lähestymistapa usein suosii nopeaa ja paikoin suoraakin toimintaa, myös aktivismia. Laajassa viitekehyksessä tutkimuksen ja edunvalvonnan suhde liittyy kysymykseen tieteen ja politiikan suhteesta, jota ovat käsitelleet muun muassa Mela ja Kivimaa (2008) ja joka on tätäkin kirjoitettaessa aktiivinen yleisen keskustelun aihe Suomessa.

Tutkimuksen ja edunvalvonnan suhde itsessään on sensitiivinen aihe viittomakielten suomalaisessa tutkimuksessa. Siitä keskustelu julkisuudessa on harvinaista muun muassa siksi, että asia koetaan alan sisäiseksi ja näin ollen sellaiseksi, josta tulee keskustella vain suljettujen ovien takana (viimeaikaisesta analyysista ks. Rautiainen ym. 2024; ks. myös Jokinen ym. 2024). Tässä yhtenä tavoitteena on puolestaan epäilemättä toive näyttäytyä ulospäin mahdollisimman yhtenäisenä alana, mistä voi olla hyötyä yhteisten tavoitteiden eteenpäinviemiselle. Yliopistollisen tutkimus- ja oppialan ja sen laajenemisen näkökulmasta keskeistä on kuitenkin myös tiedollisen moninaisuuden korostaminen ja kriittinen keskustelu. Yksi ehto tämän toteutumiselle on keskustelujen avoimuus riippumatta siitä, mitä aiheita keskustelut koskevat.

Esimerkki teemasta, jossa yliopistollinen tutkimus ja edunvalvonta instituutioina ovat keskustelleet parhaiden toimintatapojen löytämisestä liittyy suomenruotsalaisen viittomakielen elvytystoimiin. Kuten luvussa 2 on kerrottu, suomenruotsalaisen viittomakielen uhanalaisuusstatus virallistui valtion organisaatioiden tasolla vuonna 2016. Tämän jälkeen suomenruotsalaisen viittomakielen elvytystä alettiin suunnitella ja edistää erilaisissa poliittisissakin yhteyksissä. Yksi käänne keskustelussa oli vuosi 2019, kun Antti Rinteen (myöh. Sanna Marinin) hallituksen ohjelmaan tehtiin kirjaus suomenruotsalaisen viittomakielen elvytystyön edistämisestä ja tähän kytkeytyvästä tutkimusvastuutahon määrittämisestä. Käytännössä tutkimusvastuu jaettiin vuoden 2021 alusta Helsingin yliopiston ja Jyväskylän yliopiston kesken. Helsingissä tutkimusvastuu kirjattiin lisäyksenä harvinaisten kielten valtakunnalliseen erityistehtävään, Jyväskylässä viittomakielten tutkimuksen ja koulutuksen erityistehtävään. Helsingin rooli motivoitui yliopiston taustasta juuri suomenruotsalaisen viittomakielen parissa tehdystä tutkimuksesta sekä myös kieliyhteisön toiveesta. Jyväskylälle annettu vastuu oli puolestaan luonnollinen seuraus viittomakielen keskuksella olevasta asemasta suomalaisella yliopistollisella viittomakielten tutkimuksen kentällä. Varsinaisesta elvytystyön koordinoinnista otti vastuun Kuurojen Liitto. Liiton jäsenyhdistyksistä tärkeä rooli elvytystyössä on ollut myös *Finlandssvenska teckenspråkiga rf*:llä (FST).

Kielten elvytystoiminta jakaa tutkijoiden mielipiteitä (esim. Heller & Duchêne 2008), mutta lähtökohtaisesti suomenruotsalaisen viittomakielen elvytystyöhön on suhtauduttu Suomen viittomakielialalla positiivisesti: kyse on hyvin pienen käyttäjäjoukon kielestä (usein puhutaan noin 90 käyttäjästä, joskin laajemmilla kriteereillä laskettu käyttäjämäärä lienee 300:n tienoilla, ks. Salonen ym. 2022 ja Rainò 2025), ja vuosien saatossa kielen käyttäjiltä on monessa mielessä kavennettu mahdollisuuksia säilyttää ja edistää kieleen kytkeytyvää kulttuuria ja yhteiskunnallisia osallistumismahdollisuuksia. Myös tutkimuksen suhteessa

tärkeästä roolista suomenruotsalaisen viittomakielen kielen elvytyksessä vallitsee suuri konsensus, mikä tekee juuri yliopistoista ja yliopistoihin affilioituneista tutkijoista keskeisiä toimijoita elvytystyössä. Ideaalitapauksessa tämä tarkoittaisi yliopistoista päin lähtevää, muiden toimijoiden kanssa yhteistyössä suunniteltavaa yliopistollisen tutkimuksen suuntaamista keskeisiksi havaittuihin tietoaukkoihin, joiden pohjalta eri toimijat voivat edelleen kehittää kielen elinvoimaisuutta tukevia toimenpiteitä ja materiaaleja. Suomenruotsalaisen viittomakielen elvytystyö on kuitenkin lähtenyt liikkeelle edunvalvonnan suunnasta. Tarkoitusperä on hyvä ja toimintatapa myös yhteistyöhön perustuva, mutta lopputuloksena on silti periaatteellinen toimintamalli, jossa viime kädessä poliittinen toimija ulottaa ohjausvaikutusta kohti autonomisia, tutkimuksen vapauden ja integriteetin periaatteille rakentavia yliopistoja. Erityisen haasteelliseksi malli muodostuisi, jos esimerkiksi elvytystyössä usein laadittaviin elvytysohjelmiin tulisi kirjatuksi edunvalvonnan puolelta hyvin tarkkoja ja priorisoituja tutkimustavoitteita ja tehtäviä, jotka yliopistotutkimuksen näkökulmasta eivät olisi esimerkiksi toteutettavia tai muuten tiedollisesti tai tiedon soveltamisen kannalta parhaalla tavalla perusteltuja.

Edunvalvonnan suuri rooli viittomakielialalla on rakennettu edustuksellisuuden periaatteen varaan. Tämä tarkoittaa, että edunvalvonnan valitut edustajat puhuvat koko yhteisön puolesta. Tämä selittää edunvalvonnasta päin lähtevää toimintamallia myös suomenruotsalaisen viittomakielen elvytystyössä: kielten elvytystyön keskeinen periaate on elvytyksen kohteena olevien kielten käyttäjien toiveiden aito kuuntelu ja osallistaminen (De Meulder 2016), ja edunvalvonta toimii tässä koko kieliyhteisön roolissa. Vähemmistökieliin liittyy myös vahvaa omistamisen tematiikkaa; kielivähemmistöjen omistusoikeus kieleensä on monella tapaa suurempi kuin valtakielisillä henkilöillä on omaan kieleensä. Tätä taustaa ja edustuksellisuuden periaatetta vasten edunvalvonta myös omalla tavallaan omistaa elvytystyön kohteen olevan kielen ja omaa vahvan mandaatin kontrolloida kieleen liittyviä toimia. Edunvalvonta ei kuitenkaan automaattisesti ole yliopistotutkimuksen asiantuntija, mikä korostaa molemminsuuntaisen vuoropuhelun tärkeyttä elvytystyössä.

Toinen viime aikoina keskusteltu teema tutkimuksen ja edunvalvonnan välillä on ollut suomalaisen viittomakielen mahdollinen uhanalaisuus (ks. Jantunen 2023, 2024; Jantunen & Kanto 2024; Jokinen ym. 2024; Rautiainen ym. 2024: 215–216). Huoli suomalaisen viittomakielen elinvoimaisuudesta heräsi Kuurojen Liitossa noin 2015 eli samoihin aikoihin kun suomenruotsalaisen viittomakielen uhanalaisuus vahvistettiin valtiollisten toimijoiden taholta. Viittomakielten lautakunta alkoi myös käsitellä suomalaisen viittomakielen uhanalaisuuskysymystä vuoden 2017 tienoilla. Konkreettisena tavoitteena sekä Kuurojen Liitolla että lautakunnalla oli saada suomalainen viittomakieli mukaan UNESCOn uhanalaisten kielten verkkopalveluun. Tätä varten liitossa täytettiin UNESCOn kyselylomake, joka lähetettiin UNESCOlle vuosien 2018–2019 taitteessa. Kyselylomakkeen täyttöön osallistui muutama ihminen, ja sen sisällössä korostui näkökulma, joka painotti esimerkiksi kuuroutta ja viittomakielistä yksikielisyyttä suomalaisen viittomakielen käyttäjämäärien ja täten uhanalaisuuden pääasiallisen arvioinnin lähtökohtana. UNESCO lisäsi suomalaisen viittomakielen uhanalaisten kielten verkkorekisteriin vuoden 2020 tienoilla, ja Kuurojen Liitto alkoi viestiä suomalaisesta viittomakielestä uhanalaisena. Näkökulma kirjoitettiin

myös osaksi Kuurojen Liiton 2021–2025 strategiaa (Kuurojen Liiton strategia-asiakirja 2021–2025).

Keskustelupuheenvuorossaan tutkimuksen ja edunvalvonnan suhteesta suomalaisella viittomakielialalla Jantunen ja Kanto (2024) kirjoittavat, että minkä tahansa kielen uhanalaisuus on monitahoinen kysymys. Selvää on, että teemalla on vahva yhteys kielipolitiikkaan ja viittomakielialalla myös edunvalvontaan. Samalla on kuitenkin niin, että uhanalaisuus on myös tutkimuksellinen kysymys. Suomalaisen viittomakielen uhanalaisuusasiassa tämä ulottuvuus on käytännössä unohdettu: vaikka Kuurojen Liitto on myös tutkimustoimija, uhanalaisuusasiassa ei ole tehty varsinaista tieteellistä tutkimusta, vaan aktiivinen näkökulma asiaan on ollut edunvalvonnan näkökulma ja sitä tukeva raportointi. (Jantunen & Kanto 2024.)

Tärkeä uhanalaisuuskeskusteluun liittyvä asia, josta tarvittaisiin lisätietoa, on monikielisyyden ideologiaan nojaava viittomakielten ja suomalaisen viittomakielen käyttö sekä käyttäjämäärät (kuuroja ja huonokuuloisia viittomakielen käyttäjiä arvioidaan yleensä olevan Suomessa noin 4000–5000, mutta jo lievästi monikielisemmästä näkökulmasta käyttäjämäärä voi olla 6000–9000 käyttäjää suurempi, ks. Rainò 2025). Tästä "yksikielisyysvinoumasta" huomautti Jantunen (2023, 2024), jonka alkuperäiseen kirjoitukseen Kuurojen Liitto reagoi vastineella (Jokinen ym. 2024). Vastineessa alleviivattiin omistajuuden ajatukselle perustuvan edunvalvontanäkökulman tärkeyttä. Liiton mukaan suomalaisen viittomakielen uhanalaisuus on viime kädessä yhteisön päätökseen nojaava seikka. Yhteisön päätös ymmärretään juuri edustuksellisuuden kautta (vrt. yllä): yhteisön päätös uhanalaisuudesta on tosio, jos riittävän moni edunvalvonnan tarkkailema indeksi osoittaa, että kielen elinvoimaisuus ei kehity positiivisesti tulevaisuudessa (Jantunen & Kanto 2024).

Jantunen ja Kanto (2024) summaavat suomalaisen viittomakielen uhanalaisuudesta tähän asti käydyn keskustelun näkökulmat seuraavasti:

> Jantusen esittämä tutkimusnäkökulma sekä liiton esittämä edunvalvontanäkökulma ovat lähtökohdiltaan ja näin myös lopputulokseltaan erilaisia. Tutkimus lähtee liikkeelle mielipiteiden moninaisuudesta ja olettaa, että näistä tutkimustyön ja keskustelun kautta suodattuu parhaiten todellisuutta vastaava näkemys. Edunvalvonnan lähtökohta on puolestaan ennakko-oletus yhdestä yhteisesti jaetusta mielipiteestä, jota on tärkeä puolustaa kilpailevilta näkökulmilta.

Kuten edellä on todettu, yliopistollisen tutkimuksen lähtökohta vaikeissakin kysymyksissä on keskustelun läpinäkyvyys ja julkisuus. Edunvalvontaan sidotussa tutkimuksessa keskustelua voidaan käydä rajatuissakin ryhmissä ilman menetelmien ja tulosten julkaisua. Koska Suomessa on olemassa yliopistollinen viittomakieliä tarkasteleva tutkimus- ja oppiala, on tutkimuksellisten kysymysten osalta luonnollista ajatella, että keskustelua käydään tälle alalle tyypillisten kriteereiden mukaisesti. Tutkimukselle ja sen uskottavuudelle on eduksi olla tiedemaailman ytimessä, ei sen ulkopuolella.

4 Lopuksi

Tämä artikkeli on dokumentoinut yliopistollisen viittomakielten tutkimus- ja oppialan syntyhistoriaa ja kehitystä Suomen kontekstissa. Tutkimus- ja oppialan syntyprosessi käynnistyi 1980-luvun alussa, kun Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksella alkoi ensimmäinen suomalaista viittomakieltä kieliopillisesti tarkastellut tutkimusprojekti. Projekti kytki suomalaisen viittomakielen – ja lopulta myös muut Suomessa käytetyt viittomakielet – akateemiseen kielentutkimusmaailmaan tavalla, joka viimein johti viittomakielen akateemisen tutkimus- ja oppialan vakiintumiseen Jyväskylään vuoteen 2010 mennessä.

Alan muotoutuminen ei ole aina ollut kitkatonta. Mielipiteet yleisen ja soveltavan kielentutkimuksen suhteesta viittomakielen tutkimuksessa ja tähän kytkeytynyt köydenveto Helsingin ja Jyväskylän alueiden välillä ovat olleet yksi alan suurista jakolinjoista. Nyttemmin tämä keskustelu on laantunut, kun yleisen ja soveltavan kielentutkimuksen perinteitä on tietoisesti pyritty sulauttamaan toisiinsa. Toinen suuri keskustelunaihe on liittynyt tasapainoon, joka vallitsee tutkimuksen ja edunvalvonnan tavoitteiden välillä. Tämä keskustelu on tullut tarpeelliseksi siksi, että akateeminen tutkimus- ja oppiala on syntynyt edunvalvonnan ja siihen kuuluvan tutkimusperinteen hallitsemalle kentälle. Keskustelu tutkimuksen ja edunvalvonnan suhteesta on tätä kirjoitettaessa edelleen ajankohtainen ja tullee vaikuttamaan alan identiteettiin ja sen muotoutumiseen vielä useamman vuoden ajan.

Kirjallisuus

Argillander, A. 1994 [1771]. *Försökt sätt at lära dumbar läsa och tala*. Faximilutgåva. Växjö: Kultursällskapet Lejonet.

Bergman, B. 1982. *Studies in Swedish Sign Language*. Tukholma: Stockholm University.

De Meulder, M. 2016. *The power of language policy: the legal recognition of sign languages and the aspirations of deaf communities*. Jyväskylä Studies in Humanities 301. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6876-2

Edmundson, W. & F. Karlsson 1990. (toim.) *SLR´87: papers from The Fourth International Symposium on sign language research, Lappeenranta, Finland July 15–19, 1987*. International Studies on Sign Language and Communication of the Deaf 10. Hampuri: Signum Verlag.

Fuchs, B. 2004. *Phonetische Aspekte einer Didaktik der Finnischen Gebärdensprache als Fremdsprache*. Jyväskylä Studies in Humanities 21. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:951-39-1841-6

Hakulinen, A., M. Vilkuna, R. Korhonen, V. Koivisto, T. R. Heinonen & I. Alho 2004. *ISO suomen kielioppi*. Helsinki: SKS.

Heinonen, N. 1979. *Tieteen paradigmat ja varhaiskuurojen kielenopetus*. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen (AFinLA) julkaisuja n:o 24. Jyväskylä: Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys AFinLA.

Heller, M., & A. Duchêne. 2008. Discourses of endangerment: sociolinguistics, globalization and social order. Teoksessa A. Duchêne & M. Heller (toim.) *Discourses of endangerment: ideology and interest in the defence of languages*. Lontoo: Bloomsbery Publishing, 1–13.

Hirn, D. F. 1910. *De dövstummas åtbördsspråk i Finland – Kuuromykkäin viittomakieli Suomessa, vihko I*. Helsinki: Finlands Dövstumförbunds Förlag.

Hirn, D. F. 1911. *De dövstummas åtbördsspråk i Finland – Kuuromykkäin viittomakieli Suomessa, vihko II*. Helsinki: Finlands Dövstumförbunds Förlag.

Hirn, D. F. 1916. *De dövstummas åtbördsspråk i Finland – Kuuromykkäin viittomakieli Suomessa, vihko III*. Helsinki: Finlands Dövstumförbunds Förlag.

Hoyer, K. 2000 [1999]. *Variation i teckenspråk – en studie av släktskapsterminologi i teckenspråket hos finlandsvenska döva*. Finlands Dövas Förbund rf, publikationsserie L 4/2000. Helsinki: Finlands Dövas Förbund rf.

Hoyer, K. 2012. *Dokumentation och beskrivning som språkplanering – perspektiv från arbete med tre tecknade minoritetsspråk*. Nordica Helsingensia 29. Helsinki: Helsingin yliopisto. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7612-1

Hoyer, K., M. Londen & J.-O. Östman 2006. (toim.) *Teckenspråk: sociala och historiska perspektiv*. Teckenspråkstudier 2. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Jantunen, T. 2001. *Suomalaisen viittomakielen synnystä, vakiintumisesta ja kuvaamisen periaatteista*. Kuurojen Liitto ry, julkaisusarja L 1/2001. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Jantunen, T. 2008a. Katsaus suomalaisen viittomakielen kielitieteelliseen tutkimukseen. Teoksessa J. Keski-Levijoki (toim.), *Opettajankoulutus yhteisön luovana voimana: näkökulmia viittomakielisten koulutuksesta. Viittomakielisen luokanopettajakoulutuksen 10-vuotisjuhlakirja 17.10.2008*. Tutkiva opettaja 6/2008. Jyväskylä: TUOPE, 15–23.

Jantunen, T. 2008b. *Tavu ja lause: tutkimuksia kahden perusyksikön olemuksesta suomalaisessa viittomakielessä*. Julkaisematon väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Jantunen, T. 2023. Onko suomalainen viittomakieli uhanalainen? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, *14* (7). https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2023/onko-suomalainen-viittomakieli-uhanalainen

Jantunen, T. 2024. Yksikielisyysvinouma, kielikäsitykset ja yhteiskunnallinen kielityö. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, *15* (2). https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2024/yksikielisyysvinouma-kielikasitykset-ja-yhteiskunnallinen-kielityo

Jantunen, T. & L. Kanto 2024. Tutkimuksen ja edunvalvonnan suhde kaipaa selkeytystä suomalaisella viittomakielialalla. Keskustelupuheenvuoro. *Tieteessä tapahtuu* 3/2024. https://www.tieteessatapahtuu.fi/numerot/3-2024/tutkimuksen-ja-edunvalvonnan-suhde-kaipaa-selkeytysta-suomalaisella

Jokinen, M. 1991. *Kuuroutta koskevia näkemyksiä peruskoulun kuulovammaisten opetussuunnitelman perusteissa 1987*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Jokinen, M., K. Alanne, P. Selin-Grönlund & L. Savolainen 2024. Miksi emme saisi keskustella uhanalaisuudesta? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, *15* (1). https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-helmikuu-2024/miksi-emme-saisi-keskustella-uhanalaisuudesta

Karlsson, F. 1984. Structure and iconicity in sign language. Teoksessa F. Loncke, P. Boyes-Braem & Y. Lebrun (toim.) *Recent Research on European Sign Languages*. Lisse: Swets & Zeitlinger, 149–155.

Karlsson, F. 24.3.2025. Haastattelu. Helsinki: Svenska Litteratursälskapet (SLS).

Kipo-korpus 2010. *Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma.* http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2020112921 [Luettu 27.10.2025.]

Kuurojen Liiton strategia-asiakirja 2021–2025. https://kuurojenliitto.fi/wp-content/uploads/2020/12/Kuurojen_liitto_strategia_fi_web.pdf [Luettu 2.4.2025.]

Laki Kotimaisten kielten keskuksesta 22.12.2011/1403. https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saadoskokoelma/2011/1403

Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta 17.7.1995/969. https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saadoskokoelma/1995/969#OT0

Liddell, S. K. 2003. *Grammar, gesture, and meaning in American Sign Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Malm, A. 1990. On sign language lexicography. *SKY – Suomen kielitieteellisen yhdistyksen vuosikirja 3*, 37–48.

Malm, C. O. 1913 [1852]. Kuuromykistä, heidän sielullisesta tilastansa, kielestään ja opettamistavastaan. Teoksessa J. Hirn, O. Wichmann, J. Sundberg & J. Stadius (toim.) *Elämänkerrallisia muistiinpanoja K. O. Malmista sekä hänen kirjoitelmiaan ja kirjeitään*. Helsinki: Suomen Kuuromykkäin Liitto, 64–76.

Mela, H., & P. Kivimaa 2008. Tieteen ja politiikan monimutkainen suhde. *Tieteessä tapahtuu 26* (2), 33–39. https://journal.fi/tt/article/view/463

Mesch, J. 1998. Teckenspråk i taktil form: turtagning och frågor i dövblindas samtal på teckenspråk. Tukholma: Stockholms universitet.

Nuolijärvi, P. 2016. Kotimaisten kielten keskus täyttää 40 vuotta. *Kielikello* 1/2016. https://kielikello.fi/kotimaisten-kielten-keskus-tayttaa-40-vuotta/

Oikeusministeriö 2016. *Selvitys suomenruotsalaisen viittomakielen kokonaistilanteesta / Utredning om helhetssituationen för det finlandssvenska teckenspråket*. Oikeusministeriön julkaisu 2/2016. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-490-7

Parlamenttisampo, s.a. *Eduskunta semanttisessa webissä*. https://parlamenttisampo.fi/fi/ [Luettu 27.10.2025.]

Pimiä, P. 1987. Suomalaisen viittomakielen suunliikkeistä. Teoksessa P. Pimiä & T. Rissanen (toim.) *Kolme kirjoitusta viittomakielestä*. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 17. Helsinki: Helsingin yliopisto, 25–47.

Pimiä, P. 1990. Semantic features of some mouth patterns in Finnish Sign Language. Teoksessa S. Prillwitz & T. Vollhaber (toim.) *Current trends in European sign language research*. Hampuri: Signum, 115–118.

Pimiä, P. & T. Rissanen 1987. (toim.) *Kolme kirjoitusta viittomakielestä*. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 17. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Platon 1999. *Teokset II*. *Osat Gorgias; Menon; Meneksenos; Euthydemos; Kratylos.* (suom. Marja Itkonen-Kaila, Pentti Saarikoski ja Marianna Tyni). Helsinki: Otava.

Puupponen, A. 2019. *Understanding nonmanuality: a study on the actions of the head and body in Finnish Sign Language*. JYU Dissertations 78. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7761-0

Rainò, P. 2004. *Henkilöviittomien synty ja kehitys suomalaisessa viittomakieliyhteisössä*. Deaf Studies in Finland 2. Helsinki: Kuurojen Liitto ry. [html-pohjainen CD-ROM]

Rainò, P. 2025. *Viittomakielibarometri 2024*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 13/2025. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-486-2

Rautiainen, P., M. Koivisto & N. Meriläinen 2024. Epilogue: review of the context in which the Signed Memories Report was prepared and events after its publication. Teoksessa H. Katsui, M. Koivisto, P. Rautiainen, N. Meriläinen, S.-M. Tepora-Niemi, M. Tarvainen, P. Rainò & H. Hiilamo (toim.) *Deaf people, injustice and reconciliation: Signed Memories*. Lontoo: Routledge, 203–217. https://doi.org/10.4324/9781003528609

Rissanen, T. 1985. *Viittomakielen perusrakenne*. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 12. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Rissanen, T. 1987. Toistoprosesseista kuurojen viittomakielessä. Teoksessa P. Pimiä & T. Rissanen (toim.) *Kolme kirjoitusta viittomakielestä*. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 17. Helsinki: Helsingin yliopisto, 1–24.

Rissanen, T. 1992. Näkökulman vaihtamisesta suomalaisessa viittomakielessä. Teoksessa E. Itkonen, A. Pajunen & T. Haukioja (toim.) *Kielitieteen kentän kartoitusta*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 39. Turku: Turun yliopisto, 191–202.

Rissanen, T. 1998. *The categories of nominals and verbals and their morphology in Finnish Sign Language*. Lisensiaatintutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Rissanen, T., P. Rainò & R. Takkinen 2024. Early research on Finnish Sign Language: in the footsteps of great role models. *Sign Language Studies 24*, 362–375. https://doi.org/10.1353/sls.2024.a920116

Salmi, E. & M. Laakso 2005. *Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia.* Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Salonen, J., M. Andersson-Koski, K. Hoyer & T. Jantunen 2022. Building the Corpus of Finland-Swedish Sign Language – acknowledging the language history and future revitalization. Teoksessa J. H. Jantunen, J. Kalja-Voima, M. Laukkarinen, A. Puupponen, M. Salonen, T. Saresma, J. Tarvainen & S. Ylönen (toim.) *Diversity of methods and materials in digital human sciences. Proceedings of the Digital Research Data and Human Sciences 2022, December 1-3, Jyväskylä, Finland*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 187–199. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9450-1

Salonen, J., A. Puupponen, R. Takkinen & T. Jantunen 2019. Suomen viittomakielten korpusta rakentamassa. Teoksessa J. H. Jantunen, S. Brunni, N. Kunnas, S. Palviainen & K. Västi (toim.) *Proceedings of the Research Data and Humanities (RDHum) Conference 2019: Data, Methods and Tools*. Studia Humaniora Ouluensia 17. Oulu: Oulun yliopisto, 81–96. https://urn.fi/URN:ISBN:9789526223216

Savisaari, E. & A. Vanne 1979. *Viittomakieli: johdatus kielen olemukseen ja käyttöön*. Helsinki: Gaudeamus.

Se vårt språk! – Näe kielemme! 2002. Kuurojen Liitto ry ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

SignWiki, s.a. *Suomalaisen viittomakielen wikisanakirja*. https://finsl.signwiki.org [Luettu 27.10.2025.]

Stokoe, W. C. 1960. *Sign language structure: an outline of the visual communication systems of the American deaf*. Studies in Linguistics Occasional Papers 8. New York: University of Buffalo.

Suomalaisen viittomakielen korpus, s.a. Kielipankki. http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2024060525 [Luettu 27.10.2025.]

Suomalaisen viittomakielen perussanakirja 1998. Kuurojen Liitto ry ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki: KL Support Oy.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/1999/731/ajantasa/2018-10-05/fin

Suomenruotsalaisen viittomakielen korpus, s.a. Kielipankki. http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2024090327 [Luettu 27.10.2025.]

Suvi, s.a. *Suomen viittomakielen verkkosanakirja*. https://suvi.viittomat.net [Luettu 27.10.2025.]

Takkinen, R. 1988. *Kereemipoikkeavuudet kuuron lapsen viittomakielessä 2 v 3 kk–4 v 4 kk iässä. Tapaustutkimus.* Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Takkinen, R. 1995. *Phonological acquisition of sign language: a deaf child's developmental course from two to eight years of age*. Lisensiaatintutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Takkinen, R. 2002. *Käsimuotojen salat: viittomakielisten lasten käsimuotojen omaksuminen 2–7 vuoden iässä*. Deaf Studies in Finland 1. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Takkinen, R. & A. Puupponen 2017a. Esipuhe: Suomalainen viittomakieli Jyväskylän yliopistossa — 13 vuotta maisteriopintoja ja paljon muuta. Teoksessa R. Takkinen & A. Puupponen (toim.) *Maisteriksi viittomakielestä — 11 sukellusta suomalaiseen viittomakieleen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 5–11. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7189-2

Takkinen, R. & A. Puupponen 2017b. (toim.) *Maisteriksi viittomakielestä — 11 sukellusta suomalaiseen viittomakieleen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7189-2

Takkinen, R., J. Salonen, A. Puupponen & H. Nieminen 2020. Miten viittomakielen korpusta luodaan ja mihin sitä tarvitaan? Viittomakielten korpukset ja niiden tehtävät. *Puhe ja kieli 40*, 61–82. https://doi.org/10.23997/pk.95499

Tapio, E. 2013. *A nexus analysis of English in the everyday life of FinSL signers: a multimodal view on interaction*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Tervoort, B. 1953. *Structurele analyse van visueel taalgebruik binnen een groep dove kinderen*. Amsterdam: Noord-Hollandsche Uitgervers.

Viittomakielen keskuksen strategia 2025–2028. Viittomakielen keskus, Jyväskylän yliopisto.

Viittomakielen keskuksen strategiset tavoitteet ja toimenpideohjelma vuosiksi 2018–2021. Viittomakielen keskus, Jyväskylän yliopisto.

Viittomakielen kuvasanakirja 1977 [1973]. 2. muutettu painos. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Viittomakielilaki 10.4.2015/359. https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saadoskokoelma/2015/359

Woll, B. 2003. Modality, universality, and the similarities among sign languages: an historical perspective. Teoksessa A. Baker, B. van den Bogaerde & O. Crasborn (toim.) *Cross-linguistic perspectives in sign language research*. Hampuri: Signum, 17–27.

Yliopistolaki 24.7.2009/558. https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2009/558/ajantasa/2025-06-27/fin

Östman, J.-O. 2005. (toim.) *FinSSL – Finlandssvenskt teckenspråk*. Teckenspråkstudier 1. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 245–267.

Mia Halonen
Jyväskylän yliopisto

Taina Saarinen
Jyväskylän yliopisto

Tieteenala, tutkimusala, koulukunta, instituutio vai organisaatio? Näkökulmia suomalaiseen soveltavaan kielitieteeseen ja kielentutkimukseen

Nostot

- Suomalaista soveltavaa kielentutkimusta määrittävät organisatoriset ja institutionaaliset, eivät niinkään tieteenalaan liittyvät tekijät.
- Vuonna 1970 perustettu Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA toimi soveltavaksi identifioitumisen ja yleisestä kielitieteestä erottautumisen paikkana.
- Jyväskylän yliopiston perustaminen, tutkinnonuudistus, aktiiviset toimijat sekä yhteiskunnallista vaikuttavuutta tukenut korkeakoulupoliittinen eetos loivat otollisen ympäristön uudelle tutkimusalalle 1970-luvulla.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

In this article, we analyze applied linguistics or language studies in Finland by focusing on the distinctions between disciplines, research areas, schools of thought, institutions and organizations. Our data consists of interviews conducted in 2015 and 2016 with key actors (N=20) in the field and a panel discussion held at the AFinLA autumn symposium in 2015 on Applied Linguistics in Finland Now and in the Future. In addition to these interviews, the material includes an interview with Kari Sajavaara on the subject dating from 2003. We analyzed the data using content analysis from the perspectives of discipline, studies, schools of thought, institution and organization identified by science studies and higher education research. The main justification for the status of applied linguistics and language studies as an independent discipline emerged from its institutional and organizational status. Organizational discourse and justifications were strongly intertwined with the disciplinary basis.

Keywords: applied linguistics, applied language studies, discipline, field of study, school of thought, organization, institution

1 Johdanto

Tässä artikkelissa analysoimme ja pohdimme soveltavan kielitieteen ja soveltavan kielentutkimuksen luonnetta ja asemaa suomalaisessa yliopistokontekstissa alan toimijoiden näkemysten valossa. Aineistomme on kerätty Jyväskylän yliopiston Kielikampuksen *Jyväskylä Applied Language Studies (JALS)* -hankkeessa vuosina 2015 ja 2016. Aineisto koostuu 16 alan toimijan haastattelusta ja AFinLAn syyssymposiumissa Helsingissä vuonna 2015 pidetystä viiden alan toimijan paneelikeskustelusta *Soveltava kielitiede Suomessa nyt ja tulevaisuudessa*.

Tarkastelemme sitä, miten toimijat kuvaavat ja määrittelevät soveltavan kielitieteen tai kielentutkimuksen tutkimuskenttää yhtäältä tieteenalamääritelmien ja toisaalta itsemäärittelyjensä ja identifikaatioidensa kautta ja suhteessa kentän institutionaalistumiseen ja organisoitumiseen. Keskustelemme osallistujiemme käsityksistä soveltavan kielitieteen ja kielentutkimuksen asemasta suomalaisen (kieli)tieteen kentällä tieteentutkimuksen teorioiden valossa suhteessa tieteenalaan (*discipline),* tutkimusalaan (*studies),* koulukuntaan (*school*), instituutioon (*institution*) ja organisaatioon (*organisation*).

Käyttämistämme käsitteistä *tieteenala* on käsitteenä tiukin: se perustuu ajatukseen tieteenalasta yhteisen teoriaperustan, käsitteistön, menetelmäpohjan ja tutkittavan ilmiön määrittämänä (esim. lääketiede, politologia*)* (Krishnan 2009). *Tutkimusala* taas tarkoittaa väljemmin jotain (usein) monitieteistä (Becher & Trowler 2001: 42) ja vahvemmin tutkittavaan ilmiöön perustuvaa tapaa määrittää tutkimuksen alaa (esimerkiksi naistutkimus, konfliktintutkimus*)*. *Koulukunta* on tieteen- tai tutkimusalan sisällä syntyvä, tyypillisesti henkilö- tai paikkakeskeinen tapa rajata ja ymmärtää tieteenalaa (Dayé 2015; esim. *Prahan koulukunta*, *chomskylaiset*). *Instituutio* ja *organisaatio* taas kiinnittävät tieteen säännellyksi ja järjestäytyneeksi toiminnaksi (Välimaa 2019).

Me kirjoittajat olemme monella tavalla osallisia tässä keskustelussa. Paitsi että teimme pääosan aineiston haastatteluista ja toimimme paneelin vetäjinä, olimme myös molem-

mat aineistonkeruun aikaan töissä Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa Jyväskylän yliopistossa. Näin asemoidumme itsekin tälle kentälle. Pohdimmekin artikkelia kirjoittaessamme pitkin matkaa omaa positiotamme ja identiteettiämme soveltavan kielitieteen tai kielentutkimuksen edustajina.

Halonen ymmärsi itsensä "soveltavaksi kielentutkijaksi" työhaastattelussaan Soveltavassa kielentutkimuksen keskuksessa vasta seniorina tutkijana. Identifikaatio nousi siis aluksi ns. organisatorisesti, mutta istui lopulta helposti Halosen kielentutkijuuteen, jossa hän oli aina kysynyt yhteiskunnallisia *mitä sitten* -kysymyksiä.

Saarinen muisteli tulleensa saatelluksi soveltavaan kielentutkimukseen väitöskirjavaiheessa, kun korkeakoulututkimuksen väitöskirjalle tarvittiin kotipesä tutkinnon myöntävästä tiedekunnasta. Tällaiseksi valikoitui korkeakoulu- ja diskurssintutkimuksellisen aiheen vuoksi Jyväskylän yliopiston silloisen humanistisen tiedekunnan Soveltavan kielentutkimuksen keskus, jonka juuri eläköityvällä johtajalla Kari Sajavaaralla oli soveltavan kielentutkimuksen lisäksi korkeakoulupoliittista historiaa ja toimijuutta. Sajavaaran seuraaja Minna-Riitta Luukka ohjeisti anglistitaustaista Saarista lukemaan etenkin Sajavaaran ja Arja Piirainen-Marshin toimittaman *Näkökulmia soveltavaan kielentutkimukseen* (2000a) ja samojen tekijöiden toimittaman *Kieli, diskurssi ja yhteisö* (2000b).

2 Aineisto ja analyysimenetelmä

Aineistonamme oli siis Jyväskylän yliopiston Kielikampuksen *Jyväskylä Applied Language Studies (JALS)* -hankkeessa kerätty suomalaisen soveltavan kielentutkimuksen kenttää teoreettisesti, empiirisesti, yhteiskunnallisesti ja historiallisesti kartoittavaa aineisto. Se sisältää eri puolilta kentän keskeisten toimijoiden yksilö- ja ryhmähaastatteluja vuosilta 2015 ja 2016 sekä AFinLAn syyssymposiumissa vuonna 2015 käydyn paneelikeskustelun *Soveltava kielitiede Suomessa nyt ja tulevaisuudessa*. Osallistujiksi valitsimme alan keskeisiä toimijoita, pääasiassa soveltavan kielitieteen professoreita, laitosten johtajia ja AFinLAn ja alan kotimaisten ja kansainvälisten julkaisujen (pää)toimittajia. Lisäksi otimme mukaan Hannele Dufvan vuonna 2003 tekemän professori Kari Sajavaaran haastattelun. Sajavaaran haastattelun otimme mukaan, koska hän oli suomalaisen tieteenhistoriankin (esim. Päärnilä 2008) mukaan alan keskeinen toimija ja johon myös osallistujamme useimmin viittasivat, vaikka muitakin toimijoita nostettiin yksittäin esille.

Aineisto painottuu selvästi Jyväskylän yliopistoon: yhteensä 20 osallistujasta 14 oli Jyväskylän yliopistosta. Valinnat ja rajaukset ovat luonnollisesti meidän, mutta niitä oli osaltaan ohjaamassa JALS-hankkeen tavoite tallentaa soveltavan kielentutkimuksen ja tieteen suomalaista historiaa. Hankkeessa oli olennaista tallentaa ja tutkia ainakin näiden yhteisesti ja institutionaalisesti keskeisiksi miellettyjen toimijoiden näkemyksiä alasta. Esimerkiksi soveltavan kielitieteen oppituolien haltijoita on Jyväskylän yliopistossa selvästi muita yliopistoja enemmän.

Pääosan haastatteluista olemme tehneet itse, ja osan tekivät tutkimusavustajamme Erja Kyckling (nykyinen Kilpeläinen) ja Nelli Miettinen, jotka ovat myös litteroineet aineis-

ton. Olemme analyysissamme käyttäneet sekä nauhoitteita että litteraatteja. Artikkelin esimerkit esitämme sanatason tarkkuudella. Esimerkkikatkelmiin olemme lihavoineet niissä esiintyneet henkilöt, jotta erilaiset toimijat helpommin erottuisivat lukijoille.

Haastattelut kestivät 30-120 minuuttia vaihdellen pääasiassa haastateltavien määrän mukaan. Haastatteluista 4 oli yksilöhaastatteluja, 3 kahden ja kolmen hengen ryhmähaastatteluja. Paneelin kesto oli 90 minuuttia. Haastatteluissa ja paneelissa oli sama puolistrukturoitu rakenne:

1. Millainen on polkusi kielitieteilijänä: Miten olet päätynyt siihen, missä nyt olet?
2. Millaisia aiheita olet tutkimuksessasi käsitellyt?
3. Miten edustamasi tutkimusala kytkeytyy juuri soveltavaan kielentutkimukseen?
4. Kuka tai ketkä ovat sinulle alan keskeisimpiä tutkijoita ja teoksia menneisyydessä ja nykyään?
5. Miten soveltava kielentutkimus on kehittynyt vuosien varrella: tuleeko mieleesi tärkeitä käänteitä?
6. Mikä ylipäätään on soveltavaa kielitiedettä – mikä ei ole? Onko soveltavalla kielitieteellä ja soveltavalla kielentutkimuksella jokin tärkeä ero mielestäsi?
7. Onko suomalaisessa soveltavassa kielentutkimuksessa jotain erityisen "jyväskyläläistä"? Jos, mitä se on?
8. Miten näet kansainvälisen ja kansallisen (tai "jyväskyläläisen") soveltavan kielentutkimuksen suhteen?

Tämän artikkelin fokuksen kannalta keskeisimmiksi nousivat vastaukset kysymyksiin 3, 4, 6 ja 8. Olemme pseudonymisoineet osallistujamme kirjaintunnisteilla (esim. "Osallistuja A") ja merkinneet esimerkkikatkelmien jälkeen, ovatko ne haastatteluista vai paneelista. Sajavaaraa emme sen sijaan ole pseudonymisoineet. Tähän päädyimme siksi, että hän puhuu muihin osallistujiimme nähden erilaisesta positiosta soveltavan kielentutkimuksen ja sen keskuksen lanseerajana Jyväskylän yliopistossa eri aikakaudella, 1970- ja 1980-luvuilla – ja kymmenen vuotta muita haastatteluja aiemmin.

Nimien lisäksi olemme muuttaneet haastateltavien tai panelistien suoraan tunnistamiseen johtavat paikannimet ja muut tunnisteet. Koska olemme haastatelleet ja keskusteluttaneet juuri soveltavan kielitieteen tai kielentutkimuksen keskeisiä toimijoita eikä tämä kenttä kuitenkaan ole valtavan laaja, aineistommekin on täynnä sellaisia olennaisia rooleja ja toimia, joista osallistujamme ovat tunnistettavissa. Jotkin esimerkeiksi nostamamme katkelmat ovat sellaisia olennaisia tihentymiä paikoista ja kentän vaikuttajista, että pseudonymisointi- ja/tai anonymisointiyritykset alkoivat vaikuttaa paitsi keinotekoisilta myös olennaisen tiedon piilottavilta. Oletamme myös, ettei osallistujien tunnistaminenkaan olisi tällaisessa tutkimusasetelmassa erityisen ongelmallista. Alan ammattilaiset ovat varmasti sitoutuneita pohtimiinsa positioihinsa ja näkemyksiinsä. Katkelmissa ei myöskään puhuta arkaluonteisista aiheista, ja osa niistä tulee alun perinkin julkisesta paneelikeskustelusta. Pseudonymisoinneilla ja anonymisoinneilla haluamme kuitenkin kiinnittää lukijan katseen soveltavan kielitieteen ja kielentutkimuksen teemoihin eikä niistä puhuvaan henkilöön. Kaikki haastateltavat ja panelistit ovat antaneet kirjallisen luvan tallenteen tekemiselle ja sen käyttämiselle *Jyväskylä Applied Language Studies* -hankkeen tutkimusaineistona.

Aineisto on tallennettu Jyväskylän yliopistoon, eikä se ole yleisesti saatavilla. Aineisto on kerätty ennen Yleistä tietosuoja-asetusta, eivätkä luvat näin ollen ole sen mukaiset.

Olemme jäsentäneet ja analysoineet aineistoa teoriaohjautuvan (tai -inspiroituneen) sisällönanalyyttisesti (ks. esim. Hsieh & Shannon 2005; Kyngäs ym. 2020). Tutkimuskysymyksemme on: miten soveltavan kielitieteen ja kielentutkimuksen suomalaiset toimijat käsittävät alan suhteessa tieteenalaan, tutkimusalaan, koulukuntaan, instituutioon ja organisaatioon. Tutkimuskysymykset perustuvat tieteentutkimuksen (esim. Krishnanin 2009 mukaan Goodlad 1979; Krishnan 2009; Becher & Trowler 2001) ja korkeakoulututkimuksen (Välimaa 2019) teoretisointeihin. Olemme siis jäsentäneet aineistoamme näiden käsitteiden avulla (käsitteistä ks. tarkemmin seuraavaa alalukua).

3 Tieteentutkimus teoreettisena kehyksenä: keskeiset käsitteet

Soveltava kielitiede ja soveltava kielentutkimus ovat osa kenttää, jossa tieteenaloja ja tutkimusaloja jaotellaan perustutkimukseen ja soveltavaan tutkimukseen. Tiede- ja teknologiapolitiikasta tuttu jaottelu perustuu ajatukseen siitä, että perustutkimuksessa tehdyt löydöt johtavat hyötykäyttöön yhteiskunnassa tuon tiedon soveltavan tutkimuksen kautta. Ajatusketju on erityisen tuttu teknologiatieteissä (soveltava fysiikka, sovellettu matematiikka), mutta se on levinnyt myös ihmistieteiden puolelle, kuten Becherin ja Trowlerin (2001) jaottelu puhtaisiin ja sovellettuihin (*pure* ja *applied)* sekä koviin ja pehmeisiin (*hard* ja *soft)* osoittaa. Becherin ja Trowlerin jaottelussa esimerkiksi kasvatustiede ja jotkut sosiaalitieteelliset alat ovat sovellettuja ja pehmeitä.

Lineaarinen ajatus perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen luonteesta on uinut tutkimuspoliittiseen ajatteluun tieteellisen työn luonteesta siinä määrin, että esimerkiksi Suomen Akatemian Tieteen tila -raporteissa tätä jaottelua käytetään tutkimuksen rahoituksen jakautumista kuvattaessa (Suomen Akatemia 2022). Toisaalta jaottelua perustieteisiin ja soveltaviin tieteisiin on myös kritisoitu: se ei ole yksiselitteinen, vaan perustuu toisen maailmansodan jälkeiseen tiedetilastoinnin tarpeeseen erityisesti länsimaissa (Miettinen & Tuunainen 2010). Perustutkimuksen ajateltiin olevan perinteistä, "akateemisen vapauden" piirissä olevaa tutkimusta, kun taas soveltavalla tutkimuksella nähtiin kytköksiä yhteiskunnan, talouden ja teknologisen kehityksen tarpeisiin.

Käsittelemme tässä artikkelissa erityisesti suomalaisessa kontekstissa käytyä keskustelua soveltavasta kielitieteestä ja kielentutkimuksesta (ks. Mustajoki & Nikanne, tässä julkaisussa). Englanninkielinen kirjallisuus käyttää pääasiassa *applied linguistics* -käsitettä (de Bot 2015). Esimerkiksi Scopus-tietokantahaussa vuosilta 1970–2025 *applied lingustics* esiintyi 5011 julkaisun otsikossa, abstraktissa tai avainsanoissa. Vastaavassa haussa *applied language studies* esiintyi 47 kertaa.

1970-luvulla soveltava kielitiede ja kielentutkimus keskittyi pitkälti kielenopetukseen ja testaukseen ja oli usein luonteeltaan kontrastiivista (ks. Dufva, tässä julkaisussa). 1980-luvulla mukaan tuli psykolingvistiikkaa, ja samalla käsitettä *applied* alettiin problematisoida. 1990-

luvun sosiaalinen käänne ja muutokset toivat tullessaan kulttuurienvälisen viestinnän, funktionaaliset näkökulmat ja diskurssintutkimuksen, mutta myös korpuslingvistiikan teemoja. 2000-luvulle tullessa kielitaitoa alettiin määritellä uudelleen funktionaalisuuden näkökulmasta ja mukaan tuli kielikoulutuspolitiikan sekä luku- ja tekstitaitotutkimuksen teemoja. 2010-luvulla monikielisyyden kysymykset laajenivat entisestään vahvistaen samalla kielikylpyyn ja vieraskieliseen opetukseen liittyvää tutkimusta. Myös vuorovaikutteisuus ja visuaaliset menetelmät nousivat esiin. (Kalaja ym. 2013; ks. myös de Bot 2015). 2020-luvulla kestävyyden, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, posthumanismin ja uusmaterialismin teemat ovat puhuttaneet soveltavia kielentutkijoita (esim. Pennycook 2022).

Tarkastelemme seuraavaksi artikkelin keskeisiä käsitteitä eli *tieteenalaa, tutkimusalaa, koulukuntaa, organisaatiota* ja *instituutiota.*

Tieteenala ja *tutkimusala* ovat osittain päällekkäisiä ja kaikkiaan vaikeasti määriteltäviä tapoja hahmottaa tiedon tuottamisen ja järjestämisen tapoja (Hammarfeldt 2019). Perinteisesti akateemisten tieteenalojen (*discipline)* on ajateltu organisoivan akateemista oppimista ja tiedontuotantoa esimerkiksi yhdellä tai useammalla seuraavista perusteista (Krishnan 2009 Goodladia 1979 , siteeraten; Välimaa, 2019; käännökset Halosen ja Saarisen):

1) tutkimuksen kohteena oleva ilmiö (esimerkiksi lääketiede, politologia)
2) kumuloitunut tieteenalaspesifi tieto tutkimuskohteesta
3) teoriat ja käsitteet, joiden varassa alat pystyvät jäsentämään kertyvää tietoa tehokkaasti
4) tutkimusalan erityisterminologia
5) tieteenalan omiin tarpeisiin kehitetyt menetelmät ja lähestymistavat, ja
6) institutionalisoituminen oppituoleiksi, laitoksiksi ja akateemisiksi yhdistyksiksi.

Krishnan (2009) käyttää edellä esitellyssä jaottelussa *instituution* käsitettä puhuessaan oppituoleista ja laitosorganisaatioista. Välimaa (2019) on kuitenkin tehnyt tämän työn kannalta mielekkäämmän jaottelun eritellessään korkeakoulutusta yhtäältä *organisaatioina* eli korkeakoulutuksen hallinnoinnin ja järjestämisen tapoina, toisaalta *instituutioina* eli tieteellisen ja tiedollisen toiminnan tapana. Jaottelu on liukuva ja välillä vaikeasti ymmärrettävä. Kärjistetysti soveltavan näkökulmasta katsottuna organisoitumista edustaa järjestäytyminen oppiaineiksi, laitoksiksi ja yhdistyksiksi, ja instituutiota puolestaan tieteen tekemisen ja tiedon tuottamisen tavat ja ihanteet. Soveltavan näkökulmasta organisoitumisella voidaan tarkoittaa professuurin (*oppituoli)* tai yhdistyksen (*AFinLA*, *AILA*) perustamista ja tieteen institutionalisoitumisella tiedon ja tieteen ymmärtämisen tapoja, kuten esimerkiksi intellektuaalisia erontekoja muihin (lähi-)tieteisiin. (Välimaa 2019.) Institutionalisoitumiseen liittyy myös tutkijoitten sosialisaatio tieteenalansa kulttuuriin. Oili-Helena Ylijoki on väitöskirjassaan (1998) *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisaatio* tutkinut nuorten tutkijoiden sosiaalistumista ja todennut sen tapahtuvan usein tiedostamatta ja hiljaisen tiedon varassa.

Tieteenalaa määrittää siis tietynlainen institutionaalisesti ja organisatorisesti rajattu tapa tuottaa ja järjestää tietoa. Tämä määritelmä on kuitenkin osoittautunut monella tapaa ongelmalliseksi, kun tieteidenvälisen ja monitieteisen tutkimuksen tarpeet haastavat tieteiden välisiä rajoja (Krishnan 2009; Becher & Trowler 2001). Toisen maailmansodan

jälkeen ja etenkin 1960-luvulta alkaen onkin alettu puhua *tutkimusaloista* (*studies*), jotka usein keskittyvät johonkin ilmiöön tai kohteeseen, mikä vaatii monitieteistä lähestymistapaa. Tällöin kaikki tieteenalan kriteerit eivät välttämättä täyty. Tutkimusalat voivat päätyä tavoittelemaan tieteenalan institutionaalista statusta tai päätyä jäämään "ei-tieteenalan" (*undisciplined*) asemaan (vrt. naistutkimus tai kulttuurintutkimus) (Berns & Matsuda 2005).

Instituution, organisaation, tieteenalan ja tutkimusalan yhteenkietoutuneisuutta kuvaa myös niiden ajallinen ja paikallinen muotoutuminen. Tieteellisiä yhdistyksiä on eri aikoina perusteltu erilaisin tiede- ja yhteiskuntalähtöisin perustein. 1600–1700-luvuilla tieteenalojen eriytyminen ja rationalismin aika johti tieteellisten yhdistysten perustamiseen (esim. *The Royal Society of London for Improving Natural Knowledge* (sittemmin *The Royal Society* 1660). Myös ensimmäiset akateemiset journaalit perustettiin 1600-luvulla (esim. *Journal des sçavans* 1664 ja *Philosophical Transactions of the Royal Society* 1665). 1800-luvulla nationalismi ja tieteen kansalliset tarpeet motivoivat tieteellisten järjestöjen toimintaa, esimerkkeinä brittiläiset *Royal Historical Society* 1868 ja *Royal Geographical Society* 1830 tai suomalainen *Suomen Historiallinen Seura* 1875. Toisen maailmansodan aikoihin ja jälkeen tieteen yhteiskunnallistuminen tuotti uudenlaisia yhdistymisen tarpeita (esim. Lagerspetz 2023; Allardt 1999). Vuonna 1970 Turussa perustetun *AFinLAn* lisäksi esimerkki tällaisesta on vuonna 1940 perustettu sosiologien *Westermarck-seura*.

Viides kategoria, jonka alustavan analyysin jälkeen otimme jatkokäsittelyyn, on *koulukunta* (*school of thought*), jolla tarkoitetaan usein tieteen- tai tutkimusalan sisällä syntyvää, tyypillisesti henkilö- tai paikkakeskeistä tapaa ymmärtää tieteen tekemistä (*Prahan koulukunta*, *chomskylaiset*). Kuten edellä esitellyt muut kategoriat, myös tämä on vaikeasti määriteltävissä ja sekoittuu etenkin organisaatioon, joka puolestaan on monin tavoin kytköksissä tieteenalaan. Kun seuraavaksi lähdemme esittelemään aineistoamme ja analyysiamme, se tapahtuu näiden viiden kategorian eli *tieteenalan, tutkimusalan, instituution, organisaation* ja *koulukunnan* käsitteillä.

4 Soveltavan kielitieteen ja kielentutkimuksen institutionaalistuminen tieteeksi

Tieteelliset instituutiot ja niiden organisoituminen nousevat myös aineistossamme keskeiseksi soveltavan kielitieteen tai kielentutkimuksen määrittäjäksi. Institutionalisoitumiseen ja organisoitumiseen liittyy paljon aktiivista toimintaa ja toimijoita, järjestelyä, perustamista ja kehitystä ja näiden myötä paljon tarinointia ja kiteytyneitäkin kertomuksia. Tässä luvussa käsittelemme soveltavan kielitieteen syntyä ja institutionalisoitumista tieteenalaksi. Vaikka tieteenalan alkujuuret Suomessa olivat muualla (ks. Karlsson, tässä julkaisussa), aineistomme tarinat keskittyvät alan nykyisen Jyväskylä-painotuksen (professuurit, Soveltavan kielentutkimuksen keskus) ja siitä seuraavan aineiston painottuneisuuden vuoksi Jyväskylän yliopistoon.

Aloitamme tieteenalan institutionalisoitumisen tarkastelun soveltavan kielitieteen ja soveltavan kielentutkimuksen mahdollisen eroavaisuuden teemalla, jonka alun perin

oman kohdetuntemuksemme vuoksi oletimme yhdeksi analyysimme keskeiseksi kohteeksi. Tunnistimme itsekin seuraavassa katkelmassa (1) naureskellen esitetyn sananvaihdon, jossa keskeinen itseidentifikaation rajanveto käytiin nimenomaan *tieteen* ja *tutkimuksen* välillä:

(1) Osallistuja J: ja kyllähän sitä muistan sitten kun mä ite opiskelin soveltavaa kielentutkimusta sillon ku se alko se oppiaine
Osallistuja K: kielitiedettä
Osallistuja J: kielitiedettä anteeks ((hymyillen; nauravat))

(haastattelu)

Tässä haastattelukatkelmassa näkyy tiivistettynä yksi alkuperäinen kysymyksemme: mikä on – jos mikään – soveltavan kielitieteen ja soveltavan kielentutkimuksen ero? Kuten katkelma näyttää, keskeiset toimijatkin käyttävät näitä termejä vaihtelevasti. Haastattelussa korjausta kielentutkimuksesta kielitieteeksi käsitellään huumorina, ja korjaukselle sekä hymyillään että nauretaan yhdessä. Kokemus eronteon hankaluudesta osoitetaan näin jaetuksi ja yhteiseksi, mutta samalla myös potentiaalisesti hankalaksi tai kiusalliseksi (Haakana, 2010).

Esittelemämme Krishnanin (2009) jaottelun mukaan tieteenalaa voidaan kuvata ja määritellä kuudella kriteerillä. Mitä useamman näistä kriteereistä ala täyttää, sitä selvemmin sen voi ajatella olevan nimenomaan tieteenala. Siten tieteenalastatus (*discipline*) ei ole kategorinen vaan jatkumo. *Tieteenalalla* näyttää edelleen olevan arvovaltaa ja statusta. Tämä näkyy myös osallistujiemme puheessa: puhutaanko soveltavasta kielitieteestä vai soveltavasta kielentutkimuksesta ja millä perusteella?

Tieteenalapohdinnan suhteen toimijoilla oli erilaisia näkemyksiä erityisesti alan teoreettisesta taustasta ja teorianmuodostuksesta sekä niiden omista menetelmistä. Seuraavissa katkelmissa osallistujat pohtivat, mitä teoria ja teorianmuodostus ylipäätään ovat ja tarkoittavat. Katkelmissa näkyy kaksi erilaista näkemystä aiheesta. Ensimmäisen mukaan soveltava kielitiede ei olisi tieteenala, koska siltä puuttuu oma teoria ja omat menetelmät. Tämä noudattaisi Krishnanin (2009) määritelmää tieteenalan piirteistä, jotka puhujan mukaan siis puuttuisivat soveltavasta kielitieteestä. Esimerkkikatkelman merkki (- - -) tarkoittaa, että katkelmasta on poistettu välistä osa.

(2) Osallistuja B: tämmönen tutkimusalue tai tutkimuskenttä jos mä sanosin se on discipline niin sit siin tavallaan sitoutuis siihen että sillä on oma teoria omat menetelmät ja niin edelleen se on kuitenkin tyypillinen tämmönen hybridiala niinku aika usein soveltavat alat on (- - -) nyt soveltava kielitiede on mun mielestä niin monimenetelmäistä et se käyttää kielitieteen menetelmiä mut se käyttää monen muunkin alan menetelmiä (- - -) yleistä soveltavan kielentutkimuksen teoriaa jossakin niin sitä mun mielestä saa vielä odottaa mä en oo koskaan kuullu minulla on soveltavan kielentutkimuksen teoria

(paneeli)

Toisen näkökulman mukaan taas uusia teorioita muodostuu tutkimusta tehtäessä eli ne kumuloituvat:

(3) Osallistuja G: mä itte ajattelen sitä sillä tavalla kanssa että se on kyllä myös teorian muodostusta sen tutkimuksen perusteella että se ei sitten se herättää myös niinkun uusia kysymyksiä kun perehdytään käytänteisiin ja tarkastellaan erilaisia konteksteja ja ympäristöjä niin sillon sieltä tulee myös näitä uusia kysymyksiä ja sillon se ei oo niinkun pelkästään ja en usko että sitä kukaan tässä porukassa tarkottaakaan niin pelkästään semmonen ulkopuolisen yhteisön tai suomen hallituksen meille asettama tehtävä että tää pitää tutkia vaan se on joku semmonen tavallaan uus alue joka emergoituu niistä käytänteistä niistä konteksteista missä me toimitaan

(paneeli)

Katkelmat ovat paneelikeskustelusta, mikä näkyy myös siinä, että vuorot on rakennettu suhteessa toisiinsa argumentoiden puolesta ja vastaan. Jälkimmäisessä katkelmassa esille nostetut uudet kysymykset ja aiheiden emergoituminen kuvaavat tavallaan erityistiedon kumuloitumista, mutta kumpikaan osallistujista ei väitä soveltavan käyttävän tai kehittävän omia menetelmiä.

Esimerkiksi yleinen ja soveltava kielitiede jakavat yhteisen tutkimuskohteen eli kielen. Kuten esimerkki 3 yllä näyttää, osallistujiemme mukaan yleinen ja soveltava kielitiede jakavat fokuksen, kielen, mutta eroksi esitetään soveltavan vahvempi kontekstuaalisuus, kielen tarkastelu käytännössä ja aina sidoksissa yhteiskuntaan. Näiltä osin alan voisi sijoittaa osallistujiemme näkemysten perusteella jonnekin tieteenalan ja tutkimusalan välille. Yleisestä kielitieteestä kuitenkin selvästi irrottaudutaan. Tätä näkyy seuraavissa haastattelukatkelmissa 4 ja 5:

(4) Osallistuja A: ja ja kyllä mun mielestä rajanveto kielitieteeseen on ihan selvä siinä että se tavoitteet ja kehykset yleisessä kielitieteessä (- - -) että he on kiinnostuneita siitä miten kieli toimii miten se rakentuu minkälainen se on ilmiönä ja ja se on hyvin autonominen käsitys ja ja se on niinku täydellisessä ristiriidassa sitten mun oman näkemyksen kanssa et ei kieltä voi tutkia erillään puhujasta

(haastattelu)

(5) Osallistuja L: mun mielestä soveltava kielitiede on ihan niinku tämmönen umbrella joka tutkii niinku tiettyä juttua eri- monitieteisesti tää on niinku mun näkemys soveltavasta kielitieteestä ja ihan oma tieteenalansa että ei sillä tavalla että se on lingvistiikan soveltamista vaan lingvistiikan ja psykologian ja sosiologian ja vaikka minkä niinkun näkökulmasta katsottua kieltä ja kielen osaamista esimerkiksi

(haastattelu)

Kaikki osallistujamme olivatkin täysin yksimielisiä sitä, että soveltavan määrittelyssä keskeistä on alan esittämien kysymysten ja tulosten suora yhteiskunnallinen relevanssi, jopa maailman parantaminen, kuten yksi osallistujista paneelissa muotoilee:

(6) Osallistuja N: eli siis tää oma lähtökohtani soveltavana kielitieteilijänä on nimenomaan tää kielentutkimuksen yhteiskunnallinen relevanssi ja vaikuttavuus ja mä ajattelen tosissani ehkä vähän naivistisesti mutta pystyn kielitieteellisenä asiantuntijana kielitieteellisin tiedoin keinoin kokemuksin auttaa tekemään tän maailmamme paremmaksi

(paneeli)

Yhteiskunnallinen relevanssi ja vaikuttavuus ovat tietenkin paitsi laajoja myös vaikeasti rajattavia ja todennettavia määritelmiä, koska mikä tahansa tutkimus voi osoittautua yhteiskunnallisesti relevantiksi, tai radikaalimmin, minkä tahansa tutkimuksen voi aina mieltää lopulta yhteiskunnallisesti(kin) relevantiksi. (Ks. myös Mustajoki & Nikanne, tässä julkaisussa.) Relevanssin suhteen osallistujillemme olennaista olikin tutkimuksen lähtökohtainen yhteiskunnallinen relevanssi; soveltavassa jo kysymykset lähtevät yhteiskunnallisista tarpeista. Erityisesti tässä soveltava näyttäytyy erityisesti tutkimusalana, joka määrittyy kohteidensa, vaikkakin itsessään moninaisten, yhteiskunnallisen relevanssin kautta.

5 Soveltava kielitiede Suomessa: tapaus Jyväskylän yliopisto

Kun luvussa 4 tarkastelimme instituution eli tieteenalastatuksen kehitystä, tässä tarkastelemme soveltavan kielitieteen ja kielentutkimuksen organisoitumista yhden tapausyliopiston eli Jyväskylän yliopiston avulla.

5.1 Soveltavan kielitieteen ja kielentutkimuksen organisoituminen Jyväskylässä

Jyväskylän yliopisto perustettiin alun perin suomenkielisenä opettajaseminaarina vuonna 1863. Vuonna 1934 seminaari muuttui kasvatusopilliseksi korkeakouluksi, ja vuonna 1966 Jyväskylän yliopisto aloitti toimintansa. Yliopiston perustaminen liittyy laajempaan suomalaisen korkeakoululaitoksen uudistukseen ja laajennukseen 1960-luvulla. Samoihin aikoihin käynnistettiin myös perusteellinen tutkinnonuudistus ja toteutettiin hallinnonuudistus, jossa professorivetoisen hallintotavan korvasi professorien, muun henkilöstön ja opiskelijoiden kolmikanta. Vuonna 1967 voimaan tullut laki korkeakoululaitoksen kehittämisestä (228/1966) antoi lakiperustan korkeakoululaitoksen alueelliselle laajenemiselle ja määrälliselle kehitykselle, ja takasi määrärahojen kasvun vuoteen 1981 saakka. Lain voimassaoloa jatkettiin vuoteen 1986. Laki oli monella tavalla poikkeuksellinen suomalaisessa korkeakoulutuksessa eikä vähiten siksi, että se takasi rahoituksen kasvun vähintään kustannusten nousun verran (Kivinen ym. 1993).

Sittemmin opetusministeriön kansliapäällikkönä pitkän uran tehnyt Jaakko Numminen muistelee 1960- ja 1970-luvun taitetta Jyväskylän yliopistossa hyvin aktiivisena aikana, kun silloinen rehtori Martti Takala uudisti Jyväskylän yliopistoa määrätietoisesti (Numminen

2020: 105–106). Samaan tapaan Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan entinen hallintopäällikkö Ossi Päärnilä (2008) mainitsee Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan historiassaan Kari Sajavaaran uudistusmielisenä professorikunnan edustajana jo tutkinnonuudistuksen alkuvaiheissa 1970-luvun alussa, kun tämä oli tuore englannin oppiaineen apulaisprofessori. Korkeakoulujen kielikeskuksen, sittemmin Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen, perustaminen vuonna 1974 ajoittuu näiden suurten korkeakoulupoliittisten muutosten aikaan.

Yliopiston perustamisen ja tutkinnonuudistuksen sekä koulutusohjelmien ja professuurien perustamisten jälkitunnelmissa uusi yliopisto teki paljon identiteettityötä, mikä heijastui myös soveltavan kielitieteen ja kielentutkimuksen alalle. Alun perin kielenopetuksen ja oppimisen tutkimus oli tarkoitus sisällyttää vuonna 1968 perustetun Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen (sittemmin Koulutuksen tutkimuslaitos, KTL) tehtäviin, mutta sen resurssit olivat rajalliset. Sen sijaan vuonna 1974 perustettu Valtakunnallinen kielikeskus (sittemmin Korkeakoulujen kielikeskus) tarjosi organisaation alan kehittämiselle Jyväskylän yliopistossa. Valtakunnallisen kielikeskuksen toiminnan keskiössä oli kielen oppiminen ja kielenopetus sekä kielikokeet ja -testit (Vilkuna 2009: 262). Vilkunan (2009: 301–309) mukaan Korkeakoulujen kielikeskus edusti 1980-luvun soveltavaa tutkimusta suosivaa tiedepoliittista suuntausta, ja siitä oli tarkoitus muodostaa kielen oppimisen ja kielenopetuksen tutkimuskeskus. Korkeakoulujen kielikeskus nostettiin tuolloin myös yhdeksi yliopiston kehittämishankkeista. Kari Sajavaara kuvaa tätä kehitysvaihetta haastattelussaan vuodelta 2003 näin:

(7) Haastattelija: Joo, no entäs tämä soveltava kielitiede ja soveltavan kiehitieteen ja puheentutkimuksen koulutusohjelma ja professuuri?

Sajavaara: Joo, no sehän liitty tietysti tähän tutkintojen uudistamiseen, niin kyllähän siellä sitten jotain tietysti tuli
(- - -)

Sajavaara: Ja mehän otettiin kyllä yhteen aika railakkaasti siellä kokouksissa, että ne o kyllä vilkkaita kokouksia. Mutta sitten siinä oli, siis Jyväskylässähän oli sillon fonetiikka olemassa ja fonetiikassa oli apulaisprofessuuri jossa oli **Jaakko Lehtonen** ja sitten oli kielitiede oli jonkinlaisena semmoisena
(- - -)
No sitten joka tapauksessa kun sitä sitte pyöritettiin sitä tutkinnonuudistusta ja oli nää koulutusohjelmat nii oli tietysti kielten koulutusohjelma, se oli ihan selvä ett semmonen tulee, mut sitten ett mitä tapahtuu tämmösille aineille kuin fonetiikka ja kielitiede että ne jää nii kuin sinne kummallisiksi kylkiäisiksi, joilla ei oo mitään roolia, että uhkana oli suorastaan se, että koko fonetiikka ja kielitiede loppuu, no loppuhan ne loppujen lopuksi tällä muullakin järjestelyllä, mutta se, että ruvettiin miettimään ratkaisua, jolla pystyttäis tekemään mahdolliseksi se, että meillä olis tällainen kielitieteellistyyppinen koulutusohjelma Jyväskylässä, siis se oli suoraan se tavoite. Siis toisaalta taustana oli tietysti se että oli ruvettu kontrastiiviseen tutkimukseen, oli ruvettu nun kun miettimään kaikkee tällasta, joka oli siis selvästi soveltavaa. Ja jossain vaiheessa siinä keksittiin että kun pyörittiin soveltavissa kuvioissa nii että Jyväskylään pitää saada soveltavan kielitieteen koulutusohjelma.

(- - -)
ja tuota sen ja sitä sitten kun tuo **Jaakko Lehtonen** oli hyvin vahvasti itse minun muistin mukaan myös sen suuntaisesti ajatteleva että tää puhe olis se, joka häntä hirveesti kiinnosti nii ajateltiin että tätä kautta saadaan vahvuutta tähän meidän kun ne pannaan yhteen ja mutta ei tuota kuitenkaan minään puheoppina eikä semmosena vaan kehiteltiin sitten semmonen nimitys kuin soveltava kielitiede ja puheen tutkimus, johon ne sitten pantiin kaikki sinne sisälle.

(Sajavaaran haastattelu)

Yhtenä soveltavan alan syntyeepoksena Sajavaaran yllä kertoma vaihe elää myös aineistomme joidenkin haastateltaviemme mielessä hiukan toisenlaisessa, hyvin kiteytyneessä muodossa. Toisena toimijana tässäkin kertomuksessa (8) on Kari Sajavaara, toisena professori Matti Rissanen. Osallistuja K osoittaa ymmärtävänsä kertomuksen toistuvaksi (*te varmaan sen ootte on tullu muiltaki esille*), kiteytyneeksi kuvaukseksi, *vanhaksi historiaksi* ja *anekdootiksi* "Suomen kielitieteen kentän kahtiajaosta" Jyväskylän yliopiston ja soveltavan alan ja Helsingin yliopiston ja kielihistorian välillä. Tarina unohtaa muut Suomen yliopistot.

(8) Haastattelija: niin miks me puhutaan soveltavasta kielen- soveltava kielentutkimus soveltavan kielentutkimuksen keskus ja
Osallistuja K: siis mä luulen et se on lähteny sieltä että kun siellä oli niitä ristiriitoja oppiaineesta se on kuitenki oppiaine se soveltava kielitiede ja sitte ku **Kari** perusti sitä keskusta niin se ei oikeestaan varmaan voinu ottaa sitä nimeä koska siellä oli jotaki niistä kiistoja takana en mäkään niitä tarkkaan sillai tiedä mutta jotain oli mä luulen että se voi olla pragmaattinenkin kysymys et sit tavallaan se keskuksen nimi
Osallistuja M: mut mun mielestä se puhu just joskus tolla lailla ja että siellä pystytään tarjoomaan sitä niinku soveltavan opintokokonaisuutta mutta et se on laajempi se toimintakenttä se puhu mun mielestä joskus kun se mietti sitä nimeä
Haastattelija: niin et soveltava kielentutkimus tarjoaa niinku laajemman kentän
Osallistuja M: ja sit sen alla on meillähän oli sitä opintokokonaisuutta sillon vielä aluks
Osallistuja K: ja sit se ihan se vanha historia kyllähän te varmaan sen ootte on tullu muiltaki esille se että et sillon ku **Matti Rissanen** Helsingin yliopistossa ja **Kari Sajavaara** väittelivät samana päivänä tai peräkkäisinä päivinä yhtä aikaa että sieltähän on semmonen anekdootti että **Kari** ja **Matti** jakovat suomen kielitieteen kentän niin että **Matti** pitää kielihistorian Helsingissä ja **Kari** lähtee Jyväskylään ja vie soveltavan sinne

(haastattelu)

Soveltavan alueen nimen muotoa pohdittiin vielä oppiaineen ja Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen nimien vakiinnuttua. Päärnilän (2008: 65) mukaan tätä kehitysvaihetta, jossa uusi ala haki itseään, luonnehti nimeämisen vaikeus: "Aiemmin mainitun soveltavan kielitieteen ja puheentutkimuksen laitoksen monimutkaiselta kuulostavan nimen saattoi tulkita enteeksi siitä, ettei sen piiriin kuuluva aineryhmä ollut kovin staattinen." Ennen termiä *soveltava* alan nimenä oli ollut käytössä myös soveltaa-verbin passiivin partisiippi *sovellettu*. Ainakin vielä vuonna 1971 Pekka Hirvosen Turussa toimittama *Tätä mieltä kielten*

opetuksesta -julkaisussa *AFinLAn* nimi oli muotoa *Suomen sovelletun kielitieteen yhdistys*. Tästä muodosta sittemmin luovuttiin, ehkä pääasiassa sen käännöslainamaisuuden vuoksi. Seuraavassa katkelmassa osallistujamme myös pohtivat nimen muotoa ja sen merkitystä. Edellä on puhuttu siitä, miten nimeä rakennettiin siis myös suoraan kääntämällä, englannin *applied linguisticsista* ja pohjoismaisen taustansa vuoksi myös ruotsista *tilllämpad språkvetenskapista* ensiksi nimellä sovellettu kielitiede.

(9) Osallistuja B: mut se on varmaan se on varmaan applied linguistics ja se sama käännöslaina niinku näissä kaikissa se använt- mikä se on
Osallistuja E: tillämpad
Osallistuja B: tillämpad
Osallistuja E: mut onks se vähän kiinni siitä että yleinen kielitiede on mustasukkaisesti pitänyt kiinni omasta lähestymistavastaan jolloin on tarvittu joku niinkun toinen lähestymistapa emmä tiedä mut siis
Osallistuja F: niin ja sit siis mä oon joskus ihmetelly sitä eroa et me puhutaan soveltavasta kielitieteestä ja sovelletusta matematiikasta
Haastattelija: aivan
Osallistuja E: onks se sovellettu
Osallistuja F: on on ja tuota minkä takia tämä ero vaikka ne on varmaan molemmat käännöksiä samasta sanasta
Osallistuja B: muistatsä sen keskustelun jota joskus käytiin
Haastattelija: miettiny joskus ihan samaa joo jatka vaan
Osallistuja B: täähän keskustelu käytiin joskus kun siis Soveltavan kielitieteen yhdistyksen nimi oli Sovelletun kielitieteen yhdistys ja sillon se muutettiin se muutettiin nimenomaan just sen takia että se aateltiin että se ei oo sitä et et meillä on joku teoria ja sit se on sovellettu johonkin käytäntöön vaan sitä että se
Osallistuja E: prosessi
Haastattelija: prosessi ja käynnissä olevaa
Osallistuja F: käynnissä olevaa niin
Haastattelija: niin että se ei oo siellä perfektissä jaa
Osallistuja B: mut mä en muista millon tää on mut mä muistan okei mä muistan istuneeni jossain AFinLan symposiumissa kapakassa joskus joskus joku voi tarkistaa symposiumeista vuosiluvun ja tästä on keskusteltu nimenomaan tästä asiasta on keskusteltu ja mul on niinku semmonen mielikuva et se ois ollu jotain 70-luvun loppupuolta mutta
Osallistuja F: se on hyvin mahdollista mulla on tää musta aukko siinä kohtaa ku mä oon ollu muualla
Osallistuja B: ja sitte siitä kohtaa kapakan pöydässä on kiistelty siitä onko se soveltavaa vai sovellettua se on mä en muista oliko se nimenomaan kielenhuollollinen syy vai oliko se sit joku tämmönen filosofisempi syy minkä takia se nimi muuttu

(haastattelu)

Mahdollisen käännöslainaongelman lisäksi osallistujat pohtivat siis myös partisiipin perfektin mahdollisesti implikoimaa perustutkimuksen ensisijaistamista ja sitä, miten se sijoittaisi meneillään olevan tutkimuksen jo tapahtuneeksi. Lisäksi he pohtivat alojen eroa: miksi kielitiede voi olla soveltavaa, vaikka esimerkiksi matematiikka on sovellettua.

Yhtenä moottorina soveltavan kielentutkimuksen ja sen keskuksen syntyyn Jyväskylässä näyttää Sajavaaran haastattelun mukaan olleen logopedian asema. Sajavaaran esittämän näkemyksen mukaan logopedian opettaminen Jyväskylässä oli ministeriön taholta kielletty, koska oli päätetty, että sitä saa opettaa vain lääkärinkoulutuksen yhteydessä (10):

(10) nyt kun tätä tutkinnonuudistusta tehtiin ministeriössä katsoivat että se edellyttäs että oli keskussairaala ja lääkärikoulutus sillä paikkakunnalla, jossa tätä logopedian opetusta annetaan ja sen takia meille sitten suoraan sanottiin opetusministeriöstä että missään tapauksessa logopedian koulutusta ei Jyväskylän yliopistossa voi olla

(Sajavaaran haastattelu)

Jyväskylässä oli ollut vielä fonetiikan opetusta, joka lopetettiin samassa tutkinnonuudistuksessa, jossa logopedian opetus kiellettiin ilman kytköstä lääkärikoulutukseen. Fonetiikan lopettamisen myötä näytti syntyneen mahdollisuus uudelle oppiaineelle, soveltavaa edeltäneelle yhteisöviestinnälle, johon saatiinkin lehtoraatti. Päärnilä (2008: 66) kuvaa tätä fonetiikan päättymisen merkitystä juuri yhteisöviestinnän, yhden soveltavan kielentutkimuksen ja kielitieteen kehitysvaiheen, synnylle:

> Fonetiikan sivuaineopinnot vähenivät ja ennen pitkää loppuivat, joten lehtoraatin muuttamiselle yhteisöviestinnän lehtoriksi ei ollut esteitä. Samoin oli käynyt yleiselle kielitieteelle, jonka lehtoraatti muuttui soveltavan kielitieteen apulaisprofessuuriksi jo vuonna 1989.

Jyväskylän yliopiston humanistiseen tiedekuntaan perustettiin lopulta vuonna 1984 soveltavan kielitieteen ja puheentutkimuksen professuuri, jonka ensimmäinen hoitaja oli Jaakko Lehtonen. Tämä liittyi samaan aikaan perustettuun soveltavan kielitieteen ja puheentutkimuksen laitokseen; samanniminen koulutusohjelma oli alun perin perustettu jo vuonna 1979 tutkinnonuudistuksen yhteydessä (Päärnilä 2008: 57, 65; ks. myös Opetusministeriö 1979).

Päärnilä (2008) kuvaa tiedekunnan 50-vuotishistoriikissa sitä monimutkaista polkua, jolla vuonna 1984 perustettu soveltavan kielitieteen ja puheentutkimuksen professuuri jakautui erilaisiin oppituoleihin. Esitys kuvaa erinomaisesti sitä polveilevaa tapaa, jolla organisaatio, tieteenalat ja oppituolit kiertyvät toisiinsa:

> **Lehtoselta** vapautunut fonetiikan apulaisprofessori suunnattiin opetusalaltaan puheviestintään ja muutettiin vuonna 1987 puheviestinnän professuuriksi. Virkaa hoitamaan määrättiin puheviestinnän lehtori fil. tri **Aino Sallinen**, joka oli hoitanut jo apulaisprofessuuria. Vuonna 1989 **Sallinen** nimitettiin vakinaiseksi puheviestinnän professoriksi. Näin **Lehtosen** professuurista tavallaan vapautui yksi puolikas. Toinen puolikas eli soveltava kielitiede jäsentyi hänen kaudellaan kolmeksi sisältöalueeksi; kielenopetus ja -oppiminen, työelämän viestintä sekä kulttuurienvälinen ja kansainvälinen viestintä. Kielenopetuksen ja -oppimisen ala siirrettiin vuonna 1996 soveltavan kielentutkimuksen keskukseen, jonne perustettuun uuteen soveltavan kielitieteen virkaan nimitettiin englantilaisen filologian professori **Kari Sajavaara**. Toisesta ja kolmannesta alueesta kasvoi uusi oppiaine nimeltään yhteisöviestintä, jonka mukaiseksi **Lehtosen** professuurin määrittely muutettiin vuonna 1998.
>
> (Päärnilä 2008: 65)

Yliopistollisten hallinnollisten organisaatioiden ja tieteenalainstituutioiden yhteenkietoutuneisuutta on korkeakoulututkimuksessa tavattu kuvata niin sanotulla Clarkin matriisilla (Clark 1983), jossa tieteenalainstituutioiden universaalius kohtaa yliopisto-organisaation paikallisuuden. Organisaatio näyttääkin olevan keskeisin jäsentäjä siinä, mitä missäkin paikassa tehdään ja saa tehdä. Tutkinnonuudistukset, etenkin 1970-luvulla valmisteltu ja 1980-luvun alussa valmistunut tutkintorakenteiden uudelleen jäsennys ja yliopistojen välinen työnjako, näyttävät olleen tärkein tekijä soveltavan kielitieteen oppiaineen ja erikseen Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen synnyttämisessä. Jyväskylän tuoreeltaan perustettu yliopisto loi tilan, jossa uuden tutkimusalan luominen mahdollistui korkeakoululaitoksen kansallisen kehittämisen, uusien koulutusohjelmien luomisen, yhteiskunnallista vaikuttavuutta tukeneen tiedepoliittisen ilmapiirin ja kehittämisorientoituneiden yksilöiden yhdistelmänä.

5.2 Henkilöitymistä Sajavaaraan – ei kuitenkaan koulukuntaistumista

Se että soveltavan alan synty on paljolti tarinallistettu, paikannettu ja henkilöity juuri Jyväskylään ja Kari Sajavaaraan, on pääosin seurausta aineistomme Jyväskylä-painotteisuudesta. On kuitenkin myös niin, että nimenomaan tieteenteorian organisoitumisnäkökulmasta – edellä esiteltyjen korkeakoulupoliittisten kehitysten ja organisatoristen muutosten vuoksi – soveltavalla kielitieteellä ja kielentutkimuksella on ollut erityisen vahva asema juuri Jyväskylän yliopistossa, Kari Sajavaaran ajamana. Jyväskylän yliopistossa on Soveltavan kielentutkimuksen keskus, jossa on koulutusohjelmana soveltava kielentutkimus ja oppiaineena soveltava kielitiede, joka on oppiaineena myös Kieli- ja viestintätieteiden laitoksella. Yliopistossa on myös useita alan professuureja. Soveltavan alan (nyky) paikkaistuminen erityisesti Jyväskylään näkyy osallistujiemme kuvauksissa riippumatta siitä mistä päin Suomea he tulevat, mikä näkyy seuraavissa muiden kuin jyväskyläläisten toimijoiden haastatteluissa.

(11) Osallistuja I: kyllä mä uskon että aika vahvasti, siis jos jollekki kelle tahansa meen, niinku kieli-ihmiselle keltä kysytään, et mitä tulee mielee sanasta soveltava kielitiede ni kyl ne varmaa ensimmäisenä sanoo Jyväskylän yliopisto.

(haastattelu)

(12) Osallistuja H: No lähinnähän se on siis ihan oikeesti se että kun se keskittyy niin pitkälle Jyväskylään että kun siellä on entinen kielikeskus- korkeakoulujen kielikeskus Solki ja sitten taas tota ihan oikeesti siellä on hirveen paljon siis soveltavia kielitieteilijöitä et kyllähän se niinku leimallisesti sinne keskittyy siellä on kesäkoulut ja niin edelleen (.) siellä on usein< no jotenki sitä on hallinoitukin sieltä Jyväskylästä pitkälle että ihan siis näitä yksinkertasesti konkreettisia asioita että varmaan jos niinku kysytään keneltä tahansa niin mihin te sijoitatte suomen soveltavan kielitieteen niin se menee Jyväskylään

(haastattelu)

Erityisen merkittäväksi toimijaksi mainitaan professori Kari Sajavaara. Jyväskylässä alan synty ja kehitys henkilöityy osallistujiemme mukaan Sajavaaraan, vaikkei sajavaaralaisesta koulukuntaistumisesta sentään puhuta. Sajavaara näyttää kuitenkin monen haastateltavan tarinoissa rekrytoineen ympärilleen seuraajien joukon, mistä kerrotaan esimerkiksi seuraavassa haastattelussa:

(13) Osallistuja J: mä voisin tosta kertoo ihan semmosen anekdootin millä tavalla myöskin **Kari** nappasi että mä muistan<muistetteko sillon oli kieltenlaitoksen kirjasto siellä P-rakennuksen alakerrassa mä olin siellä sillon 89 kesällä jotain viimeistelemässä gradua koulujuttuja **Kari** oli varmaan siinä vaiheessa lukenu mun käsikirjotuksen kun [nimi poistettu] oli mun ohjaaja ja sit se tuli siihen viereen ja sano että nyt jos saat kolmen kuukauden kesän aikana tuon gradun valmiiksi niin tota saat tutkimusavustajan paikan

Osallistuja M: se teki mulle saman se sano mulle et jos saat ton tutkinnon valmiiks vuoden loppuun niin tota saat tammikuun alusta sen akatemian koordinaattorin paikan

Osallistuja K: okei no mun on pakko kertoo mun anekdootti kanssa että mulla oli tutkinto valmis **Kari** soitti kotiin äitiyslomalle mun nuorempi lapsi oli seittemän kuukautta et joko hypit seinille että mulla ois täällä assarin assarin paikka sulle että haluutko jo töihin et täällä ois nyt assarin paikka ja siinä vaiheessa mieheni jäi tota vanhempain vapaalle neljäksi kuukaudeksi ja minä läksin töihin kun vauva oli seittemän kuukautta siitä mä oon sitten ollu yhtäjaksosesti

Sajavaarasta ei kuitenkaan yleensä puhuttu niinkään oppi-isänä, mikä veisi ajattelua enemmän koulukunnan suuntaan. Sen sijaan hän näyttäytyy mahdollistajana ja tekijänä, eräänlaisena mentorin ja politiikkayrittäjän (*policy entrepreneur*) yhdistelmänä, joka ajoi läpi politiikka-agendaa (ks. Corbett 2003). *Policy entrepreneur* on toimija, joka käyttää omaa osaamistaan ja on halukas ottamaan riskejä edistääkseen tavoitteitaan (Gunn, 2017). Jo aiemmin mainittu tapaus logopedian ja fonetiikan välisestä mahdollisesta jännitteestä soveltavan alkuvaiheessa on myös erinomainen esimerkki politiikkayrittäjä-Sajavaaran tavasta vaikuttaa päätöksentekoon käyttämällä omia henkilökohtaisia kontaktejaan. Seuraavassa hän kuvaa soveltavan lobbausta opetusministeriön viranhaltijalle; tämä piti vakuuttaa siitä, ettei uudella koulutusohjelmalla nimeltä "soveltava kielitiede ja puheentutkimus" ollut mitään tekemistä logopedian kanssa:

(14) se ihan ratkaseva asia oli sitten ennen kuin sitten ministeriö lopullisesti päätti hyväksyä tän soveltavan kielitieteen ja puheentutkimuksen koulutusohjelman oli semmonen vaihe että jostakin syystä, tai no kyl mä tiän mistä syystä siis se että kun sitä oli kielletty ottamasta logopediaa tänne nii ministeriössä ilmeisesti luultiin, että me oltiin keksitty keino salakuljettaa tää logopedia tänne Jyväskylän yliopistoon kuitenkin tän soveltavan kielitieteen ja puheentutkimuksen kautta ja mä muistan ihan konkreettisesti mä istuin **Leena Luhtasen**, sen opetusministeriön virkamiehen **Leena Luhtasen**, nykyisen kansanedustajan kanssa tuolla hallintoviraston käytävän penkillä aika pitkään sitten yhtenä päivänä ja mä sain siis **Leena Luhtasen** uskomaan että tällä mitä me on suunniteltu ei oo mitään tekemistä logopedian kanssa.

(Sajavaaran haastattelu)

6 AFinLA tieteenalan institutionalisoitumisen ja identifikaation moottorina

Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA perustettiin vuonna 1970 Turussa. Perustaminen oli seurausta soveltavan kielitieteen ja kielentutkimuksen esiin noususta Suomessakin. (Kalaja ym. 2013.) AFinLA ja etenkin vuotuinen syyssymposium ja julkaisusarjat ovat olleet kaikille osallistujillemme tärkeä foorumi tieteelliselle toiminnalle ja julkaisemiselle, mutta myös soveltavaksi kielentutkijaksi ja kielitieteilijäksi identifioitumiselle. Seuraavassa haastattelukatkelmassa AFinLA esitellään tällaisen identifikaation areenana.

(15) Osallistuja J: mä kans yhistän tän niinku siihen että ku väikkärin aikana kävi sekä AFinLAn konferensseissa että Kielitieteen päivillä niin siinä niinku ilman että sitä kukaan eksplisiittisesti sano niin alko jotenki hahmottaa
Osallistuja M: toi on totta
Osallistuja J: että ihan niinku jotenki ne kommentitki mitä sai Kielitieteen päiviltä niin yleisöltä oli hyvin erilaisia
Osallistuja K: nyt muistan sieltä yhen ihan sellasen kun me oltiin olisko se ollu Helsingissä vai missähän se oli meitä oli useempi jyväskyläläinen ja me puhuttiin että tää kyllä kuvaa tätä meijän asemaa että meijät oli laitettu yhteen sessioon yhteen yläkerran semmoseen nurkkahuoneeseen se oli varmaan olisko ollu Joensuu
Osallistuja J: oli
Osallistuja K: oltiin niinku kaikki jyväskyläläiset oltiin siellä keskenämme ja sillon me niinku katottiin että me ei kuuluta Kielitieteen päiville ((naurua)) mä muistan siellä niinku jotenki semmosen keskustelun et se oli oikeesti niinku lokeroitu johonki muualle
Osallistuja J: joo niinhän oliki
Osallistuja K: mut se on totta et toi oli varmaan semmonen et AFinLA Kielitieteen päivät et kävi molemmmissa ja tunti et tää ei koti ei oo täällä Kielitieteen päivillä
Osallistuja M: se on totta
Osallistuja K: et sitä ei tuntenu omaksensa
Osallistuja J: vaikka niinku mun tutkimuksessa mähän teen kielen piirteisiin perustuvaa analyysiä aineistossa mutta jotenki se seuraava askel siitä so what kysymys on jotenki erilainen jos siihen niinku palaa että miten rupes sitä soveltavaa
Osallistuja M: mut jotenki se AFinLA on ollu siinä hirveen tärkee koska se puhe on tullu koko ajan sen kautta et on ollu AFinLAn ne vuosikirjat on ollu kaikilla
Osallistuja K: kirjotettu paljon
Osallistuja M: kirjotettu paljon sinne et se on jotenki sitä kautta myös niinku tullu sitä niinku pohdintaa siitä sen alueen jotenki niinku semmosta rajaamistakin ehkä

(haastattelu)

Kuten katkelmasta näkyy, identifikaatio on tehty tyypilliseen tapaan erottautumalla muista, tässä tapauksessa yleisemmin kaikenlaiseen kielitieteeseen varatuista Kielitieteen päivistä. Osallistujat keskustelevat 1990-luvun puolivälin ajoista. Heidän mukaansa aluksi käytiin

näissä molemmissa suomalaisissa vuotuistapahtumissa, Kielitieteen päivillä ja AFinLAn syyssymposiumissa. Kielitieteen päivät olivat kuitenkin vähitellen alkaneet tuntua vieraalta niin lähtökohdiltaan ja sisällöiltään (*ne kommentitki mitä sai Kielitieteen päiviltä niin yleisöltä oli hyvin erilaisia*) kuin vierauttamisellaan; haastateltavien mukaan soveltavan kielentutkimuksen ja kielitieteen edustajat oli sijoitettu keskenään samoihin sessioihin ja erilleen toisistaan. Samantyyppistä pohdintaa omasta *heimosta* (Ylijoki, 1998) on paitsi edellisessä, myös seuraavassa katkelmassa. Sen edellä haastattelija on jo havainnut, että kun osallistujilta kysyy milloin nämä (ajallisesti) alkoivat puhua itsestään soveltavan kielitieteen tai kielentutkimuksen edustajina, kukaan ei puhu eksplisiittisesti ajasta vaan nostavat esiin AFinLAn, joka on toiminut oman heimoidentifikaation paikkana. Tässä osallistujat avaavat tätä kokemusta.

(16) Haastattelija: kun kysyy millon alko niinkun käyttää sitä termiä ((soveltava kielentutkija)) niin te kaikki sanoitte AFinLA
Osallistuja B: joo joo
Haastattelija: et ette sanonu et me ruvettiin puhumaan et me ollaan soveltavan kielentutkijoita sillon ja sillon vaan se AFinLA oli se
Osallistuja B: AFinLA oli varmaan se joka lanseeras sen jotenki
Haastattelija: niin ja siinä se on vielä aika op- semmosessa läpinäkymättömässä muodossa sinänsä se soveltava jos taas nyt siihen termiin minä juutun
Osallistuja B: just tapahtumien kautta ja sit varmaan heimot alko löytää toisiansa silleen että oli Kielitieteen päivät oli Fonetiikan päivät ja oli niinku AFinLAn päivät ja sitten niinku et varmaan käytiin ristiin rastiin tyypillisesti varmaan ollaan oltu semmosia että ollaan käyty kaikissa mutta että tota
Osallistuja E: jostain se tieto varmaan löytyy mut se ei taida löytyä meiltä se ihan alkuvaihe
Osallistuja F: et kuka rupesi puhumaan
Osallistuja B: **Nils Erik Enkvist**
Osallistuja E: **Enkvist** oli mukana
Osallistuja B: mä oon tai me ollaan vähän selvitetty sitä aikasemmin niin, **Nils Erik Enkvist** on semmonen, joka on pohjoismaisen soveltavan kielitieteen yhdistyksen kautta niinkun tai se oli AScLa Scandinavian Association ja sitä kautta se on tullu Suomeen se se on Turussa perustettu 70 tai jotain tai mitä tää koko yhistys

(haastattelu)

Näillekin osallistujille AFinLA tapahtumineen oli se, joka lanseerasi soveltavan alan, johon sitten kiinnittyä. Tässä katkelmassa esille nousee myös Fonetiikan päivät. Tämä kertoo osaltaan soveltavan ja fonetiikan alun perin hyvin tiiviistä suhteesta, jota olemme edellä soveltavan institutionaalistumisen yhteydessä käsitelleetkin. Kentälle nousee myös Åbo Akademin professori Nils-Erik Enkvist, joka pohjoismaisten yhteyksiensä ohjaamana perusti Soveltavan kielitieteen yhdistyksen vuonna 1970 Turussa (Kalaja ym. 2013; ks myös Karlsson, tässä julkaisussa).

Myös seuraavan paneelikatkelman osallistuja kertoo AFinLAn olleen merkittävä identiteetilleen soveltavan toimijana.

(17) Osallistuja G: sit mä menin yleisen kielitieteen peruskurssille ja yleinen kielitiede oli hirveen vaikuttava asia mun elämässäni ja jostain syystä mä sielt yleisestä kielitieteestä sain semmosen käsityksen että on olemassa on olemassa myös soveltavaa kielitiedettä ja koska mä luulin sillon tulevani isona opettajaksi niin mä aattelin että tää ois varmaan se mun juttu ja sit mä menin lukemaan sitä yheks lukukaudeks vai oisko se jotain sen tapasta niin [nimi muutettu] yliopistoon koska siellä sai lukea soveltavaa kielitiedettä että kyllä mäki oon opiskellu sitä ja se oli nimenomaan applied linguistics ja se sattu olee semmonen vuosi että **Michael Halliday** oli siellä professorina ja se oli tota ihan mielenkiintosta sen takia että mä olin aikasemmin tutustunu sen ajatuksiin mutta sitte mä oikeestaan tutustuin siihen sit käytännössä Suomessa niin tota AFinLA kuitenki rupes oli toiminnassa sillon mun opiskeluaikoina jo et sit se tuntu luontevalta mennä sinne niihin kokouksiin (.) ja sitä mä jouduin aivan hallitukseenki jossain kohtaa ja sit myöhemmin ton Soveltavan kielitieteen maailmanjärjestö AILAn hallitukseen jossa mä olin aika pitkään ja sitte öö nykyään mä oon tota soveltavan kielitieteen keskeisen julkasun Applied Linguistics -lehden toinen päätoimittaja et kyl mun mielestä täytyy sanoa et mä aattelen tää tukee mun identiteettiä soveltavan kielitieteilijänä kuitenki

(paneeli)

Tässä katkelmassa näkyy sekä identifioitumista soveltavaksi kielitieteilijäksi että ristivetoa tämän identifikaation suhteen. Osallistuja esimerkiksi korostaa juuri yleisen kielitieteen tärkeyttä ja sen ansiota soveltavan löytämisessä, soveltavaa nimenomaan kielitieteenä kielentutkimuksen sijaan. Toisaalta hän kuvaa soveltavan kielitieteen olleen *ihan* kiinnostavaa ja AFinLAn hallitusjäsenyyden siihen *joutumisena*. Loppujen lopuksi hän kuitenkin osoittaa identifioituvansa soveltavaksi kielitieteilijäksi – erilaisten instituutioiden ja organisaatioiden tukemana. Tämä vuoro nostaa eksplisiittisesti esille juuri soveltavan instituutio- ja organisaatiosidonnaisuuden, mikä analyysimme mukaan on olennaista alan ja toimijoiden toimijoiden itseymmärryksessä ja identifikaatiossa. Tätä tulkintaa tukevat myös Krishnanin (2009) ajatus tieteen institutionaalistumisen tärkeydestä, Välimaan (2019) esitys instituution ja organisaation yhteenkietoutuneisuudesta, ja Clarkin (1983) matriisin tiivistys organisaatio- ja tieteenaladynamiikasta.

AFinLAn tarjoamiin identifioitumismahdollisuuksiin ovat olennaisena osana kuuluneet myös sen julkaisusarjat toimittajineen. Seuraavassa katkelmassa toimija perustelee soveltavaa identiteettiään tällaisella ulkopuolisella institutionaalisella kirjoittajastatuksella.

(18) Osallistuja N: ja kaikki tämmöstä että mutta tota sit mulla tuli semmonen kriisi että joo mut täytyyhän mun nyt näyttää teille että mä olen oikea soveltava kielitieteilijä ja ja tota sit mulla tuli mieleen minähän kirjoitin silloin 10 mitä se oli 20 vuotta sitten tämmösen artikkelin tässä **Kari Sajavaaran** ja **Arja Piirainen-Marshin** toimittamassa Solki-kirjassa tästä yleisen ja soveltavan kielitieteen suhteista niin mä aattelin että jos nyt on **Karin** toimittamassa kirjassa mukana niin sit on varmasti merkki siitä että on kunnon soveltava kielitieteilijä

(paneeli)

Kiinnostavaa on, että yllä olevassa esimerkissä panelisti käyttää ulkopuolisia todisteita kokemukselleen itsestään soveltavan kielitieteen toimijana. Tämä kuvaa myös aiemmin esittelemäämme tieteenala vs. tutkimusala -kipuilua: millä perusteella ollaan perustutkijoita ja millä soveltavia tutkijoita ja miten näihin rooleihin identifioidutaan? Tämäkin esimerkki näyttää, että perusteeksi usein valikoituu jokin organisatorinen tai institutionaalinen linkki. Institutionaalis-organisatoriset rakenteet, kuten yliopistollinen oppiaine ja yliopiston kustantamat soveltavan keskeiset julkaisut tarjoavat todisteen näille identifioitumisille, tässä kausaalisella jos/kun-niin-rakenteella (*koska mä olin…, niin olen; jos on kirjoittanut…, niin on…*).

Organisatorisen linkin tarjoaa myös alan opiskelijastatus, joita seuraavat panelistit peräkkäisissä vuoroissaan kuvaavat identifioitumisperusteikseen:

(19) Ensimmäinen esittäytyjä:
Osallistuja D: joo päivää kaikille (.) tota mä nyt uskon että mä edustan soveltavaa kielitiedettä koska mä olin yks ensimmäisistä sen opiskelijoista niin siihen uskoon olen jäänyt että kun sitä opiskelin niin kai sitten olen sillä alueella

Toinen esittäytyjä:
Osallistuja B: siis Jyväskylän yliopistosta ja tunnustan myös olevani soveltava kielitieteilijä tota mun oppiaine on yllättäen nykyään soveltava kielitiede ja mä oon väitelly soveltavasta kielitieteestä

Tällainen vuorottelu, jota voisi kuvata vaikkapa tunnustuskierrokseksi, on tyypillistä erilaisille saman asian ympärillä toimiville keskusteluyhteisöille (vrt. Halonen 1999). Esimerkin esittäytymisvuoroissa on kiinnostava ristiriita tunnustuksien, *edustan soveltavaa kielitiedettä* ja *tunnustan olevani soveltava kielitieteilijä*, ja niiden organisatoristen todisteiden *ensimmäinen opiskelijoista* ja *väitelly soveltavasta kielitieteestä* välillä. Yhtäältä esitetään selvä identifioituminen, mutta sen tueksi tarjotaan organisaatioperuste. Hyvin samanrakenteisina muidenkin paneelin osallistujien esittelyvuorot asettuvat samaan kertomussapluunaan, jossa ensimmäinen vuoro asettaa muotin seuraaville niin muodon kuin sisällönkin suhteen: on puhuttava samoista asioista kuin edeltäjät, joko niihin samastuen tai niistä irrottautuen.

7 Diskussio – Kaiken ympärillä organisaatio

Tekemämme ja analysoimamme haastattelut tukevat tiede- ja korkeakoulututkimuksessa havaittuja ilmiöitä tieteenalojen, tutkimusalojen, koulukuntien, instituutioiden ja organisaatioiden yhteenkietoutuneisuudesta. Myös oman alan tai organisaation erityisyyttä ja heimoyhteisöä korostavat puheenvuorot ovat tuttuja, sillä tieteenalojen ja tutkimusalueiden luonteeseen kuuluu tehdä eroa muihin vastaaviin jollakin perusteella. Perustelut voivat liittyä tieteenalojen, tutkimuksen, organisaatioiden tai avainhenkilöiden erityisyyteen, mutta malli on universaali: tällä tavalla tieteenaloja puhutaan tosiksi.

Lähdimme alun alkaen liikkeelle ajatuksesta, että kiinnostavaa on nimenomaan tarkastella soveltavan kielitieteen ja soveltavan kielentutkimuksen rajanvetoa; se vaikutti olleen oleellinen eronteko sekä osallistujiemme puheenvuoroissa että omassa arkikokemuksessamme. Analyysin edetessä kuitenkin kävi niin, että organisaation ja instituution elementit alkoivat näkyä voimakkaammin soveltavan määrittelyissä. Osallistujamme puhuivat organisaatiosta, niissä toimivista henkilöistä, yliopistoista ja niiden laitoksista ja näiden välisistä suhteista.

Aineistostamme löytyi erilaisia pohdintoja soveltavan kielitieteen ja kielentutkimuksen teorianmuodostuksesta ja alan henkilöitymisestä: pioneereista ja keskeisistä toimijoista. Keskeisimmäksi perusteluksi soveltavan asemalle itsenäisenä tieteenalana nousi sen institutionaalinen ja organisatorinen asema (Soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, soveltavan kielitieteen professuurit ja yliopistolliset laitokset). Tässä kontekstissa organisaatiopuhe ja -perustelut kietoutuivat vahvasti tieteenalaperusteiden kanssa. Iso osa näistä organisatorisista tekijöistä kiertyy tieteen institutionaalistumiseen (Välimaa 2019): oppiaineet, tiedon tuottamisen ideaalit ja erilaiset akateemiset polut ovat merkki tieteen ja tiedon institutionalisoitumisesta.

Tieteenala- ja tutkimusalakysymysten lisäksi huomiomme kiinnittyi myös muihin osallistujiemme identiteettiä määrittäviin tekijöihin. Jo ennen aineiston keruuta olimme usein kuulleet määritelmän "jyväskyläläiset kielentutkijat". Alun perin tämä oli tulkittu keskusta-periferiakeskusteluna, jossa "keskustan" (Helsingin yliopiston) kielitieteilijät edustavat normia ja muut poikkeusta, joka on nimettävä. Aineistoa tutkiessamme nopeasti huomasimmekin, että organisaatio todellakin oli osallistujillemme merkityksellinen kategoria tieteen- ja tutkimusaloista puhuttaessa.

Kaikesta tästä yhteenkietoutuneisuudesta huolimatta osallistujamme näyttivät kuitenkin pystyvän sijoittamaan itsensä kohtuullisen vaivattomasti soveltavan kielitieteen tai kielentutkimuksen alueelle. Tulevaisuudessa tällaista tarkastelua voisi syventää tutkimalla soveltavan kielitieteen ja kielentutkimuksen julkaisuja ja opinnäytetöitä sekä laajentamalla organisatorista tarkastelua muihin yliopistoihin Jyväskylän lisäksi. Toisaalta jo tällä aineistolla pääsimme tarkastelemaan organisaation merkitystä tieteenalalle tavalla, jota emme ole alan tutkimuksessa nähneet. Institutionalisoitunut tieteenalan status on tärkeä, mutta tuo instituutio, esimerkiksi tieteenala, tutkimusala tai opetusala, vaatii tuekseen organisatorista rakennetta, kuten oppituoleja, professuureja ja laitoksia. Tutkimusalueen ja tieteenalan määrittely ja rajaaminen oli tarkastelussamme läpeensä organisaatiovetoista, organisaation kehystämää ja mahdollistamaa.

Kirjallisuus

Allardt, E. 1999. Tieteelliset seurat tieteessä ja yhteiskunnassa. *Tieteessä tapahtuu*, *17* (7).

Berns, M. & K. Matsuda 2005. Applied linguistics: overview and history. Teoksessa K. Brown (toim.) *Encyclopedia of Language and Linguistics*. Amsterdam: Elsevier, 394–405. http://dx.doi.org/10.1016/B0-08-044854-2/00599-X

Becher, T. & P. Trowler 2001. *Academic Tribes and Territories. Intellectual enquiry and the culture of disciplines.* Second Edition. Buckingham: Society for Research in Higher Education & Open University Press.

Clark, B. 1983. *The Higher Education System. Academic organization in cross-national perspective.* Berkeley: UCLA Press.

Corbett, A. 2003. Ideas, Institutions and Policy Entrepreneurs: towards a new history of higher education in the European Community. *European Journal of Education*, *38* (3), 315–330. https://doi.org/10.1111/1467-3435.00150

Dayé, C. 2015. Schools in the Social and Behavioral Sciences: Concepts and Historical Relevance. Teoksessa James D. Wright (toim.) *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Second Edition), Amsterdam: Elsevier, 128–133. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.03010-5

De Bot, K. 2015. *A History of Applied Linguistics. From 1980 to present*. London: Routledge.

Goodlad, S. 1979. 'What Is an Academic Discipline?' Teoksessa R. Cox (toim.), *Cooperation and Choice in Higher Education*. London: University of London Teaching Methods Unit.

Gunn, A. 2017. Policy entrepreneurs and policy formulation. In M. Howlett & I. Mukherjee (eds.) *Handbook of policy formulation*. Edward Elgar Publishing, 265–282.

Haakana, M. 2010. Laughter and smiling: Notes on co-occurrences. *Journal of Pragmatics 42*, 1499–1512. http://dx.doi.org/10.1016/j.pragma.2010.01.010

Halonen, M. 1999. Vuorottelujäsennys ryhmäterapiassa. *Virittäjä 103* (3), 338–353. https://journal.fi/virittaja/article/view/39180

Hammarfelt, B. 2019. Discipline. *ISKO encyclopedia of knowledge organization*. https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1361084/FULLTEXT01.pdf

Hsieh, H-F. & S.E. Shannon 2005. Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research 15* (9), 1277–1288. https://doi.org/10.1177/1049732305276687

Kalaja, P., H. Dufva, K. Mäntylä & A. Pitkänen-Huhta 2013. AFinLA: The Finnish Association of Applied Linguistics. *European Journal of Applied Linguistics 1*(1), 162–173. https://doi.org/10.1515/eujal-2013-0008

Kivinen, O., R. Rinne & K. Ketonen 1993. *Yliopiston huomen: korkeakoulupolitiikan historiallinen suunta Suomessa*. Helsinki: Hanki ja jää.

Krishnan, A. 2009. *What are Academic Disciplines? Some observations on the Disciplinarity vs. Interdisciplinarity debate.* ESRC National Centre for Research Methods. NCRM Working Paper Series 03/09.

Kyngäs H., K. Mikkonen & M. Kääriäinen 2020. *The application of content analysis in nursing science research*. Cham: Springer International Publishing.

Lagerspetz, M. (2023). Suomalaisten sosiologien seura ja Edvard Westermarck. *Ilmiö*.

Miettinen, E. & J. Tuunainen 2010. Perus- ja soveltava tutkimus tiedepolitiikan luokittelukategorioina. *Tiedepolitiikka* 35 (3), 7–16.

Numminen, J. 2020. *Sivistys-Suomen synty 1. Opetusministeriön kansliapäällikkö muistelee: Koulutuspolitiikka*. Helsinki: Edita.

Opetusministeriö 1979. *Korkeakoululaitoksen kehittämissuunnitelma 1979–1986*. Helsinki: Opetusministeriö.

Pennycook, A. 2022. Critical Applied Linguistics in the 2020s. *Critical Inquiry in Language Studies 19* (7), 1–21. https://doi.org/10.1080/15427587.2022.2030232

Päärnilä, O. 2008. *Hengen hehkusta tietostrategioihin: Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan viisi vuosikymmentä*. Jyväskylä Studies in Humanities. Jyväakylä: Jyväskylän yliopisto. https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5146-7

Ringbom, H. 2012. Review of recent applied linguistics research in Finland and Sweden, with specific reference to foreign language learning and teaching. *Language Teaching 45* (4), 490–514. https://doi.org/10.1017/S0261444812000225

Sajavaara, K. & A. Piirainen-Marsh (toim.) 2000a. *Näkökulmia soveltavaan kielentutkimukseen. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 3*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Sajavaara, K. & A. Piirainen-Marsh (toim.) 2000b. *Kieli, diskurssi, yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 2*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Vilkuna, K. H. 2009. Tutkimus ja opetus Jyväskylän yliopistossa. Teoksessa P. Einonen, P. Karonen & T. Nygård (toim.) *Jyväskylän yliopiston historia osa 2. Yliopisto 1966–2006.* Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 141–382.

Välimaa, J. 2019. *A history of Finnish higher education from the Middle Ages to the 21st century*, Vol. 52. Cham: Springer.

Ylijoki, O.-H. 1998. *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisaatio.* Tampere: Vastapaino.

Dufva, H., A. Mauranen & K. Mäntylä (toim.) 2025. 50 vuotta soveltavaa kielitiedettä: näkökulmia AFinLA ry:n toimintaan. 50 years of applied linguistics in Finland: Perspectives on AFinLA and its activities. AFinLA-teema / n:o 19, 268–287.

Arto Mustajoki
Helsingin yliopisto

Urpo Nikanne
Åbo Akademi

Soveltava kielitiede tieteen vaikuttavuusvaatimuksen näkökulmasta

Nostot

- Tutkimuksella voi olla kahdenlaista vaikuttavuutta, tieteen sisäistä ja tieteen ulkoista.
- Koska soveltava tutkimus on määritelmällisesti käytännön tarpeista lähtevää, sen pitäisi istua erinomaisesti vaikuttavuuden vaatimukseen.
- AFinLA: Soveltava kielitiede tutkii kielellistä toimintaa niin yksilön, yhteisöjen kuin yhteiskunnankin näkökulmista.
- Onko kaikki yhteiskunnallisesti vaikuttava kielentutkimus soveltavaa kielitiedettä?

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

This article critically examines the notion of applied linguistics in relation to the growing demand for demonstrating the societal impact of research. While established frameworks exist for assessing scientific impact within the academic community, societal impact remains a far less defined and often immeasurable concept. Applied linguistics, by its very nature, is closely tied to societal relevance, yet the field has not always explicitly recognized this connection. Moreover, it is not self-evident that all language-related research with social significance neatly fits within traditional definitions of applied linguistics. To address these issues, the article reviews existing definitions of societal impact (as formulated by the Research Council of Finland and the Horizon Programme) and applied linguistics (as articulated by AILA and AFinLA). The authors further propose their own perspectives on the forms and channels of impact, as well as on the broader significance of linguistics for both society and individual citizens.

Keywords: applied linguistics, definitions of impact
Asiasanat: soveltava kielitiede, vaikuttavuuden määritelmät

1 Johdanto

Tarkoituksenamme on pohtia soveltavan kielitieteen käsitettä ja alaa Suomessa ja liittää se laajempaan tiedepoliittiseen keskusteluun tieteellisen tutkimuksen vaikuttavuudesta. Viime vuosina ja vuosikymmeninä päättäjät ovat tivanneet tieteeltä näyttöä siitä, miten se hyödyttää yhteiskuntaa. Koska soveltava tutkimus on määritelmällisesti käytännön tarpeista lähtevää, sen pitäisi istua erinomaisesti vaikuttavuuden vaatimukseen. Näin ei kuitenkaan käytännössä välttämättä ole, koska mikään tieteenala ei ole itsenäinen toimija, joka kehittyy jonkin tietyn suunnitelman mukaisesti. Siksi sillä ei useinkaan ole tarkkaan määriteltyä agendaa tai toimintakenttää. Tokkopa yksittäiset tutkijatkaan ajattelevat jatkuvasti oman tutkimuksensa vaikuttavuuden muotoja. Niin soveltavan kielitieteen kuin minkä tahansa muunkin tieteenalan piirissä on kuitenkin aiheellista pysähtyä aika ajoin pohtimaan, mitä tieteellisiä teemoja sen piiriin kuuluu ja millaisia yhteiskunnallisen vaikuttavuuden muotoja sillä on. Lähtökohtana tässä tarkastelussa meillä on kaksi tieteen tekemiseen sisäänrakennettua piirrettä – skeptisyys ja kyseenalaistaminen.

Molemmat tämän artikkelin kirjoittajat ovat laaja-alaisia lingvistejä, joiden omat tutkimusintressit kurkottavat kielitieteen reunamille ja niiden ylikin. Nikanne on järjestänyt Åbo Akademissa vuodesta 2002 lähtien *Språkets funktion* -symposiumia, josta on muodostunut erilaisten kielitieteellisten ideoiden testausareena ja alan tutkijoiden kohtauspaikka. Mustajoki on viime vuosina tutkinut "maailman suurinta ongelmaa" – miksi ihmisten on niin vaikea ymmärtää toisiaan. Hän on myös laatinut perinteisten oppi- ja sanakirjojen ohella televisiokurssien käsikirjoituksia ja tietokoneavusteista oppimateriaalia.

Kumpikin kirjoittajista on työuransa aikana osallistunut tieteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta koskevaan keskusteluun, Nikanne Suomen Akatemian yhteiskunnan ja kulttuurin tutkimuksen toimikunnan jäsenenä, Mustajoki toimikunnan ja Akatemian hallituksen puheenjohtajana sekä Suomalaisen tiedeakatemian esimiehenä. Nikanne on käsitellyt sekä esiintymisissään että kirjallisesti kielitieteen vaikuttavuuden kysymyksiä

(Nikanne 2006). Mustajoki on kosketellut tutkimuksen vaikuttavuuden problematiikkaa mittaamisen (Mustajoki 2005, 2014), etiikan (Mustajoki 2017) sekä kielitieteen (Mustajoki 2010) näkökulmasta.

Tarkastelemme aluksi tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden muotoja sekä perusteita, joita tiedepolitiikassa käytetään sen merkityksen korostamiseen. Sitten pohdimme, millä kielentutkimuksen alueilla tehdään tutkimusta, jolla on suoraa tai välillistä merkitystä yhteiskunnan tai yksittäisten ihmisten tarpeiden näkökulmasta. Sen jälkeen otamme esille soveltavasta kielitieteestä käytettyjä määritelmiä. Käsittelemämme aiheet toimivat pohjustuksena viimeiselle alaluvulle, jossa perinteisten päätelmien sijasta haastamme soveltavan kielitieteen edustajat vastaamaan kahteen kysymykseen, joiden avulla hahmottuu kuva alan nykytilasta ja tulevaisuuden tavoitteista.

2 Mitä tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus on ja miten sen tuomaa näkökulmaa perustellaan?

Tutkimuksella voi olla kahdenlaista vaikuttavuutta, tieteen sisäistä ja tieteen ulkoista. Tieteen sisäinen vaikuttavuus syntyy julkaisujen merkittävyydestä ja näkyvyydestä tutkijoiden omassa piirissä. Vain julkaistu tutkimus voi viedä tieteenalaa eteenpäin ja olla siinä mielessä vaikuttava. Julkaisujen ohella tutkija voi vaikuttaa tiedeyhteisöön esiintymällä konferensseissa, verkostoitumalla ja osallistumalla tieteellisten järjestöjen toimintaan. Tutkijoiden tieteen sisäinen vaikuttavuus on perinteisesti ollut keskeinen valintakriteeri, kun heidän paremmuuttaan on vertailtu esimerkiksi akateemisten tehtävien täytössä, vaikka itse tätä käsitettä ei välttämättä käytetä eksplisiittisenä valintakriteerinä. Tutkimusansioiden arviointia helpottamaan on viimeisen 20–30 vuoden ajan kehitetty erilaisia bibliometrisiä mittareita, joiden avulla pyritään kvantifioimaan julkaisujen määrää ja laatua (Mingers & Leydesdorff 2015; Forsman 2016). Myös tieteellisille lehdille lasketaan nykyään viittausten määrään perustuvia vaikuttavuuskertoimia (*impact factor*). Bibliometristen mittareiden käyttöön liittyy monenlaisia riskejä ja väärinkäytön mahdollisuuksia (Raivio 2020). Siksi perinteisellä vertaisarvioinnilla on edelleenkin tärkeä rooli tutkimusansioiden arvioimisessa.

Tutkimuksen tieteen sisäisellä vaikuttavuudella on suora linkki myös sen ulkoiseen vaikuttavuuteen, koska tieteen saavutukset syntyvät tiedeyhteisön kollektiivisen työn tuloksena (Mustajoki 2005, 2017; Aarrevaara ym. 2015). Tämä näkyi hyvin korona-aikana, kun ihmiskunta tarvitsi nopeita keinoja taudin pysäyttämiseksi. Vuosien kuluessa tehty maailmanlaajuinen perustutkimus mahdollisti rokotteiden ja hoitomuotojen intensiivisen kehittämisen.

Kun puhutaan tutkimuksen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta, on hyvä pitää mielessä, että tutkijat vaikuttavat yhteiskuntaan eniten oppilaittensa kautta. Kun yliopistoista valmistuneet nuoret siirtyvät erilaisiin yhteiskunnallisiin tehtäviin, he vievät mukanaan koulutuksen aikana saamansa tiedeyhteisön tuottaman tutkimustiedon, jonka tutkimusta tekevä opettaja on heille välittänyt. Samalla heissä toivottavasti syntyy tieteellinen uteliasuus ilmiöihin, joita he kohtaavat työssään.

Tieteen ulkoisesta vaikuttavuudesta käytetään yleensä käsitettä ”yhteiskunnallinen vaikuttavuus”. Käsitteen käyttöönotto liittyy laajempaan yhteiskunnalliseen kehitykseen niin Suomessa kuin muissakin länsimaissa. 2000-luvulla maamme poliittiseen kielenkäyttöön levisi vähitellen tulosvastuu (*accountability*). Sen innostamana julkiselle sektorille alettiin esittää vaatimuksia toiminnan tuloksellisuudesta. Valtiollisten ja kunnallisten sektoreiden, laitosten ja yksiköiden olemassaoloa ei enää voitu perustella ideologisilla tai historiallisilla syillä, vaan veronmaksajien rahoilla tapahtuvaa toimintaa tuli voida arvioida sen tuloksellisuuden ja hyödyllisyyden valossa (Kivelä 2010). Uusi ajattelumalli synnytti julkiselle sektorille erilaisia tulosohjauksen malleja, joita on käytetty vaihtelevalla menestyksellä aina meidän päiviimme asti. (Tutkimusrahoituksen osalta Suomessa, ks. Nikanne 2006: 228–230.)

Ajatusmalli kulkeutui vähitellen myös tiedepolitiikan sanastoon. EU:n puiteohjelmarahoitusta perusteltiin niihin liittyvän tutkimuksen yhteiskunnallisella relevanssilla. Suomen Akatemia on käyttänyt samaa perustetta päättäessään erilaisten tutkimusohjelmien rahoituksesta. Temaattisesti selvärajaisessa tutkimusohjelmassa yhteiskunnallisen vaikuttavuuden merkitystä on ollut helpompi perustella kuin yleisessä tutkimushankerahoituksessa. Erillisen strategisen tutkimuksen neuvoston perustaminen vuonna 2014 selvensi yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tähtäävään tutkimuksen asemaa, mutta se ei poistanut tarvetta pohtia vaikuttavuusnäkökulmaa myös vapaassa tutkimusrahoituksessa. Kun vaikuttavuusnäkökulma tuli tutkimuksen arviointiin, se linkitettiin aluksi yliopiston niin sanottuun kolmanteen tehtävään (Lyytinen ym. 2015; Miettinen ym. 2015).

Kun ajatus yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vaatimuksesta saavutti tiedemaailman, monet professorit ja muut senioritutkijat ajattelivat, että puhe vaikuttavuudesta on turhaa ja jopa vahingollista, koska se hämärtää käsitystä siitä, että hyvä tutkimus on hyödyllistä ja vaikuttavaa jo sellaisenaan. Tällainen ajattelu perustui tutkijakunnassa laajalle levinneeseen käsitykseen, jonka mukaan korkeatasoinen tutkimus vie tiedettä eteenpäin ja lisää siten ihmisten ymmärrystä maailman ilmiöistä. Diskurssiin liittyi usko siihen, että tiedeyhteisö huolehtii sisällään tutkimuksen laadusta ja että pitkän päälle kaikki tutkimus tuo myös konkreettisia hyötyjä, kunhan vain jaksetaan odottaa. Tämän todisteeksi annettiin esimerkkejä siitä, kuinka alun perin turhaksi koettu tutkimus on poikinut sittemmin paljon erilaisia sovelluksia.

Päättäjillä aikaperspektiivi on kuitenkin kapeampi ja ”vastinetta rahalle” -ajattelu pistää vaatimaan taloudellisesti merkittäviä tuloksia nopealla aikataululla. Rintamalinjat tutkijoiden ja päättäjien välillä eivät kuitenkaan ole näin selkeitä. Akateemisissa piireissä on eri tavoin orientoituneita tutkijoita. Aikaisemmin oli tapana erottaa perustutkimus, joka lähtee puhtaasti tieteen omista intresseistä (ns. *blue skies* -tutkimus) ja soveltava tutkimus, jossa tutkimuksen motiivina ovat käytännön tarpeet. Nykyään enää harvemmin käytetään tätä kahtiajakoa, jonka katsotaan heijastavan pikemminkin tiedepolitiikan retoriikkaa kuin tutkimuksen todellista luonnetta (Calvert 2006; Alastalo ym. 2014). Kun Maarit Valo (2011) Professoriliiton puheenjohtajana pohti tätä kahtiajakoa, hän liitti perustutkimukseen tutkimuksen vapauden ja tutkijalähtöisyyden, kun taas soveltavan tutkimuksen hän yhdisti innovaatiohakuisuuteen ja temaattisuuteen. Hän (mp.) toteaa, että ne ”eivät tietenkään

ole toistensa vastakohtia. Kaikkea tarvitaan. Kuitenkin julkisen rahoituksen tulee kohdistua entistä vahvemmin perustutkimukseen. Se on myös innovaatioiden perusta."

Paine ottaa vaikuttavuus osaksi tiedepolitiikkaa oli kuitenkin suuri. Siksi itse käsitteen vastustamisen sijasta ruvettiin pohtimaan, mitä se pitää sisällään (Bornmann 2013). Tutkimuksen vaikuttavuuden sisällöstä ja muodoista on ollut alun alkaen erilaisia näkemyksiä. Koska yritysmaailmalla on suorat suhteet poliittisiin päättäjiin, vaikuttavuus ymmärrettiin tiedepolitiikassa aluksi varsin yksioikoisesti tuotannollisina innovaatioina ja keksintöinä. Tämän ajattelun johdonmukaisena seurauksena oli elinkeinoelämältä tullut esitys ottaa patenttien määrä yhdeksi kriteeriksi OKM:n yliopistorahoituksessa käyttämään rahanjakomalliin. Ajatus kuitenkin tyrmättiin vuonna 2005 pidetyssä ensimmäisessä Tiedefoorumissa (Sintonen 2005).

Tarvittiin siis laajempaa tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden määritelmää. Mustajoki (2005) yrittää artikkelissaan mallintaa tutkimuksen vaikuttavuuden kanavia ja siitä saatavia hyötyjä (ks. kuvio 1). Kuvion mukaan elinkeinoelämä ei ole suinkaan ainoa tieteellisen tiedon hyödyntäjätaho, vaan yhtä lailla sille on käyttöä julkisella sektorilla ja yksittäisten kansalaisten elämässä. Oikeuslaitos, koulut, terveydenhuolto, julkinen hallinto ja kaikki muut yhteiskunnan ylläpitämät instituutiot toimivat paremmin ja tehokkaammin, kun niillä on käytössään uusiutuva tieteellinen tieto. Myös yksittäiset kansalaiset ovat tärkeitä tieteellisen tiedon hyödyntäjiä. Luonto, elinkeinoelämä, julkinen sektori sekä kansalaiset itse voivat paremmin, kun he esimerkiksi ottavat rokotuksia, sisäistävät ilmastomuutoksen seuraukset, ymmärtävät elää ekologisemmin ja terveellisemmin, suhtautuvat paremmin muihin ryhmiin kuuluviin ihmisiin ja oppivat kommunikoimaan niin, että kanssakäyminen ihmisten ja ihmisryhmien välillä onnistuu.

Kuvion vasemmassa reunassa olevat laatikot symboloivat sitä, että hyödynnettävä tutkimustieto voi koskea mitä tahansa asiaa: luontoa ja sen ilmiöitä, ihmisen rakentamaa fyysistä ympäristöä (taloja, kaupunkeja, teitä jne.), ihmisen luomaa henkistä ympäristöä (kulttuuria, järjestöjä jne.) sekä ihmistä itseään (kehoa, aivojen toimintaa, tunteita ja kaikkea, mikä selittää ihmisen toimintaa). Tieteellinen tieto ei itsessään riitä, vaan sen on kulkeuduttava sitä tarvitsevien tietoon sellaisella voimalla, että se pystyy muuttamaan totuttuja ajatusmalleja ja toimintatapoja.

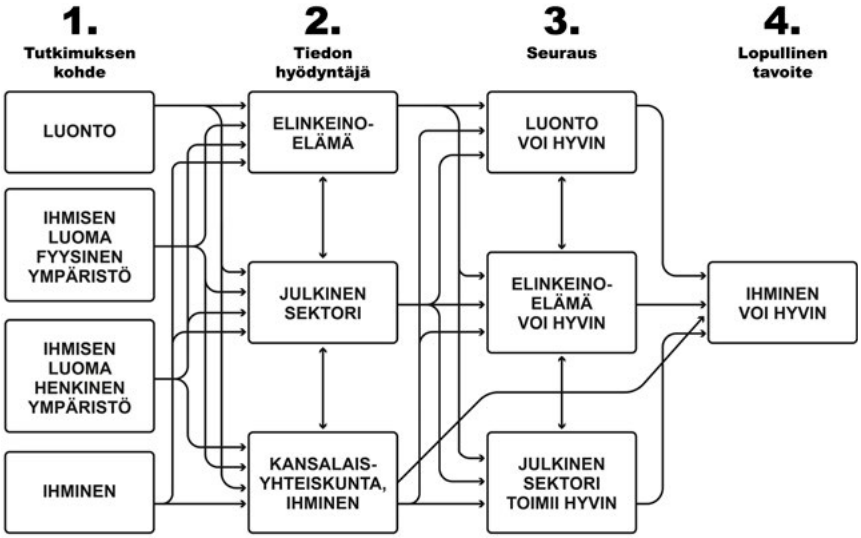

KUVIO 1. Tutkimuksen vaikuttavuuden kohteet ja seuraukset (Valkeasuo et al. 2024; stilisoitu versio artikkelissa (Mustajoki 2005: 36) olleesta kuviosta).

Edellä kuvatut esimerkit tuovat selvästi esille tutkimuksen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen liittyvän suurimman ongelman: miten sitä voidaan mitata (Bornmann & Marx 2014; Moed & Halevi 2015). Kun Reetta Muhonen (2021) tarkastelee tutkimuksen ja tieteen vaikuttavuuden suurimpia haasteita, kaikki ne liittyvät tavalla tai toisella juuri mitattavuuteen: 1) kausaalisuhteen osoittaminen on usein vaikeaa, koska vaikuttavuuden aikaansaavia syitä on vaikea tunnistaa; 2) aikaan saadut vaikutukset ovat usein moniulotteisia ja vaikeasti yksilöitävissä; 3) tutkimus perustuu aina aikaisempaan tutkimukseen, minkä vuoksi vaikuttavuuden alkuperän kohdentaminen on usein mahdotonta; 4) vaikuttavuuden aikajänne on yleensä pitkä ja siksi välittömiä vaikutuksia ei välttämättä ole havaittavissa.

Kuten on käynyt ilmi vaikuttavuuden mittaamisen ongelmat ovat massiivisia. Ne johtavat siihen, että mitä suuremmasta ja merkittävämmästä vaikutuksesta on kyse, sitä vaikeampaa sitä on mitata. Tutkimuksen avulla synnytetyt parannukset yksittäisiin tuotteisiin ovat vielä jotenkin yksilöitävissä, mutta miten voidaan mitata asbestin vaarallisuuden osoittamisen, hallintoprosesseja kehittävän psykologisen sovelluksen tai kieltenopetusta kehittävän uuden opetusmetodin yhteiskunnallinen merkittävyys (Mustajoki 2017: 11). Suuriin mittaamisen ulottumattomissa oleviin vaikutuksiin ovat kiinnittäneet huomiota erityisesti humanistisen alan tutkijat (Heikkilä & Niiniluoto 2016, 2023). Mutta myös luonnontieteissä tieteellisten saavutusten merkitys havaitaan usein vasta vuosien päästä. Tämä näkyy Nobel-palkinnon jaossa. Monet saavat palkintonsa vasta vuosikymmenten kuluttua siitä, kun tieteellinen läpimurto on tehty. Toinen esimerkki: fyysikko Tuomo Suntola sai Millenium-palkinnon vuonna 2018 atomikerroskasvatukseen liittyvästä keksinnöstään, jonka hän oli tehnyt 1974 (Puurunen 2014).

Vaikka vaikuttavuuden mittaamisessa on selvästikin suuria ongelmia, mittariston luomisesta ei ole hevin luovuttu. Silloisen Tekesin ja Suomen Akatemian yhteishankkeena syntyi raportti *Better results, more value – A framework for analysing the societal impact of research and innovation* (Luoma ym. 2011), jossa käytetään käsitteitä vaikuttavuuden kanavat (*impact chains*) ja alueet (*impact areas*). Raportti tarjoaa vain osalle yli 50:sta vaikuttavuuden kanavasta jonkinlaisia mittareita ja useimmat niistäkin ovat niin yleisiä, että ne eivät tarkkaan ottaen kohdistu tutkimuksen vaikuttavuuteen. Raportti oli kuitenkin tärkeä kahdessa mielessä. Ensinnäkin vaikuttavuus on siinä ymmärretty laajasti, niin että yksi neljästä vaikuttavuuden alueista talouden, ympäristön ja hyvinvoinnin rinnalla on "tieto, taito ja kulttuuri". Toiseksi se osoitti selvästi, kuinka vaikeaa on keksiä hyviä vaikuttavuuden mittareita.

Jos tiukka kvantitatiivinen lähestymistapa ei näytä toimivan vaikuttavuuden todentamisessa, niin voitaisiinko siinä käyttää vertaisarviointia samaan tapaan kuin tutkimusansioiden arvioinnissa (Simpura 2012; Miettinen ym. 2015)? Tästä on joitakin esimerkkejä. Tunnetuin niistä lienee Isossa-Britanniassa toteutettu *Research assessment framework* (REF). Se herätti tiedeyhteisössä paljon kriittistä keskustelua (Muhonen 2018). Suomessa vastaavaa metodia on käytetty Aalto-yliopiston tutkimuksen arvioinnissa, jossa kansainvälinen arviointipaneeli arvioi myös laitosten yhteiskunnallista vaikuttavuutta niiden antamien kuvausten pohjalta (RAE Aalto 2009). Arvioinnin tulokset olivat kiinnostavia siinä mielessä, että tutkimussaavutukset eivät näyttäneet paljonkaan korreloivan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kanssa.

3 Horizon Europen ja Suomen Akatemian määritelmät yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta

Tarkastelemme seuraavassa tarkemmin Horizon Europe ohjelman ja Suomen Akatemian käyttämiä vaikuttavuuden määritelmiä, koska nämä vaikuttavat suoraan sekä tutkimuksen rahoitusinstrumentteihin että rahoituksen piiriin tulevien hankkeiden valintaan.

Horizon Europe (2023; Horizon Europe programme analysis) jakaa vaikuttavuuden *tieteelliseen*, *yhteiskunnalliseen* ja *taloudellis-tekniseen* vaikuttavuuteen. Lisäksi otetaan huomioon tutkimusohjelman vaikuttavuuden optimointi.

Tieteelliseen vaikuttavuuteen kuuluvat

- korkealaatuisen uuden tiedon tuottaminen,
- inhimillisen pääoman lisääminen ja tutkimusinnovaatiot sekä
- avoimista lähteistä saatavasta tiedosta huolehtiminen.

Yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen lasketaan

- Euroopan unionin tavoitteiden ja globaalien haasteiden huomioon ottaminen tutkimuksen ja innovaatioiden avulla,
- hyötyjen ja vaikuttavuuden tuottaminen tutkimuksen ja innovaatiotavoitteiden avulla sekä
- tutkimuksen ja innovaatioiden omaksumisen vahvistaminen yhteiskunnassa.

Taloudellis-teknologisena vaikuttavuutena pidetään

- innovaatioiden tuottamaa talouskasvua,
- uusien ja parempien töiden luomista sekä
- investointien lisäämistä tutkimukseen ja innovaatioihin.

Suomen Akatemian (SA) määritelmä (yhteiskunnalliselle) vaikuttavuudelle on Akatemian kotisivuilla ilmaistu seuraavasti:

- Vaikuttavuudella tarkoitetaan tutkimuksen myötävaikutuksia yhteiskunnassa ilmeneviin asioihin ja kehityskulkuihin. Vaikuttavuus on monisyinen ilmiö, joka syntyy tutkimustiedon ja muiden tekijöiden vuorovaikutuksessa, usein pidemmän ajan kuluessa.
- Tutkimus vaikuttaa tieteenalasta ja tutkimusorganisaation tehtävistä riippuen monin eri tavoin. Tiede on maailmankuvan ja sivistyksen perusta sekä kestävän hyvinvoinnin ja vaurauden rakentaja, ja sitä käytetään päätöksenteon tukena, käytäntöjen kehittäjänä sekä opetuksen pohjana. Laadukas tutkimus tuottaa osaamista, jolla tartumme suuriin yhteiskunnallisiin haasteisiin.

SA:n määritelmä näyttää vastaavan monilta osin Horizon Europen määritelmää, mutta painotukset ja jaottelu eroavat hieman toisistaan. Toisessa kappaleessa mainittu asia, tiede maailmankuvan ja sivistyksen perusta, viittaa samaan kuin Horizon Europen tieteellisen vaikuttavuuden kohdalla mainittu inhimillisen pääoman lisääminen. Lisäksi SA kirjaa tieteen merkityksen päätöksen teon tukena ja sellaisen osaamisen tuottajana, jolla tartutaan suuriin yhteiskunnallisiin aiheisiin. Nämä vastaavat hyvin pitkälle sitä, miten Horizon Europe kuvaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Kestävän hyvinvoinnin ja vaurauden rakentaminen kuuluisi Horizon Europen ajattelussa selvästi taloudellis-teknologiseen vaikuttavuuteen. Sen sijaan SA:n esiin ottama tieteen vaikuttavuus käytäntöjen kehittäjänä ja etenkin opetuksen tukena voisi kuulua Horizon Europen määrittelyssä sekä yhteiskunnalliseen että teknis-taloudelliseen vaikuttavuuteen, koska opetus parantaa tieteen ja innovaatioiden vastaanottoa yhteiskunnassa ja opetuksen avulla luodaan uusia ja parempia työpaikkoja ihmisille.

Suomen Akatemian Tieteen tila -raportissa 2016 hahmotellaan tieteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta neljän roolin kautta: 1) tiede maailmankuvan ja sivistyksen rakentajana; 2) tiede vaurauden ja hyvinvoinnin lähteenä; 3) tiede päätöksenteon perustana; 4) tiede käytäntöjen kehittäjänä. Roolit kattavat hyvin kuviossa 1 esitetyt vaikutuksen kanavat ja tiedon hyödyntäjät. Maailmankuvan rakentumista ja käytäntöjen kehittämistä tapahtuu kaiken aikaa niin arjessa kuin työelämässäkin, kun teemme päivittäisiä ostosvalintoja kaupassa, valitsemme tarjolla olevista raaka-aineista yrityksen tarpeisiin sopivat tai pohdimme, mikä olisi ekologisesti paras vaihtoehto yhdistyksen kesäjuhlien järjestämisessä. Merkille pantavaa Akatemian listaamissa tieteen rooleissa on se, että niiden joukosta puuttuu tieteen rooli innovaatiotoiminnan moottorina.

4 Kielentutkimuksen alueita, joilla on suoraa tai välillistä merkitystä yhteiskunnan tai yksittäisten ihmisten tarpeiden näkökulmasta

Soveltavan kielitieteen määritelmät ovat vaihdelleet eri maissa ja eri aikoina (ks. myös Mauranen, tässä julkaisussa; Halonen & Saarinen, tässä julkaisussa). Ennen kuin tartumme niihin, on hyvä pohtia kielitieteen alalla tuotetun tiedon hyödynnettävyyttä ilman määritelmien luomia rajoitteita. Esitettävät ajatukset perustavat kirjoittajien eri foorumeilla pitämiin esitelmiin ja alustuksiin sekä artikkeleihin (Nikanne 2006; Mustajoki 2010).

Tarkastelua helpottamaan kielitiede voidaan ymmärtää puuksi, jossa on runko, oksia ja hedelmiä. Rungon muodostaa tutkimus, jonka tavoitteena on kielen (kielten) rakenteen, kehityksen, variaation ja käytön yleisten lainalaisuuksien ja yksityiskohtien selvittäminen. Käytön tutkimisella tarkoitetaan lingvististä pragmatiikkaa, jonka tavoitteena on ihmisten välisen kanssakäymisen pelisääntöjen tutkiminen eli jonkinlaisen vuorovaikutuksen "kieliopin" luominen.

Puun oksat johdattavat meidät lähemmäksi käytännön tarpeista kumpuvia kysymyksenasetteluita ja siten myös lähemmäksi soveltavan kielitieteen aluetta. Yhteisenä piirteenä niillä on poikkitieteellisyys (tieteidenvälisyys, monitieteisyys), mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että lingvistit eivät voi tutkia ja ratkaista näitä kysymyksiä turvautumalla vain oman tieteenalansa traditioon ja metodeihin, vaan heidän on käännyttävä muiden tieteenalojen puoleen. Se voi tapahtua laajentamalla omaa horisonttia ja tutustumalla muiden tieteenalojen tarjoamiin välineisiin tai tekemällä yhteistyötä muiden tutkijoiden kanssa. Kielitieteen oksina voidaan nähdä ainakin seuraavia alueita:

- Kielenopetuksen didaktiikka ja pedagogiikka
- Lapsen kielen omaksuminen ja kehitys
- Logopedia
- Tietokonelingvistiikka
- Kulttuurienvälinen viestintä
- Retoriikka
- Leksikografia
- Kielisosiologia ja sosiolingvistiikka
- Kielipsykologia
- Käännöstiede

Eri oksien synnyttämisessä kielitieteen ja jonkin muun tieteenalan merkitys vaihtelee. Yleensä oksa kasvaa vain jos se saa elinvoimansa useammalta kuin yhdeltä alalta. Kielenopetuksen kehittymiseen tarvitaan kielitieteen, pedagogiikan ja oppimispsykologian asiantuntemusta. Logopedia on sidoksista ainakin fonetiikkaan, anatomiaan ja pedagogiikkaan.

Tietokonelingvistiikasta kannattaa mainita erikseen, koska se on laaja nopeasti kehittyvä tieteenala, jonka asema osana soveltavaa kielitiedettä on epäselvä. Nykyään erilaiset tekoälysovellukset ovat arkipäivää. Niiden yhteydessä puhutaan kielimalleista, joiden algoritmit "oppivat", kun niille on ensin syötetty valtava määrä tekstejä. Mikä sit-

ten on kielentutkijoiden osuus tällaisessa kehitystyössä? Se vaihtelee. Alkuaikoina kun konekääntäminen ja tekstien automaattinen ymmärtäminen perustuivat kielen rakennesääntöjen kuvaukseen, lingvistien rooli oli ratkaiseva. Tästä kertoo Kimmo Koskenniemen (1983) kaksitasomallin menestys maailmalla. Samoihin aikoihin Fred Karlssonin johtama ryhmä voitti kansainvälisen kilpailun, jossa brittiyritys etsi tehokkainta automaattista tekstinanalysaattoria korpuspohjaisen englannin kielen sanakirjan laatimiseen (Karlsson 2015). Sittemmin tietokoneiden kapasiteettien monikertaistuminen on johtanut tilastopohjaisten menetelmien yleistymiseen, minkä seurauksena lingvistisen tiedon merkitys on pienentynyt joskaan ei kokonaan kadonnut. On myös huomattava, että tilastopohjaisia menetelmiä voidaan käyttää vain kielissä, joissa on tarjolla riittävästi tekstimassaa algoritmien opettamiseen. Tämän vuoksi valtaosassa maailman 7000 kielestä ne toimivat huonosti tai eivät ollenkaan.

Toinen iso tieteenala, jota on hyvä kommentoida erikseen, on käännöstiede. Alan tutkijat haluavat yleensä määritellä käännöstieteen itsenäiseksi tieteenalaksi eikä soveltavan kielitieteen haaraksi. Tähän kysymykseen Liisa Tiittulan ja Leena Kolehmaisen laaja artikkeli (2020) tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman eritoten, kun otetaan huomioon sen julkaisufoorumi: se on julkaistu kirjasarjassa *Kielitieteen menetelmiä I-IV*. On selvää, että osa käännöstieteen tutkimuskysymyksistä on kaukana kielentutkimuksesta, esimerkiksi se, miten kääntäjä hyödyntää työssään konekääntämistä ja erilaisia sanakirjoja, mutta samanlaisia erityisiä tutkimuskohteita on myös monilla soveltavan kielitieteen alalla.

Jos (soveltavan) kielitieteen rajoja halutaan levittää vielä laajemmalle kuin mitä yllä olevassa listassa on tehty, mahdollisia ehdokkaita ovat ne alat, joissa tutkitaan ja tulkitaan ihmisen tuottamia tekstejä, kuten kirjallisuustiede ja eksegetiikka (Raamatun selitysoppi). Mielenkiintoinen ehdokas soveltavan lingvistiikan alueeksi on oikeuslingvistiikka. Sen sisällä käytetään myös käsitettä forensinen lingvistiikka, jota kuuluu soveltavan oikeustieteen piirin (Salmi-Tolonen 2008: 376). Englanninkielinen termi *forensic linguistics* kattaa kuitenkin koko alan. Suomessa oikeuslingvistiikka ei ole kovin iso ala, mutta sen tutkimusta ja opetusta kuitenkin on jonkin verran (Mattila 2009; Uusitalo 2019; Siiroinen 2024; Attila 2025). Joissakin muissa maissa lingvistejä käytetään asiantuntijoina oikeusistuntoissa paljon useammin kuin meillä (Mustajoki 2015).

Millaisia hedelmiä sitten kielitieteen puu tuottaa? Erilaisen ristiinpölyttämisen ja ristiinpölyttymisen seurauksena syntyy monia positiivisia vaikutuksia, joissa voidaan erottaa erilaisia toimijoita ja vaikuttamisen tasoja.

- Kansalaisten ymmärrys (kielitietoisuus laajasti ymmärrettynä) koskien
  - » kielen luonnetta
  - » kielen muuttumista
  - » kielenkäyttötilanteiden hallintaa
  - » kielen oppimisen mekanismeja
  - » vuorovaikutustaitojen kehittymistä
  - » kielen merkitystä kaikessa oppimisessa
  - » kielen osuutta ajattelussa ja ymmärtämisessä
  - » omaa ja muiden kieli-identiteettiä
  - » kielten eroja

- Kansalaisten äidinkielen taito:
  - » kyky tuottaa ja ymmärtää erilaista puhetta
  - » kyky tuottaa ja ymmärtää erilaisia tekstejä
  - » vuorovaikutustaito
  - » kokoustamisen taito
  - » vaikuttamisen taito
  - » viestinnän organisoimis- ja suunnittelutaito
- Vieraiden kielten taito: soveltuvin osin sama kuin edellä + kääntämisen taito
- Ammattilaisten taito opettaa äidinkieltä ja vieraita kieliä
- Sanakirjat ja kieliopit
- Selkokielen kehittäminen ja lukihäiriöisten sekä afasia- ja dementiapotilaiden auttaminen
- Oikoluku- ja tavutusohjelmat
- Hakualgoritmit, puheen tunnistaminen, ihmisen ja koneen välinen kommunikaatio,
- digitaalinen puhe
- Kielenhuolto
- Kielipolitiikka

Hedelmät ovat siis moninaiset. Ne eivät synny koskaan vain kielentutkijoiden työn seurauksena, vaan niiden edellytyksenä on jatkuva yhteistyö eri aloilla toimivien tutkijoiden välillä. Puu tarvitsee kasvaakseen myös hyvän maaperän, mikä syntyy koulutuksen yleisestä tasosta ja yhteiskunnan luomista otollisista olosuhteista.

5 Soveltavan kielitieteen järjestöjen määritelmät omasta alastaan

Tässä luvussa tarkastelemme, kuinka soveltavan kielitieteen järjestöt ovat määritelleet ja kuvanneet sitä, mikä on soveltavaa kielitiedettä, eli millaista kielitiedettä ne katsovat edustavansa. Tarkastelemme AFinLAn lisäksi myös kansainvälistä AILA-järjestöä ja brittiläistä BAAL-yhdistystä. Soveltavan kielitieteen nykyisistä määritelmistä paistaa mielestämme läpi yhteiskunnallisen vaikuttavuuden käsite. Käymme ensin tässä luvussa läpi soveltavan kielitieteen omat määritemät alastaan, ja sen jälkeen luvussa 6 tarkastelemme, miten nämä määritelmät suhtautuvat luvussa 3 esitettyihin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden määritelmiin.

Soveltava kielitiede on AFinLAn perustamisesta kertovassa lehdistötiedotteessa kuvattu lähinnä kielenopetukseen liittyväksi kielitieteellisen tutkimuksen soveltamiseksi (AFinLA 50 vuotta/år/years 1970–2020/21). Nykyäänkin yhdysvaltalaisen Center for Applied Linguistics -keskuksen tavoitteet ovat vahvasti sidoksissa kielten opetukseen (CAL). Näkemykset siitä, mitä soveltava kielitiede on, ovat kuitenkin yleensä laajentuneet ja kasvaneet ulos yksinomaan kielenopetukseen liittyvästä kielitieteen soveltamisesta.

Soveltavan kielitieteen kansainvälinen yhteistyöjärjestö AILA määrittelee soveltavan kielitieteen kotisivuillaan (https://aila.info/; haettu 19.8.2024) seuraavasti:

> **Applied Linguistics** is an interdisciplinary and transdisciplinary field of research and practice dealing with practical problems of language and communication that can be identi-

> fied, analysed or solved by applying available theories, methods and results of Linguistics or by developing new theoretical and methodological frameworks in Linguistics to work on these problems. Applied Linguistics differs from Linguistics in general mainly with respect to its explicit orientation towards practical, everyday problems related to language and communication. The problems Applied Linguistics deals with range from aspects of the linguistic and communicative competence of the individual such as first or second language acquisition, literacy, language disorders, etc. to language and communication related problems in and between societies such as e.g. language variation and linguistic discrimination, multilingualism, language conflict, language policy and language planning.

Määritelmän keskeinen sisältö voidaan koota neljän pääpointin alle:

[1] Tutkimuksen lähestymistapa: moni- tai poikkitieteinen.
[2] Tavoite: kieleen tai viestintään liittyvien käytännön ongelmien ratkaiseminen.
[3] Teoreettinen ja metodinen pohja, vaihtoehto 1: valmiit kielitieteelliset teoriat, menetelmät tai tulokset.
[4] Teoreettinen ja metodinen pohja, vaihtoehto 2: soveltavassa tutkimuksessa kehitetyt omat kielitieteelliset teoriat ja metodit.

AILA:n määritelmän mukaan ero soveltavan kielitieteen (*applied linguistics*) ja muun kielitieteen (*linguistics in general*) välillä on lähinnä tutkimuksen tavoitteessa (kohta 2: käytännön ongelmien ratkaisu). Myös moni- tai poikkitieteisyyden edellytys (kohta 1) on nimenomaan soveltavalle kielitieteelle tyypillistä. Metodien osalta soveltava kielitiede näyttäisi AILA:n katsannossa olevan osa muuta kielitiedettä, mutta jos kielitieteellinen tutkimus pyrkii selvittämään kieleen tai viestintään liittyviä ongelmia ja on monitieteistä, se kuuluu soveltavan kielitieteen alaan.

Ennen kuin käymme tarkastelemaan suomalaisia tulkintoja soveltavan kielitieteen alasta ja tehtävästä, otamme vielä esille brittiläisen soveltavan kielitieteen yhdistyksen (British Association of Applied Linguistics, BAAL) esittämän määritelmän, koska se tuo muista poikkeavan näkökulman. BAAL erottaa kotisivuillaan olevalla havainnollisella videolla käsitteet soveltava kielitiede (*applied linguistics*) ja kielitiede sovellettuna (*linguistics applied*) (https://www.baal.org.uk/british-association-for-applied-linguistics/what-applied-linguistics-is-and-does/). Näistä kielitiede sovellettuna tarkoittaa "teoreettisen kielitieteen" saavuttamien tulosten soveltamista käytännön kohteisiin. Sen sijaan soveltava kielitiede on oma tutkimusalansa. BAAL:n mukaan soveltava kielitiede on kielitiedettä, jolla on kytkös todellisen elämän tilanteisiin (*real life situations*) tai muihin tieteisiin. Tässäkin ajattelussa monitieteisyys on siis soveltavan kielitieteen ominaisuus, samoin edellytetään jonkinlaista käytännönläheisyyttä, mutta ei välttämättä ongelmanratkaisua. Lisäksi myös kaikki kielentutkimus, jolla on kytkös johonkin konkreettiseen kielenkäytön alaan (media, laki tms.) on soveltavaa kielitiedettä. Tosin se, mitä todellisen elämän tilanteilla tarkoitetaan, jää tulkinnanvaraiseksi. Myös "teoreettisen kielitieteen" käsite esitetään vain vastakohtana soveltavalle kielitieteelle.

Näin ollen BAAL toisaalta supistaa soveltavan kielitieteen alaa jättämällä siitä pois kielitieteellisten teorioiden suoran soveltamisen käytäntöön, toisaalta laajentaa sitä niin, että kaikki monitieteinen kielitieteellinen tai todellisen elämän tilanteisiin liittyvä tutkimus

lasketaan soveltavaksi kielitieteeksi. Tämän laajennuksen vuoksi eronteko "soveltavan kielitieteen" ja "kielitieteen sovellettuna" välillä hämärtyy. Jos vaikkapa autonomisen kielitieteen menetelmin laadittua kielioppimallia sovelletaan todellisen elämän tilanteisiin esimerkiksi kouluopetuksessa: onko se silloin soveltavaa kielitiedettä vai kielitiedettä sovellettuna?

Suomalaisten tutkijoiden näkemyksiä soveltavan kielitieteen alasta ovat käsitelleet esimerkiksi Kari Sajavaara (1980) kirjassaan *Soveltava kielitiede* sekä Hannele Dufva, Mari Aro, Minna Suni ja Olli-Pekka Salo artikkelissaan *Onko kieltä olemassa?* (2011). Kari Sajavaara (1980: 5) on samoilla linjoilla kuin AILA:

> Soveltava kielitiede pyrkii ratkaisemaan sellaisia yksilön tai yhteisön ongelmia, jotka liittyvät kieleen.

Dufva ym. (2011: 28) katsovat kolme vuosikymmentä myöhemmin, että soveltava kielitiede oli kehittynyt siihen suuntaan, ettei se enää ollut vain teoreettista kielitiedettä soveltavaa ja sen avulla ongelmia ratkaisevaa tutkimusta vaan soveltavaksi kielitieteeksi oli luettava sellainen tutkimus, joka pyrkii olemaan kielen käyttäjien kannalta merkityksellistä ja joka pyrkii luomaan omia teoreettisia kannanottojaan. Tässä he viittaavat Pennycookiin (2001, 2010).

Tässä on nähtävissä ajattelutapa, jossa soveltavan kielitieteen alaa laajennetaan kielen opetuksen ja ongelmanratkaisun ulkopuolelle. Näin ollen Dufvan ym. ajattelu on lähellä BAAL:n tapaa määritellä soveltava kielitede todellisen elämän tilanteisiin liittyväksi tutkimukseksi, mutta on sitäkin sallivampi, koska monitieteisyyttä ei eksplisiittisesti (ainakaan tässä) vaadita. Olennaista on tutkimuksen merkityksellisyys kielen käyttäjien kannalta. Se samoin kuin kriittinen tutkimusote ovat toki vaikeasti todennettavia kriteereitä. Teoreettisen kielitieteen käsite on tässäkin epäselvä, ja sen voidaan tulkita tarkoittavan soveltavan kielitieteen ulkopuolelle jäävää kielentutkimusta. Toisaalta mikä tahansa kielitiede, joka on kriittistä ja kielen käyttäjien kannalta merkityksellistä, on soveltavaa kielitiedettä. Niinpä tältä osin sama tutkimus voi olla yhtäaikaa teoreettista ja soveltavaa kielitiedettä, jos ei oleteta, että käsitteet sulkevat toisensa pois ja teoreettinen kielitiede on vain sitä kielitiedettä, joka ei täytä soveltavan kielitieteen kriteereitä.

Lopuksi tarkastellaan AFinLAn kotisivuilla (https://afinla.fi/) olevaa määritelmää soveltavasta kielitieteestä. Siinäkin soveltavan kielitieteen ala on määritelty laajasti:

> Soveltava kielitiede tutkii kielellistä toimintaa niin yksilön, yhteisöjen kuin yhteiskunnankin näkökulmista monitieteisistä ja yhteiskunnalliseen todellisuuteen nivoutuvista lähtökohdista käsin.

Määritelmävirke on varsin tiivis. Sen voi kuitenkin purkaa osiin, jolloin ilmenee, että soveltavaa kielitiedettä on tutkimus, joka täyttää seuraavat vaatimukset:

a) Tutkimuksen kohde on kielellinen toiminta.
b) Tutkimuksen näkökulma on yksilön, yhteisön tai yhteiskunnan.
c) Tieteellinen lähestymistapa on monitieteinen ja yhteiskunnallinen.

Kriteeri c (lähestymistapa) on vahvimmin rajoittava, koska se rajaa soveltavan kieliteteen monitieteiseen ja yhteiskunnalliseen tutkimukseen. Kriteeri a (tutkimuksen kohde) viittaa kielelliseen toimintaan, joka voidaan tulkita kielen käytön tutkimukseksi. Laajemman tulkinnan mukaan myös kielen rakenteen tutkimus voi olla kielellisen toiminnan tutkimuksen kohde, koska kielen rakenne mahdollistaa kielellisen toiminnan. Kriteeri b (näkökulma) ei juuri rajoita tutkimuksen alaa vaan sen tehtävänä on pikemminkin sallia erilaiset näkökulmat. Voi tietenkin ajatella, että tämäkin kriteeri sulkee pois sellaisen kielitieteen, joka tutkii kielen rakennetta, sanastoa ja muuta järjestelmää ottamatta kantaa siihen käyttääkö kieltä yksilö vai yhteisö.

Yhteenvetona voidaan todeta, että nykyisellään soveltavan kielitieteen piirissä on kahdenlaisia oman alansa määritelmiä: **Ongelmien ratkaisua korostavat määritelmät** katsovat, että soveltavan kielitieteen alaa on kieleen liittyvien ongelmien ratkaisu. Tämän voi tehdä kahdella tavalla: (i) joko soveltava kielitiede soveltaa teoreettisen kielitieteen menetelmiä ja tuloksia ongelmien ratkaisuun, tai (ii) soveltavalla kielitieteellä on omat menetelmänsä, joilla kieleen liittyviä ongelmia ratkaistaan. (AILA, Sajavaara 1980). **Yhteiskunnallisesti ja kielen käyttäjien kannalta merkityksellistä tutkimusta korostavat määritelmät** puolestaan katsovat, että soveltavan kielitieteen alaan luetaan kaikki yhteiskunnallisesti merkittävät tutkimusaiheet ja kielen käyttäjien kannalta merkityksellinen uusi tieto. Tällä kannalla on esimerkiksi BAAL. Suomalaisista tutkijoista Dufva & al. (2011) puolustavat vahvasti tällaista soveltavan kielitieteen määritelmää.

6 Soveltava kielitiede ja tieteen yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Seuraavaksi katsomme, miten soveltavan kielitieteen edustajien määritelmät tieteenalasta vastaavat sitä, miten tieteen yhteiskunnallinen vaikuttavuus on määritelty (ks. edellä luku 3). Tätä havainnollistetaan kuviossa 2:

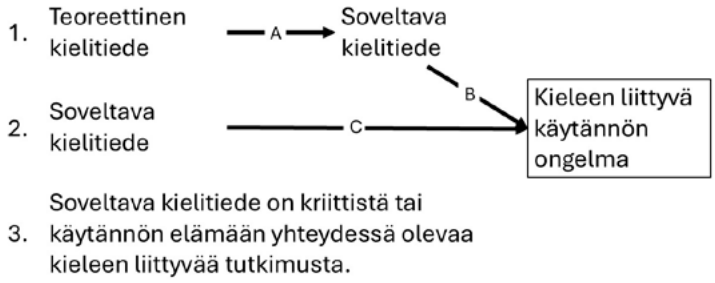

KUVIO 2. Soveltavan kielitieteen toimintatavat, tavoitteet ja suhde teorian menetelmien muodostukseen.

Kuvio 2 kuvaa eri toimintatapoja, joilla soveltavaa kielitiedettä tehdään. Toimintatavassa (1) soveltava kielitiede voi ottaa muusta (teoreettisesta) kielitieteestä teoriat, metodit ja tulokset ja selvittää, kuinka niiden avulla ratkaistaan jokin käytännön ongelma. Toimintatavassa (2) soveltava kielitiede ratkaisee käytännön ongelman, mutta kehittää sitä varten omat menetelmät ja teoriat. Toimintatapa (3) eroaa toimintatavoista (1) ja (2) siten, että se ei edellytä erityistä vaikkapa yhteiskunnallista ongelmaa, joka (soveltavan) kielitieteen pitäisi ratkaista.

Ainakin jossain määrin toimintatavat heijastavat soveltavan kielitieteen kehitystä soveltavasta tutkimuksesta omaksi kielentutkimuksen osa-alueekseen. Samalla soveltavan kielitieteen alaa tarkastellaan laajemmasta perspektiivistä. Kaikissa edellä esitetyissä määritelmissä soveltava kielitiede nähdään osana kielitiedettä, vaikka eroa "teoreettiseen kielitieteeseen" pyritäänkin korostamaan.

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus toteutuu toimintatavoissa (1) ja (2) tavoitteena ratkaista konkreettisia ongelmia. Sen sijaan toimintatavassa (3) yhteiskunnallinen vaikuttavuus syntyy tutkimuksen ja sen tulosten merkityksestä yhteisölle. Toimintatapa (1) eroaa tavoista (2) ja (3) siinä, että soveltavan kielitieteen ei ajatella luovan omia soveltavalle kielitieteelle ominaisia menetelmiä ja teorioita vaan se tukeutuu niissä muun kielitieteen saavutuksiin.

Luvussa 5 jaettiin soveltavan kielitieteen määritelmät toisaalta ongelmaratkaisua korostaviin ja toisaalta yhteiskunnan ja kielen käyttäjien kannalta merkityksellistä tutkimusta korostaviin. Seuraavaksi katsomme, miten nämä kaksi tapaa nähdä soveltavan kielitieteen ala suhteutuu luvussa 4 esiteltyihin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden määritelmiin.

Ongelmanratkaisu on selvästi yhteiskunnallista vaikuttavuutta, ja tähän viittaavat myös edellä luvussa 3 esitellyt Horizon Europe -rahoitusohjelman määritelmät yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta, puhutaanhan siinä muun muassa globaalien haasteiden ratkaisemisesta tutkimuksen ja innovaatioiden avulla. Suomen Akatemia korostaa tieteen roolia päätöksenteon tukena, tosin tämä ei tarkoita, että tutkimuksen merkitys ongelmien ratkaisussa syntyisi suoraan tutkimustuloksista vaan "laadukas tutkimus tuottaa osaamista, jolla tartumme suuriin yhteiskunnallisiin haasteisiin" (ks. ed. luku 3). Tutkimus luo siis henkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä sille, että ihmiskunnan suuria ja viheliäisiä ongelmia[1] voidaan ratkaista.

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus ei välttämättä ole rahoittajienkaan määritelmissä konkreettisten ongelmien ratkaisemista vaan eri tavoin paremman yhteiskunnan ja maailman tavoittelemista ja rakentamista. Ei ole myöskään aina selvää, mitä ongelma ja sen ratkaiseminen tarkoittavat. Esimerkiksi voidaan ottaa Suomen Akatemian ajatus tieteestä vaurauden rakentajana. Köyhyys ja puutteelliset elinolot ovat suuria yhteiskunnallisia

1 Ihmiskunnan suurista ongelmista on erilaisia listauksia, esimerkiksi European Institute of Innovation and Technology https://www.eit.europa.eu/global-challenges ja The Millenium Project (https://millennium-project.org/challenges-overview/) mainitsevat ympäristökysymykset, yhteiskunnan ja demokratian kehityksen ja raaka-aineiden riittävyyden ihmiskuntaa koskeviksi suuriksi haasteiksi. Vastaavassa Suomen Akatemian laatimassa listassa vuodelta 2011 mainitaan seuraavat haasteet: pohjoinen ilmasto ja ympäristö, kestävä energia, kulttuurien vuoropuhelu, terve arki kaikille, oppiminen ja osaaminen mediayhteiskunnassa sekä väestön ja yksilön ikääntyminen (ks. esim. https://www.laakarilehti.fi/ajassa/ajankohtaista/akatemia-laittoi-taas-tieteen-tilan-syyniin/)

ongelmia, mutta jos tutkimus luo vaikkapa valmiiksi hyvinvoivaan yhteiskuntaan entisestään suurempaa vaurautta jonkin keksinnön kautta, ei ole selvää, ratkaistaanko näin jotain ongelmaa. Tai jos Horizon Europe -ohjelman mukaisesti tutkimuksen ja innovaatioiden merkitys vahvistuu yhteiskunnassa, se ei välttämättä vaikkapa Suomessa korjaa mitään isoa ongelmaa vaan voi parhaassa tapauksessa vahvistaa ennestään hyvää kehitystä. Niinpä kielitieteeltäkään ei voida edellyttää suoraa ongelmien ratkaisua, jotta se olisi yhteiskunnallisesti vaikuttavaa. Toisaalta jos kielitiellinen tutkimus kykenee auttamaan yhteiskunnan kannalta olennaisten ongelmien ratkaisemissa, vaikuttavuus on ilmeistä.

Soveltavan kielitieteen määritelmistä Dufvan ym. (2011) tapa ajatella ei edellytä ongelmanratkaisua vaan tutkimuksen merkitsevyyttä kielen puhujien kannalta. He selventävät määritelmässään, että kielen käyttäjien kannalta merkitsevä tutkimus tarkoittaa tutkimusta, jolla on kriittinen tutkimusote (ks. ed. luku 5). Tämän voi olettaa artikkelin muun sisällön perusteella viittaavan *kriittiseen lingvistiikkaan*. Tieteen termipankissa termi kriittinen lingvistiikka määritellään seuraavasti: "kielitieteen ala, joka selvittää muun muassa kielen ja ideologian sekä kielenkäytön ja vallankäytön riippuvuuksia." Kielen ja vallan tai ideologioiden välisten suhteiden tutkimus voi luonnollisesti olla yhtä lailla teoreettista tai suoraan yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen pyrkivää, mutta jos otetaan huomioon Dufvan ym. määritelmän laajempi konteksti, kyse on todennäköisesti jälkimmäisestä tulkinnasta. On tietysti myös mahdollista, että kriittisyydellä viitataan tieteellisen tutkimuksen yleiseen ominaisuuteen verrattuna esimerkiksi selvitystyön kaltaiseen kuvailevaan tutkimukseen.

AFinLAn määritelmä ei edellytä soveltavan kieliteteen tutkimukselta ongelmanratkaisua vaan katsoo soveltavan kielitieteen lähtevän "monitieteisistä ja yhteiskunnalliseen todellisuuteen nivoutuvista lähtökohdista". Yhteiskunnalliseen todellisuuteen nivoutumisen voidaan tulkita tarkoittavan 'yhteiskunnalliseen todellisuuteen vaikuttavaksi' tai 'yhteiskunnallista todellisuutta koskevaksi'. Jälkimmäinen tulkinta ei välttämättä edellytä suoraan vaikuttamiseen pyrkimistä.

Perinteisesti soveltavan kielitieteen alaan on luettu kuuluvaksi kielen opetus. AFinLAn perustamisasiakirjoissa (AFinLA 50 vuotta/år/years 1970–2020/21) soveltava kielitiede käytännössä kuvataan juuri kielenopetuksen tutkimukseksi. Kielenopetuksen tutkimus on edelleen AFinLAn ydinalueita. Kielenopetuksen tutkimus on selvästi yhteiskuntaan vaikuttavaa, mutta ei kuitenkaan ole yhteiskuntaa koskevaa tutkimusta. Niinpä voidaan lähteä siitä, että AFinLAnkin määritelmässä yhteiskunnalliseen todellisuuteen nivoutuvalla tutkimuksella tarkoitetaan yhteiskuntaan vaikuttavaa tutkimusta.

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus voi olla suoraviivaisempaa, kuten Horizon Europe -ohjelman määrittelyssä, tai välillisempää ja kokonaisvaltaisempaa, kuten Suomen Akatemian määritelmässä. Myös soveltavan kielitieteen omissa määritelmissä omasta tieteenalastaan on samantapainen kahtiajako. Suoraviivaisempi näkemys lähtee siitä, että soveltava kielitiede pyrkii ratkaisemaan kielitieteen keinoin yhteiskunnan kieleen liittyviä ongelmia, ja laajempi näkemys korostaa tutkimuksen monitieteisyyttä ja jonkinlaista yhteyttä yhteiskuntaan. AFinLAn käyttämä lähestymistapa kuuluu jälkimmäiseen ryhmään.

7 Lopuksi: Kysymyksiä soveltavan kielitieteen edustajille

Kuten edellä on käynyt ilmi, soveltavan kielitieteen määritelmät alastaan lähtevät tavalla tai toisella käytännönläheisyydestä, mistä muodostuu selvä yhteys yhteiskunnallisen vaikuttavuuden käsitteeseen. Lisäksi soveltava kielitiede määritellään usein suhteessa "teoreettiseen kielitieteeseen" kuitenkin niin, että teoreettisen kielitieteen käsite esiintyy määritelmissä vain negaation kautta – kielitieteenä, joka ei ole soveltavaa kielitiedettä. Tekemämme analyysi tutkimukselle asetettavista vaikuttavuusvaateista ja soveltavan kielitieteen määritelmistä johtavat kysymään, pitäisikö AFinLA:n piirissä pysähtyä tarkastelemaan, mitä alan käytännönläheisyys todellisuudessa merkitsee nykyisen tiedepolitiikan yleisessä kontekstissa. Lisääkö alalla tehtävän tutkimuksen sovellettavuus sen painoarvoa entisestään? Samalla on kuitenkin mietittävä, olisiko tarkoituksenmukaista pohtia alan piiriin kuuluvien kielitieteen sovellusalueiden kattavuutta. Siksi esitämme pohdittavaksi kaksi kysymystä:

1. Onko kaikki soveltava kielitiede määritelmän mukaisesti yhteiskunnallisesti vaikuttavaa, ja jos on niin millä tavalla?
2. Onko kaikki yhteiskunnallisesti vaikuttava kielentutkimus soveltavaa kielitiedettä?

Toinen kysymyksistä haastaa siis ottamaan kantaa peruskysymykseen soveltavan kielitieteen toiminta-alasta: mitkä yhteiskunnallisesti merkittävät kielentutkimuksen alueet kuuluvat sen piiriin. Tästä voidaan käydä tieteellistä debattia, mutta siihen joudutaan ottamaan joka tapauksessa kantaa, kun hyväksytään artikkeleita AFinLAn julkaisuihin ja esitelmiä seuran järjestämiin konferensseihin. Yksi rajaus joudutaan tekemään myös jaettaessa Afinlandia-palkintoja. Seuran kotisivulta luemme: "Tarkoituksena on löytää palkittavaksi korkeatasoisia tutkimuksia, jotka voivat olla miltä tahansa soveltavan kielentutkimuksen alueelta (kielenoppiminen, kielenopetus, kielitaidon arviointi, kääntäminen ja tulkkaus, psykolingvistiikka, sosiolingvistiikka, diskurssintutkimus jne.)." Raati joutuu siis pohtimaan mitä "jne." tarkoittaa käytännössä.

Toivomme, että artikkelimme on antanut uusia näkökulmia sekä teoreettisille että käytännön tarpeista lähteville pohdinnoille soveltavan kielitieteen määritelmästä.

Kirjallisuus

Aarrevaara, T., J. Puukka, J. Ritsilä & J. Wikström 2015. Korkeakoulujen yhteiskunnallinen vaikuttavuus–vaikuttavuuden kanavat. *Vastuullinen ja vaikuttava*. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 13*, 77–98.

AFinLA = Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys, kotisivut, URL: https://afinla.fi/

AFinLA 50 vuotta/ år/ years 1970 –2020/21 = Historiaesittely, koostaneet A. Huhta & M. Lappalainen. https://afinla.fi/afinla-ry/

AILA = Association Internationale de Linguistique Appliquée, https://aila.info.

Alastalo, M., R. Kunelius & R. Muhonen 2014. Evidenssiä eliitille ja kansainvälistä huipputiedettä? Tutkimuksen vaikuttavuuden mielikuvastot tiedepolitiikan resursseina. Teoksessa R. Muhonen & H.-M. Puuska (toim.) *Tutkimuksen kansallinen tehtävä*. Tampere: Vastapaino, 119–149.

Attila, E. 2025. *"Perunan* on oltava *komission päätöksessä edellytettyä siemenluokkaa": Säädöskielen predikaattiverbit luomassa oikeuksia ja velvollisuuksia*. Dissertationes Universitatis Helsingiensis 57/2025. Helsinki: Helsingin yliopisto.

BAAL = British Association of Applied Linguistics. https://www.baal.org.uk/british-association-for-applied-linguistics/what-applied-linguistics-is-and-does/.

Bornmann, L. 2013. What is societal impact of research and how can it be assessed? A literature survey. *Journal of the American Society for Information Science and Technology, 64* (2), 217–233.

Bornmann, L. & W. Marx 2014. How should the societal impact of research be generated and measured? A proposal for a simple and practicable approach to allow interdisciplinary comparisons. *Scientometrics, 98*, 211–219.

CAL = Center of Applied Linguistics. https://www.cal.org/

Calvert, J. 2006. What's special about basic research? *Science, Technology & Human Values, 31* (2), 199–220.

Dufva, H., M. Aro, M. Suni & O.-P. Salo 2011. Onko kieltä olemassa? *AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia, 3,* 22–34.

Forsman, M. 2016. *Julkaisut ja tieteen mittaaminen. Bibliometriikan käännekohtia.* Tampere: Enostone.

Heikkilä, T. & I. Niiniluoto 2016. *Humanistisen tutkimuksen arvo: kuusi murrettavaa myyttiä ja neljä uutta avainta.* Institutum Romanum Finlandiae.

Heikkilä, T. & I. Niiniluoto (toim.) 2023. *Aika haastaa humanistit. Puheenvuoroja humanistisen tutkimuksen puolesta*. Helsinki: Gaudeamus.

Horizon Europe 2023. *Evidence framework on monitoring and evaluation of Horizon Europe.* Staff working document 27 April 2023.

Horizon Europe programme analysis**:** *Impact assessment, evaluation and monitoring of Horizon Europe*. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/support-policy-making/shaping-eu-research-and-innovation-policy/evaluation-impact-assessment-and-monitoring/horizon-europe-programme-analysis_en

Karlsson, F. 2015. *Ulkopuolelta rahoitetut projektit.* 375 humanistia -portaali. https://375humanistia.helsinki.fi/fred-karlsson/ulkopuolelta-rahoitetut-projektit

Kivelä, J. 2010. *Valtiokonsernin talousohjauksen tila – tuki vai taakka?* Tampere: Tampereen Yliopistopaino https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7996-0

Koskenniemi, K. 1983. *Two-level morphology: A general computational model for word-form recognition and production*. University of Helsinki, Department of General Linguistics.

Luoma, T., P. Raivio, J. Tommila, K. Lunabba, K. Halme, K. Viljamaa & H. Lahtinen 2011. *Better results, more value – A framework for analysing the societal impact of research and innovation*. Tekes Review 288.

Lyytinen, A., S. Hölttä, J. Kivistö, V. Kohtamäki, H. Mugabi & E. Pekkola 2015. Korkeakoulujen kolmas tehtävä ja sen mittaaminen: kansainvälinen selvitys. Teoksessa *Vastuullinen ja vaikuttava: Tulokulmia korkeakoulujen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen.* Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 49–78. https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-352-1

Mattila, H. E. S. 2009. Oikeuslingvistiikka. Teoksessa M.-G. Martti (toim.) *Oikeusjärjestys.* Rovaniemi: Lapin yliopisto, 131–194.
Miettinen, R., J. Tuunainen & T. Esko 2015. Epistemological, artefactual and interactional-institutional foundations of social impact of academic research. *Minerva, 53*, 257–277.
Mingers, J. & L. Leydesdorff 2015. A review of theory and practice in scientometrics. *European Journal of Operational Research, 246* (1), 1–19.
Moed, H. F. & G. Halevi 2015. Multidimensional assessment of scholarly research impact. *Journal of the Association for Information, Science and Technology*, *66* (10), 1988–2002.
Muhonen, R. 2018. Vaikutusten mittaamisesta prosessien ja vuorovaikutuksen tukemiseen. *Tiedepolitiikka*, *2*, 28–34
Muhonen, R. 2021. Tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnin haasteet. *Vastuullinen tiede*. TSV https://vastuullinentiede.fi/fi/jatkokaytto/tutkimuksen-yhteiskunnallisen-vaikuttavuuden-arvioinnin-haasteet
Mustajoki, A. 2005. Tutkimuksen vaikuttavuus: mitä se on ja voidaanko sitä mitata? *Tieteessä tapahtuu, 6*, 33–37. http://www.tieteessatapahtuu.fi/0705/mustajoki.pdf
Mustajoki, A. 2010. Some thoughts on the societal impact of linguistics. *Russian Language Journal*, *60*, 271–278. https://www.jstor.org/stable/pdf/43669187.pdf
Mustajoki, A. 2014. Risks of the use of bibliometrics at the system level. *Proceedings of the 8th Forum on the Internationalization of the Sciences and Humanities.* Berlin: Deutsche Universitätszeitung, 17–18.
Mustajoki, A. 2015. *Miksi lingvistit lappaavat Venäjällä oikeudessa.* Oikiksen blogi. https://blogs.helsinki.fi/oikeustieteellinen/author/mustajok/
Mustajoki, A. 2017. Tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden eettisiä kysymyksiä. *Tieteessä tapahtuu*, *35* (5), 3–13. https://journal.fi/tt/article/view/65823
Nikanne, U. 2006. Kielitieteellisen perustutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus. *Puhe & Kieli, 26*, 213–218.
Pennycook, A. 2001. *Critical Applied Linguistics*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
Pennycook, A. 2010. *Language as a Local Practice*. London & New York: Routledge.
Puurunen, R. L. 2014. A short history of atomic layer deposition: Tuomo Suntola's atomic layer epitaxy. *Chemical Vapor Deposition*, *20* (10-11-12), 332–344.
RAE Aalto 2009. *Striving for excellence: Aalto University research assessment exercise 2009 and bibliometric analysis 2003–2007*. Project report Aalto University.
Raivio, K. 2020. *Näytön paikka*. Helsinki: Gaudeamus.
Sajavaara, K. 1980. *Soveltava kielitiede.* Helsinki: Gaudeamus.
Salmi-Tolonen, T. 2008. Forensista lingvistiikkaa – kielentutkimuksen juridisia sovelluksia. Teoksessa R. Foley, T. Salmi-Tolonen, I. Tukiainen & B. Vehmas (toim.) *Kielen ja oikeuden kohtaamisia. Heikki ES Mattilan juhlakirja.* Helsinki: Talentum, 375–393.
Siiroinen, H. 2024. *Stylometrisen kirjoittajan analyysin simuloiminen. Tekoälyjen ja ihmiskirjoittajien tyylien erottelusta*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
Simpura, J. 2012. Kolmannen asteen yhteys: tutkitun tiedon hankekohtainen, panoskohtainen ja institutionaalinen vaikuttavuus. *Yhteiskuntapolitiikka, 77* (1), 63–71. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102973/simpura.pdf?sequence=1
Sintonen, K. 2005. Ensimmäinen Tiedefoorumi: Tutkimuksen voimavaroja syytä koota yhteen. *Acatiimi* 6. https://arkisto.acatiimi.fi/2005/6_05/6_05_8.htm
Suomen Akatemia: *Tieteen tila 2016.* https://www.aka.fi/globalassets/2-suomen-akatemian-toiminta/2-tietoaineistot/aka_tieteen_tila_yksi.pdf
Suomen Akatemia Yhteiskunnallinen vaikuttavuus. https://www.aka.fi/suomen-akatemian-toiminta/mita-teemme/yhteiskunnallinen-vaikuttavuus/ (luettu 10.11.2025).
Tieteen termipankki 10.11.2025: Kielitiede: kriittinen lingvistiikka. (https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:kriittinen lingvistiikka.)

Tiittula, L. & L. Kolehmainen 2020. Käännöstiede ja sen menetelmät. Teoksessa M. Luodonpää-Manni, M. Hamunen, R. Konstenius, M. Miestamo, U. Nikanne & K. Sinnemäki (toim.) *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia Nro 1457. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 942–983.

Uusitalo, H. 2019. *Tausta, tekijä ja kieli. Filologinen tutkimus Aitolahden koodeksin lainsuomennoksesta*. Turku: Turun yliopisto. https://www.utupub. fi/handle/10024/147258

Valkeasuo, L, I. Koivulehto, R. Muhonen, A. Mälkki & I. Nokso-Koivisto 2024. *Tutkijan verkkokurssi tutkimuksen vaikuttavuudesta*. Helsingin yliopisto. https://digicampus.fi/course/view.php?id=4811

Valo, M. 2011. Perustutkimus on innovatiivista. *Acatiimi, 3*. https://arkisto.acatiimi.fi/3_2011/03_11_01.php

Kirjoittajat

Hannele Dufva on soveltavan kielitieteen emeritaprofessori, erikoisalana kielten oppimisen ja opettamisen kysymykset. Suhteeni AFinLAn alkoi jo1970-luvun lopulla ja vuosien varrella olen työskennellyt yhdistyksen eri tehtävissä, mm. sihteerinä ja puheenjohtajana. Viime aikoina olen tarkastellut soveltavan kielitieteen kehitystä Suomessa, yhtenä seurauksena tämän julkaisun toimittaminen.

Anna Mauranen on Helsingin yliopiston englantilaisen filologian (erit. nykyenglannin ja soveltavan kielitieteen) emeritaprofessori. Hänen tutkimusalueitaan ovat tieteellisten tekstien retoriikka, käännösuniversaalit, englanti lingua francana, lineaarinen kielioppimalli ja puheen reaaliaikainen prosessointi kuulijan näkökulmasta. Hän toimi AFinLAn puheenjohtajana 1997-98, hallituksen jäsenenä 1980- ja 1990- luvuilla sekä 2005-2013. Hän oli Applied Linguisticsin päätoimittaja 2014 – 2021.

Katja Mäntylä on englannin yliopistonlehtori ja dosentti. Olen ollut AFinLAn jäsen kolmisenkymmentä vuotta, ja toimin pitkään sihteerinä sekä AILA Europe -edustajana ja myöhemmin yhden kauden puheenjohtajana. Olin järjestelytoimikunnan puheenjohtaja, kun AFinLA järjesti AILA Junior Researcher Meetingin. Vieraan kielen oppiminen ja opettaminen sekä sanastotutkimus ovat lähellä sydäntä.

Fred Karlsson on yleisen kielitieteen emeritusprofessori. Suorittanut yleisen fonetiikan peruskurssin Nils Erik Enkvistille, yleisen kielitieteen peruskurssin Kalevi Wiikille ja (Suomen ensimmäisen) soveltavan kielitieteen kurssin Kay Wikbergille. Osallistunut AFinLAn perustamisen järjestelyihin. Toiminut S2-opettajana. Kirjoittanut yleisen kielitieteen ja suomen kieliopin oppikirjoja. Tutkinut kielen kompleksisuutta. Johtanut kieliteknologian ja viittomakielen tutkimusprojekteja.

Minna Suni on suomen kielen professori Jyväskylän yliopistosta. Hän työskentelee suomi toisena kielenä -teemojen parissa, joten soveltava kielitiede on kiinteä osa hänen ammatillista arkeaan ja identiteettiään. AFinLAn syyssymposiumiin hän osallistui ensimmäisen kerran jo soveltavan kielitieteen opiskelijana 1980-luvun jälkipuoliskolla, ja neljännesvuosisata myöhemmin hän päätyi yhdistyksen vetovastuuseenkin muutamaksi vuodeksi.

Olli-Pekka Salo on ruotsin kielen lehtori ja kielikasvatuksen sekatyöläinen, joka on kiinnostunut laaja-alaisesti kielen oppimisesta ja opettamisesta. AFinLA on ollut osa elämääni 1990-luvulta alkaen. Olen muun muassa ollut mukana toimittamassa muutamaa vuosikirjaa ja muistaakseni tainnut olla jonkin aikaa yhdistyksen hallituksessakin. Ilman AFinLAa olisin luultavasti hyvin erilainen opettaja kuin nyt olen.

Ari Huhta on kielitaidon arvioinnin professori. Olen tehnyt arvioinnin tutkimusta ja käytännön kehittämistyötä 1980-luvun puolivälistä lähtien; 2000-luvulla työni laajeni myös kielen oppimisen tutkimukseen. Olen ollut AFinLAn hallituksen jäsen ja yksi sen arvioinnin teemaverkoston perustajista ja koordinaattoreista. Lisäksi olen kollegojen kanssa toimittanut kaksi AFinLAn teemanumeroa kielitaidon arvioinnista.

Mirja Tarnanen on soveltavasta kielitieteestä väitellyt kielikasvatuksen professori ja soveltavan kielitieteen dosentti, joka on löytänyt oman sisäisen soveltavan kielitieteilijänsä 1990-luvulla. Ei vähiten soveltavan kielentutkimuksen kiinnostavan ja monipuolisen luonteen ja jo tuolloin vahvan identiteetin vuoksi. Hän on viehättynyt soveltavan kielentutkimuksen yhteyksistä muihin tieteenaloihin sekä kysymyksistä ja ongelmanratkaisusta, jotka kumpuavat näistä risteämistä ja poluista.

Maisa Martin on suomi toisena ja vieraana kielenä -alan emeritaprofessori, joka on opettanut suomea muunkielisille vuodesta 1973 alkaen. Tutkimusta hän on tehnyt erityisesti aikuisoppijoiden morfologian ja kirjoittamisen kehittymisestä ja ollut mukana lukuisissa kotimaisissa ja kansainvälisissä hankkeissa. AFinLAssa hän on toiminut 1980-luvun lopulta, mm. puheenjohtajana.

Liisa Tiittula on Helsingin yliopiston käännöstieteen emeritaprofessori. Toimin vuosina 1975–1995 Helsingin kauppakorkeakoulun kielten laitoksessa erilaisissa opetus- ja tutkimusviroissa, muun muassa saksan lehtorina ja soveltavan kielitieteen yliassistenttina. Tutkimuskohteina ovat olleet erilaiset talouskielen ja -viestinnän sekä kääntämisen kysymykset, kulttuurienvälinen viestintä ja institutionaaliset keskustelut. AFinLAn toiminnassa olen ollut mukana 1980-luvun alkupuolelta lähtien.

Pirkko Nuolijärvi on emeritaprofessori. Toimin Kotimaisten kielten (tutkimus)keskuksen johtajana vuosina 1998 - 2016 ja Helsingin kauppakorkeakoulun suomen kielen ja viestinnän apulaisprofessorina vuosina 1989 - 1998. Tutkimukseni kohteena ovat olleet puhutun suomen vaihtelu ja muutos erilaisten aineistojen valossa sekä institutionaaliset keskustelut. Olen ollut AFinLAn jäsen 1990-luvun alkupuolelta lähtien.

Suvi Honkanen on suomen kielen yliopistonlehtori, jonka erikoisalaa on tekstin-, diskurssin- ja kirjoittamisen tutkimus. Hän on tutkinut erityisesti työelämän ja julkishallinnon tekstejä ja niiden kirjoittamista. Soveltavassa kielentutkimuksessa häntä kiinnostaa erityisesti sen potentiaali lingvistisen perustutkintokoulutuksen kehittämisessä opettajaopintojen ulkopuolella.

Riikka Nissi on suomen kielestä väitellyt soveltavan kielitieteen yliopistonlehtori, jonka erikoisalana on diskurssintutkimus, työelämän kieli ja yhteiskunnalliset muutokset. Hän on tutkinut ja opettanut erilaisia institutionaalisia ja ammatillisia konteksteja ja niiden käytänteitä esimerkiksi organisaation päätöksenteon, henkilöstökoulutuksen ja luovan alan yrittäjyyden näkökulmista. Nissin suhde AFinLAan alkoi vuonna 2016 Työelämän kielen teemaverkoston perustamisen myötä.

Tommi Jantunen on suomalaisen viittomakielen professori. Tutkimukseni käsittelee moninaisia kieleen ja erityisesti viitottuun kieleen liittyviä kielen käytön ja rakenteen kysymyksiä, joita olen lähestynyt myös erilaisten teknologioiden avulla. Olen AFinLA ry:n rivijäsen ja seurannut sekä yhdistyksen että soveltavan kielitieteen kehkeytymistä Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksen näkökulmasta usean vuoden ajan.

Mia Halonen on yliopistotutkija Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa Jyväskylän yliopistossa ja Helsingin yliopiston alumni ja dosentti. Olen tutkinut urallani monenlaista terapiavuorovaikutuksen keskustelunanalyysista ja kielihistoriallisen indeksoitumisprosessien tutkimuksesta asenteisiin kielitaidon arvioinnissa. Olenkin toisinaan renessanssitutkijaksi tituleerattu. Kaikkea tutkimustani yhdistää tutkimuskohteiden mitä sitten -aspekti, niiden yhteiskunnallinen relevanssi, tulosten vastaaminen johonkin itse tutkimuskentän ulkopuolelta nousevaan kysymykseen.

Taina Saarinen on soveltavasta kielitieteestä väitellyt korkeakoulutuksen tutkimusprofessori ja Koulutuksen tutkimuslaitoksen johtaja, joka on työssään jatkuvasti sukkuloinut näiden tutkimusalojen välissä. Häntä on aina kiinnostanut soveltavan kielitieteen ja kielentutkimuksen rajanveto tieteentutkimuksen näkökulmasta. Taina on kuulunut AFinLAan 2000-luvun alusta, ja käyttää edelleen koulutuspolitiikkaa ja korkeakoulutuksen kansainvälistymistä koskevassa työssään hyväkseen soveltavan kielentutkimuksen menetelmiä ja näkökulmia.

Arto Mustajoki on venäjän kielen emeritusprofessori, joka tutkinut paljon myös kommunikaation epäonnistumisen syitä. Hän on tehnyt runsaasti venäjän kielen oppimateriaaleja. Mustajoki on toiminut monissa hallintotehtävissä Helsingin yliopistossa ja Suomen Akatemiassa. Tutkimusetiikkaa hän on käsitellyt yhdessä Henriikka Mustajoen (Clarkeburn) kanssa kirjoittamissaan kirjoissa. Hän on isäntänä podcasteissa Kommunikaation kompastuskiviä ja Totuuden liepeillä.

Urpo Nikanne on Åbo Akademin suomen kielen professori. Erityisesti tutkin kielijärjestelmää. Olen toiminut useissa arviointitehtävissä, joissa tieteen vaikuttavuuteen on pitänyt perehtyä. Olin aikanani laatimassa Suomen Akatemian Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan vaikuttavuusraporttia *Sivistystä ei voi tuoda* (2006, https://www.aka.fi/globalassets/awanhat/documents/tiedostot/julkaisut/5_06-sivistysta-ei-voi-tuoda.pdf) Arto Mustajoen johtamassa toimikunnassa. AFinLAn edustama soveltava kielentutkimus kiinnostaa mm. vaikuttavuuden näkökulmasta.